REMUS LUCA

CUTEZĂTORII

DRUM DE SOARTĂ ȘI RĂZBUNARE

EDITURA ALBATROS

Remus Luca

DRUM DE SOARTĂ ŞI RĂZBUNARE

O baladă din Ardeal

EDITURA ALBATROS

I

1

Vălean a dezertat din escadronul de husari, la Dumbrăvioara, sat de răscruce întins şi bogat, la jumătatea cale dintre Târgul-Murăşului şi Reghinul-Săsesc.

Când, pe la amiază, zări în depărtarea tremurată de zăduf turla săgetată spre cer a bisericii reformate, el zvâcni uşurel, pe furiş, frâul şi apăsă pe greabăn cu pumnul drept. Vilma, iapa sură, care-l purta de doi ani şi se învăţase cu el, înţelese semnul. Se cabră brusc, nechezând ca de-o spaimă, ţâşni în două picioare, gata să cadă pe spate. Vălean abia reuşi s-o potolească, şi nu imediat. Un timp, iapa mai continuă să se învârtească în loc, smucindu-şi frâul şi făcând salturi mici, parcă speriată, parcă enervată, ieşind mereu din rând, împiedicându-i şi pe ceilalţi cai la mers, neliniştindu-i prin mişcările ei dezordonate şi nechezăturile iritate pe care le scotea. Strângând puternic frâul, apăsând-o între coaste cu genunchii, bătând-o uşurel cu palma pe grumaz şi vorbindu-i gingaş ca unui copil, în cele din urmă, Vălean o

calmă...

După o jumătate de ceas, călăreţii, sufocaţi de arşiţă, năclăiţi în sudoare, osteniţi şi lihniţi de sete, pătrunseră printre primele case ale satului, învăluiţi într-un nor compact de praf. Caii se înviorară şi grăbiră pasul neîndemnaţi. Simţeau că s-apropie o haltă – odihnă, o gură de fân, apă... Atunci se observă că Vilma şchioapătă de piciorul drept dinainte.

— Ce-i cu proasta ta de iapă? îl întrebă sergentul Laszló pe Vălean.

— Nu ştiu încă, da' mă tem să nu-i fi căzut potcoava.

— D-apoi nu te temi degeaba, râse sergentul. Chiar i-a căzut.

— Dracii s-o ia... mârâi Vălean. Ăsta-i norocul meu. Voi să staţi la bere, eu să umblu după potcovar.

Trecând de biserică, escadronul se opri la răspântia din mijlocul satului, unde ţinea crâşmă şi han Ştirbu. Dăduse ordin locotenentul Wechsler, care călărea în frunte. Era şi el transpirat şi colbăit ca şi oamenii săi şi tot aşa de însetat.

Vălean se opri printre ceilalţi şi privi la ograda largă a hanului, pustie la ora asta, potopită de lumina orbitoare a soarelui de vară. Şi crâşma era liniştită. Sub umbrarul de trestie, la una din mesele lungi, cu picioarele bătute în pământ, şedea Ştirbu şi scotea fum din pipa lui cu coadă lungă şi căpăcel de alamă. Îşi lăsase plete şi barbă, şi-avea acum o înfăţişare aproape blândă.

Vălean se uită la el indiferent, parc-ar fi văzut un bolovan în faţa lui. Nici Ştirbu nu arătă că l-ar fi recunoscut; nici măcar că l-ar fi observat dintre ceilalţi călăreţi. Şedea liniştit pe laviţa de brad şi pâcâia din pipă, fără să dovedească vreun interes pentru husarii care intrau la pas în ograda hanului, urmându-şi locotenentul.

Wechsler descălecă sprinten şi s-apropie de Ştirbu, lovindu-şi cu biciuşca mărunt şi repede tunica şi pantalonii ca să mai scuture din praful care îl îmbâcsise tot.

Îl întrebă, râzând prietenos, pe hangiu:

— Bere este?

Ştirbu răspunse, fără să se ridice:

— Este orice, dacă sunt bani, mărite domnule ofiţer.

Wechsler râse iar:

— Şi dacă nu-s bani?

— Atunci nu-i nimic, fără numai apă şi umbră, care-s de la Dumnezeu date, mărite domnule ofiţer, şi pentru care nu plătim dări la înălţatul împărat, stăpânul nostru.

— Şi dacă am să caut?

— N-ai să găseşti, mărite domnule-ofiţer, răspunse Ştirbu cu acelaşi glas gros şi teribil de calm.

— Şi dacă am să găsesc?

— Au mai căutat şi alţii şi nu le-a plăcut ce-au găsit.

— Aşa! făcu Wechsler cu pumnii rezemaţi în şolduri. Şi ce-ai să-mi faci?

— Asta nu ştiu, mărite domnule ofiţer. Asta am s-o ştiu numai *atunci*.

Weehsler era un sas vesel, de prin părţile Mediaşului. Îi plăceau glumele, vinul, femeile şi tot ce putea să fie plăcut în viaţă. Îl bătu pe umeri pe Ştirbu şi s-aşează lângă el:

— Îmi place de tine. Vii la mine, te fac plutonier. Capeţi cinci sute de coroane pe an leafă şi încă o sută pentru hrana calului şi ai dreptul la trei salve de puşcă la îngropăciune, dacă mori pentru împărat, stăpânul nostru.

Ştirbu se ridică încet, arătându-se măgulit de oferta locotenentului:

— Mulţumim frumos de vorba bună, dar am locotenentul meu la care-s juruit pe viaţă. Ce doresc măriile-voastre să bea şi să mănânce pentru banii pe care-i au?

În clipa aceea intra în curtea hanului plutonierul, în furgonul care purta calabalâcurile şi administraţia escadronului, după cum era moda pe atunci, urmat de alte două furgoane destinate a-i căra pe recruţii câţi aveau să fie angajaţi pentru slujba la împărat, în acest destul de lung marş prin valea Murăşului la deal.

Wechsler îl chemă pe Danzer, care se apropie toropit de căldură şi respect.

— Ia scoate douăzeci de coroane. Hangiule, ajung douăzeci de coroane pentru un butoi de bere, mâncare la treizeci şi cinci de oameni şi câte o porţie de fân la treizeci şi nouă de cai?

— Ajung, mărite domnule ofiţer, răspunse Ştirbu,

iar bere are să fie două butoaie, fiindcă-i mare căldura şi praf mult pe drum, şi un butoi nu-i destul. Marie! strigă apoi, îndreptându-se spre uşa cârciumii, printre husarii care se aşezau pe la mese, după ce scoseseră şeile şi legaseră caii de conoveţe, la umbra unor salcâmi, în curte.

Ştirbu trecu domol printre ei, legănându-şi trupul masiv. Trecu şi pe lângă Vălean, parcă fără să-l vadă şi mai strigă o dată:

— Mariee, tuu!

Îmboldindu-l uşor în spinare, Vălean îl întrebă:

— Bade, aveţi potcovar în satul ăsta?

— Avem… Da’ ce-i năcazul?

— Sura mea şi-a pierdut o potcoavă.

— Apoi aia se poate bate la loc. Mai la deal cu vreo trei case îi fierăria lui Porumb.

— Porumb? Ce nume-i ăsta?

— Aşa-l cheamă, Porumb. E-un ţigan de-al grofului nostru, măria sa Teleki, dar şi-a plătit preţul acum vreo şase ani şi-acuma-i de capul lui şi-i meşter bun.

— Aşadar Porumb.

— Da. Dacă-i spui că te-a trimes Ştirbu hangiul, îţi potcoveşte chiar el calul şi-l potcoveşte bine.

— Aşa am să fac. Mulţam de sfat…

Vălean se uita ţintă la Ştirbu, curios parcă de ceva, un lucru pe care nu-l înţelegea; hangiul îşi ferea privirile într-o parte; părea un pic sâcâit că-i ţinut pe loc atunci când el are treabă, se arăta însă răbdător, ca orice negustor care trebuie să-şi vândă marfa. Cam atâta s-ar fi înţeles, dacă cineva

s-ar fi ostenit să-i observe.

— Adică dumneata eşti Ştirbu? întrebă apoi Vălean. Aşa ai zis parcă...

— Da. Eu sunt Ştirbu...

— Am auzit eu pe undeva despre dumneata. Nu eşti din Şopteriu?...

— Ce-ţi pasă dumitale de unde sunt eu?

Ştirbu trecu mai departe. Se încruntase puţin, dar nu scăzu din starea lui demnă.

Apăru şi Maria, o femeie tânără cu părul negru, împletit într-o singură coadă masivă, încolăcită într-un coc mare. Avea sprâncene groase, îmbinate şi ochii ca smoala, iar pielea obrazului albă, ca de domnişoară. Plină în trup, fără să fie grasă, putea să-l ducă la pierzanie şi pe un sfânt, cu unduirea şoldurilor ei zdravene.

Văzând câtă lume se adunase, pieri repede undeva în adâncul cârciumii şi reveni peste câteva clipe, legându-şi basmaua roşie ca floarea de mac.

— Dă repede nişte brânză şi pâine proaspătă şi pune carne să se frigă, îi spuse Ştirbu, apoi întorcându-se spre Wechsler, adăugă: Mărite domnule ofiţer, dacă ar veni patru soldaţi să-mi ajute, aş aduce mai curând butoiul de bere din pivniţă. Până atunci îndulciţi-vă cu un rachiu pe care-l ţin de trei ani.

Pieri în cârciumă şi reveni cu un butoiaş, ţinându-l în braţe ca pe-un bostan şi-l aşeză în faţa locotenentului, apoi coborî în pivniţă, însoţit de patru husari.

În acest timp, Maria, ajutată de-o slujnică,

împărţea pe la mese brânza în blide mari de lut şi pâinea tăiată în călhane, iar un fecioraş de vreo doisprezece ani, apărut şi el pe nesimţite de undeva, umplea tăcut şi grav paharele cu rachiu.

Vălean urmărea foarte atent mişcările Mariei, şi ea simţi. Îl fulgeră de câteva ori cu privirea şi o flacără scăpără de fiecare dată în ochii ei ca smoala. Când îi aşeză în faţă blidul cu brânză, surâse fără vorbă, uitându-se însă alături, de parcă ar fi surâs stâlpului care sprijinea umbrarul, şi trecând mai departe, să-i servească pe ceilalţi, făcu o mişcare ca de mâţă, alunecată, prelinsă, cum treci pe sub o creangă prea joasă în pădure – s-ar fi zis că simte privirea lui cum îi mângâie spatele şi vrea să iasă de sub ea, însă fără să se grăbească prea tare.

„Scumpă femeie, gândi Vălean, care avusese parte de multe în viaţa lui şi se obişnuise să le ghicească mai repede ca alţi bărbaţi. Ea trebuie că-i locotenentul ăla de care a pomenit adineauri Ştirbu... Dar ea pe mine n-are de unde să mă cunoască... Înseamnă că uşor s-aprinde şi numai de la o scânteie...”

O negură ca înserarea pluti câteva clipe în ochii lui, altfel reci şi nepăsători în ultima vreme. Îndată însă se limpeziră şi nimeni n-ar fi putut să ştie, chiar de-ar fi fost atent la el, dacă femeia îl tulburase sau ba.

Apăru şi butoiul de bere, i se dădu cep şi fiecare husar îşi primi cana lui cu spuma prelingându-se peste margini. Vălean îşi potoli şi el setea şi nu mai

aşteptă carnea care sfârâia în tigăi, pe plita din bucătărie, răspândindu-şi până în drum mirosul aţâţător. Ceru voie de la locotenent să meargă să caute un potcovar. Îngăduit, se duse în ogradă, o dezlegă de la conovăţ pe Vilma, care pe lângă sarcina de fân, mai primise şi un pumn de zahăr, o adăpă şi plecă, ducând-o de dârlogi, vorbindu-i molcom cine ştie ce şi, până pieri după un cot al drumului, iapa şchiopăta parcă şi mai tare.

2

Vălean găsi uşor fierăria. S-afla la vreo cincizeci de paşi de han într-o fundătură. O colibă de lut, cu pereţii afumaţi şi-un singur ochi de geam spre drum. Uşa prinsă-ntr-un zăvor simplu, atârna într-o singură ţâţână. Socotind însă după uneltele agăţate în cuie pe perete sau risipite cam la întâmplare pe jos, sub şopronul care prelungea streaşină, ciocane mai mari şi mai mici, două baroase cu coada lungă, fel de fel de cleşti, dălţi, raşpe, pile, o nicovală de vreo cincizeci de ocale şi altele două mai pitice, ba şi-o menghină prinsă-n şuruburi pe un butuc gros de stejar, fierăria era bine înzestrată, iar fierarul bogat.

În spatele fierăriei se întindea o ogradă imensă, povârnită spre pârâul care-i da ocol din trei părţi şi era năpădită de bălării dese, înalte cât omul. Casa în care, se pare, locuia fierarul şi familia lui, ceva mai înaltă şi mai cuprinsă decât fierăria, dar nu într-o stare cu mult mai îngrijită, s-afla în mijlocul bălăriilor şi nu i se vedea decât acoperişul de paie,

negru de bătrân şi cam flocăit de câte vânturi l-or fi pieptănat.

Vălean s-oprise în locul unde ar fi fost să fie poarta, privind în jur, căutând un chip, pândind vreo mişcare. Nimeni nu se vedea însă. Strigă, mai mult hăulind:

— He-heei!

Vreo cinci câini răsăriţi din bălării se repeziră la el, hămăind înnebuniţi, dar simţind mirosul de cal se potoliră dintr-odată şi se întoarseră la adăposturile lor de umbră.

Imediat, parcă ar fi aşteptat numai acest semnal, uşa casei se deschise şi se ivi un ţigan. Numai în izmene, gol de la brâu în sus, destul de bine legat, deşi scund şi subţire şi oleacă adus din spinare. Privi cu mâna streaşină la ochi, spre Vălean, apropiindu-se alene, fără entuziasm şi fără cel mai mic semn de curiozitate. Tot la trei-patru paşi căsca opintindu-se, fie de somn nedormit până la capăt, fie de lenea care-i toropea mişcările.

Gând fu aproape, Vălean îl salută întinzându-i mâna:

— Bună ziua, Porumbe!

Ţiganul strânse mâna întinsă cam mirat şi, sfidând bănuiala care-l îmboldea să fie prudent şi chiar să se teamă de vreo păcăleală cu batjocură pregătită pe seama lui, răspunse:

— Bună să-ţi fie inima. De unde mă cunoşti? Ori ţi-a vorbit cineva de mine?

— Mi-a vorbit Ştirbu, dar te cunosc de mai demult. Şi tu mă cunoşti pe mine.

Porumb îl privi de-aproape, cu atenţie. Vălean, pentru prima dată de vreo două săptămâni de zile încoace, surâse; un surâs scurt şi rău; şi se uită la ţigan printre genele mijite, aproape ameninţător.

— Doamne! suspină Porumb şi o emoţie năprasnică îi învineţi obrajii. Vălean! mai oftă, după ce-l privise câteva clipe aproape disperat, parcă sperând că totuşi s-a înşelat, pe urmă, prinzându-l de braţ, îngăimă: — Haide, şezi aici la umbră... N-am ştiut că te-ai făcut husar.

— Gândeai şi tu că m-am prăpădit.

— Aşa gândeam...

Se aşezară pe laviţa de sub şopronul fierăriei şi Porumb continuă:

— Da. Gândeam că te-ai prăpădit. Aşa gândea toată lumea. Da' se vede că eşti înţeles cu dracu. Tu scapi şi din iad.

— Aşa-i. Sunt înţeles cu dracu... A ta-i curtea asta ori lucri pentru grof?

— Nu lucru pentru grof. M-am răscumpărat. I-am plătit o sută de zloţi ca să mă lase slobod, şi notarului i-am plătit cinci de mi-a scris hrisovul. Locul l-am plătit cu cincizeci de zloţi. Ce s-a mai strâns, le-am făcut din ciocan şi nicovală. Ca un zmău am lucrat, Vălene. Pe Dumnezeul meu îţi spun, ca un zmău.

Vorbise cu îndărătnicie, cu un fel de duşmănie, dar glasul îi tremurase tot mai rău şi la sfârşit alunecase în scâncet.

— De unde-ai avut tu atâţia bani? Ori te-ai înţeles şi tu cu dracu...

— Ba, cu dracu n-am avut de lucru... Am avut şi eu un om bun odată, care m-a ajutat... El mi-a dat banii.

— Bogat om a fost acela, de ţi-a dat aşa de mulţi bani.

— Era bogat pe-atunci.

— Acum poate nu-i bogat.

— Dacă-mi cere, îi dau şi cămaşa de pe mine.

Vălean se uită la trupul gol de la brâu în sus al ţiganului, care strălucea de sudoare, la izmenele lui murdare şi peticite fără pricepere şi începu să râdă:

— Care cămaşă, Porumbe?

Râse şi ţiganul, dar numai din vârful buzelor:

— Lasă, că am eu şi cămaşă. Acum vara nu trebuie... Da', dacă-mi cere, îi dau şi bani. Am strâns. Mă gândeam să mai cumpăr un cal şi căruţă nouă.

— N-am lipsă de bani. Mă ştii tu să fi cerut înapoi ceea ce am dat pentru totdeauna?...

Ţiganul tăcu. Numai din ochi parcă se ruga cerând îndurare.

— Acum îmi trebuie numai să potcoveşti iapa asta. S-o potcoveşti cum se cuvine. Pentru drum lung.

Bucuros, închipuindu-şi că n-are să i se ceară mai mult, se repezi în fierărie, dând de perete uşa cea şubredă şi se întoarse într-o clipă cu vreo zece potcoave înşirate pe-un fir de sârmă. Le trânti la pământ şi strigă în direcţia casei dintre bălării:

— Rozaa!

Nu mai aşteptă răspunsul. Cuprins pe neaşteptate de hărnicie şi neastâmpăr, îngrămădi la îndemână mangalul, cleştii, ciocanele, pilele şi celelalte lucruri necesare, mişcându-se ca o sfârlează. Aprinse focul într-o vatră scundă, aţâţându-l cu un foale mic de mână şi o mai strigă o dată pe Roza, înjurând-o şi ameninţând-o vesel pentru că întârzia să se arate. Când jăratecul se încinse, stropind scântei, lăsă foalele jos şi s-apropie de Vilma. O bătu cu palma pe grumaz şi îşi sticli dinţii spre Vălean:

— Fain dobitoc!

S-aplecă şi-i ridică piciorul drept dinainte şi-i examină atent copita. Tresări şi lăsă repede piciorul calului, de parcă şi-ar fi fript degetele. Reveni la Vălean şi schimbat la faţă îi şopti drept în ureche, deşi nimeni nu s-afla pe-aproape s-audă:

— Potcoava asta n-a căzut singură. A fost ajutată cu o pilă anume făcută… Să ştii că, acolo unde eşti, ai un *prieten* care te paşte. Să te păzeşti, Vălene…

Se repezi apoi înfrigurat, să examineze şi celelalte potcoave ale Vilmei, însă Vălean îl potoli:

— Nu te omorî cu firea, Porumbe. Încă nu ţi-am spus să te grăbeşti. Ţi-am spus numai că trebuie potcovită iapa. Hai şăzi aici, şi las-o pe Roza să doarmă, să nu se sperie şi ea, că numa-ncepe să bocească… Mai am să te întreb câte ceva.

— Da’ tu nu te grăbeşti? Aşa credeam că…

— Câtă vreme-i escadronul în sat, să năimească recruţi, eu n-am pentru ce să mă grăbesc. După aceea, văd eu.

Scurta însufleţire a lui Porumb şi hărnicia lui înfrigurată se stinseră deodată. Se aşeză iarăşi lângă Vălean, cu aceeaşi înfăţişare de om încolţit care abia reuşeşte să-şi stăpânească frica nelămurită care-i dă târcoale. Mai mult ca să îndepărteze bănuiala, să mai amâne o anumită deslușire, pe care o presimţea, întrebă:

— Pentru recruţi ai venit?

— Pentru recruţi. Împăratul are lipsă de cătane să-şi facă războaiele lui.

— Şi de unde-o să-i luaţi? Pe feciori i-a trimis groful la tăiat de pădure. Pe toţi cei neînsuraţi. Poate de-aia i-a trimis groful. O fi ştiind că veniţi.

— O fi ştiind. Da nici feciorii n-or sta un an la pădure.

— N-or sta un an. Numai o săptămână.

— O săptămână n-are să-i aştepte măritul domn locotenent Wechsler. O să suduie şi-o să plece. Până-n seară trebuie să fie la Reghin şi mai sunt câteva sate până acolo.

— Atunci să bat potcoava, spuse Porumb şi se încordă să se ridice, cu un licăr de speranţă în ochi, dar Vălean îi puse pumnul pe umăr:

— Am să-ţi spun eu când s-o baţi... Ştirbu de când ţine crâşmă şi han aici?

— D-apoi de-atunci, de când mi-am făcut şi eu fierăria aici. Şapte ani îs de-atunci.

— Şi-i aduce vreun câştig? Nu pierde?

— Nu. Are câştig bun. Drumu-i umblat. Mai cu seamă iarna face dever, că ţine vin bun şi ştie să facă un rachiu care numai la el se găseşte. Hanul

lui a ajuns vestit. Vin şi domni de la oraş cu domnişoarele lor şi-şi petrec în odăile de deasupra şi are fel de fel de învârteli cu negustori care-i lasă marfă în păstrare şi cu vameşul cu care-i înţeles. Face şi de-acestea.

— Bună meserie şi-a găsit Ştirbu. Şi pe nevasta asta tinăruţă de când o ţine?

— De vreo doi ani, de când i-a murit cealaltă. Maria asta a fost slujnică. Apoi, după aceea, s-a cununat cu ea.

— Aşa... adică a mai avut una şi aia a murit?...

— Da! A căzut din pod. A alunecat de pe scară şi-a căzut drept în cap şi-a murit acolo pe loc. Nici n-a mai apucat să se spovedească.

— Cum a căzut drept în cap? Doar oamenii nu coboară din pod cu capul înainte.

— Nu se ştie cum s-a întâmplat. Nimeni n-a văzut.

— Da pe Ştirbu nu l-au întrebat jandarii cum s-a întâmplat să cadă femeia lui în cap?

— Ştirbu n-a fost acasă. A fost la târg la Râciu după marfă.

— A găsit martori?

— Martori au fost chiar jandarii. El a dormit în noaptea aceea în temniţă, la post, şi când s-a trezit a plătit zece coroane pentru un cap ce l-a fost spart seara, când se îmbătase.

— Nu-i mult pentru un cap spart. Şi nici pe Maria n-au întrebat-o cum s-a întâmplat?

— Nici ea n-a fost acasă. A fost la Târgul-Murăşului. A trimis-o Ştirbu să cumpere pentru

bucătărie mirodenii şi sare, şi zahăr, şi vase, şi ea mai ştie ce. Când a ajuns, acasă, stăpână-sa era întinsă pe năsălie cu lumânări la cap şi-i citea popa rugăciunile de pe urmă.

— Nici slugă nu era pe care să-l întrebe?

— Sluga era cu Maria la oraş, el a dus-o cu căruţa.

— Nimeni nu era acasă, aşadar, când s-a întâmplat.

— Numai biata femeie.

— Atunci chiar că n-aveau pe cine să întrebe jandarii.

— Nu. N-aveau.

Vălean se-nveseli brusc. Veselie tăioasă, rea, din care ţiganul nu înţelegea nimic şi de care se temea, poate tocmai de aceea.

— Ce zici tu, Porumbe, câtu-i de norocos Ştirbu ăsta! Ei?! Averea i se prelinge singură în pungă. El numai trebuie să ţină punga şi să numere. Ba şi muierea-i moare când el nu-i acasă şi nici după alta nu trebuie să umble, că-i acolo, în casă, tânără şi amarnică-n şale.

— Da. El îi norocos, confirmă Porumb, înnegurat. Zic unii c-ar fi găsit o comoară.

— Apoi a găsit, dacă zic unii. Mie poate are să-mi spună, dacă-l întreb, unde-a găsit-o.

— Ţie poate că are să-ţi spună, da cine ştie, poate că n-are să-ţi spună nici ţie, că de când s-a strâns aurul în ladă la el, s-a făcut mai rău ca un fişpan şi-a uitat de fraţii lui şi de mama care i-a dat ţâţă.

— Ştiu eu descântecul care-o să-l îmblânzească.

— Nu-l îmblânzeşte niciun descântec. Nu se mai teme de nimeni.

— Cunosc eu un bărbat de care o să se teamă.

— Să-ţi ajute Dumnezeu, Vălene, numai să te păzeşti. Are prieteni mari la oraş. Poate că până-n ceasul ăsta a şi trimis într-acolo veste.

— Dacă a trimis, am să aflu, şi-atunci multe n-am să-l mai întreb. Dar poate că nu s-a prostit de tot şi n-a trimis. Şi m-aşteaptă. Iar tu să-mi potcoveşti iapa la toate patru picioarele. Da să-i faci alte potcoave, ştii tu din care. Uşoare şi să ţină la drum lung şi la alergare.

Vălean se ridicase şi sta gata să plece. Porumb îl întrebă supus şi într-un fel împăcat cu neliniştea lui:

— Ce-ai de gând, Vălene?

— Tu să nu mă-ntrebi ce-am de gând.

— Cu mine, Vălene, ce-ai de gând? Asta am vrut să te întreb.

— Pe sub seară, când m-oi întoarce, ai să afli.

Porumb se ţinuse de el ca umbra şi acum, când ajunseră în drum, îl apucă de braţ şi-l strânse, tremurând şi-aproape plângând, murmură ca într-o rugăciune:

— Vălene, am şase copii şi-al şaptelea-i pe drum…

Vălean nu-i răspunse imediat. Domol, îşi desfăcu braţul din mâna zgârcită a lui Porumb, privind intrigat, stăruitor peste capul lui Porumb, unde printre bălării, ceva se mişca apropiindu-se încoace

şi stârnind colbul.

Când, în sfârşit, se văzu iţindu-se un bariş galben cu flori roşii, legat nevesteşte la ceafă, lăsând liber la vedere gâtul tot închingat în mărgele de sticlă de toate culorile, Vălean înţelese de ce nu apăruse Roza imediat la chemarea lui Porumb şi, parcă îmbunat, îl întrebă:

— Ţi-i de danci, ori de frică ţi-i, ori de Roza care uite-o vine în haine de duminică, să-ţi ajute la potcovit?

Porumb nu se întoarse s-o vadă pe Roza, care se oprise râzând la vreo douăzeci de paşi.

— Mi-i şi de danci, mi-i şi de Roza, da poate că mai mult de frică.

— Am cunoscut eu un ţigan îndrăzneţ, pe care l-am scos din ştreang şi mi s-a jurat pentru toată viaţa lui.

— Da, Vălene.

— Da, Vălene.

— Atunci să facă aşa cum zic. Până mă întorc, să fie Vilma bine potcovită. Să-i dai şi-o porţie de ovăz s-o ronţăie şi s-o ţăsali. Iar pentru dancii ascunşi prin buruieni, uite aici nişte bomboane de la oraş. Dă-i şi Rozei galbenul ăsta, să şi-l adauge la salbă. Cu tine m-oi plăti desară. Da să nu întârzii, că nu se ştie cât stă escadronul în sat.

Când ajunse Vălean iarăşi la cârciumă, locotenentul Wechsler era în culmea furiei şi pe prima treaptă a obişnuitei lui beţii de ziua. Aflase de renghiul pe care i-l jucase ispanul, trimiţând tocmai azi pe flăcăii buni de oaste la tăiat de pădure, cine ştie unde, la dracu-n praznic, şi n-avea ce-i face şi de aceea era furios şi înjura. Presimţind că ghinionul ar putea să-l însoţească şi în celelalte sate înşirate pe drumul ţării până la Reghin, simţise nevoia să reflecteze dacă n-ar fi mai nimerit cumva să schimbe itinerarul fixat de garnizoană şi trecând Murăşul, să-şi continue vânătoarea pe malul drept. Şi cum de fiecare dată când era nevoit să-şi pună mintea la lucru, setea lui se înteţea, căutase să şi-o astâmpere şi băuse mai multe căni de bere la rând, şi în fiecare cană de bere turnase şi câte un păhărel de rachiu, după o reţetă învăţată de la un tânăr conte rus, în tovărăşia căruia îşi făcuse praf solda pe trei luni şi preţul a doi cai, de bucurie că scăpase teafăr din cumplita încăierare de la Lipsca. Acum ajunsese tocmai în faza în care privirile începeau să i se împăienjenească şi limba să i se încleieze, în ciuda minţii care i se limpezea, ca spălată. Între timp, bând şi mâncând luase câteva măsuri, care, după cum se va vedea, aveau să încurce atât de bine lucrurile, încât aşteptata şi meritata lui avansare avea să fie amânată încă vreo doi ani. Îi trimisese pe plutonierul Danzer şi pe sergentul Laszlo, însoţiţi de câte încă cinci husari, în satele

următoare să pună lucrurile la cale şi să vâre groaza în primari, prevenind orice şiretlic prin care s-ar putea ocoli îndeplinirea poruncii împărăteşti. Nu ţinuse seama însă de starea clătinată a subalternilor săi şi nici de zăpuşeala care domnea peste lume.

Vălean, care află de la sergentul Lanner despre aceste măsuri, se cam îndoia că patrulele trimise înainte au să ajungă la destinaţie în timpul hotărât. Aşa că îşi văzu de ale sale. Îl căută întâi pe Stoica şi-l găsi dormind în umbra salcâmilor, cu capul pe şeaua rezemată în gard. Ronţăitul cailor îl ajuta la somn. Nu-l trezi, gândindu-se că, bine odihnit, Stoica are să-i fie mult mai de folos deseară. Pe Frâncu îl găsi în bucătărie, hârjonindu-se cu slujnica. O ţinea pe genunchi şi căuta mere pe sub bluza ei descheiată. Văzându-l, fata ţâşni ţipând speriată şi se mistui pe-un coridor care ducea în han, iar Frâncu rămase zăpăcit pe scaun. Vălean nu-l certă, îi spuse doar să aibă grijă să nu beie şi s-aştepte o vorbă de la el. Pe urmă, dând o raită prin ograda hanului, constată că jumătate dintre feciorii din escadron lipsesc; întrebând, află că s-au risipit prin sat, ceea ce iarăşi cădea în folosul lui.

Abia pe urmă se prezentă la locotenentul Wechsler şi-i raportă că iapa lui avea şi celelalte trei potcoave slăbite, potcovarul din Luduş fiind un ticălos, care face lucru de mântuială, şi merită să fie pedepsit pentru înşelăciune, când s-or întoarce ei pe acolo.

— Caporale Vălean, ai să plăteşti din solda ta

potcovitul ăsta nou. De ce n-ai controlat? Sau nu ştii că un cal prost potcovit nu mai e cal, ci brânză?

— A fost grabă mare şi plecarea înainte de momentul hotărât, după cum ştie şi măritul domn locotenent.

— Un husar împărătesc nu-şi pierde capul nici când îl alungă dracii din urmă. Fără cap, husarul e-un bou fără coarne. În ce-o să poarte el frumosul coif cu panaş, dacă-şi pierde capul? Şi cum o să defileze la paradă, fără coif?... Ai mâncat, caporale?

— Încă n-am apucat, să trăiţi.

— Să mănânci imediat. Un husar flămând e mai prost decât un civil. Pe urmă să se sune adunarea.

Vălean salută cu respectul cuvenit şi se retrase, pornind să caute nu mâncare şi băutură, ci cu totul altceva, o să aflăm îndată ce anume, fiindcă din acest moment, ştiind că plecarea escadronului fusese hotărâtă, zicea că-i nevoie să se grăbească şi el.

Rămas singur şi liniştit în privinţa pregătirilor de plecare, locotenentul Wechsler mai dădu peste cap o cană de bere, în care nu uitase să toarne un pahar din faimosul rachiu lăsat pe masă de Ştirbu. Reuşi astfel să depăşească prima treaptă a beţiei sale zilnice şi să urce uşurel pe cea de a doua care-i plăcea mai mult decât toate câte-i erau îngăduite unui tânăr şi nu prea ofiţer chezaro-crăiesc, neam de baron. Trupul lui muiat cu încetul, ca într-o baie caldă, se imaterializa, simţurile toropite şi scămoşate strecurau lumea ca o sită de pluş şi nu

lăsau să pătrundă la conştiinţa lui decât sunetele cele mai duioase. Undeva, într-un colţişor tainic al sufletului se năştea nevoia de cântec. Locotenentul surâdea dulce privind la cana smălţuită pe care n-o mai vedea limpede şi din când în când ofta câte-un sfert de strofă, bătând cu destulă stângăcie un ritm fantezist şi şchiopătat cu degetul pe masă. Şi-atunci se ivea momentul critic, eterna dilemă a nefericitului ofiţer de husari. Dacă nu mai bea, starea plăcută a duioşiei se topea, iar el adormea. Dacă bea, alcoolul îl sălta mai repede decât ar fi dorit-o pe cea de a treia treaptă a beţiei, care de obicei se sfârşea cu căni sparte şi scaune rupte şi nu rareori cu cucuie şi vânătăi vizibile mai multe zile după aceea. Drept care locotenentul Wechsler ajunsese demult la convingerea că fericirea omenească-i scurtă şi de aceea nici nu ţine mult.

În vreme ce comandantul său îşi mormăia frânturile de cântec, cu nasul în spuma de bere Vălean, căutându-l pe Ştirbu, dădu peste nevastă-sa într-o odaie mai ferită, cu fereastra deschisă spre grădina din spatele hanului. „Nu-i rău aşezată odaia asta”, îşi spuse, privind curios la tânăra femeie, fără bluză pe ea, numai cu o cămaşă de giolgi care-i lăsa goi umerii şi jumătate din sânii rotunzi ca nişte pepenaşi. Când intrase, fără să bată la uşă, femeia se pieptăna în faţa oglinzii. Se întoarse spre el şi nu spuse nimic; continuă să se pieptene, fără s-alerge să-şi acopere cu ceva umerii şi pieptul.

— Tu eşti nevasta lui Ştirbu? o întrebă,

apropiindu-se.

— Eu.

— Câţi ani ai?

— Câţi îmi dai?

— Nu mulţi. El unde-i?

— Până-n Glodeni, la un om.

— Acum, când i-au venit atâţia oaspeţi? Acum i-a căşunat să plece? Nu se teme pentru o nevastă tânără, care-i şi frumoasă când îs atâţia bărbaţi tineri pe-aproape?

Maria râse descoperindu-şi dinţii albi ca porţelanul. S-aflau la un pas unul de celălalt, iar ea, simţind nevoia să se răsfeţe, îşi suci pe jumătate trupul într-o parte, arătându-i prin deschizătura cămăşii unul din sâni întreg.

— N-are de ce să se teamă. Ştiu să mă păzesc singură... şi ca să răspundă şi la prima întrebare care poate i se părea importantă, răspunse înteţindu-i bănuiala: Era hotărât să plece mai dinainte. Până n-aţi venit voi. N-a avut ce face.

Vălean o apucă de bărbie cu două degete şi-i întoarse faţa încet spre dânsul:

— El te-a învăţat să minţi ori ştiai de mai nainte?

— Nu mint. I-a dat omului ăla bani împrumut şi azi îi sorocul.

— Cine-i omul ăla?

— Nu ştiu.

— Câţi bani i-a dat, de nu mai putea s-aştepte până mâine?

— Nu mi-a spus. Ştirbu mie nu-mi spune tot.

— Singur a plecat?

— Singur.
— Cu căruţa?
— Da.
Sub ochii lui aspri, femeia nici nu clipise şi nu tremurase şi nici stingherită nu se arătă când, punându-i palma pe umărul gol şi strângându-l, o întrebă:
— Drăguţ ai?
— Îl am pe Ştirbu.
Avea glas moale, uşor răguşit, care în anume împrejurări poate înnebuni pe un bărbat.
Ca să n-o plesnească de pe acuma, când mai spera să afle unele lucruri de la ea, Vălean îi lăsă umărul, aproape îmbrâncind-o.
— Ştii tu să minţi, încă de pe când sugeai ţâţă de la mamă-ta.
Se duse la fereastră şi se uită în grădină, cercetător. Era întinsă, plină de pomi. Suia până-n poalele pădurii. Iar pădurea aceea Vălean o cunoştea bine. O auzi pe Maria chicotind cătinel îndărătul lui:
— Nu-i-acolo Ştirbu. Degeaba te uiţi. Nu-i nimeni acolo. Poate vreo mâţă.
Vălean reveni de la fereastră şi se aşeză pe un scaun. O luă pe femeie de mână şi o trase încetişor spre el.
— Nu mi-i frică mie de Ştirbu. Mai frică-i e lui de mine. De aceea doar a fugit de cum m-a văzut. Nu la Glodeni s-a dus. M-aş fi întâlnit cu el. În altă parte s-a dus, că nu vrea să ne întâlnim între patru ochi, iar dacă nu se întoarce până-n seară, tot lui

are să-i pară rău.

Vorbindu-i, o apucase de mijloc şi o silise să i se aşeze pe genunchi. Fără să se învoiască pe faţă, femeia nu se împotrivise, ci numai îşi rezemase pumnii de umerii lui, ca o măsură de apărare, care însă se dovedi curând zadarnică.

— Ţi-i frică şi ţie de mine.

— Nu mi-i frică, răspunse ea cu un soi de alint, închi-puindu-şi că nu-i decât o glumă, fiindcă nu simţise încă ameninţarea din vorbele lui.

— De niciun fel?

— De niciun fel.

— Nu ţi-a spus Ştirbu cine sunt?

— Nu mi-a spus, dar ştiu. Eşti Vălean.

— De unde mă cunoşti?

— Ai fost odată în sat la noi la joc. Ai venit cu tâlharii tăi, călare şi le era frică la toţi de voi. Aţi jucat şi-aţi băut şi-aţi aruncat cu bani pe jos când v-aţi îmbătat.

— Unde?

— La Păingeni.

— Aha! Şi mă ţii minte? Doar au trecut vreo zece ani, erai o copilă pe-atunci.

— Nu te-ai schimbat. De-aia te ţin minte.

— Acum poate că n-ai minţit, spuse el şi cu o mişcare bruscă, hoţească, la care ea nu se aşteptase, o răsturnă pe un braţ şi o sărută. Fu un sărut lung, a cărui apăsare năprasnică o duru violent, la început, când surprinsă, rămăsese cu fălcile-ncleştate, în încordarea unei inutile împotriviri de-o clipă. Pe urmă, ameţită, se muie, şi

descleştându-şi dinţii îi întoarse sărutul, sorbindu-i-l lacomă, gemând şi strângându-i ca nebună capul în braţe. Şi-i plăcu. Iar la sfârşit, când el se desprinse, ea se întinse repede şi-l muşcă de buză, apoi voi să fugă; el însă era Vălean şi ţinuse în braţe multe femei, şi proaste şi viclene şi nu-i îngădui. Cu un gest fulgerător îi smulse cămaşa de pe umăr şi îşi înfipse dinţii în sânul care parcă singur se săltase spre gura lui. Ea ţipă şi de durere alunecă în genunchi la picioarele lui, scâncind.

— Blăstămatule! Acum ce-i spun lui Ştirbu, dacă mă vede când se întoarce?

— Dacă-l cunosc eu bine pe Ştirbu şi nu s-a prostit de când nu ne-am mai văzut, atunci aici nu se mai întoarce curând, răspunse Vălean domol, jucându-se cu părul ei, tot răsfirat pe umeri.

Femeia îl privi de jos, abia acum speriată, şi nu de vorbele, cât de glasul lui.

— Ce spui tu?

— Iar dacă s-a prostit şi se întoarce şi mă mai găseşte aici, n-are să aibă timp să te vadă.

Înfiorată, ea se ridică, se repezi la un dulap şi scoase de-acolo o maramă cu care îşi înveli umerii şi pieptul despuiat. S-apropie apoi şovăind şi cu voce pierită întrebă:

— Ce vrei să-i faci? Ce-ai cu el?

Vălean nu răspunse la întrebare, continuă ceea ce începuse:

— Chiar dacă vine după ce-am plecat eu, tot n-o să-i rămână vreme să te vadă.

Femeia înţelese acum limpede ameninţarea. Se

repezi îngrozită la el şi-l îmbrăţişa, scâncind:

— De ce, Vălene? Nu trebuie să-l…

Lipindu-şi obrazul de pieptul lui, adăugă în şoaptă:

— Poţi să vii când vrei. El pleacă des pe la târguri şi lipseşte şi trei-patru zile. Să-mi dai numai semn şi te-aştept.

Putea să fie un vicleşug femeiesc, dar Vălean nu mai avea vreme să stea să-l descâlcească. O îndepărtă cu un gest potolit şi spuse:

— De Ştirbu ţie să nu-ţi mai pese. Ce am cu el, pe tine nu te priveşte. Iar dacă aflu că ai ţesut şi tu la războiul lui, o să-ţi fac parte şi ţie. Aşa că, oricum, să m-aştepţi, că am să viu.

Femeia se cutremură, când înţelese. Încercă să-l îmbuneze cu o glumă, care însă sună trist:

— Fiecare aşa zice când se duce, că iar vine, şi pe urmă uită ce-a zis.

— Eu n-am să uit, răspunse el şi-o sărută iar, de astă dată grăbit şi parcă în silă, şi ei nu-i mai plăcu şi rămase, după ce el ieşi, mânioasă şi încruntată. Şi aşa, mânioasă şi rea, uitând de Ştirbu şi de primejdia care îl ameninţa, nemaigândindu-se la el în niciun fel, umblă încoace şi încolo din odaie în odaie, perpelindu-se, negăsindu-şi locul. Îl vedea pe Vălean în ograda hanului, poruncind la oameni, încercând chingile, controlând potcoavele, îl auzea răstindu-se şi înjurând, sau îl vedea sub umbrar stând smirna în faţa locotenentului, raportând una sau alta şi iarăşi plecând încotrova, şi ar fi vrut să-l strige, să-l cheme, ştia, însă, că degeaba l-ar

striga, el tot n-ar veni acum, şi-i era ciudă pe el că s-a grăbit şi n-a mai rămas cu ea, şi nu pricepea de ce tot ce face el acolo între husari e mai important decât ce ar fi putut să se întâmple, dacă el ar fi rămas cu dânsa, măcar un ceas, că tot n-ar fi aflat nimeni. Şi-i venea că-l urăşte pe acest bărbat care n-a râs la ea nici când a sărutat-o, că-l urăşte şi ar fi în stare să-i scoată ochii, clacă s-ar mai atinge de ea. Şi numai peste două ceasuri, după ce obosise de neastâmpărul şi aţâţarea care o tot zădăriseră, ca pe o codană proastă, când, aproape de scăpătat, nu-l mai văzu nicăieri pe Vălean, nici între husarii care ieşeau în formaţie cam alandala, cu locotenentul încă tehui de somn în fruntea lor, şi nu-l găsi nicăiri, oricât sperase nebuneşte că ar fi putut să se ascundă de ceilalţi şi se convinsese că a plecat, abia atunci se trânti pe pat, izbucnind în plâns. Pentru prima dată în viaţa ei se simţi părăsită, şi părăsită fără să fi fost iubită, măcar în grabă, aşa cum e felul soldaţilor să iubească.

4

Presupunerile lui Vălean se dovediră întemeiate. Nici Laszlo, nici Danzer n-au ajuns acolo unde fuseseră îndrumaţi. Frâncu, trimis pe urmele lor, se întoarse după un ceas, cu două rapoarte. Unul pentru locotenent, nu-i găsise, nu erau nici în Gorneşti, nici în Periş, nici nu fuseseră văzuţi prin partea locului. Un alt raport pentru Vălean; cu toţii, plutonier, sergent şi husarii de-a valma dormeau la umbră de sălcii, în zăvoiul morii lui Ganea, iar caii păşteau liniştiţi prin apropiere.

Planul lui Vălean avea sorţi buni. Wechsler n-avea cum să ajungă în seara asta în Reghin. Vălean nici n-avea nevoie de un răgaz mai mare, pentru câte mai avea de împlinit în acest loc.

Cum nu-l lăsa inima să-i năpăstuiască pe camarazii săi nici măcar acum când se pregătea să-i părăsească pentru totdeauna şi nu se mai socotea husar nici pe jumătate, raportă locotenentului numai dispariţia fără urmă a

patrulelor. Mai strecură o falsă bănuială a sa, care dacă era acceptată, ar fi împins escadronul pe drumurile proaste de la Voivodeni şi Fărăgău, întârziindu-i marşul cu încă o zi; poate, spuse el locotenentului, plutonierul văzând că şi popasul de la Gorneşti ar fi zadarnic, a trecut Murăşul, îndreptându-se spre sate mai izolate, pe unde nu trece drumul de poştă şi veştile ajung ocolit şi întârziat; stăpânii locurilor n-or fi aflat încă de noile recrutări şi nu i-or fi trimis pe flăcăi prin păduri. Năucit de berea băută amestecată cu rachiu şi de somnul dormit pe scaun, în căldura mocnită de sub umbrar, şi optimist din fire, locotenentul Wechsler îl crezu pe Vălean şi ordonă schimbarea direcţiei de marş. Nu se arătă însă nici el prea grăbit. Ieşi în ograda hanului să controleze pregătirile de plecare. Constată că Vălean îşi face datoria, încercând fiecare chingă în parte şi cercetând potcoavele cailor cu un zel care-l făcuse să asude. Îl încurajă înjurându-l prieteneşte, de departe, şi se întoarse sub umbrar, să se dreagă cu o cană de bere proaspătă.

Dură destul de mult şi culegerea husarilor risipiţi prin grădinile satului, la umbră cu unele fete vesele; după ce apăreau vreo câţiva, osteniţi, mişcându-se moleşiţi şi fără chef, întârziau cei care porniseră să-i caute, ademeniţi la rândul lor…

Trecuseră două ceasuri de la sunarea semnalului de adunare, când Vălean veni să raporteze că escadronul e gata de marş. Ceru îngăduinţă pentru sine încă o jumătate de ceas; potcovarul încercase

şi aici să-l prostească şi au trebuit să fie din nou înlocuite două potcoave, şi tocmai la picioarele dindărăt.

— Un husar nu se lasă prostit, bâigui locotenentul Wechsler, privind cu ochi înceţoşaţi la Vălean. Încartiruim la Voivodeni. Ne ajungi din urmă deseară.

Vălean plecă spre fierăria lui Porumb, Wechsler mai goli o cană de bere, reuşind pentru a doua oară în ziua aceea să urce pe fericita treaptă de mijloc a beţiei. Ca să nu aibă mustrări de conştiinţă şi coşmaruri la noapte, ordonă de vreo trei ori consecutiv „rupeţi rândurile” şi „încolonarea” şi-abia pe urmă, satisfăcut că oricum oamenii lui se mişcă mai sprinten decât el, porni în fruntea escadronului spre viitorul pe care niciodată n-avea să ştie cine şi cum i l-a încurcat atât de bine.

De sub şoprul fierăriei, Vălean urmări îngândurat trecerea cam lălâie a escadronului toropit de arşiţa care încă tot nu se domolise. În frunte, pe armăsarul lui arăbesc, locotenentul părea cufundat într-o cugetare neguroasă, care-i ţinea genele mijite, nu era însă decât aţipit. Vălean ar fi putut râde de starea în care se afla locotenentul sau, dacă nu, să se înduioşeze de el, pentru paguba care avea s-o plătească din punga lui; nu-i fusese om rău şi nu-l duşmănea, dar, gândi el, lasă-l să plătească, are de unde, aşa cum şi-a cumpărat titlul de baron, poate să cumpere şi câţiva cai şi nişte uniforme husăreşti.

Îl văzu şi pe Stoica, în rândul al treilea de

călăreţi, nepăsător ca toţi tinerii şi pe Frâncu, pe jilţul furgonului cu administraţia, unde de obicei şedea Danzer. Pe Frâncu îl ştia demult; era şi el dintre aceia pentru care cătănia a fost salvare de la ştreang; poate să fie om de credinţă şi poate să nu fie decât un tâlhar înrăit; acum o dată însă n-avea să-l înşele, se săturase de cazarmă şi bivuacuri, de muştru şi de manevre şi de bătălii care nu se poartă prin păduri şi pe la răspântii, ci pe câmpuri întinse sub bubuit de tunuri şi tânjea după viaţa liberă şi ieftină, fără legi şi constrângeri; acum n-avea să-l înşele, fiindcă nici să aleagă altă cale n-avea, dar după ce are să se vadă scăpat la pădure, ce avea să facă Frâncu atunci, Vălean n-avea de unde să ştie. De Stoica trebuia poate să se teamă chiar mai mult, pe el încă nu-l mâna nimic în pădure, se înrolase ca să scape de iobăgie şi viaţa de cazarmă nu-l chinuise peste măsură. Se legase de Vălean cu recunoştinţă pentru cătana mai bătrână, care-l ferise de primejdie în câteva rânduri şi-l iniţiase în micile viclenii soldăţeşti care te ajută să înduri o viaţă păcătoasă; n-avusese vreme să înţeleagă că Vălean şi-l alesese anume pentru planurile lui şi că sub bunătatea şi prietenia lui s-ascunde calculul viitorului său stăpân. Stoica însă putea să-l înşele, dacă în momentul hotărâtor îl apucă frica. El n-avea altă datorie faţă de Vălean decât recunoştinţa. Această posibilitate n-o nesocotise Vălean, de aceea lăsase greul lucrurilor de acolo pe umerii lui Frâncu; el, dacă avea să se ivească nevoia, avea să folosească pumnalul fără

să tremure.

Escadronul trecuse de mult, colbul stârnit se aşezase la loc, Vălean mai sta încă pitit sub şopronul fierăriei şi îşi asculta gândurile. Eliberarea pe care şi-o pregătise cu răbdare vreme de trei ani şi mai bine, acum când o avea în braţe ca pe o fată mare dăruită toată, nu-l mai bucura. Era un amar pe care-l tot rumegase ani de zile şi-i stricase gustul gurii; amarul nu mai era, se topise şi se mistuise, dar gustul mai stăruia şi când soarele se scufundă după dealurile Curtenilor, lui Vălean i se păru că s-a lăsat negură, ştergând culoarea lucrurilor, cernindu-le. „E! N-am să mor chiar mâine”, gândi şi, smucindu-se de-i zăngăni sabia de la şold, îl strigă pe Porumb, care se ivi imediat din bălării.

— Ei, să văd ce fel de potcovar eşti, spuse şi s-apropie de Vilma, care simţindu-l se opri din ronţăit, întoarse capul spre el, peste umăr şi sforăi molcuţ, aşteptând să fie mângâiată. Vălean îi ridică, îndoindu-le cu băgare de seamă, picioarele şi-i examină foarte atent potcoavele cele noi, care erau atât de strâns bătute şi de frumos lustruite pe margini, încât păreau crescute acolo odată cu copitele.

— Bine, Porumbe. Eşti meşter vrednic. N-ai să păgubeşti slujind la mine, spuse ridicându-se.

Descăţă traista de ovăz din grumazul iepei, dar frâul nu i-l puse. Mai întâi îi dădu zahăr din palmă şi, numai după ce iapa-l ronţăi, îi vârî zăbala între dinţi. Vilma se supuse cuminte, şi când Vălean se

întoarse iarăşi spre porumb, ea îşi lăsă botul pe umărul lui.

— Ce crezi, Porumbe, s-o fi întors Ştirbu de la oraş?

— Nu cred că s-a întors. Ar fi venit Guba al meu să ne spuie.

— Şi dacă Guba al tău s-o fi îndulcit pe undeva la scorobeţe?

— Nu face el aşa ceva, când îi spun eu să nu facă şi-l mai şi ard cu joarda, ca să nu uite.

— Bine. Te cred. Înseamnă că Ştirbu are să plătească de două ori dobânda.

Încălecă şi-şi struni iapa, care zvâcnise s-o pornească pe-acolo pe unde venise.

— Mai sunt case, pe părău la vale? îl întrebă pe Porumb, pălmuindu-şi iapa uşurel pe grumaz, ca s-o domolească.

— Nu mai sunt, că primăvara vine mare şi îneacă lunca toată.

— Cât îi de adâncă albia?

— E-adâncă. Iar pe mal îs sălcii.

— Nu-i mâlită?

— Nu. Îi nisip aşezat. Poţi să mergi. Şi de-acolo, de la plopul trăsnit, se înfundă în zăvoi.

— Da oameni cu vite nu sunt?

— N-aş crede să mai fie. Seara, oamenii se trag pe la casele lor. Şi nici groful nu prea-i lasă pe-acolo, că-i alungă iepurii şi vulpile. Poţi să mergi.

— Unde iese la Murăş? Mai sus ori mai jos de pod?

— Mai la vale.

— Cine ţine podul? Tot Fodor?

— Nu, că Fodor a murit acum doi ani, iarna, s-a îmbătat în seara de Crăciun şi-a ieşit pentru nevoile lui şi a lunecat şi l-a furat apa sub gheaţă. L-au găsit primăvara, mâncat de peşti. Se chinuie văduva lui cu podul şi-o ajută fecioru-său cel mare.

— Cât de mare-i feciorul ăsta al lui Fodor?

— Apoi nu-i mare. Îi crud încă. Poate să aibă doisprezece ani.

— Da, îi crud. Şi de la gura pârâului departe-i vadul Curtenilor?

— Cam un ceas de mers pe jos. Este cărare, da să nu mergi pe-acolo. Cărarea trece pe la hodăi şi acolo dorm ciurdarii şi sunt câini. Mai bine să ocoleşti, ţinând malul.

— Aşa am să fac... La noapte ori mâine dimineaţă, ori poimâine, ori chiar răspoimâine, au să vie doi oameni de-ai mei cu patru sau cinci cai. Tu să nu te miri că-s husari şi să nu te temi de ei. Să-i întrebi cum îi cheamă. Unu-i Frâncu. Celălalt îi Stoica. Dacă vine unu singur, atunci îi Frâncu. Tu să potcoveşti toţi caii, şi repede, să nu pierzi vremea. Îi duci apoi pe oamenii ăia şi caii la stână la Creţu şi m-aştepţi şi tu acolo. Ţine jumătatea asta de inel, aşa ca să n-o vadă nimeni la tine. Numai tu să ştii unde-i. Când are să vină la tine un om pe care poate nu-l cunoşti, nu aceştia de mâine, altul, mai târziu, şi o să-ţi arate cealaltă jumătate şi-ai să vezi că se îmbină, tu pe omul acela să-l asculţi şi să faci aşa cum zice e.

— Bine, Vălene, fac tot ce-mi ceri, numai să omor

oameni să nu-mi ceri, că-i visez noaptea.

— Să nu-i mai visezi, spuse Vălean, râzând în felul lui, că asuzi degeaba. Cheamă-l pe Guba al tău, mai adăugă şi plecă pe pârâu la vale. Depărtându-se la pas, prin apa puţină care plescăia sub călcătura prudentă a iepei, Vălean auzi înapoia lui şuierând o mierlă şi îndată răspunzându-i alta, mai de departe şi se gândi că feciorul de patrusprezece ani al lui Porumb ar putea ajunge un pândar tot aşa de bun ca tatăl-său.

Înainta fără grabă pe albia întortocheată a pârâului la vale, conducându-se uşor după luciul stins al firului de apă. Când întunericul se înteţi deodată, înţelese că a ajuns la zăvoi. Căută un loc pe unde să iasă din albia pârâului şi-şi continuă drumul în acelaşi pas domol al iepei, printre sălcii gheboase şi arini cu frunza lucie, până când ajunse la Murăş. Murmurul domol al apei îi deschise pofta să se scalde. Se bălăci vreo jumătate de ceas, curăţindu-se de praf şi de sudoare, apoi merse mai departe, ţinând seamă de sfatul ţiganului, care se şi dovedi folositor, fiindcă din cotul cel mare, unde Murăşul se izbeşte de vestita Râpă a Miresii, Vălean zări focul ciurdarilor la hodăi. Trecu nesimţit de câini, fiindcă vântul adia dintr-acolo. Străbătu şi vadul Curtenilor, fără să fie văzut de cineva şi ocolind satul pătrunse, după ce lăsă în urmă cucuruzele, în pădurea imensă care se întindea pe atunci până aproape de Ceuaş şi chiar mai spre nord până pe la Almaş, care peste câţiva ani avea să capete numele de pădurea lui Vălean. Erau

destule poieni bune de adăpost în această pădure neumblată, dar el căuta una anume. O găsi aproape de miezul nopţii, la vreo două ceasuri după ce răsărise luna, parcă anume să-i arate calea. S-aflau aici, în mijlocul poienii, şase stejari bătrâni aşezaţi în cerc, de gândeai că-s moşnegi care-şi încurcă bărbile deolaltă într-un sfat tainic, iar mai spre margine un altul şi mai bătrân care părea că trage cu urechea la ceilalţi.

Vălean privi din marginea poienii la cei şapte stejari şi chiui deodată lung, ca nebun. Sări apoi din şa şi începu să joace bătând bărbuncul după o muzică pe care o auzea dinăuntrul său. Juca înverşunat şi, dacă ar fi fost cineva să-l vadă, când în răstimpuri ‘nălţa fruntea lui spre lună, s-ar fi mirat cât e de încruntat. Nu jucă însă prea multă vreme; ostenit se opri şi cu mişcări zvâcnite desşeuă iapa, îi scoase frâul şi-i dădu drumul să pască. Se întinse apoi pe iarba goală şi adormi ca trăsnit, până-l trezi foamea.

II

1

Când a dezertat din escadronul de husari al locotenentului Wechsler, întorcându-se la viaţa sa de hoţ, Vălean avea în jur de treizeci şi cinci de ani, era, cum s-ar zice, în floarea vârstei bărbăteşti.

De baştină, Vălean era cică din Monor, sat de munte risipit de-a lungul prăpăstioasei văi a Recii, nu-i însă de loc sigur; unii îşi aminteau să-l fi văzut copilărind pe uliţele strâmbe ale Galaţilor Bistriţei, alţii pomeneau de dragostea care-l mistuise, pe când era un flăcăiaş, pentru fata primarului din Prundul Bârgăului, sat în care tată-său ar fi ţinut un atelier de cusut cojoace, perete în perete cu primăria; ba unii cerşitori din aceia care căutau să înduioşeze pe oamenii ce petrec în cârciumi cântându-le balade vechi, ziceau într-un cântec de-al lor despre un Vălean care-şi plânge păcatele, îngenuncheat la mormântul maicii sale, în cimitirul din Glăjăria Gurghiului. Am spune noi, dacă ni se

permite să avem o părere, că poate au fost mai mulţi Văleni, iar până la noi a ajuns amintirea lor contopită în istoria unuia singur şi pe aceea o dăm şi noi mai departe acelora care sunt dispuşi să ne asculte.

Când se tâlhărise, Vălean încă nu avea împliniţi şaisprezece ani. Povestea începe într-o duminică, la horă, pe un tăpşan din mijlocul satului, nu departe de cârciumă. Vălean sta printre alţi flăcăiandri încă neintraţi la joc, şi nu-şi mai lua ochii de la fericiţii care se învârteau cu fata sortită în braţe, în ţiuiturile amarnice ale viorilor. Ar fi jucat şi aceşti flăcăiandri, nici copii, nici bărbaţi, cum e mai rău să fii în viaţă, noroc doar că nefericirea aceasta nu ţine mult şi trece, ar fi jucat aşadar şi ei, şi n-aveau cu cine şi nici bani pentru ceteraşi şi nici să joace nu prea ştiau încă într-adevăr. Codanele de doisprezece, treisprezece ani, dintre care aveau să se aleagă perechile lor în verile viitoare, s-aflau şi ele acolo privind cu aceeaşi admiraţie şi invidie la petrecerea îndătinată. Le mai îndulcea necazul un obicei bun, care mai poate fi cunoscut pe-alocuri şi azi. Câte un flăcău ostenea sau se prefăcea ostenit şi atunci îşi încredinţa fata fratelui său mai mic, sau o fată ostenea şi flăcăul lua la joc pe viitoarea sa cumnată. Era o mângâiere şi-o şcoală.

În duminica de care se pomeneşte, s-au nimerit nişte jandari, care veniseră mai mult pentru petrecere decât în vreo misiune. După ce băuseră la crâşmă ceva rachiu, pe care nu-l plătiseră, se

îndreptaseră spre horă, mai făloşi, cu aer şi ţâfnă de stăpânitori. Se mai întâmplaseră vizite de acestea care oamenilor nu le plăceau, dar le îngăduiau, că nu aveau încotro. Tocmai când jandarii – vreo cinci sau şase la număr – se hotărâseră să se amestece în horă, Mitru, fratele cel mare al lui Vălean, se săturase de joc pentru moment şi dorea să ciocnească vreo câteva ulcici de vin cu prietenii lui, şi de aceea a încredinţat-o fratelui său mai mic pe logodnica lui care mai voia să joace, iar vin nu-şi îngăduia să bea de faţă cu lumea. Abia se repezise, chiuind cocoşeşte, feciorașul de Vălean, bătând mărunt pământul, în jurul fetei, că o mână dură l-a apucat de umăr şi l-a îmbrâncit atât de neaşteptat, încât s-a rostogolit de-a berbeleacul până-n şanţ. Ameţit şi speriat, Vălean a răcnit:

— Mitre! Sări!

Mitru, care nu era tot aşa de arţăgos cum s-a dovedit mai pe urmă mezinul său, s-a întors din drum şi, supărat, însă nehotărât, i-a spus jandarului:

— Domnule jandar, lasă fata în pace, că-n câşlegi eu mă însor cu ea şi are să-mi fie nevastă.

— Până-n câşlegi mai este vreme destulă, a răspuns jandarul, aprins la joc şi, mândru şi prost, l-a împins într-o parte pe Mitru, să nu-l împiedice, să-l lase să-şi petreacă.

Mitru a prins fata de mână şi a încercat s-o smulgă din braţele jandarului, acesta însă, pregătit pentru aşa ceva, l-a plesnit cu dosul palmei peste

gură, de-a dat sângele.

Totul n-a durat mai mult timp decât a avut nevoie Vălean să se ridice din şanţ şi să ajungă lângă fratele lui care – în timp ce jandarul învârtea fata – îşi ştergea cu mâneca de la cămaşă sângele de pe gură şi se gândea că a păţit o ruşine cam aspră.

— De ce-l laşi? i-a şuierat în ureche Vălean, strângându-l ca un apucat de braţ.

— Ce să-i fac? a răspuns Mitru, care încă nu se dezmeticise de tot. Nu vezi că-s şase şi toţi au puşti?

În aceeaşi clipă s-au auzit geamătul şi sudalma lui Vălean, acoperind cântecul tarafului şi bubuitul jocului, şi l-au văzut, dar numai aceia care erau aproape, pe acest fecioraş, nu prea băgat în seamă până atunci, cum s-a năpustit cu o repeziciune, ce numai râsul din pădure mai poate, cu capul în pântecele jandarului, răsturnându-l şi culcându-l la pământ şi tocindu-i obrajii cu pumnii. Vârtejul lor, prin colbul tăpşanului, a tulburat hora. Mai întâi au fugit ţiganii să-şi pună la adăpost viorile şi propriile lor coaste. Au fugit şi fetele, ţipând. S-au îngrămădit flăcăii, să desfacă pe bătăuşii încleştaţi sau poate să încâlcească şi mai tare încăierarea. S-au repezit şi jandarii să-şi ajute camaradul. Iar jandarul care întâi fusese atacat reuşise să se desprindă de acest ţânc sprinten ca argintul viu şi cu un pumn în falcă îl aruncase iarăşi în praf şi poate că mai multe nu s-ar fi întâmplat, dacă Mitru ar fi apucat să-l ia în braţe pe Vălean şi să-l scoată

mai la margine – după cum se şi gândea s-o facă, numai că se gândea încet, pe câtă vreme Vălean lucra iute. Cu aceeaşi repeziciune de fiară din pădure, Vălean a ţâşnit în picioare şi-a scos cuţitul din tureacul cizmei, şi l-a înfipt până-n prăsele în gâtlejul jandarului, omorându-l pe loc; iar până să înţeleagă ceilalţi ce se petrecuse sub ochii lor, el a şi pierit, ca un fum. Zadarnic au răscolit ceilalţi jandari tot satul şi satele din jur şi pădurile şi tot muntele din vecinătate şi stânile, că nu l-au mai găsit.

Mitru n-a păţit nimic. Ceilalţi jandari nu-l văzuseră decât pe Vălean în încăierare. De cearta lui Mitru cu jandarul cel junghiat nimeni nu şi-a adus aminte, iar despre dosul de palmă Mitru n-a mai spus, după aceea, nimic nimănui. Norocul a fost al lui Vălean, că Mitru n-a fost luat la întrebări şi a fost lăsat în pace, fiindcă numai el ştia văgăunile pe unde se ascundea şi-i aducea pe furiş de mâncare. După două săptămâni i-a adus un rând de schimburi, mâncare pe trei zile şi zece coroane de argint, cât putuse strânge, împrumutându-se, fără a trezi bănuieli – şi l-a învăţat cum şi pe unde să treacă munţii în Moldova sau în ţările de la miazănoapte, oriunde, şi să se năimească soldat sau să-şi caute alt rost, oricare, numai să se depărteze de locurile acelea.

Vălean n-a mai ajuns în Moldova. A nimerit în ceata lui Grozea care pe atunci stăpânea toţi munţii Călimanilor şi-ai Rodnei, vămuia cu măsură, dar mereu, căruţele cu mărfuri ale negustorilor ce

coborau de la Tihuţa, prin Bârgaie, spre Bistriţa, uşura lăzile de zloţi şi coroane şi florini ale diligenţelor poştei, bătea şi târgurile uneori până la Beclean şi chiar mai departe, şi nu-i scutea de dări nici pe perceptorii împărăteşti.

Acest Grozea ar fi fost să ajungă popă, măcar că nu-i plăcea fumul de tămâie şi viaţa lângă o singură preoteasă. Răbdase vreo patru sau şase ani de şcoli teologice numai fiindcă aşa dorise maică-sa şi apucase a scrie în testament înainte de a muri, că fiul ei va intra în posesia averii părinteşti numai în ziua în care avea să fie hirotonisit. El mai bucuros s-ar fi ocupat de sculptură şi mai ales de migălită prelucrare a metalelor preţioase. Şi chiar această patimă l-a pierdut; după ce a cheltuit tot ce moştenise, cum şi pe mai departe a avut nevoie de bani pentru femei şi alte bucurii, s-a apucat să şi-i fabrice singur. A fost prins şi condamnat la moarte, dar în ziua când trebuia să fie spânzurat şi se adunase lumea să vadă cum se leagănă un popă în frânghia de cânepă, iar călăul îi şi dezlegase mâinile şi-l împingea spre scăunel, Dumnezeu s-a mâniat pentru că slujitorul său, oricât ar fi fost de păcătos, era pângărit şi a trimis o furtună turbată asupra Clujului şi a trăsnit exact în spânzurătoare, care a ars ca un pai, îngrozind mulţimea, pe călău şi pe soldaţii care-l escortaseră pe condamnat. Guvernatorul Transilvaniei, îngrozit la rândul lui de acest semn supranatural, a schimbat pedeapsa în temniţă pe viaţă. Grozea, care ştia cum se poate pili un lanţ şi nişte biete

gratii atât de fin încât să nici nu se observe, şi mai ştia cum să adoarmă zelul paznicilor, într-o noapte – zice-se – tot pe furtună, dar nu e sigur că Dumnezeu l-a iubit chiar aşa de mult pe-acest fiu pierdut al său – a fugit din temniţă şi şi-a recrutat o frumoasă ceată de hoţi, care în scurtă vreme a ajuns renumită.

Vălean nu-l căutase dinadins pe Grozea, despre care auzise desigur. Încă nu-şi dorea o viaţă de tâlhar. Dorea doar să-şi păzească viaţa. Nedecis să se înstrăineze, tânjind după satul în care crescuse şi cine ştie dacă nu şi după vreuna dintre fetişcanele de vârsta lui pe care acum trebuia s-o părăsească pentru totdeauna şi s-o uite, mai zăbovea rătăcind prin pădurile munţilor din preajma locurilor natale. A fost găsit dormind într-o tufă, în apropierea unui izvor, de oameni de-ai lui Grozea. Nu l-au ucis, fiindcă nu arăta a iscoadă, dar l-au dus la şeful lor, care auzind ce ispravă fusese în stare să facă, i-a propus să intre în slujbă la el, cu plată, după cum are să-i fie norocul. Desigur, Vălean a primit fără să mai stea pe gânduri şi a făcut şcoală bună, şi numai după un an de ucenicie, a trecut în rândul hoţilor de breaslă, iar după încă un an, a primit rang de mână dreaptă a lui Grozea.

Pisma însă lucrează şi între lotri întocmai ca şi în societatea oamenilor de treabă, cu urmări însă ceva mai sângeroase.

Ridicarea atât de rapidă a lui Vălean, neobişnuită nici chiar în viaţa în continuă schimbare a lotrilor, l-

a supărat mai ales pe Bocu, cel mai vechi dintre cei vechi rămas în bandă şi care în ierarhia stabilită trecea drept al doilea după şef, şi se bucura de privilegiul de a cunoaşte unele secrete şi dreptul de a contrazice uneori pe stăpân. Când Bocu a bănuit că locul său este ameninţat, şi-a pregătit o răzbunare care să-l scape de şef şi de rival, lăsându-i lui stăpânirea răspântiilor. L-a împins pe Grozea într-o cursă destul de grosolană, un chef cu lăutari şi fete, la un han, în care mai petrecuseră ei de câteva ori. Acolo i-au împresurat jandarii, anunţaţi de Bocu şi-n încleştarea care a urmat, Grozea a fost împuşcat, iar Vălean a scăpat numai datorită sprintenelii lui de drac turbat. Cu cele două pistoale pe care nu le lepăda nici când dormea, a împuşcat doi jandari care se nimeriseră în calea lui, pe-al treilea l-a străpuns cu pumnalul, şi aşa şi-a tăiat spărtură în cercul care le sugruma ceata buimăcită. Alergând ca ogarul, şi-a găsit calul păscând dezlegat în pajiştea din apropiere şi încălecându-l dintr-un salt, a mai avut vreme să-l vadă pe Bocu cum înjunghie pe unul din foştii lui ortaci, care mai apăra trupul căzut al lui Grozea.

Câteva săptămâni, Vălean n-a stat nici câte o jumătate de zi într-un loc. A tot cutreierat adăposturile ştiute ale bandei, cu prevedere, schimbând mereu şi pe neaşteptate direcţia, temându-se de urmărire şi căutând pe cei scăpaţi cu viaţă. După trei săptămâni de goană neîncetată a reuşit să strângă vreo douăzeci din şaizeci câţi fuseseră. I-a întrebat dacă-l vreau stăpân pe el,

adăugând că, de nu-l vreau, nu încape supărare, pot să plece în treaba lor, fieştecare unde ştie. Hoţii l-au primit stăpân şi au jurat să-l asculte.

Cunoscând de la Grozea câteva din cele mai tainice ascunzători, Vălean a avut cu ce să-şi hrănească oamenii în lunile de aşteptare şi inactivitate; nu voia să-şi înceapă lucrul la întâmplare, iar spioni buni şi de încredere nu se găseau chiar pe toate cărările. Între timp, Bocu, resemnat că nu reuşise s-ajungă şef de bandă, se angajase la jandari, pentru doi zloţi pe lună, o uniformă şi un cal. Vălean nu-l uitase şi-i urmărea prin oamenii săi toate drumurile. L-a şi încolţit într-o dimineaţă, în zori, când acesta, abia dezlipit din braţele ibovnicei, se întorcea fericit şi încă beat spre casă. Ca să ştie şi el de ce trebuie să moară şi să înveţe ceva şi hoţii din păţania lui Bocu a fost adus la judecată şi acolo a căzut la picioarele lui Vălean şi i-a spălat colbul de pe cizme cu lacrimi adevărate. Purtarea lui i-a îngre-ţoşat pe lotri, iar moartea lui, de cuţitul lui Vălean, i-a înfricoşat.

În scurtă vreme, Vălean a ajuns chiar mai vestit şi mai temut decât Grozea şi a tâlhărit şase ani încheiaţi şi părea că va sfârşi ca şi alţii de teapa lui, atârnat în frânghie de cânepă, fiindcă a fost la rândul lui trădat. Împăratul însă avea lipsă de soldaţi în nenumăratele războaie mari şi mici pe care le purta în cele patru zări ale împărăţiei sale şi l-a iertat, îmbrăcându-l husar şi l-a trimis spre o moarte bănuită a fi mai plăcută. Zece ani l-a slujit Vălean pe împărat, obţinând în schimbul unor

isprăvi grad de caporal şi-ar fi putut să rămână în escadronul locotenentului Wechsler, în aşteptarea unor grade mai înalte. El, însă, urmărit de blestemul stelei sale, a fugit, după cum am văzut, într-o senină şi dogorâtă zi de vară, înapoi în pădurea lui, fiindcă nu uitase viaţa liberă şi nu-l uitase pe cel care, pentru un pumn de galbeni, îl vânduse.

2

Când Vălean se trezi scurmat de foame, zorile erau numai o vagă presimţire şi nu tulburaseră încă întunericul subţiat de stele. Se ridică într-o rână şi căscă binedispus, privind în jurul lui, şi se mira parcă de atâta linişte. Observându-l că s-a mişcat, Vilma se apropie călcând domol. Paşii ei foşneau prin iarba mare, rămasă necosită şi păscută rareori, poate numai de căprioare. Se opri în faţa lui, parcă întrebându-l ceva din ochii ei inteligenţi care sclipeau vânăt prin întuneric.

— Ei!? făcu Vălean, sculându-se în picioare.

Drept răspuns, Vilma scutură din cap şi necheză molcuţ, ca întotdeauna când aştepta zahărul sau o mângâiere. Vălean îşi lipi palma cu câteva bucăţi de zahăr de botul ei. O lăsă să ronţăie şi se duse la un izvor aflat aproape, într-o crăpătură la care trebui să coboare. Se spălă pe faţă, pe urmă reveni la locul unde dormise, scoase din traista ce-o avea la coburi brânză, pâine, carne afumată de capră şi ceapă, mâncă, nu mult, bău vin din ploscă vreo două înghiţituri.

Începuse între timp a se zări. Păsările se trezeau, s-auzea piscuit de pui flămânzi cerându-şi încă somnoroşi, blegi, prânzul cuvenit, câte un fâlfâit zbătut printre ramuri sfâşia parcă pânza sură a

dimineţii. Rezemat de trunchiul unui stejar, Vălean asculta nemişcat, ori poate nu asculta şi se gândea la ale lui aşteptând cine ştie ce.

Când se făcu destulă lumină ca să se vadă şi lucrurile mărunte, firul de iarbă şi frunza copacilor şi crăpăturile scoarţei, Vălean o chemă pe Vilma, şuierând scurt. Îi puse şaua, strângând chinga cu grijă. Iapa primi supusă şi şaua, şi frâul, şi porni sprinten, încă mai înainte ca Vălean să fi încălecat de-a binelea.

— Unde alergi, proasto? strigă Vălean strunind-o, silind-o la un pas mai domol.

Vreun ceas merseră prin pădurea cea mare pe unde nici poteci nu erau, spre răsărit, după semne pe care Vălean le recunoştea greu şi uneori le căuta în zadar. Rarişti pe care nu le ştia îl opreau, făcându-l să zăbovească. Cioturile negre pe care se aşternuse muşchi arătau pe unde fuseseră tăiaţi copacii. Ar fi putut să se rătăcească, un simţ al lui însă pe care-l avea poate de pe când în copilărie îşi căuta caprele pierdute de turmă, îl conduse în cele din urmă aproape de locul spre care trăgea. Ieşi la vechiul drum de pădure, mai rar folosit, năpădit de iarbă, pe care nici acum nu se vedeau urme proaspete. Coborând domol, odată cu drumul, nimeri într-o poiană de margine, care se arăta mult mai largă decât o ştiuse. Casa pădurarului însă era tot acolo şi nu se schimbase, numai acoperişul de şindrilă i se înnegrise.

Vălean s-apropie şi, fără să descalece, bătu în poartă. Se stârni o întreagă haită de câini. Ieşi din

casă Indrei, pădurarul, numai în cămaşă şi izmene şi, privind încruntat la poartă, strigă la câini. Pe urmă adresându-se călăreţului, spuse:

— Îndată! şi abia după ce mai privi o dată încruntat de nedumerit, coborî în ogradă şi s-apropie fără grabă.

Când ajunse la vreo zece paşi de el, tresări şi-şi bătu palmele deolaltă:

— Vălean! No, dar tu eşti? Bată-te norocul, şi se repezi să deschidă poarta. Haide, intră. M-am şi speriat când am văzut un husar şi-am gândit că oare ce dracu vrea de la mine, şi când colo eşti tu.

— Ce mai faci, Indrei? întrebă Vălean, după ce descălecă, strângându-i mâna.

— Ce să fac? Bine. Păzesc pădurea şi-ascult păsările, iar când mi se urăşte, cobor în sat şi mă-mbăt şi-apoi iar mă-ntorc aici.

— Îmi place de tine, Indrei, că ai rămas om glumeţ.

— D-apoi cum! Numai vremea se schimbă după vânt. Eu am rămas cum am fost de când mă ştiu.

— În toate, Indrei?

— În toate, Vălene, răspunse pădurarul, devenind deodată foarte serios şi grav chiar. Poţi să cercetezi, dacă vrei. Zece ani te-am aşteptat, şi-aş mai fi stat zece, tot aşa, şi după aceea iarăşi. Dacă ai zis că vii… eu te-am aşteptat. Şi ce mi-ai lăsat în grijă sunt toate aşa cum le-ai pus tu, nimic nu s-a clintit de la locul lui, aşa să ştii.

— Bine. Te cred. Ai fost totdeauna omul meu cel mai bun şi-ai să rămâi omul meu, şi-am să te

răsplătesc pentru credinţa ta.

— Nu-mi trebuie mie răsplată, Vălene. Mai bună plată ca viaţa asta, ce tu mi-ai dat-o înapoi nu mai poate fi, că de n-ai fi fost tu, nici eu n-aş mai fi fost, şi-acum de mult numai oasele ar mai fi rămas din mine. Da’ hai, şezi să mănânci ceva, că poate vii de departe şi poate vrei să te şi odihneşti.

— M-am odihnit cât a fost nevoie azi-noapte. Am şi mâncat.

— Aşa. Atunci bine. Da’ tot şezi un pic, nu se poate să treci chiar aşa, doar de mai zece ani nu ne-am văzut noi doi. Să-ţi dau măcar un blid de faguri şi o ulcică de lapte proaspăt. Şi dacă-i vrea, ai să-mi spui despre drumurile tale.

— Bine. Am să-ţi spun şi-am să gust un fagure, iar laptele n-are de ce să-mi strice, se învoi Vălean şi se aşează pe podmolul înalt al casei.

Indrei aduse din casă faguri de miere într-un blid de pământ şi i-l puse în mâini, apoi se duse în grajd să mulgă vaca, lăsând uşa deschisă, aşteptând întrebările prietenului său, care nu întârziară.

— Tu îi cunoşti pe ăştia din Curteni pe toţi?

— Nu sunt mulţi pe care să nu-i cunosc, şi am pe cine să întreb, dacă ţi-i de lipsă să ştii ceva despre ei. Cine nu vrea să îngheţe iarna trebuie să fie prieten cu pădurarul.

— Copăcean este?

— Cum să nu fie! Îi meşter de vânători la grofu. Are simbrie bună şi haine. Şi-a luat nevastă şi şi-a făcut casă frumoasă. S-a aşezat bine Copăcean ăsta. Şi pământ şi-a cumpărat, când a vândut

grofu. Trece pe-aici destul de des, că pune capcane pentru ospeţele stăpânului ori, când se face vreo vânătoare, caută urmele pe unde să-i ducă pe domni drept pe acolo pe unde se ţin sălbătăciunile, să nu umble ăia după ele degeaba, îmi aduce câteodată şi mie câte un ied ori un iepure, când cum se întâmplă, iar eu îi dau rachiu de afine, că-i place.

Vălean asculta şi nu se putea şti ce gândeşte. Îl lăsă pe Indrei să vorbească, nu-l întrerupse, ci mai târziu, când ieşi cu şiştarul plin de lapte înspumat, care aburea uşor, răspândindu-şi mirosul fraged în aerul ogrăzii, atunci îl întrebă iarăşi dacă are prieteni şi în Glodeni. Indrei răspunse că are câţiva prieteni şi-acolo.

— Prieteni de pahar sau prieteni de suflet? ceru Vălean o precizare de care Indrei nu s-arătă surprins. Răspunse în timp ce-i turnă lapte într-o ulcică şi i-o întinse surâzând.

— Am şi de un fel şi am şi de celălalt fel, ca toţi oamenii, că poţi avea prieten să-i dai şi cămaşa din spinare ori să-ţi pui şi pielea la bătaie pentru el, da' nu-i place băutura şi-atunci îţi cauţi un ortac de la care alta nu ceri, fără să nu i se urască la masă cu tine. Ştiu eu cum să-i deosebesc pe prietenii mei.

— Da' Fidileş ţi-i prieten?

— Nu mi-i prieten.

— Da' unde stă cu casa, ştii?

— Nu ştiu, da' pot să aflu.

— Nu trebuie să mergi tu. La Fidileş să meargă nevastă-ta, să cumpere o oală ori un ulcior... Da'

nici nu te-am întrebat unde-i Cătălina, de nu s-a arătat până acum. Ori nu s-a sculat încă? Ori o fi plecată undeva cu noaptea-n cap, că o ştiam harnică.

Ciudatul pădurar, mult prea vorbăreţ pentru îndeletnicirea lui, sau cine ştie, numai cu acest prilej vorbăreţ, răspunse cu acelaşi glas uscat şi cu nepăsare parcă:

— Doarme săraca, uite-acolo, sub pământ. Sunt vreo cinci ani de când a murit. Aşa se vede că n-am avut eu dragoste destulă pentru ea, ca să aibă de ce să rămâie şi s-a dus.

— Doar era tânără… murmură Vălean şi, uitându-se ţintă la Indrei, adăugă: Cum a murit?

— Repede, aşa cum a avut ea obiceiul să le facă pe toate.

Indrei, care până acum stătuse în picioare în faţa oaspelui său, se aşează deodată lângă el pe podmol, parc-ar fi obosit.

— Într-o seară, continuă el, i-au venit fierbinţeli, ardea toată şi nimic n-o putea alina. Nici descântecele, nici doftoriile nu i-au folosit. Trei babe au descântat-o şi i-au fiert leacuri de tot felul. L-am adus şi pe popa Gheorghe să-i citească. Degeaba a fost tot. Într-a doua seară mi-a spus: „Indrei, să mă îngropi în spatele casei, în pădure, că mie mi-a plăcut în pădure şi să-mi sădeşti la cap un păr pădureţ, că are spini şi poamele nu le poţi mânca, decât numai după ce le bate bruma, că uite eu n-am apucat să trăiesc până-mi dă bruma…” N-am înţeles de ce vorbeşte aşa, da’ aşa

am făcut... A treia zi, când să se lumineze bine, s-a stins.

— D-apoi rău destul, spuse Vălean molcom.

— D-apoi bine nu-i, dar aşa mi-a fost soarta.

— Îmi pare rău de tine c-ai rămas singur.

— Nu-s eu singur de tot.

— Te-ai însurat? întebă Vălean, parcă mai curios de acest amănunt decât de toate câte le aflase până atunci.

— Nu m-am însurat, că asta nu se mai poate. Da' o ţin aici pe-o nepoată a mea, fată de-a fratelui meu. Îi copilă încă, da' spală şi-mi face mâncare, cât se pricepe şi ea. Şi ce-oi putea strânge eu cât trăiesc, am să-i dau ei zestre.

— Ai s-o trimeţi pe ea la Fidileş.

— Am s-o trimit. S-o chem?

— Mai aşteaptă. Îţi spun eu când s-o chemi. Spune-mi, Fodor ăla, podarul din Glodeni, cum a murit?

— Destul de urât a murit.

— Da. Am auzit. Dar cum s-a întâmplat? Fodor ţinea doar zdravăn la băutură. Şi-apoi n-a fost nimeni acolo să-l ajute?

— A fost, cum să nu! A fost Ştirbu. A venit să-l colinde şi să-şi petreacă împreună cu cumnatul-său, cum ar fi, că prima lui nevastă i-a fost soră lui Fodor şi măcar că ea murise săraca, Ştirbu nu uitase de nemşug.

— Ştirbu... murmură Vălean. Trebuie să-l întreb, aşadar, şi despre Fodor.

— Te-ntâlneşti şi cu Ştirbu?

— Poate să mă întâlnesc. Doar se-ntâlnesc şi dealurile, d-apoi oamenii... Să mergem acum să vedem lucrurile pe care le-am lăsat în grija ta.

Se ridicară şi, ocolind casa, se îndreptară spre pădure. Pornise şi Vilma după ei, dar o vorbă a lui Vălean o opri. Ajungând la o moviliţă, marcată de-o lespede de piatră goală înfiptă în pământ în picioare, Vălean observă părul pădureţ care se înălţa zvelt, cu frunze lucioase. Se opri întrebând:

— Aici e?

— Aici, săraca.

Vălean zăbovi o vreme, privind la moviliţa năpădită de iarbă mare şi lăstari de păr sălbatic. Pe faţa lui nu se vedea tristeţe, ci obişnuita asprime şi-n ochi o lumină încruntată, care uneori putea să te sperie.

— Să mergem, spuse apoi.

Ajunseră curând la râpa pe care o căutau. Aici pădurea se repezea dintr-odată la vale; coborâră cu greu, ţinându-se de rădăcinile groase, ieşite la suprafaţă, de tufe care atârnau ca nişte ciucuri, nimerind ca într-un fund de căldare destul de larg, năpădit de zmeuriş şi tufe de corn sălbatic. Nu era nicio cărare şi-şi făceau drum cu greutate.

La un moment dat, Indrei se opri şi spuse:

— Ei, caut-o. Aici e. La cinci paşi de unde stai tu. Vălean se uită, dar nu văzu decât tufele şi peretele râpei, lutos, plin de crăpături şi muchii de stâncă. Ridică din umeri:

— Nu-i timp de joacă, Indrei, spuse el.

Indrei îngenunche şi îndoi o tufă de porumbele,

cu spini deşi. Chiar sub tufă se deschidea o gură ca de vizuină, în care şi un copil ar fi încăput greu.

— Aici ai vârât-o?

— Aici. Chiar dacă nimereşte cineva aici şi vede gaura asta, zice că-i vreun cuib de fiară. Da' n-are cine să nimerească. M-am gândit mult şi-am căutat, dar loc mai bun n-am găsit.

— Şi cum ai s-o scoţi? Nu te poţi băga înăuntru.

— Nu-i nevoie să mă bag.

Privi în jurul său şi tăie o creangă de alun, groscioară, cu cârlig la capăt. Vârî creanga şi, gemând uşor, pipăi pe dinăuntru, tot încercând, până când creanga se înţepeni. Trase cu băgare de seamă şi scoase o lădiţă de aramă înverzită toată, cuprinsă ca într-o traistă într-un soi de plasă de sârmă, destul de trainică.

— Asta-i?!

— Da. Asta.

— E coclită un pic, da arama ţine.

Vălean o deschise. Nu erau decât galbeni: ungureşti, polonezi, turceşti şi poate şi din alte părţi ale lumii. Erau aşa cum îi lăsase acum zece ani, când îi dăduse în păstrare lui Indrei.

— Indrei, spuse Vălean, ia-ţi. Ia-ţi câţi vrei, cât gândeşti că ai nevoie.

— Nu-mi trebuie, Vălene. Ce să fac cu ei?

— Poate mai vinde groful pământ ori altceva. Poate se va găsi vreo crâşmă de vânzare ori cine ştie, vreo dogărie, la Teaca ori la Lechinţa.

— E! Nu mai plec eu de-aici din pădure. Şi pentru tine-i mai bine.

— Ia. Cine ştie când ne-om mai vedea! Ia acum.

Indrei privi ciudat la Vălean. Parcă ar fi vrut să-l întrebe ceva, tăcu însă. Luă cu pumnul, puteau să fie zece galbeni, şi-i aşează câte unul în despărţiturile şerparului. Vălean luă vreo doi pumni şi-i dădu şi pe aceştia lui Indrei. Pe urmă scoţând două pungi largi de piele le umplu. Închise lădiţa la loc şi-i spuse lui Indrei s-o vâre înapoi în văgăună şi adăugă după o scurtă pauză:

— Când ai să fii lipsit, poţi să-ţi iei cât gândeşti că ai nevoie.

Când ajunseră înapoi în ogradă, o fetişcană desculţă cu părul bălan, împletit într-o coadă căzută pe spate, îi da Vilmei mere şi-o mângâia pe frunte, spunându-i:

— Hai mâncă. Îs dulci. Mâncă, mâncă. Mai am.

Când îi zări, zvâcni din loc şi alergă repede în casă, trântind uşa în urma ei.

— Îi nepoata mea, spuse Indrei.

— Cheam-o! zise Vălean.

— Floaree! strigă Indrei. Vină numai până afară. Hai, că nu te-a mânca.

Fata reapăru, mişcându-se sfioasă; avusese timp să-şi pună basmaua şi să-şi lege un şorţ.

— Vino, Floare! îi spuse Vălean, care se aşezase iarăşi pe podmol.

Fata se apropie, cu genele plecate, de parc-ar fi fost foarte atentă, pe unde să calce pe pământ, nu cumva să se împiedice. Vălean însă ştia că femeile, privind pe sub gene şi pieziş, văd mai multe şi mai bine decât bărbaţii privind drept în faţă. O întrebă:

— Umblat-ai pe la Glodeni?

— Umblat.

— Pe Fidileş îl cunoşti?

— Nu.

— Da’ biserica românească, aia de lemn, ştii unde-i? Ştiu.

— De-acolo, pe sub ţintirim, suie o hudiţă.

— Da.

— Trei case sunt mai sus de ţintirim.

— Le-oi găsi.

— Una are la fereşti brâuri smălţuite, vinete, şi sus, pe casă, un cocoş de lut, cu smalţ, daurit pe pene.

— Am să văd.

— Nu întrebi pe nimeni. Intri acolo şi ceri să vorbeşti cu badea Fidileş. O să-l cunoşti mintenaş, că are un cercel în urechea stângă şi se uită cruciş. Dacă nu-i acasă, spui numai că ai vrut să cumperi o oală, să fierbi curechi în ea, o oală pe care unchiul tău a arvunit-o la târgul Sântămăriei, s-o aleagă Fidileş când vine acasă şi s-o aducă unde ştie. Dacă-l găseşti pe el, îi spui că-ţi trebuie trei oale în care să pui lapte la prins. El o să întrebe câte vaci ai, de-ţi trebuie trei oale, tu-i spui că vaci n-ai, da ai trei capre, şi că-i bun şi laptele de capră. Da’ coarne au caprele tale? o să întrebe el. Tu să-i spui că au coarne toate trei şi că pe una o cheamă Sâmbătă şi că duminica se duce la horă, devale, la vadul Curtenilor. N-ai să uiţi?

— N-am să uit, zise fata râzând.

— Spune.

Fata repetă lecţia, fără să fi uitat niciun cuvânt.

— Bine, spuse Vălean. Câţi ani ai?

— Doisprezece.

— No, uite aici doisprezece zloţi, să ţi-i prinzi în salbă, să fii mândră la joc şi să te placă feciorii, că ai să fii frumoasă.

Fata surâse şi-l fulgeră o dată cu privirea, şi Vălean avu timp să vadă în ochii ei albaştri, mai mult decât uimire, o bucurie poate pe care încă fata nici n-o înţelegea. Iar Vălean n-avea să uite lumina ochilor ei niciodată, dar nici el nu înţelese şi nu văzu în clipa aceea decât un copil în faţa sa.

— Du-te, îi spuse, şi să nu caşti gura la nimic. Să te grăbeşti şi când mergi şi când vii.

3

După ce Floarea plecase, Vălean ceru de la Indrei să-i dea nişte schimburi. Indrei îl pofti în casă şi, descuind un tron din scânduri de stejar, ferecat şi ţintuit cum era obiceiul pe atunci, scoase de sub iile şi catrinţele fetei, un rând de straie frumoase, fecioreşti. Era acolo tot ce trebuie, ţinut în bună

stare, mirosind a foi de nuc şi busuioc: cioareci de aba, cămeşi albe de giolgi, pieptar cu bundiţă, obiele curate, pălărie bârsănească, cu cănaci. Era şi un şerpar frumos, cusut, plin cu mărgeluţe în flori şi frunze, numai cizme nu erau.

Indrei le scoase cu grijă şi le întinse pe un pat.

— Zic că ţi-or fi bune, că n-aş crede să te fi îngrăşat. Da' încearcă-le totuşi. Zece ani îs vreme şi dacă ţi-s strâmte, mai bine să căutăm altele. Când ţi-s straiele strâmte, parc-ai fi legat în funii.

— Am să le încerc. Tu numai stai pe-afară, să nu vie cineva.

Vălean dezbrăcă hainele husăreşti fără părere de rău şi trase pe trup vechile lui straie şi se simţi bine în ele, de parc-ar fi fost nu haine, ci o altă piele a lui. Se privi într-o oglindă mică atârnată lângă fereastră şi-şi spuse că n-a îmbătrânit încă. Vârî pistoalele în şerpar, şi cele două pungi grele, iar pumnalul lung de vânătoare, cu teacă de piele, la tureac. Îngrămădi în cămaşa soldăţească uniforma, o strânse ghem şi, ieşind, i-o dădu lui Indrei:

— Îngroap-o undeva.

— Mai ai lipsă de ea?

— Nu.

— Atunci o bag sub o lespede, pe fundul pârâului. Putrezeşte mai repede.

— Bine. Şi-acum du-te la Copăcean. Spune-i că doresc să-l văd. Să lase tot şi să vie cu tine aici.

— Şi dacă nu vrea să vie? Dacă nu mă crede?

— Îi spui că la moară la Ogra tot mai macină morarul Vancea.

— Şi dacă nici atunci nu mă crede, că poate nici nu vrea să mă creadă şi-mi spune: du-te-n treaba ta şi nu vorbi prostii, nu-s eu ăla, caută în altă parte.

— Nu cred să spuie aşa ceva, dar dacă spune aşa, înseamnă că-i un porc de câine şi-atunci ştii tu ce să faci.

— Da. Atunci musai să-l omor, de bună seamă, da' poate că-i fecior cu minte şi n-are să mă silească să iau în spinare şi păcatele lui. Atunci, eu mă duc.

— Du-te.

Rămas singur, Vălean o chemă cu un şuier scurt pe Vilma, care şi veni, cu urechile ciulite, dar se opri la vreo zece paşi, uitându-se cu frică la el. Vălean dădu să se apropie, dar iapa fornăi şi nechează nervoasă şi, sărind, se întoarse şi începu să azvârle cu copitele dindărăt.

Vălean o ocoli şi-i ieşi iar în faţă, apucând-o scurt de căpăstru. Ea se ridică cu picioarele din faţă în aer, încercând să-l lovească. Vălean se atârnă de grumazul ei şi-i spuse:

— Nu fi proastă, Vilma. Eu sunt.

Auzindu-i glasul, iapă se supuse, dar nu voi să primească zahărul, ci dădu să-l muşte. El o apucă de cap şi i-l strânse la subsuoară, continuând să-i vorbească şi s-o bată uşor cu palma pe grumaz:

— Hai, Vilma, hai. Linişteşte-te. Eu sunt. Nu fi proastă. Hai, Vilma.

Cu greu şi încă bănuitoare primi zahărul, tot smucind din cap.

Vălean o încalecă pe neaşteptate, dintr-un salt, aşa pe deşelate, strângând-o puternic între genunchi. O îmboldi cu pintenii şi iapa ţâşni ca un fulger, sări peste poartă şi s-aşternu în galop, pe drumeagul de pădure la deal şi parcă-i şi plăcea că-şi recunoscuse stăpânul din această săritură, că alerga uşor şi-aproape fără să gâfâie.

După un timp o întoarse şi reveniră la pas, şi numai când s-apropiară, Vălean o îmboldi iarăşi şi iapa săltă ca o ciută peste poartă, minunând-o pe Floarea care se întorsese şi aştepta aşezată pe podmol.

Vălean sări din spinarea calului, sprinten ca un flăcău de douăzeci de ani. Se simţea în toate mişcările lui o veselie şi-un neastâmpăr, care însă pe faţă nu i se vedeau. Chipul îi rămăsese aspru şi rău cumva. Duse iapa de căpăstru la stogul din marginea curţii, smulse un braţ de fân şi i-l aşternu în faţă. Se apropie pe urmă şi s-aşeză lângă Floarea. Îi puse o mână pe umăr, apăsând-o blând şi o întrebă:

— L-ai găsit?

— L-am găsit.

— Ce-a zis?

— Că bine.

— Numai atât?

— Ba a mai zis că să mă-nchin dumitale de sănătate pentru el şi mi-a dat un ulcior frumos, cu flori pe el. A zis că l-a făcut anume pentru o fată frumoasă şi cuminte, da’ că poate să mi-l deie şi mie că, chiar de nu-s frumoasă, cuminte vede că

sunt. Şi mi-a mai spus să nu mai ocolesc prin sat, mi-a arătat el o cărare, care dă mai de-a dreptul.

Poate unde i se părea că-i de acum şi ea părtaşa unui secret înspăimântător, în mod ciudat, copila ieşise din sfiala ei, ori poate simţea de pe atunci adiind spre dânsa patima care avea s-o piardă, şi-l privea de pe atunci pe Vălean ca pe unul de-al ei, chiar dacă încă nu ştia că-i dragoste. Vorbea râzând şi răsfăţându-se, fără să-şi dea seama că-n râsul şi-n mişcările şi privirile ei fulgeră în răstimp primele semne de femeie care vesteau că are să fie şi frumoasă. Continuând, adăugă cu o mirare copilărească:

— Vaai, da' urât îi! Nu-i ţigan?

— Ba-i ţigan.

— Şi nu i-i frică să te slujească?

— Vezi bine!

— Da-i om bun?

— Nu chiar pentru toată lumea. Da' ţie nu trebuie să-ţi fie frică de el. Şi de nimeni să nu-ţi fie frică.

— De ce?

— Eşti nepoata lui Indrei şi Indrei îi prietenul meu…

Întinse braţul şi o cuprinse pe după umăr, apropiind-o uşurel de pieptul lui şi, fără niciun gând ascuns, adăugă:

— Şi tu eşti prietena mea şi-o să te apăr şi-o să am grijă de tine.

Ea îşi întoarse faţa spre Vălean şi-l privi dintr-o parte, cu aceeaşi uimire, care-i mai lucise în ochi şi azi-dimineaţă, pe care însă el nici acum n-o

înţelese. Înţelepciunea străveche a femeii tresări instinctiv în mintea ei. Murmură, uşor gravă:

— Numai să nu uiţi…

Şi el se miră că ea poate să spună astfel de vorbe şi se gândi că nu-i bine să glumească cu un copil nevinovat care poate chiar din astă-seară are să înceapă a visa lucruri menite să nu se împlinească niciodată. Soarta hoţilor e ca focul, uneori arde cu pălălaie mare luminând până departe şi se stinge repede, alteori mocneşte vreme îndelungată, dar până la urmă tot se stinge. Cine ştie cât are să ardă focul pe care-l aprinde el acum?

Simţind cumva o părere de rău, îşi retrase braţul de pe umerii ei.

O auzi râzând:

— Doar n-ai să-ţi pierzi vremea, gândindu-te la o proastă ca mine. Ai dumneata destule pe cap…

— Prietenii nu mi-i uit, oricâte treburi aş avea.

Că să schimbe vorba, o întrebă:

— Da’ drăguţ ai?

— N-am, răspunse ea repede.

— Da’ la horă mergi?…

— Merg, da’ încă nu m-a cerut nimeni la joc.

— Poate li-i frică.

— De ce?

— Poate că eşti rea…

— Nuu… Să nu-ţi dau ceva să mânci?

— Dă-mi. Chiar că mi s-a făcut foame.

Grăbindu-se, mişcându-se sprinten şi parcă-n joacă, aduse o masă scundă pe care o aşternu în

faţa lui. Puse slănină şi brânză pe o farfurie de lemn. Dintr-un ulcioraş îi turnă rachiu, într-un pahar de sticlă groasă, ruginie, spunând:

— Până sparg ouăle, bea şi gustă ce-avem şi noi să-ţi dăm. De-amiază am să tai o găină.

Pieri apoi în casă şi s-auzi de-acolo zgomot de tigăi.

Mâncând, Vălean îşi mută gândurile la lucrul pe care-l avea el de făcut. S-ar putea întâmpla să nu se întoarcă Ştirbu acasă nici în seara asta, dar de venit tot are să vie, singur sau cu prieteni care să-l apere. Oricum ar veni, de întâlnit au să se întâlnească şi au să schimbe nişte vorbe. Banii nu se ştie dacă-i mai are, hanul însă-i bun şi trebuie păstrat şi-astfel ajunse cu gândul la femeia care parcă anume pentru dragoste fusese plămădită şi care-l plăcuse de cum dăduse cu ochii de el şi i s-ar fi supus fără pic de împotrivire, dacă ar fi avut el vreme să mai stea acolo. Amintirea sânului săltat spre dinţii lui îl moleşi deodată. Câteva minute lungi nu se gândi decât la ea şi-i văzu ochii de smoală ca aievea înaintea lui şi umerii rotunzi lucind albi prin umbra odăii şi fu gata să s-arunce în spinarea Vilmei şi s-alerge-ntr-un galop până-n vale. Se chinui să se deştepte şi o strigă pe Floarea să-i aducă apă rece. Ea îi aduse într-o ulcică, iar el se răsti la ea spunându-i că-i trebuie să se spele, nu să bea. O văzu că tresare, posomorându-se, când se întoarse în casă s-aducă găleata. Îi păru rău că se răstise la ea, dar tot nu se potoli, decât mai târziu, când îi văzu venind pe Indrei cu

Copăcean.

Floarei îi spuse să-şi vadă de treabă cu amiaza, iar dacă vine cineva, să lase câinii să latre mai multă vreme şi numai după aceea să iasă să vadă cine-i.

Apoi se înfundară toţi trei în pădure, la deal, pe unde era mai deasă. Se întoarseră numai după două ceasuri şi fetei, care-i pândea pe sub colţul perdelei, ascunsă în casă, i se părură îngrijoraţi. Unchiul ei ducea încovoiat o desagă, care parcă fusese goală când plecaseră. În poartă, Copăcean se despărţi de ceilalţi doi, şi, luându-şi rămas bun, îşi urmă drumul la vale. Indrei şi Vălean intrară în curte tăcuţi. Floarea nu se arătă, până n-o strigară; voia să-i dea de înţeles lui Vălean că-i supărată fiindcă se răstise la ea, fără să fi fost vinovată. Vălean însă uitase şi nici nu observă supărarea fetei, muţenia şi încruntarea ei, care îi şi trecură în timp ce le dădu de mâncare, văzând cu câtă poftă înfulecă bucatele gătite de ea.

Pe urmă, Vălean se culcă în fân, la umbră şi dormi până-n seară, când încălecă şi plecă şi nu se mai întoarse. Floarea avea să-l revadă numai peste vreo cinci sau şase ani, însă avea să audă mereu pomenindu-se numele lui şi n-avea să-l uite.

4

Vălean calculase bine, îndreptându-l pe locotenentul Wechsler la Voivodeni. Plutonierul

Danzer şi sergentul Laszlo, după ce aşteptaseră escadronul până a doua zi la prânz, se întoarseră la hanul din Dumbrăvioara, unde, fireşte, nu-l găsiră şi porniră în căutarea lui, reuşind să ocolească, cu sau fără voie patrulele trimise după dânşii. Căutându-se astfel, se învârtiră în cerc vreme de trei zile, prinşi parcă într-un joc „de-a baba oarba”, neizbutind să se găsească, deşi distanţa dintre ei n-a fost niciodată mai mare de zece kilometri. Zăpăceala fusese înlesnită de un eveniment pe care Vălean nu avusese cum să-l prevadă, care însă adeveri zicala: norocul îi ajută pe cei hotărâţi. La Voivodeni, locotenentul Wechsler se întâlni cu unul din vechii lui prieteni de chef, domnul Bârsan, care pe vremea când studia la Viena, se prezenta Birschman. Revenit acasă pe moşia părintească, el folosea, după împrejurări, când unul, când altul, când amândouă aceste nume. Domnul Bârsan se bucură nespus de mult de norocoasa întâmplare care îl conduse pe Wechsler în satul lui natal şi trânti un chef aşa de bine improvizat, încât ameninţa să nu se mai sfârşească. Wechsler sui şi coborî de mai multe ori treptele beţiei sale, însoţit cu pietate ospitalieră de domnul Bârsan, care îl ajuta zelos, după cum se simţea nevoie, fie să cânte, fie să spargă ulcioare şi căni, fie să iasă în curte să vomeze, fie să-şi îmbrace tunica lepădată şi călcată în picioare în momentele de extaz.

Husarii, vrednici de un comandant ca Wechsler, se îmbătară la rândul lor, care pe unde găsi de băut şi de mâncat şi se încăierară de mai multe ori

cu localnicii din pricina femeilor înghesuite prin fânare sau a găinilor furate.

Petrecerea ar mai fi durat probabil şi după aceste trei zile, dacă, din întâmplare, comandantul şi ajutoarele sale nu s-ar fi întâlnit, minunându-se şi bucurându-se, la Murăş, unde veniseră să se răcorească şi să-şi limpezească mahmureala.

Când ajunse la Reghin, cu cei douăzeci de recruţi angajaţi, ceea ce tot ar fi însemnat un mic succes, şi ordonă apelul, Wechsler constată că-i lipseau un caporal, doi dintre husarii de rând, cinci cai şi, lucrul poate cel mai supărător, toţi banii escadronului.

Garnizoana din Târgul-Murăşului însă nu primi înştiinţarea decât în cea de-a cincea zi. De o zi avusese nevoie Wechsler să se desmeticească din mahmureala firească după trei zile şi trei nopţi de chef neîntrerupt şi încă o zi mai aşteptase, sperând într-o minune. În raport, locotenentul ghinionist se feri să pomenească de banii lipsă, de caii furaţi şi de uniformele care trebuiau scăzute din inventar – avea intenţia şi posibilitatea să răscumpere paguba din propriul său buzunar – se mulţumi să anunţe superiorilor săi doar dezertarea lui Vălean şi-a celor doi husari de rând, fără să facă vreo legătură între ei. Nici garnizoana nu se grăbi să informeze comandamentul jandarmeriei preferând, din motive lesne de înţeles, să-şi caute cu forţe proprii dezertorii, şi mai trecură trei zile până când evenimentul, consemnat în documentele cancelariilor respective, stârni oarecare senzaţie şi

numai în rândul militarilor; lumea civilă află mult mai târziu şi pe o cu totul altă cale de întoarcerea lui Vălean la vechea lui meserie.

Cine multă vreme nu greşeşte şi-i mereu prevăzător şi se obişnuieşte să-şi calculeze fiecare pas şi să-şi cumpănească fiecare mişcare, când îi vine vremea şi lui s-o scrântească, se şi cunoaşte apoi toată viaţa, dacă nu cumva şi-o pierde şi pe aceea. Aşa şi Ştirbu, de astă dată, grăbindu-se, greşi şi pierdu.

Stăpânul lui, colonelul grof Telegdi, comandantul jandarilor din comitat, se amuză constatând că spionul său cel mai vechi şi mai hârşit, mai dibaci şi mai ieftin din toţi, se teme de pe urma unei isprăvi de acum zece ani. Prea bine nu-şi amintea de acel Vălean, în viaţa lui prinsese mulţi tâlhari, Ştirbu însuşi îi dăduse destui pe mână, şi nu numai unul singur dintre aceştia avusese norocul să scape de spânzurătoare înrolându-se în armata împărătească; îl sfătui pe vrednicul său servitor să-şi vadă liniştit de treburi şi râzând cu multă poftă, pomeni de iepurele care se sperie de propria-i umbră. Ştirbu însă, care – se vede – îşi avea motivele sale să nu-l fi uitat pe Vălean, îşi luă îndrăzneala să amintească de o comoară, zloţi, şi nu puţini, pe care el o descoperise şi pe care Telegdi n-o vărsase la vistieria statului, cum cerea legea, ci o folosise pentru nevoi personale; nici acum însă colonelul nu-şi aminti, fie că nu voia, fie că nu fusese singurul caz în care păstrase pentru sine banii găsiţi la hoţii prinşi, fie că într-adevăr

uitase. Şi, fiindcă în felul său ţinea la sluga lui, încercă s-o ostoiască, să-i dea curaj, zicând că nu-i de crezut ca un om, fie şi fost tâlhar, după ce îşi văzuse o dată moartea cu ochii, s-o caute iarăşi cu tot dinadinsul, şi în afară de asta, zece ani de cătănie obosesc şi sufletul din om, nu numai trupul. Ştirbu nu mai insistase; nu voia nici să-i pară şefului său fricos din cale afară şi nici să-l supere scormonind prea departe în încâlcita lor colaborare. Se prefăcu a fi convins şi se retrase. Nu se întoarse însă în seara aceea acasă, mai aşteptând, veşti. Cum ştirile de care se temea nu sosiră nici a doua zi şi nici în cea de a treia, se trezi în el speranţa că se înşelase şi, după ce îşi încărcă bine căruţa cu mărfuri de care avea nevoie la crâşmă, porni spre casă cam la trei ceasuri după-amiază.

La capătul oraşului, când ajunse, trebui să se oprească la vamă. Schimbă câteva vorbe de salut cu vameşul, urându-i sănătate şi folos mult de la toţi călătorii şi bunătate pentru prietenii pe care-i are. Vameşul îi răspunse bătându-l pe umeri şi zicând că bunătate are pentru toată lumea, că nu-l costă bani, mai bine să-i spună ce are în căruţă, să nu trebuiască s-o răscolească toată şi să-i mai dea de lucru, când poate se grăbeşte. Ştirbu îi spuse tot şi vameşul îi ceru 76 de creiţari vamă pentru lucrurile declarate şi 3 coroane pentru ceea ce nu declarase, fiindcă adăugă la sfârşit: „nu se poate, un bărbat care are nevastă tânără, să nu-i ducă nişte pânzeturi de mătase şi chiar un inel şi poate

şi cercei de aur”. Ştirbu râse şi nu se apără. Plăti, scoţând dintr-o pungă de catifea, şi coroanele şi cei 76 de creiţari. Ştia bine că vameşul avea să vâre în buzunar coroanele acelea de argint, pe care i le luase pe degeaba, dar mai ştia că-i un obicei al locului la care se supune orice negustor cu minte, ba îl mai şi îmbie pe vameş la cârciuma de peste drum, să bea cu el un pahar de rachiu. Vameşul primi bucuros, iar după ce băură primul pahar, mai oferi şi el unul, pe care Ştirbu nu-l refuză, ci îl plăti de asemenea, aproape certându-se cu invitatul său pentru această cinste.

Vama, vorbele de politeţe schimbate până s-a băut rachiul şi ciorovăiala din cârciumă îl mai costară pe Ştirbu aproape un ceas. Socoti că are motive să se grăbească, s-ajungă acasă pe ziuă şi dădu bici cailor, ţinându-i în trap necontenit.

Ameţeala uşoară lăsată de rachiu şi trapul egal al cailor l-ar fi adormit poate, dacă n-ar fi fost bătut de nişte gânduri pe care numai el le ştia. Plăcute nu puteau să fie aceste gânduri, fiindcă era încruntat şi căzut în sine. De aceea nici nu-i observă pe cei trei inşi călări care se ţineau după dânsul, decât după ce ieşise din Sângeorz. Poate că erau nişte călători obişnuiţi; aveau cai buni, dedaţi la drum, şi erau îmbrăcaţi ca nişte domni, cu nădragi de postav cafeniu vârâţi în cizme, cu contăşe uşoare de catifea deschisă la culoare ca de vară şi pălării de modă apuseană, largi în boruri, care lăsau umbră pe feţele lor. Văzând că nici nu se silesc să-l întreacă, dar nici nu rămân de el, ci se

ţin mereu la aceeaşi distanţă, la gândurile lui Ştirbu, care-l încruntau, se mai adăugă unul.

Opri la crâşma din Ernei, încă mai sperând că gândul sâcâitor care-i venise avea să se dovedească o simplă părere, cum îi vin omului uneori fără niciun motiv; cei trei călăreţi au să treacă mai departe sau, dacă au să se oprească, are să-i vadă la faţă şi are să ştie: trebuie să se teamă şi să se apere sau are să se întoarcă liniştit acasă şi să-şi vadă mai departe de treburile sale.

Coborî din căruţă şi intră în cârciumă, strigându-l pe Imre, crâşmarul, pe care-l cunoştea bine. Trebui să bea şi aici două păhărele de rachiu, ca să nu li se usuce gura, în vreme ce schimbă vreo două vorbe între ei.

Nu uită să pândească necontenit drumul. Călăreţii însă nu apărură la cârciumă, nici nu trecură prin faţa ei, mai departe. Când ieşi, nu-i mai văzu nici în urmă. Pieriseră. Or fi cotit la dreapta, spre Căluşer, gândi, şi numai lui i se năzărise că-l urmăresc. Era într-adevăr o răspântie de unde o creangă de drum ducea spre Căluşer şi, mai departe printre dealuri cu păduri pline de vânat, la Hodoşa, ieşind la munte prin Eremitu. S-or fi dus la vânătoare, cine ştie ce domni de la oraş, la prieteni de-ai lor pe care îi au prin partea locului, îşi spuse iarăşi, căutând să-şi potolească gândurile pe care rachiul băut cu Imre, adăugându-se celuilalt, băut la vamă, în loc să le adoarmă, le răscolise.

Se urcă în căruţă mai treaz decât dacă ar fi băut

apă rece de izvor. Mai privi o dată în urmă şi nici acum nu-i mai văzu pe cei trei călăreţi. Drumul era pustiu până departe. Nu se linişti însă cu totul. Soarele coborâse binişor spre asfinţit, mai avea însă timp s-ajungă acasă până nu se înserează.

În acelaşi trap egal, poate un pic mai grăbit, îşi continuă drumul, parcă mai înseninat, fiidcă nimeni nu se arătă îndărătul lui şi nici înainte nu se vedea nimic să-l îngrijoreze. Totuşi, când se apropie de Bercul Turcilor, un zăvoi nu prea întins, însă des, rămăşiţa unei păduri care pe vremuri coborâse pe aici până la Murăş, Ştirbu se aplecă şi căută sub jilţul căruţei pistoalele pe care niciodată nu uita să le ia cu sine. Lipseau amândouă. Fiori de gheaţă îi gâdilară spinarea în lung, la vale. Nu se pierdu însă. Să se întoarcă n-avea rost. Cei care îl uşuraseră de pistoale (când? unde?) aveau un plan şi se puteau gândi că el are să observe şi desigur îl pândeau, poate chiar şi acuma; mai degrabă, acasă trebuie s-alerge, acolo-s şi banii şi puştile încărcate şi nu-i singur. Biciui caii, care se năpustiră în goană nebună, ca să treacă mai repede prin Berc.

S-ar fi părut că are să răzbească. Printre fagii cu trunchiuri alburii era linişte. Mai era o cotitură, şi-ar fi scăpat la câmp deschis.

La această ultimă cotitură îl aşteptau cei trei călăreţi şi-i strigară de departe să se oprească. „Poate că am să pot trece”, îşi spuse şi arse caii cu codirişţea biciului. Călăreţii îşi cunoşteau meseria. Se gândiseră şi la asta. Doi dintre ei s-alăturară cu

caii lor, din două părţi, cailor lui Ştirbu, apăsându-i şi stânjenindu-i, până-i domoliră, şi-n cele din urmă-i opriră. Cel de-al treilea sărise în căruţă, la spatele lui Ştirbu, îmbrăţişându-l repede, şi-i şopti:

— Stai, Ştirbule, nu fi prost! Doar nu vrei să ne certăm...

Ştirbu se îndoi, repezind mâna spre tureacul cizmei şi-l auzi pe celălalt râzând:

— Ce cauţi, Ştirbule?

Şi-i sticli prin faţa ochilor cuţitul, aproape să-i taie nasul.

— Stai blând, doar nu vrei să rămâi şi tu fără nară.

Acum îl recunoscu, după glas numai, Ştirbu pe Ispas, şi îşi aduse aminte că pe el îl întâlnise în oraş, când ieşise de la Telegdi şi se întrebase oare cine o fi, parcă-l mai văzuse undeva pe acest bărbos. Acum însă degeaba-i părea rău că nu-şi amintise imediat şi nici nu se gândise destul.

— Ce vrei? îl întrebă.

— Las că-ţi spun, răspunse Ispas, aşezându-se lângă el şi apucând hăţurile.

Întoarse căruţa şi coti spre Murăş pe un drumeag care abia se vedea.

— Unde mă duci? îl întrebă iarăşi.

— Până-ntr-un loc...

Ştirbu se întoarse şi se uită la vecinul său nedorit. Cum de nu-l recunoscuse? Barba care-i acoperea obrajii până sub ochi şi musteaţa care se pierdea în barbă nu-i ascundeau decât pe jumătate nara despicată. Bucata din buză care lipsea nu se

vedea de loc. „De-aceea nu mi-am adus aminte, gândi, fără niciun rost acum, nu i-am văzut colţii descoperiţi”, şi înţelese primejdia în care nimerise; o presimţise, şi uite, nu se pregătise cum trebuie. Se uită şi la ceilalţi doi, care călăreau în laturile căruţei. Nu-i cunoştea. Nu-i mai văzuse.

— Da’ ce dracu, Doamne iartă-mă, nu te bucuri de revedere? spuse Ispas râzând urât cu gura-i ciuntită.

— Tu văd că te bucuri.

— Cum dracu să nu mă bucur când văd un prieten.?

— Banii nu-s la mine, încercă Ştirbu o şansă. „Poate-a ieşit iarăşi la drum, gândi, şi-atunci scap”. Adăugă: N-am decât vreo sută de coroane.

— Las’ că ai tu mai mulţi…

Ştirbu se hotărî s-atace de-a dreptul văzând că Ispas nu se grăbeşte şi lasă caii la pas.

— Cât vrei?

— Cât îmi dai?

— O sută de zloţi.

Ispas râse:

— Da’ ce, tu eşti om de o sută de zloţi? Ce-nseamnă o sută de zloţi? Pot să-mi cumpăr cu ei o crâşmă ca a ta? Şi la feciorii ăştia ce le dau, că doar m-au ajutat frumos?

— Le dau şi lor câte cincizeci de zloţi.

— Auziţi, mă? Vă dă şi vouă câte cincizeci. Nu v-am spus eu că Ştirbu-i un om cumsecade?

Râseră şi cei doi flăcăi, privind curioşi la Ştirbu, măsurându-l.

— Poate le dai lor câte o sută iar mie de zece ori câte una? Ei?

— Vă dau!

— Aţi văzut, mă, nu v-am spus eu că ne dă?

Ştirbu înţelese acum că altcineva hotărâse prinderea sa şi nu se mai îndoi că viaţa lui ţine numai de un fir de păr.

Se hotărî s-aştepte şi să nu se împotrivească.

Intrară în Murăş, la un vad, altul decât al Curtenilor, trecând pe o insulă cu sălcii multe şi dese. Hoţii traseră căruţa la adăpost, pe Ştirbu îl legară de un trunchi şi-i astupară gura cu un căluş de câlţi.

Apoi Ispas le spuse celorlalţi doi:

— Tu, Petre, stai şi-l păzeşti. Tu, Ghermane, ai grijă să nu se apropie vreun alt nefericit, că unul ajunge pe ziua de azi. Eu mai am un drum de făcut. Iar tu, Ştirbule, să stai cuminte, că te aşteaptă o bucurie. Are să sosească mai spre seară, dacă nu plouă cumva, după arşiţa de azi.

Încălecă, rânjind şi se pierdu spre malul celălalt.

5

Ştirbu, legat de trunchiul sălciei bătrâne, n-aşteptă prea multă vreme bucuria ce-i fusese anunţată. Nu trecu niciun ceas şi fu dezlegat de-acolo, legat de-un cal deshămat de la căruţa lui şi dus peste Murăş, de cei doi flăcăi care-l păziseră. Le făcuse vreun semn cineva ascuns undeva ori fusese o înţelegere mai din timp, Ştirbu nu şi-a dat seama. Flăcăii erau veseli şi glumeau între ei; aveau ei ceva de împărţit şi nu reuşeau să cadă de acord, ceea ce-i distra peste măsură.

Ştirbu se simţea obosit, cu trupul zdrobit de nemişcarea silită în care stătuse. Se întreba totuşi dacă n-ar putea, luându-i pe neaşteptate pe paznicii săi, să fugă, chiar aşa, cu mâinile legate la spate. Făcu o mişcare, mai mult tresări, parc-ar fi fost gata să cadă şi şi-ar fi refăcut doar echilibrul, izbise însă cu călcâile în burta calului, care făcu un salt mare înainte, pregătindu-se s-o pornească în galop. Avântul calului însă fu frânat brusc; puţin

lipsise să nu cadă, smucit înapoi de funia legată de la hamul lui la şaua unuia din flăcăi. Ştirbu, zdruncinat, menţinându-se anevoie în spinarea calului, se trezi alături de el cu celălalt flăcău. „Ăsta mă mântuie cât zici peşte”, gândi el, văzând cât de urât se uită feciorul la el.

— Ce-i, bade? Vrei să ne sperii? Nu suntem sperioşi, aşa să ştii.

„Înseamnă că mi-am mâncat toată prescura mea”, gândi Ştirbu, fără să răspundă flăcăului. Nu se resemnă totuşi. Nu putea să se resemneze. Ajunsese pe un prag bun şi trainic şi la o vârstă împlinită, de unde viaţa i se părea prea scumpă ca s-o dea aşa de ieftin. Îşi spuse că nici Vălean nu-i dracul gol; poate găseşte un lucru cu care să-l plătească. Are să-i dea una sau două din ascunzătorile cu galbeni. Şi hanul şi crâşma poate să i le dea. „Da, poate că i-or ajunge”, îşi spuse, dar nu simţi speranţa alinându-l şi trebui să înţeleagă că niciodată în viaţă nu-i mai fusese aşa de frică şi să se împace cu situaţia, lăsându-se în voia norocului său, care până acum nu-l părăsise niciodată.

Ieşiră la drum nu departe de Râpa Miresii şi îndată şi intrară în pădure, urcând pieptiş coasta. Urcară aşa cam o jumătate de ceas, scoţând trei rânduri de sudoare din cai. Când ajunseră sus, se opriră cât să numeri la douăzeci, apoi merseră mai departe, printre fagi bătrâni, care puneau umbră groasă pe pământ. Paşii cailor abia se auzeau, picioarele lor nervoase se înfundau până la chişiţă

în frunzişul putred de pe jos, dar nu se mai grăbeau şi caii se uscară frumos în răcoarea de sub crengi.

„P-aici îşi ţinea el oamenii”, gândi Ştirbu, recunoscând locuri pe unde mai trecuse cândva demult, şi-i era ciudă acum că nu aflase mai devreme. „Dar cum? Cu ce?” se întrebă şi se gândea la bani şi la felul risipitor al hoţilor, gata în orice moment de petrecere şi veselire. De ani de zile, pe aceste meleaguri nu se mai auzise de vreo tâlhărie; de s-ar fi întâmplat, el ar fi aflat negreşit, dacă nu auzise, înseamnă că fusese linişte. Pe la hanul lui treceau aproape zilnic negustori cu căruţele lor lungi încărcate şi toţi se opreau la el, că-l cunoşteau şi aveau interes să ceară un sfat prietenesc, să întrebe, poate tocmai acum nu-i bun târgul şi-i mai cuminte să ocoleşti oraşul, cârmind pieziş peste câmpie, spre Cluj sau spre Dej, scuteşti o vamă, două, şi-i un câştig; la un negustor bun chiar şi un creiţar clinteşte limba cântarului. Unii negustori se opreau chiar două-trei zile, odihnindu-se după drumul lung şi foloseau răgazul ca să descarce o căruţă, două şi treceau mai uşori prin vamă; venea apoi pe urma lor Ştirbu, aducând vin pentru cârciumarii cu care avea înţelegere; îşi avea şi vameşul – care-i era prieten – partea lui, un ulcior de zece cupe şi nu mai cerceta chiar aşa de amănunţit; chiar dacă bănuia, n-avea nicio curiozitate să afle că în trei butoaie din zece nu-i vin, ci suluri de mătase sau catifea. Putea să fie o pierdere pentru vama oraşului, dar pentru vameş

era un câştig.

Toată această mişcare, care se desfăşura sub ochii lui şi cu ştiinţa lui, nu fusese tulburată niciodată, poate şi de cinci ani încoace. Înseamnă că Vălean îşi păstrase cu multă grijă aceste locuri, păzindu-le şi de alţii. Înseamnă că avea oamenii lui care ştiuseră cum să lucre şi că avea un gând al lui şi Ştirbu simţi fiori de groază scărpinându-l pe spinare. Orice gând ar fi avut Vălean, pentru el nu putea să fie bun.

„Mai rău, dacă numai la asta mă gândesc…” Însă nu reuşi să se gândească la altceva. Îşi spunea că Vălean, dacă-şi păzise cu atâta grijă acest adăpost, ca o lupoaică vizuina unde-şi ţine puii şi vânează numai la mare depărtare de cuib, înseamnă că n-are numai doi-trei oameni, şi înseamnă că la el fusese doar una din ascunzători, că are şi altele, poate chiar în această pădure, altfel cu ce bani şi-ar fi plătit oamenii? Ar fi cea mai mare prostie să încerce o evadare acum. Locurile-s împânzite cu de-ai lui Vălean. Ar fi putut să-şi dea seama mai demult, nu acum când e prea târziu…

Ieşiră îndată după scăpătat pe platoul ierbos, un fel de poiană imensă, unde ţinea stână, îngăduit de groful din Păingeni pentru bani, caş şi piei de miel, baciul Creţu, pe care nimeni nu-l ştia de unde-i de baştină, ci doar că-i foarte bogat, are oi multe care trec şi-n ţară, până la Dunăre, în bălţi. Stâna era mult mai trainic încheiată din bârne, decât se fac de obicei stânele; aducea mai curând a casă, în care şi iarna se putea locui, fără teamă de ger şi

vânt; era aşezată mai spre marginea goliştei, aproape de geana pădurii, ceea ce ar fi putut să mire pe cineva mai atent la amănunte, fiindcă era mai primejdios pentru oi. Alături de stână era şi un grajd, fiindcă baciul ţinea şi cai pentru drumurile destul de lungi pe care le avea de făcut, pe la turmele lui răspândite şi prin alte părţi.

Când fură aproape de stână, Ştirbu îl zări pe Creţu stând în pragul casei. Era descins de şerpar şi n-avea pe el decât cămaşă şi izmene şi nici pălărie nu purta în cap. Părul sur tot îi cădea până pe umeri. Era desculţ.

„Şi de ăsta am uitat, îşi spuse Ştirbu. Cum dracu? Nu m-am gândit eu destul la toate…” Şi-i părea grozav de rău, măcar că pe acest mărginean şiret ar fi fost destul de greu să-l strâmtorească.

Ajunseră în dreptul casei tocmai când ciobanii mânau turma în ocolul ei de noapte. Creţu urmărea munca lor răbdătoare, mormăind în răstimpuri câte un sfat.

Flăcăii descălecară strigând veseli:

— Sara bună, bade Creţule! Ne faci un balmoş?

— Balmoş, la primăvară, răspunse morocănos Creţu. Acum bună o să fie şi tocana de berbec.

Feciorii îl ajutară pe Ştirbu să coboare de pe cal şi-l petrecură până-n faţa casei, lângă masa de lespede cu picioarele de pociumbi groşi, zdravăn bătuţi în pământ. Îi făcură semn să se aşeze pe un buştean răsturnat alături de masă, în chip de laviţă. Creţu se uită numai în treacăt la el şi-i răspunse la bună seara, dând abia din cap, fără

vorbe; ocupat cu treburile lui de baci, îşi îndruma oamenii cu mormăieli greu de desluşit pentru străini, ciobanii însă înţelegeau şi-l ascultau. Şi iar gândi Ştirbu, înfuriindu-se degeaba şi numai pentru o clipă: „Cum naiba de l-am uitat pe-afurisitul ăsta de Creţu?”

— Dezlegaţi-l, spuse Creţu celor doi feciori. Poate că vrea să-şi aprindă pipa. Apoi mergeţi de mâncaţi acolo... şi arătă cu un gest din cap înspre pădure.

Privind într-acolo, Ştirbu zări mai mulţi bărbaţi tolăniţi pe iarbă în jurul unui ceaun care aburea, atârnat în pirostrii, deasupra focului abia pâlpâit.

Un ţigan avea grijă de foc, să nu-l lase s-adoarmă cu totul, dar nici să dea pălălaie mare.

„Ăsta-i Porumb, trăsni-l-ar Dumnezeu să-l trăsnească”, îşi spuse Ştirbu, şi de durerea surprizei care-l sugrumă o clipă, nici nu băgă de seamă că mâinile-i sunt libere.

După ce se dezmetici, atât cât se putea în situaţia lui, îşi aprinse pipa cu ciubuc lung, pe care i-o lăsaseră. Sorbind fumul cu năduf, dar şi cu un fel de slăbiciune care-l făcea să tremure, îşi dădu seama că abia acum frica nu-i mai lasă nicio speranţă.

În apropierea lui nu mai rămăsese decât Creţu. Cine ştie ce-i trecu prin cap lui Ştirbu, însă nimic nu poate mira, când pe-un om îl stăpâneşte spaima morţii. Spuse:

— Creţule!

— Ce-i? întrebă acesta, fără să se întoarcă spre

el.

— De ce m-ai adus aici?

— Nu te-am adus eu.

— Dar cine?

— Nu ştiu.

— Ba ştii. Vălean m-a adus.

— Se poate.

— Ce vrea el de la mine?

Baciul se întoarse acum cu faţa spre el. Chipul lui rămase posomorât şi nepăsător, aşa cum şi-l purta întotdeuna.

— Dacă vrea ceva, are să-ţi spuie.

— E-aici?

— Îl vezi tu aici?

— Poate-i în casă?

— Intră şi vezi.

— Vine aici?

— Dacă vine, ai să-l vezi.

Ştirbu îşi simţea capul arzând de gândurile care-i săgetau prin minte. Erau ultimele momente în care mai putea încerca să scape. Dacă nu-i aici Vălean, dacă na-a venit încă… Şi n-a venit încă, fiindcă n-ar fi răbdat să nu i se arate, să-l sperie şi mai tare.

— Creţule?

— Ce-i?

— Noi am fost prieteni amândoi.

— Când?

— Da’ nu ţii minte când am lovit la Sîntu, la grofu Ciorba şi-am scos un cufăr de aur de-acolo şi l-am cărat încoace cu măgarii tăi, în desagi de pănură. Şi-am stat toată iarna la stâna ta.

— Nu mai ţin minte. Îs bătrân. Am uitat.
— N-ai uitat. Nu se poate să uiţi un prieten.
— Ba se poate.
— Creţule, ce-ai cu mine tu?
În glasul lui Ştirbu tremurase sincer durerea.
— Eu cu tine n-am nimic. Nici nu te cunosc.
— Lasă-mă să mă duc.
— Din partea mea poţi să te duci unde bine-ţi cade.

Creţu intră în casă, trecând nepăsător pe lângă Ştirbu, care se zăpăcise şi nu mai ştia ce să creadă. Calul lui, în spinarea căruia îl căraseră până aici, păştea cam la o azvârlitură de băţ. Nu era înşeuat, dar asta nu-l încurca pe Ştirbu; ştia să călărească şi pe deşelate, ca orice bărbat care a fost tâlhar la viaţa lui. Să se vadă în spinarea calului, asta voia, era destul de întuneric să-şi poată pierde urmele, şi cum i se poate întâmpla oricărui om, oricât ar fi de cumpănit, când e în primejdie, Ştirbu avu un moment de nebunie curată. Se ridică şi parcă uitând de situaţia lui, se îndreptă spre focul în jurul căruia stăteau oamenii lui Vălean. Nu se grăbea. Erau paşii unui om care nu vrea decât să-şi dezmorţească oasele, plimbându-se. Cam pe la jumătatea distanţei se întoarse, însă nu reveni spre casă, la masa unde şezuse, ci se abătu mai într-o parte, ajungând în dosul grajdului. Era mai aproape de cal acum şi-l vedea mai bine. Bucuria tresări în el, ameţindu-l, când observă că, păscând, calul venea drept spre el. Şi îşi pierdu răbdarea. Ieşi din adăpostul grajdului, care-l ferea de ochii hoţilor

tolăniţi pe lângă foc, ocupaţi cu cina. Ajunse lângă cal şi voi să se salte în spinarea lui. Atunci văzu că-i împiedicat. Se aplecă să dezlege piedica, dar un mârâit ameninţător îl trezi din bucuria lui. Un dulău cât un viţel se ţinuse pe urmele lui, neobservat, şi-acum îşi arăta colţii. În aceeaşi clipă, hoţii grămădiţi după colţul grajdului, ca nişte copii puşi pe şotii, izbucniră în hohote de râs.

Ştirbu înţelese că îşi bătuseră joc de el. Se întoarse în faţa casei şi îşi înfundă a doua oară pipa cu tutun şi şi-o aprinse. Trebuia s-adune cât mai multă răbdare în nervii săi, fiindcă – vedea bine – revederea cu Vălean n-o putea ocoli.

III

1

Vălean pândise capturarea lui Ştirbu dintr-un ascunziş din vreme ales şi fusese mulţumit de îndemânarea lui Ispas şi a ajutoarelor sale. Lucraseră frumos – curat şi repede. Învăţaseră fără greş lecţia; el însuşi deprinsese mişcarea din bătăliile şi harţele la care participase în zece ani de slujbă la împărat şi-i plăcuse şi acolo – un prizonier bogat aducea întotdeauna câştig bun la răscumpărare – îi plăcu şi acum, fiindcă-i promitea un câştig pe care de zece ani îl aştepta, visându-l şi noaptea.

După ce Ştirbu fusese întors cu căruţă cu tot pe drumeagul ce ducea la Murăş, Vălean nu se grăbi în bucuria lui. Triumful şi reuşita nu-l scoteau din minţi. Mai aşteptă răbdător în adăpost, alături de însoţitorii săi printre care se afla şi Copăcean, cam o jumătate de ceas.

Nu aflase încă de încurcăturile în care nimerise escadronul. Întâmplarea făcuse ca Frâncu şi Stoica să ajungă la fierăria lui Porumb în aceeaşi zi şi să sosească la stâna lui Creţu cam pe vremea când Ispas îl lua în braţe pe Ştirbu şi-l convingea că n-are niciun rost să se împotrivească. Chiar de-ar fi ştiut însă că norocul îi ţine parte deocamdată, tot

n-ar fi renunţat la această măsură de prevedere.

Ispas îl asigurase că Ştirbu vine singur, că nimeni nu-i cu el şi nici nu vine pe urma lui, nici aproape şi nici mai departe, ca să-l ajute adică, şi că, desigur, jupânul nu bănuieşte ce bucurie îl aşteaptă la răspântie; ori că nu l-a recunoscut pe bunul său prieten din junie, în uniformă de husar împărătesc, ori că are încredere prea mare în disciplina militară. Vălean însă se îndoia că Ştirbu s-ar fi prostit tocmai acum, când are de păzit o avere mare şi o nevastă tânără şi drăcoasă; nu poate fi întâmplare că s-a grăbit s-alerge la Târgul Murăşului, fără s-aştepte alt semn şi că primul lui drum a fost la Telegdi; fireşte că s-a dus să-l anunţe. Poate că nu s-a dus anume pentru asta, fusese de părere Ispas, poate că s-a dus pentru obişnuitul lui raport de spion al jandarilor; o fi spus poate şi despre apariţia lui Vălean, o veste ca asta nu se tace; ar însemna însă că nu mai este el Ispas, „cârnul fără nas”, dacă ar fi vreun şiretlic, iar el nu l-a mirosit – ar însemna că Ispas nu-i decât un biet ţârcovnic, bun numai să tragă clopotele şi să mucărească lumânările din biserică. S-ar putea într-adevăr să nu fie niciun şiretlic şi nici Telegdi, nici Ştirbu să nu se aştepte la acest atac fulgerător, răspunsese Vălean, au să vadă ei dacă-i una sau alta, că adică nu ştiu sau nu se tem sau, la rândul lor, pregătesc o mişcare a lor; să facă aşadar cum s-a hotărât şi celelalte să le lase în seama lui.

După ce jumătatea de ceas trecu şi nimeni nu se ivi pe drum, nici dintr-o parte, Vălean dădu

semnalul convenit şi oamenii se urniră din locurile lor, îndreptându-se fără zgomot şi răsfiraţi, spre Murăş. Ştia fiecare dintre ei că nu trebuie să lase urme ale trecerii lor pe-acolo, rămase totuşi ultimul, cercetând cu grijă locul peste tot, măsură care avea să se dovedească folositoare.

Îşi ajunse curând oamenii, opriţi într-o adâncitură a malului, apărată din toate părţile de lăstăriş des şi sălcii cu coroana bogată. Nu rămase decât vreo câteva minute cu ei, cât să-i spună lui Copăcean ce au de făcut mai departe, apoi se despărţiră. Oamenii trecură de cealaltă parte a apei, el porni pe ţărm la deal, spre casa lui Porumb, urmând acelaşi drum pe care venise acum trei zile.

Nu avea alt gând decât să afle dacă venise Frâncu şi Stoica. Dacă nici azi nu apăreau, unele amănunte din planul mai mare ce şi-l făcuse, dezertând, trebuiau imediat schimbate.

Pe Porumb nu-l găsi acasă, ci numai pe Roza. Tremura toată, vânătă de frică şi de grija bărbatului. Uite, numai acum s-a dus, îi spuse, abia ţinându-şi plânsul. Au venit doi husari cu cinci cai şi s-au dus pe părău la vale; nu s-a întâlnit cu ei? Vălean o întrebă dacă-i vreun semn de nelinişte în sat, cum se întâmplă când apar jandarii. Ea îi răspunse, îngălbenind, că nu-i niciun semn de acest fel, ea n-a auzit nimic, e linişte.

— Bine! Cheamă-l pe Guba încoace, mai spuse el descălecând.

— Doamne, Vălenee, începu femeia să se vaite.

— Strigă-l, insistă el, fără să ridice glasul.

— Nu-l strig. Nu ţi-l dau. Mi-i frică.

Guba însă apăru nestrigat din bălării, vesel şi sprinten. Uitându-se la el, Vălean gândi: „Porumb s-a lăudat. Pruncu ăsta n-are patrusprezece ani. Cel mult doisprezece... Poate nici nu-i de la Porumb, că prea-i frumos şi prea nu-i negru...” Îl întrebă:

— Tu ești Guba?

— Eu.

— Ţi-i frică să stai la pândă?

— Nu mi-i frică.

— Să fugi ştii?

— Ca un ogar.

— Tu ştii că tatăl-tău a fost hoț?

— Ştiu.

— Că m-a slujit pe mine şi nu m-a înşelat?

— Ştiu.

— Vrei să mă slujeşti şi tu? Am să te fac bogat, să te însori cu cea mai frumoasă ţigancă din lumea asta.

Guba râse arătându-şi dinţii albi ca porţelanul:

— Cu Ţa.

— Văd că ai şi găsit-o. No, atunci bine. Te duci la han. Te uiţi ce lume-i pe-acolo. Te uiţi bine. Dacă sunt oameni străini de loc. Şi ce fel de oameni sunt. Da să nu stai mult. Să umbli repede.

Guba pieri ca o şopârlă printre bălării. Roza sta şi se uita la Vălean, scâncind neputincioasă.

— Am să te blestem, Vălene, că pe toţi mi-i iei.

— Să nu mă blestemi, Roza, că-s destul de blestemat eu, încă din leagăn. Mai bine învaţă-mă

o vrajă să-mi pot păzi bine oamenii şi să mă păzesc pe mine, măcar până-mi plătesc nişte datorii, pentru care mai trăiesc. Lui Porumb să-i spui să nu taie bălăriile astea din ogradă. Să le mai sporească.

— Cum să le sporească?

— Să puie sălcii. Pădure de sălcii să facă. Şi pe mal în jos să tot puie, pe-ncetul şi câte-un pic, pe nesimţite, până se face pădure.

Guba se întoarse repede. Îi spuse lui Vălean că la han nu-i lume multă. Sunt nişte negustori veniţi de la deal, l-au aşteptat pe Ştirbu, dar nu se ştie când vine Ştirbu acasă şi-acum negustorii se duc, să nu-i apuce noaptea pe drum, s-ajungă pe ziuă la Târgu-Murăşului. Alţi oameni nu mai sunt acolo.

— Bine, îi răspuse Vălean. Eu am să merg acolo. Nu ştiu cât am să rămân. Un ceas, două, trei. Tu să stai de pază. Să te ascunzi bine. Să nu te simtă nici duhurile. Să vezi şi să auzi cine vine şi cine trece. Dacă s-arată vreo primejdie, fluieri ca mierla. Ai înţeles ce trebuie să faci?

— Am înţeles.

— Ţi-i frică?

— Nu mi-i frică.

— Când mă vezi că am plecat, vii şi tu acasă. Du-te.

Nu se gândise mai dinainte să treacă pe la han în seara asta. Intenţia îi răsărise brusc în minte, în timp ce vorbea cu Roza şi ea îl ameninţa că o să-l blesteme. Dragostea de femei era unul din blestemele care-i însoţiseră soarta încă de pe când

abia împlinise vârsta de bărbat. Îşi adusese aminte cât e de frumoasă hangiţa şi că-i singură acum, numai cu slugile, şi se hotărâse deodată, fiindcă o simţise îngăduielnică.

Apropiindu-se de han, un gând ca un spin otrăvit îl zgârie pe neaşteptate şi-i strică toată voia. E-o nebunie, îşi spuse în gândul lui, o prostie cât el de mare, care poate să-i strice toate rosturile; se duce aşa, pe vorbele unui copil şi pe o părere, mai mult o dorinţă a lui, decât un semn, o înţelegere, se duce unde n-a fost chemat şi nu-i aşteptat... şi poate că Măria, cu ochii ei de smoală şi pielea ca laptele, care se arătase aşa de grăbită să i se supuie şi aşa de dornică de el, nu-i decât cea mai obişnuită momeală, cum sunt de multe ori femeile.

Se trezi deodată într-o stare afurisită, care-i fusese întotdeauna urâtă, mai urâtă decât orice pe lume; când se îndemna şi se constrângea să-şi refuze un lucru, care-i plăcea sau se obliga să facă un lucru care nu putea să-i placă.

Dacă se duce, îşi spuse iarăşi, poate nu-i nicio primejdie, dar el nu ştie, şi îşi pune pielea la bătaie, aşa, la un noroc şi pentru o prostie, iar pe urmă, chiar dacă toate cele bune se împlinesc şi nimic rău nu se întâmplă, el mereu are să fie mai slab decât dorinţa care-l împinge într-acolo.

Nehotărât încă şi de aceea mânios pe sine, îşi jucă iapa pe loc, smucind dezordonat de frâu. Prostită şi enervată, fiindcă nu înţelegea ce-i cere, Vilma necheză scurt, iritată, într-un soi de exclamaţie aproape omenească, parcă s-ar fi răstit:

„Dar hotărăşte-te, odată, măi, omule!”

Vălean rânji şi, aplecându-se pe coama ei, o bătu uşurel cu palma pe grumaz, murmurându-i în ureche, cu cel mai blând glas al său, şoaptă aproape complice:

— Hai, Vilma, hai… Iartă şi nu te supăra, proasto! Doar te-apucă şi pe tine din când în când. Ştii cum îi! Hai, hai.

Şi primind o hotărâre, care nu putea să vie dinlăuntrul său, fiindcă nu-i plăcea, acum nu-i mai plăcea fiindcă-l tulburase gândul adevărat că face o prostie, lăsă frâul moale şi s-apropie la pas de han. Nu intră imediat în crâşmă. Opri iapa-n loc şi, ascultând, privi în juru-i.

Negustorii de care pomenise Guba plecaseră într-adevăr, însă nu demult. Înspre capătul de jos al satului mai stăruia în aer norul de praf stârnit de căruţele lor. Sub umbrar, mesele lungi, cu picioarele împlântate în pământ, stăteau goale. Înăuntru în cârciumă, lampa fusese aprinsă, dar nu se auzeau glasuri de oameni aşezaţi la băut. Era linişte. Guba nu se vedea. O fi şi el pe undeva pe aici, îşi spuse Vălean. Sări din şa şi mai zăbovi câteva momente, privind în sus şi în jos pe drum, îndreptă pe Vilma spre ograda hanului, împingând-o uşurel cu umărul, mergând alături de ea. Şi în curtea hanului era pustiu. O lăsă pe Vilma acolo, fără să-i slăbească chinga, fără să-i scoată zăbalele. Reveni spre cârciumă, pipăindu-şi pistoalele vârâte la şerpar, sub lăibărelul cusut cu arnici.

Deschise larg uşa şi se opri în prag. Nu era decât slujnica, aproape adormită, şezând pe-un scaun, în despărţitura cu băuturi. Zgomotul uşii trântite de perete o trezi. Sări în picioare speriată.

— Bună seara.

Fata râse:

— Bună să-ţi fie inima, da'ncă nu-i seară...

— Are să fie şi seară.

Îi văzuse, când râsese, buzele jimbate şi gândise: „Păcat de tinereţea ta, n-are să te ia decât vreun văduvoi... Vai de tine". La Vălean şi mila s-arăta încruntată şi fata se sperie de el, şi, cine ştie de ce, începu să-şi netezească fusta, uitându-se în pământ. Nu-l recunoscuse, fiindcă desigur nu-l remarcase printre treizeci de husari.

— Acasă-i jupânu? o întrebă.

— Nu-i acasă.

— Şi cine-mi dă mie de băut şi de mâncat? Îmi dai tu?

— Pot să-ţi dau şi eu, dacă-i grabă. Da' pot s-o chem pe jupâneasa, dacă aşa pofteşti, că jupânu-i dus la oraş şi încă n-a venit.

„Îi şi proastă, sărăcuţa, gândi Vălean. I-i frică pentru că-i singură cu mine aici... Cu uşa deschisă la drum..."

— Atunci cheam-o pe jupâneasa, să-mi ţie de urât ea, dacă ţie nu-ţi place...

Fata se uită la el, parcă mirată şi râse iarăşi, dezdoindu-şi buzele jimbate.

— N-am zis că nu-mi place, da' te-am văzut că eşti mânios...

— Ţi s-a părut, că erai adormită. Cine ştie ce-ai visat. Du-te şi cheam-o pe jupâneasa şi tu fă ceva de mâncare..

— Mă duc, da’ nu vrei până atunci să bei un pahar de rachiu?

— Nu. Rachiu nu-mi trebuie. O ulcică de vin să-mi dai, că mi-i sete.

Fata îi aduse vin într-un ulcioraş şi o ulcică, pe care i-o umplu şi i-o întinse, zâmbind.

Pe urmă ieşi alergând, pe uşa care ducea la bucătărie.

2

Vălean o aşteptă multişor pe Măria. Îl zărise de sus, de la fereastră, când se oprise şi descălecase în faţa hanului. Mai înainte însă îl simţise. Tremurase în ea o bucurie şi nu ştiuse de unde-i vine, şi-acum înţelegea că simţise apropierea lui. Alergă în odaia în care dormea și-şi ţinea toate lucrurile, ca să-şi schimbe hainele de pe ea. Aruncă

de pe dânsa tot şi-şi răcori trupul încălzit cu un ştergar muiat în apă, îşi puse apoi cea mai frumoasă cămaşă pe care o avea, una de mătasă şi nici prin minte nu-i trecu să se mustre că îmbracă pentru un alt bărbat cămaşa pe care i-o cumpărase de la oraş Ştirbu. Peste cămaşă îşi puse o bluză roşie şi-apoi pieptăraşul de barşou negru, iar dedesubt, fusta de stofă, roşie cu dungi negre, deşi era vară şi năduşeală în aer. În picioare îşi trase ciorapi negri de aţă şi ghetele de box, cu tureci înalţi, până aproape sub genunchi şi potcoave galbene de alamă pe călcâiele înalte de trei degete.

Era nerăbdătoare şi-i tremurau degetele, în timp ce-şi alegea mărgelele şi cerceii. Nu-i tremurau numai degetele, îi tremura carnea pe dinăuntru şi se înfiora tot gândindu-se că venise Vălean şi o aştepta pe ea. Uitase cu totul că Ştirbu-i plecat de trei zile şi-ar putea să se întoarcă în orice clipă.

S-aşează în faţa oglinzii să se vadă şi să-şi lege năframa şi enervată, fiindcă nu-i plăcu cum e pieptănată, bătu cu talpa în podea şi-şi desfăcu părul cu o singură mişcare a mâinii. Ca un val de noapte i se aşternu părul pe umeri. Să-l lase aşa, se gândi o clipă. Îi stătea bine. Ochii-i ardeau ca dintr-un întuneric. „Nu. După aceea. Are să vadă el...” şi începu să şi-l pieptene, repede, zvâcnit, trăgând fără milă de pieptene când se împiedica, fără să-i pese că o doare. Îl împleti frumos în două cozi şi-l legă colac împrejurul capului. Năframa şi-o legă aproape stând să-i alunece pe ceafă la vale,

lăsând să i se vadă la tâmple colacii de păr, lucind.

În vremea asta, Vălean, nerăbdător, băuse două ulcici de vin şi-ar fi trebuit să vie ameţeala moale care-i cade bine oricărui om ostenit când s-aşează să-şi mai tragă sufletul. Nu venise însă ameţeala, ci o încordare urâtă, care-l mai supărase şi acum vreo jumătate de ceas, venind încoace. Se gândea că jupâneasa întârzie prea mult, poate că ştie ea de ce întârzie, are un motiv, poate că nu întârzie numai pentru ca să se facă şi mai dorită, iar el să fie şi mai nerăbdător. Mai cuminte ar fi poate să se depărteze de locul acela, cât mai stă uşa deschisă şi-i drumul liber înaintea lui şi să revină altă dată, când are să fie sigur că nicio primejdie nu-l aşteaptă.

Se şi ridică la un moment dat. Era nemulţumit şi dacă ar fi fost un om mai repezit, ar fi lovit cu pumnul în masă ori măcar ar fi înjurat. Acum nu mai trebuia să bea. Ieşi în drum, mişcându-se încet, posac la faţă, ca un om care n-are ce să facă şi i s-a urât să stea singur locului şi mai bine se plimbă puţin, îşi dezmorţeşte picioarele.

Încă era ziuă plină. Până s-apună, soarele mai avea vreun ceas, poate şi mai mult. Pe drum se vedeau femei întorcându-se de la câmp, grăbite s-ajungă acasă, să facă de cină pentru bărbaţii care mai rămăseseră să lucre, cât se mai vedea. Copiii îşi căutau de joacă pe ici, pe colo. Era linişte. Niciun semn pe undeva care să-l îngrijoreze.

Trecu în curtea hanului. Vilma aştepta răbdătoare, în umbra salcâmilor, lângă conovăţ.

Când îl simţi, se clinti din nemişcarea ei cuminte şi-i veni în cale. Vălean o mângâie pe frunte între ochi, îi desfăcu zăbala şi-i dădu zahăr, aşteptând să-l ronţăie. În vremea asta, arătându-se nepăsător şi plictisit, privea în jur, pândind atent tot ce putea să vadă. Livada care se ridica până-n pădurea de pe coama dealului, curţile vecine, de unde s-auzeau vorbe nelămurite de femei şi copii, câinii tolăniţi la umbră, găinile care scurmau paşnic, vrăbiile care se agitau gălăgioase prin praf.

Toate acestea însă nu-l liniştiră de tot. Ştia el, poate mai bine ca alţii, cum sunt organizate capcanele. Liniştea nu-i un semn întotdeauna adevărat. Uneori înşală.

Îngândurat şi încă nehotărât puse iarăşi zăbala între fălcile Vilmei, încercă din nou chinga; pipăi coburii, în care mai avea două pistoale. S-apropie de gardul din fundul curţii, să vadă mai de aproape grădina şi locul pe unde ar putea să fugă, în caz de nevoie. Ieşind apoi din curtea hanului, s-opri în faţa porţii şi măsură din ochi zaplazul casei de peste drum. Se putea trece şi pe-aici. Direcţia neaşteptată e cea mai bună în caz de primejdie. Cu paşi rari, parcă s-ar fi plimbat fără nicio treabă, trecu drumul mereu atent la tot ce se întâmpla prin apropiere. Aruncă o privire în ogradă peste zaplazul de nuiele. Văzu o babă şezând chinuită pe-un butuc; ţinea un ceaun între genunchi şi rădea icnind, cu un cuţit, coaja de mămăligă rămasă de la amiază ori poate chiar de aseară. În jurul ei, câteva găini se băteau ciocănindu-se

pentru fărâmituri.

— Bună seara, spuse, aplecându-se cu grijă peste poarta cam dărăpănată.

Baba se uită la el şi răspunse neprietenos:

— Bună să fie, dacă aşa zici.

— Acasă ţi-i omul?

— Nu-i acasă... Da' ce-ai cu el?

— Am auzit că are un cal de vânzare... Un mânz de doi ani.

Vălean văzuse în capătul ogrăzii, mai într-o parte, un grajd, nici ăla într-o stare prea sănătoasă şi gândi că poate lungi vorba cu minciuna născocită în clipa aceea, până când îşi întipăreşte locul bine în minte.

— Poate pureci să aibă de vânzare, spuse baba mânioasă. De ce umbli dumneata să-ţi baţi joc de oamenii săraci?

— Nu-mi bat joc eu de nimeni, spuse Vălean. Dar aşa mi-a spus un om, şade mai încolo, vreo trei case mai la deal. A zis că la dumneavoastră poate găsesc ce-mi trebuie, un cal tânăr şi nu prea scump.

— Ăla-i prostul de Duca. Numa' el doarme-n picioare şi vorbeşte din somn. D-apoi du-te, omule, în treaba dumitale, că pe-aici n-ai ce căuta.

— D-apoi atunci, bună seara şi iartă...

Vălean se depărtă alene, cu aceleaşi mişcări de om fără treabă. Nu se îndreptă însă spre cârciumă. Mai rămase, parcă nehotărât, în mijlocul drumului, până ce o văzu pe babă ducându-se spre fundul curţii, la un fel de ocol, în care grohăia un purcel.

Mai departe, dincolo de-un gard scund de nuiele, spart în mai multe locuri, se-ntindea câmpul – o luncă netedă, ierboasă, folosită ca imaş; până departe, la malul Murăşului, tivit cu sălcii şi plopi, nu se vedea nimic, numai iarbă şi muşuroaie de cârtiţă. „Pe-aici nu-i nicio scofală să fugi”, gândi Vălean şi se întoarse, fără să se grăbească...

Maria şi-a terminat pregătirile şi a coborât la cârciumă, gâfâind de emoţie, cam în momentele în care Vălean discuta, peste drum, cu baba cea oţărâtă. A deschis uşa şi a intrat, cu ochii-n pământ. Aştepta să audă o vorbă, bună seara sau altceva, abia după aceea să se uite şi să se prefacă mirată. Nu auzi însă vorba aşteptată. Era tăcere în crâşmă. Atunci se uită şi văzu că nu mai era nimeni acolo. Numai pe-un capăt de masă, ulciorul şi alături ulcica.

„Doamne!... S-a şi dus,” gândi femeia şi i se întunecă în faţa ochilor. Părăsită de puteri, se aşează pe-un scaun, gândind obidită. „Eu îs proastă, că l-am crezut. Eu am fost proastă... că l-am lăsat să mă pupe... Să se creadă... Şi m-a mai şi muşcat...” Şi-i învie în trup durerea şi spaima scurtă de o clipă, când el ar fi putut face orice-ar fi vrut cu ea, fiindcă i s-ar fi supus fără nicio împotrivire, fericită; iar el, după ce s-a jucat cu ea şi a aţâţat-o, a lăsat-o şi s-a dus. Şi-acum iar s-a dus, ca un afurisit şi-un blăstămat şi nu s-a gândit la nimic, şi-a văzut de drum ca unul care n-are de împărţit cu nimeni nimic, nici nu i-a păsat că ea s-a dus să se îmbrace frumos de dragul lui. Doar putea

să aştepte măcar un pic, drumul nu-l fură nimeni; parcă el n-ar şti că, dacă aştepţi un pic şi eşti nerăbdător, e mai bine după aceea.

Îşi afundă obrajii în palme.

Ar fi plâns de ciudă şi de ruşine că ea l-a dorit aşa de mult şi el n-a simţit nimic.

Auzi paşi în prag şi se ridică posomorâtă, pregătindu-se să primească cine ştie ce oaspe, venit tocmai acum când ea nu mai are chef să vadă pe nimeni. Şi deodată îl văzu intrând pe Vălean, încruntat şi parcă supărat şi parc-ar fi fulgerat şi ar fi orbit-o; râse, uitând cât de mâniată fusese pe el, dar imediat se stăpâni şi îşi făcu o înfăţişare serioasă, pentru ca el să nu observe că ea-i aşa de bucuroasă de venirea lui. El însă apucase s-o vadă tristă şi posomorâtă şi-apoi, când îi răsărise înaintea ochilor, scăpărarea bucuriei în ochii ei întunecaţi. Şi o crezu tocmai pentru că se silea să-şi ascundă bucuria şi plăcerea că-l vede, ceea ce nu fac femeile când vor să mintă şi să înşele, ba s-arată şi mai bucuroase şi mai mulţumite, pe cât nu sunt.

— Am venit, îi spuse apropiindu-se şi luând-o de mână.

— Da, răspunse ea aproape şoptit. Hai, şezi.

Mâna îi tremura în mâna lui şi încercă să şi-o elibereze, el însă nu-i dădu drumul, ci o strânse puternic. Crezu că leşină de durere, dar nu ţipă, ci tremurând toată se lăsă uşurel pe o laviţă, lângă el. Aştepta s-o sărute, poate şi el asta voia, însă tocmai atunci s-auziră paşii slujnicei care aducea

mâncarea. Ea se smulse de lângă el şi se depărtă câţiva paşi, iar el n-o reţinu.

Slujnica aşează pe masă, în faţa lui Vălean, blidul cu carne friptă şi pe-o merindare pâine. Alături puse ceapă. Întrebă pe urmă dacă mai doreşte ceva. El îi răspunse că nu mai e nevoie de altceva şi slujnica ieşi, la un semn pe care i-l făcuse stăpână-sa.

— Mănâncă, Vălene. Poate că eşti flămând.

— Sunt flămând, e-adevărat, răspunse el şi începu să mănânce, rupând cu dinţii bucăţi mari de carne şi mestecându-le cu un fel de îndărătnicie, de parcă ar fi fost mâniat pe friptură nu se ştie de ce.

— Să-ţi torn vin?

— Toarnă-mi. Toarnă-ţi şi ţie.

— Îmi torn…

Măria îşi aduse o ulcică. Turnă vin. Ciocniră şi băură.

Ea îl prinse de braţ şi fără să se mai ascundă, îi spuse, cu glasul ei un pic răguşit şi mai gros decât îl au de obicei femeile:

— Te-am tot aşteptat.

— Am venit.

— Trei nopţi am stat singură.

— Noaptea asta n-ai să mai fii singură.

— Şi dacă vine Ştirbu?

— Nici atunci n-ai să fii singură.

— Nu vreau să vină. Nu vreau să vină în noaptea asta. Să mai stea o noapte, cum a stat trei.

— Să-i trimitem vorbă să nu vie noaptea asta. Să

mai stea acolo unde a stat trei zile.

— Nu ştiu unde-i.

— La Glodeni. Aşa ziceai parcă. Peste Murăş. Trimetem slujnica. Până se întunecă, s-a şi întors cu răspuns.

— Nu fi prost. De la Glodeni s-ar fi întors până acum, dacă s-ar fi dus numai acolo. Cine ştie unde s-a mai dus? Niciodată n-am ştiut eu toate drumurile lui.

El o smuci pe neaşteptate, aproape izbindu-şi-o de piept şi o sărută tot aşa, ca rândul trecut, apăsându-şi buzele pe buzele ei, parcă anume s-o doară. Acum însă n-o mai duru. Se învăţase repede cum să primească şi cum să întoarcă o astfel de sărutare. Pe urmă se lăsă încet pe spate, până ce aproape i se atinse ceafa de masă şi uitându-se pe sub gene la el, îi spuse rar, aproape gemând, vorbele:

— Să plecăm de-aici. Hai în odaie, acolo nu poate să ne vadă nimeni.

— Şi dacă vine Ştirbu?

— Am să-ţi arăt pe unde să ieşi, dacă vine el.

3

Văzând cum îl trage de mână după dânsa, înfrigurată şi fără ruşine, Vălean uită de toate şi nu se mai temu şi n-o mai bănui. Se lăsă călăuzit pe culoarul întunecat şi pe scările de lemn, vreo şapte, care duceau din han în încăperile locuite de

stăpâni. Deveni şi el nerăbdător şi nestăpânit şi când ajunseră în odaia cu ferestrele spre livadă, unde o mai văzuse o dată aproape dezbrăcată, o ridică în braţe şi, clătinându-se, se îndreptă spre patul larg, care-i aştepta aşternut.

Mai târziu, după ce se mai dezmeticiră şi puteau să-şi stăpânească gândurile şi să înţeleagă tot ce se întâmplase, ea tresări deodată şi coborî speriată din pat, desculţă şi despletită şi numai în cămaşa aceea de mătasă. Se furişă la uşă şi o încuie, râzând:

— Vezi cum am uitat... Putea să vină şi proasta aia de Ravecă şi să ne vadă.

Reveni alene, cumva obosită, cu surâsul rămas pe faţă. Afară se lăsa amurgul. În cameră era mai umbră, dar încă destulă lumină, încât să-i vadă trupul întreg prin ţesătura străvezie a mătăsii. Şi lui îi plăcu s-o vadă aşa. Iar când s-opri în picioare, lângă el, întinse mâna, lăsându-şi-o să se odihnească pe şoldul ei frumos adâncit.

— Eşti mai frumoasă decât am gândit eu, îi spuse foarte liniştit.

Ea se aşeză pe dunga patului, şi i se lăsă moale pe piept, întrebându-l:

— Ţi-s dragă?

O privi şi nici acum nu zâmbi măcar. Ci numai în glasul lui se simţi o undă mai moale, care însă venea poate numai din oboseală:

— Nu ştiu dacă mi-eşti dragă... Poate că mi-eşti dragă, că de ceva doar am venit eu încoace şi nu din bun senin... Da’ nu ştiu dacă anume că mi-eşti

tu mie dragă, ori pentru altceva. Parc-am beut vin şi m-am îmbătat şi încă nu m-am trezit de tot. Trebuie să mă duc şi să nu te mai văd o lună de zile. Atunci am să ştiu.

— De ce vorbeşti aşa? se tângui ea, mai răsfăţându-se încă, fiindcă nu era-n stare să creadă că poate fi adevărat ce spusese el. Doar ai fugit de la husari şi te-ai îmbrăcat ca un ţăran şi-ai venit aici şi-ai trimes slujnica să mă cheme... De ce-ai venit?

— Oi fi avut eu un drum pe-aici, că n-am trecut fără niciun rost. Nu de-aia i-am lăsat pe husari, ca să vin la tine. S-a nimerit să-mi fie drumul şi rosturile pe-aici, de-aceea am venit. Eşti proastă dacă gândeşti că, de ochii tăi, mi-aş strica eu rosturile, dac-ar fi ele în altă parte.

Ea se ridică într-un cot, depărtându-se un pic de el. Era parcă mirată, parcă speriată, dar încă tot nu-l credea.

— Să nu glumeşti cu mine, Vălene. Să nu te joci. Eu încă niciodată n-am fost fericită. Şi-am crezut că am să fiu cu tine.

— Poate că ai să fii, dacă se va putea...

Vălean înţelegea acum că are s-o stăpânească el pe femeia asta, care ar putea uşor scoate din minţi pe oricare bărbat, numai împungându-l cu sânii ei sălbatici.

Fiecare femeie însă, cât ar fi de rea şi de vicleană, are un ceas al ei când e slabă şi se pierde, iar el a nimerit să-i iasă în faţă în acel ceas, şi are să facă pentru el orice nebunie i-ar cere.

Ghicind uşor că ea se teme cu adevărat şi nu se preface, o apucă de mână şi o trase spre el şi ea îl sărută, gemând:

— Să nu mă prosteşti, Vălene, că eu pot să şi mor... Eu numai pe tine te am...

— D-apoi Ştirbu? râse el, cu răutate, hotărât s-o umilească, nu de tot, un pic numai, atât cât să-i ştie de frică.

— Ştirbu... oftă ea, clătinând din cap. Ştirbu mi-i bărbat...

— Nu-l iubeşti?

— Nu l-am iubit niciodată.

— De ce l-ai luat?

— El m-a luat.

— De ce te-ai învoit?

— Ce să fac? Mi-a fost stăpân. Nu m-a întrebat dacă mă învoiesc ori ba. A venit noaptea peste mine şi n-am avut ce face.

— Adică el umbla la tine şi când trăia muierea lui cealaltă?

— Da... Şi-apoi când mi-a spus să ne cununăm, am gândit că tot mai bine nevastă, decât ibovnică de voie de nevoie...

— D-apoi, asta aşa-i cum zici. Mai bine-i să fii jupânească decât să fii slujnică. Mai cu seamă când tot se întâmplă ce trebuie. Altu-i folosul...

Ea îşi culcă obrazul pe pieptul lui, jucându-se cu un năsturaş de la cămaşă, care i se nimerise printre degete

— N-aveam pe nimeni atunci. Eram singură, fără apărare. Ce-aş fi putut să fac?...

El îi ridică încet, cu blândeţe capul, ţinând-o de bărbie cu două degete:

— Da’ nici el n-a făcut un târg rău… Eşti frumoasă Şi tânără. Pentru o femeie ca tine, nici să omori nu-i păcat. Dumnezeu te iartă când înţelege de ce.

— O, cum vorbeşti şi tu…

Întinzându-se îi puse palma peste ochi, să-i acopere să nu mai vadă cât de lacom se uită la ea. Ea numai atât înţelesese. Că el o place şi mai ales pentru ce anume o place. Că o plăcuse încă de când dăduse cu ochii de ea, dar acum, după tot ce se întâmplase, o plăcea şi mai mult, că poate abia de acum începuse s-o placă într-adevăr. De aceea îi acoperise ochii, fiindcă se simţea, oricum, stingherită, că doar nu numai de aceea trebuie să-i placă unui bărbat o femeie.

El însă nu întâmplător spusese tocmai acele vorbe. Nici nu se gândise s-o laude că-i frumoasă. Îi răsărise un gând, că poate ştie şi ea cum murise cealaltă nevastă a lui Ştirbu, cum fusese aranjată căzătura aceea, din gura podului, care era înalt de doi stânjeni şi jumătate, iar curtea podită cu lespezi de piatră jur împrejurul casei. Poate fusese o înţelegere între ei, chiar dacă nu cu vorbe lămurite, adică cu fac asta, tu faci aia, iar pe urmă eu spun aşa şi tu aşa. Înţelegerea se poate face şi cu vorbe învăluite pe care le pricep doar cei care le schimbă între ei. După cum se purta însă, nu fusese niciun fel de înţelegere, se părea că ea nu ştie nimic, nici nu bănuieşte măcar, poate că nu-l

ştie pe Ştirbu decât ca pe un soţ pe care nu şi l-a dorit şi l-a primit neavând încotro; Ştirbu, dinspre partea lui, ştiind cum stau lucrurile între ei, şi tocmai de aceea neavând încredere în ea, nici el nu se grăbise să-i mărturisească toată viaţa lui, cum şi-a trăit-o până atunci. Se mai putea, însă, şi să fie o femeie vicleană, dedată la dragoste, care ştie cum să umble cu bărbaţii... „Să lăsăm pe altă dată povestea asta”, îşi spuse Vălean. „Dacă ştie, tot nu spune, şi-i mai rău pentru mine. Dacă nu ştie, tot nu mai are rost să-şi încarce sufletul şi cu păcatul ăsta, care nici măcar nu-i al ei.” Şi schimbă vorba.

Luând-o în braţe şi răsturnând-o peste el, o întrebă:

— Face bani mulţi Ştirbu, cu crâşma lui şi cu banii?

— Face destui, că mai umblă şi cu alte învârteli.

— Şi unde-i ţine?

— Nu ştiu unde-i ţine. Să-l întreb, când vine?

— Nu-l întreba, că tot nu-ţi spune, dacă nu ţi-a spus din bună voia lui. Ba-i ascunde şi mai bine...

Femeia îi strânse capul în braţe şi începu să-l sărute des şi repede, şoptindu-i întretăiat, printre gemete:

— Îţi trebuie... bani, Vălene?... Ti-i dau.. Câţi... îs în casă... Da’ nu-s mulţi... Am să-l pândesc. Poate... aflu unde... îi ţine... şi-ţi spun... după aceea... Am... să-ţi dau... cât de... mulţi...

El o îndepărtă răsucind-o cu încetul şi apăsând-o de umeri, o răstigni pe perină, şuierându-i în

ureche:

— Nu bani îmi trebuie de la tine... De la muieri nu iau niciodată bani... Când am nevoie de bani, ştiu eu de unde să-i iau...

Ea însă nu mai auzea nimic. Se atârnă de braţele lui, scâncind, oarbă:

— Vălenee... Eu...

Mai târziu, după ce afară se întunecase, şi ea rămăsese întinsă pe spate, cu mâinile aruncate în lături, ca moarte, se ridică deodată de lângă ea şi începu să se îmbrace grăbit. Foşnetul hainelor lui o trezi pe Maria din toropeala în care plutise. Se ridică din pat şi s-apropie de el cu mişcări istovite.

— De ce te îmbraci?... Mai stai. Şi se întinse să-l îmbrăţişeze, dar el se feri, continuând să-şi aranjeze hainele pe el:

— Mă duc. E târziu. Mă grăbesc.

— Ai putea să rămâi până dimineaţă. El noaptea nu pleacă la drum. Numai ziua. Noaptea se teme, că are bani la el. Dacă n-a venit până acum, numai mâine mai vine.

După ce-şi trăsese şi cizmele şi-şi încinsese şerparul şi vârâse la locul lor cele două pistoale de care nu se despărţea, le avusese şi-n timp ce se iubise cu ea, aproape, acolo la îndemână, pe un scaun, o cuprinse pe după umeri şi se aşeză, trăgând-o lângă el, pe marginea patului.

— Mai bine spune-mi pe unde merge el, pe-aici, pe-aproape, numai el singur, şi se păzeşte să nu-l vadă nimeni.

— Nu prea merge el nicăiri.

— Trebuie să fie aşa un loc, singuratic şi ascuns, nu se poate să nu aibă el un loc, un adăpost bun. În pădure, la Murăş...

— N-am băgat de seamă... Da' nici nu m-am gândit... La pădure singur nu merge şi nici la Murăş. Numai la oraş, la Târgul Murăşului şi la ţintirim.

— Ei! La ţintirim?!! Da' ce caută el acolo?

— Acolo-i îngropată muierea lui cea dintâi. I-a ridicat criptă. Zice că şi pe el acolo au să-l îngroape când o să moară. Acum se duce acolo de pune untdelemn în candelă, să nu se stingă şi mai afumă cu tămâie.

— El grijeşte de candelă? El cu mâna lui?

— Mai mult el are grijă. Câteodată trimite slujnica, da' foarte rar. Mai mult el se duce.

— Şi când are nevoie, la o cheltuială mare şi grabnică, la care nu s-a aşteptat şi n-a putut să se pregătească din timp, se duce repede să scoată untdelemn din candelă?

Femeia îl privi surprinsă:

— Untdelemn din candelă? De ce? Când înţelese, izbucni în râs: — Doar n-o să-şi ţină banii în sicriu. Pe urmă, potolindu-se, continuă redevenind serioasă, îngândurată chiar: — Adică... Ştiu eu?!... Da' tot n-aş crede. Îşi teme banii tare. Şi-acolo-i numai o uşiţă de fier de deschis. Eu altfel zic. Trebuie să aibă pe cineva la Târgul-Murăşului, vreun zaraf ori vreun negustor, că şi rândul trecut, când grofu' a vândut o bucată de pădure şi a cumpărat-o el, s-a dus, ca niciodată, seara, la oraş

şi s-a şi întors dimineaţa cu toţi banii, de a plătit preţul.

Vălean şuieră prelung, a uimire, ori poate a admiraţie.

— Tu zici ceva... He!

Îşi plesni genunchii cu palmele, cu entuziasm sau cu ciudă, şi râse scurt şi sec, într-un fel al său, care putea să te înfioare, dacă-l cunoşteai şi ştiai că de mult se dezbărase el de năravul râsului.

— Nu-i om prost bărbatu-tău. M-am gândit eu că nu-i om prost. Acum numai trebuie să vedem cât.

Ea nu înţelese, dar nu întrebă. Pentru ea era un lucru firesc, pe un om ca Vălean să-l intereseze banii şi locurile de unde i-ar putea lua şi nici nu-i păsa că el se gândeşte să-l uşureze de bani pe Ştirbu, a cărui avere încă n-ajunsese s-o simtă ca pe un bun al ei, cum nici pe el, pe Ştirbu, încă nu ajunsese să-l iubească; era încă tot numai un stăpân şi averea lui era averea stăpânului. Şi nu se nelinişti.

Vălean rămăsese pe gânduri. Parc-ar fi uitat că numai cu câteva minute mai înainte se grăbea. Nu zăbovi însă prea mult. Se ridică deodată, îndreptându-se spre uşă.

Ea trecu înaintea lui repede şi când ajunseră pe prag, i se atârnă de grumaji:

— Când mai vii?

— Când oi veni, aici oi fi.

O sărută repede şi plecă.

Ajunse în curte, fără să mai treacă prin cârciumă, îşi chemă iapa, şuierând uşor; încălecă dintr-un salt

şi, în trap uşor, porni pe drumul ţării, la deal, spre Reghin. Când părăsea ograda hanului, apucase a auzi o mierlă, fluierând paşnic. Gândi: „Am să-i trimet un galben, prin tatăl-său. Guba ăsta-i fecior vrednic”. Curând coti pe drumul ce l-ar fi scos la podul plutitor de la Glodeni, de nu l-ar fi părăsit, îndată după ce trecu de ultima casă, ieşind în luncă spre stânga.

4

Îşi mână iapa într-un buiestru strâns, fără să se grăbească prea tare, alegând în luncă, locurile cu iarbă, să nu se audă prea departe tropotitul copitelor. N-ar fi fost nevoie. Oamenii cetei sale, câţi se strânseseră până acum, prin grija lui Ispas, ar fi observat dacă s-ar fi găsit jandari prin apropiere şi ar fi lăsat semne, l-ar fi aşteptat ascuns vreunul, l-ar fi avertizat într-un fel oarecare; se învăţase însă cu furişarea prudentă, care-i folosise şi cât fusese soldat, scoţându-l de multe ori din situaţii disperate, în care cei zgomotoşi se

pierduseră singuri, ca nişte copii proşti.

Ar fi fost să râdă, ca de o glumă nesărată… Acum se păzea şi el, când nu mai era nevoie, fiindcă intrase în plasa de pândă prudentă a cetei sale, iar când se grăbise înfrigurat spre han, se mulţumise să-l lase pândar pe Guba şi s-ar fi dus, desigur, şi dacă nu l-ar fi avut pe Guba la îndemână, s-ar fi dus chiar de n-ar fi avut pe nimeni să păzească.

Nu se mânie imediat pe această nesocotinţă a lui, nimic rău nu se întâmplase deocamdată; ba cu un fel de satisfacţie, gândi: „Aşa se vede că n-am îmbătrânit încă”. Într-adevăr, parcă simţea nevoia să se bucure că mai este în stare să-şi piardă minţile, aşa, într-o clipă şi să se vâre ca fecioraşii cei necopţi la loc închis şi puţin cunoscut. Poate că se şi bucură, întrucâtva, pentru că mai departe se gândi, tot aşa, cam prosteşte, tinereşte, că ar putea s-o ia pe Maria de-acolo şi s-o ducă undeva, într-o ascunzătoare, unde s-o ţină, bine păzită, numai pentru el, să meargă din când în când la ea. Mai avusese el femei ascunse aşa; fete furate de la părinţi, femei fugite de la bărbatul lor. Era un vis şi nu se mai potrivea, gândi, pentru prima dată nemulţumit, sau poate nu tocmai nemulţumit, ci numai sâcâit că-i mai răsar prostii în minte. Pe Maria nu mai trebuie s-o fure, n-are de la cine s-o fure şi n-are niciun rost s-o ia de acolo, de la han, că hanul îi mai trebuie, e bine aşezat, aproape de oraş, aproape şi de munte, pe-un drum de ţară umblat, legat de alte drumuri umblate. Trebuia s-o lase acolo. „După cum se pare, repede mi-a căzut

cu tronc... şi repede am primit-o", gândi cam iritat de astă dată. O crezuse dintr-odată. Nici nu simţise când se topiseră toate îndoielile. Şi în continuare, cu părere de rău, deloc bucuros, cumva, cu ciudă, îşi spuse că măcar de acum înainte trebuie s-o pună la încercare pe Maria; fiindcă nu-i om pe pământul ăsta în care să te încrezi, până ce nu l-ai pus la încercare, şi chiar de mai multe ori. Guba, poate şi ceilalţi copii ai lui Porumb, care dintre ei pot înţelege şi pot fi învăţaţi să tacă şi să vadă, Porumb însuşi, chiar şi Roza, oricât i-ar fi de frică şi oricât ar tremura, să nu piardă din ochi hanul şi să n-o piardă din ochi pe hangiţă, să afle cine trece pe acolo şi poposeşte şi cât timp poposeşte şi cu cine vorbeşte şi ce spune fiecare dintre cei care ospătează la han. Porumb era bun pentru treaba asta şi ştia cum să-şi găsească ajutoare printre cei de un neam cu el.

Când ajunse la vadul Curtenilor, răsărea luna, roşie, dintr-o zare prăfuită. Mai avea să treacă poate o jumătate de ceas până să dea lumină destulă, să se vadă. Apa, înaintea lui, era neagră, cu sclipiri stinse, de plumb.

Malul celălalt era îngropat în beznă, te dureau ochii dacă te uitai prea mult într-acolo.

Până să-şi mâie iapa în vad, Vălean se opri s-asculte. Nu se auzea decât vuietul rostogolit al râului. Vânt nu bătea. Noaptea înţepenise parcă, năclăită în zăpuşeală.

Vălean plecase vesel de la han şi mulţumit, ca orice bărbat care lasă în urma lui o femeie dornică

să mai fie iubită. Acum nu mai era vesel. Bucuria îi tot scăzuse, odată cu gândurile care se adunaseră, unul câte unul, încet şi furişat, cu un fel de duşmănie.

Trecea prin vad, lăsându-se în voia Vilmei, în dibăcia şi instinctul ei. Până când ea mergea liniştită, alegând cu grijă locurile unde-şi aşeza copitele, el putea să se gândească nestingherit la toate câte fuseseră făcute şi la cele care mai rămâneau de făcut.

Şi gândindu-se astfel, se şi miră că nu se bucură, că se simte nemulţumit, când n-avea motive de nemulţumire; lucrul lui, pentru care dezertase de la husari, începuse bine, ba şi cu unele surprize plăcute. Poate prea uşor se întâmplase, cât se întâmplase până acum, s-ar zice că avusese noroc de astă dată, iar el nu credea în noroc.

De câteva ori, Vilma alunecă pe pietrele alunecoase din vad şi se încordă sforăind, trezindu-l pe Vălean din gândurile sale. O linişti, vorbindu-i ca unui prieten bun şi vorbindu-i parcă se mai opăci el însuşi. „Lasă, îşi spuse. Nu-mi trebuie noroc. Să nu fiu prost. Asta-mi trebuie. Să nu mă-mbăt de cap. Să-mi văd de treaba mea...” Şi mai departe, parcă s-ar fi certat cu cineva, gândi că nu norocul lui îi adusese pe Frâncu şi pe Stoica, fusese un plan, ţesut în ceasuri multe, cu grijă; nu norocul i-l păstrase pe Indrei şi nici pe Copăcean, nici pe ceilalţi, pe care mai avea să-i caute în zilele următoare, câţi i-or fi rămas credincioşi, nu norocul lui îi ţinuse, ci norocul lor. Se gândi că pe vreo doi-

trei, care locuiau pe-aproape, mai avea timp să-i ia pe neaşteptate. Pe urmă, ştirea are să se răspândească, au să afle toţi că Vălean a trecut pe aici. Unii aveau să-l aştepte, alţii, poate nu şi, dacă n-aveau să se ascundă bine, vor trebui să moară.

Poate de-aceea era nemulţumit, îşi spuse, fiindcă nu ştia tot. Încă nu avuses timp să afle tot.

Ieşi din apă pe celălalt mal şi trecu drumul, oprindu-se după ce pătrunse în pădure. Era linişte. Un foşnet moale, mai mult simţit decât auzit, apăsa odată cu aerul mocnit; vântul nu bătea şi simţeai că te înăbuşi. Vălean îndemnă iapa, care porni la pas pe coastă la deal, pipăindu-şi cu băgare de seamă drumul printre copaci. Când ajunse sus pe platou, luna se înălţase destul ca să se poată vedea. De aici încolo era şes şi iapa trecu singură într-un trap egal, fără să aştepte vreun semn de la stăpânul ei, pricepându-l, ea ştia cum, că se grăbeşte.

5

Intrând în pădure, încă de jos, din drumul Curtenilor, Vălean auzise cucuveaua, dar nu se oprise. Acum, când s-apropia de marginea pădurii, o auzi iarăşi, ţipând în stânga lui. Erau santinelele sale, nu dormeau şi anunţau de la unul la celălalt că s-apropie cineva de locurile lor.

Când să iasă în poiana cea mare, auzi un strigăt:

— Cine eşti, mă, ăla care vii?

Şi îndată se trezi strâns la mijloc între doi călăreţi.

— Stai mai cătinel, spuse unul dintre ei, să te vedem cine eşti.

Şi s-aplecă s-apuce frâul iepei.

Vălean strânse din genunchi şi o îmboldi cu botul cizmelor în pântece, un semn pe care Vilma îl cunoştea. Fornăind urât, sări dând îndărăt, mişcare anevoioasă pentru un cal, şi tocmai de aceea îi surprinse pe cei doi flăcăi. Până să se întoarcă cu caii lor neînvăţaţi, Vălean sta cu cele două pistoale îndreptate spre ei. Le spuse râzând:

— Aş fi avut vreme să vă găuresc scăfârliile de câte două ori la fiecare…

— Vălean!

Râseră şi ei, încurcaţi.

— Nu te juca, Vălene, cu noi, că uşor se poate întâmpla o poznă, mai mormăi unul.

— Da’ mişcarea asta nu strică s-o ştim şi noi, adăugă cu admiraţie celălalt, care se pare era mai vesel din fire.

Vălean îi lăsă pe cei doi feciori la locurile lor de pândă şi îndemnând-o pe Vilma ajunse curând la stână, unde-l împresurară câinii lătrând. Apăru baciul Creţu şi-i risipi, înjurându-i. Vălean descălecă şi-i întinse mâna:

— Bine te-am găsit, baciule.

— Bine-ai venit, fiule!. Te-am aşteptat cam mult…

— Cât a fost nevoie. Copăcean a venit?

— E-aici.

Baciul arătă, cu un gest scurt, în spate, spre focul din marginea pădurii, care nu se stinsese.

— Bine, spuse Vălean. Ştirbu ce face?

— Visează, dacă o fi adormit. L-am dus în casă şi i-am dat pat.

— Bine. Nu-l trezi încă, dacă a adormit.

Între timp desfăcuse şaua de pe iapă şi-i scosese zăbalele, lăsându-i numai pătura pe spate, şi o mână să pască. Iapa însă nu plecă. Rămase în spatele lui, împoldindu-l uşurel cu fruntea.

— Aha! râse Vălean.

Căută într-unul din buzunarele şerparului, scoase bucata de zahăr cuvenită şi i-o dădu. Mulţumită, Vilma se îndepărtă încet, ronţăind zgomotos.

Vălean s-apropie de foc şi-l strigă pe Copăcean, care aţipise, lungit pe iarbă printre ceilalţi. Copăcean tresări şi se frecă la ochi, buimac. Înţelese pe urmă unde se află şi-l recunoscu şi pe Vălean. Se ridică domol şi se apropie cu paşi mici. „S-a îngrăşat, gândi Vălean, ori poate numai s-a împlinit în trup. O fi nevastă-sa mai lăsătoare şi nu-l cere prea des la dragoste. Nici n-a fost el prea pofticios de muiere, niciodată. Banii i-au plăcut şi traiul larg. Avere a dorit să-şi facă. Încă de-atunci începuse a şi-o strânge. Dar nu singur, din truda lui. Asta nu trebuia lăsat s-o uite. Am să-i aduc aminte cum a fost," îşi spune şi-l chemă mai la o parte, unde ceilalţi nu puteau să audă ceea ce aveau ei să vorbească.

— Te-ai gândit, Copăcene? Ai zis să te mai las, să te gândeşti, să te socoteşti, să nu te iau repede. Te-am lăsat. Ai avut vreme destulă…

— M-am gândit.

— Te-ai hotărât într-un fel oarecare?

— M-am hotărât,

— Spune-mi şi mie cum te-ai hotărât, că vreau să ştiu şi eu ce-i în capul tău.

— Mi-eşti stăpân. Dacă nu vrei să-mi dai drumul, înseamnă că trebuie să mă supun. Asta m-am hotărât.

— Da’ nu cu voie bună.

— Nu.

— Nu te bucuri că mă vezi iară.

— Ba mă bucur că te văd şi că ai scăpat viu, da’ nu mă bucur că trebuie să ies iar la tâlhărit.

— Poate că te gândeşti să scapi. Să fugi într-un fel oarecare.

— Nu mă gândesc să fug. Ţi-am jurat. Şi mă şi tem de tine. Ştiu că n-ai milă.

— Poate că n-am milă pentru oricine. Am numai puţină şi-o ţin pentru prieteni. Iar tu, dacă mi-eşti prieten, n-ai de ce să te temi…

Vălean aşteptă un răspuns. Copăcean însă tăcea încruntat. „Deloc nu-i vesel, gândi Vălean. Trebuie să-mi spună şi mie de ce.” Continuă:

— Ţi-am fost doar om de bine, dacă n-ai uitat cumva.

— N-am uitat.

Vălean s-apropie şi mai mult, încât îi vorbea acuma parcă la ureche, dar nu atât pentru ca să fie auzit mai bine, cât să vadă mai desluşit, cât se putea prin noaptea bătută de lună, acolo sub fag, faţa lui Copăcean. Ştia că sunt oameni, născuţi şi rămaşi să fie mândri, cărora nu le place să le

aminteşti că ţi-s datori cu recunoştinţă; nu uită de un bine ce li s-a făcut şi îşi plătesc datoria, dar nu le place să li se amintească, vor să fie lăsaţi să se gândească singuri la asta; şi chiar de-aceea insistă Vălean, fiindcă era şi Copăcean dintre aceia mândri şi băţoşi, şi voia să-i mai moaie puţin mândria:

— Poate că ai uitat. Omul nu ţine minte chiar tot ce i s-a întâmplat. Poate nu de tot, dar aşa un pic, ai uitat. Cui îi place să se tot gândească într-una c-a stat la pământ odată şi a scăpat numai pentru că a venit altul să-l scape? Doar doisprezece ani au trecut de-atunci de când te-am scos din jug, unde te vârâse işpanul grofului din Şamşud. Şi mâinile şi picioarele ţi le-a prins în jug, şi grumazul. Şedeai acolo neputincios şi fleşcăit ca o traistă goală şi nici să te mişti nu puteai. Umblau muştele pe obrazul tău şi pe gură, îţi intrau în ochi şi-n nări. Te-a legat acolo, fiindcă nu l-ai ascultat, nu te-ai dus la coasă unde te trimisese el, unde-ar fi fost să stai două zile şi două nopţi, iar el ar fi avut vreme să treacă pe la nevastă-ta cealaltă, nu asta de-acum. Şi-am venit eu cu oamenii mei şi am izbit curtea grofului şi-am pus foc după aceea, şi pe tine te-am scos din jug. Şi-ai zis că mergi cu mine până la capătul pământului şi mă slujeşti, până mori, dacă ţi-l dau pe işpan pe mâna ta. Şi ţi l-am dat şi i-ai tăiat frumos gâtlejul. Şi-ai înjunghiat-o şi pe muiere, că-l primise de bună voie pe işpan.

— N-am uitat, Vălene, spuse Copăcean mohorât. Un lucru ca ăsta nu se uită cât trăieşti. Doar ai putut să vezi că n-am uitat.

— Numai de aceea ţi-am spus, ca să ştii că dacă-i vorba să te temi de cineva, nu-s numai eu acela. Încă s-ar mai putea afla că nu te cheamă Copăcean, că ăsta-i un nume pe care eu ţi l-am dat.

— N-am uitat nici că mi-eşti naş... De alta mă tem eu. Femeia mea nu ştie nimic. Nici ce-a fost, nici ce este acum.

— Tu nu i-ai spus?

— Nu i-am spus. Şi nici nu ştiu de i-oi spune prea curând.

— Femeia ta nu te iubeşte?

— Eu aşa cred că mă iubeşte.

— Chiar te iubeşte, ori crezi numai tu aşa?

— Le femei nu poţi să ştii niciodată ce au în inima lor. Ele spun mai uşor vorbele de dragoste şi mai uşor le uită.

— Aşa o fi cum zici. Da' când te-ai însurat, nu m-ai întrebat şi nici acum nu mă amestec. Gândesc numai că a doua oară ai fost mai cu băgare de seamă... Altceva aveam eu cu tine... Tu cum ai intrat sâmbriaş la grofu' ăsta de-aici?

— Cu anul.

— Şi-i bună slujba?

— Bună. Umblu pădurile şi caut urmele şi-l duc apoi pe el şi pe prietenii lui pe-acolo pe unde se ţin fiarele. Dacă-mpuşcă trei-patru tauri de cerb şi doi-trei urşi, nu-şi mai încape în piele. Când face ospeţe cu domnărie multă, eu trebuie s-aduc ţapi şi capre şi porci, după cum îi găsesc şi, când nu se poate, măcar iepuri... Nu-i grea slujbă. M-ajung.

— Eşti un om cu minte, Copăcene. Păcat ar fi să fugi de mine. Da’ eu aşa zic, să fugi.

Copăcean nu credea ori nu înţelegea. Pălise aşa de tare, încât observă şi Vălean, prin umbra lăsată de fag, şi-acum nu se mai uita de aproape la el.

— Eu aşa zic. Să fugi. Să cauţi să-ţi pierzi urma. Nevestei să-i spui că ţi-i teamă de mine, să nu te caut cumva şi să te găsesc. Nu acum. Mai încolo, după ce s-o auzi că am ieşit iar la drum. O să afli tu când îi momentul. Îi spui tu ceva, să înţeleagă oarecum, că nu eşti prost; da’ asta-i spui numai ei. Grofului ăsta, care ţi-i stăpân acum, îi spui să-şi caute alt om în locul tău, că nu mai poţi sta în slujbă la el şi în anul care vine, că ai alte gânduri, că vrei câştig mai mare, ca să-ţi fie mai uşor la bătrâneţe. Casa şi pământul le vinzi. Cumperi în altă parte. Poate o crâşmă la oraş, mai la margine, ori un han la vreo răspântie bună. Ai să vezi. Până la iarnă ai vreme să cauţi un loc bun unde să te aşezi, să te găsesc uşor când oi avea nevoie. Are să te ajute şi Ispas, dacă singur n-ai să te poţi descurca… Dacă n-au să-ţi ajungă banii, ai să-i spui tot lui Ispas şi-ai să capeţi câţi au să-ţi trebuiască…

— Aşa am să fac, Vălene, cum zici.

Nu se bucura însă. Glasul lui sunase supus, dar cumva întunecat.

— Oriunde ai să fii, să aştepţi veşti de la mine şi să fii pregătit. N-are să-ţi pară rău, dacă mă slujeşti bine şi nu mă înşeli… Şi-acum hai să auzim ce ne mai spune Ştirbu?

IV

1

Ştirbu se trezi numai când intră Vălean, urmat de Copăcean şi Creţu.

Odaia era destul de mare. S-aflau acolo două paturi, aşternute cu blănuri de oaie şi ţoluri miţoase mocăneşti, cu perne îndesate cu lână. Era şi o masă lungă din scânduri de brad, cam slinoasă, fiindcă se mâncase pe ea şi nu fusese

spălată poate niciodată. De o parte şi de alta a mesei erau două laviţe şi încă una, de-a lungul unui perete. Scaun nu era decât unul, în capul mesei. Un opaiţ de lut cu feştila muiată-n seu pâlpâia chinuit pe-o policioară, într-un ungher; se putea însă vedea destul de bine în lumina lui tremurată.

Era o căldură îmbâcsită şi puțea a piele de oaie, a seu, a obiele, a sudoare de om, a fum de tutun înăcrit de vechi.

Ştirbu nu se dezbrăcase. Voise poate să se păstreze treaz. Răzbit însă de oboseală şi de gânduri se întinsese de-a curmezişul pe patul aşezat în dreptul ferestrei, lăsându-şi picioarele să-i atârne peste margine, până la pământ şi îl furase somnul. Poate visase ceva, ori dibuise vreun plan care-i da speranţe sau ştia numai să se prefacă; ridicându-se în şezut privi calm la Vălean care, oprit în faţa lui, îl întrebă paşnic:

— Ce-i Știrbule? Te-am trezit?

Nu-i răspunse imediat. Parc-ar fi trebuit să se gândească puţin până să-şi dea seama dacă dormise sau ba. Mormăi apoi fără niciun chef:

— Nu m-ai trezit, că nu dormeam chiar. Numai cât aţipisem…

— Adică nu dormeai chiar… Poate că tu mă aşteptai pe mine şi eu am întârziat…

Îi părea rău, îşi cerea iertare că-l supărase, asta s-ar fi putut înţelege, după cum îi suna glasul. Ce-a înţeles Ştirbu nu se ştie. El tăcea.

Vălean se aşeză pe celălalt pat, spunându-le

însoţitorilor săi:

— Şedeţi şi voi, nu staţi în picioare, că nu-i el domn aşa de mare, nu-i nici popă, nici notăraş, îi hangiu la Dumbrăvioara şi mai înainte a fost şi el hoţ ca noi...

Era şi o undă de ironie, dar mai mult bunăvoinţă, o glumă de prieteni, însă Ştirbu ori că n-o simţise ori că puţin se sinchisea de ea. Privea, de astă dată, la Copăcean cumva supărat, cu un fel de ciudă, neputincioasă, întârziată, dar rea şi cu venin. Zise mai mult explicându-şi sie însuşi:

— Adică şi tu eşti de-ai lui Vălean...

— N-ai ştiut! exclamă surprins Vălean şi continuă mâhnit: N-aş fi crezut că nu ştii... Tu de ce nu i-ai spus, mă Copăcene, că ţii pe undeva trei mii de galbeni turceşti şi că aştepţi să vin să mi-i dai? Că doar ţi-am dat de veste că vin curând... Drept, că nici tu n-ai ştiut că Ştirbu şi cu mine suntem legaţi.

Copăcean ştia că întrebarea, măcar că-i fusese adresată, nu era pentru el. Nu ştia ce legături anume fuseseră între Vălean şi Ştirbu. Nici de ce se duşmănesc. Abia azi aflase şi el că a fost o poveste la mijloc, şi numai urâtă a putut să fie, judecând după cum fusese capturat hangiul, pe care el nu-l cunoscuse decât aşa – cu barbă şi pipă, aducând vin la masă, habar n-avusese că fusese cândva lotru de pădure. Se uita la el mai mult curios. I se părea curajos şi calm şi numai puţin îndărătnic, puţin mânios, ca orice bărbat demn, tulburat din treburile sale, fără să fie întrebat dacă vrea sau nu. Gândi, aproape cu milă, că n-o să reziste el mult în

dica lui, că are să-l îndoaie şi pe el Vălean, cum mai îndoise şi pe alţii şi-i făcuse să tremure. Ca vârstă, era şi cu zece ani mai mare decât Vălean şi chiar aşa cum sta şezând pe pat se vedea că-i înalt măcar de-un stânjen.

Vălean, mai subţiratec şi mai scund, era în faţa lui ca un cocoş în faţa unui dulău morocănos. Era şi Vălean bărbat ajuns, dar părul tuns scurt, ţepos deasupra frunţii, cum se cerea la cătanele nemţeşti, îl mai întinerea – şi dacă n-apucai să-i vezi încruntarea dintre sprâncene, rămasă acolo neschimbat şi negura din ochi care nu se mai lumina parcă niciodată, ci te uitai la trupul lui şerpesc şi neastâmpărat, puteai să-l crezi un băieţandru, gata mereu să se încaiere, din lipsă de altceva mai bun.

— Nu ţi-a spus nimeni că am să vin iar, de-aia te-ai speriat miercuri când m-ai văzut la crâşmă la tine şi te-ai dus ca vântul, de-a trebuit să trimit oameni după tine, continuă Vălean, după ce înţelese că Ştirbu n-are de gând să primească jocul în care-l îmbia, că nu se lasă atras, n-are încredere, îşi cunoaşte omul şi de aceea tace, aşteaptă, poate din prudenţă sau de frică sau poate mai speră că are să scape... Nici nu ţi-a venit să crezi că-s eu, când m-ai văzut, până nu mi-ai auzit glasul. Ai tot gândit şi tu, cum au gândit şi alţii că m-am prăpădit pe undeva, dacă nu ţi-am trimis nicio veste că trăiesc şi-s bine şi sănătos... Da uite că nu m-am prăpădit pe acolo pe unde am umblat, fără voia mea, tot printre străini, mai mult singur şi fără

prietenii mei. Şi mi s-a făcut dor de prietenii mei şi de locurile mele şi am venit... Ce zici tu de asta, Ştirbule?... Ar trebui să te bucuri c-am venit, că doar de când nu ne-am mai întâlnit noi doi?

Ştirbu continua să-l pândească tăcut pe Vălean, care nu se arăta grăbit şi nici supărat nu părea. După glas, doar puţin trist, cum se întâmplă în astfel de prilejuri, anii au trecut şi prietenii se întâlnesc mai bătrâni şi îşi aduc aminte că au fost tineri cândva...

— Unde ne-am şi despărţit noi, Ştirbule, acum zece ani?

— Nu mai ţin minte.

— Nu mai ţii minte. Ai uitat. Se poate. Doar îs zece ani de-atunci. Nu-i un ceas. Nici o zi. Îi vreme... Mulţi au murit de-atunci, da' noi n-am murit, am rămas. Am îmbătrânit, da' nu mult, numai un pic. Da' zic eu, ţie nici nu-ţi pasă. Traiul ţi-a fost lesne, nevasta ţi-i tânără şi frumoasă. Nici slujnica nu-i bătrână... N-ai stat tu să numeri zilele şi nopţile şi ceasurile câteodată. De ce să nu uiţi ce nu vrei să-ţi aminteşti?... Eu n-am uitat, Ştirbule. Dacă vrei, îţi şi spun. La Sărăţel ne-am despărţit, la moara lui Dragotă. Toamna era. După sfinţii Mihail şi Gavril. Se făcuse frig şi umezeală. Parcă şi fulguia un pic, da' nu rămânea nimic. Se topea. Era tină mare. Le dădusem drumul la oameni să se risipească pe unde au adăpost, pe care numai ei să-l ştie, fiecare numai pe al său, şi eu. Să ştiu de unde să-i adun primăvara. Cam aşa făceam când s-apropia iarna, ne trăgeam pe la locuri de linişte

ştiute numai de noi... Şi atunci ne grăbeam mai tare ca-n alte dăţi, că ne strâmtorise măritul domn Telegdi cu jandarii lui şi noi am zis că-i mai bine să nu ne găsească... Da' auzi, mă Ştirbule, ce mai face măritul domn Telegdi?

— De unde să ştiu eu ce face măritul domn Telegdi?

Pe faţa lui Vălean s-aşternu părerea de rău ca o umbră care-l întunecă.

— Gândeam că ştii, de aceea te-am întrebat... Aş fi vrut să aflu şi eu ce mai face măritul domn Telegdi... Pe cine să-l fi întrebat? Doar pe un prieten al măriei sale, că numai prietenii ştiu unul de celălalt, oricând îi întrebi.

— Nu mi-i prieten. Nu-l cunosc. Nu mă cunoaşte. Caută pe altul să-l întrebi, dacă vrei să ştii ce mai face.

— Aşa o fi cum zici, şi atunci nu ţi-i prieten. Că ar fi şi greu, un domn ca el şi un hangiu să fie prieteni... Ar fi trebuit să-mi dau seama şi să nu vorbesc pe negândite ca o cumătră proastă... Da. Poate că altfel sunteţi legaţi voi, că şi altfel pot să fie legaţi nişte oameni, nu numai ca prieteni...

Şi iarăşi glasul lui era molcomit de părere de rău; îşi cerea iertare pentru o jignire fără voie...

— ... Da. La Dragotă ne-am despărţit. Pe tine te-am trimis înainte, că trebuia până-n seară s-ajungi la Sîntu, iar eu am mai rămas, cu Stan eram, cu Iova şi cu Orza cei mai buni din oamenii mei. Voiam să trecem în ţară. Am luat cu noi bani mulţi, să ne ajungă. Aveam de gând să cumpărăm, –

acolo în ţară, o moară şi un pământ cu pădure. Le şi găsiserăm şi lăsaserăm arvună. Era un loc bun, unde ne puteam aciui oricând... După un timp am pornit şi noi la drum şi la Herina vedem că tu te întorci. Ziceai că nu ţi-i la îndemână să mergi singur atâta drum, până la Sîntu, că singur ţi-i nu ştiu cum, urât, că ai bani la tine... Aveai, bun înţeles, ca şi ceilalţi, nu numai banii tăi, partea ta, care ţi se cuvenea după lucrul din vara aceea, mai aveai şi alţii, pe care ţi-i dădusem eu să-i îngropi într-un loc... Şi-ai zis să mergem împreună măcar până la Lunca. Eu te-am crezut şi te-au crezut şi ortacii mei, că era de crezut să-ţi fie frică la un drum aşa de lung, singur şi cu bani la tine... Da' de Dragotă ce mai ştii?

— Ce să ştiu eu de Dragotă? N-am mai fost pe-acolo de-atunci.

— N-ai mai fost?

— N-am mai fost.

— Da. Poate că am să te cred, aşa cum te-am mai crezut şi altă dată, că tu eşti norocos. Aşa zic unii că ai găsit o comoară. Ai găsit, mă? Chiar ai găsit o comoară?

Ştirbu se uită urât la Vălean. I se păruse că înţelege şi blândeţea şi tristeţea lui prefăcută; îşi amintise de o toană de-a lui, care-i căşuna uneori din sfânt senin, alteori când se supăra pe careva; să-şi bată joc, se mânia fiindcă nu fusese ascultat sau vreun plan de-al lui fusese zădărnicit, şi în loc să se înfurie şi să înjure, în loc să se repeadă cu pumnul, îşi bătea joc, se prefăcea blând şi bun şi

nu se ştia niciodată ce avea să urmeze, moartea sau altă pedeapsă sau nimic, iertarea – fiindcă oricât de nemilos şi de rău era Vălean, uneori ierta, avea momente de bunătate şi dărnicie. Şi acum, la asta se gândise Ştirbu, că Vălean vrea să-l omoare, cum se gândise şi când fusese prins şi după aceea de câteva ori, şi se uitase urât, nu se putuse stăpâni, fiindcă iarăşi se speriase şi imediat îi păruse rău, când îşi amintise că pe unii Vălean îi iertase sau numai îi alungase. Şi se gândi că poate Vălean nu ştie chiar tot ce se întâmplase şi cum se întâmplase atunci şi l-a prins numai pentru banii pe care-i lăsase în grija lui şi poate are de gând să mai ia şi din cei pe care-i agonisise între timp şi atunci el mai poate scăpa cu viaţă, chiar dacă dă jumătate din averea lui, că toată n-o dă, Vălean n-are de unde să ştie tot ce a strâns el în zece ani care au trecut.

— Şi-am mers împreună eu tine, continuă Vălean, fără să mai aştepte răspunsul lui Ştirbu, şi ne-am oprit la Dipşa, să dormim. Aveam o gazdă bună acolo. Pe văduva lui Ciru, Anica. Nici măcar oamenii mei nu ştiau toţi de ea. Nici tu nu ştiuseşi până atunci. Numai aceia trei care erau cu mine ştiau şi încă unul care nu era cu noi, dar trebuia să ne găsească a doua zi. Trebuia s-aducă nişte bani şi el, dintr-un loc, unde-i ţinuse ascunşi pentru mine. Da’ n-avea să ne mai găsească… Şi când am ajuns noi la Anica, pe sub seară, ocolind dinspre câmp, am găsit casa încălzită, ne aştepta, ştia că o să venim, îi trimiseserăm vorbă; şi era şi mâncarea

gata, şi vinul pe masă şi-am zis eu să nu bem, poate câte-o ulcică aşa de sete, că suntem la drum. Şi nici n-am băut. Am mâncât bine, eram fâămânzi şi înfriguraţi şi vin am băut numai câte o ulcică, iar tu parcă n-ai băut nicio picătură. Şi-am şi adormit îndată, de parc-am fi fost descântaţi şi poate că am şi fost descântaţi, că dimineaţa, nici ziuă nu se făcuse încă, ne-am trezit gata legaţi, cu jandarii peste noi în casă. Nici câinii n-au lătrat, nici noi n-am simţit nimic. Nici Anica n-a simţit nimic. Ea nici nu s-a trezit. Adormise pe veci, cu gâtlejul tăiat. Mă, cine-a omorât-o pe Anica, tu ori jandarii?

— N-am omorât-o eu, spuse repede Ştirbu şi era speriat.

— Să zicem că-i aşa. Acum tot una-i, că numai oasele or fi rămas din ea. Da’ tu cum de-ai scăpat atunci, de nu te-au prins şi pe tine jandarii?

— Am fugit.

— Cum dracu’ ai fugit, că erau pe puţin douăzeci de jandari?

— Chiar de-aia am fugit, că erau mulţi.

— Pe noi de ce nu ne-ai trezit?

— N-am mai avut vreme să mai intru în casă. I-am văzut pe jandari la poartă şi am fugit.

— Da’ tu unde erai, când i-ai văzut pe jandari la poartă?

— Am fost ieşit şi eu să mă piş.

— Aha! Uite că n-ai uitat chiar tot. Câte ceva îţi mai aduci aminte. Şi ţi-a venit să ieşi tocmai când a trebuit, când jandarii erau la poartă, de-ai avut vreme să fugi, măcar tu să scapi. Am zis eu că eşti

norocos.

La sfârşit, glasul lui Vălean se subţiase şi tremurase sugrumat. Sunase un fior de cruzime, pe care toţi câţi trăiseră aproape de el i-l cunoşteau. Îl recunoscu şi Ştirbu şi tresărind îngăimă:

— Ce-ai de gând cu mine?

Vălean se ridică domol. Era palid. Gura i se strâmbase ca de-un efort care te încordează, o clipă numai înainte de a te repezi să loveşti.

Ştirbu izbucni dând să se ridice:

— De ce vrei să mă omori?

Vălean îl privi pieziş, nedumerit cumva şi cu dispreţ:

— Şăzi la locul tău... Cine ţi-a spus că vreau să te omor?... Ce mi-ai făcut tu, ca să te omor? Sau ce, ai auzit tu că l-am omorât pe careva, dacă nu mi-a făcut nimic? Da' ce-s eu, işpan?

Era iarăşi calm. Vorbise potolit, moale, ca înainte de somn. Se întoarse spre Creţu, continuând:

— Eu mă duc să mânc. Mi-i cam foame. Voi mai ţineţi-l de vorbă, să nu adoarmă şi-apoi să-l speriu când m-oi întoarce.

2

Nu-i era foame deloc. Nu să mănânce ieşise. Mergând repede, la început, înaintă destul de departe prin poiana întinsă de abia-i vedeai marginea cealaltă. Puteai să crezi că eşti într-o câmpie. În lumina lunii, iarba părea neagră, foşnea sub paşi, uşor umezită de rouă.

Era nemulţumit. De-aceea ieşise, să mai răsufle. Aşteptase zece ani să se întâlnească cu Ştirbu şi se gândise mereu cum are să fie. Şi veninul se tot adunase şi-l tot strecurase, tot numai singur, în sine, fără să-i destăinuiască nimănui, şi se învârtoşase în el, ca smoala, ca o rană veche care s-a închis, de nici nu-l mai durea, ci numai o ştia acolo şi nu putea să uite că-i acolo. Crezuse că are să-l gâtuie, să-l omoare repede, să nu piardă vreme multă cu el, că mai avea şi alte lucruri de făcut. Şi deodată, cumva, nu-i venise la îndemână, se întâmplase totul altfel decât plănuise el. Îi era şi greaţă şi scârbă. Ar fi dorit să se arunce în şa, să galopeze vreun sfert de ceas, să se stâmpere şi să se limpezească în aerul proaspăt de noapte. N-o găsi însă pe Vilma şi nu voi s-o fluiere, să nu alarmeze străjile – care-ar fi putut crede că-i altceva.

Mergând aşa, depărtându-se de stână, grăbit, înverşunat, gândi la un moment dat: „N-am să-l omor deodată…”

Se întoarse apoi şi mai era încă nemulţumit, sâcâit de starea lui mocnită, tulbure; era ca o mâzgă lipicioasă de care nu se putea curăţi. Chiar gândi într-o străfulgerare: „Mai bine i-l dădeam lui Ispas, să facă orice-ar fi vrut cu el, iar eu să-mi văd de celelalte…” Şi imediat, ca un răspuns: „Ba încă nu… Altfel trebuie…”

Coti spre focul în jurul căruia dormeau grămădiţi pe iarbă o parte dintre oamenii lui. Se gândi că nu-i cunoştea pe toţi, doar pe câţiva bine, care fuseseră flăcăi atunci când el căzuse în capcană şi acum erau bărbaţi ajunşi; îl aşteptaseră unii, care pe unde îşi găsise un adăpost, şi nu toţi câţi fuseseră, mai pieriseră dintre ei sau se rostuiseră la viaţa paşnică; pe cei mai tineri îi născocise Ispas, păreau de ispravă şi mai avea să vadă el, mai era destulă vreme să-i cunoască şi să-i aleagă.

Era şi Porumb, acolo, lângă foc, dar nu dormea. Şedea cu picioarele încrucişate sub el şi bolborosea ceva, supărat parcă, rugându-se parcă, nu puteai şti; privea ţintă între flăcările abia pâlpâite şi bolborosea, legănându-se încet înainte şi înapoi.

Venind fără zgomot, ca umbra, Vălean se opri aproape de el, urmărindu-i curios mişcările şi încercând să prindă măcar un cuvânt din bolboroseala lui, fără să reuşească. Acum, Porumb era îmbrăcat aşa cum se purtau ţiganii mai avuţi pe vremea aceea; şalvari largi de catifea şi cizme

de iuft moale, cu tureac scurt, cămaşă de mătase, cu poala până la genunchi, revărsată peste şalvari şi lăibărel uşor, tot de catifea, cu nasturi de argint sau poate numai argintaţi, sclipind frumos însă. Părul negru, pieptănat şi uns, îi ajungea pe umeri.

— Ce-i cu tine, Prorumbe?

Ţiganul îşi întoarse puţin capul, privindu-l peste umăr, fără să tresară. Răspunse liniştit: – Stau şi eu, Vălene, şi mă gândesc.

— Cum te gândeşti, că parc-ai vorbi cu cineva, parcă te-ai certa ori ce ştiu eu.

— Aşa mă gândesc eu, când îmi vine să mă gândesc. Stau şi mă uit, cum e-acum, în foc, da' când îs acasă, mă uit la perete ori chiar la un bolovan, ori la nicovală, după cum se nimereşte, da' nici nu mă mai uit la foc, mă uit la *ăla* care-i acolo, care tot *eu* sunt şi vorbesc cu el.

— Şi ce vorbeşti acum cu *ăla* care eşti tu?

— D-apoi ce să vorbesc? Am ce. Îi spun: S-a întors Vălean. Zece ani n-am auzit de numele lui şi acum s-a întors. Nu s-a prăpădit pe-acolo pe unde a fost dus, prin străini. S-a întors. Şi *el* zice: Nu cumva-ţi pare rău că s-a întors, că a scăpat teafăr ca un măr care-i încă pe creangă şi se coace şi s-a întors la locurile lui? Şi-i răspund *eu*: De ce să-mi pară rău? Îmi pare bine că s-a întors, că-i viu şi s-a întors. Şi *el* mă întreabă: Atunci de ce eşti necăjit, dacă zici că-ţi pare bine? Şi *eu* îi spun: Nu-s necăjit de-aia că s-a întors, că mie mi-a fost om bun şi numai bine mi-a făcut. Apoi atunci de ce eşti necăjit, mă întreabă iar *ăla*. De-aia, zic *eu*, că

Vălean îşi adună ceata, Ispas şi Copăcean au şi venit, şi-a venit şi Fidileş, şi-au venit şi alţii noi, şi iarăşi iese la tâlhărit. Şi *el* zice atunci: Ce-ai vrea tu să facă un lotru ca el? Nu poate să facă altfel, spun *eu*, că asta-i soarta lui şi ăsta-i blestemul lui şi numai aşa poate trăi el, numai aşa se simte el om şi bărbat şi mulţumit. Şi bine face ce face, ia de la cei care au prea mult şi agonisesc prea uşor şi de oamenii săraci nu se atinge şi-i apără şi i-i milă de ei, cum şi de mine i-a fost milă. Şi iar zice *ăla*: Şi acum ce vrei tu de la el şi-i răspund: Nimic nu vreau, că mi-i stăpân şi-s om de-al lui şi eu, din ceata lui şi trebuie să-l ascult. Poate de-aia eşti necăjit, zice *el*, că trebuie să-l asculţi. Poate că de-aia, zic *eu* – da poate că nu de-aceea, poate numai pentru că nu ştiu ce are să-mi poruncească să fac. Da' *el* spune: Ce crezi tu că are să-ţi poruncească şi tu te temi *de aia*? Poate-mi porunceşte, spun *eu*, să omor pe cineva, un om care trebuie să fie omorât. Doar ai mai omorât oameni, zice *el*. Am omorât, zic *eu*, doi. Mi-a poruncit să-i omor, că erau nişte netrebnici, şi i-am omorât. Şi-atunci ce-ţi pasă, zice *el*, dacă erau nişte netrebnici. Îmi pasă, zic *eu*, că erau oameni, chiar dacă au fost nişte netrebnici, şi-au sângerat, şi-i visez şi-acum câteodată când dorm şi tremur tot când mă trezesc. Şi mi-i frică. Şi zice *el:* Da atunci nu ţi-a fost frică? Şi zic *eu:* Mi-a fost frică şi atunci, da eram tânăr şi n-aveam şase copii şi-al şaptelea pe drum, n-aveam decât doi şi erau mici şi-i vedeam numai când dormeau, şi rar, şi glasul nu li-l

cunoşteam, nici cum plâng nu ştiam…

— Tu, Porumbe, nu te mai gândi. Culcă-te şi dormi şi nu mai visa prostii, spuse Vălean. Dimineaţă, până-n ziuă, ai să mergi acasă, să te culci lângă Roza şi-ai să stai acolo s-aştepţi până te-oi chema iar.

Porumb rânji arătându-şi dinţii şi privind în sus la Vălean întrebă:

— Mă laşi să stau acasă?

— Păi acasă, unde să stai în altă parte? Ori poate vrei să te muţi la Viena?

— Nu. Nu vreau să mă mut nicăiri. Şi ce-mi ceri să fac, dacă stau acasă şi nu merg cu tine, cu ceata?

— Când oi avea lipsă de tine, ai să afli.

Chipul lucios şi negru al ţiganului, mai lucios parcă aşa pe întuneric, bătut numai dintr-o parte de răsfrângerile blânde ale focului obosit, juca între bucurie şi frică, schimbându-se mereu dinspre râs spre tristeţe şi-n ochii lui uleioşi se presimţeau lacrimile.

— De ce nu-mi spui, Vălene, ce-ai de gând cu mine, ce vrei să-mi dai să fac?

— Ceva am să-ţi spun. Vino! zise Vălean, hotărându-se brusc şi-l îmboldi în umăr cu genunchiul, pornind apoi repede spre stână.

Porumb ţâşni în picioare şi-l urmă de aproape, furişat, fără zgomot. Când ajunseră lângă stână, Vălean se opri şi privi în jur.

— Vino mai aproape, că nu-mi place să strig… Câţi ani are Clara, aşa o cheamă pe fie-ta cea

mare?

— Cincisprezece.

— No, bun. Are să intre slujnică la han, la văduva lui Ştirbu.

— L-ai omorât? întrebă şuierat Porumb.

— Încă nu… Mai trăieşte.

— Da’ ai să-l…?

— Poate că n-am să-l omor eu… Poate are să moară el singur, de frică…

Şi mai mult pufni decât râse, bucurându-se de o idee care atunci îi venise pe neaşteptate.

— Ai să vezi şi tu, mai adăugă, pufnind iarăşi… Până una, alta, Porumbe, asta-i partea ta. Clara intră slujnică acolo, lucră ce trebuie să lucre o slujnică de la han, ascultă şi priveşte, şi tot ce aude şi vede îţi spune ţie… Tu numai s-o înveţi cum să se păzească…

— Vălene, nu-i bine aşa, şopti gemând Porumb. E-o copilă proastă care-şi mai face păpuşi din coceni de cucuruz şi cârpe. Ce poate ea să înţeleagă?

— Te temi că n-o să-şi ţină gura, nici dacă-i spui tu că-i primejdie?

— E-o copilă, Vălene. E ca buruiana abia răsărită, nu poţi şti dacă are să scoată flori sau numai spini.

— Poate că ai dreptate. Gândeam că seamănă cu maică-sa, Roza. Parcă cincisprezece ani avea când ai furat-o, şi nici nu te-a zgâriat măcar, şi nici nu i-a umblat gura, după aceea, când a aflat anumite lucruri. Da’ poate că numai de dragul tău… Atunci are să fie slugă la han Guba…

Nu mai aşteptă răspunsul lui Porumb, care înlemnise.

Intră repede în stână. Se grăbea iarăşi.

3

Înăuntru îi găsi pe ceilalţi aşa cum îi lăsase. Tăceau posomorâţi şi un pic somnoroşi. Ştirbu pufăia din pipă, ghemuit peste gândurile sale. Arăta un chip muncit, parcă mai îmbătrânise, parcă se mai înrăise. Frica pe care Vălean s-aştepta să i-o vadă pe faţă sau măcar în ochi nu se arăta încă, nu răzbătuse deasupra, mai dospea pe dinăuntru, bine ascunsă şi încă stăpânită.

Vălean se aşează de astă dată mai aproape de el, pe scaunul care se afla în capul mesei. Nu vorbi imediat. Mai aşteptă. Tăcerea apăsa, dar Vălean părea vesel. Apoi spuse tot aşa, paşnic, aproape

prietenos, ca şi rândul trecut, de-ai fi putut crede că-i pare rău de situaţia în care se găsea celălalt:

— No, Ştirbule, eu aş zice să ne socotim…

— Îs în mâna ta. Poţi face cu mine ce vrei.

— Am spus eu întotdeauna că nu eşti un om prost.

Ai fi zis că-i bucuros de constatarea asta, că Ştirbu nu-i prost şi înţelege situaţia în care nimerise, că nu face greutăţi, s-a împăcat cu soarta, se supune. Ştirbu însă părea să fie de altă părere. Cu întunecată hotărâre, dureros cumva, suferind dar încă îndărătnic, încă decis să-şi ascundă bine frica, se grăbi să adauge:

— Banii ăia am să ţi-i dau. Am să ţi-i dau toţi. Da’ şi tu să-mi dai drumul să mă duc.

— Cum ai zis? Să-ţi dau drumul. Adică tu îmi dai banii şi eu să-ţi dau drumul?… D-apoi aşa se vede că m-am grăbit şi prea devreme te-am lăudat… Tu crezi că suntem la târg şi ne tocmim… Da’ nu suntem la târg. Poate n-ai înţeles ori n-ai auzit bine. Eu ziceam să ne socotim. Şi aia-i altă căciulă…

Era dispreţ în tonul lui Vălean şi ciudă şi neplăcere că-i nevoit să explice un lucru care i se păruse limpede, despre care crezuse că nu mai trebuie explicat.

— …Ori poate că eu n-am înţeles. Ce fel de bani ziceai că-mi dai?

Ştirbu se uită mirat şi bănuitor la Vălean. Când răspunse, aproape se bâlbâia, cuvintele-i scăpau clătinate din gură, parcă ar fi vrut să le mai ţină,

parcă s-ar fi temut să nu-i cadă pe genunchi, să-l lovească:

— Banii ăia… care mi i-ai dat mie… atunci…

— De ce zici că ţi i-am dat ţie?

— Mi-ai dat două mii de zloţi… atunci.

— Da. Două mii au fost. Zloţi ungureşti noi-nouţi. Sclipeau de ziceai că ard. Te speriai când te uitai la ei. Te apuca tremuratul, când îi vedeai grămadă. Numai că banii ăia eu nu ţi i-am dat ţie. Două mii de zloţi îs avere mare. Poate că nici Vlădica de la Sâbii n-are atâţia să-i numere o dată… Ba, Vlădica trebuie să aibă mai mulţi… Iarăşi se înveselise Vălean. Îi ardea să glumească. Ai înnebunit când ai văzut atâţia bani pe mâna ta. Ce-ai zis tu? Oare de ce nu mi-aş face o zestre din ei? Ţi-ai şi făcut. N-ai mai stat să te gândeşti şi la altele. Ai uitat că banii ăia au stăpân. I-ai furat. Nu i-ai mai îngropat unde ne-am înţeles.

— Ţi-i dau.

— D-apoi bun înţeles că ai să mi-i dai. Doar sunt banii mei. Şi ai să mi-i dai şi pe ceilalţi.

— Care ceilalţi?

— Mai aveam la noi, patru câţi am fost, patru fără tine, eu cu Stan, cu Iova şi cu Orza, mai aveam zece mii de zloţi. Îi împărţisem, să nu-i ducă unul singur. Fiecare aveam câte o taşcă de piele, cum au toţi drumeţii, şi-n taşcă, frumos înnodaţi în cârpe, să nu sune, erau zloţii. Câte două mii cinci sute de zloţi la fiecare. Şi de cheltuială, pe deasupra, câte două, trei sute, de căciulă, că ne-aştepta drum lung pe vreme rea. Aşa că mai sunt

şi ăia zece mii, poate chiar unsprezece…

— Ăia nu i-am luat eu.

— Da’ cine să-i fi luat?

— Nu ştiam de ei. Nu mi-ai spus nimic de ei.

— D-apoi un om cu minte nu ştie numai ce-i spun alţii. Mai află şi singur, că de-aia are urechi şi ochi, şi judecată.

— Nu i-am luat eu.

— D-apoi Anica nu i-a luat, că era moartă. Nici jandarii n-au găsit banii aceia; îndată după ce ne-au legat şi ne-au trezit cu ghionți în coaste, s-au apucat şi-au răscolit casa toată, au despicat şi pernele, au scormonit în strijace şi-au împrăştiat paiele pe jos, au spart oalele şi ulcioarele şi au dărâmat cuptorul până la pământ, şi pragul l-au ridicat şi uşciorii i-au desprins şi cercevelele de la ferestre, credeai c-au trecut turcii pe-acolo. Iar tăştile noastre frumoase de piele le-au găsit goale; n-au găsit în ele nici măcar un creiţar ruginit, că ne-am mirat şi noi, aşa buimaci şi burduşiţi cum eram. Da Telegdi nu i-a crezut pe jandari. A zis: nu se poate să nu fie bani la un tâlhar aşa de mare ca Vălean. Şi-a închipuit că jandarii au luat banii şi i-au împărţit între ei şi i-a pus pe jandari la cazne, ca să spună ce-au făcut cu banii. Pe unul l-a şi omorât, c-a tras prea tare hoherul de el. Apoi ne-a venit rândul nouă să ne căznească, să spunem câţi bani am avut la noi. Eu le-am spus la feciorii mei să nu spună, mai bine să tacă, pentru că orice-ar spune, tot nu ne-ar crede, ar zice că au fost mai mulţi. Şi n-a spus niciunul nimic. Am văzut cu ochii

mei cum i-a căznit hoherul pe rând pe fiecare; le smulgea tot câte un smoc de păr din cap şi mustaţa i-a smuls-o la fiecare şi unghiile şi i-a muşcat cu cleştele rupând carne din trupul lor; şi am văzut cum i-a sugrumat cu brăcinarul, pe rând, întâi pe Orza, apoi pe Iova şi la urmă pe Stan, dar n-au spus niciunul, au tăcut, m-au ascultat. După aceea m-au pus la cazne pe mine. M-au lăsat la urmă de tot, ca să văd şi să înţeleg că n-am scăpare. Aş fi putut să le spun de cele zece mii, ba aș fi putut să mint c-au fost douăzeci sau să zic treizeci, pentru mine tot una ar fi fost, când ţi-ai pierdut averea toată, tot atâta-i ori de pierzi o mie, ori de pierzi zece. O vorbă de-aş fi spus de bani, te-ar fi pus la cazne şi pe tine, *dar eu n-am voit să te căznească Telegdi.*

— Nu ştiu ce s-a ales de banii ăia.

— Ba ştii, oftă Vălean. Părea trist şi din nou parcă obosit şi fără chef. Continuă după câteva lungi clipe de tăcere tot aşa, obosit şi parcă trist: Ba ştii foarte bine. N-ai fost tu prost atunci, ai ştiut ce să faci şi cum să faci, pentru folosul tău şi pentru câştigul tău. Da’ se vede că ai mai îmbătrânit de-atunci şi te-ai îngrăşat, mintea nu-ţi mai merge tot aşa de sprintenă. S-a mai înţepenit şi scârţâie… Da’ atunci mergea ca unsă… Nu te-ai grăbit. N-ai scos imediat banii la iveală. I-ai lăsat să zacă unde i-ai ascuns. Ai aşteptat. Nu te-ai amăgit gândind că Telegdi te-ar crede un îngerel nevinovat. Ştiai că are oameni care te pândesc, şi-i spun tot ce faci şi pe unde umbli şi ce vorbe scoţi din gură şi noaptea

când dormi. Te-ai păzit bine. L-ai făcut să creadă că umbli să descoperi ascunzătorile mele. El te-a crezut sau s-a prefăcut că te crede, că nu mai avea de ales. Cum aţi ajuns la înţelegere, aşa, vorbă cu vorbă, atâta ţie, atâta mie, nu se poate şti, s-a văzut numai după aceea...

— N-am avut niciun fel de înţelegere cu Telegdi.

Vălean se opri o clipă. S-ar fi părut că vrea să-l asculte pe Ştirbu, că-i curios ce mai are să spună. Ştirbu însă nu mai continuă.

Cu acelaşi glas moale şi-un pic întunecat, Vălean urmă:

— Destul că, într-o bună zi, măritul domn Telegdi şi-a plătit datoriile toate şi n-avea puţine, că-i cărţaş şi curvar şi dedat la beutură şi petreceri. Ba şi-a înnoit şi păluţa că era cam hârbuită, şi cai şi-a cumpărat, şi cupeu cu spiţe aurite la roţi, de-au zis unii că a găsit o comoară, cum au zis alţii despre tine, că tot atunci ai cumpărat şi tu hanul şi livada.

Ştirbu tăcea şi acum frica se vedea sticlind în ochii lui şi degetele i se zgârciseră strângând de dunga patului. Sta gârbov acum, cu capul tras între umeri, cu spinarea încovoiată, aproape frântă în două.

— Cât ai dat pe han şi pe livadă?

Întrebarea sunase altfel. Nu mai fusese glasul aproape paşnic, un pic trist. Şuierase, parc-ar fi tăiat aerul o sabie şi Ştirbu tresărise. Tăcuse însă. Nici nu se mai uită la Vălean. Ci numai în podea, îndărătnic şi cumva prostit, fiindcă începuse a înţelege că nu numai banii şi-i cere Vălean.

— De-aia te întreb că poate am de gând să cumpăr şi eu un han şi vreau să cunosc preţul. Nu vrei să-mi spui cât ai dat pe han?

— Zece mii... spuse în sfârşit Ştirbu, cu glas înfundat şi răguşit de efort.

— Glumeşti, Ştirbule. Nu te-am lăsat să te gândeşti destul. Te-am luat prea repede. Minciuna şi merele numai atunci îs bune când le dai timp să se coacă. Poate c-ai dat mai mult...

— Atât am dat.

— Poate-ai dat douăzeci de mii... Poate ai dat treizeci... Ai să-mi spui tu câţi ai dat. Ai să te mai gândeşti. Da' până atunci ai să-mi spui de unde-ai avut bani să-ţi cumperi han?

Deodată, Ştirbu, cine ştie ce i-o fi trecut prin cap, se înverşună:

— Câţi bani îţi trebuie, să-mi dai drumul?

— Banii mei îmi trebuie toţi.

— Câţi?

— Câţi mi i-ai furat tu în noaptea aceea.

— Două mii.

— Două mii care i-am lăsat eu la tine să-i îngropi undeva şi nu i-ai îngropat. Zece pe care le-ai luat din tăştile noastre de piele. Şi încă una, care s-a strâns din ce-am avut, partea fiecăruia. Fac treisprezece mii.

— Ţi-i dau.

— Şi mai este preţul meu.

— Care preţul tău?

— Pentru care m-ai vândut.

— Nu te-am vândut eu.

— Poate că nu m-ai chiar vândut. Că doar ce vânzare-i aia când dai un lucru scump pe un preţ de nimic? O sută de zloţi ţi-a dat Telegdi pentru mine. A râs de mine. S-a lăudat că în viaţa lui n-a făcut un târg aşa de bun, să cumpere aşa de ieftin un hoţ scump ca mine, numai cu o sută de zloţi. Zicea că ar fi putut să mă cumpere şi mai ieftin, da' apucase să-ţi făgăduiască o sută de zloţi. Chiar aşa: „Apucasem, zicea, să-i făgăduiesc la prostul ăla, aşa zicea de tine, prostul ăla, o sută de zloţi". Da' ce, atâta preţuiesc eu în ochii tăi, Ştirbule, o sută de zloţi?

— Te-a minţit.

— Nu m-a minţit. Îi domn. Nu se osteneşte să mintă pe un ţăran şi un hoţ ca mine. Poate între ceilalţi domni ca el să mai tragă câte o minciună, aşa pentru veselie... Şi pentru oamenii mei ţi-a dat câte douăzeci şi cinci de zloţi... Pentru fiecare dintre oamenii mei pe care i-ai vândut, pe Orza, pe Stan, pe Iova, care au fost prinşi odată cu mine şi după aceea pe Toma, şi pe Gaşpar, şi pe Ilisie, şi pe Dămian, şi pe Cândea. Trei sute de zloţi cu totul.

— Nu te-am vândut eu.

— Trei sute de zloţi pentru Vălean şi opt ortaci de-ai lui. D-apoi asta-i puţin. Eu nu recunosc aşa un preţ de batjocură. Eu şi oamenii mei preţuim mai mult de-atâta... M-am gândit eu destul la treaba asta şi am înţeles că Telegdi s-a păcălit cu tine. Că tu n-ai fost prost. El a fost prost că te-a crezut. Ţie nu de suta aia de zloţi îţi era, cât luai pentru mine,

şi câte douăzeci şi cinci, cât luai pentru ortacii mei. Ţie ţi-a fost de banii care-i aveam la noi şi pe care i-ai şi luat. Ăla a fost preţul. Tu l-ai hotărât aşa şi poate că se potriveşte. Se mai adaugă zece mii şi fac în total douăzeci şi trei de mii de zloţi.

— Ţi-i dau.

— Stai un pic. Trebuie s-adăugăm şi dobândă.

— Ce fel de dobândă?

— D-apoi Ciontea, zaraful din Târgul Murăşului, care are dugheană sub biserica papistaşilor şi vinde acolo podoabe de aur şi argint, da' câştigă mai mult cu camăta, ăla cât îţi plăteşte ţie dobândă pentru banii pe care-i laşi la el, cum ar fi în păstrare, cu scrisoare, ca la bancă?

Ştirbu gemu câteva vorbe bolmojite, din care nimic nu se înţelese, decât că-i zdruncinat, că s-a rupt ceva în el. Şi ochii i se făcuseră tulburi, ca la un om beat.

— Zece zloţi îţi dă după fiecare sută. Nu-ţi dă mult şi dacă numai atât ar fi câştigul tău, nu s-ar plăti. Negustorii strâmtoraţi, la care le dai bani să cumpere marfă şi s-o şi vândă repede, îţi dau şi cincizeci după o sută, şi nu într-un an. În două-trei luni. Tu ţii banii la Ciontea, atâţia câţi ţii, nu tare mulţi, dar nici prea puţini, cam cât trebuie să se creadă că-i câştigul tău de la han şi de la crâşmă, că Finanţul îl întreabă pe Ciontea şi-apoi şi pe tine, şi-ţi cere un bir mai cu măsură, şi-i toată lumea împăcată, că nici Finanţul cu jucuţăii lui nu pleacă de la tine cu mâna goală, când vin să plăteşti birul.

Ştirbu gemu iarăşi şi de astă dată se înţelese:

— Câţi bani vrei?

Vălean răspunse parcă şi mai potolit şi mai necăjit decât vorbise până acum:

— D-apoi eu aşa am socotit că, adăugând zece zloţi la fiecare sută şi adăugând mereu zece ani la rând, de la douăzeci şi trei de mii, ajungi la şaizeci şi cinci de mii şi câteva sute, zic eu şaptezeci, ca să rămânem prieteni şi să nu-mi pără rău că ne-am întâlnit.

Ştirbu se uită cu ochii holbaţi la Vălean, şi numai albul se vedea din ochi, ca la boi când încearcă să se uite într-o parte, de credeai că-i orb şi începu să râdă cu hohote repezi, scurte, seci, parc-ar fi plâns. Şi râse aşa, scuturat şi zgâlţâit un timp cât ai fi putut zice un Tatăl nostru. Şi după aceea, după ce se linişti cât de cât, şi sta gâfâind acolo, grămădit pe dunga patului, tot mai icni de câteva ori, ca îmboldit. Apoi spuse:

— N-am. Nu-ţi mai dau niciun creiţar măcar. Tot ai să mă omori, chiar de-ţi dau toată averea mea. No, omoară-mă.

Ai fi crezut că-i calm şi decis, că nu-i pasă şi are curaj să refuze, să mai aibă această bucurie, până nu moare, să-l lase pe Vălean fără banii pe care tot de la el îi furase. Şi poate că şi lui Vălean i-ar fi plăcut de-ar fi fost aşa.

— Ai să mi-i dai, spuse Vălean. Poate că ai să-mi dai şi mai mult.

Se întoarse spre ceilalţi doi, care nici nu se mişcaseră, nici şezând măcar, pe locurile lor, acolo pe-al doilea pat, ci ascultaseră cu răbdare,

nepăsători, ai fi putut crede că dormiseră tot timpul, şezând şi cu ochii deschişi.

— Copăcene, spuse, du-te şi cheamă-l încoace pe Fidileş. Spune-i să-şi aleagă vreo patru feciori zdraveni şi să vie cu ei aici. Să-i spui şi lui Frâncu să vie.

Ştirbu ţâşni pe neaşteptate, în picioare, dând să iasă înaintea lui Copăcean, să-l oprească, mugind:

— Nu-l chema…

Tot atât de repede, însă, Vălean îl izbi scurt cu pumnul în pântece şi Ştirbu căzu lat pe patul de pe care se ridicase. Apoi, sprijinindu-se greu, gâfâind, se ridică iar, rezemat în coate, şi rămase aşa câteva momente, suflând greu, cum te opreşti când sui la deal, să-ţi mai tragi sufletul, şi tremurând, şi alb tot în obraji, cât se vedeau deasupra bărbii lui, crescută mare şi încă neagră sau cănită, poate, schimonosit de durerea loviturii şi schimonosit poate şi de frică, întrebă:

— De ce? De ce-l chemi pe Fidileş? Ce caută Fidileş aici? Ce-ai tu cu Fidileş?

— De ce te temi de Fidileş mai tare ca de mine? Pentru că a fost hoher şi a spânzurat oameni în deal sub pădurea Corneştilor? I-am poruncit eu să se facă hoher la Târgul Murăşului şi m-a ascultat şi nu m-a vândut. Mi-a prins bine c-a fost hoher, că de-aia n-am murit că s-a nimerit să mă lucre el, când m-au pus la cazne. Câţi au scăpat din feciorii mei, el le-a arătat cum să fugă şi când să fugă şi le-a pilit lanţurile şi pe care n-a mai putut să-i scape nicicum, i-a ajutat să moară uşor, le-a dat să

beie otravă care-i adormea întâi şi numai după aceea îi omora şi-i scutea de durerea şi de groaza morţii. De Fidileş să nu te temi, că-i hoher bun şi priceput.

4

— M-ai chemat, Vălene? Am venit... Uite-l şi pe Ştirbu, spuse Fidileş, intrând şi privind la hangiu cu ochii săi crucişi, părea că se uită la ochiul de fereastră din spatele acestuia.

În urma lui Fidileş intrară patru vlăjgani, parcă tuspatru scoşi dintr-un singur tipar, groşi în trup şi îndesaţi, încât nu-ţi puteai da seama că-s şi înalţi, şi erau urâţi la faţă, cu nasul mare şi obrajii mâncaţi de vărsat; erau cei patru fraţi Şuta, despre care într-o vreme s-a vorbit chiar mai mult decât

despre Vălean, stăpânul lor. Intrând, înclinară toţi deodată din cap şi mormăiră ceva nedesluşit, poate bună seara, apoi se opriră lângă uşă.

La urmă intră şi Frâncu, veni şi se aşeză pe laviţă, la masă, în faţa lui Vălean. Întrebă:

— Ăsta parcă-i hangiul de la Dumbrăvioara, dacă văd eu bine?

— El îi, da, răspunse Vălean. Se uită apoi la Fidileş care părea nehotărât cum sta în mijlocul camerei, cu mâinile lui lungi atârnându-i ca moarte pe lângă trup. Îi spuse, de-ai fi crezut că i se plânge, cerându-i un sfat:

— Mă Fidileş, Ştirbu nu vrea să-mi dea banii ăia.

— De ce nu vrea?

— Zice că n-are, zice că nu vrea. Zice că nici măcar un creiţar nu-mi dă, chiar de mă dau peste cap.

— De ce să te dai peste cap?

— Aia zic şi eu. Întreabă-l şi tu de ce nu-mi dă el banii mei, care mi se cuvin?

Fidileş se întoarse spre Ştirbu şi iarăşi parcă nu la el se uita, ci la ochiul de fereastră din spatele acestuia. Întrebă curios:

— De ce nu-i dai banii dacă-s ai lui?

Ştirbu se feri sau nici nu se feri, fiindcă nu se mişcă din loc, nici nu se clinti, se retrase totuşi cumva în sine, ca o pisică sau un câine, care se ghemuie, căutându-şi scăparea undeva în propria lui piele, sperând că are să se facă nevăzut, în cele din urmă. Şi îngăimă:

— Îi dau.

— Auzi că ţi-i dă, spuse Fidileş nedumerit.

Vălean observă atunci lipsa lui Copăcean şi se mânie:

— Da’ Copăcean unde-i?

— Pe-afară.

— Să vie aici şi el!

Se duse să-l cheme unul dintre fraţii Şuta.

Nu se poate şti ce-l înspăimântase pe Ştirbu acum, când Vălean ţipase doar să vie Copăcean; se ridică şi ca un rătăcit strigă, şi mai că se tânguia muiereşte:

— Ţi-i dau, Vălene. Îţi dau tot ce am. Nu mă omorî.

— Şezi! zise Vălean plictisit. De ce nu vine Copăcean? Da’ ce crede el?

În clipa aceea intră Copăcean cu Şuta care-l căutase şi, ca prin farmec, Vălean se îmblânzi:

— Aşa! spuse el. Aţi auzit toţi. Ştirbu a zis că-mi dă tot ce are. Da’ mie nu-mi trebuie decât banii mei, care mi se cuvin. Mi-i dai?

— Ţi-i dau. Da’ n-am atâţia. N-am şaptezeci de mii.

— Câţi ai?

Ştirbu nu răspunse. Se frământa pe loc, în locul acela mic, strâmt, cât îi mai rămăsese să se poată mişca, între pat şi laviţa de lângă masă, se frământa zvâcnind din genunchi, şi-i zvâcneau şi degetele de la mâini, şi sprâncenele groase, făcea paşi sau nici paşi, ci doar începea să facă paşi, călcând mereu în acelaşi loc, unde chiar nemişcat abia încăpea.

— Şezi acolo! spuse iarăşi Vălean. Şezi şi tu lângă el, Fidileş, să nu-i mai fie aşa de frică. Îmi vine şi mie să plâng când îl văd cât i-i de frică. De ce ţi-i frică, mă?

Ştirbu, încă stând în picioare, încă chinuit să se strângă în el însuşi – poate simţea că toate se împrăştie din el – mai şuieră înecat:

— Nu mă omorâ!

— Fidileş, spune-i să şadă acolo, eu i-am spus şi nu mă ascultă.

— Şezi, mă! spuse Fidileş şi-l ajută, lovindu-l fără mare efort cu dosul pumnului în piept, îndată sub gâtlej, şi Ştirbu căzu icnind pe pat, bufni ca un sac şi dădu ochii peste cap.

— Nu ţi-am spus să-l omori, spuse Vălean.

— N-ai grijă că n-a murit, răspunse Fidileş şi se aplecă spre Ştirbu şi parcă se uita la urechea lui. A ameţit un pic, da' se trezeşte îndată. Hai, mă, trezeşte-te, mai zise, ciupindu-l de obraz şi smucindu-l de barbă şi Ştirbu se şi trezi şi se ridică pe jumătate, privind buimac pe rând la bărbaţii aceia care-l înconjurau, curioşi.

— Câţi ai? întrebă iarăşi Vălean, dintr-odată nerăbdător.

— Ţi-i dau... toţi...

— Toţi? Şaptezecei de mii?

— N-am atâţia.

— Câţi ai?

Ştirbu tăcu. Încă ameţit, căuta să se adune. Durerea loviturii parcă-i mai domolise frica sau poate începea nebunia care-l prinde pe om când îşi

simte moartea şi nu mai vede nicio cale de scăpare, dar mai crede că trebuie să fie una, fiindcă nu poate crede că are să moară, când el ştie că ar mai putea să trăiască şi mult.

— Şaptezeci de mii ai?

Ar fi fost o minune să aibă Ştirbu atâţia bani, cu care ai fi putut cumpăra o moşie s-o ocoleşti o zi întreagă călare şi chiar mai întinsă, aşa gândiră bărbaţii aceia care se aflau în stână, dintre care unii cu greu numărau chiar şi până la o sută, când era vorba să ai atâţia zloţi sau coroane sau florini în mână şi şaptezecei de mii însemna ceva imposibil şi de gândit sau de visat şi de aceea deveniră foarte curioşi.

— Nu ştiu, răspunse Ştirbu, după ce se gândi puţin. Să mergem *acolo* şi ţi-i dau toţi câţi îi am...

— D-apoi n-o să mergem, spuse Vălean. Mai sunt poate două ceasuri, poate două şi jumătate până se face ziuă. N-am vreme să mă joc de-a gâcitelea, că mai am şi alte treburi. Fidileş, eu zic să-l strângi un pic, poate-şi aduce aminte câţi are şi pe unde-i ţine ascunşi.

Fidileş făcu un semn zvâcnind dintr-un umăr şi numai abia văzut din cap, într-o parte, în partea în care se afla Ştirbu lângă el, şi cei patru fraţi Şuta se grămădiră repede şi în tăcere peste Ştirbu şi ţinându-l de mâini şi de picioare îl ridicară uşor de parcă n-ar fi cântărit o majă, de parcă ar fi fost un sac cu pene, şi îl întinseră pe masă, doi aşezându-i-se încleştaţi pe picioare, sub genunchi, ceilalţi doi îmbrăţişându-i mâinile, atârnându-se de ele din

toată puterea şi greutatea lor.

Surprins, năucit de repeziciunea mişcării, Ştirbu nici nu se împotrivi în prima clipă. Poate nici nu-şi dăduse seama ce i se întâmplă decât în momentul în care lipit cu spinarea şi ceafa de masă, simţi că nu se mai poate mişca, de parcă ar fi fost strâns în chingi sau bătut în cuie, numai capul şi-l putea mişca şi numai puţin, încât nu mai vedea decât grinzile şi scândurile afumate ale tavanului. Şi încercă să se desprindă, gemând şi mugind, şi credea că se zbate, dar numai pieptul i se umfla şi i se dezumfla, şi trupul nu i se clintea, şi ceea ce simţea el ca o zbatere era numai o părere. Şi când înţelese până la urmă, frica îl trăsni, şi-l despică şi-l arse, şi-l sfâşie până-n carne şi-n rărunchi, şi-n oase şi-n suflet, şi începu să urle. Nu se înţelegea ce urlă. Nu se putea înţelege pentru că spaima lui coborâse atât de adânc în el, în carnea şi în sângele lui, în miezul oaselor lui, încât uitase cuvintele. Ca taurul înjunghiat, aşa mugea. Şi de la colţul gurii i se prelingea spumă pe mustăţi şi pe barbă.

— Fă-l să tacă! Trezeşte-l, că l-a apucat, spuse Vălean către Fidileş, care-n vremea asta îşi descinsese brăcinarul şi acum era preocupat doar de brâul lung de mătasă roşie, pe care şi-l înfăşură foarte atent, măsurat, în jurul mijlocului, ca să nu-i cadă şalvarii între timp.

Fidileş s-apropie, ţinându-se cu o mână de brâul pe care încă nu terminase să-l înfăşoare pe el, şi cu acelaşi gest mic, iute, de astă dată însă cu palma,

îl plesni pe Ştirbu în moalele capului. Parc-ar fi fost o vrajă care retează urletul şi Ştirbu se muie şi se lăţi pe masă, cu ochii deschişi şi întorşi şi cu gura rămasă căscată.

— Iar ai dat prea tare, spuse Vălean nemulţumit. Ţi-am spus doar să-l trezeşti şi tu-l adormi.

— N-am dat tare. Numai o ţârâ am dat, da-i el molfăit, nici n-am crezut. Traiul bun l-a mămăligit. Da' las că se trezeşte îndată. Ştiu eu cum să-l trezesc.

Se întoarse la masă, şi brăcinarul, o curea îngustă şi groscioară, luată dintr-un ham, mult mai lungă decât ar fi fost nevoie pentru rostul unui brăcinar, îl înfăşură pe după gâtul lui Ştirbu, numai o dată, fără să facă laţ, iar capetele le lăsă să atârne. Avu grijă să-i ridice barba şi să-i descheie şi să-i răsfrângă gulerul cămăşii, să-i petreacă cureaua drept pe piele. Scoase după aceea din sân punga de piele în care îşi ţinea tutunul şi din pungă o sârmă cu care-şi desfunda pipa. Dezdoi sârma şi se aplecă spre Ştirbu, zicând celor patru fraţi Şuta:

— Ţineţi-l! Nu-l lăsaţi!

Vălean zise:

— Stai! Tu, Copăcene, şi tu, Frâncule, veniţi mai aproape.

Cei doi s-apropiară, Copăcean – încruntat, nemulţumit, Frâncu – râzând.

— Prindeţi de câte un capăt! zise iar Vălean.

Fidileş arătă la cureaua înfăşurată pe gâtul lui Ştirbu. Copăcean şi Frâncu apucară de capetele curelei.

— Staţi aşa până vă spun eu. Când vă spun: trageţi – trageţi, nu vă jucaţi... Apoi lui Fidileş: – Trezeşte-l! Şi vezi cum umbli cu el... Cu grijă.

Fidileş spuse din nou fraţilor Şuta:

— Ţineţi-l!

Şi-l înţepă pe Ştirbu în ureche cu sârma cu care-şi desfunda pipa. Ştirbu tresări, dar nici acum din tot trupul, fiindcă îl împiedicau fraţii Şuta, încleştaţi pe picioarele lui, sub genunchi, şi atârnaţi de mâinile lui, ci numai capul şi-l feri într-o parte, cum ar fi fost supărat de o muscă tehuie sau de un ţânţar, şi îşi schimonosi faţa şi nu ca de durere, mai curând de-o enervare, de-o sâcâială, şi deschise ochii după aceea, privind mirat, surprins, la cei doi Şuta care şedeau grămadă pe picioarele lui, ca nişte saci plini, îndesaţi cu nisip; ei îi căzură întâi sub ochi, la ei se uită, mirat, nedumerit, dar nu spuse nimic, numai gemu puţin, când încercând să se mişte, să-şi sucească trupul, să iasă de sub apăsare, simţi că nu are atâta putere. Se uită apoi la tavanul de scânduri şi la grinzile afumate şi la lucrurile care atârnau acolo, în cuie, la oale şi străcurători, şi foarfeci de tuns oile, şi cuţite de jupuit şi de curăţat pieile, şi răbojuri crestate-n fel şi chip, şi chiar şi-un fluier lung din lemn de cireş, vârât pe jumătate într-o oală. Îşi întoarse cătinel capul într-o parte şi în cealaltă şi nu văzu altceva, decât peretele şi scândurile afumate ale tavanului şi-apoi pe Creţu şezând pe pat şi după aceea chinuindu-se, pe Copăcean şi pe Frâncu stând în picioare de-a dreapta şi de-a stânga lui. Întrebă cu

glas stins, scâncit:

— Unde-i Vălean?

— Ce vrei? spuse Vălean, de la locul lui, de pe scaunul din capul mesei, unde se aşezase când intrase a doua oară şi de unde nu se mai mişcase de atunci.

— Dă-mi drumul, și-ți dau toţi banii.

— Câţi?

— Toţi câţi îi am.

— Câţi ai?

Ştirbu gemu iarăşi, încordându-se, încercând să se întoarcă, să se ridice, ca să-l poată vedea pe Vălean, dar toată încordarea lui nu se văzu, se simţi numai din geamăt, fiindcă fraţii Şuta îl ţineau mai bine decât de-ar fi fost strâns în cercuri de fier.

— În ţintirim, în criptă câţi ai?

În loc de răspuns, Ştirbu icni. S-ar fi putut crede că s-a înecat cu vorba pe care fusese cât pe-aci s-o scape din gură, fusese prea mare, prea grea şi prea noduroasă, nu avusese loc să treacă printr-un loc strâmt şi gingaş cum e un gâtlej omenesc. Şi de aceea se înecase şi icnise, înghiţindu-şi vorba nici măcar spusă; sau poate numai se speriase în clipa când înţelese că odată cu vorba spusă pierde şi toţi banii pe care-i avea ascunşi în criptă.

— Trageţi! spuse Vălean.

Frâncu smuci de capătul de curea şi se vedea că-i place, fiindcă râdea pe muteşte. Copăcean nu trase de curea, o ţinea numai şi nu-i plăcea ce trebuie să facă; îşi încleştase fălcile, de parcă nici nu mai avea buze şi pălise, era alb la faţă.

— Mai încet, Frâncule, că-i rupi gâtul, spuse Vălean, uitându-se curios şi mirat şi parcă şi supărat.

Ştirbu, cu ochii holbaţi, tot căsca gura, ca un peşte ajuns pe uscat. Sudoarea îi năpădi fruntea. Sângele zbucni ca un păienjeniş roşu pe albul ochilor.

— Vezi, Fidileş!

Fidileş s-aplecă şi prinse încheietura mâinii lui Ştirbu.

— Lăsaţi-l! spuse.

Frâncu şi Copăcean dădură drumul curelei, lăsând-o să atârne. Frâncu tot râzând încă, muteşte. Copăcean, oftând.

După puţin timp, Ştirbu începu să răsufle, trăgând lacom aerul. Pieptul i se umfla şi se dezumfla repede.

— Apă! şuieră. Daţi-mi apă! scânci uscat.

— După aceea o să-ţi dăm şi apă, spuse Vălean. Câţi bani ai ascunşi în criptă?

— Cincisprezece sute de taleri nemţăşti.

— Apoi nu-s mulţi. Patru mii de zloţi... În criptă unde-s, că nu-i mică şi n-am vreme să caut?

— În copârşeu.

— Printre oase...

— Nu-s oase-n copârşeu. Ea-i în altă parte îngropată, în pământ. În copârşeu nu-s decât banii.

— Aşa! În pivniţă câţi ai?

— Mai am trei mii.

— Zloţi?

— Zloţi.

— S-au făcut şapte mii. Puţini. N-ajung. Mai ai şi alţii?

— Mai am.

— Unde?

— Într-o ladă sub pat, în odaia unde dorm.

— Câţi?

— Vreo opt sute de zloţi, în coroane şi florini ungureşti. Poate să mai fie două sute, la crâşmă.

— Opt mii. La Ciontea câţi ai?

— Patrusprezece mii.

— Eşti om bogat, Ştirbule. Te-ai chivernisit frumos. Păcat de mintea ta. Douăzeci şi două de mii încă tot n-ajung. Datoria ta-i mai mare.

— Alţii n-am. Pot să mă jur pe sfânta cruce.

— Dacă te juri pe sfânta cruce, te şi cred. Te-ai mai jurat odată şi pe cruce şi pe icoană; te-am crezut şi-atunci. Nu pierd nimic, dacă te mai cred o dată. Când pierzi ce-ai mai pierdut o dată, înseamnă că a doua oară n-ai pierdut nimic... Hanu' cât preţuieşte, şi cu livada şi cu pădurea?

— Vrei să mi le iei?

— Dacă n-ai bani, dai altceva, în preţul banilor...

— Nu pot să-ţi dau hanul şi să rămân pe drumuri...

— Trageţi! spuse Vălean.

— Nu!

Strigase însă prea târziu. Frâncu, tot râzând, şi Copăcean, tot încruntat, cu fălcile încleştate, apucaseră să tragă de capetele curelei, retezându-i strigătul, care se schimbă într-un horcăit frânt şi-acesta într-o clipă şi Vălean îi lăsă să-l sugrume

iarăşi, până ce Fidileş, care-l ţinea pe Ştirbu de încheietura mâinii, făcu semn să-i dea drumul şi Vălean zise:

— Lăsaţi-l!

Îl ţinuseră mai puţin de astă dată şi se trezi mai repede şi ţot repede îşi reveni din buimăceală; îl durea locul unde-l sugrumase cureaua şi durerea îl trezise, şi se grăbi să-i promită lui Vălean toată averea pe care o avea, hanul cu crâşma, tot ce s-afla în han şi în crâşmă, şi livada, şi pădurea, şi un imaş pe care-l avea în lunca Murăşului, cu tot cu vitele pe care le ţinea, şi porcii pe care-i creştea şi-i îngrăşa, şi galiţele toate, şi câteva pământuri date în arendă, care toate împreună preţuiau douăzeci şi cinci de mii de zloţi, poate chiar mai mult, că preţurile mai crescuseră, de când le cumpărase el. Mai mult n-avea, atât era tot, şi nu-i rămânea decât să meargă la cerşit după aceea.

Vorbise ca-n friguri, cu voce uscată, şuierată, fierbinte şi când termină sau crezu că terminase, ceru apă şi Vălean îi spuse lui Creţu:

— Dă-i!

Creţu veni cu o ulcică de apă şi i-o turnă uşor, prelins, între buze, iar Ştirbu ars de sete se lăcomi şi cum sta rău aşa întins pe spate, lipit de masă, şi nici înghiţi nu putea uşor, se înecă şi tuşi şi pufni şi mai mult îşi udă cămaşa pe piept şi barba, şi mai ceru o ulcică.

— Las-că-i destul! spuse Vălean şi adăugă: Patruzeci şi şapte de mii încă tot n-ajung. Mai trebuie încă: douăzeci şi trei de mii.

— Ţi-am dat tot. Nu mai am nimic.

— Poate mai ai. Le spun la feciorii ăştia să te mai strângă un pic şi-ţi aduci aminte...

— Nu. Să nu mă mai strângă. Mă gândesc... Mă gândesc... Da. Mai am. Daţi împrumut. O mie cinci sute. La negustori. Am hârtii de la ei acasă. Şi camăta. Şapte sute cincizeci. Luna viitoare vin cu banii.

— Tot n-ajung.

— Mai mult n-am. Chiar n-am. Nimic. Da, chiar nimic...

Scâncea, plângea cu adevărat, veniră şi lacrimile, adevărate, prelingându-se pe tâmple de la coada ochilor. Şi tremura, scâncit şi plâns şi subţiat de durere şi de disperare, glasul îi era tremurat şi rupt, fărâmiţat.

Tăcu deodată şi se văzu bine cum păleşte, din cât era de galben de chinuit şi căznit, se făcu mai alb acum, alb tot, fruntea şi urechile şi pielea grumazului, fugise tot sângele de-acolo şi pielea rămăsese albă. Un gând îi venise, mai de spaimă decât spaima, înţelesese poate că nimic nu era adevărat din toată târguiala cu Vălean şi speranţa pe care şi-o plătise – era gata s-o plătească şi-acum – nu era bună de nimic, fiindcă Vălean putea să-i ia totul, fără să se mai târguiască, era în puterea lui şi numai îşi bătuse joc, amăgindu-l. Poate însă la altceva să se fi gândit, oamenii se gândesc uşor şi chiar dinadins la moarte, când o ştiu sau o bănuiesc departe de ei, într-o zi cândva, nu se ştie când, dar nu vor să creadă că vine atunci

când e-aproape. Se gândise poate numai la pustiul în care avea să-l lase Vălean, luându-i toată averea, şi putea să fie mai bine aşa, decât moartea, şi uită că-l vânduse, uită că Vălean nu iartă, uită de toate şi speră că-l va putea îmbuna.

Şi lacrimile-i conteniră. Îi limpeziseră ochii, care acum luceau ciudat, mai vii decât sunt de obicei la un om sănătos. Şi începu să şi-i rotească, şi la dreapta, şi la stânga, şi înapoi, şi înainte, atât cât putea, lipit şi ţinut cum era pe masă, căutându-l pe Vălean, uitase cum îl văzuse, şezând pe un scaun, care acum era la capul său. Vălean nu se mutase de acolo, nu se mişcase, dar vorbise tot timpul, fără să ridice vocea şi Ştirbu nu-şi dădea seama de unde vorbeşte. Şi-l căuta. Şi negăsindu-l nicăieri unde putea el să vadă, îl strigă:

— Vălene, nu mă omorî. Îţi dau tot ce am.

— N-ajunge.

— Dacă-ţi mai trebuie, am să lucru pentru tine, orice.

— Ce să mai lucri tu pentru mine. Poate doar să mă mai vinzi o dată, la Telegdi.

— Nu, Vălene. Am să lucru eu şi muierea mea, ca robi ai tăi, toată viaţa.

— Da. Poate muierea ta să mai aibă vreun preţ. Poate chiar are, dacă mă gândesc bine. Să fie cum zici. Mi-o dai roabă pe muierea ta, pentru zloţii ce-or rămas neplătiţi. O iau şi mă duc în lumea mea cu ea de mână, măcar că nu cred – cât ar fi ea de scumpă şi frumoasă – să preţuiască douăzeci de mii de zloţi. Cu banii ăştia poţi cumpăra şi o fată de

grof, ba poate chiar două.

— Nu, Vălene. Aşa nu ţi-o dau.

— De ce să nu mi-o dai? Că dacă te omor, tot singură rămâne şi poate că nici n-o să plângă după tine.

— Nu pot să ţi-o dau.

— Mi-o dai şi-nseamnă că ne-am răfuit. Ţi-ai plătit toţi banii cu care eşti dator la mine.

— Nu ţi-o dau.

— Trageţi! strigă Vălean. Are să mi-o deie, porcul şi mişelul, o să vedeţi, şi dacă i-o cer pe maică-sa, şi le cer pe surorile lui, mi le dă dacă le are şi dacă mai trăiesc şi chiar dacă nu trăiesc, le scoate din mormânt şi le vinde. Şi pe sfânta Născătoare din cer îi în stare s-o vândă...

De astă dată îi lăsă să-l sugrume mai multă vreme. Ştirbu tot căscă din gură întâi repede şi mai zvâcnit, apoi din ce în ce mai încet, şi faţa i se făcu vânătă şi ochii i se dădură pesvânătă şi scoase limba, vânătă şi aceasta, şi atunci Fidileş strigă.

— Vălene!

— Lăsaţi-l! spuse el. Şi către Fidileş: Poţi să-l trezeşti?

— Să vedem! S-aplecă şi descheie cămaşa lui Ştirbu şi îşi lipi urechea de pieptul lui şi ascultă. Mormăi: Poate are noroc, şi începu să-i frece pieptul fără milă cu un petic de ţol aspru, zicând oelor doi Şuta care-i ţineau mâinile: Daţi-i drumul! Pe urmă iar îşi lipi urechea de pieptul lui, ascultând foarte atent. După aceea râse scurt, uitându-se la pereţi, şi-acum se putea şti că se uită la peretele în

care se afla şi uşa şi spuse: Da, îi norocos. Se trezeşte.

Pieptul lui Ştirbu începu să se ridice şi să coboare repede, de parcă s-ar fi zbătut ceva pe dedesubt, acolo sub cămaşa descheiată sau chiar sub piele şi i se auzi gâfâiala, ca de om ajuns la capătul puterilor. Apoi gâfâiala încetă, pieptul se ridică încet ca un val şi s-auzi un oftat lung. Ştirbu însă nu se trezi chiar atunci. Cât timp îl suguşaseră, ochii lui stăteau holbaţi şi daţi peste cap, apoi când începuse să răsufle repede, gâfâind, grăbit să tragă cât mai mult aer în piept şi cât mai repede, ochii i se închiseseră încetişor, de parcă numai trupul se trezea, iar capul adormea, istovit. Şi mai rămase aşa, cu ochii închişi un timp şi nimeni nu-l zori să se trezească. Şi numai fraţii Şuta continuau să-l ţină, că le făcuse semn Fidileş. Şi Copăcean voi să deie drumul capătului de curea, dar Vălean îi spuse s-aştepte. Vocea lui Vălean îl trezi pe Ştirbu, care gemu:

— Oo…

Şi deschise ochii. Vălean veni lângă masă, într-o latură, ca să-l vadă Ştirbu. Şi-l întrebă:

— Mi-o dai pe nevastă-ta?

— Ţi-o dau, gemu Ştirbu şi, după ce răsuflă o dată până-n rărunchi, şi apoi încă o dată, nesătul de aer, adăugă: Ţi-o dau şi să-mi dai drumul.

Parcă nici nu-i părea rău, se împăcase cu gândul. Şi-ar fi vrut să se ridice. În sinea lui poate chiar simţise mişcarea, chiar prin trup, pe dinăuntru, fiindcă icnise adânc, ca într-un efort greu, dar ţinut

de cei patru fraţi Şuta, rămase nemişcat acolo, lipit de masă, sub ochii lui Vălean.

5

Trecură vreo câteva minute şi nimeni nu mai tulbură tăcerea. Părea că un anumit lucru, demult şi multă vreme pregătit, se terminase şi acum oamenii se odihneau. Vălean stătea în picioare lângă masă şi se uita la Ştirbu. Stătea nemişcat şi numai se uita şi tăcea şi nu se putea şti ce gândeşte. Iar Ştirbu, cum sta ţinut ţeapăn, ca răstignit, pe masă, încercă de câteva ori să ridice capul. Nu reuşi însă decât să geamă şi, cum îl vedea pe Vălean de jos şi dintr-o parte, se temu de el mai mult acum, decât se temuse când nu putuse să-l vadă şi numai îl auzise. Şi iarăşi scânci, cu alt

glas decât ar fi vrut el, subţiat şi plângăcios, trădându-şi frica pe care nu şi-o mai putea stăpâni:

— Nu mă omorî, Vălene.

Vălean nu răspunse. Mai rămase puţin, uitându-se la Ştirbu aşa cum te uiţi la un animal pe care nu l-ai mai văzut. Se întoarse apoi şi se aşează iarăşi pe scaunul pe care şezuse şi mai înainte, în capul mesei şi spuse paşnic:

— Vrei să mai trăieşti… Am înţeles eu bine. Şi poate c-am să-ţi dau drumul, da' tu nu te gândeşti că nu mai ai la ce să trăieşti? Avere nu mai ai nimic şi ai dat-o şi pe nevastă-ta. Eşti ca un lemn din pădure, uscat şi putrezit.

— Nu mă omorî…

— D-apoi chiar la asta mă şi gândesc: oare cum să fac să nu te omor. Să nu-mi mai încarc sufletul şi cu păcatele tale? Zece ani m-am gândit numai cum să te prind şi să te ucid. Şi-acum mă întreb cum să te scap. Să te păstrez cumva. Aia mă întreb eu: oare la ce mai eşti tu bun? La ce mi-ai putea folosi?

Era ca o chibzuială de gospodar care-şi cercetează uneltele la un moment dat şi le alege: ce-i de păstrat şi ce-i de aruncat. Şi tonul era de asemenea liniştit, aproape nehotărât, de om care stă la îndoială scărpinându-se după ceafă.

— Fac orice… Tot ce-mi ceri fac.

— Poate că ne-om înţelege, da' oare ce mai pot eu să-ţi cer ţie?

— Orice, Vălene… Acuma tot una-i.

— Asta cam aşa-i. Pentru tine tot una-i orice şi

de-i muri şi de-i rămânea în viaţă.

— Nu, Vălene. Nu mă omorî. Ce câştigi dacă mă omori?

— Da. Nu câştig mare lucru. Poate c-am să te scap, da' nu ştiu dacă ai să faci ce-ţi cer... dacă ai să poţi...

— Fac.

— Să-mi aduci aici pe cineva, un om la care am eu de plătit o datorie. Să mi-l aduci să i-o plătesc, să nu mor cumva şi să-mi duc datoria pe lumea cealaltă, că acolo toate datoriile rămase neplătite se înzecesc şi se însutesc.

— Ţi-l aduc.

— Bine. Adu-mi-l aici pe Telegdi. Dă-mi-l pe mâna mea şi-atunci poate că am să te scap.

Ştirbu nu răspunse. Se înecă şi tuşi. Pe urmă începu să gâfâie, făcând eforturi să se elibereze din strânsoarea în care-l ţineau fraţii Şuta.

Vălean aşteptă puţin, apoi întrebă:

— Mi-l aduci pe Telegdi?

— Nu pot, gemu Ştirbu tremurând, dârdâind ca scuturat de friguri. Fraţii Şuta, care-l ţineau, tremurau şi ei atârnaţi de el... Nu pot să ţi-l aduc.

— D-apoi atunci nu pot să-ţi dau drumul.

— Cere-mi orice altceva, Vălene...

— Strângeţi-l, spuse Vălean, şi-acum strângeţi tare, că nu mai are ce să-mi deie.

Frâncu şi trase îndată, râzând mulţumit, de capătul curelei. Copăcean însă întârzie o clipă, schimonosindu-se cu scârbă; o clipă scurtă a fost, o întârziere care i-a dat răgaz lui Ştirbu să înţeleagă

că n-are de ales şi să urle:

— Dau…

Vălean făcu semn şi Frâncu slăbi strânsoarea.

— Ţi-l dau. Lasă-mă să mă duc la el şi ţi-l aduc aici.

— Văd că repede faci târgurile, nu te tocmeşti mult. Asta n-am ştiut-o şi-ar fi trebuit s-o ştiu încă de-atunci. Da’ pe unele nu strică, să le afli nici mai târziu… Da’ poate că tu acum te gândeşti că ai să fugi şi că n-am să te mai pot găsi a doua oară. Ori că ai să vii cu Telegdi, da’ şi cu jandari mulţi. Ori numai cu jandarii…

— Nu, Vălene. Jur pe crucea mea.

— Lasă, nu mai jura. S-a văzut cât înseamnă jurământul la tine.

— Ţi-l aduc.

— Pe măritul domn Telegdi?

— Pe el.

— Da’ ziceai că nu-l cunoşti.

Ştirbu începu să înghită des şi greu. Abia se înţelese ce spune din oftatul lui, parcă şi-ar fi dat sufletul:

— Îl cunosc.

— De mult îl cunoşti?

Din nou Ştirbu întârzie cu răspunsul şi Vălean trebui să stăruie:

— Spune, Ştirbule, de mult?

— De-atunci…

— Adică…

— De când te-or prins.

— Din chiar seara aceea, ori poate mai dinainte

un pic?
— Da. Mai dinainte.
— De când?
— M-ai fost trimis la Târgul Murăşului după un cal pe care ţi l-a cumpărat Bota, cupeţul de cai.
— Adică Bota te-a dus la Telegdi?
— Bota.
— Înseamnă că-i şi Bota om de-al lui.
— Da. Şi el.
— Şi-i plăteşte bani pentru asta?
— Îi plăteşte ceva.
— Şi cine mai este? Pe cine mai cunoşti tu dintre oamenii lui Telegdi? Dintre spionii lui?
— Nu-i cunosc pe toţi.
— Câţi îi cunoşti…
— Îs vameşii de la toate vămile oraşului, a Sângeorzului, a Podenilor, a Coruncii, a Murăşenilor…
— Vameşii aşadar…
— Da.
— La ăştia n-ai ce le face. Asta li-i pita. De alţii să-mi spui.
— Poi Imre, crâşmarul de la Ernei.
— Mai spune.
— Şi Horong.
— Cine-i Horong?
— Ţine han la Bălăuşeri.
— Da’ Fodri?
— Hanul lui Fodri îl ţine acum Horong. L-a cumpărat de la el.
— Şi Fodri unde-i? Ce-i cu el?

— Nimeni nu ştie. I s-a pierdut urma încă de pe-atunci, de pe când a dat hanul.

— Oare chiar l-a dat de bună voie?

— Nu ştiu.

— Las’ c-am să aflu eu. Am să-l întreb pe Horong. El trebuie să ştie, dacă-i om de-al lui Telegdi şi a cumpărat el hanul de la Fodri care mi-a fost prieten mie. Norocul tău, Ştirbule, că n-ai ştiut…

Părea liniştit, împăcat cumva şi mulţumit că Ştirbu nu-i amestecat şi în povestea asta. Părea că-i numai puţin curios, şi curios de un lucru nu cine-ştie-ce important, fiindcă se întâmplase demult şi i se întâmplase altcuiva, nu lui, când adăugă blând, aproape cu prietenie, mângâios:

— …şi care mai sunt?

— Mai este şi Albu, care ţine diligențele… Şi surugiii lui, aşa cred că-s toţi. Sau poate nu chiar toţi. Nu-i cunosc. Da’ ştiu că el, Albu, nu iese din oraş. Numai de la el poate afla ce-i de aflat.

— N-ar fi fost nici asta greu de ghicit, da’ tot îi bine că mi-ai spus… Mai spune.

— Alţii nu mai ştiu. Ţi-am spus că nu-i cunosc pe toţi.

— Mai gândeşte-te.

— Da. Şi Cioca.

— Cărăuşul?

— El.

— Vezi că mai cunoşti, dacă te gândeşti un pic. Mai gândeşte-te.

Ştirbu nu răspunse imediat de astă dată. I se vedea pe faţă încordarea neputincioasă şi frica şi

deznădejdea. Vălean nu-l zorea şi poate că răbdarea lui îl înspăimânta mai mult pe Ştirbu. Gemu grăbit după un timp:

— Şi oamenii lui Bota. Cei de s-ajută cu ei la negoţ. Nu-i ştiu cum îi cheamă, da-s ştiuţi că-s ortaci şi lucră pe-o mână… Pot să aflu dacă vrei…

— Las’ că şi cu Bota am eu de vorbit şi are să-mi spuie el, că ştie mai bine… Da’ cu Bota ăsta cum te-ai înţeles aşa de repede, că doar nu vă ştiaţi dinainte?… Aşa, deodată te-a luat de mână şi-a zis: hai să mergem la măria sa domnul Telegdi?

— Nu deodată.

— V-aţi încercat mai întâi.

— Da.

— Hai spune-mi cum, să ştiu şi eu, că până azi târguri de-acestea n-am făcut…

Urmă iarăşi un răstimp de tăcere. Ştirbu se hotăra greu să răspundă, s-o fi gândit însă că-i totuna acum şi degeaba ar mai ascunde suta după ce mia o dăduse.

— Voiam să cumpăr un han… Mă gândeam mai de mult…

— De ce nu mi-ai spus şi mie că vrei să te faci hangiu?

— De tine mi-era frică.

— De Bota nu ţi-a fost frică. Lui i-ai spus. Câinii numai un pic se miroase şi se şi cunosc îndată şi dau din coadă. Şi, ca orice cupeţ, avea şi-un han de vânzare.

— Ştia un han care era de vânzare.

— Ăsta?

— Da.
— Cât ai dat pe el?
— Ţi-am spus. Zece mii.
— Şi nu-i aveai.
— Nu.
— Da’ ştiai unde să-i găseşti.

Iarăşi nu răspunse îndată Ştirbu, parcă s-ar fi împiedicat, ori poate numai obosise, ţinut aşa nemişcat şi ţeapăn, nevoit să vorbească cu aerul şi cu tavanul.

Şi-acum Vălean stărui, şi numai cine-l cunoştea bine şi de multă vreme ar fi înţeles că începe să-şi piardă răbdarea şi stăpânirea de sine. Glasul lui tot blând şi prietenos rămăsese, doar că vorbi puţin mai repede:

— De ce nu vrei să spui că-ţi trebuiau banii mei? … Spune, măcar de păcatul ăsta să te iert, că m-ai vândut şi m-ai furat pe mine, să te iert, să nu-l mai duci dincolo.

— Nu mă omorî… scânci Ştirbu.
— Tu i-ai luat banii ăia.
— Da.
— Câţi i-ai dat lui Telegdi?
— Cinci mii.
— De unde-ai avut pentru han?
— De la ceilalţi.
— *Aşadar şi de la ceilalţi…*

La această din urmă frază, glasul lui Vălean se schimbase deodată. Era parcă vesel. Parcă trumfa. Parcă numai pentru asta se străduise, să afle de unde făcuse rost Ştirbu de banii care-i lipseau ca

să împlinească preţul hanului.

Auzindu-l, Ştirbu strigă:

— Nu mă omorî... Dă-mi drumul... Ce mai vrei de la mine?...

— Eu chiar că nu mai vreau nimic. De mine doar te-ai plătit şi te-am iertat. Da' de prietenii mei, pe care i-ai vândut tot atunci când m-ai vândut şi pe mine, şi de ceilalţi pe care i-ai vândut după aceea, cum ai să te plăteşti? Opt au fost, fără mine, pe care i-ai vândut, şi au fost omorâţi toţi opt. De şapte ori ar trebui să te omor şi să te înviu iară şi numai a opta oară să te omor de tot, dar n-ai atâta suflet în tine şi-mi pare rău.

— Mă omori?

— Nu se poate să nu te omor.

— Ţi-am dat tot. Ţi-am spus tot. De ce mă omori?

— Oricum ţi-aş fi luat tot, că-i averea mea tot ce-ai avut. Şi toate le-am ştiut, câte te-am întrebat şi încă mai multe. Aş fi putut să te omor atunci când te-am prins ori când ai ieşit din oraş, da am vrut să ştii de la cine-ţi vine moartea şi pentru ce... Tu, Copăcene, şi tu, Frâncule, trageţi! Trageţi tare acum, nu vă jucaţi. Şi voi, măi Şuta, ţineţi-l bine.

Şi apoi privi liniştit cum Ştirbu moare şi se face vânăt şi rămâne ţeapăn, cu ochii holbaţi şi limba scoasă.

V

1

— Gata! spuse Fidileş, ridicându-se, iar după ce încheie cu grijă, chiar cu un fel de gingăşie cămaşa pe pieptul mortului şi laibărul de postav cafeniu, completă: Acuma-i gata! Și mai spuse adresându-se fraţilor Şuta: Daţi-i drumul. Acum nu mai e nevoie.

Fraţii Şuta se desprinseră uşor, cu mişcări mlădioase şi se retraseră spre uşă, unde se opriră, doi de o parte, doi de cealaltă parte. Şi se văzu iarăşi acum, când stăteau nemişcaţi şi muţi, cât de mult semănau între ei, încât păreau gemeni, şi nu numai la trup şi la chip semănau, voinici şi urâţi, ci şi la mişcări, mult mai sprintene decât te-ai fi aşteptat după cât erau de ciolănoşi, ca nişte saci îndesaţi cu pietre sau ca nişte buşteni cioturoşi.

Fidileş prinse mâinile mortului şi le întinse în lung pe lângă trup, pe masă. Desfăcu de pe gâtul lui cureaua, dându-i din nou întrebuinţarea căreia-i fusese sortită când fusese tăiată dintr-un ham vechi, aruncat. Se încinse cu ea, înşirând-o încet, cu răbdare în găicile, care păreau nenumărate, ale şalvarilor săi de catifea. Cu aceleaşi mişcări lente îşi înfăşură apoi pe mijloc, peste cămaşa cu poalele

pe afară, brâul de mătasă roşie. După aceea se aşează pe laviţă, cu spatele spre mort şi, meticulos, atent, preocupat, îşi umplu pipa ţigănească de lut şi începu să scapere din amnar, până prinse scânteia pe iască şi curând începu să pufăie împrăştiind fum mult şi puturos.

Era o tăcere obosită în stână. În lumina săracă, pâlpâită a opaiţului, oamenii păreau trişti sau numai adormiţi, poate toropiţi de căldura lâncedă şi de toate mirosurile grele care s-amestecau acolo şi cărora li se adăuga acum, în valuri, fumul iute al pipei lui Fidileş.

Vălean şedea în acelaşi loc, pe scaunul de la capătul mesei lungi, şi era ca mai totdeauna încruntat şi tăcea, ca şi ceilalţi, şi cine ştie ce se gândea.

Şi numai odată se ridică în picioare, brusc, ţâşni, zvâcni şi spuse repede, printre dinţi, împroşcat, încordat, fără să strige:

— Fidileş! Luaţi-l de-aici! Luaţi-l şi duceţi-l! Repede! Duceţi-l acolo unde-am spus. Ispas vă aşteaptă.

— Bine, Vălene! S-a înţeles! L-om duce şi-om face tot cum ai spus tu, răspunse Fidileş, ridicându-se domol. Ieşi, fără să se grăbească, trecând printre fraţii Şuta, care nu se mişcaseră de lângă uşă şi aşteptau acolo şi nu se mişcară nici acum, decât puţin, cât să-i facă loc. Fidileş se întoarse imediat, târând după el un fel de năsălie, împletită din crengi de curând tăiate, nici măcar curăţate de frunze care nu erau încă veştede, ci doar un pic

pălit. Îi chemă cu un semn pe fraţii Şuta. Ei luară cadavrul, îl întinseră pe năsălie şi o ridicară, ţinând de ea tuspatru, apoi ieşiră urmaţi de Fidileş, care-i chemă să meargă şi pe Copăcean şi pe Frâncu.

Vălean rămase singur cu Creţu. Părea că se liniştise. Tăcu o vreme, gândindu-se la ceva, iar baciul nu-l tulbură, ci, ca o gazdă bună, aşteptă să-şi spună oaspetele lui dorinţa.

La un moment dat, Vălean începu să vorbească încet şi rar, însă cumva înverşunat, scrâşnit:

— Aşa m-au suguşat şi pe mine. Trei zile la rând. Mă suguşau şi mă trezeau. Mă udau cu apă rece şi mă împungeau cu ace înroşite în foc să mă trezesc, să mă sugrume iar. Gândeam c-am murit, că s-a gătat şi iar mă trezeam... Voiau să le dau banii pe care-i aveam, să le spun unde sunt, unde i-am ascuns... Şi să le spun unde s-ascund ortacii mei şi care sunt, că el nu-i ştia pe toţi, numai eu îi ştiam şi numai eu cunoşteam ascunzătorile şi adăposturile lor unde erau...

Apoi deodată se înveseli, aşa cum ştia el să fie vesel, râse scurt şi numai din glas, şi cumva tăios, iar chipul lui rămase încruntat şi rău:

— M-au suguşat degeaba. Nu le-am spus nimic. Le-am spus să caute ei singuri, că de-aia capătă simbrie şi jumătate din banii găsiţi la lotri. N-ar fi trebuit să le spun una ca asta. S-au supărat pe mine... M-au bătut peste şale cu un bici de curele şi curelele aveau toate câte o boabă de plumb la capăt... Se văd şi-acum semnele, că mi-au flendurit pielea până în carne şi până la os... Şi m-au

adăpat. Mi-au băgat în gură o pâlnie şi turnau în mine apă cu găleata ca într-un butoi. Eu gândeam că plesnesc, iar ei turnau mai departe. Simţeam apa prin gâtlej de parc-ar fi îndesat-o cu un drug de fier. Şi iarăşi glasul i se schimbă: Ar fi trebuit să-l adăp şi eu pe *ăla*... Tot a cerut el apă, că-i era sete... Resemnat, explică: M-am gândit prea târziu... Acum tot atâta-i... Şi din nou se întoarse la amintirile din care începuse a spune: M-au şi întins. Mi-au legat o ghiulea de picioare şi m-au atârnat de tavan, de mâini. Să mai cresc, ziceau, că-s mic şi-afurist, poate mă potolesc dacă oi fi lung... După aceea m-au strâns. M-au băgat într-un fel de copârşeu, scurt şi strâmt, făcut ca pentru un copil, şi un hoher gras ca o butie mă călca, să mă bage tot în lăduţia aia, se preumbla pe mine ca pe spaţir. Şi râdeau de mine. Ziceau să nu mă supăr, să-i iert şi să fiu cu răbdare, că greşiseră şi mă întinseseră prea tare, mă lungisem mai mult decât trebuia şi nu mă mai cuprind hainele şi stăpânirea n-are bani să-mi cumpere altele...

Creţu ieşi din tăcerea lui. Răguşit, aproape răstindu-se, spuse:

— Ce-a fost a trecut... Nu-ţi mai bate capul.

Vălean continuă, parcă nici nu l-ar fi auzit: —M-au şi sărat... Ziceau că să nu mă stric, ar fi păcat, aşa fecior fain ca mine, să se strice. M-au crestat cu briciul pe spinare şi m-au sărat. Au aşternut de un deget sare pe crestăturile pe care mi le-au făcut pe spinare. Au zis pe urmă că nici aşa n-am să ţiu, că afumat am să ţiu mai mult. Şi m-au afumat cu

fum de ardei iute. Nici nu mai simt de-atunci dacă florile au miros; unde altul ameţeşte şi se-năbuşă de-un miros oarecare, eu abia-l bănuiesc. Parc-aş avea nările numai ca să răsuflu prin ele... Da' nu-s supărat pe ei. Hoherii ăştia-s oamenii cei mai nefericiţi, şi au slujba cea mai păcătoasă; îşi vând sufletul pentru un blid de mâncare şi nici copiii nu-i sufere şi-i blastămă şi aruncă cu zbruşi după ei, când trec pe uliţă. I-am iertat încă de atunci. Da' pe alţii, nu!

Vălean se ridică deodată. Nu era nervos, nici mâniat, numai nemulţumit, cu gura strâmbă ca de greaţă:

— Creţule, dă-mi nişte apă şi săpun, dacă ai...

Baciul aduse un ciubăraş cu apă şi-l puse pe una din laviţe. Îi aduse şi un săpun negru ca pământul şi un ştergar nu tocmai curat.

Vălean se spălă, frecându-şi deolaltă multă vreme palmele clăbucite, apoi se clăti şi pe faţă, pufnind şi stropind şi iarăşi multă vreme se şterse cu ştergarul.

Oftând se aşeză pe scaunul din capătul mesei. Zise:

— Cam aşa-i cum zici tu... A trecut... Tu-mi eşti prieten mie şi eşti om de treabă...

Şi uitându-se în ochii baciului, o clipă, o singură clipă foarte scurtă, mai scurtă chiar decât o scăpărare de amnar, faţa lui se înseninâ şi fu frumoasă, ca de copil. Demult însă dezobişnuită să arate bunătate şi blândeţe, se încruntă iar şi numai în ochi mai stărui o lumină cuminte, dar nu mult şi

se stinse şi de acolo.

— ...și cât trăiesc eu, continuă, vai o să fie de acela care o să-ţi facă vreun rău sau o să te supere într-un fel... Da’ nu toate-au trecut... Au mai rămas unele... Ascultă, baciule, n-ai vreun pic de vin?

— N-am. Vin n-am aici. Da’ pot să-ţi dau nişte rachiu. Îi bun, drept că-i cam tare, da’ la ciobani ăla le place.

— Bine-i şi-aşa. Dă-mi rachiu şi ceva de mâncare, că-s flămând de nu te mai văd.

— No, hai, că-ţi dau, da’ ajută-mi un pic s-arunc masa asta afară.

— Masa?

— D-apoi da. N-o mai pot ţine. Nu mai pot să mânc nici eu şi nici la oamenii mei nu le pot da de mâncare pe scândurile pe care a zăcut hoitul.

— Ai, Creţule! lartă-mă! Cum de nici nu m-am gândit... Aşa se vede că m-am sălbăticit şi m-am ticăloşit de tot, în zece ani ăştia la cătănie.

— Da’ de ce? Lasă că doar nu-i niciun bai. Nişte scânduri acolo. Fac eu alta nouă, că bardă am şi lemne doar sunt în pădure. Fac una chiar mai bună.

Ridicară împreună tăblia mesei, patru scânduri lungi îmbinate fără cine ştie ce meşteşug, şi o scoaseră afară, lepădând-o lângă cuptorul în care-şi făceau pâine ciobanii.

— Până am să fac alta, să punem în loc uşa asta veche, zise Creţu.

De sub şoprul care prelungea streaşină grajdului, scoase o uşă, mai scurtă decât fusese masa, dar

lată destul. O cărară în casă şi o aşezară pe pociumbii care închipuiau picioarele mesei.

După ce mâncă şi bău rachiu, Vălean se culcă şi adormi îndată.

2

Ziua care urma era duminică.

Vălean se trezi încă înainte de se făcu ziuă bună, până se mai îngânau încă zorile, pe un cer tot năpădit de nori negri şi coborâţi. Se sculă şi după ce îşi limpezi obrajii cu apă proaspătă, adusă de la izvor, se încinse cu şerparul şi se îndreptă spre pădure.

— Unde mergi, Vălene, că uite vine vreme mare? N-ai să poţi ajunge departe, îi strigă baciul Creţu, de pe podmol, de la un colţ al stânii unde se tolănise să doarmă pe un cojoc.

— Nu mă duc departe. Până-ncepe ploaia, m-am şi întors, răspunse Vălean şi pieri printre tufele de porumbele şi de iasomie sălbatică, pe sub fagii înalţi, încă neclintiţi şi numai din adânc înfioraţi de-

un freamăt ca de aşteptare.

Vălean păstrase de la Grozea obiceiul de a se ruga. Erau un soi de meditaţii scurte, încruntate sau poate nici măcar meditaţii, nişte învoieli simple şi practice, gândite repede undeva în linişte, după un Tatăl nostru sau o Născătoare murmurate ca o parolă de recunoaştere. Vălean îl informa pe Dumnezeu, sincer şi cinstit, ce intenţionează şi-i cerea protecţia în schimbul unui dar, care putea să-l intereseze pe El; patronarea vreunei mânăstiri sărace şi izolate, o icoană sau un clopot dăruite vreunei biserici mai nevoiaşe, o cădelniţă, un sfeşnic sau chiar o sumă de bani. Când lucrurile se împlineau după dorinţa sa, Vălean se grăbea să-şi plătească datoria, iar câteodată dania putea să-şi schimbe destinaţia, o văduvă lipsită primea ca picată din cer o vacă de lapte sau o logodnică orfană se alegea cu o zestre bunicică din partea sfântului sau sfintei căreia îşi destăinuise necazul şi nefericirea, şi putea să se mărite cu cel pe care-l voia.

Nici acum, rugăciunea lui Vălean nu dură mult. Spuse, după ce îşi scoase pălăria clin cap, aplecând uşor fruntea şi privind drept înaintea lui, fără o ţintă precisă, Tatăl nostru, îşi făcu cruce, scurt, aproape-ntr-o singură mişcare a mâinii, pe urmă gândi: „Doamne, îţi mulţumesc pentru că mi l-ai dat pe mâna mea pe Ştirbu. Ispas are să ducă la biserica din Podeni cupa de argint suflată cu aur. Am cumpărat-o de la Viena cu şaptesprezece zloţi şi patruzeci de coroane. Să fii cu mine bun şi de-

acum înainte. Să-mi dai minte şi noroc să-l prind şi pe Telegdi, să-i plătesc tot ce mi-a făcut el mie, când cu hoherii lui m-au tăvălit pe jos şi mi-au scos cu cleştele limba din gură şi-au şters cu ea talpa de la cizma lui. Îţi mulţumesc că mi-ai dat putere să pot răbda. Fă aşa acum, să se prostească Telegdi şi să nu ghicească drumurile mele şi semnele mele, să uite şi că trăiesc şi să-mi pice în mână când am să cred eu că trebuie. Şi am să zidesc o biserică, unde ai să-mi arăţi Tu s-o zidesc. Sau ce o să-mi porunceşti, altceva, am să fac”.

La sfârşit, încheind, îşi mai făcu o dată cruce. În aceeaşi clipă, un fulger lung, cu pleasna despicată, izbi creştetul unui fag, nu departe de-acolo şi trăsnetul bubui cutremurând lumea. Vălean nu se sperie; era ca un semn pe care l-ar fi aşteptat, că ruga lui fusese ascultată şi cererea încuviinţată.

Liniştit, se întoarse la stână şi ploaia se dezlănţui, potop, în momentul în care trecea peste prag.

Nu mai intră. Se opri acolo, în uşa lăsată deschisă, primind în faţă boarea proaspătă, umedă şi răcoroasă care se prelingea dinspre pădure. Pregătită mocnit, o noapte întreagă sub zăduful înţepenit, după o săptămână de zile dogorâte, ploaia se aşternuse temeinic. După prima răbufnire, care se lăsase ca un val prăbuşit deodată, cu fulgere şi trăsnete dintr-o zare într-alta, se potoli şi apoi curse câteva ceasuri la rând, egal, parcă aşezată cu porţii exact cântărite, susurând blândă ca mângâierea şi numai din când

în când tresărea, tulburată de câte un tunet întârziat, rătăcit, care venea parcă grăbit, rostogolindu-se de departe, în căutarea celorlalte.

Încă mai ploua, când reveniră Ispas – care câtă vreme durase judecarea şi pedepsirea lui Ştirbu, păzise drumul cu oameni de el aleşi – şi Fidileş. Pe Vălean îl găsiră tot acolo în prag, stând în picioare, numai cu cotul rezemat de uşcior, şi privind la crengile pădurii bătute de ploaie.

— Nu era nicio grabă, le spuse. Aţi fi putut să vă trageţi undeva la adăpost, până s-opreşte ploaia. Sunteţi uzi ca paparudele…

— D-apoi nu-i niciun bai că suntem uzi… răspunse Fidileş. Ne-am gândit noi să ne adăpostim, da’ am zis că mai bine să nu ne vadă nimeni pe-aproape. Ar fi fost hodăile acolo în calea noastră, da văcarii grofului mă ştiu, că de la mine cumpără oale şi s-ar fi mirat ce caut eu duminica dimineaţa în zori, pe imaş, la trei ceasuri depărtare de casa mea, şi mai ales călare, când se ştie că eu n-am cal.

— E-adevărat şi asta, spuse Vălean. Cereţi ceva haine de la Creţu şi schimbaţi-vă şi puneţi-le a voastre să se usuce… Şi să mâncaţi… Apoi o să-mi spuneţi ce-aţi făcut şi cum.

Creţu le dădu nişte flenduri care de mult nu mai îmbrăcaseră un trup omenesc, şi pe care nu le aruncase, fiindcă era gospodar şi ştia că niciodată un lucru nu poate fi atât de stricat, încât să nu-şi găsească vreo întrebuinţare oarecare. Râse prietenos, când îi văzu în zdrenţe: bărboşi cum

erau şi lăţoşi, ar fi putut ieşi la cerşit şi-ar fi avut câştig. Îşi spuse cu glas tare gândul, când le dădea mâncare. Râse şi Vălean, apropiindu-se. Se aşeză pe pat, aşteptând să se sature, să-i poată povesti pe urmă. Altceva tot n-avea ce să facă, până nu sta ploaia.

Ispas şi Fidileş mâncară fără grabă şi mult, ca nişte bărbaţi în putere, după un lucru pe care l-au făcut cu osteneală şi bine, aşa cum li se ceruse.

Pe urmă, mai sorbind câte un pic din rachiul amarnic al baciului, tuşind aproape după fiecare înghiţitură şi strâmbându-se, îi povestiră lui Vălean, cu modestie, simplu, înşirând toate amănuntele câte socotiră că sunt necesare, cum l-au dus pe Ştirbu cu căruţa lui şi l-au aşezat la locul său, aşa cum sunase porunca.

— Aţi avut grijă de toate? întrebă Vălean.

— Cum ne-ai spus tu să facem, aşa am făcut, răspunse Fidileş.

— Pistoalele le-aţi pus la loc?

— Pus. Şi cuţitul în tureacul cizmei. Şi banii, câţi i-a avut la el, în şerpar.

— V-aţi uitat să nu rămână urme pe-aproape?

— Uitat. Da şi ploaia a venit chiar când trebuia. Are să spele tot, şi dac-a rămas vreo urmă pe care noi n-am văzut-o.

— Bine, spuse Vălean. Aţi lucrat bine...

Scoase de sub pat o taşcă mare şi greoaie de piele, veche şi scorojită, şi o puse pe uşa care acum folosea drept masă. Scoase două pungi mari de catifea şi vărsă din ele o grămăjoară bunicică de

galbeni vechi, care sclipeau stins, dar sunau frumos şi curat.

— Luaţi cât credeţi că aveţi nevoie.

Fidileş şi Ispas se uitară la Vălean, posomorâţi amândoi, şi odată amândoi, parc-ar fi fost dinainte înţeleşi, clătinară din cap a refuz. Fidileş spuse:

— Nu-mi trebuie, Vălene. N-am ce face cu ei. Eu nu pentru bani te slujesc. Mi-ai fost ca un frate, şi de aceea. Şi într-un pat ai dormit cu mine, când n-a fost chip altfel şi la o masă ai mâncat cu mine. Şi nu m-ai dispreţuit şi-am fost prieteni şi la bine şi la rău... Ce să fac eu cu banii? Copiii mi-au murit toţi şi baba mi-i bătrână şi nu-mi mai poate face alţii. Şi-s bătrân şi eu. Fac oale şi din ce vând mi-ajunge să trăiesc... Mai mult ai tu lipsă de ei.

— Am să-ţi dau eu atunci. O pungă. Ţine-i la tine. Poate că am să ţi-i cer când oi avea nevoie. Şi tu, Ispase?

— Tot aşa. Dă-mi tu câţi crezi că o să-mi trebuiască.

Vălean umplu pungile la loc, fără să numere şi dădu fiecăruia câte una.

— Mai am câteva vorbe să vă spun, adăugă el. Tu, Fidileş, ai să te duci acasă la oalele tale. Ai să-ţi cumperi căruţă şi cal ş-ai să baţi târgurile, să vinzi oale şi blide. Şi ai să ţii minte ce vezi şi ce auzi. Mai cu seamă drumurile lui Bota, cupeţul de cai, să le înveţi şi pe ortacii care-i are să-i afli. Şi-ai să capeţi ştiri de la mine prin Ispas sau prin altcineva, care-ţi va arăta semnul ştiut. Văduva lui Fodor să ţină podul până-i trimit eu cumpărător; aşa să-i spui,

dacă n-oi trece chiar eu, cumva, pe-acolo... Şi tu, Ispas, faci cum ne-am înţeles. Popa Chirilă are să se mânie un pic, pentru că o săptămână întreagă ai băut şi te-ai destrăbălat, da' o să-ţi deie canon şi-o să te ierte în cele din urmă şi o să te primească înapoi să-i slujeşti de crâsnic, tot aşa, ca şi până acum. O să-ţi dau o cupă aurită, s-o pui pe altar, când nu te vede nimeni, s-o găsească popa acolo şi să se bucure ca de-o minune dumnezeiască. La oameni am să le las vorbă să te asculte şi să nu iasă din vorba ta. Să-i ţii din scurt. Să nu-i laşi să-şi facă de cap. Să steie blânzi şi numai lucrul ce l-am vorbit noi să-l facă şi să fii şi tu acolo. Altminteri pe locurile mele să fie linişte şi domnul Telegdi să doarmă liniştit, iar jandarii lui să se îngraşe de tihnă. Ai să vezi tu... Asta-i tot. Pe Stoica îl duc cu mine şi pe cei patru Şuta.

— Mult ai să lipseşti?

— Nu ştiu dinainte cât am să lipsesc... Poate şi-un an, poate chiar mai mult... Acuma culcaţi-vă şi vă hodiniţi, iar pe sub seară mergeţi acasă şi faceţi apoi ce v-am spus să faceţi.

3

Când Şamu, sluga de la grajduri, veni şi bătu la uşă, strigând de afară cu un glas ciudat: „Nu ştiu ce-i, da' caii au venit cu căruţa şi jupânul nu-i, şi plouă ca de sfârşitul lumii", Maria era trează

demult, poate şi de un ceas, o treziseră tunetele şi fulgerele. Nu mai adormise pe urmă, nu se sculase însă, rămăsese în aşternut, dezvelită, scăldându-se în adierea care pătrundea înăuntru prin fereastra deschisă, răcorindu-i trupul fierbinte încă toropit de somn sau poate şi de oboseala dulce de aseară. Era o stare prea plăcută şi-i fu ciudă pe Şamu că venise strigând şi o tulburase. Ea nu voia să se trezească de-a binelea. N-asculta ce-i spune băiatul. Nu-i păsa de nimic şi n-avea chef de nimic – şi nu-i răspunse. Se răsuci pe burtă şi-şi îngropă obrajii în perna moale. Voia să mai dormiteze, să-şi reamintească pe îndelete de Vălean şi de tot ce se întâmplase aseară.

Şamu, închipuindu-şi că doarme greu şi de aceea nu l-a auzit, o strigă şi ciocăni iarăşi în uşă.

„Doamne, da’ prost mai poate să fie!” gândi Maria şi, sâcâită, întrebă:

— Ce-i? De ce strigi aşa?

— Caii au venit singuri şi jupânu n-a venit, şi plouă de rupe pământu’.

— Şi-acum, eu ce vrei să fac, dacă plouă?

— D-apoi eu nu vreau nimic, numai ţi-am spus că n-a venit jupânu’ şi caii au venit singuri.

— Las că are să vie şi jupânul, n-ai grijă. S-a mai întâmplat.

— Da’ eu ce să fac?

— Să faci ce trebuie… Aşază caii, bagă-i în grajd. Buşumează-i, dacă-s uzi şi pune pături uscate pe ei. Apoi culcă-te şi mai dormi, că-i noapte încă…

O enerva şi-o plictisea încăpăţânarea prostească

a slugii. Ce-i păsa ei că n-a venit Ştirbu? Poate să nu vie nici mâine. Şi-un an poate să nu vie. Nu simte ea lipsa lui Ştirbu. Mai bine ar veni Vălean s-o fure... Ce s-o fure? Şi începu să râdă bucuroasă, cu capul înfundat în pernă. Să vie numai Vălean, că merge cu el şi nefurată, de bună voie, oriunde, şi la capătul pământului.

Şi înfioratã, şi aţâţată iarăşi, îşi aminti cum îl visase toată noaptea. Un ceas, poate şi două, nu se mai gândi la altceva. Poate că nici nu se gândea, ci numai fremăta în ea însăşi, mângâiată pe suflet de ploaia care, după ce se istovise în primele ei răbufniri, acum cernea mărunt ca un foşnet.

Şi veni după aceea Raveca, slujnica de la bucătărie, ciolănoasa, rugând-o să se scoale, că au venit nişte negustori care-l caută pe jupânul. Se chinui să înţeleagă ce vrea toanta; se ridică în aşternut şi-şi lăsă tălpile pe podeaua răcoritã şi abia reuşi să se adune întrucâtva, încât să poată răspunde. Îi spuse fetei să meargă acolo şi să le deie mâncare şi băutură negustorilor ăia, cine-or fi, să le deie ce au ei nevoie şi să le spuie să o aştepte, că se îmbracă şi vine.

Îşi spuse, amărându-se, că uite cum n-are ea noroc, şi-şi plânse de milă, că pe vremea asta somnoroasă, când alte neveste tinere sau ibovnice stau cu bărbaţii lor în braţe şi sunt răsfăţate şi răzgâiate, ea trebuie să coboare la crâşmă şi să râdă la nişte oameni străini, să vorbească cu ei, să le rabde glumele şi obrăzniciile. Se supără pe Vălean pentru că plecase aşa de repede şi-l

blestemă să n-o poată uita şi să tânjească de dorul ei zi şi noapte şi să se întoarcă să-l vindece ea.

Se îmbrăcă fără grabă în hainele ei obişnuite de han, rochie de postav uşor, de culoarea tuciului nou, bluză de giolgi alb, cu mâneci largi, umflate pe la coate, şi-un lăibărel de mătase groasă, vişiniu, iar în cap basma neagră, cu flori mărunte, roşii. Se văzu în oglindă, frumoasă şi rumenă şi veselă, coborî la crâşmă, unde negustorii o primiră cu glume şi râsete de admiraţie, întrebând-o dacă şi la dragoste îi sileşte pe bărbaţi la aşteptare aşa de lungă. Ea le răspunse, tot râzând, că dragostea-i altceva, cine-o preţuieşte aşteaptă cât de mult şi că pentru dragoste nu-s buni negustorii burtoşi. Apoi devenind serioasă îi întrebă grijulie, cum se învăţase să fie cu oaspeţii, dacă sunt mulţumiţi de mâncare şi de băutură.

— De mâncare şi de băutură nu ne plângem, răspunse unul dintre negustori (patru erau), cel mai bătrân, poate chiar stăpânul celorlalţi. Totdeauna le găsim bune la hanul acesta... Dar nu de aceea ne-am oprit, numai să ne hrănim; avem treabă cu jupânul şi-am vrea să-l vedem.

— Jupânul nu-i acasă, dar cred că-i pe-aproape şi n-are să întârzie mult.

— Atunci eu aş zice să-l aşteptăm, spuse negustorul cel mai bătrân şi ceilalţi încuviinţară dând din cap şi mai cerură bere, ca să nu steie chiar degeaba.

Maria porunci să se aducă berea şi mai rămase o vreme să-i ţină de vorbă pe oaspeţi. Îi întrebă de

unde vin, dacă nu-i secret, şi ce scumpeturi duc în căruţele lor. Ei răspunseră că nu-i niciun secret, vin de la Lvov şi-au coborât prin Bistriţa şi sunt a treia săptămână pe drum, n-au mărfuri deosebite, numai postavuri şi mătăsuri şi tot felul de podoabe femeieşti care se cer şi se vând repede. Şi i-au dăruit un şal frumos de caşmir, pe care – după cum spuneau – l-au cumpărat anume pentru ea.

Ea îl primi mulţumind cu un surâs frumos, măcar că îşi dădu scama că nu-i caşmir adevărat, poate seamănă pentru nişte ochi nepricepuţi şi înţelese atunci că negustorii mint, şi nu trebuie să-i creadă; nu era însă treaba ei să ştie învârtelile lor şi înţelegerile pe care le au cu Ştirbu.

Trecu apoi în bucătărie să vadă ce-i pe-acolo şi să dea poruncile cuvenite. Era duminică. După ce-au să iasă de la biserică, de la liturghie, oamenii au să vină să bea. Iar mai târziu s-ar putea să pice şi oaspeţi de la oraş, să-şi petreacă şi trebuia să fie toate pregătite.

Mai veni de câteva ori în crâşmă şi-i întrebă pe negustori dacă mai vor ceva. Nu mai doreau decât tot bere. Continuau să stea, beau bere şi fumau din lulele nemţeşti de porţelan şi aşteptau cu răbdare, liniştiţi. Veniseră şi servitorii lor şi mâncaseră şi-acum şi ei beau bere la o masă mai într-o parte şi nu erau nici ei nerăbdători.

Măria ieşi de câteva ori şi prin ogradă, cercetând cuibarele şi alegând galiţele care-ar trebui tăiate, dacă ar veni oaspeţi şi-ar cere aşa ceva.

Ploaia încetase. Încet, încet se însenina. Vremea

s-apropia de amiază.

Măria lăsă în crâşmă pe Raveca, iar ea urcă în odaia ei, să se mai odihnească. Nu era ostenită, dar o apucase o lene cum nu prea cunoştea ea. Îi era urât să vadă oameni, i-ar fi plăcut să steie numai singură şi pe întuneric, dacă el nu-i aici, ca să steie cu el. Să steie singură şi să se gândească la nimicuri sau cum ar fi dacă el nu i-ar fi ibovnic, dacă i-ar fi bărbat cu cununie şi n-ar avea han, ci numai o gospodărie mai mică, şi ea l-ar aştepta acum să se întoarcă de la crâşmă, ar ieşi la poartă şi s-ar uita în lungul drumului şi când l-ar vedea că vine, ar alerga să umple blidele cu mâncare, s-o găsească el nici fierbinte, nici rece. Se simţea bine gândindu-se cum i-ar coase cămaşa şi i-ar peteci-o pe la coate şi pe la guler, unde se roade şi se destramă mai repede, cum i-ar spăla rufăria, cum l-ar purta curat şi fercheş, şi ar şti care mâncări îi plac şi l-ar bucura hrănindu-l numai pe gustul lui, şi în fiecare noapte ar dormi în braţele lui şi când s-ar trezi, câteodată, până nu s-a făcut ziuă, până nu-i încă dimineaţă, l-ar auzi cum răsuflă întins alături de ea.

Pluti aşa, în lenea molcuţă care o toropea, cine ştie câtă vreme...

O trezi o larmă de glasuri multe, sfâşiată şi sfârtecată de ţipete femeieşti, de lătraturi şi schelălăituri de câine. Îndată apoi auzi paşii lipăiţi ai slujnicii şi strigătul ei subţire, tremurat:

— Hai, jupânească, repede, că-i bai.

Ieşi nedumerită şi o întrebă:

— Ce-i, tu? Ce-i larma asta?

— Hai iute! Hai, că l-au adus pe jupânu’.

Se căznea să plângă, dar se vedea că-i doar puţin speriată, nu de ajuns ca să-i vină şi lacrimile.

Încă tot nedumerită, Maria coborî şi găsi lume multă îngrămădită în crâşmă şi în faţă, sub umbrar şi mai încolo pe drum, cât se zărea prin uşa deschisă şi prin ferestre; bărbaţi şi femei şi copii, lărmuind agitaţi. Când apăru şi o văzură, tăcură toţi, ca la un semn şi se mişcară deschizând cărare înaintea ei, parcă anume să-i arate pe unde să iasă.

Era şi ograda plină de lume, înghesuindu-se mai ales în jurul şopronului de lângă grajd. Acolo îl văzu, când ajunse şi oamenii se feriră în lături, pe Ştirbu, holbat, cu limba afară din gură, vânătă, cu părul şi barba şi hainele plouate, mustind de apă, întins pe pământ, pe nişte paie aşternute în grabă. Tocmai îl dăduseră jos dintr-o căruţă.

„Doamne, câtu-i de urât!” gândi Maria, simţind greaţa cum o sugrumă. Lumea se întunecă înaintea ei şi leşină. Şi toţi gândiră că aşa se cuvine.

Se trezi în casă, întinsă în pat. Raveca o stropea cu apă şi o pălmuia uşurel peste obraji, ţipându-i în urechi:

— Jupânească! Jupânească!

În jurul patului mai erau câteva femei pe care le cunoştea, neveste şi babe de prin vecini. Erau toate plânse şi speriate.

Se ridică pe jumătate şi privi mirată la ele. Nu înţelegea ce caută aici, de ce-s atât de abătute şi

miloase.

— Ce-i?

— Trebuie să vii… E-aici primarul. Te aşteaptă. Şi oamenii ăia. Ca să le plăteşti, aşa zic.

— Bine, viu…

Se lăsă să lunece uşor pe marginea patului şi nu înţelegea de ce-i aşa de obosită, de parc-ar fi urcat saci în pod. Se rezemă chiar de umărul Ravecăi, să nu se clatine.

— Da’ pentru ce să le plătesc? Cine-s ăia?

— D-apoi pentru că or tăiat funia şi l-or cărat pe jupânul acasă…

Atunci iarăşi i se năzări că-l vede pe Ştirbu, cum sta întins pe paie, holbat şi cu limba scoasă, vânătă, şi ud tot, cu părul numai laţe şi hainele fleaşcă şi se cutremură ca de frig, gemând:

— Ooof!

Vecinele se strânseră pe lângă ea, spunându-i vorbe de încurajare şi o sprijiniră. Când să treacă pragul, una dintre ele, mai bătrână, îi spusese să-şi lege năframă neagră, că-i văduvă acum şi nu se cade să apară în lume cu năframă înflorită. O ascultă supusă şi se lăsă împinsă spre cârciumă şi încă tot nu înţelegea ce se întâmplă.

Jos, în sala cea largă a cârciumii, primarul făcuse oarecare ordine. Scosese lumea, lăsându-i acolo doar pe negustori şi pe oamenii lor. Primarul sta de vorbă cu negustorul cel bătrân şi Maria mai auzi un capăt de explicaţie:

— …Cine poate să ştie ce-o fi având el pe suflet?!

„Ce caută omul ăsta aici?” se întrebă ea, şi era

mirată că-l vede acolo pe primar, fiindcă de obicei venea numai seara, să bea cu notarul şi cu conţopistul şi câteodată cu popa. Şi nici de ce sunt negustorii cu feţele trase şi parcă nemulţumiţi nu înţelegea, fiindcă numai de curând fuseseră veseli şi glumiseră cu ea.

— Jupânească, îi spuse primarul când o zări, Dumnezeu să-l ierte, măcar că nu ştiu zău dacă s-o îndura, că mare păcat a făcut... Trebuie să-l îngropi şi cât mai repede. Popa nu-l îngăduie în ţintirim, că-i loc sfinţit. Trebuie să-l duci undeva, în pădure, ori aş zice, în râpa Caprelor, că-i pământ de-al lui. Da' să te grăbeşti, jupânească, că-i mare spaima şi tulbureala în sat.

Maria i se uita drept în ochi şi nu înţelegea niciun cuvânt şi se întreba de ce-o fi supărat şi de ce se răsteşte la ea, că nu i-a făcut nimic.

— De ce? întrebă. De ce în pădure?

— Am zis că mai bine în râpa Caprelor.

— Acolo-i departe şi-i pustiu...

— D-apoi chiar de-aceea.

Deodată, femeia începu să plângă:

— Ce vreţi de la mine? De ce nu-mi daţi pace?

Atunci negustorul cel bătrân, căruia ceilalţi îi ziceau jupân Şurli, înţelegând ce se întâmplă cu ea, sau închipuindu-şi că înţelege, s-apropie şi o luă de mână pe Maria, vorbindu-i protector ca un tată:

— Linişteşte-te, jupânească... O prinse pe după umeri, cu un gest de grijă şi o îndemnă spre un scaun: Hai, şezi aici... E-o nenorocire, o mare nenorocire, ne pare rău şi nouă, că suntem străini,

dar caută şi-ţi ţine firea... Se întoarse pe urmă la primar şi-i zise: Am să văd eu de toate, dar te rog să mă ajuţi.

Se şi dovedi îndată că jupânul Şurli era un bărbat energic şi cunoscător al legilor – mai priceput şi decât primarul şi chiar decât notarul care fusese chemat de asemenea acolo, la faţa locului.

Mai întâi îndepărtă lumea care se strânsese ca la minune. Tocmai pe urmă doi ţigani, aduşi de vătăşel, care pentru optzeci de creiţari şi-o cină cu carne friptă şi vin, aveau să sape groapa, în râpa Caprelor, sub supravegherea lui Şamu, argatul de la han, care nici nu mai era bun de altceva acum, şedea şi se smiorcăia, ca un nevolnic. Un dulgher, tocmit în pripă, se şi apucă să facă sicriu din ce scânduri se găsiră.

Pe urmă, un ţigănuş care se nimerise pe-acolo şi care nu era altul decât Guba însuşi, trimis de tatăl său, Porumb, fu pus să scotocească în chimirul şi buzunarele mortului. Fu scormonită şi căruţa, amănunţit şi tot ce s-a aflat fu adunat grămadă. Două coşuri cu lucrurile cumpărate de la oraş, ude, fleşcăite, terciuite, pipa şi sculele de pipă, punga de tutun, bine jilăvită de ploaie, amnarul şi cremenea şi iasca, şi-un briceag mare cu plăsele de aramă, două pungi în care se găsiră — număraţi cu băgare de seamă – patruzeci şi patru de zloţi şi o sută şi douăzeci de coroane de argint, iar într-o despărţitură de la chimir, şaisprezece florini şi şaptezeci şi patru de creiţari. Într-o altă despărţitură fu găsită o legătură de chei şi cheiţe.

În tureacul cizmei era un cuţit cu tăişul lung, iar sub jilţul căruţei două pistoale, încărcate. În căruţă, pe lângă lucrurile care de obicei nu lipsesc, găleata, legătura de nutreţ, traista cu ovăz şi lanţul de piedică, păturile cailor şi-un ţol de pus pe jilţ, să fie mai moale, se găsi şi o taşcă de piele, bine închisă, în care erau hârtii şi scrisori, arătând ce datornici avea Ştirbu şi câţi bani îi datorează şi câţi bani are în depozit la Ciontea, zaraful din Târgul-Murăşului.

Notarul scrise totul şi iscăliră drept martori jupânul Şurli şi încă unul dintre negustori, iar primarul puse degetul ca reprezentant al autorităţii.

Maria asistă amorţită de frică, fiindcă iarăşi nu pricepea ce se petrece. I se părea că-i silită să fie părtaşă la un ceremonial cu vrăji, plin de primejdii, parcă s-ar fi oficiat un legământ cu diavolul. Feţele trase, împietrite, ale acestor bărbaţi străini, lucrurile luate de la mort înşirate pe masă, numărate, însemnate pe hârtie trezeau spaima ei dintotdeuna în faţa hârtiei scrise, şi neîncrederea şi dorinţa de-a fugi de acolo.

Când o chemară să pună şi ea degetul, în dreptul numelui ei, sub ultimele trei rânduri adăugate de notar, declaraţie că banii şi obiectele toate mai sus arătate le-a luat ea în stăpânire ca moştenitoare legală, ţipă deznădăjduită:

— Nu! Lăsaţi-mă! De ce nu-mi daţi pace odată? Şi porni să iasă, să scape.

Îi ieşi înainte jupânul Şurli şi-o prinse blând de

mână:

— Linişteşte-te, jupânească, spuse iarăşi cu glasul lui de bătrân cumsecade. Caută să te stăpâneşti. Îi greu, se înţelege, dar sunt lucruri trebuincioase. Toate lucrurile acestea sunt acum ale dumitale şi trebuie să le iei în stăpânire. Hai, vino şi fă ce-ţi spunem, că-i spre binele dumitale.

Fură chemaţi pe urmă ţăranii care-l aduseseră pe spânzurat şi li se ceru să povestească tot, aşa cum se întâmplase. Şi Măria ascultă, puţin străină, puţin absentă, ca pe o istorie ciudată despre cineva necunoscut, cum îl găsiseră pe Ştirbu, în bercul Turcilor. E un drumeag, ziceau ţăranii, care vine de la Murăş, de la vadul Gurtenilor şi se uneşte cu drumul ţării. Acolo l-au găsit, nu departe de drum, cam la o azvârlitură de băţ. Nici nu l-ar fi văzut, poate, ar fi trecut în treaba lor, dacă nu s-ar fi speriat caii şi n-ar fi început să fornăie. Şi câinii au început să latre şi să urle şi să schelălăie, repezindu-se ca turbaţi, mai să se sugrume în lanţurile cu care erau legaţi de căruţe. S-au uitat să vadă ce-i, că lucru curat nu putea să fie şi atunci l-au văzut atârnat de-o cracă, picioarele-i ajungeau cam cum ar fi până la butucul roţii. Şi pălăria i-au găsit-o, zăcea jos în tină. L-au şi recunoscut, îndată ce s-au apropiat, măcar că se învineţise şi le era cam frică. S-au sfătuit şi-au zis că nu-l pot lăsa acolo. Au tras o căruţă sub el, i-au rezemat picioarele în şâreglă, doi l-au prins, unul a mânat caii ţinându-i de frâu şi celălalt a tăiat funia şi-apoi l-au culcat în căruţă. N-a fost greu, dar acum ei s-

au spurcat şi trebuie să cheme popa să-i stropească şi pe ei şi pe cai şi căruţa cu apă sfinţită, şi n-o face nici el fără plată şi li se cuvine şi lor pentru osteneală şi pentru curaj şi bunăvoinţă o plată cât de mică, fiindcă uite, au pierdut o zi cu încurcătura asta.

— O să primiţi tot ce vi se cuvine, spuse jupân Şurli, numai să puneţi şi voi degetele aici, unde sunt scrise numele voastre.

Le dădu pe urmă din punga lui câte cinci coroane de căciulă şi-o strigă pe Raveca, poruncindu-i să le deie de mâncare şi câte un canceu de vin. Plăti şi dulgherului, care întocmise sicriul, şi ţiganilor care-l duseseră pe mort la groapă, aproape pe furiş, în grabă şi fără solemnitate, fără flori şi colaci şi ştergare şi fără banul de vamă.

Şpre seară, când Şamu, argatul, reveni, încă smiorcăit şi palid (poate el era singurul care plânsese după cel plecat), la han lucrurile păreau aşezate în vechiul lor făgaş.

Negustorii se mai aflau acolo. Cinau. Nu mai arătau feţe smerite, întristate. Erau chiar veseli, fiindcă băuseră bere multă şi se simţea după surâsurile lor cam tulburi şi vorbele cam îngălate. Nici Maria, care stătea cu ei, nu arăta tristă. Puţin buimacă doar, străină, cu mintea în altă parte, cumva pustie de gânduri. Dacă ar fi fost cineva care s-o urmărească tot timpul, de când fusese trezită din starea ei de lene plăcută după oboseala unei nopţi de dragoste, ar fi putut să-şi dea seama că nici nu fusese tristă nicio clipă măcar. Uluită şi

mirată, mânioasă şi speriată, buimacă şi rătăcită fusese pe rând şi de mai multe ori, trecând dintr-o stare în alta pe nesimţite şi parcă la întâmplare, tristă însă nu fusese Şi nu era nici acum.

După ce negustorii îşi încheiară cina, decişi să rămână peste noapte la han, jupân Şurli s-apropie de Maria şi-i spuse:

— Eşti o văduvă bogată, jupânească Marie. Numai la Ciontea ai şapte mii de zloţi, care aduc dobândă. Eu însă cred că răposatul a lăsat mai mulţi în păstrarea băncii lui Ciontea. Şi-aş zice că mai are şi daţi împrumut cu camătă bună, cum are bunăoară la noi, că ne-am oprit şi de aceea, să-i plătim o datorie, o mie de zloţi şi camătă cinci sute. Hârtia noastră, pe care i-am lăsat-o, nu-i printre cele găsite. O fi în altă parte şi noi nu-ţi cerem s-o cauţi acum. Îţi dăm banii şi ne dai o ţidulă că i-ai primit, cu martori, primarul şi notarul. Te rugăm să-i primeşti, că altfel camăta creşte prea mult... Or mai fi şi alţi datornici. Ai să te lămureşti dumneata, după ce-or mai trece câteva zile ş-ai să te opăceşti... Ai să înţelegi atunci că am avut dreptate, că eşti o văduvă bogată. De-aş fi mai tânăr, te-aş peţi, şi n-aş pierde nici într-un fel, că eşti şi frumoasă.

Maria îl ascultase îngândurată şi oarecum obosită, şi deodată ceva sclipise în ochii ei, iar chipul i se înseninase pentru o clipă şi toţi crezură că se bucură de laudă ca orice femeie, dar ea abia acum înţelese limpede, că a rămas singură şi fără stăpân, singură de capul ei, şi că de azi încolo îl

poate primi pe Vălean când vrea şi fără să se ascundă de cineva.

4

De ar fi fost un pic mai tânăr sau doar un pic mai atent sau mai puţin preocupat de măruntele sale necazuri imediate şi foarte personale, contele Telegdi, comandantul jandarilor din Comitatul Murăşului de sus, ar fi avut de trei ori prilejul să scape încă din ziua aceea de sfârşitul pe care Vălean i-l pregătea cu atâta grijă şi migală. De tustrele ori însă el trecu nepăsător şi orb pe lângă şansa pe care soarta şi norocul lui i-o oferiseră.

Era tot într-o duminică, exact la o săptămână după ce Ştirbu fusese cărat acasă mort şi apoi îngropat fără măcar o rugăciune, aproape pe-ascuns, şi lăsat fără cruce la căpătâi, ca un câine.

Telegdi se trezi cam pe la ceasurile unsprezece înainte de amiază, tehui de cap, sâcâit de arsuri în stomac şi trist. Buimăceala şi arsurile nu-l neliniştiră din cale afară; ştia că nu sunt decât urmarea naturală a chefului din ajun, prelungit până-n zori şi încheiat prosteşte într-o casă cu fete; s-ar fi mirat dacă ar fi fost altfel, fără arsuri în stomac şi gust de leşie în gură, fără ceaţa lipicioasă care-i năclăia gândurile în cap. Chiar i se rostogoli greoi şi timp prin minte o frază pe care de

câţiva ani şi-o repeta după fiecare chef ca pe un sfat înţelept: „Gata! Nu mă mai ţin curelele. Altă dată trebuie să bag de seamă...” Dacă nu l-ar fi sâcâit afurisitele de arsuri din stomac şi i-ar fi fost mai limpede capul, ar fi râs cu poftă, aşa, de unul singur, zăcând înfundat în pilota moale, jilăvită de transpiraţie, aşa cum râdea întotdeauna de orice sfat înţelept, de la oricine ar fi venit.

Toate erau fleacuri; şi arsurile, şi mahmureala, şi gândul cel bun („Curios om îi creştinul, se destrăbălează fără nicio măsură şi imediat îi vin gândurile frumoase de mântuire; parc-ar fi legate între ele, destrăbălarea şi mântuirea sufletului”). Nici măcar această constatare nu-l înveseli, poate fiindcă de asemenea nu era ceva nou şi urma firesc, treaptă cunoscută în ceremonialul trezirii după beţie. Altceva îl rodea; nu reuşea să-şi amintească motivul tristeţii care-l înnegura, ţinându-l într-o stare vecină cu plânsul; era ceva nou, neobişnuit, nemaiîntâmplat; şi-l rodea surd şi continuu, ca presimţirea unui atac de podagră.

Un timp, zăcând pe spate, privind tavanul presărat cu îngeraşi goi, rezemaţi de nori rotunzi, se întrebă ce-i cu el, exclamând de câteva ori cu glas tare: „Ce dracu’!”

Pe urmă îşi strigă valetul şi, ajutat, de el, se spălă, bălăcindu-şi multă vreme capul într-un lighean cu apă rece, atunci adusă de la fântână. Limpezit cât de cât, se aşează pe marginea patului şi lipindu-şi tălpile goale de podeaua răcorită, începu să se gândească oare ce putuse să i se

întâmple lui ieri, încât azi, la trezire, să fie trist şi fără chef de nimic. Şi tot gândindu-se aşa, stăruitor, cu tot dinadinsul, într-una era tulburat de propria sa imagine din tabloul de pe peretele din faţă, făcut acum mai bine de patruzeci de ani, pe când era cadet în garda imperială; se vedea acolo un tinerel înalt şi ţanţoş, în uniformă albă, cu găitane de argint şi epoleţi rotunzi cu ciucuri, cu cizme până deasupra genunchilor, care-l privea obraznic şi-i făcea parcă cu ochiul. „Da, la nouăsprezece ani nu-i mare scofală, sigur, şi-ţi poţi permite şi să fii obraznic, porcule!” gândi contele Telegdi, admirându-şi şi nu tocmai chipul din tinereţe, de care era mai curând invidios decât înduioşat. Avea peste şaizeci de ani acum şi toate-l costau mai scump, până şi să-şi amintească împrejurările de aseară cerea un efort de gândire, care de multă vreme nu-i mai plăcea, fiindcă-l ostenea exact ca şi mersul pe jos.

Şi tot căznindu-şi mintea, nu de tot convins că trebuie, că aflând motivul are să-i şi treacă mâhnirea, care-l îngreţoşa mai rău decât râgâielile care din când în când îl îmboldeau pe dinăuntru ca nişte ghionți, apucă să-şi amintească mai închegat oarecum, câteva momente, dar într-o curgere curioasă, de-a-ndăratelea şi văzute cumva de departe, parcă i s-ar fi întâmplat altcuiva. Se văzu mai întâi răsturnat pe spate, în patul larg, zgâindu-se la candelabrul de cristal ce spânzura din tavan; sta gol-puşcă, scuturându-se, agitându-şi mâinile, ferindu-se de cămaşa de noapte în care valetul

voia să-l vâre; îşi privea buricul zbârcit şi-i venea să urle. „Înseamnă că eram la pământ. M-or fi adus sus, pe braţe... Se poate.” Apoi se văzu lunecând uşor, aproape plăcut, într-o stare de abandon total al propriei fiinţe, dar tot trist, din cupeul cu portiera deschisă drept în braţele valetului, care, ca orice prost, râdea fericit şi protector. Nu simţea c-ar mai avea picioare, mâini, corp, nimic. „Eram topit...” Da. Cam aşa fusese; dar mai înainte?... Da, cu fetele acelea. („Au fost drăguţe, săracele!”) Dansau în faţa lui, arătându-i-se cât mai ispititoare, îmbiindu-se la dezmierdare, el însă, şezând cam dezhămat, pe marginea divanului, plângea şi bâiguia ceva. „Ce dracu’ spuneam?” Da. Spunea: Sunteţi dulci şi drăgălaşe. Tare dulci şi tare drăgălaşe, dar acum nu-mi trebuie... Nu-mi mai trebuie nimic... Otravă-mi trebuie!” Iar fetele râdeau şi se zbenguiau şi se arătau cu tot ce aveau tainic şi ispititor.

„Dar cum dracu’ am ajuns acolo?”

În cele din urmă, căznindu-se tot aşa, de la frântură la frântură de amintire, adunându-şi-le aşa cum i se limpezeau în cap, mai mult de-a-ndăratelea, înţelese că încă de la nouă seara, când ajunsese la casină, era foarte supărat, foarte necăjit, într-o stare afurisită de disperare şi lehamite, şi mânie pe sine însuşi şi chef de a sparge-n dreapta şi stânga, şi poftă de a-şi da cu pumnii în cap. Venise la casină treaz, dar pus pe isprăvi mari. Refuzase să se aşeze la partida de taroc la care încercaseră să-l ademenească

prietenii. Ceruse lăutarii numai pentru el şi supărarea lui, şi strigând: „Cine vrea să se îmbete, încât să-i cadă nădragii-n cizme, să vie cu mine!” coborâse drept în pivniţă şi se îmbătase imediat.

Tristeţea însă nu-l părăsise; ca un prieten lipicios şi încăpăţânat îl însoţise în toate stările prin care el trecuse îndârjit, cu năduf, fără să se astâmpere. Şi-i muia şi acum pleoapele amorţite ca după prea mult plâns... „Da, la mine nu merge să beau de necaz, că nu-mi trece. Da’ de ce oi fi fost eu supărat aseară?”

Şi mai trecu o bună bucată de timp până ce, tot scurmând de-a-ndăratelea în şirul lung de întâmplări, întâlniri, discuţii, gesturi, cântece, drumuri, plecări de undeva, întoarceri undeva, Telegdi o descoperi pe Poli, încruntată şi răutăcioasă, şi crudă, şi cu o sclipire de satisfacţie retrăi de la început până la capăt cearta lor din ajun. Refuzul ei îndărătnic de-a fi drăguţă cu el ca de obicei, ţipete, lacrimi, reproşuri, ameninţări de despărţire veşnică şi încheierea care-l înfundase în pământ: „Du-te la nevastă-ta, boşorogule, drăgosteşte-te cu ea, că ei i-ai cumpărat mătasă, iar de mine ai uitat!”

Va-să-zică ăsta fusese tot necazul. De acolo se năpustise în chef, în beţie, în cântec de lăutari şi desperare, uitându-şi minţile cine ştie pe unde...

„M-am copilărit, dracu’ s-o ia de treabă... Au să râdă de mine trei luni măgarii ăia...”

Acum după ce aflase de ce-i trist, de ce fusese trist aseară şi toată noaptea în continuare, măcar

că încercase tot ce omeneşte se poate ca să scape de starea aceea afurisită, Telegdi se simţi limpezit şi se învioră. Nu-şi mai pierdu vremea cu alte întrebări. Îl chemă iarăşi pe valet, să-l ajute la îmbrăcat.

În zilele când n-avea treabă la cancelarie, purta un costum de postav, ca un târgoveţ oarecare, dintre cei cu avere, iar faţa şi-o ascundea cât se putea sub borurile largi şi aplecate, ale unei pălării de pâslă fină. Coborî pe scara bucătăriei, închipuindu-şi că astfel trece neobservat şi ieşi pe uşa servitorilor. Poruncise între timp valetului să-l anunţe pe vizitiul lui de taină, dar n-avu răbdare s-aştepte; lăsă vorbă la grădinar unde poate fi găsit şi se îndreptă grăbit aproape tremurând de neastâmpăr, spre casa în care ţinea prăvălie jupânul Şurli.

Şurli îl primi pe Telegdi după toate regulile bunei cuviinţe şi-ale bunei tradiţii negustoreşti, cu plecăciuni până-n podele, cu respect de mai multe ori mărturisit prin vorbe şi gesturi, cu mirate complimente stârnite de prospeţimea, vigoarea şi sprinteneala cinstitului oaspe; iar la urmă îl întrebă cu ce-i poate fi de folos într-o sfântă zi de duminică.

Telegdi minţi cu seninătate că nu mai are linişte acasă de gura nevesti-si şi-a fiică-sii, care auziseră vorbindu-se printre cucoane de mărfurile arătoase aduse de curând de Şurli tocmai de la Lvov. Ce mai, femeile nu mai aveau linişte şi i-o tulburau şi pe-a lui, mai împiedicându-l şi de la treburi; îi ceru

iertare negustorului că i-a tulburat duminica, şi-l rugă să aibă bunăvoinţă şi să înţeleagă situaţia în care se află. Şurli, bărbat cam de aceeaşi vârstă cu Telegdi, n-avu nevoie să facă mari eforturi ca să înţeleagă situaţia. Ca orice negustor, ştia mai multe decât li s-ar fi părut altora c-ar şti. Şi în afară de aceasta, contesa şi fiică-sa îi vizitaseră dugheana încă în cursul săptămânii şi cumpăraseră mătasa trebuincioasă, pe care feciorul jupânului Şurli o şi dusese la croitoreasă. Iar aseară trecuse şi Poli alegându-şi mătasa de care avea nevoie şi spusese la plecare, râzând drăgălaş: „are să vină moşulică s-o plătească şi să mi-o aducă. Pentru un pupic, nu-i mult”.

Fireşte, jupân Şurli se feri să facă vreo aluzie, ci dimpotrivă, îi ţinu hangul contelui, declarând cu oarecare solemnitate că femeile nu se gândesc decât la podoabe şi haine şi tot felul de zorzoane. Pe urmă îl pofti jos în prăvălie, poruncind în acelaşi timp unei slujnice să pregătească o mică gustare.

Prăvălia lui Şurli avea două încăperi separate, una cu intrare din stradă, pentru cumpărătorii de rând, şi alta, cu ferestre mari spre grădină, mobilată ca un salon; aici nu pătrundeau decât clienţii de vază şi prietenii cei mai apropiaţi.

Intrând în această de a doua încăpere, jupân Şurli îl rugă pe conte să şadă şi să-l îngăduie o clipă, până aduce marfa la vedere, iar pentru trecere de vreme să fie atât de bun şi să guste un şnaps de secară, a cărui principală calitate este că poate fi băut şi înainte de mâncare, şi după

mâncare, şi dimineaţa, şi seara, la orice oră de zi sau de noapte, şi-i atât de tare, încât chiar de visezi numai că-l bei, te trezeşti beat, de parcă l-ai fi băut cu adevărat.

Şnapsul se potrivea de minune cu starea contelui Telegdi. Fu de asemenea bine primită şi pulpa afumată de gâscă adusă de slujnică pe o frumoasă tavă de argint. Iar mătasa vişinie cu dungi subţirele fumurii, aleasă în ajun de Poli, prezentată acum de negustor drept marfa cea mai aleasă, mai fină şi mai de bun gust din tot ce avea şi avusese vreodată în prăvălie în lunga sa carieră de negustor, îl entuziasmă pe conte. Bărbaţii, la orice vârstă, sunt înclinaţi să viseze. Rachiul îi stinse arsurile din stomac, pulpa de gâscă era fragedă, contele sui repede din supărarea care-l mânase încoace, într-o legănată bună-voie, de unde, întrezărind în apele schimbătoare ale mătăsii toate bucuriile serii care avea să vie, se consideră cel mai fericit bărbat de pe pământ. Uitase de hachiţele lui Poli, de ţipetele şi de toate vorbele ei de batjocură, scrâşnite cu mânie şi dispreţ pentru vârsta lui. Acum, neastâmpărat şi nerăbdător ca un cocoş tânăr, abia mai stătea locului, şezând în jilţul de piele ca pe jăratic; ar fi vrut să alerge într-un suflet spre căsuţa dintre vii, în care o adăpostea pe Poli, dar mai întârzia, să nu-l jignească pe negustor, care-l primise şi-l servise cu atâta bunăvoinţă şi respect.

— Aşadar, din nou s-a făcut cald, îi spuse, după ce sorbi din păhărelul care fusese umplut pentru a

treia sau a patra oară.

— Da, răspunse Şurli, e-o vară nemaipomenit de călduroasă.

— Pe-acolo, prin Polonia aceea, pe unde-ai călătorit, tot aşa-i vremea? Cald ca pe aici?

— Cam tot aşa. Ziua, arşiţă, noaptea, zăpuşeală. Colb mult, te înăbuşi dacă stai mult pe-afară şi nu tragi câte-un gât de bere... Nici trecând munţii încoace, printre păduri, nu ne-am bucurat de cine ştie ce răcoare. Doar noaptea, câte puţin.

— Greu drum aţi făcut... Obositor...

— Nu chiar aşa de greu. Am umblat cu caii şi căruţele noastre şi cu simbriaşii noştri. E şi mai ieftin şi ştii cu cine te afli. Şi nici n-a trebuit să ne grăbim. Când ne-am simţit osteniţi, ne-am oprit, şi-am pornit iarăşi, când bine ne-a căzut.

— Aşa mai merge...

— Da. Mai luaţi...

— Mmm... Într-adevăr, minunat şnapsul dumitale. Pe-acolo, poleacii ăia beau aşa ceva?...

— Beau şi ei, au o răchie, zubrovka, destul de bună, da nu-i ca ăsta...

Pe urmă, Şurli povesti câteva întâmplări de la drum, de-ale lui sau de ale altora, aflate pe la popasuri. Nu tăcu cu totul nici Telegdi, mai scăpă şi el câte o vorbă, în răstimpuri, deşi nimic nu-l mai interesa, decât fătuca lui, care poate nici nu se sculase încă şi-ar fi fost un noroc teribil s-o surprindă în aşternut şi s-o poată admira îmbrăcându-se.

Şurli înţelegea bine starea împrăştiată a contelui

şi nu i-o lua în nume de rău. Ar fi pus poate capăt taclalelor, dar voia neapărat să-i mai servească o ştire oaspetelui său; nu era măcar convins că ştirea ar putea să fie o surpriză pentru conte; n-ar fi fost o minune dacă Telegdi ar fi aflat, chiar a doua zi sau chiar să se fi aşteptat mai de înainte că are să se întâmple; şi greu era de presupus că ar putea să-l intereseze mai mult – în ceasul acesta – decât negruţa din deal. Şurli, însă, îşi urmărea un gând al său. De aceea mai întinse ciorba, cât se putea între doi bărbaţi care prieteni nu pot fi, dar se preţuiesc reciproc şi se stimează, iar la urmă, printre altele, ca pe un lucru de mult sfârşit şi pus deoparte, de care n-are rost să pomeneşti decât aşa, în treacăt, strecură delicat, fără niciun accent, ba chiar oftând uşor, cum se şi cuvine.

— ...Şi bietu Ştirbu, aţi auzit, gândesc...

— Ştirbu? Care Ştirbu?

— Hangiul de la Dumbrăvioara.

— Aha! Ce-i cu el?

— Păi s-a spânzurat.

— Nu mai vorbi!

— Aşa-i cum vă spun.

— Dar de ce? Doar îi mergea destul de bine...

— Nimeni nu ştie de ce... Nimeni nu înţelege...

— De!... Păcat de el. Avea un han bun. Se putea petrece acolo...

— Hanul a rămas... Şi hangiţa... tânără... Se mai poate petrece...

Telegdi râse, dar nu prea de tot vesel, ca la o glumă bună, mult mai reuşită decât altele, dar

pentru care nu eşti pregătit sau pentru care n-ai chef chiar în clipa aceea...

Şurli se miră în sinea lui, îşi spuse însă că omul îşi are motivele lui să nu se arate prea curios de nenorocirea lui Ştirbu, şi aşteptă puţin să i se mai ceară amănunte şi completări; şi iarăşi mirat că Telegdi nu întreabă nimic şi nici măcar nu-şi dă cu părerea despre soarta omului şi subţirimea firului numit viaţă, cum se întâmplă de obicei când vine vorba despre moartea cuiva, indiferent cine ar fi el, Şurli povesti de la sine, neîntrebat, cum fusese găsit Ştirbu, spânzurat, cum fusese adus acasă şi-apoi îngropat ca un câine, şi-apoi ce-au declarat ţăranii care-l găsiseră şi ce-au constatat primarul şi notarul, cercetând căruţa şi taşca şi buzunarele hainelor, şi adăugă vreo câteva cuvinte şi despre starea de năuceală a bietei văduve – şi-n tot acest timp, nu prea mult timp, fiindcă Şurli nu era un povestitor nărăvit, nu încetă să se mire cât de bine ştie să se prefacă musafirul său. Socoti însă că însăşi înalta lui slujbă cere o astfel de purtare şi nu mai insistă; şi nici altfel n-avea vreun interes să trezească bănuielile contelui asupra unui alt negoţ de care se ocupa, cu alte mărfuri decât acelea puse la vedere în dugheană. Trebuie să mai spunem că negustorul Şurli de la început nu crezuse că Ştirbu şi-ar fi pus cu mâna lui laţul de gât, dar era şi el numai un om şi, cu toate că ştia destule, nu ştia chiar totul, de Vălean nici nu auzise măcar şi nu avea de unde să cunoască legăturile care-au fost între acesta şi Ştirbu şi nici

împrejurările care-i împrieteniseră pe Ştirbu şi Telegdi. Rămase deci convins că însuşi Telegdi aranjase sinuciderea lui Ştirbu, ca să se descotorosească de un slujitor care ştie prea multe – nu era nici pentru Şurli un secret că Telegdi cheltuieşte mai mulţi bani decât e-n stare să facă, agonisindu-i pe cei de lipsă prin mijloace pe care probabil nici duhovnicului său, la spovedanie, nu i le mărturiseşte.

Lamurit dinspre partea lui (convins şi deloc dornic să ştie mai multe decât bănuia a şti), Şurli schimbă vorba şi curând apoi cei doi bărbaţi respectabili se despărţiră în deplină prietenie.

Orice om, oricât de multe ar şti şi oricât ar fi de cunoscător al celor omeneşti, se mai înşală câteodată; se înşelase şi Şurli închipuindu-şi că lui Telegdi nu-i pasă de moartea lui Ştirbu şi încă presupunând că s-ar fi descotorosit de el; oricum s-au întâmplat însă lucrurile şi orice ar fi crezut Şurli despre ele, pentru dânsul urmările n-aveau să fie nici bune, nici rele şi poate că nici n-avea să le cunoască. Contele însă ar fi avut motive să fie mai atent la această ştire şi să se gândească puţin şi dacă n-ar fi fost la mijloc Poli şi dorinţa lui nestăpânită de împăcare şi de tot ce însoţeşte împăcarea dintre doi ibovnici, poate că s-ar fi gândit puţin şi-atunci i s-ar fi părut ciudată sinuciderea asta şi-ar fi cercetat poate lucrurile mai de aproape şi nu se ştie ce ar fi aflat; ori dacă ar fi fost mai tânăr şi memoria lui n-ar fi fost obosită şi predispusă mai curând să doarmă şi să se

odihnească decât să scormonească trecutul, măcar mai târziu, după ce avea să se împace cu Poli, şi-ar fi amintit că numai cu trei zile înainte de a fi găsit mort, Ştirbu venise la dânsul, nechemat, stăpânit de teamă şi presimţiri întunecate, şi-ar fi cercetat, desigur, şi iarăşi nu se ştie ce-ar fi aflat şi ce-ar fi înţeles şi cum s-ar fi purtat în continuare.

Şi după aceea încă, după ce se despărţise de Şurli şi pornise legănat pe pernele cociei sale cu perdele la geamuri, mângâind mătasa ce-o ţinea pe genunchi, într-un coşuleţ, încă ar fi avut prilejul să-şi pună soarta la adăpost. Era un drumeag, desprins din drumul mare care te ducea la Sighişoara, puţin folosit şi numai de proprietarii viilor de pe deal şi doar rar şi întâmplător de străini; pe-aici urca, legănată, la pas, cocia lui Telegdi, cu perdelele lăsate peste geamuri şi se întâlni cu şase călăreţi care coborau; şi-n locul strâmt unde se întâlniră, cocia se opri, aşteptând să treacă, pe alături, cu oarecare greutate, cei şase călăreţi, negustori, judecându-i după îmbrăcăminte şi bogaţi, socotind că numai cei şase cai şi făceau o avere. Telegdi nu mişcă perdeaua să vadă cine trece şi nici nu se ştie, l-ar fi recunoscut sau ba pe Vălean, dacă l-ar fi văzut, aşa cum era îmbrăcat, în haine negre nemţeşti şi cu pălăria coborâtă peste ochi.

Şi la întoarcere, topit şi neadunat în sine după ceasurile petrecute cu nebunatica Poli, aproape adormit în cocia lui cu arcuri mlădioase, Telegdi încă ar mai fi avut un prilej, măcar să tresară şi să

devină mai chibzuit pentru viitor, întâlnindu-se iarăşi cu aceiaşi şase călăreţi. Cocia cobora, călăreţii suiau. Acum se opriră călăreţii, ţinându-şi caii pe margine, deschizând drum cupeului, să treacă. Şi numai vizitiul se întoarse o singură clipă, după ce trecu, dar nici el nu-şi puse vreo întrebare, ci numai admiră caii puternici care urcau dealul, aproape fără efort.

Nici Vălean care călărea în fruntea pâlcului nu bănui vreodată cât de aproape fusese de omul pe care avea să-l vâneze peste alţi câţiva ani; nici el nu ştia toate legăturile lui Telegdi şi habar n-avea de existenţa tinerei sale ibovnice; poate că l-ar fi capturat de-atunci, n-ar fi fost greu şi nici cu primejdie; şi atunci multe s-ar fi întâmplat altfel.

VI

1

În ziua în care, fără măcar să bănuiască, se încrucişase de două ori cu omul pe care apoi avea să-l caute câţiva ani buni la rând, până să-l prindă, cu mare risipă de efort şi cheltuială în bani şi

oameni, renunţând la bucurii pe care ar fi putut să le aibă, şi judecându-l avea să constate că-l plătise mai scump decât preţuia, Vălean era bătut de gânduri şi obosit.

În săptămâna care trecuse, după ce-l pedepsise pe Ştirbu aşa cum se ştie, lucru de care, odată făcut, aproape şi uitase, nu prea stătuse locului, în afară de scurtele popasuri de noaptea, câte două-trei ceasuri. Cutreierase sate şi păduri şi munţii, locurile lui vechi recunoscându-le. Suise până la Bilbor şi Corbu, căutând un om mai vechi de-al său, Todoran, a cărui urmă se pierduse. Şi nu-l găsise, fie că murise între timp sau numai fugise cu banii lăsaţi în păstrarea lui, fericindu-se prin vreun ungher ascuns al lumii, fie că-i risipise aceşti bani şi se ascundea de frică. Oricum s-ar fi întâmplat lucrurile, pierduţi erau pentru Vălean şi banii şi omul. Coborâse pe la Stânceni şi trecuse munţii prin Monor, pe Valea Recii, ţinându-se departe de drumul ţării; îl găsise într-o văgăună, după multă căutare, pe Trifan, care se sihăstrise şi ajunsese sfânt cu barbă, îmbrăcat în zdrenţe; îşi ţinea zilele din pomenile ciobanilor, care îl şi păzeau, socotind că le apără turmele de lupi şi urşi şi gălbează şi păşunile de uscăciune; îi îndrumase spre ascunzătoarea cu banii neatinşi, iar el nici nu s-apropiase, de parc-ar fi fost vrăjiţi şi afurisiţi, numai le arătase locul, stând deoparte şi degetul îndreptat într-acolo îi tremura; fericit că se tăiase şi ultima lui legătură cu lumea şi cu trecutul, se despărţise de Vălean blagoslovindu-l şi făgăduindu-

i că „am să mă rog pentru iertarea păcatelor tale”. Vălean plecase mai departe, gândind scârbit: „S-a dus şi ăsta, parc-ar fi mort. Aşa se vede că frica sfinţeşte pe om.”

Aflând, la Lunca, la crâşmă de la nişte drumeţi care veneau dintr-acolo, că la Sărăţel moara n-o mai ţine Dragotă, ci un sas din Viişoara, Vălean schimbase drumul şi mergând tot printre dealuri, istovind caii, schimbându-i şi alergându-i mereu, trecând prin Pintic, cotind pe la Cozma şi-apoi prin Filpiş şi Fărăgău, căutându-şi oamenii, lăsându-le o vorbă, un semn de-i găsea, neoprindu-se nici dacă nu-i găsea, cinase miercuri seara la Voivodeni, la un prieten care nu-l uitase şi nu se temea de el; peste un ceas trecea Murăşul cu podul plutitor la Glodeni, şi în trecere îi spunea câteva vorbe, lăsându-i şi câţiva zloţi văduvei lui Fodor care-i mulţumise şi pentru vorbe şi pentru zloţi şi curând apoi intrase în odaia Mariei din grădină, pe fereastră, speriind-o, cu bucurie însă.

Stând cu Maria, nu dormise mai deloc. O drăgostise oarecât, nu cât ar fi vrut ea, şi mai mult o învăţase ce să facă cu hanul, cum să-l păstreze şi să aibă grijă să-i observe pe toţi care trec pe-acolo şi se opresc pentru vin şi mâncare şi pentru somn, şi chiar pe cei care trec şi nu se opresc, şi-i promisese că-i trimite un om care ştie scrisul şi cititul, s-o ajute să se descurce în hârtiile rămase de la Ştirbu; îi poruncise să păstreze toate legăturile pe care le avusese Ştirbu, saşii de la Teaca, de la care cumpăra vinul cel bun, negustorii

pe care-i împrumuta cu camătă, şi toţi câţi erau însemnaţi în vreun fel în catastifele hanului. O învăţase cum să-l recunoască pe acel om pe care avea să i-l trimită şi cum să se împrietenească cu jandarii şi cu spionii lor şi să le dea de băut şi de mâncare, chiar şi fără bani, şi să nu se teamă de nimeni, că sunt pe aproape bărbaţi care s-o apere.

Maria înţelesese îndată ce-i cere Vălean şi se învoise, ştiind că astfel îl leagă de ea şi are să-l vadă mai des, chiar dacă numai noaptea şi pe fugă. Nici nu mai întrebase altceva decât: „Când mai vii?”

Joi dimineaţa, Vălean era la târg la Rîci, seara se întorsese la Maria, tot pe furiş intrase la ea, acum însă mai mult dormise. Vineri şi sâmbătă cutreierase pe drumeaguri de munte şi cărări, de la Ibăneşti până la Beica, şi până la Eremitu, şi venind pe Niraj la vale, după ce se abătuse şi pe la Hodoşa, trecuse dealul duminică pe la prânz dinspre ledu, şi aşa se întâlnise cu cocia lui Telegdi, fără să ştie şi fără s-o fi aflat nici după aceea, niciodată.

Venind spre oraş, unde avea să se întâlnească cu Ispas, încă nu ştia că are să mai treacă sau nu mai înainte de-a porni la drumul cel lung spre ţară, pe la Maria. Chiar de o dorea însă şi-i plăcea s-o ţină în braţe şi s-o asculte vorbind cu glasul ei un pic mai gros decât îl au de obicei femeile, tot nu s-ar fi dus la dânsa, dacă treburile pe care le avea de dus la bun sfârşit nu i-ar fi îngăduit răgazul necesar.

La întoarcere, ştia că mai poate zăbovi la hanul

din Dumbrăvioara două zile, poate şi trei. Ispas îşi văzuse de lucrul lui, făcând bine şi cu cap tot ce-i ceruse Vălean, aşa cum acesta se şi aşteptase de altfel; găsise o cârciumă bună pentru Copăcean, la Podeni, cu vecini puţini, gata oricând să vândă cocioabele în care locuiau şi avea s-o cumpere după tocmeala cuvenită, şi avea să cumpere şi cocioabele, mutând în ele oameni prieteni. Timp aveau, nu era grabă. Mai avea Ispas să strecoare printre jandarii lui Telegdi doi sau trei feciori aleşi de prin sate diferite, încât să nu se ştie unul pe celălalt. Şi mai avea de făcut şi alte câteva lucruri, despre care se va afla la timp; toate făceau parte dintr-o pregătire al cărei rost însuşi Ispas abia îl bănuia. Lui însă puţin îi păsa de asta.

Vălean alesese, să pătrundă şi să iasă din oraş, această potecă, fiindcă nu voise să treacă pe sub ochii vameşilor. Ajungea cu ocol la Dumbrăvioara, după miezul nopţii, dar Maria n-avea să se supere pentru că-i tulbură somnul.

2

Cam pe la jumătatea săptămânii care urmă, spre seară, Vălean şi Stoica şi cei patru fraţi Şuta intrară în ograda hanului din Bălăuşeri colbuiţi şi năduşiţi şi ei şi caii. Descălecară cu mişcări moi, semn că erau osteniţi de drum şi sleiţi de arşiţă, intrară în cârciumă şi Vălean întrebă dacă se găseşte mâncare şi-un strop de băutură şi loc de dormit

pentru şase bărbaţi şi nutreţ pentru şase cai. Horong, care sta de vorbă cu nişte localnici veniţi să-şi stâmpere setea, s-apropie, salutându-i şi le răspunse că se găsesc de toate şi vor fi mulţumiţi şi măsurându-i cu privirea fără nicio sfială, pe rând, unul după celălalt, pe toţi, întrebă:

— Veniţi de departe?

— Da, răspunse Vălean. Venim într-una de azi-dimineaţă şi-ar fi vremea să ne odihnim şi să mâncăm.

— Se poate şi una şi alta, spuse hangiul, aşezaţi-vă unde vă place şi eu am să poruncesc să vi se aducă mâncare şi băutură şi n-am să uit nici de cai.

Ieşind, hangiul se întoarse o dată din prag mai aruncând o singură privire, scurtă, spre oaspeţii care tot domol cum intraseră, cu gesturi moi, se aşezau de-o parte şi de cealaltă a unei mese aflată mai în marginea încăperii, chiar în dreptul ferestrei larg deschise spre ogradă, dincolo de care începea lunca împânzită de lăstăriş a Târnavei-Mici. Horong nu se miră de îmbrăcămintea lor, care-i arăta drept negustori, însă nişte ochi ageri ar fi văzut îndată că n-o purtau decât de foarte puţină vreme şi nu se simţeau la largul lor în ea; măcar că avea ochii ageri, Horong se miră numai cât de mult seamănă patru dintre ei, de parcă ar fi fost gemeni, şi numai de aceea se întorsese din prag să-i mai vadă o dată, să se convingă că într-adevăr seamănă între ei ca picăturile de apă.

Şi puţin mai târziu, în cămară, în timp ce alegea bucatele pentru oaspeţi, îşi spuse: „Negustori vor

să pară dânşii, dar nu-s cum nu-s eu catolic chiar de mi-aş face crucea întors, şi ăia patru gândeşti că-s gemeni şi poate nici ei nu-s gemeni, dar naiba să-i ia, ce-mi pasă mie! Au cai frumoşi, cu şei scumpe, înseamnă că au şi bani.”

S-ar fi mirat mai mult şi s-ar fi uitat mai bine, mai atent şi cu bănuiala necesară la aceşti drumeţi, dacă cineva i-ar fi spus că şi în ceasul morţii sale, care n-avea să întârzie ani prea mulţi, tot feţele stricate de vărsat ale acestor fraţi ieşiţi parcă din unul şi acelaşi tipar are să le aibă în faţa ochilor săi îngroziţi şi n-avea să ştie să spună la judecata de apoi care dintre ei i-a dat lovitura de graţie.

Nimeni însă nu se găsi să-i facă prezicerea (şi desigur n-ar fi crezut-o) şi se întoarse foarte liniştit în cârciumă cu două căni mari din care turnă vin în ulcicile mai mici din faţa călătorilor. Nu-i mai întrebă de unde vin – i-ar fi spus-o dacă ar fi avut chef când îi întrebase întâi – şi nici încotro se îndreaptă. Închină cu ei o ulcică, după cuviinţă, şi-i întrebă dacă le place acest vin aspru, că de nu, are şi mai dulce.

— Mai mult de mâncare simţim nevoie, dar vinul e bun şi lasă-ni-l pe acesta, spuse tot Vălean. S-ar fi zis că dintre toţi numai el ştie vorbi.

„Înseamnă că el îi stăpânul,” gândi Horong şi spuse cu glas tare:

— Are să vie şi mâncarea îndată, numai un pic să îngăduiţi, până-ncălzim ciorba, şi are să fie după aceea nişte fripturi de porc, iar dacă n-are să vă placă, să nu-mi plătiţi niciun creiţar…

Horong îşi schimonosi faţa, zicând el că râde de propria lui glumă, dar oaspeţii nici nu zâmbiră măcar. Tăcuţi, sorbeau tot fără grabă, gustându-l parcă mereu, vinul din ulcici.

Horong nu se supără că gluma nu fusese luată în seamă. Era şi gluma veche şi răsuflată; nici pe el nu-l mai înveselea cu adevărat; şi mai ştia că oaspeţii sunt de toate felurile – unii te năucesc cu pălăvrăgeala lor şi trebuie să-i asculţi şi chiar să-i încurajezi, alţii tac de parc-ar fi muţi din naştere şi trebuie şi pe aceştia să-i înţelegi şi să nu-i sâcâi. Şi chiar de-i plăceau mai mult cei limbuţi, era destul de dibaci în meseria lui, încât să ştie să-şi facă o părere a lui şi despre cei care îşi păzeau gura.

Ieşi în curte să vadă de şi-au primit şi caii tainul lor. Îi certă pe argaţi că întârziaseră cu ţesălatul, că fânul era puţin şi ovăzul nu îndeajuns de muiat în apă. Ştia că, prin fereastra deschisă spre curte, oaspeţii pot să-l audă şi să-l vadă, şi de-aceea strigă tare, agitându-se, suduind, punând şi el mâna s-ajute, s-arate cum trebuie făcută o treabă, aşa încât să se înţeleagă ceva din ea, ceea ce îi permise să observe că şeile sunt noi-nouţe şi caii de curând potcoviţi şi aleşi de om care se pricepe la cai, nu prea arătoşi, nici înalţi şi nici zvelţi măcar, vânoşi, pietroşi, şi nu tare tineri, la vârsta lor cea mai bună patru, cinci ani, care obosesc greu şi, dacă-i nevoie, pot să şi alerge ceasuri de-a rândul, corcituri parcă anume prăsite pentru bărbaţi care-şi petrec jumătate din viaţă călare. „Nu-s negustori, asta-i limpede, gândi el, dar nici

domni care călătoresc de plăcere sau pentru alte scopuri pe care le pot avea domnii... N-au nici înfăţişare domnească şi nici nu se poartă aşa...”

Şi tot umblând încoace şi încolo, gazdă grijulie păzind ca toate să fie bine, mâncarea bună la gust, aşternutul fără cusur, străduindu-se să-şi mulţumească oaspeţii în toate privinţele, mereu, pe furiş, în trecere, fără să se lase observat, se uita la ei, îi măsura, îi cântărea, îi preţuia şi nu ajungea la o părere de care să fie sigur şi convins.

„Bagaje mari n-au, înseamnă că trebuie să umble sprinten şi se grăbesc... îşi spuse. Chiar şi nişte tâlhari s-ar fi putut să fie, urmăriţi şi căutând o scăpare sau urmărind ei înşişi o pradă. Altfel n-ar avea rost să călătorească de dimineaţă până seara fără oprire, pe căldura asta.” Nu numai tâlharii sunt urmăriţi şi nu numai ei se grăbesc, fără să ţie seama de arşiţă sau vreme rea, mai sunt şi alte meserii lucrate pe ascuns. „Hoţi, greu de crezut c-ar fi...” gândi Horong mai târziu când oaspeţii, după ce mâncaseră şi, întrebaţi, tot cel care părea să fie stăpânul, adică Vălean, răspunse: toate-au fost bune şi-ţi mulţumim – ieşiseră în ogradă şi alene se apropiaseră de cai, să vadă cum fuseseră ţesălaţi şi ce nutreţ li se dăduse să ronţăie „Ar fi mai deşănţaţi, s-ar putea altfel, fie c-ar fugi de-o ameninţare, fie c-ar alerga ei după un vânat... Niciunul din oamenii aceştia n-are barba mai veche de o zi. Înseamnă că şi-au ras-o azi-dimineaţă, înainte de a porni la drum – iar tâlharii se folosesc mai rar de brici, şi niciodată când se grăbesc...”

„Poate-s militari,” îşi zise Horong iarăşi, văzându-i prin curte, tot grămadă, tot muţi, plimbându-se şi uitându-se la toate, la han şi la gardul curţii, la grădină şi la lunca Târnavei, peste care se lăsase ceaţa uşoară a serii, după ce mai înainte examinaseră atenţi potcoavele cailor. S-ar fi potrivit, după purtarea lor ţeapănă, caii iarăşi puteau să fie de-ai armatei, iar insul cel subţiratec şi nu prea înalt, singurul dintre ei căruia îi auzise glasul, să fie omul cu grad, care dă porunci şi duce pe umerii săi răspunderea. Aşa i se şi supuneau ceilalţi şi-l ascultau, ca nişte cătane pe un ofiţer, de care se şi tem. „Curieri imperiali să fie?... Ori poate de-ai guvernământului... Ba şi prea sfinţiile lor episcopii au, pentru anumite treburi, militari în serviciul lor...” Aşa dacă stăteau lucrurile, socotind că sunt şase, însemna că duceau în tăştile lor, sau măcar într-una din ele, lucru scump.

Nici a doua zi în zori, încă de cu noapte, când Vălean şi oamenii săi plecară, după ce plătiseră fără tocmeală, exact cât li se ceruse, niciun creiţar mai mult, fără s-arate o grabă prea mare, dar nici îngăduindu-şi să întârzie, Horong încă nu se decise ce părere să-şi facă despre oaspeţii săi. Dormise şi el bine, fără nelinişte – de-ar fi fost o urmărire, ar fi fost prevenit, de are să vină vreo înştiinţare de-acum încolo, are să ştie ce să spună – şi tot liniştit hotărî că n-are motive să se amestece. Şi pe urmă, cum nicio întrebare nu veni de la stăpânul său, colonelul Telegdi, uită de cei şase călători, care i se păruseră atât de ciudaţi sau măcar neobişnuiţi. Şi

chiar de n-ar fi uitat şi s-ar fi decis să-şi înştiinţeze stăpânul, soarta lui n-ar fi fost alta: înştiinţarea lui ar fi nimerit în gol, ca şi a lui Ştirbu, pentru că Telegdi avea alte preocupări la vremea aceea.

3

Trei ani de zile apoi, prezenţa lui Vălean nu s-a mai simţit prin aceste părţi.

Spun unii, şi-i poate adevărat, că în acest timp a lipsit de pe aici, că a fost prin ţară, a călătorit pe acolo ca un drumeţ obişnuit, după interese numai de el ştiute, dar desigur paşnice, fiindcă s-a ferit de ciocniri, de gâlceavă, de orice ar fi putut trezi atenţia asupra lui; avea hârtii bune la el, pe care le-a arătat când i-au fost cerute de slujbaşi îndreptăţiţi să le ceară, datorii n-a lăsat în urma lui, fiindcă avea bani destui să plătească pentru tot ce folosea, şi vama, numită bacşiş a plătit-o pe unde exista obiceiul şi a cutreierat ţara, umblând de la Jii spre Răsărit şi suind apoi, din Vrancea, până pe sub Rarău, tot căutând un loc anume, numai printre munţi şi dealuri, fiindcă nu-i plăcea câmpia întinsă; că în cele din urmă a găsit locul pe care-l căuta pe undeva de la Ştefăneşti mai spre munte, nu departe de Moşteni, la un pârâu nu mare, dar cu apă destulă, ce se chema Potop – o moşie bunicică, pământ cu pădure şi pajişti şi-o luncă bună pentru grâu şi alte bucate; că a cumpărat moşia aceea şi

a plătit-o numărând banii pe masă, a plătit şi pisarului care a întocmit actele şi judelui care a apăsat cu pecetea şi adălmaşul l-a plătit tot el, cinstindu-i pe martori şi pe boierul care-i vânduse pământul şi pe prietenii şi pe rudele acestuia, cu miel fript şi vin; că a adus nişte meşteri de i-au clădit acolo un conac încăpător, cu toate acareturile necesare, bine adăpostit sub geana pădurii, cu ziduri ca de cetate, cu porţi grele, ferecate, cu turn de pază, ceea ce n-a mirat pe nimeni, judecând pustietatea locului.

Mai zic unii că şi-ar fi găsit şi o ibovnică prin părţile acelea, pe care a încântat-o cu daruri scumpe, ceea ce iarăşi poate fi.

Alţii presupun că n-a lipsit necontenit în toată vremea asta, trei ani bătuţi pe muchie; s-ar fi risipit ce-a adunat în cele nici trei săptămâni întregi, de la ziua în care a dezertat şi până-n ziua când a pornit împreună cu Stoica şi cei patru fraţi Şuta spre ţară, trecând pe la Sighişoara, ocolind Sibiii, ieşind la Sebeş şi trecând munţii pe-acolo, pe drumul Novacilor. Spun ei că, în acest răstimp, Vălean a mai fost el prin ţară, ştiut numai de unii, de câţiva din prietenii lui, nu de toţi, şi poate-i adevărat aşa, pentru că în vremea asta s-au mai întâmplat unele lucruri, ştiute şi legate mai târziu, iar cei care au trăit pe atunci şi-ar fi avut interes poate să le ştie şi să le lege nu le-au cunoscut sau nu le-au înţeles, de-aceea nici nu le-au legat de numele lui Vălean şi unii au şi plătit că n-au ştiut sau numai nu le-a păsat.

Poate trecuse numai un an, poate ceva mai mult, de când Vălean trecuse în ţară şi călătorea pe acolo şi făcea ce făcea. Că s-a repezit el până în satul lui de baştină ori a trimis un om anume, nu se poate şti chiar precis. Destul că fratele său Mitru, bărbat către patruzeci de ani la vremea aia, parcă pişcat de streche, parcă înnebunit deodată, împins şi mânat parcă de diavol, şi-a vândut înir-o singură zi boii de jug şi vacile de prăsilă, oile vreo sută, şi caprele câte avea şi plugul, şi grapa, şi carul, şi sania, şi toate de pe lângă casă care i-au trebuit cuiva şi a dat vreun preţ oarecare pe ele, iar pentru casă dacă n-a găsit cumpărător în graba aceea, a bătut scânduri pe ferestre şi pe uşă; şi împreună cu nevasta şi copiii toţi, mari şi mai mărunţi, vreo şapte, şi cu fata mai mare pe care-o măritase între timp şi cu bărbatul ei şi cei doi prunci ai lor, în noaptea care urmase au plecat, au pierit toţi, nesimţiţi de nimeni, fără să spună cuiva încotro se duc şi până unde, şi şi-au luat şi câinii cu ei. Sunt unii care ştiu şi toaca în cer, ei zic, şi se poate crede şi asta, că Mitru şi cu familia lui toată, după ce şi-au vândut ce-au putut vinde, la repezeală, au petrecut sfârşitul de vară şi începutul toamnei la stâna lui Creţu, ajutându-i cât se pricepeau la ciobănie şi apoi, după ce-a căzut prima brumă şi turmele au început a trece la iernat spre câmpiile mai calde din ţară şi spre Dunăre, unde zăpezile vin mai târziu şi iarna-i mai blândă, au trecut şi ei hotarul de atunci odată cu oile, cei mari urmându-le pe jos, iar copiii nevârstnici,

călare pe măgari, printre tarhaturi, unii cei mai mărunţi chiar vârâţi, împachetaţi, în desagi, înveselindu-i pe vameşi.

Rămâne însă ştiut că Mitru a plecat din satul lui, care-a fost, Monor ori Galaţii Bistriţei, ori Herina, ori Glăjărie, ori altul, în dricul verii şi a ajuns să se mute cu toţi ai lui, în conacul clădit de Vălean undeva de la Ştefăneşti mai spre munte, nu tare departe de Moşteni abia în decembrie, având însă vreme să s-aşeze bine şi să-şi mănânce colacii de Crăciun, împreună cu toată familia lui, în casă bine încălzită şi o curte în care dulăii aduşi de dincolo aveau ce să păzească.

Şi tot atunci, într-o noapte, zice-se că toamna era în toiul ei, via fusese culeasă şi se putea bea vin tulburel, au venit hoţii la hanul lui Horong. Târziu, după miezul nopţii, s-au strecurat neauziţi în grajd şi i-au legat pe argaţi şi le-au înfundat gura cu câlţi, şi tot aşa, prelingându-se ca şerpii, au găsit în bucătărie slujnicile şi le-au legat şi pe ele, pe urmă, iarăşi fără să facă zgomot, ca nişte meşteri adevăraţi, au deschis pe rând odăile toate, i-au trezit uşor pe oaspeţi, pe toţi câţi se aflau în han, şi arătându-le pistoalele, fără un cuvânt măcar, prin semne numai, i-au sfătuit şi i-au convins să tacă şi să pună pungile cu bani pe masă, apoi i-au legat şi pe ei, culcându-i la loc în pat cu faţa către perete, după ce le îndesaseră cârpe în gură, şi la urmă de tot l-au luat pe Horong, şi tot aşa, în linişte şi tăcere, cu ghionți însă şi-mpunsături de pumnal şi alte imbolduri, l-au lăsat să scoată la vedere toţi

banii ce-i avea şi i-au luat. L-au lăsat şi pe Horong legat burduf, cu gura plină de cârpe, întins pe-o masă din crâşmă hanului, şi au plecat, luând cu ei toţi caii din grajd, şi pe ai călătorilor şi pe ai hangiului. Şi toţi câţi au fost, nu se ştie precis, zece sau cincisprezece, aveau pe faţă năframă legată sub ochi, ca să nu-i cunoască nimeni, şi haine de oraş pe dânşii şi cizme scumpe de iuft, iar în cap pălării de pâslă trase pe sprâncene. Caii furaţi au fost găsiţi peste trei zile, în hotarul celui de al treilea sat de la Bălăuşeri la deal, urma hoţilor s-a pierdut şi nimeni n-a putut spune pe unde au luat-o. Ca nişte umbre veniseră, ca nişte umbre au pierit.

Nenorocirile nu l-au ocolit nici după aceea pe Horong. După ce a plătit paguba călătorilor jefuiţi în noaptea aceea, din împrumut, unde a găsit, nu cât au cerut aceştia, fiecare, ci după tocmeli înverşunate, s-a săltat iarăşi, cum a putut, zbătându-se, şi mai fiind ajutat şi de stăpânire, care avea nevoie de un spion destoinic la această răscruce de drumuri, că aici se întâlneau cei care coborau cu sare de la Praid şi de la Corund cu oale, de la Sovata cu scânduri, şi cu oi, şi vite de tăiat, şi cu lână, şi de la Sângeorz şi Fântânele cu bucate, grâne şi cucuruz, şi tot aici poposeau alţii care urcau cu vin de la Coroi-Sîn-Martin şi Şona şi Jidvei, şi cei care voiau să iasă de la Târgu-Murăşului la drumul Braşovului prin Sighişoara şi cei care de la Sighişoara şi mai de departe voiau să vină cu mărfuri spre Câmpia Ardealului, tot pe aici trebuiau

să treacă şi să facă popas. Câteva luni au trecut numai şi Horong s-a simţit iarăşi bogat. Păţit însă, n-a mai ţinut câştigul său în ladă, ci cum se înfiripa, îl ducea la banca lui Ciontea, şi dormea mai liniştit. Şi a mai luat şi alte măsuri. Şi-a înconjurat ograda cu gard înalt de-un stânjen şi jumătate, porţile le-a ferecat şi la toate uşile a pus zăvoare pe dinăuntru. A dat drumul argaţilor cei proşti şi fricoşi şi a angajat trei bărbaţi zdraveni, care fuseseră şi soldaţi la viaţa lor şi poate că nu numai soldaţi, ştiau trage cu pistolul, iar pe întuneric parcă erau mai sprinteni decât ziua; ceruseră simbrie mare şi tain de vin la prânz şi la cină – Horong le-a dat ce-au cerut, spunându-şi că paza bună trebuie plătită bine. Şi lucrurile au mers destul de frumos în continuare, călătorii curgeau, zloţii se adunau, şi parcă anume sporeau văzând cu ochii. Şi-a auzit după o vreme, de-o vie care se vindea aproape, în hotarul Bălăuşerilor, cale de o jumătate de ceas cu căruţa de la han, şi s-a gândit s-o cumpere, l-a căutat pe proprietar, s-a târguit cu el câteva zile, s-a învoit apoi la un preţ, a pus arvuna pe masă faţă de martori, luând şi hârtie scrisă, şi s-a dus la Târgu-Murăşului să scoată banii ce-i lăsase în păstrare la Ciontea, să plătească preţul întreg, să se bucure încă în acelaşi an de mustul şi vinul propriei sale vii. Noaptea a dormit la oraş, la un cunoscut, împreună cu unul dintre argaţii cei noi, pe care-l luase cu sine, să nu umble singur la drum. Dimineaţa în zori a aşteptat la vama Coruncii, stând de vorbă cu vameşul până s-au ivit

trei căruţe, cizmari care îşi duceau marfa la târgul de la Sântămărie, chiar la Bălăuşeri; Horong îi rugă să-l îngăduie şi pe el în tovărăşia lor şi ei îl primiră că-l cunoşteau. Şi-au mers bine, pe-o vreme bună şi nu se gândeau la nimic rău – şi când au intrat în pădurea Acăţarilor, şi au început să urce dealul, la prima cotitură au ieşit din desiş nişte zdrahoni călări, vreo cincisprezece, dacă nu şi mai mulţi, tot cu năfrămi legate sub ochi, i-au oprit, arătându-le pistoalele, pe Horong l-au luat cu îndemânare, aşa călare cum se afla, şi ţinându-l strâns între caii lor, l-au purtat cu grabă, într-o poiană, mai într-o parte, unde l-au buşit un pic, până a scos banii. Apoi i-au dat drumul. Iar pe cizmari, care n-aveau bani, ci numai marfă, nici nu i-au luat în seamă, ci i-au lăsat să meargă în voia lor. Argatul, care sărise în ajutorul stăpânului său, s-a ales cu o lovitură în moalele capului, dată cu latul baltagului de unul dintre hoţi, ar fi murit poate, de n-ar fi fost pălăria de pâslă care să moaie puţin lovitura; aşa, doar a lunecat din şa şi a rămas lăţit în drum şi s-a trezit după ce toate trecuseră şi Horong se întorcea, pe jos, să se plângă autorităţilor din Târgu-Murăşului. Şi iarăşi urma hoţilor s-a pierdut de parc-ar fi fost năluci, nu oameni.

Horong nu era bărbat prost. A înţeles, fără să fie nevoie să-şi muncească prea mult creierii, că stă cineva de capul lui şi urmăreşte o răzbunare. Duşmani avea destui şi răuvoitori ca orice spion care-şi făcuse bine slujba şi n-a pierdut vremea întrebându-se care anume dintre ei îl caută şi-l

găseşte şi mai trage şi foloase din întâlnirea lor – şi a cerut pază armată pentru hanul său. A şi primit-o. Cinci jandari, comandaţi de un sergent fură trimişi să păzească răscrucea de drumuri a Bălăuşerilor. Şi a fost linişte după aceea. Vreo doi ani de zile, Horong n-avea să fie supărat, ci într-o iarnă, noaptea, ţăranii din Bălăuşeri treziţi din somn de dangătul clopotelor aveau să se mire cât de repede se poate mistui, lăsând numai cenuşa grămezi, un han frumos şi bine păzit, încât nimic să nu se mai poată scoate din lucrurile dinăuntru. Horong însuşi avea să dispară în noaptea aceea şi n-avea să-l mai găsească nimeni, nici viu, nici mort.

VII

1

Când s-a întors Vălean din ţară, era toamnă. Soarele mai lumina încă frumos pădurile pălite şi mai dădea căldură un pic, topind bruma căzută noaptea, se simţea însă din toate, din ceaţa rară care se răsfira printre crengi, din aerul subţire, din cârâiala speriată a ciorilor care se tot mutau încotrova în stoluri mari, stârnite, că vremea asta domoală n-avea să ţină mult, că numai să înceapă vântul şi s-aducă norii, că îndată se întunecă toate, se face zloată şi noroi şi frig, s-aştern zile rele.

Porniseră Vălean şi cu prietenii lui, Stoica şi cei patru fraţi Şuta, într-o duminică, poate chiar prima din octombrie, şi nu în zori, cum se porneşte de obicei la drum lung, ci mai târziu, aproape către prânz, coborâseră un timp pe valea pârâului ce se chema Potop, apoi trecuseră dealul şi străbătuseră Dobreştii în trap uşor, tocmai când ieşeau credincioşii din biserică de la liturghie, şi iarăşi trecură peste un alt deal şi tot coborând, apucaseră la drumul mare în dreptul Ştefăneştilor, cam după ojină, şi intraseră în târgul Piteştilor seara târziu, după ce se întunecase, găsiseră un han, la răspântia mare spre Bascov şi dormiseră acolo, odihnindu-şi caii, care nici nu erau cine ştie ce obosiţi.

Nici după aceea nu s-au grăbit, ci s-au mai oprit şi când n-ar fi fost nevoie, pe la crâşme, să mănânce pastramă de capră perpelită pe jăratec şi să bea tulburel, şi numai a treia zi, marţi, au ajuns la Râmnicul Vâlcii, unde-au zăbovit până mai după-amiază, când umbrele începeau să se lungească.

Şi-au urmat drumul pe dreapta Oltului la deal, tot fără grabă, de parcă n-ar fi avut o ţintă anume, iar noaptea au cerut adăpost la Cozia, unde pentru darul făcut în bani mânăstirii, călugării le-au dat de cină brânză, pâine şi ceapă şi i-au culcat în două chilii neîncălzite, destul de strâmte ca să încapă dormind înghesuiţi pe podele.

Dimineaţa, după ce s-au trezit, cam rebegiţi, şi-au limpezit obrajii cu apă rece şi şi-au dezmorţit trupul cu rachiul pe care-l aveau în ploşti. Numai

Vălean n-a băut şi n-a mâncat. El a cerut duhovnic şi s-a spovedit, apoi a coborât la ţărmul Oltului să-şi facă rugăciunea, aşa cum obişnuia el să şi-o facă în anumite momente, de unde s-a întors la prietenii lui şi mai întunecat la chip. Abia acum a cerut rachiu şi a băut o înghiţitură, a mâncat puţină pâine şi brânză, mai mult a ciugulit, tot tăcut şi mohorât.

Pe urmă a spus:

— Să mergem!...

Şi în mai puţin de un sfert de ceas erau din nou pe drum.

Purtarea lui Vălean – spovedania şi-apoi rugăciunea, singur, sub salcie, pe malul apei – nu-i mirase pe prietenii lui. Nu i-ar fi mirat nici de-ar fi început să facă tumbe în curtea mânăstirii; nimic nu i-ar fi mirat. Intraseră în slujba lui, îl ştiau de stăpân, nu se osteneau să-l judece. Nici căutătura posacă nu-i tulburase după aceea, când îşi continua călătoria. Nu bănuiau că mărturisirea nu fusese ca de obicei şi nici rugăciunea care urmase, cu împăcare şi cu pace. Fusese ceartă, mai întâi cu duhovnicul, care nu-i acordase iertarea păcatelor şi tot ceartă fusese şi rugăciunea. Chiar de-ar fi bănuit şi de-ar fi ştiut Stoica şi fraţii Şuta, şi tot nu s-ar fi mirat şi nu i-ar fi neliniştit, fiindcă aveau încredere în Vălean. Orice-ar fi făcut el, oricum, pentru ei, în ceea ce-i privea şi putea să-i intereseze, era bine făcut, era aşa cum trebuia.

Poate dacă ar fi fost cu ei Ispas, el ar fi fost îngrijorat... Vălean nu era în voia lui cea mai bună.

Ceva se întâmplase cu el. Se muiase cumva, se lâncezise. Ca o mahmureală, după un chef prelungit, aşa simţea; ca după un şir întreg de nopţi cu o femeie care i-ar fi plăcut aşa de tare şi-ar fi fost aşa de lacom de ea, încât n-ar mai fi dormit, ci numai s-ar fi drăgostit cu ea, fără odihnă, cheltuindu-se tot, de toată vlaga şi voinţa, rămânând ca un sac deşertat, aşa simţea, parcă ar fi vrut numai să tândălească aşa cum tândălesc oamenii iarna, când nu-i de lucru, stau cu ceasurile şi se uită la flăcările din sobă şi din când în când picotesc şi chiar visează ceva şi se trezesc tot somnoroşi, cu ochii împăienjeniţi, şi ies pe-afară puţin, să mai dea nişte fân la vite, şi se învârtesc un pic prin curte şi se uită şi la găinile care stau zgribulite prin colţuri, la adăpost de vânt, şi apoi iar se întorc în casă şi se aşază pe lângă sobă şi se tot uită în foc şi picotesc şi-adorm şi se trezesc tot somnoroşi, şi o zi, şi două, şi trei tot aşa, şi mai nimereşte câte un vecin şi se bea câte o ulcică-două de vin sau rachiu sau ce se găseşte şi încep discuţii de tot felul, discuţii de oameni plictisiţi şi adormiţi pe jumătate, mai mult târâte şi niciodată duse până la vreun capăt, şi vecinul pleacă, şi omul îl petrece până la poartă, dar tot aşa, cu nişte paşi înceţi, moi, târşiţi, şi tot cam aşa, până primăvara, când începe lucrul şi oamenii scutură somnul de pe ei, ca gâştile fulgii când năpârlesc. Aşa îi venea şi lui Vălean acum, să tot tândălească, să nu facă nimic, să steie şi nu-i plăcea să tândălească, nu-i plăcuse niciodată să tândălească, trăise o viaţă de

om numai încordat, numai gata să sară, să ţâşnească şi se obişnuise aşa şi chiar de aceea scăpase din toate, fiindcă fusese întotdeauna încordat ca un arc strâns şi sărise el întâi, surprinzându-şi adversarii, lovise fără să aştepte; şi chiar atunci când fusese trădat şi prins numai aşa că-l adormiseră cu leacuri, tot încordat rămăsese şi nu se lăsase şi oricât îl torturaseră, nu-şi vânduse ascunzătorile cu bani şi prietenii rămaşi liberi; iar acum era ca un arc moale, descălit; ştia că trebuie neapărat să se ducă înapoi în Ardeal, că are o treabă de făcut acolo, dar nici sufletul nu-l mai asculta şi nu se dorea în Ardeal şi mai mult se gândea şi-i părea rău după ceea ce lăsase în urmă, la conacul de sub geana pădurii, mai din vale de Moşteni şi numai cu lehamite se gândea la ceea ce avea el de făcut şi trebuia să facă. Nu şi-ar fi iertat-o niciodată în viaţa asta dacă s-ar fi oprit, dar inima lui nu-l trăgea într-acolo.

Starea aceasta venise încet peste el, la început nici n-o simţise. Nu-şi dăduse seama decât mai târziu, când îi veni greu să se desprindă, fiindcă nu-l mai trăgea inima să facă altceva, decât să steie acolo, la conac şi să trăiască în pace. Visase să trăiască aşa, se gândise de multe ori la asta, se şi hotărâse, dar numai după ce avea să-l omoare pe Telegdi. Numai aşa putea el să intre într-o viaţă curată, după ce Telegdi avea să plătească jignirea, ruşinea, numai după aceea avea el să se simtă iarăşi om, aşa se gândise întotdeauna.

Cât timp umblase prin ţară, tot căutând un loc

bun şi nu departe, unde să se retragă în linişte şi siguranţă după aceea, după ce avea să-l omoare pe Telegdi, după ce avea să se răzbune, toate fuseseră ca de obicei în toţi anii de cătănie şi-apoi încă doi care se adăugaseră până găsise locul şi clădise conacul – sau măcar i se păruse lui că toate sunt ca de obicei. Măcar aşa simţise. De răzbunarea lui nu uitase, se gândise într-una la ea; acum, în ultima vreme, nu se gândise ca la început, fierbinte, tulburat şi cu mânia în ochi şi-n nări şi-n buzele strânse şi subţiate, ci altfel, mai aşezat, chibzuit, ca la un lucru pe care-l ai de făcut şi te pregăteşti cu toată migala de care eşti în stare, pentru ca să nu-l greşeşti, să-l faci aşa cum se cuvine, când are să vie momentul, fiindcă n-ai să-l faci de două ori, ca să poţi mai întâi să încerci doar.

Şi deodată uitase. Poate că nu de tot. Un timp însă, un an întreg aproape, nu se mai gândise; poate numai aşa, uneori, în răstimpuri, ca o fulgerare îndepărtată, când deasupra ta şi jur împrejur e cerul senin; numai ca o amintire care ţi se năzare fugară, părelnică şi nu-ţi pare bine de ea, cumva te sâcâie şi zici că mai bine de n-ar mai fi venit amintirea aceasta, căci n-ai chemat-o.

2

Vălean nu putea să ştie când se întâmplase momentul acela de uitare. Poate în celălalt an, mai pe la sfârşitul verii, când ceea ce fusese mai important era făcut. Conacul gata, întreg, cu toate geamurile sticlind în lumină, cu acoperişul de şindrilă încă proaspăt, încât părea de aur din depărtare, sta semeţ înfipt sub geana pădurii, de parcă dintotdeauna ar fi fost acolo, cu zidurile înalte jur împrejur, cu poarta de stejar ţintuită în piroane şi-n rame groase de fier, cu acareturile – şi acelea încăpătoare, zdravăn construite – pline de vite şi de cai. Şi toate celelalte erau bine puse la punct, toate aşa cum trebuie, miezuniile aşezate şi semnele de hotar ale moşiei înfipte în pământ până sus, pe deal, în pădure, până unde se întindeau pământurile lui, şi oameni anume năimiţi să păzească, cutreierând cărările ştiute de ei, călări şi înarmaţi cu flinte şi pistoale, şi urmaţi de aproape de câini aproape sălbatici.

Acum, Vălean nu mai avea nimic de făcut aici, deocamdată. Ar fi trebuit să plece, să se întoarcă în Ardeal, să-şi ducă la capăt treburile pentru care dezertase de la husari, din care numai o parte fuseseră aranjate, şi numai în grabă.

N-a plecat însă imediat. A mai zăbovit câteva zile. Aşa crezuse, că n-avea să mai zăbovească

decât câteva zile; vreme mai era; abia se domolea vara ostenită de arşiţe şi încă până-n toamnă mai era.

Mitru apucase să secere primul lui grâu, în vale, pe luncă şi se ivise un răgaz. Nu unul de odihnă, cu somn mult şi nimic altceva decât somn; Mitru era bărbat harnic şi nu-i plăcea să steie când se mai putea găsi ceva de făcut, orice, şi să folosească cât de puţin. După ce secerase, se pregătea de îmblătit nu în grabă, mai era de aşteptat până se uscă grâul bine în stoguri; avea să îmblătească după obiceiul adus de acasă, cu caii şi cu îmblăciul, dar trebuia pregătită aria şi netezită şi bătucită cu maiul, să fie ca o lespede pe piatră, şi adăpostită sub acoperiş, fiindcă îmblătitul avea să ţină mai multă vreme, până toamna târziu, în noiembrie, că nu era numai grâul, mai era şi ovăzul şi apoi secara.

O săptămână mai trecuse şi fusese gata şi aria. Mai erau vreo două săptămâni până să taie ovăzul şi-apoi secara şi aşteptând nu erau multe de făcut, doar de hrănit boii şi vacile şi de plimbat caii, să nu se îngraşe. Mitru însă tot nu stătea, că mai adusese de acasă şi alte obiceiuri. Din corcoduşe coapte şi răscoapte şi pere de vară, mălăieţe şi dulci, şi afine din pădure, puse frumos la dospit în ciubere şi butoaie anume, fierbea – când era timp pentru asta – rachiu tare, limpede ca lumina, din care oamenii beau cu plăcere, şi gemeau şi lăcrămau după ce-l înghiţeau. Beau din rachiul ăsta mai ales fraţii Şuta, care de tăria lui se uitau cruciş şi întindeau

paharele să le fie umplute iarăşi, şi după ce beau cinci-şase pahare, dar nu mici, ci mai mărişoare, se şi culcau şi sforăiau tuspatru de credeai că au început furtunile de iarnă.

Lui Vălean i-a plăcut moşia şi se bucura că o găsise; şi de conac iarăşi se bucura, îi plăcea cum fusese clădit, cum gândise şi ceruse el. Meşterii îl ascultaseră. Îi plăceau toate acolo, şi cum le luase în stăpânire Mitru, care din prima clipă a ştiut ce trebuie să facă şi cum să lucreze şi să găsească lucrători buni să-l ajute şi lucrul să nu stea. I-a plăcut şi rachiul, din care gustase şi el de câteva ori, fără să bea mult. Şi vremea îi plăcea şi recolta şi se bucura de ele. Şi s-a mai bucurat şi că Vilma, iapa lui sură, fătase de două ori de când venise în ţară, mânji frumoşi, pe care i-a ţinut; pe primul şi începuse să-l înveţe, câte puţin, până una, alta şi nu-i era greu, fiindcă-l ajuta şi Vilma, parc-ar fi înţeles că ea are să îmbătrânească şi are să-şi piardă agerimea, iar stăpânul ei are să aibă nevoie de alt cal învăţat în loc.

Toate i-au plăcut lui Vălean şi de toate se bucura şi într-o zi îl luă pe Mitru şi merseră amândoi călări să deie o raită, să mai vadă o dată toată moşia până-n hotarele ei. Vălean îşi zise: „Mai stau o zi sau două şi-am să mă duc şi cine ştie de mă mai întorc vreodată... să le mai văd pe toate, să nu le uit...”

Coborâră la pârâul ce se chema Potop, şi care era hotarul din vale al pământurilor lui Vălean, şi merseră apoi de-a lungul malului cam vreun ceas,

în pasul cailor, fără să-i zorească, aşa în voia lor – şi ajunseră la capătul moşiei, la un alt pârâu, Surpata, mai mic, însă mai nebun, care se unea cu Potopul la o bulboană în care uneori se înecau copii şi chiar oameni în toată firea, dacă intrau orbeşte şi n-aveau grijă. Pe malul Surpatei urcară apoi vreo două ceasuri tot prin pădure; era un loc sălbatic, malul râpos, mâncat adânc, stejari umbroşi şi din când în când câte o salcie, câte un arin, câte un plop, rătăciţi pe aici, bolovani şi văgăuni, şi ruguri de mure, şi tufe de porumbele, şi au ajuns apoi la semn, un stâlp de piatră, înalt cam de o jumătate de stânjen, încă nou, neafumat de vreme şi curat, nenăpădit de muşchi, şi ocoliră, intrând acum în pădure, pe-o golişte lată, cam cât să poată trece două care alături şi lungă cât ţinea partea lor de pădure; ei tăiaseră copacii de aici şi-i folosiseră o parte la construcţie şi ce rămăsese grămădiseră în stive pentru iarnă, iar buştenii buni îi puseseră la păstrare, să facă din ei doage pentru butoaie sau să-i vândă aşa, unora care-ar avea lipsă de ei; pe dâra asta care mergea aproape ca o aţă întinsă, întâlniră din loc în loc acelaşi semn de hotar, stâlpul de piatră, şi prin locuri neaşteptate pe paznicii care-şi vedeau de treaba lor, după ce-i recunoşteau.

Ajunseră la capăt şi-n partea asta şi se făcuse amiază. Era şi aici un semn pus, un stâlp de piatră, iar mai dedesubt, la o azvârlitură de băţ, se deschidea un izvor care îşi strecura apele la vale şerpuit şi şovăit, neobservat şi neştiut, cunoscut

până atunci poate numai de ciute şi de mistreţi; oamenii încă nu-i dăduseră nume, şi Vălean botezase valea, zicându-i Strâmba.

Vălean şi Mitru se opriră la izvorul Strâmbei, un ochi de cristal nu mai mare cât o năframă, destul de adânc însă ca să nu se tulbure când scoteai apă afundând ulciorul în el. Descălecară şi scoaseră şeile de pe cai, lăsându-le doar păturile în spinare, că era umbră pe acolo, şi-i lăsară să pască, apoi se aşezară lângă izvor, pe şeile puse drept scaun. Mitru scoase din traistă pâine şi brânză şi slănină şi-o merindare pe care o întinse pe iarbă. Îl îmbie pe Vălean cu rachiu din ploscă şi Vălean bău, apoi bău şi Mitru. În timp ce mâneau, Vălean întrebă:

— Îţi place?

Se putea înţelege: îţi place moşia? dar şi: îţi place rachiul? sau numai: îţi place locul ăsta, cu izvor şi umbră şi linişte? Şi se puteau înţelege şi toate la un loc. Iar Mitru răspunse:

— Păi da…

Mai târziu, Vălean spuse:

— Mai stau şi eu vreo două-trei zile şi-apoi mă duc un pic în Ardeal…

— De ce să te duci? N-ar fi mai bine să rămâi?

— Poate c-ar fi mai bine, da’ nu se ştie…

— Ai putea să te şi însori… stărui Mitru.

— Aş putea, bineînţeles. Să te însori nu-i greu niciodată.

— S-ar putea găsi şi pe-aici, pe-aproape, vreo văduvă, femeie de treabă şi vrednică.

Vălean râse. Altfel decât râdea el de obicei;

acum veselia-i strălucea şi-n ochi şi în obraji; şi glasul îi sunase altfel, mai molcuţ.

— Dacă-i de treabă, înseamnă că nu-i frumoasă…

Mitru se uită mirat:

— Acum tu vrei să fie şi frumoasă?

Pe urmă râse şi el:

— Da. Bunînţeles…

Şi redevenind serios, adăugă:

— Ai putea să-ţi iei şi-o fată mare, că s-ar găsi; la averea ta… Numai că nu s-ar potrivi. Oricum, tu eşti om trecut. Nu mai eşti un fecioraş să te aprinzi şi să sfârâi la dragoste…

Vălean râse iarăşi:

— Poate că vremea nu-i trecută să m-aprind, că doar până acum n-am prea avut răgaz să sfârâi, că toate le-am trăit în grabă, chiar şi dragostele…

— Asta cam aşa-i… spuse Mitru, dând din cap cu gravitate. N-ai avut viaţă uşoară…

Şi după un răstimp, în care au tăcut cum se tace între oameni când preocuparea şi discuţia nu-s prea importante, Mitru continuă de unde o lăsase:

— Chiar de-aia eu zic să nu te mai duci nicăieri. Mai bine să rămâi. Să te aşezi… Iar la oamenii tăi de acolo ai putea să-l trimiţi pe Stoica, sau din ăialalţi patru pe careva, cu vorbă că-i dezlegi, că pot să-şi vadă de ale lor, după cum le-a plăcea…

— Da, s-ar putea şi aşa, zise Vălean întunecându-se. Bunînţeles… Ar fi un modru, da’ nu se poate, că nu-s numai ei pe care ar trebui să-i dezleg. Mai este unul care mă aşteaptă… care nu poate muri până nu mă mai vede o dată…

Întinse mâna după ploscă şi bău mai mult decât bea el de obicei deodată. După aceea se arătă mai liniştit, aproape ca înainte, nu tocmai vesel acum, cât mai senin, împăcat cumva. Iar mâncă nişte pâine şi apropiindu-se de izvor se întinse pe burtă şi bău apă, pe urmă aşezându-se iarăşi în faţa lui Mitru se şterse pe gură cu mâneca de la cămaşă şi spuse oftând:

— Bună apă!

— Bună... încuviinţă Mitru, posomorât.

Vălean nu prea luă în seamă posomoreala fratelui său. O fluieră pe Vilma, care a venit repede şi s-a oprit în spatele lui, urmată de mânzul pe care-l avea acum, al doilea, nu acela pe care Vălean începuse să-l înveţe. Vălean îi întinse zahărul cuvenit, pe care iapa îl ronţăi, pe urmă o adăpă şi o înşeuă fără să se grăbească, aşteptându-l şi pe Mitru să-şi adape şi să-şi înşeueze calul său.

Încălecară şi, pornindu-şi caii la vale, Vălean spuse:

— Aşa stă povestea, Mitre...

— Păi, bunînţeles, tu ştii mai bine.

— Eu am să plec în două-trei zile. Tu să ai grijă de toate. Aşa cum trebuie. Ştii tu...

— D-apoi cum altfel?

Îşi continuară drumul în tăcere, coborând tot printre stejari bătrâni şi Vălean se gândi că n-ar strica să taie şi aici copacii, până-n vale ori măcar până unde Strâmba devenea pârâu cumsecade, cu apă mai multă, de la alte izvoare, adunate de pe

alături, în drumul ei. Îi şi spuse asta lui Mitru, iar el răspunse că se poate, are să angajeze oameni, mai târziu, la iarnă, când alt lucru nu-i, să taie arborii, câţi va fi nevoie.

Şi ieşiră iarăşi din pădure şi zăriră pârâul Potop şi lunca largă şi, nu tare departe, conacul, la care ajunseră, mergând tot în pasul cailor, fără grabă, cam pe la chindie...

Vălean însă n-a plecat peste două-trei zile, cum se gândise şi cum spusese, şi nici peste o săptămână şi nici peste două.

A mai zăbovit aşa, într-o doară, fără să fi vrut cu tot dinadinsul să rămână şi fără să se îndemne prea stăruitor să plece. I-a plăcut să vadă cum se seceră secara şi cum se îmblătește grâul pe arie, cum vântură femeile grăunţele pe cearşafuri aşternute pe iarbă în livadă.

Secara încă nici nu fusese cărată din clăile de pe câmp în stogul de la arie, când Mitru, după semne numai de el cunoscute (sau poate şi de alţii), dar neînţelese de Vălean, a hotărât că trebuie cosită otava. Zicea că, odată strânsă în snopi şi aşezată în clăi, secara mai poate aştepta, nu prea mult, dar o săptămână-două nu i se întâmplă nimic. Tot ce ciugulesc păsările cerului li se şi cuvine, e plata lor, fiindcă au lucrat şi ele toată vara cinstit, au cules omizi şi goange, au apărat pomii şi semănăturile. Iar în poienile mari din pădure, nedate la păscut, lăsate pentru fân, otava-i fragedă şi grasă, dacă mai stă, îmbătrâneşte, se îmbăţoşează şi-apoi la iarnă, în fânar, se sfarmă toată, se face numai

hoaspe.

— Şi vremea-i bună, că nu-i prea cald, a mai spus Mitru. Fânul se usucă mai pe-ncetul, nu deodată. Rămâne în el dulceaţa, n-o fură soarele...

Vorbea de parcă el ar fi trebuit să roadă otava la iarnă, parcă pentru el ar fi pregătit-o, ca pe o mâncare pe care o doreşti gustoasă şi cu saţ.

Şi au ieşit zece inşi cu coasele, în cap cu Mitru. S-a luat şi Vălean după ei, să vadă, că alta tot n-avea ce să facă. Îi plăcuse însufleţirea fratelui său. S-a gândit că de plecat mai este vreme, nu-i aşa grabă, şi poate chiar atunci a uitat şi nu s-a mai gândit că el trebuie să se întoarcă în Ardeal, şi a uitat pentru ce trebuie să se întoarcă, să caute un om care-l jignise de moarte, un om pe care să-l prindă şi să-l judece şi să-l omoare, pentru că numai aşa are să mai poată trăi cinstit şi curat în lumea asta. Poate atunci a uitat în ziua aceea de coasă şi nu şi-a mai amintit decât peste un an, ceea ce vom vedea mai târziu.

Poienile cu iarbă erau vreo trei sau patru şi nu erau departe. Erau destul de întinse şi au cosit trei zile încheiate.

Mai la început, Vălean a stat şi s-a uitat. Se aşezase pe contăşul întors, aşternut pe iarbă, rezemându-se cu spatele de-un trunchi. Îl văzu pe Mitru umblând încoace şi încolo, pe marginea poienii, tot alegând locul de unde să înceapă, să aibă în faţă numai urcuş sau loc drept, să nu coboare cosind, că ar fi prea obositor. Vălean se şi miră un pic că înţelege ce vrea Mitru şi simţi cum

se încălzeşte şi-l furnică prin tot trupul un neastâmpăr. Îl văzu apoi pe Mitru că se opreşte într-un loc, mai pe stânga poienii. Se gândi că începe acum îndată să taie otava, dar Mitru nu se grăbi. Înfipse coada coasei în pământ, îşi dezbrăcă sumăieşul, îl împături, şi-l lăsă jos, pe iarbă, îşi strânse tare şerparul pe mijloc şi îşi făcu cruce, întors cu faţa spre soare. Îşi luă coasa şi o bătu cam un minut cu cutea şi numai după aceea o înfipse în otavă, şi tot fără grabă, într-o mişcare nu înceată, cumpănită, cu trupul uşor aplecat din mijloc. După ce Mitru merse aşa, tăind iarba, vreo zece paşi, intră în rând alt cosaş, repetând aceleaşi gesturi de la început, înaintând în acelaşi ritm, apoi al treilea şi al patrulea, şi ceilalţi, răspândindu-se egal, urmându-se fără grabă, fără să se apropie, fără să rămână unul de celălalt, parc-ar fi fost înşiraţi pe-o sfoară.

Şi cum se uita aşa, ca într-un vis care-l legăna şi pe el, Vălean auzi pasările, o mierlă care fluiera, undeva, tare aproape, şi mai încolo turturelul gungurind, ori poate mai mulţi, gungurind surd, parc-ar fi răguşit azi-noapte, şi auzi ciocănitoarea lovind într-un lemn şi parcă şi-o pupăză, dar asta mai departe, ca o părere şi cumva îi veni şi lui să cânte. Nu mai cântase de mulţi ani, nu mai simţise nevoia, şi-acum simţi că ar putea cânta. Nu cântă însă. Rămase aşa. Se uita cum se leagănă cosaşii, ca într-un dans, şi asculta cum cântă păsările, cum bâzâie muştele şi bondarii, cum foşneşte frunza pădurii...

Şi simţi deodată că îi încearcă nările mirosul crud de iarbă proaspăt tăiată, un pic sălciu, pătrunzător însă. Nu-l mai simţise de mult mirosul ăsta. Nu-şi mai amintea de când. Îl recunoscu însă. Îl săgetase până-n creier. Se ridică în picioare, uluit, fiindcă era de mirare că poate să-l simtă.

— Ce dracu'! zise tare, parc-ar fi fost cineva lângă el, să-l audă.

Veni încet, până aproape de Mitru, pe urma lui, printre brazdele de otavă culcate. Îl strigă:

— Mă Mitre!

— A! răspunse Mitru, fără să se întoarcă.

— Nu mai ai vreo coasă pe-aici şi pentru mine?

— Ba am, cum să nu, răspunse Mitru şi acum se opri şi se întoarse spre frate-său, râzând. Musai să am, chiar şi două, şi trei, că una se poate rupe şi n-ai să faci iarăşi un drum până acasă, s-aduci alta.

— Păi, dă-mi şi mie una, să cosesc şi eu un pic.

— Hai să-ţi dau.

Îi aduse o coasă, una un pic mai veche, era un pic mai îngustă decât celelalte şi coada-i era mai neagră şi mai lucioasă pe unde trebuia s-o apuci cu palmele.

Vălean o luă ca pe o lance şi Mitru râse văzându-l şi zise:

— Nu aşa trebuie s-o ţii.

— Las' că ştiu. Unde să-i dau?

— Acolo!

Vălean se duse în urma ultimului cosaş din rând şi se opri acolo şi se uită înaintea lui, la otava frumoasă, deasă ca părul de ţigancă şi se uită la

coasă şi o jucă puţin în mâini, parc-ar fi vrut s-o cântărească. Pe urmă, ca amintindu-şi un ritual, înfipse şi el coada coasei în pământ, îşi strânse bine chimirul pe mijloc şi îşi făcu cruce, iar după ce dădu cutea pe tăiş, îşi scuipă în palme şi începu să taie iarba, mergând şi el ritmic şi legănat, parcă legat de ceilalţi.

Şi a cosit într-una, parcă stăpânit, ieşit din sine, căzut într-un trup, tot al lui, dar de care se dezvăţase între timp, şi acum şi-l regăsea şi se mişca firesc în el, regăsindu-şi gesturile, care poate-au fost totdeauna în el, fiindcă erau tot el, dar până acum dormiseră şi-acum s-au trezit.

La prânz, parc-ar fi dat cineva semn, se opriră toţi şi simţi şi Vălean momentul acela şi se opri şi el odată cu ceilalţi şi se strânseră la marginea poienii, care era cosită mai toată. Mitru întinse o faţă de masă şi toţi se aşezară în jurul ei. Apoi Mitru tăie pâinile în călhane şi carnea friptă de-aseară în felii, şi ceapa o zdrobi cu pumnul. Scoase din tufa unde-l pitise la umbră, să rămână răcorit, un ulcior de vin. După ce mâncară şi băură în tăcere, se întinseră la umbră şi aţipiră vreun ceas şi se treziră iarăşi şi se ridicară deodată, de parc-ar fi dat semn cineva. Îşi luară coasele de unde le lăsaseră şi se duse şi Vălean să-şi ia coasa lui şi Mitru zise:

— Vălene, lasă, nu mai cosi, că nu eşti învăţat şi-au să te doară şalele şi oasele toate.

— Poate c-au să mă doară, dar nu-i bai, că o să-mi treacă doar, n-o să mă doară un an întreg într-

una, răspunse Vălean râzând. Cosi şi el în continuare până-n seară şi după aceea îl durură şalele, într-adevăr, şi oasele, şi muşchii mâinilor şi ai picioarelor, dar nu ţinu mult; cosi şi a doua zi, până-n prânz, durerea îi trecu şi ieşi a treia zi, până terminară de tăiat toată otava. Mitru nici nu-i mai spuse să lase, să nu mai cosească; se uita numai, din când în când la el, şi dacă li se întâlneau privirile, râdeau amândoi.

Vălean n-a plecat nici după ce-au cosit otava toată...

După ce grâul fusese îmblătit tot şi vânturat bine şi ales, şi pus în hambare, iar paiele şi fânul cărate şi clădite în stoguri, după ce începuseră să îmblătească secara, care nu era multă, şi o lăsaseră pe seama femeilor şi a copiilor mai mărişori şi după ce miriştile fuseseră bine păscute cu vitele şi cu caii, ieşiră la arat ogoarele de toamnă. Asta mai târziu, în octombrie. Înjugară câte patru boi la fiecare dintre cele trei pluguri şi Vălean, când văzu brazdele lucioase cum se răstoarnă moale şi se culcă leneş îndărătul plugurilor şi se întind ca nişte şerpi negri care îndată ce se nasc adorm, vru şi el să are şi proptindu-se bine în coarnele plugului, merse şi el în rând cu Mitru şi cu ginerele lui şi înţelese că mai are în el puterea aceea şi ştiinţa să ţină plugul adânc în pământ, să răstoarne brazda mai din afund şi parcă-i venea să chiuie ca mai demult când era băieţandru şi i se îngăduise pentru prima oară să are. Nu mai ştiu de el şi, ca dus de un vânt,

lucră toată săptămâna, fără oprire. Arară, grăpară şi semănară grâu şi secară, şi Vălean împreună cu ei, fără să şovăie, fără să greşească, bucuros că nimic nu uitase din lucrurile învăţate pe când era copil şi băieţandru şi se ridica fecioraş, lucrurile pe care măcar nu le învăţase până la capăt, dar stăruiau în sângele lui din părinţi, de când încă nici nu-l plămădiseră poate şi-l purtau în toate ale lor, în gânduri şi-n vorbe, în gesturi şi priviri, în somnul lor şi-n lucrul lor din zori în seară ca pe un viitor care are să-i continuie – şi totuşi le ştia bine pe toate şi cum se vede nu le uitase, că erau chiar din fiinţa lui.

Şi când terminară şi această treabă, începu o vreme cu ploi sâcâitoare, cernute des şi mărunt ca din sită, cenuşă umedă, lipicioasă, şi ceţuri când ploaia se oprea, nu dese, nu grele, nici reci din cale afară, care însă pătrundeau ca un duh rău peste tot, jilăvind până şi aşternuturile, până şi oasele din om. Pe vremea asta urâcioasă, două sau trei săptămâni cât a ţinut, a dat Vălean de Voica, o femeie văduvă şi nu bătrână, însă nici la prima ei tinereţe, care avea casă aşezată bine, chiar în marginea Moştenilor, nu departe de pădure, şi s-a dus la ea, în ascuns, în mai multe nopţi şi nu i s-a urât cu ea, că era veselă şi drăgăstoasă.

Când se mai răzbună vremea şi ieşi soarele, şi pământul se mai zbicise cât de cât, nu te mai înecai în noroi şi pe marginea drumului se bătuciseră cărări, încât puteai s-ajungi curat la biserică sau la crâşmă, Mitru îi spuse într-o zi lui

Vălean:

— Hai să vedem grâul.

— Hai, răspunse Vălean.

Şi se duseră călare, şi ocoliră frumos câteva ceasuri, pe lângă locurile pe care le araseră şi le semănaseră şi văzură că grâul şi secara răsăriră bine, ca peria, şi se bucurară şi Mitru spuse, făcându-şi cruce şi scuipând într-o parte, peste umăr, ca orice ţăran, de teamă să nu întărâte nenorocul: „Dacă vine omăt mare şi n-a fi îngheţ, şi-a da Dumnezeu şi ploile la timpul lor, n-o să murim de foame”. Vălean zise şi el, făcându-şi cruce şi scuipând într-o parte, peste umăr: „Da”, şi-i râdeau şi lui ochii când se uita la lanurile frumos răsărite, învineţind până departe câmpul.

Era în noiembrie acum, mai pe la sfârşit, când lucru cine ştie ce nu mai este de făcut, doar să cari gunoiul, când vremea permite, şi alt lucru ce mai este, mai mult pe acasă-i prin ogradă, la vite şi la cai ori la mărunţit de lemne pentru iarna care-i în prag, ceea ce – la urma urmei – nici nu-i lucru, ci doar aşa, o ocupaţie, să nu dormi chiar toată ziua, când încă nici petreceri nu prea sunt, c-a început postul Crăciunului şi pe mâncare de post, băutura n-are gust, nici vinul, nici rachiul, şi chiar de bei, bei că n-ai ce face, şi-atunci, zise Mitru, că el se duce cu vreo trei, patru butoaie, în vale, la Ştefăneşti, unde sunt vii multe, să cumpere nişte vin, a auzit el că-i bun şi nu-i scump, acum cât e nou, ar cumpăra acum numai atât, trei, patru butoaie, să vadă cum se ţine în pivniţa cea nouă,

dacă se împacă, să ştie ce să facă în viitor, să păstreze vinul acolo, ori să sape în alt loc beci mai bun, şi-l întrebă pe Vălean dacă nu merge şi el.

Vălean se învoi să meargă, gândindu-se că de la Ştefăneşti poate da o fugă şi până la târg, la Piteşti, să cumpere pentru Voica o maramă sau chiar un cojocel, ori nişte cizmuliţe, un dar, orice, să-i facă o bucurie şi că, poate, nici Mitru n-ar strica să-l însoţească, să cumpere şi el ceva pentru femeia lui şi pentru copii şi nepoţi.

Vin bun şi ieftin găsiră până n-au ajuns la Ştefăneşti, într-un sat ce se chema Inuri. Umplură butoaiele şi trimiseră încă în noaptea aceea oamenii înapoi cu ele, iar Vălean şi Mitru merseră mai departe, la Piteşti.

Erau cam ameţiţi, fiindcă tot gustaseră vin şi de multe feluri, pe la oameni, până când se hotărâseră din care să cumpere, şi vorbeau pe sărite, despre toate câte le veneau în minte şi cam anapoda, ascultându-se unul pe celălalt numai cu o ureche – tot se înţeleseseră însă că n-ar strica să cumpere o vie, chiar dacă nu una mare, poate să fie şi una mai mică, doar cât să facă vin bun.

Veni şi iarna, cu zăpezi până-n streaşină şi cu geruri sănătoase, ţapene şi Crăciunul şi toate sărbătorile cu petreceri după datină. În seara de Ajun începură a curge către conac, căţărându-se printre troiene, colindătorii; bătură la poartă mai întâi, pe când abia învineţea amurgul, pâlcuri de copii, iar mai târziu sosiră şi fecioraşi crescuţi şi chiar bărbaţi în toată firea. Pe lângă împlinirea

obiceiului, oamenii din sat din Moşteni, mai voiau să-şi stâmpere o curiozitate, să încerce credinţa şi dărnicia boierului cel nou, pe care nu-l cunoşteau în această privinţă, ci doar ca pe un gospodar prea chibzuit şi cinstit la plată.

Mitru îi primi pe toţi şi-i plăcu şi lui Vălean cum i-a primit. După ce-i lăsă să colinde sub ferestre, cum cerea obiceiul, îi chemă pe rând în casă, în încăperea cea mare de jos, unde era bucătăria, cu plită mare nemţească şi cu cuptorul în care încăpea şi-un bou întreg la nevoie; mai era şi o masă lungă de stejar, la care mânca numeroasa familie a gazdei, argaţii şi slujnicile. La masa aceasta aşternută şi încărcată îi poftea şi pe colindători, pe rând cum veneau le dădea să guste carne friptă de porc şi să bea vin, şi după ce se dezmorţeau bine, îi ruga să mai colinde o dată şi la plecare le da câte un colac şi-un bănuţ de aramă fiecăruia, dovedindu-le că, fără să fie hapsân, boierul cel nou e chibzuit şi-n dărnicie.

Cam pe la miezul nopţii, colindătorii conteniră. Erau şi sarmalele fierte. Se întinse masa pentru căseni. Închinară paharele, urându-şi sănătate şi numai bine. După ce mâncară, iar copiii se năpustiră ca hămesiţi, la colaci şi la plăcinte, Mitru întrebă:

— D-apoi oare noi să nu mai colindăm?

— Ba să colindăm şi noi, că doar tot creştini suntem, răspunseră ceilalţi.

Şi cântară, acolo, ei în de ei, colinde pe care le ştiau de acasă. Cu glasuri domoale, prelung

tărăgănate, învăţate la doină, privindu-se cu seriozitate în ochi, îşi comunicară o Veste Minunată despre o Stea care răsărise tocmai în noaptea asta şi iarăşi că se întâlniră trei păstori şi se sfătuiesc să ducă un dar micului Dumnezeu-Om nou-născut, care ca orice prunc plânge într-una, stare n-are, şi ca să-l ostoaie, Mama lui, ca orice mamă omenească, îi promite două mere, două pere, două boabe de mărgele, numai să tacă, să nu mai plângă, pruncul însă nu se lăsă amăgit, continuă să plângă, fiindcă are o presimţire sumbră de viitorul care-l aşteaptă.

Băură iarăşi, clătindu-şi gâtlejul, care se uscase de efortul cântării lungi şi monotone, pe urmă cântară mai departe. Pe încetul, pe nesimţite, părăsiră tărâmul întâmplărilor cât de cât sfinte, coborând în viaţa lumii acesteia; cântară în continuare câteva întâmplări de pe acest pământ, biete istorii neînsemnate despre oameni neînsemnaţi, în care numai refrenul, şi nu de fiecare dată, amintea că fuseseră destinate serii de Crăciun.

Aşa, cică, începu Mitru, cântând gros şi cu o gravă convingere:

„Sub umbre-bre a nucilor
loru-sub umbre-bre a nucilor
loru-hop-şi-şee
șe-şi-iar-aşeee…

Este-un pat-pat frumos de brad

bradu-este-un pat-pat frumos de brad
bradu-hop-şi-şee
şe-și-iar-aşee…”

şi-n patul acela doarme „mort de bat” Ion şi vine maică-sa să-l trezească, fiindcă i-au venit prietenii, iar Ion răspunde că lui nu-i pasă de dânşii, treaba lor dacă au venit.

Colinda aici se încheie şi câteva momente urmă tăcere şi niciunul dintre cei prezenţi nu simţi nevoia să râdă de această întâmplare care nici nu însemna nimic altceva decât că Ion se îmbătase zdravăn – nici măcar nu se ştie de ce – şi nu-i păsa de nimeni pe lumea asta, nici măcar de prietenii lui.

Pe urmă îşi încercă glasul Aurelia, nevasta lui Mitru, istorisind într-un ritm mai săltat:

„M-a trimis mama la capre
M-a trimis mama la capre
Mărului
Cade frunza
Iarba-i chichirinainai
Hop-hop-hop
Ţup-ţup-ţup…

Cu o cojiţă de mălai
Cu o cojiţă de mălai
Mărului
Cade frunza
Iarba-i chichirinainai

Hop-hop-hop
Ţup-ţup-ţup…”

Băiatul se întâlneşte cu un lup flămând şi-l întreabă dacă n-a văzut caprele lui şi lupul răspunde: „Plin mi-i pântecul de ele.”

Nici prostia băiatului, nici neruşinarea lupului nu le stârni râsul. Nici măcar nu comentară, aşa cum se obişnuieşte, întâmplarea destul de năzdrăvană. Erau prea vechi cântecele-colindă, prea cunoscute, încrustate într-un ritual care suferă greu şi numai puţine schimbări. Păreau mai degrabă glume decât istorii adevărate, ei însă erau convinşi de adevărul lor şi cântând rămâneau solemni şi-un pic trişti, poate fiindcă le aduceau aminte de locurile lor de baştină sau poate numai pentru că şi aceste colinde atât de lumeşti, ca mai toate cântecele românilor, poartă cu ele, în dedesubtul lor nespus, o undă străveche de tristeţe.

Şi cântă şi Vălean, îngânat moale de ceilalţi, colinda care-i plăcea lui mai mult:

„Izvor-izvoraş,
izvor-izvoraş,
Hai-Linui-Lerui-Domn
De-ai fi grăitor,
Cum eşti mergător
Hai-Linui-Lerui-Domn
Eu te-aş întrebare,
Întreba cevare.
Să-mi spui de-o nevastă

Fugită de-acasă
Maria blăstămată
Că ea şi-a lăsată
Un copil beteag
Şi-un bărbat ca un steag.
Fire-ar blăstămată
Că ea şi-a lăsată
O turmă de oi,
Păcurari îs doi,
O stavă de cai,
Şi străvari îs doi,
O ciurdă de boi
Şi ciurdari îs doi,
Hai-Linui-Lerui-Domn.”

Cântară aşa până miji de ziuă. Atunci femeile îi duseră pe copii la culcare, că abia se mai ţineau pe picioare şi le căzeau pleoapele, rămăseseră însă cu cei mari, fiindcă asta era legea, copiii să înveţe încă de mici datinile şi obiceiurile toate, să le ştie şi să nu le uite, să n-apuce vreodată să se înstrăineze.

Deschiseră apoi ferestrele să mai împrospăteze aerul, să-l cureţe de atâtea mirosuri care s-adună şi se tot aşază şi dospesc într-o încăpere prea încălzită – ca de Crăciun – în care se perindă mulţi oameni şi alţii, nici ei puţini, stau câteva ceasuri grămadă, miros de varză şi de carne friptă, şi de untură încinsă, şi de cojoace umede, şi de sudoare, şi de răsuflări multe; de la un timp ţi-i capul greu şi-ţi simţi ceafa ţeapănă.

În acest timp, Mitru şi Vălean şi cei doi argaţi ieşiră să vadă de vite şi de cai, să-i hrănească şi să-i adape şi să cureţe de sub ei, să mai care nişte lemne în casă şi să mai aducă vin, că ei, cei mari, n-aveau să se culce, aveau să vegheze aşa cum se cerea în noaptea asta.

Zăpada crişca sub paşii lor în ogradă, gerul îi muşca de obraj şi de urechi şi de mâini, aerul aspru ca un rachiu întors le ardea nările, şi simţeau cum oboseala îmbâcsită în ei de vin şi de nesomn şi de cântecele multe cântate se topeşte, simţeau cum se limpezesc şi cum se întoarce în ei voia bună şi cheful de petrecere, de care nici n-aveau să se sature prea curând.

Mitru, pe când se întorceau în casă, îl luă pe după umeri pe Vălean şi-l întrebă:

— A fost fain, ce zici?

— Da. A fost fain, răspunse Vălean surâzând.

— Tare frumos ai colindat.

— Da.

— Nu ţi s-a stricat glasul.

— Încă nu.

Pe la prânzişor grămădiră familia toată în două sănii şi coborâră în sat, la biserică, s-asculte liturghia, iar după prânz se întoarseră iarăşi, la hora îngrămădită în două încăperi ale crâşmei.

Şi tot aşa, într-o petrecere, trecură şi celelalte zile câte mai rămăseseră din anul cel vechi şi încă o săptămână-două din cel nou şi Vălean cu un cuvânt nu pomenea că ar mai avea de gând să plece de-acolo.

3

Vălean ar fi putut să rămână în conacul de sub geana pădurii, mai din vale de Moşteni, întors pe totdeauna la viaţa de lucrător al pământului, pentru care fusese crescut până la vârsta de şaisprezece ani, când nenorocirea îl tâlhărise. De-ar fi rămas, n-ar fi trăit, desigur, ca un simplu ţăran, s-ar fi boierit, că avea avere mare; s-ar fi însurat poate şi ar fi avut copii, că nu era aşa de bătrân încât să nu-i poată face şi creşte. Iar dincolo, Maria s-ar fi săturat să-l tot aştepte şi s-ar fi rostuit astfel şi ea până la urmă, hangiţă bogată şi frumoasă uşor şi-ar fi găsit bărbat pe placul ei. Oamenii lui s-ar fi risipit şi ei; poate Indrei şi Ispas, ei singuri l-ar mai fi aşteptat, până ar fi murit, fiecare în felul lui. Toate altfel s-ar fi întâmplat de aici încolo, nimeni nu poate să ştie cum.

Vălean însă n-a rămas acolo pentru totdeauna. Era el blestemat aşa, să n-aibă parte de bine şi de linişte.

Ceea ce uitase o bună bucată de timp şi părea îngropat pe veci, şi n-ar fi fost o mirare de-ar fi

rămas aşa, uitat şi îngropat, gândul pentru care trăise şi pentru care făcuse tot ce făcuse în toţi aceşti vreo treisprezece ani din urmă s-a trezit iarăşi în mintea lui, şi a venit tot aşa, cum îl şi uitase, pe nesimţite, aşa cum vine boala, ca o cădere în somn, de-ţi şi place la început, uneori, dar pe urmă tresari şi stai buimac şi când ai înţeles ce-i cu tine, poţi să şi turbi de mânie. Aşa s-a pomenit şi el, într-o zi, cumva tehuit, fără niciun chef de ceva; se tot uita la toate câte erau şi se întâmplau în jurul lui şi nimic nu-i mai plăcea. Până ieri, toate fuseseră bine şi-i plăcuseră şi nu s-ar mai fi săturat de ele, şi azi deodată, nimic nu-i mai era pe voie şi dacă s-ar fi găsit cineva să-l întrebe n-ar fi ştiut ce să răspundă, anume ce nu-i place şi de ce nu-i place şi cum ar vrea să fie ca să-i placă... Aşa deodată, mai că nici nu-i păsa de nimic din toate câte erau acolo şi se întâmplau.

Dar ziua asta a fost puţin mai târziu.

Iarna trecuse cu bine.

Zăpada s-a tot subţiat şi s-a topit cu încetul, de parcă i-ar fi întrebat pe oameni cum să facă.

În toată vremea asta, vreo două luni şi mai bine, au fost fel de fel de petreceri şi nunţi şi Vălean s-a dus şi el pe unde a fost poftit.

Au venit apoi vreo două săptămâni, când nimeni nu mai avea astâmpăr. Streşinile nu mai picurau, acoperişurile se uscaseră, zăpada pierise toată, ce mai rămăsese pe ici, pe colo, prin cotloanele ferite din pădure; ziua, câmpul aburea; prin fierării, ciocanele şi baroasele băteau de dimineaţa până

seara.

Şi s-a făcut cald şi Vălean a ieşit la arat ogor de primăvară, împreună cu Mitru şi-au semănat ei ovăz şi orz şi după aceea cucuruz şi mei şi au implântat după aceea cartofi, într-un pământ mai aproape de casă, de încercare.

Şi într-o dimineaţă au auzit cucul, cântându-le din dreapta şi Vălean a început să numere şi a ajuns până la douăzeci şi opt şi a râs:

— Dă-mi mai mulţi, cucule, că aş vrea să tot trăiesc de acum încolo…

A râs şi Mitru:

— Lasă c-ai să trăieşti, n-ai grijă.

Şi tot aşa, după aceea, au cosit fânul şi grâul când s-a copt şi toate au fost bine. Vremea şi ploile îi ajutaseră şi holdele şi lanurile erau grase.

Şi a venit iarăşi un răgaz scurt, două-trei zile, poate patru sau cinci, când un lucru mai mare, mai important s-a terminat şi-aştepţi să-l începi pe celălalt, care urmează din vechi; ai secerat orzul şi grâul şi-acum stai puţin, aştepţi să seceri secara.

Atunci s-a întâmplat.

Timpul era senin şi niciun pic de vânt. Seara, Vălean se culcase fără vreun gând pentru a doua zi, dar în zori, când încă abia se zărea, mai era cam un ceas până să răsară soarele, se sculă, îl trezi şi pe Stoica şi-i spuse să pregătească puştile, că au să meargă în pădure, într-un loc mai afund, la adăpători să pândească, poate-are să vină cerbul cel bătrân, pe care-l goniseră astă-primăvară şi îl pierduseră, fiindcă se speriaseră caii.

Ideea vânătorii îi răsărise chiar în momentul în care se trezise. Vălean nu era vânător că i-ar fi plăcut; trăise mult prin păduri şi împuşcase destule animale, dar numai când avusese nevoie de mâncare. Aşa se şi gândise: un taur de cerb ori măcar un ţap ori poate un mistreţ ori şi amestecaţi de s-ar nimeri, s-ar potrivi cum nu se poate mai bine, că Mitru n-ar mai fi nevoit să junghie din viţei sau din berbeci pentru hrana lucrătorilor, acum în toiul muncilor, când carne trebuie în fiecare zi; ar fi un folos; Mitru s-ar bucura.

Ieşi în ogradă, vesel de-a binelea, râzând de unul singur prin întuneric, pe când se gândea în continuare, la surpriza care-l aştepta pe fratele său mai spre seară. „Acum doarme şi nu ştie nimic. Şi toată ziua are să întrebe: mă, da' Vălean unde-i?"

Se hârjoni ca un copil cu dulăii care îi ieşiseră înainte gudurându-se, apoi se îndreptă spre grajd să scoată caii şi se gândi că are să-l ia şi pe Spulber, să-l mai înveţe câte ceva, că vânătoarea n-avea să le ia ziua toată. Dezlegă juganul lui Stoica şi cu o palmă dată moale peste crupă îl mână afară. Vilma, din ungherul ei, necheză nerăbdătoare şi Vălean se gândi s-o necăjească puţin. Se duse şi-l dezlegă din cealaltă margine pe Spulber, mânzul pe care îl fătase întâi Vilma, după ce trecuseră încoace, şi care acum crescuse frumos, tretin mlădios şi sprinten, aproape negru. Vilma simţi că-i ocolită şi necheză iarăşi, scurt, scuturând lanţul care o ţinea legată la iesle. „Ce-i, tu? Doar nu te-ai supărat?!" zise Vălean

apropiindu-se de Vilma. O dezlegă şi porni să iasă, iar Vilma îl şi urmă imediat, suflându-i sforăit în ceafă. Şi tot aşa se ţinu aproape de el şi când ridică în spinare cele două şei de pe poliţa din şură şi nu-l slăbi nici în curte. Vălean se prefăcu a n-o băga în seamă, înşeuă juganul lui Stoica, apoi îl chemă pe Spulber. Când să-i puie şaua, Vilma se vârî la mijloc, îmbrâncindu-l pe Spulber cu umărul. „Ce-i tu? Doar nu eşti proastă?” spuse Vălean râzând şi-i dădu zahăr să ronţăie, apoi o împinse de piept şi s-apropie iarăşi de Spulber, apucându-l de căpăstru. Îi dădu zahăr şi lui şi-i puse şaua în spinare şi strânse bine chinga, după ce netezise cu grijă mare pătura subţire şi moale. Iar Vilma iarăşi dădu să se vâre între el şi Spulber, când vru sau se prefăcu a voi să-l încalece. Vălean o plesni uşurel cu palma peste grumaz: „Acum tu ce gândeşti că vreau eu să fac?...” Vilma stătea în faţa lui, cu capul înălţat, atentă şi încăpăţânată. Vălean îi dădu zahăr şi-acum iapa îl refuză, lăsându-l să cadă în ţărână. „Am zis eu că eşti proastă”, spuse Vălean şi observându-l pe Stoica ivindu-se încărcat, încovoiat de greutatea puştilor şi a celor două traiste-n care s-aflau plumbii, pulberea şi mâncare pentru o zi, îl întâmpină să-l ajute. Împărţiră încărcătura în coburii şeilor, sfătuindu-se în vorbe domoale, ce drum să apuce. În tot acest timp, pe care Vălean îl prelungi amuzat, Vilma se învârti mereu în jurul lor tropăind mărunt şi sforăind aţâţată. Pe urmă, mereu nepăsător faţă de Vilma, prefăcându-se nepăsător, urmărind-o însă din

coada ochiului, Vălean îi spuse lui Stoica: „Du-te și deschide poarta dinspre pădure”. Poarta grea de stejar scârţâi prelung. Vălean încălecă dintr-un salt pe Spulber şi îl mână într-acolo, la pas, mai mult din genunchi decât din frâu. Vilma îi urmă, alăturându-se tretinului, tot sforăind şi tot mai nervoasă. După ce îşi scoase şi Stoica juganul dincolo, Vălean strigă:, „Hai, Vilma, du-te acasă!” Iapa însă nu-l ascultă. Merse puţin pe drum spre pădure şi se opri să-i aştepte. Vălean râse şi-l întrebă pe Stoica: „No! Ce zici de iapa asta?” „Ce să zic? răspunse Stoica şi adăugă cu admiraţie: Afurisită, dar mie-mi place cum îi”. „Du-te, adu-i şaua, ştii unde-i?”

Vălean descălecă şi o chemă pe Vilma care veni şi se opri în faţa lui, răbdând mângâierea pe spinare, încă încordată şi prudentă şi numai după ce se simţi înşăuată, cu chinga bine strânsă, primi iarăşi zahărul.

Plecară în linişte, străbătând pădurea, la deal, de-a curmezişul, fără mare grabă, lăsând caii să-şi găsească singuri drumul printre trunchiuri, în întunericul care se destrăma lent. Ajunseră cam după o jumătate de ceas, la o poiană întinsă, de unde mai aveau puţin până la locul spre care tindeau. Lăsară caii acolo desşeuaţi, să pască în voie, iar Vălean şi Stoica se furişară cu grijă la adăpători şi se ascunseră sub frunze, să aştepte ivirea cerbului. Aşteptară tăcuţi şi nemişcaţi ca bolovanii până ce răsări soarele şi se ridică de-un stânjen pe cer; în acest timp veniră şi îşi afundară

botul în izvor câteva ciute sperioase, urmate de iezi nevolnici şi mai speriaţi, cerbul cel bătrân însă nu se arătă.

— Crezi că de acum încolo mai poate să vie? întrebă Stoica şoptit ca în biserică.

— Nu. N-are să mai vie. Poate deseară... Hai să mergem şi noi!

— Puteam puşca măcar o capră, urmă Stoica pe când se ridica şi se scutura de frunzele ce i se prinseseră de îmbrăcăminte, ca nişte petice de rugină.

— Aveau iezi toate, răspunse Vălean ca o lămurire.

— Da. Aşa-i...

Coborâră la poiană, mâncară ceva şi pe urmă Vălean puse şaua pe Spulber şi-l încălecă. Îl alergă în buiestru uşor, ca să-l mai dezmorţească şi pe neaşteptate îl înghimpă cu pintenii, nu prea tare, însă într-un loc, sub coaste, în adâncitura de unde începe coapsa, unde pielea-i subţire şi gâdiloasă şi unde armăsarul nu suferea nicio atingere. Spulber ţâşni aruncat parcă din praştie. Vălean nu-l lăsă decât puţin timp să alerge în galop. Îl frână fără milă din frâu, smucindu-l brusc şi brutal şi-l sili să se oprească deodată şi imediat să îngenunche numai pe picioarele de dinainte. Nemulţumit, fiindcă i se păru mişcarea nu îndeajuns de iute, sili armăsarul s-o repete încă de vreo cinci ori şi numai când socoti că mai bine n-o poate face, se opri şi-l lăsă în paşi moi, dându-i şi zahărul cuvenit. Din nou apoi îl ţinu în muștru, punându-l să sară brusc într-

o parte sau îndărăt şi să se culce şi să rămâie ţeapăn ca mort şi să se ridice pe picioarele dindărăt, lovind repede cu cele din faţă în aer, vreme de aproape un ceas până ce tretinul fu tot o spumă şi gâfâia şi tremura. Îi scoase şaua şi frâul şi iarăşi vreun ceas îl buşumă cu şomoioage aspre de iarbă uscată şi numai după aceea îi dădu drumul, aşternându-i o pătură pe spinare. În tot acest timp, Vilma nu mai păscu, ci pândi atentă, urmându-i de aproape, nechezând din când în când, atunci când i se părea că Vălean s-a decis să părăsească poiana şi să se facă pierdut în pădure, sforăind moale când se lămurea şi pricepea că a fost numai una din figurile pe care şi ea le ştia. Îşi reluă păscutul numai după ce Vălean, el însuşi obosit, transpirat şi aprins la faţă, se aşeză la umbră, lângă Stoica, să se odihnească.

— Fainã joacă! spuse cu admiraţie Stoica. Numai la ţircus am mai văzut de-astea, când am fost la Viena cătană.

— Ar putea să fie cum zici, da’ nu-i. La ţircus îi joacă, lumea dă bani să vadă şi să se mire, da-n pădure nu-i joacă.

— Nu, bunînţeles. Aici îţi poate şi folosi la o adică.

— La o adică îţi poate folosi chiar bine… Că dacă stă unu’ după tufă şi se uită cu puşca-n piept la tine şi tu l-ai văzut, faci semn şi calul te înţelege, se lasă iute în genunchi şi ăla puşcă pe deasupra ta, nimereşte frunzele şi, până-i vine să se mire, l-ai şi mântuit.

— Asta aşa-i, fire-ar să fie. De-am avea toţi cai învăţaţi, nici hantatar nu ne-ar mai nimeri. N-am muri niciodată.

— Învaţă-l şi pe-al tău. Ţi-am mai spus…

— Ce să-l învăţ pe juganul meu? Măcar de-ar fi mai tânăr, poate s-ar prinde ceva de el, da’ aşa…

— Pe jugan greu îl înveţi, chiar de-i tânăr. Las’ că-ţi dau ţie mânzul celălalt al lui Vilma, pe Schinteie. De la primăvară-ncolo poţi să-l bagi la şcoală.

Stoica râse:

— Chiar mi-l dai?

Nu credea.

— Dac-am zis aşa, înseamnă că ţi-l dau.

— Ohoho! Atunci a mea-i lumea. Se ridică în picioare şi adăugă entuziasmat: Să bem una pe asta, ce zici?

— Putem să bem de-om avea ce.

— Am avut grijă.

Râzând se pierdu în tufe şi se întoarse purtând în braţe, ca pe un copil, o ploscă mare, de mai două ocale, îmbrăcată în piele.

Băură unul după celălalt, urându-şi sănătate, după obicei, mai şi mâncară – puţin, că nu erau flămânzi, – dar vinul lunecă mai bine pe-un gâtlej uns. Şi iarăşi mai băură în tihnă, fără să se grăbească, timp aveau destul până-n seară. Şi după mai multe duşte de vin, surâzând cumva vântului, care începuse a foşni prin frunze, Stoica se rezemă, cu mâinile duse la ceafă, de trunchiul stejarului sub care se aşezase şi, cu un licăr duios

în ochi, oftă:

— Doamne, da’ frumos îi pe-aici! Şi după vreun minut de tăcere adăugă, parcă trezindu-se: Da’ şi pe la noi îi frumos.

Vălean nu răspunse, privea peste poiană, nepăsător, cu gândurile rămase în altă parte, şi poate nici Stoica nu aştepta un răspuns. Cu gesturi lente, toropite, tânărul scoase din chimir o pipă de lut ars, cu coadă lungă de cireş şi muştiuc meşterit din corn de vită, şi-o înfundă alene cu tutun, murmurând un cântec nedesluşit, ciocăni cu amnarul în piatră de mai multe ori, până reuşi să prindă scânteia pe iască, apoi pufăi mult, zgomotos şi, în sfârşit, dădu drumul unui nor de fum, tuşind satisfăcut, cu lacrimi în ochi.

Vălean, care îi urmărise atent gesturile din urmă, se strâmbă cu neplăcere:

— Te-ai apucat să te afumi şi tu cu buruiana aia puturoasă. Du-te mai încolo, că mă înăbuşi.

Stoica râse, numai pe jumătate convins că are vreo vină, dar se ridică domol şi trecu, şovăind uşor, mai încolo, de unde fumul nu putea ajunge la Vălean, iar între timp explică:

— M-am învăţat cu ea. De urât m-am învăţat, că pufăi şi nu mai simţi cum trece vremea, când altceva n-ai ce să faci. Buruiană afurisită, da’ nu-i rea. Şi amară, şi dulce, după cum ţi-i voia…

— Prostii! mormăi Vălean, întorcându-se pe cealaltă coastă, ca să stea cu spatele la Stoica. Parcă i se stricase cheful. Nu din cauza mirosului înecăcios al fumului din pipă – care se şi ridica

repede şi pierea printre frunzele de deasupra şi, de altfel, Vălean nici nu-l putea simţi prea bine; de când îl afumaseră cu ardei, mirosurile bune sau rele nu ajungeau până la el, decât abia-abia. S-ar fi putut mira, dacă ar fi fost preocupat de schimbarea aceasta pe care încă n-o simţea. Acum altceva gândea: „Poate-am să dorm o postată," şi îşi culcă obrazul pe mâna îndoită din cot, închizând ochii. Nu adormi, ci tot aşa, nemulţumit de ceva, se întrebă oare mai are rost să aştepte amurgul, poate nici nu mai vine cerbul, s-o fi mutat la alte pajişti să pască, ori poate l-au mâncat lupii, cine ştie...

Şi, deodată, Stoica începu să cânte, cu glas puternic, să sperie toată pădurea:

Din tine să nu mai ies,
C-am intrat băiat blajin
Şi-acum îs moşneag bătrân,
C-am intrat la tinereţe,
Şi-acum îs la bătrâneţe...
Ardă-mi-te-ar, codru des.

Vălean se întoarse spre el, încruntat. Îl văzu acolo, pe tânăr, la vreo zece stânjeni de el, cu pipa alături căzută în iarbă; îşi răcnea cântecul cu ochii închişi, cu pălăria dată la ceafă, apăsându-şi fruntea cu palma, ca omul beat în clipa disperării sale.

Strigă:

— Ce dracu, mă! Ce-ai păţit de urli?

Stoica deschise ochii, lăsă mâinile la pământ, îl privi nedumerit:

— Nimic n-am păţit. Mi-a venit aşa, să cânt.

— Mai bine te-ai culca, să dormi un pic. Te-ai îmbătat.

Stoica râse încuviinţând cu candoare:

— Îi drept. Da’ nu m-am îmbătat tare. Numai un pic m-am îmbătat. N-am să pot dormi.

— Atunci mişcă-te un pic. Umblă. Du-te şi călăreşte vreo jumătate de ceas, pe-aici, jur împrejur.

— Nu, lasă. Mai bine mă culc. Poate adorm.

Se întinse pe spate şi adormi îndată, iar Vălean îl veghe, stând întins într-o rână, supărat fără să ştie pentru ce şi poate nici măcar ştiind că-i supărat, numai aşa ieşit din firea lui, căzut din voia bună care-l ţinuse când porniseră la vânat.

A stat aşa până a ajuns soarele la ojină. Atunci l-a trezit pe Stoica. Au dus caii la adăpat, mai în vale şi i-au adus înapoi, mişcându-se cu prudenţă, pe tăcute. Apoi au urcat la adăpători şi-au aşteptat la pândă, ascunşi. Cerbul cel bătrân n-a venit. S-a ivit, mai pe înserat, altul, mai tânăr şi nu cine ştie ce voinic şi l-au împuşcat pe acela.

L-au cărat până acasă, legat cu picioarele încrucişate de-un par gros.

Mitru s-a bucurat când l-a văzut şi le-a mulţumit.

Vălean însă nu s-a bucurat nici de cerb, nici de mulţumirea fratelui său, nici de mirarea plină de admiraţie a nepoţilor.

Tăcut şi închis, a cinat repede şi numai puţin,

măcar că nici de dimineaţă şi nici în pădure nu mâncase pe săturate, apoi s-a dus să se culce, dar n-a putut să adoarmă. S-a tot sucit şi răsucit de pe-o parte pe cealaltă, în aşternut, un timp, iar după aceea s-a sculat şi s-a îmbrăcat, a scos-o pe Vilma din grajd a înşăuat-o în grabă şi aproape nerăbdător a pornit în vale, spre casa Voicăi, nu că i-ar fi fost dor de femeie, ci numai aşa, fiindcă n-avea stare şi se gândea că poate, stând cu ea, avea să se liniştească.

Vilma, care învăţase cărarea, îl duse neîndemnată acolo şi se opri, bătând din picior la ferestruica din spate a odăii în care dormea Voica. Vălean se aplecă şi ciocăni uşor cu degetul. Curând se auzi uşa scârţâind şi paşi lipăiţi apropiindu-se într-o fugă molcuţă. Voica apăru de după colţul casei şi-l strigă cu glas înăbuşit:

— Tu eşti, Văleane?!

— Eu.

Descălecă şi o luă în braţe, femeia îl strânse dornică şi-l sărută şoptind:

— Te aşteptam. Ştiam că ai să vii. Nici nu dormeam.

— Uite că am venit.

— Haide înăuntru. Copiii i-am culcat dincolo.

— Nu-i prea cald în casă?

— Nu-i cald. E bine. Haide... De câte zile n-ai mai fost?... De-o săptămână... Ți-ai găsit alta? Zi, ți-ai găsit?...

Îl ţinea în braţe şi-l săruta şi în acelaşi timp îl împingea, stăruind gingaşă şi decisă, spre colţul de

unde apăruse, desculţă şi despletită, numai în cămaşă.

— Mi-am găsit. Şi ce?

— E frumoasă? Ai?!

— Frumoasă, bunînţeles.

— Şi tânără. Ai? Mai tânără ca mine?

— Mai.

Femeia se desprinse, dar continuă să-l ţie de mână, ducându-l uşurel după dânsa:

— Şi de ce nu te-ai dus tot la dânsa? Dacă-i tânără…

Vălean nu răspunse. Simţea că femeia nu crede minciuna pe care tot ea o provocase, că numai se răsfaţă – că aşa sunt ele făcute, nu se pot dezbăra de nevoia răsfăţului şi care bărbat nu ştie lucrul ăsta nici n-are parte de dragostea femeilor.

Ocoliră casa şi intrară într-o încăpere palid luminată de opaiţ, şi Vălean se întrebă oare când a avut vreme să-l aprindă; ori poate îl aşteptase cu el aprins şi numai ferit să nu se vadă de-afară, îşi spuse. Într-adevăr, după ce se uită mai bine, zări o bucată de cergă agăţată peste geamul din spate, la care bătuse el. Râse privind la ea:

— Aşa dormi tu, pe lumină?

— Ştiam c-ai să vii. De-aceea.

— De unde ştiai? Nici eu nu ştiam acum un ceas.

— Ştiam. Mi-am dat cu bobii şi mi-a ieşit că vii. Şi ai venit.

Vălean râse iar, dar nici de astă dată tocmai vesel. Ştia că femeia se aşteaptă la dragoste, iar el nu prea se îndemna în acest moment.

— Să-ţi dau ceva să mănânci?

— Am cinat.

— Atunci nişte vin. Mi-a adus naşu’ un ulcior plin.

— Naşu’ ăsta vine cam des pe-aici. Şi zici că nu te place?

— Ei, mă place! E bătrân, nu-i arde de-aşa ceva. Pe băieţi îi place. Pe amândoi el i-a botezat. Şi n-are copii. Le-aduce de toate la ai mei. A zis că el îi însoară şi le dă lor pământul.

— Să-i ţie Dumnezeu gândul. Atunci adă vinul ăla să-l gustăm, să vedem de-i bun.

Gustară şi vinul, chinciţi pe nişte scăunele, lângă masa rotundă, scundă de trei şchioape, trasă într-un ungher. Nici vinul, care nu era rău, nu-l făcu mai vesel pe Vălean. Se tot uita la Voica şi cum o vedea surâzând a aşteptare, mai că i se părea urâtă, măcar că nu era. Numai că acum – şi Vălean înţelegea bine lucrul acesta, i se mai întâmplase – nu-i plăcea cum îi plăcuse în alte dăţi şi n-o dorea şi de-aceea n-o mai vedea frumoasă. Subţire-n trup, aproape slabă, cu trăsături mici, delicate, urâtă n-avea să fie nici când avea să îmbătrânească, îşi spuse Vălean. Nici de bărbaţi n-avea să ducă lipsă, cât timp se va mai ţine femeie, că-i place şi nu ocoleşte prilejul.

Întinse mâna şi o mângâie pe umăr şi-i simţi osul şi se întrebă: oare cum de până acum nu-l simţise. Îşi aminti că are ţâţe mici de tot, pierite, nici nu poţi zice de ele că-s ţâţe. Coborî palma într-acolo şi atunci ea se repezi şi suflă în opaiţ şi-l stinse. Îl luă de mână, bâjbâind puţin şi-l duse spre pat.

O drăgosti, dar fără multă bucurie şi parcă-i şi păru rău că o stârnise. Şi se gândea, cum se mai gândise uneori, stând alături de altă femeie în alte împrejurări, că dacă nu eşti în voie şi nu ştii de ai s-o iubeşti până la capăt, cât poate femeia să dorească şi să fie mulţumită, mai bine să-i dai pace, că dragostea-i un joc de jucat până la capăt; rămas pe la jumătate, e mai mult venin.

Voica, întinsă lângă el, încă deloc domolită, spuse, poate nu convinsă şi numai din nevoia de a prelungi o stare aţâţată:

— Tu ai ceva pe suflet, Văleane. Nu eşti ca de obicei.

— Da' cum sunt?

— Nu ştiu. Parcă nici nu eşti aici. Parcă eşti plecat.

— Cum nu-s aici, dacă-s lângă tine?

— Ei, aşa, cu gândurile aiurea. Ce ştiu eu!

Şi se lipi de el, sărutându-l şi cerându-se la mângâiere, şi murmurând totodată:

— Unde ţi-s gândurile tale?... Te gândeşti la cealaltă... Ai? La care-ai fost toată săptămâna...

Vălean o mângâie, acum însă de tot supărat, nu pe Voica, supărat aşa, în sinea lui, şi când îi răspunse îşi simţi chiar şi el glasul schimbat:

— Cealaltă-i departe... N-ai de ce să te temi şi să-ţi faci gânduri...

— Unde-i aşa departe? întrebă Voica şi i se schimbase şi ei glasul, fiindcă abia acum începea a bănui cu adevărat că poate exista şi cealaltă, o femeie care i l-ar putea ademeni sau care l-a şi

ademenit.

— Departe, la capătul pământului…

Şi-acum era supărat şi pe Voica, fiindcă-şi amintise deodată de Maria şi, viu şi fierbinte, de trupul ei plin şi dur şi de glasul ei înfundat, un pic răguşit, şi de mişcările ei molatice şi grele şi-l sfredelise până-n ceafă şi până-n creieri dorul de ea. Ştia că Voica n-are nicio vină – ar fi putut doar să nici nu vie la dânsa în noaptea asta – şi parcă tocmai de aceea, fiindcă n-avea nicio vină, îi fu şi mai ciudă pe ea, aproape că-i venea s-o bată. Şi numai ca să n-o bată, acum, în clipa asta – ştia că o să-i treacă repede, dacă se stăpâneşte – se ridică de lângă ea, dar rămase şezând pe dunga patului.

Ea se întinse şi-l prinse de umăr şi-l sili, trăgând uşor, să se întoarcă spre ea.

— De ce te superi? spuse. Am întrebat şi eu aşa… Ca să vorbim ceva… Am glumit.

— Nu m-am supărat, răspunse el.

Şi-şi lăsă palma pe fruntea ei, netezindu-i-o, dar fu un gest repezit, lipsit de gingăşie, nu aşa cum îl intenţionase şi cum ştia că ar fi trebuit să fie.

Şi fiindcă femeile înţeleg mai mult din gesturi decât din vorbe, care pot să fie oricând mincinoase, şi Voica înţelese ceva. Întrebă, şi acum era cu adevărat îngrijorată:

— Ce s-a întâmplat? Ce-ai cu mine?

— Nimic n-am cu tine. Am eu ale mele, ca tot omul.

— Spune-mi şi mie, să te mai alini. Omul, când spune, se mai alină.

— N-am ce să-ţi spun ţie, că tu nu știi nimic…

Ea se întinse iarăşi pe spate şi, parcă obosită, spuse:

— Adineauri glumisem şi nu credeam nimic, dar acu’ zic poate că-i adevărat şi ţi-ai găsit alta.

El reveni lângă ea. Pe loc, atunci, pentru moment se mai potolise. Îmbunat întrucâtva, o luă în braţe şi o sărută şi o drăgosti iarăşi, însă mai mult cu gândul la Maria, iar mai târziu plecă, până nu se făcuse ziuă, şi nu se simţea deloc împăcat, ci tot nemulţumit şi sălciu.

Câteva zile apoi, poate şi o săptămână întreagă, n-a mai avut niciun astâmpăr. Pornea din zori călare, cutreiera pădurile, bătea drumurile, lua dealurile pieptiş, ca bezmetic, parc-ar fi fugit de cineva, un duşman care se ţinea de el, ori, mai curând, el ar fi alergat după cineva care mereu îi scăpa, nu-l putea ajunge. Se oprea numai seara târziu, când nu mai vedea şi dormea unde se nimerea, în pădure, pe frunze ori sub o salcie, în luncă ori într-o căpiţă pe câmp, ori într-o glugă de coceni, cum se nimerea.

Îi luă într-o zi cu el şi pe Stoica şi cei patru fraţi Şuta şi-o ţinură într-o goană turbată stârnind colbul pe drum, ca o năvală de tătari, înnebunind câinii prin cătunele peste care fulgerau ca nălucile şi băgând spaima în oameni, până când, osteniţi, cu caii în spume, se opriră tocmai la Găieşti, la hanul lui Tache Grecu. După ce se ocupară de cai, îi buşumară cu şomoioage de paie uscate şi-i înveliră în pături, să nu s-aprindă, lăsându-i apoi legaţi de

conovăţ cu traista de ovăz atârnată de grumaz, să ronţăie după poftă, intrară în crâşmă şi cerură mâncare şi vin. Văzându-i pe Stoica şi mai ales pe cei patru Şuta cum înfulecă hălcile de pastramă abia perpelită, ca hămesiţii şi cum gâlgâie vinul din căni mari de-o jumătate de oca, Vălean se simţi muiat de-o undă de duioşie pentru oamenii săi şi se gândi: „Să mă îmbăt şi eu cu ei o dată”. Bău alături cu ceilalţi până la un punct. Observă cum li se împăienjenesc ochii, cum privirile le şovăie, cum limbile li se lenevesc şi li se împiedică şi înţelese că se îmbătaseră, iar el nu simţea decât greaţă şi niciun pic de bucurie şi chiar gustul vinului se schimbă, de abia-l puteai înghiţi. Îi mai lăsă un timp să bea şi să cânte prostii, pe urmă opri cheful, plăti Grecului doi galbeni, făcându-l să se încline în faţa lui cu fruntea până-n pământ şi-i zori pe flăcăi să plece. La întoarcere nu mai alergară caii, îi lăsară mai în voie, într-un buiestru domol şi ajunseră acasă în dimineaţa zilei următoare, treji de vin, osteniţi însă de drumul lung şi monoton.

Nici după aceea Vălean nu s-a liniştit pe de-a întregul. Nici după aceea nu şi-a găsit locul. Nu mai pleca fără rost, încoace, încolo, dar nici voie bună n-avea. Se mai ducea pe la Voica, dar tot mai rar, când îşi închipuia că s-a mai potolit, că i-a trecut şi poate iarăşi să se bucure ca toţi oamenii de mângâieri înfrigurate şi şoapte fierbinţi, dar nu mai era ca altădată şi zăbovea pe acolo tot mai puţin. Femeia înţelegea din toate măcar atât că Vălean se înstrăinează de ea, nu stăruia însă; nu mai era

demult o fetişcană, era femeie coaptă, ştia că de ce atârni mai strâns de grumajii bărbatului, de aceea se şi depărtează el mai repede, când a început să nu-i mai priască. Se purta cu el veselă, nici îmbiindu-se prea de tot, nici sâcâindu-l cu întrebări şi numai după ce rămânea singură, plângea şi-o blestema pe cealaltă şi-i făcea vrăji de boală şi moarte. Nu se gândise niciodată că l-ar putea câştiga pe Vălean pentru totdeauna, se împăcase de la început cu soarta de ibovnică, dar bărbatul îi plăcea şi-ar fi vrut să ţină mai mult dragostea lor. Vălean, îngropat în grijile sale, nu-şi dădea seama că femeia-i neliniştită, şi chiar de şi-ar fi dat seama, puţin i-ar fi păsat; Voica devenise pentru el doar un obicei şi numai de aceea n-o părăsise, venea la casa ei ca într-un loc oarecare, ce-i cădea întâmplător în drum.

Atunci începuse starea lui lâncedă, mahmură, fiindcă atunci îşi amintise, în zilele şi nopţile acelea, nu se poate şti când anume, în care ceas şi în ce împrejurare, că el trebuie să se întoarcă în Ardeal să-şi plătească o datorie. Şi încă era supărat pentru că îşi amintise şi pentru că ştia că trebuie să plece, că nu poate să rămâie, că nici gândi nu se poate la rămas, şi nu-i venea să se desprindă de aici. Îşi spunea mereu: mâine-poimâine plec, mă duc, nu mai stau, nu mai este vreme să stau, că mucezesc de tot, însă nu era un gând hotărât din el, era ca o poruncă venită din altă parte, de la altul. Ştia că trebuie să se supună, că n-are alegere, nu se îndemna însă deloc, zăbovea în

lâncezeala lui, chinuit şi tehui şi-i era ciudă că se întâmplă aşa.

Şi tot aşa au trecut săptămânile şi a venit toamna, luminoasă şi fără ploi, de nici nu-ţi venea să crezi că după asta are să fie iarnă şi viscol.

Mitru a simţit el ceva, că Vălean nu-i în voia lui, cum a fost vreme de un an şi mai bine, că se întâmplă ceva cu el, dar n-a zis nimic. Şi-a văzut de lucrul lui, a cules cucuruzul şi via, a făcut vinul. Lucrul care mai rămăsese de făcut era tot mai puţin. Era timp destul pentru petreceri. Şi Mitru a găsit prilejuri destule să cheme lăutari, să pună vin pe masă, s-adune oameni, să se veselească, să cânte şi să joace, gândindu-se că are să-l ogoaie pe Vălean.

Şi-aşa lui Vălean i-a fost mai uşor să tot amâne.

4

Într-una din zile, poate chiar în prima săptămână din octombrie, se pomeniră cu baciul Creţu.

După cum îi spuse lui Mitru, îşi trecea turmele spre bălţile de la Dunăre la iernat. Pornise mai devreme decât în alţi ani şi urmase alt drum la trecerea munţilor, din motive care puteau să fie adevărate; cică pe la Bran vameşii ar fi fost mai îngăduielnici, arenzile cică s-ar fi ieftinit de vale, pe la Turnu-Măgurele. Mitru îl crezu ori se prefăcu că-l crede. Se bucură de revedere şi spuse: „Bine-ai făcut c-ai dat pe-aici. Nici să nu te gândeşti că mergi mai departe aşa de curând. Aici poţi să stai şi o lună, ba şi toată iarna. Loc de păşune este destul, iarba-i încă bună şi când n-are să mai fie, avem fân destul şi mai găsim, de n-are să ajungă". Creţu nu-i spuse desluşit cât are de gând să rămână, îi mulţumi de primirea bună şi dădu de înţeles numai că, oricum, câteva zile, încă nu poate şti câte, are să mai zăbovească prin partea locului şi nu-i refuză găzduirea.

Mânară oile în ţarcul anume făcut într-o margine a curţii, chiar lângă zid. Era acolo şi-o şură destul de lungă să s-adăpostească sub ea oile de ploaie şi de ninsoare. Treaba nu merse tocmai lin, mai întâi se încăierară câinii casei cu ai turmei, pe urmă îşi încurcară coarnele berbecii, apoi începură să ragă speriaţi cei doi măgari şi trecu ceva vreme până ce lucrurile se aşezară şi se făcu un pic de linişte şi oarecare ordine. Atunci Mitru se repezi să vadă de

cină şi aşternut pentru oaspeţi.

Vălean nu crezu că baciul venise încoace, fiindcă pe-aici îi era drumul. Nu se grăbi însă cu întrebările. Mai aşteptă.

După cină, când Creţu ieşi să mai vadă o dată cum stau oile, îl însoţi şi afară, dând ocol ţarcului, în care oile grămădite laolaltă rumegau, îl întrebă:

— Ce veşti îmi aduci, baciule?

— Veştile nu-s toate bune.

— Cele bune lasă-le deoparte. Spune-mi-le pe cele, rele.

— Frâncu te-a părăsit. A ieşit la drum pe barba lui.

— Da’ Ispas ce păzeşte?

— Ispas nu-i cloşcă şi nici Frâncu pui.

— Bine. Am să văd. Mai departe…

— S-au pierdut zece mii şi încă una de taleri.

— Cum s-au pierdut?

— Copăcean a zis să izbească diligențele. Două au fost, în două rânduri. Da’ Ispas a zis că nu şi a rămas după el.

— Ce fel de taleri au fost ăia?

— Dările de pe toată Săcuimea şi de pe Murăş şi de pe Niraj şi de pe Câmpie. Le-a strâns Fiscalul, la Târgul-Murăşului. O dată şase mii, a doua oară cinci mii. Şi s-au pierdut. Nu-i mai capeţi.

— Am să capăt alţii… Nu murim noi de foame, n-ai grijă, că avem prieteni destui care strâng bani pentru noi. Iar dările împăratului îs ca izvorul, nu se mai gată niciodată.

— Şi asta-i drept.

— Şi ce mai este?

— D-apoi mai este că a murit Indrei.

— E!

— Da, a murit. Az-primăvară. S-a culcat seara, zdravăn şi în bună stare, după ce-a venit acasă un pic chefuit din sat şi dimineaţa nu s-a mai trezit. L-am îngropat acolo, lângă muiere-sa.

— Săracu'! murmură Vălean înnegurat. Păcat... Mai putea doar să trăiască. Nu era aşa de bătrân... Nici n-avea şaptezeci de ani.

— Mergea pe şaizeci şi cinci... Numai că moartea n-are o măsură, să zici că, no, acum vine şi să ştii. Nu-ţi dă de veste când vine. Că uite şi cu Indrei, tu l-ai scos de la ştreang, da' moartea nu l-a iertat până la urmă, l-a găsit acasă în pat, de nici n-a băgat de seamă. Aşa i-a fost soarta lui. Da' poate că-i mai bine aşa.

— Mai bine, dacă altfel nu se poate... da' cine ştie dacă nu se poate şi altfel?

— Nu ştie nimeni, numai bunul Dumnezeu...

— Da. Apoi Dumnezeu să-l ierte şi să-i fie ţărâna uşoară. O să dăm o slujbă şi noi să-şi primească iertarea şi-o să dăm pomană şi n-o să-l uităm cât trăim, iar când ne-om întâlni *după aceea,* are să fie bucuros că am avut grijă de sufletul lui. Da... Mi-a fost prieten bun şi credincios şi nu-i un semn bun când încep să-ţi moară prietenii, Creţule. Da... Şi-acum cine-i pădurar *acolo*, în locul lui Indrei?

— D-apoi este unu Cătană, aşa-l cheamă. Eu nu-l cunosc. L-am văzut de câteva ori numai. Se poartă bine, da' nu-l cunosc. Ispas îl cunoaşte, zice că-i

om de-al tău.

— De-i Cătană din Luieru, atunci îl cunosc. El trebuie să fie.

— Da, din Luieru-i.

— Şi cum de l-a primit grofu'?

— I l-a dus Copăcean, că grofu' n-a găsit încă meşter de vânători pe placul lui şi-l cheamă pe Copăcean, când are nevoie. Trimite după el la crâşmă aia din Podeni, că nu-i departe. Şi-i şi plăteşte pentru asta. Şi grofu' i-a spus lui Copăcean: „Adă-mi un pădurar bun ca Indrei, că tu ştii cum trebuie să fie un pădurar bun". Şi Ispas a zis să i-l ducă pe ăsta, pe Cătană.

— Bine şi aşa. Mai ai şi alte veşti?

— Mai am una. Nu ştiu de ţi-o plăcea.

— Nu-i bai. Spune-o. Una rea după atâtea bune n-are ce să-mi strice.

— Zice Ispas că umblă cam prea des pe la hanul din Dumbrăvioara locotenentul de jandari Kupari şi că rămâne şi noaptea, mai de fiecare dată şi nimeni nu ştie în care odaie doarme.

— D-apoi odăi sunt destule, da' Ispas nu umblă şi el des *pe acolo?*

— Ba umblă şi el, că de-aceea doar ştie lucrul ăsta.

— Şi Socol, scriitorul, pe care l-am lăsat să ţină hârtiile şi socotelile, nu-i şi el *acolo?*

— Ba este, cum să nu. Şi zice Ispas că îşi pricepe slujba, numai că mai mult bea decât socoteşte şi mai către seară poţi să-i furi şi nădragii de pe el.

— Nu l-am oprit să beie, c-am ştiut că-i place şi-

atunci de ce-i neliniştit Ispas?

— El nu-i neliniştit, numai îţi trimite vorbă să ştii și tu că locotenentul ăsta, Kupari, o place pe Maria, asta se vede mintenaş, şi nici ea nu se fereşte, râde frumos la el şi ce se întâmplă noaptea, nu se ştie. Aia-i!

— D-apoi o hangiţă trebuie să râdă frumos cu oaspeţii, da' Kupari ăsta cine-i, că eu n-am mai auzit de el?

— Nici eu nu-l cunosc şi n-am auzit de el, da' Ispas zice că a fost sergent şi-i român, l-a chemat înainte Cupariu, şi-acum s-a dat cu domnii şi-şi spune numele altfel, c-ar veni, zice, mai nemțește-ungureşte aşa, şi că ar fi din neam de domni.

— Bine. Şi ce-ar mai fi?

— D-apoi nu-i destul ce ţi-am adus?

— Ba, că-mi ajunge.

— Şi mai zice Ispas să te aduni şi să vii acasă, că măru-i jumătate putred şi azi-mâine cade de pe creangă şi tu rămâi de pagubă. Aşa a zis. C-ai stat destul şi că este de lucru.

— Am să-l ascult, Creţule, şi-ţi mulţam c-ai venit, măcar că, oricum, eu tot veneam, că m-am şi săturat de huzur şi trai moale. Dracu ştie de ce-am stat atâta...

— Dacă mergi, îi bine. Că nici eu n-oi sta cine-ştie-cât. Vreo două-trei zile, s-ajungă aici şi celelalte turme, apoi cobor cu ele la vale şi ne-om vedea la primăvară. Aşa!

— Acuma du-te şi te culcă. M-oi duce şi eu să mă culc. Şi noapte bună!

Nu s-a dus însă la culcare imediat, i-a căutat pe Stoica şi pe fraţii Şuta şi le-a spus să se scoale a doua zi cât mai devreme şi să se pregătească de drum, până-n prânz trebuie să pornească.

A doua zi însă s-a văzut că un lucru, de nu l-ai pregătit din vreme, se răzbună după aceea. A trebuit să cureţe flintele şi pistoalele şi să ascută pumnalele cele lungi, hoţeşti şi să împartă în pungi de piele pulberea şi-n altele plumbii, a trebuit să ţesale caii şi să bată alte potcoave unde lipseau ori erau tocite şi slăbite, şi şeile să le ia pe rând la cercetare, şi hainele de drum, şi toate celelalte, mâncarea şi schimburile, şi n-au isprăvit nici până-n seară. Aşa că numai duminică, aproape de prânz, au putut porni la drum şi-au aiuns, cum se ştie, abia marţi seara la Cozia.

VIII

1

Duhovnicul care îl primi pe Vălean la spovedanie era un călugăr prizărit şi slab ca o surcică. Avea înfăţişarea chinuită a renunţării şi a răutăţii evlavioase. Când Vălean intră în chilie, bătrânul şedea în dreptul ferestrei, la o masă îngustă de brad şi citea adâncit, dintr-un ceaslov; se întoarse mâniat spre el şi îl întrebă repezit, cu glas uscat, ţâfnos:

— Ce vrei?

— Să mă spovedesc aş vrea, părinte! răspunse Vălean, însă fără obişnuita umilinţă a păcătoşilor, mai mult resemnat, fiindcă nu-i plăcuse călugărul şi nici primirea neprietenoasă.

— Tu nu eşti oaia cea pierdută, eşti capra cea îndrăcită care trage turma în prăpastie.

— Nu mă cunoşti, părinte. Nu poţi să ştii cine sunt.

— Nu te cunosc pe tine, dar soiul ţi-l ştiu. Eşti trufaş şi semeţ…

— Sunt un creştin ca oricare altul.

— Ţi-am văzut încruntarea şi împunsătura ochilor. Eşti îndărătnic. Umileşte-te, omule, cât n-a bătut ceasul. Atunci va fi prea târziu.

Parcă ţâfna din vocea bătrânului s-ar mai fi domolit şi chiar în ochii lui mânioşi parcă s-ar fi strecurat o undă de bunăvoinţă. Vălean însă nu observă această schimbare, dacă ea o fi fost cumva. Un pic amărât, atât cât îşi putea îngădui el să se arate amărât faţă de un străin, spuse:

— Umilinţa-i o minciună a slabilor şi a laşilor.

— Umileşte-te, îţi zic, şi spune ce păcate ai.

— Am păcate şi eu, ca tot omul, dar nu de ele am venit la Sfinţia Ta. Pentru altceva am venit, mai ales. Mi-au spus oamenii şi fraţii călugări că eşti cel mai cu minte şi cel mai înţelept bătrân din lume...

— Nu mă linguşi, omule. Mintea şi înţelepciunea sunt la Dumnezeu. Îngenunchează şi mărturiseşte în faţa Domnului tot ce ai greşit cu fapta şi cu gândul, cu voie şi fără de voie.

Vălean înţelese că n-are altă cale. Îngenunche şi murmură vorbele rituale pe care le ştia încă din copilărie.

— Binecuvântează, Doamne!

Duhovnicul şopti repede, şuierat, formula sfântă şi tăcu, în aşteptare.

Vălean nu vorbi imediat. Stătu şi se gândi. Nu era pregătit să se spovedească, nu-şi adunase păcatele grămadă, să le înşire acolo pentru iertare. Nu simţea nevoia iertării, fiindcă sentimentul vinovăţiei nu-l avea şi nu-l avusese niciodată. Se hotărâ, aşa cum se hotăra el uneori, repede, să-i

facă pe voie bătrânului. Îi spuse despre Voica, înnegrindu-se pe sine, că ar fi ademenit-o cu promisiuni, că i-ar fi dat speranţe de cununie, ba născoci şi o femeie cu bărbat pe care ar fi înduplecat-o cu daruri la preacurvie şi tot aşa, pornit în direcţia asta, mai adăugă şi o fată mare, pe care ar fi ruşinat-o şi ar fi adus-o într-o stare de-a trebuit să se mărite cu un văduv răscopt, ca să scape de ocară; încărcă socoteala şi cu nişte beţii la care şi-ar fi pierdut minţile şi ar fi spart capete de oameni paşnici; recunoscu şi că nu-şi poate stăpâni limba şi înjură fără ruşine, fie că are, fie că n-are motiv; mărturisi că obţinuse câştig de bani pe la bâlciuri, prin înşelăciune, la vânzarea unor biete corcituri, date drept cai de rasă; îi cam tot aşa minţi vreo jumătate de ceas, încărcându-se cu păcate închipuite.

Vălean era enervat că trebuie să mintă prosteşte, numai să câştige bunăvoinţa unui moşneag înscorţoşat în răutatea vârstei lui uscate, care poate nici nu era omul dorit de el în momentul acela şi nici nu era minciuna un năravpe care să-l fi deprins ca lumea – de aceea glasul lui nu mai suna tot aşa de decis ca până atunci, şovăia, se împiedica, vorbele întârziau, căderau rare, greoi, nu tocmai desluşite, iar cuviosul bătrân înţelese din toate că păcătosul se căieşte. Îl certă pentru nelegiuirile lui, însă mai cu milă acum, cu un efort de apropiere şi înţelegere şi îi dădu canon să ajuneze toate vinerile, timp de un an, să-şi trudească trupul dormind numai pe scândura goală

şi fără perină sub cap, iarăşi timp de un an şi, după ce-l întrebase de are avere, dinainte convins că la astfel de păcate banii nu pot să lipsească, îi porunci să înzestreze o fată săracă, orfană.

După aceea, parcă regretând cele câteva clipe de blândeţe şi înţelegere, ca pe o slăbiciune neiertată, se înăspri din nou şi cu glasul ţâfnos şi uscat de la început îi spuse:

— Acum du-te!

Şi se aplecă peste ceaslov grăbit să-şi continue cititul.

Vălean se ridică în picioare, dar nu plecă. Începuse să înţeleagă că venise degeaba, poate însă nu era tocmai convins, ori se gândi că totuna-i acum, nu mai are ce pierde.

Se uită la călugăr şi spuse cât putea el de blând:

— O vorbă aş mai avea.

— Ce vorbă? Te-am spovedit, te-am iertat.

— N-am venit numai pentru asta.

— Aha! Mi-ai spus... Da.

Se întoarse iarăşi spre Vălean:

— Ce mai este?

— Mă aşteaptă drum lung. Am o datorie de plătit. Şi nu mi-s la îndemâna mea. Mi-i sufletul tulbure.

— Datoriile trebuie plătite.

— Tocmai de aceea, părinte, am venit la dumneata.

— E mare datoria?

— Mare!

— Şi n-ai banii toţi?

— Nu de bani îi vorba...

Lui Vălean i se păru că bătrânul tresare; ieşise din atitudinea lui de ţâfnă, se uita de astă dată altfel la el, nu supărat, nici mânios, ci foarte atent:

— Ce datorie ai tu de plătit, dacă zici că nu de bani e vorba?

— Este un om, un prieten al meu. Mi-a făcut un bine, odată, pentru toată viaţa. Trebuie să mă plătesc de el. Nu pot muri până nu-l plătesc.

Nu din toată inima, mai îndoindu-se încă, duhovnicul spuse cu ton sfătuitor, de mângâiere:

— Binele făcut aproapelui nu aşteaptă răsplată pe pământ, în cer îşi are răsplata. Recunoştinţa însă e-o floare plăcută lui Dumnezeu… Atunci de ce ţi-i sufletul tulbure?

— Nu ştiu de ce… Nu mi-s eu în voia mea. Parcă-s muscă năclăită în miere. Nu-mi mai vine să mă duc unde-i lucrul meu şi unde-s treburile mele şi nici unde sunt nu-mi vine să mai stau.

— Roagă-te!

— M-am rugat şi nu m-am limpezit.

Călugărul se uita de la un timp tot mai bănuitor la Vălean:

— Ce bine ţi-a făcut ţie omul acela?

— M-a batjocorit când eram neputincios să mă apăr şi să răspund.

— Ce ţi-a făcut?

— A poruncit oamenilor lui, când eram legat şi tăvălit prin praf, să-mi scoată limba din gură cu cleştele şi să-i şteargă cizmele cu ea şi talpa de la cizme…

Poate că bătrânul înţelese mai multe din vocea

lui Vălean, decât din cuvinte. Pe faţa lui se văzu groaza şi mila. Cu un glas neaşteptat, aproape speriat, întrebă:

— Cine eşti tu, nefericitule?

— Eu îs Vălean şi-s lotru de pădure.

Bătrânul ridică mâinile spre tavan şi gemu:

— O! Doamne-sfinte!

Şi îndată, parcă l-ar fi îngrozit ceea ce putuse să vadă acolo, pe peretele la care privise cu ochii holbaţi, îşi îngropă faţa în palme şi iarăşi gemu:

— Doamne-Dumnezeule!... Doamne!

Şi tăcu un pic de timp, aşa cum stătea, ghemuit peste masă, cu faţa în palme. Pe urmă, stăpânindu-se întrucâtva, mai liniştit, trist însă, cu glasul aproape şoptit continuă:

— Ţi-am văzut gândul. Eşti un pierdut... Ai furat şi ai ucis, iar eu te-am iertat de păcatele tale, şi tu ai minţit în faţa Domnului. Eşti un nemernic şi un proclet.

— Ce am furat eu, numai de la alţi tâlhari, mai mari ca mine, am furat şi nu din bună voia mea am furat, am fost silit, ca să nu pier, şi-am dat de-acolo celor care au avut nevoie; şi-am tras cu pistolul şi-am lovit cu cuţitul numai când a fost să-mi scap viaţa, să-mi fac loc; dinadins n-am omorât oameni şi nici de plăcere.

Moşneagul parcă nu l-ar fi auzit. Tremura tot şi nu-şi ridica faţa din palme, de parcă s-ar fi temut să se uite la Vălean. Murmura, aşa ghemuit peste masă:

— Eşti un pierdut... Eşti un pierdut...

Şi iarăşi invocă, ridicând braţele spre tavan:

— Doamne-Dumnezeule, de ce mă-ncerci? De ce l-ai trimis pe acest ticălos la mine?

Se întoarse apoi spre Vălean, supărat şi cu ciudă aproape lumească ţipă:

— De ce-ai venit la mine? Ce vrei de la mine? Ţi-am văzut gândul. Mergi să ucizi. Am să te afurisesc pentru nelegiuirea ta...

— Trebuie să-l ucid, murmură Vălean.

Călugărul ţâşni deodată în picioare, se repezi pe lângă Vălean şi se proţăpi cu mâinile depărtate în laturi, în prag. Cu o ură de neînchipuit în făptura lui subţirică şi slabănoagă şuieră cu înverşunare, scrâşnind:

— Piei, Satana! Piei, Satana! Piei, Satana!

Şi de fiecare dată scuipă (Ptiu!) şi-şi făcu cruce.

Fără să-şi dea seama, impresionat, Vălean îşi făcu cruce şi el de fiecare dată, repetând gestul călugărului.

Şi tot aşa, pe neaşteptate, bătrânul se muie. Mergând cum îl obliga vârsta, gârbov, obosit, se aşeză la loc, în dreptul ferestrei şi oftă:

— Eşti om. Eşti un nefericit.

— Moşule, şopti Vălean, primindu-i fără împotrivire mila, ajută-mă să nu-mi pierd hotărârea.

Călugărul se uită la Vălean. Faţa i se făcuse aproape blândă de compătimire şi păreri de rău:

— Ceea ce vrei tu nu se poate. L-ai înfruntat pe Dumnezeu care ştie şi drumul firului de nisip purtat de vânt. N-am să te pot ierta nici de păcatele pe

care le-ai mărturisit, nevrednicule, şi care nu sunt uşoare. Ţi-i sufletul negru. Putred tot. Eşti un pierdut. Oh, n-am să am zile să mă rog de-ajuns pentu tine... Du-te!

— Trebuie să mă ajuţi.

— Du-te, îţi zic. Nu mă întărâta. Sunt obosit şi-s la capătul răbdării. Nu mă împinge să te afurisesc. Atunci n-ai mai avea scăpare în veacul veacului. Iartă-mă şi du-te.

— Da' ce fel de popă eşti tu care nu te înduri de un om necăjit şi ţii parte nedreptăţii? Harul de ce ţi s-a dat? Să-l laşi pe cel umilit şi batjocorit singur în sila şi în scârba lui?

Fu ultima sforţare a bătrânului preot să-şi păstreze cumpătul şi să fie blând cum îi cereau scripturile:

— Du-te, omule! Smereşte-te şi te roagă şi întoarce-ţi gândul. Poate că Domnul te-a încercat şi de-aceea suferi. Poate nu te-a uitat şi-ai să scapi. Am să mă rog pentru tine.

În Vălean zvâcni deasupra firea lui obişnuită. Cu dispreţ şi obidă strigă:

— Eşti şi tu de-al lor. Că toate le-au cumpărat, dacă au avut bani; şi lumea asta, şi mila lui Dumnezeu *dincolo*. Da' mai bine mă dau cu dracu, decât să-l las nejudecat.

Şi-atunci bătrânul turbă. Se ridică şi răcni, cu palma dreaptă întinsă în faţă, parcă ar fi vrut să-l acopere şi să-l nimicească.

— Anatema! Să fii afurisit şi blestemat să fii.

Vălean ieşi ca un vârtej de vânt şi nu mai auzi

cum îşi izbeşte călugărul fruntea de tăblia mesei lui de brad, scâncind a plâns.

Coborî tot aşa, repezit, în salturi neegale, fiindcă malul era râpos, până ajunse la apa Oltului. Acolo se opri sub o salcie bătrână, cu frunzele pornite spre rugină. Se uită pe râu în sus, şi la dealurile din faţă, la pădurea pălită, stropită cu aur şi aramă, şi nu văzu că-i lumea frumoasă, văzu numai norii care se strângeau şi se lăsau încet în jos şi apa de plumb curgând grea peste pietroaie sure.

Şi stătu aşa, un timp, încruntat în sine şi gândi cu mânie: „Mi-ai pus în drum un nevolnic. Un sfânt uitat. Un nimurug care nu ştie nimic şi nu înţelege... Da' eu niciodată nu ţi-am rămas dator. Ce Ţi-am făgăduit Ţi-am dat tot şi chiar mai mult, când m-am gândit aşa. Ţi-am făcut şi biserică şi i-am cumpărat pământ, să aibă popa din ce să trăiască. Şi-am dat la văduve şi la orfani şi la oameni nevoiţi. Şi-am scos pe unii de la moarte şi n-am lovit fără numai pe Sfânta Dreptate. Şi silă nimănui n-am făcut... De ce îl aperi pe Telegdi, că-i un porc şi un mişel şi-i cununat cu Diavolul? De ce nu mă asculţi pe mine? Dă-mi-l pe Telegdi, dă-mi gândul bun cum să-l prind şi-ţi ridic o mânăstire, cu biserică şi chilii şi cu moşie".

Şi aşteptă aşa, încruntat în sine şi nu simţi deloc, în sufletul lui, că ar fi vreun răspuns. Şi-atunci continuă: „Dacă te-ai mâniat pe mine, nu-s de vină eu. Popa-i de vină. El a vrut să mă spovedesc şi să-i spun ce n-a fost, că n-am avut ce să-i spun, că nu să mă spovedesc m-am dus la el. Că n-am de ce să

mă spovedesc, doar ştii. Dă-mi gândul cel bun şi lasă-mi hotărârea şi-am să-i dau mânăstirii un clopot mare, cel mai mare din toată ţara…”

Era linişte şi apa venea la vale tot întunecată, cu plumbul vechi şi norii se lăsau lent. „Nu-i nimic, gândi Vălean mai departe. Poate c-am greşit, dar n-am greşit tare. Am stat prea mult acolo, la conac, şi am uitat de datoria mea. Dar n-am uitat de tot. Şi eu îs supărat că m-am lăsat aşa pe tânjeală. Da’ o să-mi treacă. Poate că atunci are să-mi vie şi gândul. Ai să mi-l dai…”

Şi iarăşi aşteptă şi tot degeaba şi se întoarse după aceea să plece şi-n momentul acela se auzi toaca de sus; bătea într-un ritm şchiopătat, reluând regulat aceleaşi poticneli. Vălean simţi în bătăile toacei răspunsul pe care-l aştepta şi îl simţi ca pe o dojană, nu blândă, de părinte, ci ţâfnoasă, dâcoasă, ca a duhovnicului; oprit în loc, se răsuci iarăşi spre apă şi spre dealuri şi zise în gând: „Am să aştept. Am să caut să te îmbun, cum s-a mai întâmplat… Da’ eu pot să fac şi prostii. Că-s şi eu om, la urma urmei…” Şi-abia atunci se desprinse de acolo şi se înapoie la prietenii săi şi ceru rachiul şi-o bucătură de mâncare…

2

Nici în timp ce coborau de la Cozia, pe drumul mare, nu s-au grăbit, ci au ţinut-o într-un buiestru uşor, care nu obosea caii prea mult şi au ajuns cam pe la prânz, la gura Lotrului, unde pe vremea aceea nu se vedea sat; nu-şi aşezase nimeni casă pe-acolo, de spaima viiturilor de primăvară. Numai cătărat pe-o costişă, cum ar veni pe stânga Lotrului, era un soi de han cu înfăţişare sărăcuţă, neîmprejmuit, fără grajduri, prăfuit şi ponosit, unde numai la mare nevoie te puteai opri.

Nici nu s-au oprit acolo şi nici vadul nu l-au trecut să urce mai departe pe şoseaua bătută pe dreapta Oltului. Până-n seară, de s-ar fi grăbit, ar fi ajuns la Turnu Roşu. Sau măcar până a doua zi, tot pe vremea asta, dacă ar fi poposit noaptea pe undeva. Cam la aşa ceva se aşteptau Stoica şi cei patru fraţi Şuta – mai trecuseră pe-acolo, ştiau că

sunt sate mari, cu crâşme şi hanuri bine chivernisite.

Vălean, însă, care mergea în frunte, călare pe iapa lui sură, a cotit spre stânga, pe drumeagul de munte ce suia însoţind albia Lotrului, trecând mereu când pe-un mal, când pe celălalt, prin vaduri vijelioase, iar prietenii săi l-au urmat, fără să întrebe nimic şi fără să se mire.

Au ajuns curând la Brezoi, unde au mâncat de amiază şi au adăpat caii, după ce i-au odihnit cât de cât.

Vălean tăcuse tot drumul până aici şi nici acum, la popas, cât a ţinut, n-a scos vreun cuvânt. Nu mai era însă încruntat, ca în momentul când porniseră de la Cozia, ceea ce au observat şi prietenii lui. Vesel încă nu, dar mai deschis. Se tot uita la cer şi ce vedea doar el ştia. Nimic deosebit nu se arăta, numai se înseninase; norii care apăsaseră se topiseră pe undeva şi ieşise iarăşi soarele molcuţ de toamnă.

De la Brezoi au mers mai repede. Cam pe la ojină s-aflau la Mălaia, un sat cu case puţine, rare, înşirat pe-o distanţă bunicică. Vălean a spus: „Nu ne oprim. Mergem mai departe. Mai avem ca două ceasuri de lumină”.

Au intrat în Voineasa odată cu întunericul şi s-au oprit la prima casă, unde au cerut sălaş. N-au dormit însă înăuntru, în singura încăpere pe care o avea rumânul, plină de copii, ci afară în fân, bine înveliţi în pături şi cojoace, lângă cai.

Dimineaţa s-au sculat până nu se făcuse ziuă,

odată cu gazda lor, care le-a şi oferit obişnuitul prânz, oala de lapte şi mămăliga, cât o roată, răsurnată pe merindare. După ce au atârnat sub botul cailor traistele cu ovăz, au mâncat şi ei, apoi au pornit să caute şi au găsit cu greu, cătunul era sărăcuţ, câteva sarcini de fân, pe care fraţii Şuta le-au îndesat mult, să încapă destul în nişte saci anume, şi i-au legat bine în spinarea lui Spulber şi-a lui Schinteie, care făceau neînşeuaţi acest drum.

Cu caii hrăniţi între timp şi adăpaţi, au părăsit drumul şi au cotit pe apa Voinesei în sus, înşiraţi pe potecă, unul după altul.

Vălean s-a uitat iarăşi la cerul senin şi parcă un surâs de încredere i-a sticlit pe faţă. A văzut în dreapta lor, dincolo de dealurile cu păduri, ridicându-se golaş, numai piatră sură, Vătaful, cu fruntea albită de-o scuturătură de zăpadă. Strălucea limpede. Vălean a spus:

— Să nu ne omorâm caii, că de-aci urcăm mereu. Vremea bună parcă mai ţine, după cum simt eu.

Glasul lui sunase aproape vesel.

— Da’ şi de se strică, a răspuns Stoica, a glumă, nu mai cer preţ mare pe pielea mea, că măcar două zile mai avem până să găsim casă de om, dincolo.

— Dacă se strică, om vedea, a spus Vălean, nemulţumit cumva, ca de o cobe în care ar fi crezut.

Stoica şi-a dat seama că nu-i încă moment pentru glume, şi n-a mai continuat, măcar că avea chef. Scăpase din chingile unui trai strâmt, prea

liniştit, ştia că de-acum încolo o zi n-are să mai semene cu alta, îl luase în primire pe Schinteie, îl încercase, constatase că şi mânzului îi place de noul său stăpân şi presimţea isprăvile pe care ei, doi buieci tineri, au să le facă împreună de-acum încolo, de aceea nu mai avea astâmpăr, ar fi tot zburdat, aşa cum şi mânzul, în ciuda încărcăturii care-l îngreuna, voia mereu să iasă înainte, să-i întreacă pe toţi şi într-una trebuia să-l strunească... S-a şi gândit: „Eu îl strunesc pe Schinteie, Vălean mă struneşte pe mine – fiecare cu stăpânul lui”. S-a uitat la cer şi la creştetul nins al piscului de munte, apoi la malurile şerpuite ale pârâului de care poteca parcă ar fi vrut mereu să se desprindă şi nu reuşea, coasta muntelui mereu o împingea înapoi, iar pe-alocurea mai o strâmtora în apă. „Poţi să şi dormi” – şi-a spus şi luat de un alean tulbure, dar nu neplăcut, s-a trezit că lălăie, cu voce nu prea tare, mai mult pentru urechile lui, o doină.

După un timp îl auzi pe Vălean întrebând, cumva aţâţat:

— Mă, voi n-aţi văzut nimic?

— Acolo, răspunse unul dintre fraţii Şuta, a fost ascuns cineva şi a fugit când ne-a văzut pe noi.

— Tu unde l-ai văzut? insistă Vălean şi se opri, făcându-le semn şi celorlalţi să se oprească.

— Sub zada aia strâmbată.

— Zadele de-acolo-s strâmbe toate, aşa le bate vântul, către vale.

— Ba că mai este şi-un bolovan de stâncă,

gândeşti că-i un urs care-ar şede la zmeură. Acolo a stat ăla.

— Înseamnă c-a fost. Nici n-ar fi rău locul pentru pândă, da nici prea bun, dacă l-am văzut şi noi. Da' poate că nu locu-i de vină.

— Avea căciulă cafenie.

— Cine?

— Ăla. Şi cojoc peticit cu negru.

— Ai ochi buni, mă Ferenez.

— Ferencz nu-s eu. Ferencz îi fratele-meu ăla, şi arătă cu degetul mare peste umăr.

Vălean râse:

— Atunci îi fi Tibor.

— Tibor nu-s eu. Tibor îi celălalt şi repetă gestul.

— D-apoi atunci tu care eşti?

— Eu îs Iusti.

— Bine, Iusti. Înseamnă că ai ochi buni.

— Am.

— Da' tu, Stoica, tu n-ai văzut nimic?

— Am văzut şi eu zada mişcată, da' am zis că-i vreo dihanie care umblă pe-acolo.

— D-apoi că tu chiar de vezi moartea, zici că-i vreo babă care adună găteje... Şi ce-ai să zici dacă dihania aceea ne iese în drum acolo, după cotitură, şi ne cere câţiva galbeni împrumut, pe cât se poate toţi câţi îi avem şi, ca să nu ne gândim mult, ne-arată şi pistolul?

— D-apoi ce, noi n-avem pistoale?

— No, no. Aşa parcă mai vii de-acasă... Şuta ăsta, Iusti, a văzut bine ce-a văzut. Până şi peticul de pe cojoc. Iar eu am mai văzut că are opinci în

picioare. Nu l-aş ţine în slujbă la mine nici să pieptene coada la cai.

Vălean se înviorase. Sări dintr-o singură mişcare, parcă fără efort, din şa, şi se apucă să strângă chinga, mai mult s-o controleze, de fapt, fiindcă fusese prea bine strânsă, cum şi trebuia, la plecare – ori numai căuta ceva, să-şi stăpânească un neastâmpăr care-l furnica prin trup, un fel de înfrigurare cum nu mai simţise de mult.

Îl imitară şi ceilalţi, descălecară şi controlară legăturile toate şi încărcăturile ce le aveau, aşezarea lor, să stea bine în cumpănă, să nu tragă într-o parte, să nu se slăbească la galop, de-o fi nevoie de galop, şi să se bălăngăne.

După aceea, cu un semn din mână, Vălean îi chemă mai aproape şi spuse:

— Şi-acum să ne gândim un pic…

Parcă-i părea rău de ceea ce-i venise în minte:

— Ăla poate să fie şi vreun român fugit, care se ascunde. N-ar fi mirare. Fugarul locurile pustii le caută. Dacă-i aşa, poate să creadă că-l căutăm pe el; altceva nu poate să creadă, că pe aici nu-i drum pentru călători obişnuiţi. Atunci n-are să se întâmple nimic dincolo de dealul ăsta. El are să fugă cât îl ţin puterile, iar noi o să zicem că ne-am speriat de-o umbră care a mişcat…

— Da’ poate că nu-i vreun fugar, îl întrerupse Stoica şi se vedea că i-ar părea rău şi lui să fie numai un fugar care s-a speriat de ei şi-acum aleargă de nici ogarul nu-l mai poate prinde din urmă.

— Cam aşa cred şi eu, reluă Vălean. După semnele mele n-ar fi un fugit şi nici nu-i singur. Ar fi, zic eu, nişte prieteni care ne aşteaptă să ne caute în chimire. Şi iar de mă gândesc nu pot fi nişte hoţi de soi... Ce cred ei, adică, pe-aici să umble negustorii cu pungi grele la brâu? Dar să zicem şi aşa că-s deştepţi dânşii şi au ghicit că avem bani buni la noi şi aşa măcar ştim de ce trebuie să ne temem...

— Nu trebuie să ne temem prea tare, interveni unul dintre fraţii Şuta. Nu-s decât numai cinci, poate şase, mai mulţi nu-s...

Vălean se răsuci spre Şuta, cel care vorbise, şi uimit şi vesel, aproape cântând spuse:

— Ascultaţi la Tibor ce spune...

— Tibor nu-s eu, Tibor îi acesta, şi îşi aşează palma pe umărul fratelui său, care-i stătea în dreapta.

— Ferencz eşti?

— Ferencz.

— N-am să vă mai învăţ niciodată, că prea semănaţi unul cu altul. Mă mir cum de nu vă încurcaţi chiar voi în de voi...

— D-apoi ne mai încurcăm şi noi, câteodată, seara şi râdem bine.

— Atunci eu după ce să vă ghicesc? Doar şi de îmbrăcat vă îmbrăcaţi tot la fel, şi glasul vi-i parcă numai unul şi-l folosiţi cu rândul.

— Da’ nici nu trebuie să cauţi cu ghicitul, că noi tot grămadă suntem şi dacă-l strigi pe unul, acolo-i şi răspunde.

— Măcar aşa n-am să mă păcălesc... Da' cum i-ai numărat tu, de ştii că-s cinci, poate şase?

— I-am auzit când au trecut azi-noapte. N-au fost mai mult de şase cai. După tropotit.

— Şi dacă-au fost câte doi pe-un cal?

— S-ar fi simţit pe mersul cailor greutatea. Mergeau uşor şi repede.

— Da. Alţii nu pot fi. Pe-aici nu-i drum umblat. Numai ciobanii trec pe-aici când duc oile la munte ori le coboară la câmpie. Şi atunci înseamnă că ne-aşteaptă anume pe noi. Altfel cum?

— Şi-atunci de ce stăm şi pierdem vremea aici? sări Stoica, nerăbdător. Să mergem acolo, să- nu li se urască de aşteptat.

— Şi ce strică dacă li se urăşte de aşteptat? Dacă se întreabă: oare de ce întârzie ăia? Dacă li se pare cumva că ne-am răzgândit şi ne-am întors din drum, poate se neliniştesc un pic. Poate aşa-i bine, să mergem încet. Poate n-o mai avea răbdare s-aştepte ascunşi, şi ies mai devreme decât trebuie la vedere.

— Aha!.

— Şi acum daţi-i drumul, spuse Vălean încălecând, în felul lui, dintr-un salt. Tot după mine, da' să nu staţi niciunul drept la spatele meu. Niciunul să nu fie drept la spatele altuia. Răsfiraţi şi împrăştiaţi, da' aproape unul de celălalt. Ştiţi cum. Şi să vă uitaţi bine în toate părţile pe unde trecem. Să nu ne pomenim scărpinaţi pe spinare tocmai când o fi să stăm de vorbă cu ăia care au să ne iasă înainte. Şi să nu vă grăbiţi, că la o adică şi un

prost ne poate nimeri, măcar din greşeală, dacă altfel nu ştie.

Se urniră apoi, continuându-şi călătoria. Urcau uşor, şerpuit, cum îi ducea poteca, nici repede, nici prea încet, în voia cailor. Poteca se încovoia mult, căutând să ocolească muntele care aici îşi împingea un perete de piatră până aproape în pârâu, de părea grumazul unui bivol uriaş aplecat să se adape. Când ajunseră lângă zidul de stâncă şi nu se mai vedea cum se continuă poteca, încetiniră trăgând de frâie. Se uitau cu grijă la tufele de bozie şi de corn, care se cam scuturaseră de frunze, dar mai erau încă bune de o ascunzătoare de nevoie şi mai atent la hăţişul de pe ţărm, unde rugii de mure păreau o plasă în care orice s-ar fi putut piti. Soarele se ridicase şi lumina plin şi, ca un noroc, vântul nu bătea, s-ar fi observat şi cea mai mică mişcare. Numai pârâul, strâns între maluri rupte de piatră, se zbătea urlând furios, şi alt zgomot nu s-ar fi putut auzi, nici tunurile de-ar fi bătut.

Nimic însă nu se întâmplă în locul acela şi trecură de-a lungul peretelui de piatră, nu mult, cam vreo douăzeci de stânjeni, şi cum nu încăpură alături, fraţii Şuta îşi mânară caii prin apă, care mai sus începuse a se lărgi.

Trecuţi de strâmtoare ieşiră într-un şes, un fel de covată, care vara putea să fie bună păşune şi pentru vite. Creştea mai mult iarbă pe întinsul presărat rar cu bolovani şi din loc în loc tufe scunde de alun şi arini rămaşi pitici.

„Stoica spuse atunci, cu glas coborât, uşor

înfiorat:

— Poate-s ascunşi după dâlmuţa aia, de pe mâna stângă.

Era ca o umflătură din coasta aproape dreaptă a muntelui şi numai ghicită, fiindcă din faţă o ascundea mai toată o tufă bătrână de alun şi buruienişul.

— Numai acolo, aprobă Vălean. În grabă, alt loc mai bun n-au putut găsi. Aici n-ar fi încăput toţi. Nu vă opriţi, veniţi tot aşa, da' aveţi grijă.

Înţelese după zgomotul înfundat de copite prin iarba mustoasă că Stoica şi cei patru fraţi Şuta se ţin aproape de el şi, fără să se uite, îi simţi încordaţi şi o simţi şi pe Vilma cum se încordează. Pricepuse, poate din glasul lui ori poate de la vreo mişcare pe care o făcuse el fără voie, că în curând începe o joacă la care şi ea trebuie să ia parte. O netezi delicat cu palma pe grumaz şi iapa îndată îşi reluă pasul de mers în voie, numai îşi ciulea mereu urechile, atentă şi puţin neliniştită.

Şi merseră aşa, cum ceruse Vălean, fără grabă, cu grijă să nu se afle vreunul drept pe urma celuilalt şi nici alături prea aproape, ca să nu se stânjenească între ei, dacă avea să fie nevoie cumva de mişcări repezi şi neprevăzute.

Poteca se depărta de pârâu şi încovoindu-se, cusută ca un tiv parcă de poala dealului, ajungea tocmai la dâlma pe care o ghicise Stoica ascunsă după tufa de alun. Şi într-adevăr de-acolo le ieşiră înainte doi, călare pe nişte cai mărunţi şi tare slabi, fără şei şi cu frâie de frânghie. N-avea niciunul

petice pe cojoc, însă nădragii lor de pănură ţărănească erau flenduriţi pe la genunchi. Amândoi purtau opinci în picioare. Unul era mai vârstnic, în barba nerasă de vreo săptămână se vedeau spice cărunte, altfel era negricios şi avea ochi mici, adânciţi, sub sprâncenele groase; puteai gândi despre el că-i om rău sau numai disperat în acest moment, fiindcă se încruntase şi se uita ameninţător. Celălalt era mai tinerel, neras nici el, mai rumeior şi mai plinuţ în obraji, dar tot aşa de nespălat ca şi celălalt. Era şi el încruntat, dar nu părea tot aşa de furios ca tovarăşul său. Amândoi aveau câte un pistol în mână şi amândoi îl ţinteau, nu se ştie de ce, numai pe Vălean, de parcă ar fi fost singur în faţa lor.

După anumite tresăriri ale frunzişului şi nişte şoapte înăbuşite, Vălean ghici că mai sunt câţiva ascunşi acolo şi se miră că nu se arătaseră şi ei şi imediat îşi răspunse: „Ba poate că vor să mă facă să cred că-s mulţi tare şi să mă tem de ei”.

Cel vârstnic strigă:

— Staţi, măi ăştia!

Vălean trase uşurel, de frâu şi iapa se opri, ţinând capul ridicat şi urechile ciulite. Îşi opriră caii şi Stoica şi fraţii Şuta, aşa cum s-aflau în mers, răsfiraţi puţin şi nu prea departe unul de celălalt, numai atât cât să se poată mişca nestingheriţi şi gata să sară în orice clipă.

— Ce vrei? întrebă Vălean şi lăsă frâul să cadă, să-i rămâie ambele mâini libere.

— Banii! răspunse insul mai vârstnic şi îşi

strâmbă gura într-un rânjet.

— Păi, hai să ţi-i dau! spuse Vălean, fără să arate niciun fel de frică şi îşi vârî mâna stângă în chimir.

Insul cel cărunt se apropie, mânându-şi căluţul încet; era neîncrezător sau numai descumpănit, ceva nu înţelegea, poate prea grabnica supunere a lui Vălean ori purtarea lui nefricoasă şi glasul paşnic, aproape prietenos, când îl întrebă:

— Tu pentru Spiru lucri? şi-n gândul lui: „Oare-s încărcate pistoalele alea? Mira-m-aş… Da’ poate că îs…”

— Ce-ţi pasă ţie pentru cine lucrez eu?

Omul voia poate să s-arate mânios, dar părea numai nerăbdător şi-un pic nedumerit.

— Să ştiu cine-mi rămâne dator, şi Vălean râse.

— Gogea-ţi rămâne dator. Dă punga!

Atunci Vălean apăsă neobservat cu vârful cizmelor în coastele Vilmei şi iapa, care aştepta pregătită încă din clipa în care simţise frâul lăsat liber, îngenunche brusc. Surprins de mişcarea neaşteptată, Gogea descărcă pistolul, fără să ţintească. Tot aşa păţi şi tovarăşul său mai tânăr. Şi amândoi nimeriră în vânt. În aceeaşi clipă, Vilma, care cunoştea bine mişcarea, şi îl mai scosese astfel pe Vălean şi din alte primejdii, ţâşni împingându-se cu picioarele dindărăt ca o mâţă ce se aruncă după vrabie. Când iapa se ridicase iarăşi, fulgerător, Vălean, înainte de a izbi cu pumnalul pe care-l scosese între timp din teaca lui ascunsă între chimir şi cămaşă, văzu în ochii lui Gogea spaima, groază neagră şi atunci, aproape fără să-şi fi dat

seama, întoarse pumnul şi îl lovi pe hoţ sub nas, deasupra buzei, numai cu prăselele de corn şi tot atunci, sucindu-se numai puţin în partea cealaltă, îl lovi pe hoţul cel tânăr în frunte, cu ţeava pistolului, fără să-l descarce, şi îi răsturnă pe amândoi de pe cai şi bufniră de pământ ca sacii.

Fraţii Şuta şi Stoica, în aceeaşi secundă, smulşi parcă, supţi parcă de însăşi mişcarea lui Vălean, se năspustiră şi ei, spre tufa de alun, gata pregătiţi cu pistoalele în mână, dar nu mai avură cu cine să se bată; ceilalţi hoţi, câţi au mai fost pe acolo, fugeau ca nişte căprioare stârnite, care călare, care pe propriile lui picioare, spre pârâu, unde îşi vedeau scăparea. Arme n-aveau niciunul, decât nişte ciomege, pe care le şi azvârleau, pe rând, când îşi dădeau seama că-i încurcă la fugă. Şi Vălean înţelese de ce stătuseră aceştia ascunşi, când Gogea ieşise să ceară vamă...

Durase totul cât să numeri până la trei şi fusese ca o singură mişcare a unui singur om.

Vălean o potoli pe Vilma, care ar fi tot alergat acum şi sforăia nervoasă şi nemulţumită că-i întoarsă din drum. După ce se convinse că hoţii fugiţi peste luncă şi dispăruţi în adâncurile albiei, printre sălcii şi arini, cine mai ştie pe unde, nu mai au de gând să se întoarcă nici într-un fel, reveni la Gogea, care zăcea cu gura toată sânge. Puţin mai încolo zăcea întins celălalt, cu fruntea vânătă în locul unde-l nimerise ţeava de pistol.

— Au murit? întrebă Stoica. El nu observase, dintr-o latură, unde se afla, că Vălean întorsese

pumnalul – văzuse numai lama lui sticlind şi credea că sângele de pe gura lui Gogea ar fi de la tăietură şi tot aşa, gândea că a doua detunătură ar fi fost din pistolul lui Vălean şi nu dintr-al flăcăului aşternut pe jos.

— N-au murit, răspunse Vălean, după ce se uită bine la ei. Au să mai zacă un pic, până vin ăilalţi să-i stropească cu apă. Iar de n-au să vină, au să se trezească şi nestropiţi, mai târziu. Acum hai să ne vedem de drum, c-am petrecut destul şi am şi întârziat.

— Să le luăm pistoalele! spuse Stoica.

— Ce fel de pistoale? zise Vălean mirat.

— Păi alea! şi Stoica arătă cu degetul armele căzute pe jos, alături de potecă.

— Da’ tu n-ai văzut ce vechituri îs, bune numai să sperii ciorile? Altele nici nu mai au, aşa cred. Şi-s descărcate amândouă.

— Şi de s-or lua după noi, mai încolo, şi ne împuşcă pe la spate?

— N-aş crede să se mai ieie după noi…

Mai merseră o bucată bună şi într-adevăr nu se mai întâmplă nimic deosebit. După ce părăsiră cursul Voinesei şi cotiră spre stânga, lăsând destul de departe în dreapta piscul Voineagului, şi ăsta spuzit de omăt în creştet, urcară aproape pieptiş printr-un brădet rar şi cam pe la amiază se opriră pe culme, la o golişte cu iarba încă bună. Scoaseră zăbalele din gura cailor şi-i lăsară să pască; nu-i deşeuară, le slăbiră numai puţin chinga. Mâncară şi ei şi se odihniră, dar nu mult, aşezaţi pe niște

steiuri scunde de stâncă, parcă anume puse acolo. Unul din fraţii Şuta spuse în acest timp:

— Eu pe ăla care zicea despre el că-l cheamă Gogea l-am mai văzut.

— Se poate. Şi mie aşa mi s-a părut, că-l cunosc de undeva, răspunse Vălean. De-aceea l-am şi întrebat dacă nu lucră pentru Spiru. Atunci s-a cam speriat şi n-a ştiut ce să facă. Am ştiut că-i de curând băgat în meseria asta.

— La Bascov l-am văzut, la han, unde-am dormit şi la Râmnic, în obor, unde-am cumpărat ovăz, şi la Cozia. Da’ nu m-am gândit să-ţi spun şi ei s-au ţinut mereu pe urmele noastre.

— A văzut că plătim bine şi-a zis că ne sperie cu ciomegele.

— Nu s-au gândit bine... Da’ poate că-s flămânzi şi-atunci nici nu s-au mai gândit deloc.

— Ce-au căutat au găsit, spuse Stoica vesel şi un pic mândru.

— Oameni necăjiţi... Vai de capul lor! murmură Vălean, dând parcă o încheiere. Şi-acum, hai mai departe, că n-are să fie mereu aşa...

Îşi continuară drumul pe o potecă mai bună şi mai des umblată se vede, decât cea pe care veniseră până aici şi merseră tot pe culme, o nesfârşită spinare, rotundă şi domol vălurită. Vedeau la dreapta şi la stânga lor şi înainte, până departe, alte culmi teşite, valuri rămase în nemişcare, şi pădurile de brad, vinete, şi imense poiene ruginii, iar şi mai departe, creste alburii de piatră. Şi tot merseră aşa în tăcere, înşiraţi ca pe

aţă, până-n seară, când văzură în faţa lor Cândrelul, ca un coperiş de catedrală, întunecat pe zarea roşie. Vălean se uită mult la piscul care domina împrejurimile ca o cetate de piatră şi spuse, oprindu-se la un moment:

— Acum putem zice că am ajuns în Ardeal.

Găsiră o stână părăsită de ciobani şi dormiră acolo. În ziua următoare, vinerea, tot coborâră şi seara intrară în Jina, unde înnoptară. Gazda, bucuroasă de banii promişi, le fripse două găini şi le fierse o mămăligă, la care ei mai adăugară rachiul ce-l aveau în ploşti, şi-aşa cinară bine.

Odihniţi şi mulţumiţi că răzbiseră peste singurătăţile muntelui la lumea cu sate, merseră mai departe pe drum drept, până la Poiana, de aici iarăşi aleseră drumul mai prost şi trecură dealul, fără să silească însă caii, la Miercurea. Acolo se opriră numai cât mâncară ceva şi mai cumpărară nişte ovăz pentru cai, şi apoi trecând repede prin Dostat şi Panca, numai pe drumeaguri rele de câmp, nimeriră la Roşia de pe Secaş, unde îşi căutară sălaş de noapte. Nu se duseră la han, ci la un om care avea o gospodărie destul de mare, aşezată la oarecare depărtare de sat. Aşa se vede că Vălean îl cunoştea mai demult pe gospodar, că povestiră mai bine de un ceas, numai ei doi, în odaia dinspre drum, cea pentru oaspeţi.

Noaptea, după ce se culcaseră în fânar, alături de grajduri, după ce trecuse o postată de somn greu, unul dintre fraţii Şuta, parcă Ferencz, simţi mişcare şi auzi şoapte şi paşi. Nu se gândi şi nu se

întrebă, se târî şerpeşte şi scoase capul de sub streaşină. Îl văzu pe gospodarul care-i găzduia, în cămaşă şi în izmene, cum se sculase din pat, numai cu un cojoc pe umeri, ţinând un cal de dârlogi şi explicându-i ceva cu glas scăzut, încât nu se putea înţelege, unui flăcău care tocmai se pregătea să încalece calul; pe urmă pieri ca o nălucă, prin grădină, peste câmp; gospodarul se întoarse liniştit în casă.

Ferencz însă nu era tot aşa de liniştit şi îl trezi pe Vălean să-i spuie. Vălean, după ce înţelese despre ce-i vorba, zise căscând de somn: „Bine, bine, culcă-te şi mai dormi un pic”.

Mai departe merseră tot aşa, ocolind drumurile prea umblate. De la Roşia plecară de cu noapte, peste deal, prin pădure. Coborâră oarecât pe ţărmul pârâului Cergău, îl lăsară apoi în stânga şi ieşiră la Târnava Mare pe care o trecură pe la Valea Lungă. Suiră la Bălcaci şi după ce mai călcară un rând de dealuri, cu vii multe şi livezi şi pâlcuri de pădure pe-alocurea, ajunseră pe la amiază la Jidvei. Nu se opriră acolo, ci prânziră la Feisa, un cătun pricăjit, înfundat ca într-un sac, într-o fundătură de vale, sub păduri.

De-aici apoi ţinură drumul ţării spre Dicio-Sân-Martin, dar nu intrară în oraş, îl ocoliră pe la Boziaş şi Săuca şi se opriră seara la Căpâlna, iar dimineaţa, tot aşa, peste dealuri, pe şleauri nepietruite, acum însă bine bătute şi linse, ca nişte curele, fiindcă demult nu mai plouase, prin Cerghid şi Tirimia, ieşiră la Murăş, mai sus de Vidrasău şi

din nou se depărtară de drumul ţării, care i-ar fi scos la Târgu-Murăşului cam într-un ceas; se opriră în luncă, printre sălciile cu puţine frunze rămase şi plopii de tot scuturaţi de ele, după ce trecuseră vadul, în hotarul Moreştilor.

Vălean nu le-a spus oamenilor săi de ce s-au oprit şi nici ce aşteaptă, iar ei n-au întrebat, aşa cum nu întrebaseră nici de ce ocoleşte pe poteci prin munţi şi nu-i duce pe drumul mai bun şi mai drept pe care umblă toată lumea. Îl văzură că descalecă şi desface zăbala dintre fălcile iepei şi o lasă să pască şi făcură şi ei la fel. Pe urmă, Vălean se aşează pe un ciot de salcie, tot aşa, în tăcere. Stoica se duse mai departe şi îşi aprinse pipa, iar fraţii Şuta se culcară pe nişte pături aşternute jos.

Stoica pufăia din pipă şi se gândea: „Cu Vălean avem şi noroc. Vremea a rămas tot bună; de parcă s-ar fi tocmit pentru ea. Nici tu ploaie, nici tu îngheţ. Numai bună de plimbare. De stăm aici, ştie el ceva, că-i om cu minte. Cine ştie ce semne sunt, pe care eu, şi de mă uit cu zece ochi, nu le văd!”

Fie că fusese vreun semn, pe care ceilalţi nu-l observaseră sau nu-l ştiau, fie că fusese numai un calcul, tot numai de Vălean gândit, pe la ojină se ridicară şi merseră mai departe, urcând pe dreapta Murăşului la deal, fără să intre în Moreşti, mereu numai pe ţărm şi, după ce trecură de Nazna şi Sâncrai, intrară odată cu noaptea în Podeni.

3

Pe-atunci, despre Podeni nu se putea spune c-ar fi sat nici cu bunăvoinţă; era un cătun de strânsură, în coasta Târgului-Murăşului, dincolo de pod, mai mult din cocioabe, şi-acestea parcă semănate din pumn de cineva care trecuse pe-acolo în grabă, fără să se uite; aşa ceruse poate locul, pământ rămas din viituri, cândva, pe când Murăşul încă nu-şi găsise albia şi o tot căuta, când mai departe, când mai pe lângă oraş.

Crâşma lui Copăcean era la răspântie, nu departe, dincolo de pod, unde drumul ţării se desfăcea în două, o creangă suia la Band, cealaltă

la Rîci. Cine o construise avusese – pare-se – şi alt scop decât să stâmpere setea drumeţilor şi să-i sature; n-o clădise chiar la drum, aşa cum sunt clădite de obicei crâşmele, ci un pic mai într-o parte, pe jumătate pitită într-un mic crâng de salcâmi.

Vălean şi cu oamenii lui nimeriră repede cârciuma – nici n-a fost prea greu, era singura casă de prin împrejurimi care se vedea luminată. În faţă, pe-o bătătură fără gard şi poartă spre drum, în răsfrângerile de lumină ce veneau de la ferestre, putură ghici că-i plină de căruţe cu caii deshămaţi, legaţi la loitre. Nu se opriră acolo, ci intrară sub salcâmi, în spate, unde sub un şopron larg erau conoveţe, îşi lăsaseră caii acolo, cu zăbalele scoase şi cu traistele de ovăz în cap şi când intrară în crâşmă, o găsiră plină de oameni şi Vălean se gândi: „Aduce şi dever, dacă şi-n mijlocul săptămânii îi stup de muşterii”. Avea să afle însă că nu-i tot mereu aşa.

După ce dădu bună seara, îşi căută loc la una din cele două mese lungi şi ca orice drumeţ ostenit şi flămând ceru mâncare şi ceva de băut pentru el şi oamenii lui.

Copăcean şedea la o masă mai mică, într-o margine, înconjurat de vreo şapte-opt clienţi veseli, poate cunoscuţi mai apropiaţi de-ai lui, care strigau învălmăşiţi, aprinşi la o discuţie începută cine ştie când. În spatele lui era un soi de cuşcă de ostreţe în care pe rafturi până-n tavan se aflau sticle de rachiu, pachete de tutun şi de sare, legături de

covrigi... Nu arătă cu niciun semn că Vălean ar fi un oaspete mai puţin obişnuit; ştia, se pare, să se stăpânească sau se aşteptase la sosirea lui, era pregătit şi nu era surprins, nici speriat, nici bucuros. Prin fumul des care înceţoşa lumina şi aşa destul de neputincioasă a celor două lămpi agăţate pe un perete, se uită numai şi clipi cumva, dar poate că numai din cauza fumului, spre sluga care ducea băutura pe la mese, şi acesta şi aduse imediat cele cerute şi le puse de-a dreptul pe tăblia goală, şi nu tare curată, a mesei, în faţa lui Vălean şi a oamenilor lui. În vremea asta, Copăcean îşi continua discuţia veselă şi zgomotoasă cu prietenii lui.

Lui Vălean îi plăcu purtarea lui Copăcean, nici el însă nu arătă cu vreun semn, oricum, că l-ar cunoaşte pe crâşmar şi văzând aşa, şi Stoica şi fraţii Şuta, cei patru, se prefăcură şi ei că nu ştiu nimic şi că nu-i interesează decât mâncarea şi ulcica de vin.

Curând apoi veni Ispas şi se aşeză pe laviţa cea lungă, lângă Vălean, fără să fi cerut voie, dădu bună seara numai şi strigă să i se aducă şi lui vin, fiindcă i-i sete. Ciocni fără vorbe, cu Vălean, apoi cu un ţăran de lângă el, şi cu altul din faţă, peste masă, în respectul obiceiului de pe aici.

Sorbi de câteva ori din vin, gustându-l îndelung, oftând după fiecare duşcă, dar nu de vreun alean, nu arăta supărat, surâdea într-o doară, ca omul căruia-i place vinul şi se bucură de el când are ocazie să-l bea, şi tot aşa cum surâdea – lăsând să

i se vadă nara despicată şi colţul de buză rupt în barba lăsată să crească mare şi lăţoasă – se şi uita la Vălean, tot cam într-o doară, cum se uita şi la ceilalţi oameni de primprejurul lui.

Şi aşa se uita şi Vălean la el, cum şi trebuie când te afli într-un loc unde se strâng oameni de tot felul. Te uiţi, fiindcă nu poţi sta cu ochii închişi. Nu-ţi pasă de ei, dar nici nu-i treci cu vederea.

Ispas nu se schimbase mai deloc, de când nu-l mai văzuse, nici nu avusese timp în aceşti doi ani să se schimbe cine ştie cât. Mai încărunţise, dar nu prea mult, un pic numai, pe la tâmple şi în barbă; dacă nu-i vedeai decât părul şi barba, ziceai că-i mai bătrân decât era, pe obraji, însă, pe frunte şi pe grumaz, pielea era netedă şi bine tăbăcită de soare şi vânt şi dovedea sănătate şi putere. Vălean se şi bucura că-l vede bine şi sănătos.

După ce bău două ulcici de vin, Ispas se ridică, se duse la masa la care şedea Copăcean, înconjurat de prietenii lui, îi puse în faţă trei piţule de aramă şi numai după aceea ieşi, dând bună seara la toată lumea, şi Vălean se gândi că nu-i rău aşa, să nu se ştie şi să nu se bănuiască vreo legătură oarecare între Ispas şi Copăcean. Mai stătu şi el ce mai stătu, şi-acum parcă sâcâit de larma îmbâcsită din cârciumă, pe care înainte abia o auzise, şi nerăbdător să iasă de-acolo, dar se stăpâni şi numai peste vreo jumătate de ceas, când Stoica, răzbit de oboseală şi de vin poate, îşi rezemase bărbia în piept, Vălean se apropie de Copăcean şi îi spuse:

— Cum se vede, dumneata ai fi stăpânul aici...

— Cam aşa ceva.

— Spune-mi atunci cât trebuie să-ţi plătesc pentru ce am mâncat şi am băut eu şi prietenii mei, aceia.

— D-apoi de-mi dai o coroană de argint, îţi mai şi dau înapoi din ea vreo doi-trei creiţari, răspunse Copăcean şi râse ca oricare crâşmar dornic să-i convingă pe muşterii că la dânsul e mai vesel şi mai ieftin şi toate-s mai bune decât în altă parte.

— Să nu-mi dai înapoi nimic din ea, o coroană nu-i mult, că am mâncat bine şi nici vinul n-a fost rău.

— Aşa preţuri sunt la mine, ca să ştiţi şi să nu mă ocoliţi nici mâine, dacă mai treceţi pe drumul ăsta...

— Poate că o să mai trecem, dacă nu mâine, altădată, de-om trăi şi-om avea sănătate.

— Apoi să dea Dumnezeu şi numai aşa să fie.

Vălean plăti coroana de argint şi ieşi urmat de oamenii lui.

Afară, printre caii pe care-i legaseră la conovăţ, sub şopru, îl găsiră pe Ispas, care-i aştepta.

— Tu eşti, mă Ispase? Bine te-am găsit!

În glasul lui Vălean se simţea o înviorare, pe care n-ai fi bănuit-o acum câteva minute, şi nici înainte, cât ţinuse drumul până aici, poate numai la încăierarea de pe Voineasa, că şi după aceea tot tăcut venise.

— Bine-ai venit, mă Vălene, numai că destul de târziu. Te-am aşteptat ca pe bunul Dumnezeu. Nici

nu mai ştiam ce să cred.

— N-aveai ce să crezi. Ţi-am spus că am să viu şi nu se putea să nu vin până-n cele din urmă.

— Da, da, ştiu. Da’ ar fi fost mai bine să fi venit tu mai repede. Acuma bine-i şi aşa. Haideţi să mergem la mine acasă. Acolo am să-ţi spun eu toate.

Îl urmară ducând caii de dârlogi, pe o cărare şerpuită printre casele prizărite, presărate fără nicio regulă, bănuite numai prin întunericul fără lună, subţiat de stele doar cât să nu-şi vâre omul degetele în ochi. Şi aşa, pe dibuite, mai împiedicându-se, trecură prin ogrăzile fără gard, fără grădini, fără pomi, năpădite de buruieni uscate, care trosneau sub paşi şi speriau câinii, mulţi şi aici ca în toate cătunele de săraci. Lătrăturile şi schelălăiturile lor turbate însă nu scoteau pe nimeni de prin case, ceea ce încă îl nedumeri pe Vălean.

N-au mers mult aşa. Ieşiră curând la pârâul ce se chema al Beşei. Un drumeag mai larg un pic şi mai bătut ţinea ţărmul, care îi scoase îndată la biserică, o construcţie de lemn pe-o dâlmă, ce se întrezărea cumva mai bine, ca scrisă pe zare.

Ispas locuia într-o casă a parohiei, în dosul bisericii şi ajunseră acolo, ocolind în lungul gardului de şipci. Era o casă adevărată, de zid, cu cerdac şi trepte, cu acoperiş de olane şi cu ograda împrejmuită. Ferestrele odăii dindărăt erau luminate şi Vălean văzu o umbră mişcându-se înăuntru. Se opri şi întrebă:

— Tu nu eşti singur acasă?

— Nu, răspunse Ispas. Îs cu muierea mea, Saveta.

— Te-ai însurat adică de-atunci încoace.

— M-am însurat că aşa a trebuit. Nu se poate crâsnic fără nevastă. Ţiitoare numai popa poate să aibă, şi numai dacă rămâne văduv cumva.

— Cine-i?

— Tu n-o cunoşti. Am găsit-o după aceea, după ce te-au prins pe tine, da' atunci n-am putut-o lua, că mai trăia bărbatu-său cel dintâi, nu-l putea lăsa că era beteag şi nu mai avea pe nimeni să aibă grijă de el şi nici eu nu ştiam bine ce s-ar mai putea întâmpla, aşa că m-am ţinut cu ea într-ascuns. Apoi acum doi ani, bărbatu-său, celălalt, a murit şi am adus-o aici, cu cununie,

— Da' ea ştie cu tine ce-i?

— Vezi bine că ştie, altfel nu se poate, da' tu să n-ai nicio grijă din partea ei, că nu-i aşa de tânără să nu înţeleagă un lucru când i-l spui cum trebuie. Da' hai înăuntru...

Întorcându-se spre Stoica, adăugă:

— Caii duceţi-i acolo, în şură. În grajd nu-i loc. Găsiţi nişte belciuge prinse de stâlpi. Legaţi-i acolo. Este şi fân. Lăsaţi-le păturile în spinare, n-au să îngheţe, că nu-i aşa de frig...

Apoi îl conduse pe Vălean prin tinda neluminată, în odaia de locuit. Acolo, masa era aşternută.

— Bună seara!

Vălean se uită curios, fără să se prefacă, la Saveta care împietrise într-un colţ, stingherită,

aproape speriată. „Ce-o fi cu ea? De ce se teme?” gândi Vălean. Nu se miră prea tare văzând că-i grasă ca un episcop şi nu mai frumoasă, cât putea fi o femeie aşa de voinică, mai tânără însă decât s-ar fi aşteptat după spusele lui Ispas.

— Bună să-ţi fie inima, răspunse ea, după un moment de ezitare şi deodată roşi toată ca un măr şi cu un gest repede îşi legă năframa peste gură.

„O fi ştirbă, îşi spuse Vălean, sau cine ştie?” şi n-o mai băgă în seamă, de parcă ar fi uifat-o chiar din clipa aceea. Se aşeză la masă, pe scaunul pe care i-l întinse Ispas şi se uită cam nedumerit la castronul care aburea şi la blidele înşirate în faţa lui.

— Mă gândeam că o să fiţi flămânzi după atâta drum, explică Ispas. Şi chiar de-aţi mâncat la Copăcean, poate că nu v-aţi săturat şi o să gustaţi un pic şi la mine.

— Poate ei să mai mânce, eu îs sătul.

— Atunci măcar o ulcică de vin mai încape, că noaptea-i lungă şi avem şi ce vorbi…

Intrară şi Stoica şi fraţii Şuta, cu zgomot, tropăind veseli, foarte la îndemâna lor, poate de la vinul pe care-l băuseră la crâşmă, strigară şi ei o bună seara, iar Saveta roşi iarăşi, pipăindu-şi nodul năframei legat peste gură, de astă dată însă şi vorbi, şi glasul ei sună limpede, neschimbat de legătura care-i acoperea buzele:

— Poftiţi, şedeţi. Luaţi şi mâncaţi. Beţi, ce avem şi noi. Simţiţi-vă ca acasă.

Nu se urnea însă deloc din colţul ei, parc-ar fi fost

pironită acolo, sub icoana cu candelă.

Stoica şi cei patru fraţi Şuta nu aşteptară să mai fie îmbiaţi încă o dată, se aşezară la masă şi se apucară de cea de a doua cină cu atâta convingere, de parcă mai multe zile la rând ar fi dus-o tot pe nemâncate.

După puţin timp, după ce băură şi câteva ulcici de vin împreună, Ispas îl chemă pe Vălean în cealaltă odaie, din faţă, ţinută ca de obicei pentru oaspeţi.

Şi aici, focul ardea în sobă, aruncând pâlpâiri rumene pe podeaua aşternută cu scoarţe. Ispas s-aplecă şi luă flacără cu un fir de pozderie de cânepă şi luminând tremurat odaia se pregăti s-aprindă lampa.

— Las-o! spuse Vălean.

— De ce?

— Nu-i nevoie. Văd mai uşor în ogradă, explică el şi s-aşeză pe dunga patului, chiar lângă fereastră.

— E! exclamă Ispas şi suflă peste fir, stingând flăcăruia, strivi apoi între degete capătul de jar rămas. N-ai să vezi nimic nici aşa, sunt oameni puşi, nu se poate apropia cine nu trebuie. Ce gândeşti? Și se aşeză în faţa lui pe un capăt de laviţă.

— Ai dreptate, da’ putem vorbi şi pe întuneric.

— No, bine, fie cum zici, nu suntem noi altfel nici pe întuneric, da’ mi-a fost şi dor să te văd şi nu numa’ de-aia, da’ de veneai măcar acum trei luni, l-am fi putut prinde pe Telegdi fără pic de osteneală.

— De-am să-l prind, n-are să fie bai, nici dacă are să fie cu ostenealã multă.

— Da, bun înţeles, numai că puteam să-l pierdem de tot. A fost bolnav toată iarna. Greu. Au chemat doftori de la Viena. Ziceau unii că are să moară... Iar eu nu mai ştiam pe ce lume trăiesc. Am dat şi acatiste, am plătit liturghii şi daruri am dat la toate bisericile şi la papistaşi, şi la calvini, şi la români, la toţi Dumnezeii şi sfinţii. Nici pentru un frate nu m-aş fi perpelit aşa... Mă gândeam ce-ai să faci tu dacă moare câinele. Degeaba ar fi fost toate câte le-ai făcut. Mă gândeam că ai să turbi.

— Chiar că aş fi turbat, şopti Vălean cu fior în glas.

— Da' s-a făcut bine, oftă Ispas cu satisfacţie, parcă în clipa asta ar fi aflat vestea, după ce multă vreme n-ar fi fost sigur de nimic. Şi-am zis că, norocul nostru, că dacă pierea, ce ne-am fi făcut? Şi ce gândeşti? Are o ibovnică pe care toată vara, în toţi anii ăştia, încă de când te-ai întors tu, a ţinut-o în casa din via de la Iedu şi mergea la ea tot mereu, şi de trei ori într-o săptămână, şi de multe ori noaptea. Numai singur, cu vizitiul, fără pază. Şi uite că atunci n-am ştiut, că puteam să-l pândim şi să-l prindem. Numai după ce-ai plecat în ţară am aflat. Şi la băi s-a dus împreună cu ea, tot aşa, numai cu vizitiul şi cu sluga lui de casă. Aş fi putut să-l prind şi numai eu singur, când s-a dus într-acolo, ori venind înapoi de acolo.

— Pe Telegdi am să-l prind eu şi numai eu am să-l judec.

— Aşa m-am gândit şi eu, de-aia am stat şi mi-am văzut de treabă, da’ mi-a părut rău, că ar fi fost uşor să-l iau şi am fi isprăvit şi cu asta.

— Ţie Telegdi nu ţi-a făcut nimic. De mine-i legat el şi numai eu am să-l dezleg.

— Ştiu. Numai că de-acum încolo are să fie mai greu. Vine iarna. Şi iarna el nu mai iese din oraş, nici pentru vânătoare, ca alţi domni. Şi ibovnica şi-a adus-o mai aproape, într-o casă din oraş.

— Las-că nici iarna n-are să ţie un veac. Se gată în primăvară. Poate-o să-şi mute ibovnica iar în vie, dacă n-o să găsim noi alt modru să-l scoatem afară din oraş. Da’ ibovnica aia cine-i? Ce fel?

— D-apoi o sfârlă de fătucă, poate că nici douăzeci de ani n-are. Şi-a adus-o de la Peştea, de la un teatru de acolo. După cum îi îmbrăcată şi o vezi cum se poartă, ai crede că-i din neam şi că-i domnişoară, da’ cu astea nu poţi şti niciodată. Că aşa s-a întâmplat cu una, pe vremea când eram şi eu tânăr şi fecior; morarul de la Murăşeni, Mişi, avea o fată, Susana, gândeai că-i icoană, nu te vedea, nu te auzea, orice i-ai fi spus, orice-ai fi făcut; umbla aşa de smerită, de ziceam noi, asta sigur se face stareţă la mănăstire. Apoi morarul a murit, moara s-a hâit, familia s-a risipit. Susana a intrat slujnică la hanul lui Feher. Aici o fi dat şi ea de lucru bun, că s-a făcut mai veselă şi nu se mai ferea când glumeai cu ea. Şi odată numai a pierit de parcă ar fi suflat-o vântul. Nimeni nu ştia ce s-a ales de ea. Şi acum un an am avut eu drum la Sâbii, cu popa ăsta al meu şi, cum căscam gura pe

uliţi, o văd pe Susana îmbrăcată doamnă mare, mătura cu poala rochiei praful de pe caldarâm şi în cap avea o pălărie cât un cuib de cocostârc, cu flori pe ea şi-n mână parapleu, măcar că era senin şi soare. În urma ei mergea slujnica, ducea un coş mare, cu tot felul de pachete şi sticle, de-abia îl căra, săraca. Nu-mi venea să cred că doamna aia aşa de scump îmbrăcată îi Susana. Mă uit eu bine la dânsa şi-mi vine un gând. Mă iau după ele şi, într-un loc, unde s-au oprit, le ies înainte şi zic: „Nu te supăra, doamnă dragă, dumneata nu eşti cumva din Târgul Murăşului? „Ba de acolo-s, zice ea, da' dumneata cine eşti? De unde mă cunoşti? Și se uită la mine aşa cam peste umăr. Zic: „Oare nu cumva eşti domnişoara Susana?" Ea începe să râdă: „Doar nu-i fi Ispas, Doamne fereşte! De când ţi-ai lăsat barbă?" Şi m-a chemat să merg cu dânsa, că stă – zice – aproape...

— Înseamnă că n-a stat ea tot icoană, dacă te-a cunoscut şi cu barbă şi după atâţia ani de vreme.

— Nu, bunînţeles, n-a mai stat, după ce a ajuns slujnică la han. Numai înainte, cât a fost acasă, la moară, atunci nu s-a învoit deloc... Şi mergem noi la ea acasă şi, ce crezi! Ține vreo zece fete tinere, într-o casă frumoasă, mare, cu grădină, cu un zid mare jur împrejur, vin domni acolo să petreacă cu fetele. Adică, am zis eu, tot un fel de stareţă a ajuns, numai că nu chiar la mânăstire. Da' pe drum, când o vezi, la preumblare ori cu slujnica după cumpărături, gândeşti că-i doamnă de rang mare... Aşa şi cu ibovnica lui Telegdi, nu poţi să ştii

din ce cuib a zburat ea când a pornit-o în lume... Spun unii că asta-i ultima lui zvâcnire de bărbat, că aşa se întâmplă, la o vârstă anume, la unii mai devreme, la alţii mai târziu; până nu te stingi de tot, să ajungi neputincios şi ghiuj, te mai aprinzi o dată, tot ca în tinereţea ta dintâie şi arzi bine şi ţi se pare că tot aşa are să fie până mori, da' totodată ştii şi că-i focul din urmă, că te mai şi trezeşti şi te mai vezi în oglindă şi-ţi simţeşti încheieturile dureroase pe vreme rea şi chiar de-aceea nu te mai cruţi şi eşti în stare de orice pentru dragostea aceea, dragostea bărbatului cea de pe urmă, cea mai scumpă.

— Da' bine ce le mai ştii, Ispase! Parcă le-ai citi dintr-o carte, spuse Vălean înveselit.

— Aşa spun oamenii, eu nu ştiu cum îi. Încă n-am de unde să ştiu. Numai de la alţii, care au păţit-o poate, se feri Ispas, glumind cât se pricepea şi el.

— Şi-aici, în oraş, la cine-o ţine?

— Este o baborniţă, o codoaşă de-a lui, spun oamenii că i-ar fi mătuşă, un neam de-al lui mai sărăcuţ. Am căutat eu să aflu toate, că bani dacă ai, se poate orice pe lumea asta, da' să ştii că n-ai să te poţi ajuta nici cu fata, nici cu baba. M-am gândit şi eu, da' nu se poate. Acum Telegdi are bani şi avere cum n-a mai avut niciodată. A murit fratele lui, care nu mai avea nici nevastă, nici copii şi încă şi un unchi care nici ăla n-avea alte rude. Şi toate averile lor, pământuri şi pălute, şi giuvaiere, şi banii din bănci, şi vitele, şi tot i-au rămas lui Telegdi. N-ai să le îndupleci nici pe una, nici pe

cealaltă; nu lasă ele aşa vrabie grasă, chiar de le-ai arăta aurul lumii.

— Da, se poate... Da' dacă i-ar plăcea fetii un fecior mai tinerel, dacă-i şi ea tânără, unul pe care să-l ştim, care să se învoiască să i-l scoatem din drum pe Telegdi? Ce crezi tu? Câteodată, dragostea-i mai scumpă ca aurul...

— Eu ce să zic? S-ar putea să-i placă şi un fecior, poate că-i şi place pe-ascuns, că mai iese ea şi-afară din casă, nu-i încuiată acolo, da cu dragostea ştii şi tu cum îi, nu-i cum vrei, îi cum se întâmplă şi rar se întâmplă aşa cum ai socotit. Poţi încerca aşa la un noroc, dacă vrei...

— Nu cu norocul am să-l caut eu pe Telegdi, că nu-i baba-oarba ce am eu de făcut... Da' poate şi altfel am putea s-o folosim pe fata aia. S-a mai făcut şi chiar şi eu am scos bani în felul ăsta. Am putea s-o furăm pe fată şi s-o ducem undeva, mai departe, într-un loc al nostru. Ea să-l cheme cu scrisoare să vie s-o scoată de-acolo, cu bani ori cu puterea...

— M-am gândit eu şi la asta. Chiar şi la locul unde s-o ducem. Stâna lui Creţu s-ar fi potrivit. Da' m-am întors şi-am zis că nu poţi şti dacă el are să vie după fată singur, ba s-ar putea să nici nu vie el deloc, şi să trimită pe altul cu oameni, că are pe cine.

— Văd că la toate te-ai gândit.

— Ba şi la mai multe, că vreme mi-ai lăsat destulă.

— Şi te-ai gândit bine. Parcă pentru tine le-ai fi

socotit, pentru folosul tău. De-aia mi-eşti tu mie drag, mă Ispase, că mi-eşti prieten şi mi-ai rămas cum ai fost totdeauna, nu te-ai schimbat. Că am început să ne rărim, măcar că bătrâni nu suntem... Şi-acum, că Indrei, săracul, a murit, nici nu mai am pe altcineva mai lângă suflet, numai pe tine...

Ispas asculta mirat, întrebându-se: ce l-a apucat? În glasul lui Vălean tremura uşor, ca într-o picurare de streaşină, toamna, tristeţea şi aleanul. Se întâmpla prea rar să-l răzbească necazul şi supărarea, şi să-şi dea drumul; Ispas nici nu mai ţinea minte când se întâmplase ultima oară şi se gândi: „Trebuie să-l păzesc două-trei zile bine, să văd ce-i cu el...”

— Şi pentru Indrei, continuă Vălean, trebuie să ne grijim de parastas şi să dăm la popă să-l pomenească.

— Am avut eu grijă de toate, când a murit, i-am făcut îngropăciune după datină, cu colaci şi pomeană şi tot cum trebuie. O să facem şi parastasul şi n-o să-l uităm, că a fost om bun, de-al nostru.

— Da, oftă Vălean şi rămase un timp îngândurat. Ispas s-aplecă şi mai puse lemne pe foc, înteţindu-l, altfel încă tot atent la gesturile şi glasul prietenului său.

Când Vălean vorbi iarăşi, după răstimpul de tăcere, glasul lui era iarăşi uscat şi fără căldură:

— Aşadar pe ibovnica asta a lui Telegdi n-o putem folosi. Trebuie s-o lăsăm în pace. N-avem încotro. Măcar de-i sfârâie sufletul după ea, aşa

cum zici tu, tare mi-ar plăcea să i-l sting, cum face Porumb cu potcoavele înroşite în foc.

— Ea nu-i vinovată că o place Telegdi. De ce s-o pedepsim şi pe ea?

— Parcă pedepsele-s întotdeauna după vina pe care o ai? Poate în iad să fie aşa, da' pe pământ nu-i... Da nu-i niciun bai, că şi fără fătuca aia o să găsim noi ceva potrivit, că alt lucru nu mai avem de făcut de acum înainte... Da' cu Frâncu ce s-a întâmplaţ?

Ispas răspunse cu glas schimbat, înjumătăţit cumva, parcă în frică:

— Ce să se întâmple? Nu ţi-a spus Creţu? S-a prostit de cap şi a ieşit la drum.

— Da' el a uitat ce i-am spus eu?

— A uitat ori n-a uitat, nu ştiu... Doar că a început să tâlhărească pe barba lui.

— Nu se teme de mine?

— Aşa se vede că nu.

— Spune-mi ce a făcut. Tot.

Ispas nu răspunse imediat, parcă ar fi fost luat prin surprindere şi ar fi avut nevoie de timp să-şi adune gândurile. În aceste câteva din urmă schimburi de vorbe fusese mai atent decât înainte la Vălean, dar prin lumina puţină pe care o dădeau răsfrângerile focului din sobă nu-i vedea bine faţa şi schimbările de pe ea, şi nu putea să ghicească anume cum primeşte el situaţia afurisită în care se aflau după toate cele întâmplate. Începu de aceea destul de nehotărât. Îşi ştia răspunderea şi poate şi-o exagera. Se întreba chiar, mai îngrijorat acum,

de câteva clipe, decât fusese în tot acest timp de când fugise Frâncu, şi înfiorat când şi când, oare n-are să se aleagă şi el cu unele ponoase, în cazul în care Vălean s-ar înfuria prea tare şi ar uita ceea ce spusese despre prietenia dintre ei doi; de-ajuns ar fi fost şi un singur moment, chiar dacă pe urmă i-ar fi părut rău.

Căzut în această stare mai tulbure şi un pic neliniştită, Ispas se încurcă în explicaţii voind să-l convingă pe Vălean că Frâncu îşi făcuse planul mai dinainte. Altfel greu s-ar putea înţelege povestea asta. Petreceri şi chefuri fac oamenii toţi, să le mai treacă de urât, când altă treabă n-au, şi nu se întâmplă nimic, beau, se îmbată, apoi se culcă şi se trezesc, după ce îşi dorm beţia, da' Frâncu s-a apucat la un moment dat şi una a ţinut-o câte două, şi trei, şi patru zile şi nopţi în şir, şi nu din când în când, ci mereu, trecând de la o crâşmă la alta, dintr-un sat într-altul; s-ar mai fi putut răbda şi aşa ceva, dar i-a luat şi pe feciori cu el, pe cei mai tineri, când n-ar fi trebuit să se ştie că sunt împreună şi se cunosc o ceată de cinci şi de zece, mereu aceeaşi şi-acum – să zicem – unii când se îmbată îi apucă pofta de cântat, da' ei numai aşa cred, că mai mult urlă şi răcnesc şi chiuie, şi trei zile după aceea nu le mai trece răguşeala, şi iarăşi nu se întâmplă nimic, doar mai râde lumea, da' ei se şi legau de fete şi de femei, aşa, faţă de lume, fără să se uite dacă-s singure şi se învoiesc, şi se încăierau cu feciori şi cu bărbaţi însuraţi de prin partea locului şi repede scoteau cuţitul, ba şi

pistolul câteodată şi spărgeau ferestre şi sfărâmau mese şi scaune...

— Atâtea s-au tot strâns, spuse Ispas oftând acum, cu un fel de năduf, de parcă numai ieri s-ar fi întâmplat toate sau chiar în astă-seară şi încă ar mai fi putut să fie întoarse cele ce au urmat după aceea, că m-am făcut cap de gând. Au ajuns să vorbească lumea de ei ca de revărsarea Murăşului, ori de cutremur, şi jandarii să ciulească urechile şi să caute după ei...

— Da' tu nişte funii n-ai găsit?

— Să-i leg cumva...

— Ori să-i spânzuri cumva.

Ispas simţi ca un nod în gât şi tăcu poate şi un minut întreg. Încă nu era convins că a explicat destul şi destul de limpede şi de aceea nici liniştit încă nu era. Îşi avea el părerile sale, bine aşezate care la locui ei, dar emoţia îl împiedica să le scoată înainte pe rând, după cum şi le pregătise, pentru ca şi Vălean să înţeleagă lucrurile aşa cum se întâmplaseră. La urmă se şi temu ca tot explicând nu cumva să pară mai vinovat decât este şi îngăimă:

— M-am gândit că sunt oamenii tăi... Că tu ai puterea...

— Da' nu ţi-am lăsat ţie puterea pe cât lipsesc?

— Dacă ar fi fost numai unul singur, poate...

Şi iarăşi tăcu.

Se hotărâse aşa dintr-odată, pe loc, să nu i le mai spuie pe toate câte se petrecuseră, legat de Frâncu, numai puţine, cât să priceapă şi cine poate

n-ar fi vrut, ceea ce şi el dorea şi era adevărul, că vina mai mare, oricum s-ar judeca, nu-i a lui – a lui Ispas adică – mai ales că nu el îl adusese în ceata lor pe Frâncu, altcineva era, care-i şi făcuse parte din tot, şi din încredere, ca unui om vechi, îl preţuise – cum ar veni – nu după lucru, ci pe o promisiune şi chiar de aceea, păcălitul nu era numai el, Ispas, mai erau şi alţii; şi mai la urma urmei, mai bine-i aşa, că se cunoaşte marfa până n-a început târgul mare, că de-ar fi rămas să se întâmple mai târziu, poate că mai scump s-ar plăti.

După puţin timp, când vorbi din nou tot în grabă şi încă nemulţumit că prea le explică şi în continuare şi nu cum ar fi dorit, aşa cum se gândise înainte şi nici aşa cum se gândise acum în ultima clipă – arătă că Frâncu într-o bună zi s-a oprit din chefuri, se scârbise de băutură, de ceteraşi şi de tovarăşi de petrecere, parcă s-ar fi jurat, da’ fusese altceva, are să se vadă mai încolo, el zicea că o femeie, una cum nu mai avusese în viaţa lui, de-i gata să şi moară din patima asta. Şi scumpă, Frâncu venea mereu şi cerea bani peste cei cuveniţi… Iar Ispas i-a tot dat, s-a gândit că mai bine aşa, zece-douăzeci de zloţi colo pot fi daţi pentru linişte, numai că nu se mai sătura şi, la un moment, a zis Ispas ajunge, zloţii nu plouă din cer, ba nici piţulele măcar, mai stâmpăr-o, dracului, şi-n alt fel, nu numai din bani şi Frâncu s-a mâniat şi a zis că nu-i bai, are să găsească zloţii şi singur, că meseria o cunoaşte şi el, poate mai bine ca unii care vor să-i fie stăpâni şi să-i poruncească lui şi

cine ştie unde s-au dus şi ce dreg pe-acolo şi dacă se mai întorc…

Vălean mârâi ceva, nu se înţelese ce anume, cum însă nu mai adăugă nimic, Ispas continuă, tot aşa explicând, să se priceapă că Frâncu nu-i un prost şi are tactica lui, că n-a fugit imediat, a mai venit de câteva ori şi a cerut bani, a înjurat şi a ameninţat, şi nici n-a ieşit la drum chiar a doua zi după ce fugise împreună cu feciorii pe care-i prostise. S-a făcut cupeţ şi a fost văzut mai în toate târgurile din Ardeal, vreo jumătate de an asta a făcut, a cumpărat şi a vândut cai şi boi.

— Aşadar cupeţ, murmură Vălean şi râse în felul lui, sec, parc-ar fi muşcat. Da’ bani de unde-a avut atâţia?

— D-apoi doar ţi-am spus, răspunse Ispas. O parte de la mine, i-am dat pentru ibovnica aia, dar el nu i-a cheltuit pe ea, i-a strâns pentru ce voia să facă. Da’ cu ăştia tot nu s-ar fi ajuns. Putea să cumpere vreo trei-patru cai ori două-trei perechi de juncani. Grosu i-au rămas din cei luaţi de la escadron, când a dezertat, după tine. Nu ţi i-a adus toţi ţie. Mai mulţi a ascuns din ei. S-a şi grozăvit faţă de feciori, după ce şi i-a ales pe cei care să meargă cu el. Le-a arătat taşca plină de zloţi şi coroane şi taleri şi a zis: „Ce crede Vălean, că numai el are bani? Şi asta-i numai sămânţa. Culesul are să fie după asta…”

— De unde le ştii tu aşa de bine toate? Chiar şi ce-a zis Frâncu?

Glasul lui Vălean susurase subţire ca sârma.

Ispas ştia ce poate însemna blândeţea uneori şi se grăbi să răspundă:

— Mi-a spus Chifor.

Vălean pufni cumva, parc-ar fi vrut să-şi înăbuşe râsul, dar poate numai de ciudă:

— Şi Chifor?! Da’ ce, i s-a urât şi ăstuia să mai doarmă în cămaşa lui?

— Lasă-l în păcatele lui! O fi fost beat când s-a dus cu el, iar când s-a trezit, s-a speriat. S-a întors la mine şi a zis: „Dă-mi ce pedeapsă vrei”, da’ eu l-am trimis înapoi să steie cu Frâncu.

— Bine. Când a început Frâncu să bată?

— Astă-toamnă, prin septembrie.

— A lovit şi pe locurile mele?

— Nu chiar de la început. Numai în ultima vreme. Am să-ţi spun tot.

Prima lovitură o dăduse Frâncu mai departe, cum cobori de la Cluj către Gherla, imediat după ce drumul, într-un ocol larg, trece peste pârâul Iclodului, prin pădure, pe sub coasta dealului. Acolo a izbit diligența de poştă şi a avut câştig bun, nu numai banii şi giuvaericalele de la călători, ci şi din lădiţa perceptorului care ducea, păzit numai de doi jandari, dările pentru guvernământ şi pentru măritul împărat. Atunci a şi venit Chifor înapoi, chiar a doua zi, la Ispas şi încă tremura de groază.

— Da’ de ce s-a speriat? întrebă Vălean. C-a oprit Frâncu diligența? Ori pentru că au câştigat aşa de bine?

— Nu de-aia s-a speriat el. Da’ Frâncu i-a omorât şi pe vizitiu şi pe ucenicul lui, care n-avea făr’ vreo

cincisprezece ani, şi pe cei doi jandari care-l păzeau pe fiscal, şi pe călători pe toţi. Erau şi două doamne bătrâne, cu un copil care nici zece ani n-avea. Le-a omorât şi pe acelea şi pe copil.

— S-au apărat ăia? Au tras jandarii cu puşca?

— N-a tras nimeni cu puşca. Nu s-a apărat nimeni. S-au lăsat ca mieluşeii. Frâncu a deshămat caii şi i-a mânat pe luncă, pe ăia cu jandari cu tot, i-a legat de roţi şi de oişte, i-a înjunghiat pe rând, a stropit tot cu petroleu, şi diligența, şi pe oameni, şi a dat foc, după ce a golit lada de bani. De-aia s-a îngrozit Chifor…

— Putea să se îngrozească şi Talpa Iadului, murmură Vălean printre dinţi. Şi pe Chifor l-ai trimis îndărăt, cu el…

— A trebuit să-l trimit. I-am spus că deocamdată asta-i pedeapsa, să steie în coasta lui Frâncu şi să nu-l piardă din ochi. I-am spus că numai aşa poate ai să-l ierţi pentru prostia pe care a făcut-o.

— Poate-am să-l iert, dacă m-ajută şi nu mă minţeşte.

— Măcar de frica ta şi nu minţeşte. De la el ştiu tot şi ce mi-a adus, când a putut veni, s-a potrivit de fiecare dată.

— Bine. Spune mai departe, da’ repede, că am început să mă satur.

— Vezi numai să nu te greţăleşti, că pe cele grase numai de-acum ţi le pun în blid… Aş zice să mai bei o ulcică de vin din ăsta aspru, să-ţi spele rânza, ca să poată primi…

Fără să mai aştepte răspuns, se întinse şi umplu

dintr-un ulcior căniţele de pe masă. Vălean bău mocnit. Ispas îl simţea cătrănit, supărat, poate şi ostenit şi desigur nemulțumit că nu găseşte lucrurile aşa cum le-ar fi vrut să fie, după ce la plecare, înainte cu trei ani, le lăsase numai bine, ca de aici încolo să-şi înceapă goana după Telegdi, iar acum goana aceea nu se putea porni; şi chiar de aceea, îşi spuse Ispas, pentru că lucrul acesta trebuia amânat şi Vălean nu era prost să se apuce de el, ar fi însemnat să-şi lege singur ştreangul de grumaz, mai bine-i să nu-l cruţe şi să-i arunce grămadă înainte tot ce-a mai rămas de spus; chiar de s-ar mânia Vălean, de l-ar răscoli toate furiile, acum noaptea asta nu mai poate să facă nimic pe nechibzuite, iar până la ziuă se va potoli.

Mai umplu o dată ulcica şi Vălean bău iarăşi, de astă dată însă nu dintr-o răsuflare, ci mai încet, din câteva înghiţituri.

— După aceea, Frâncu şi cu banda lui s-au depărtat şi mai mult, continuă Ispas. Au mers spre Oradea şi mai departe şi au câştigat bine. Au trecut şi în Ungaria, da’ acolo nu le-a priit, că nu ştiau locurile şi nici limba ungurească. Au pierdut şi din oameni.

— Câţi? întrebă Vălean.

— Cinci.

— Morţi ori prinşi?

— Trei au murit împuşcaţi când s-au ciocnit cu jandarii. Pe doi i-a omorât el, după aceea, pe drum. Au rămas plumbii în ei şi li s-a înveninat rana şi i-au prins frigurile, nu mai ştiau de ei. N-a mai vrut să-i

care cu el, nici să-i lase vii în urma lor.

— Hă! exclamă Vălean, parcă l-ar fi izbit cineva pe neaşteptate cu pumnul în mijlocul spatelui şi adăugă apoi, cu părere de rău cumva: Adică aşa lucră el?

— Aşa. Nu lasă om viu pe unde trece, când loveşte.

— Da. Fiecare-şi face legea lui. Când are să afle legea mea, n-are să se bucure.

— D-apoi nu tot ce ştii te bucură. Nici tu n-ai să te bucuri de cele ce ai să mai afli.

— Nu să mă bucur am venit...

— Da, se ştie asta, aprobă Ispas şi povesti mai departe. Aşadar, Frâncu s-a întors, şi cam cu grabă, în Ardeal. A ieşit pe la Arad şi a cotit-o încoace iarăşi. Iarna, cât a fost, a stat cuminte la Turda. Şi-a găsit acolo o muiere care l-a primit bărbat în casa ei. Aşa-i şi zice ea, bărbatul meu şi el ei, nevasta mea. Şi lumea aşa îl cunoaşte. Din primăvară până de curând încă s-a ţinut, oricum, mai departe. A bătut pe la Haţeg şi spre Sâbii şi în Făgăraş. Dar în noaptea de Sântă-Măria-Mare a lovit, la Ocna Mureşului, crâşma lui Dănilă. Pe crâşmar l-au omorât repede. Pe nevasta lui şi pe fată şi pe slujnică le-au batjocorit şi după aceea le-au omorât şi pe ele. Apoi au dat foc.

— Da' ce amaru a putut găsi la crâşma lui Dănilă? Nu ştia că mi-i prieten?

— Poate că nu ştia, da' tot una-i... De-acolo au venit la Iernut, cuminte, fără să mai facă nimic şi de aici au intrat în Câmpie, au suit la Icland, unde

au pârjolit conacul grofului, au mers apoi repede pe vale-n sus şi au trecut peste dealul Bărboşilor la Zau. Acolo au dat foc la moară. La Mihăş au jefuit hanul lui Moş şi l-au aprins. Şi i-au omorât pe toţi câţi s-au nimerit acolo.

— Aşadar şi pe Moş mi l-a omorât.

— Şi pe el şi pe toată familia lui.

— Ai crede că o face anume, că nici Dănilă şi nici Moş cine ştie ce bogaţi şi bănoşi n-au fost.

— Nu ştiu dacă o face anume, ori ba, da' zic să-l întrebăm când l-om prinde.

— Şi ce-are să-mi folosească să-l mai întreb?

— Şi aia-i drept... De la Mihăş s-au risipit. Aşa fac totdeauna după ce lovesc. Asta-i tactica lor. S-au strâns iarăşi chiar aici, la Târgul Murăşului, venind răzleţi, tot pe alte drumuri. Au cumpărat boi şi vaci, cât o ciurdă, şi au pornit-o pe drum la vale, ca nişte cupeţi adevăraţi. Acum trei săptămâni l-au călcat pe groful de la Adămuş...

— Şi-acum unde-i?

— Duminică erau la Turda... L-am trimis pe Fidileş să vadă ce-i, că el cu ţiganii lui repede află tot ce vrea, că se bagă peste tot. M-am temut să nu fi păţit Chifor ceva, să nu-l fi simţit ăia, că de trei săptămâni, de când au bătut la Adămuş n-a mai trecut pe aici. Da' n-a păţit nimic şi-i în bună stare. Frâncu nu bănuieşte nimic. Cum toate i-au succes până acum, crede că-i el paşa peste Ardeal. Şi-am zis că poate chiar de aceea am putea să-i înşelăm încoace şi încă uşor, pe toţi ori măcar pe Frâncu.

— Îmi trebuie toţi. Câţi îs?

— Şapte-s feciori, cu Frâncu opt. Chifor ar fi al nouălea, dar el îi de-al nostru şi are să ne ajute pe noi.

Ispas se înviorase, era aproape vesel, acum după ce văzuse că Vălean e calm şi stăpânit.

— Şi mai este muierea, adăugă Vălean, nedumerindu-l un pic pe Ispas.

— Care muiere? A lui Frâncu?

— D-apoi au şi ceilalţi neveste?

— Ceilalţi n-au. Îşi iau şi ei câte o fată pentru câte o seară, când se trezeşte dorul în ei. Numai Frâncu s-a aşezat – cum ar fi – la casa lui. Da' muierea aia poate nu ştie nimic, poate crede şi ea despre el că-i cupeţ, aşa cum crede toată lumea pe-acolo.

— Poate nu ştie, da' poate ştie. Bărbatul, în pat sub ţol, mai multe spune ca la spovedanie sub patrafir. Soarta ei nu eu am scris-o... Cum te-ai gândit să-i înşelăm încoace?

— D-apoi ar fi un modru... Într-o săptămână, poate două, au să transporte banii strânşi din dări pentru măritul împărat. Are să fie convoi mare, patru-cinci furgoane cătăneşti, păzite de jandari şi armată. Banii au să fie numai într-unul, nu se ştie în care din ele...

— De Frâncu se tem aşa?

— Mi se pare că de Frâncu... A răscolit comitatul tot. Lumea tremură de frică. Nimeni nu mai călătoreşte noaptea. Negustorii se întovărăşesc câte cinci şi chiar câte zece şi duc slugi multe cu

ei, numai aşa cutează să călătorească. Atâta vreme nu s-a întâmplat nimic, a fost linişte şi a ieşit el acum şi pe neaşteptate, şi nu cruţă pe nimeni şi-i spaima mai mare că nu se ştie cine-s şi câţi şi ce putere au. Şi de aceea au început jandarii a bate drumurile, da' şi ei numai în patrule mari, câte zece inşi, şi n-au astâmpăr, caută urmele ca nişte căpăi, şi n-au ce să găsească, pentru că el, pe unde trece, omoară şi dă foc. Şi acum, că banii-s mulţi, ăştia se tem. Da nouă acum nu ne pasă de bani. Convoiul are s-ajungă nevătămat acolo unde a fost îndreptat. Doar că Frâncu are să afle despre transport, da' altfel. El are să ştie că banii-s duşi cu diligența de poştă, ca de obicei, păziţi numai de doi jandari. Da diligența o trimitem noi şi jandarii au să fie feciori de-ai noştri îmbrăcaţi jandari, iar călătorii tot aşa. În locul unde are s-aştepte Frâncu să izbească, m-am gândit, şi numai două pot să fie locuri bune, au să mai fie oameni de-ai noştri, câţi va fi nevoie, ascunşi bine, din vreme.

— Diligență de unde ai să iei?

— D-apoi de la prietenul tău Albu, că aici numai el are.

— Cu chirie? Ţi-o dă?

Ispas râse:

— La chirie nu m-am gândit încă, da' dacă zici tu aşa... Pe urmă, reluând tonul de mai înainte, ca gospodar chibzuit adăugă: în privinţa asta să nu-ţi faci griji. Cât ai lipsit tu, eu n-am stat. Am omul meu şi în curtea lui Albu. Am să capăt cupeaua cea mai nouă. Abia s-a uscat vopseaua pe ea. Încă nici

n-au adus-o de la meşter.

— Dacă-i aşa, nu-i rău. Da’ cum ai să faci să nu fie jandari pe aproape de locul acela? Că ziceai că tot umblă patrule pe drumuri.

— N-am uitat de jandari. Şi tocmai fiindcă stau mai mult grămadă, e mai bine pentru ce vrem noi. Chiar în ziua aceea, cineva are să izbească la crâşma lui Pătru, în Lunca. N-are să fie decât sperietură. Pătru şi argaţii au să tragă cu puşca spre pădure. Au să se repeadă acolo jandarii de la Reghin, iar Pătru şi ceilalţi au să le povestească despre nişte tâlhari cu năframă legată sub ochi, care au venit peste ei, ziua, pe lumină, şi ăsta-i norocul că au scăpat. Poate să şi ardă câte ceva, să fie spaima mai mare. Tot atunci, să zicem peste două-trei ceasuri, cineva are să izbească hanul lui Iohan de la Petelea. Au să fie chemaţi şi jandarii de la Târgul-Murăşului şi-au să împânzească satele în sus pe Murăş şi de-aici spre Râci şi de la Reghin spre Ibăneşti şi dincoace, spre Breaza şi Cozma, şi la deal, spre Deda şi Apalina, au să cutreiere ca viespile stârnite, fiindcă numai atâta ştiu despre el, că se mişcă repede atunci când loveşte. Iar în partea asta, unde o să lucrăm noi, locul are să fie gol, cum, ne trebuie nouă.

— Ai să faci aşa cum ştii tu că-i mai bine. Numai că fără larmă şi curat. În sus poate să fie larma cât de mare. În jos să nu se vadă, să nu se audă, urme să nu se cunoască. Şi când ai să-i îneci, să le spui la fiecare şi lui Frâncu neapărat să-i spui, după ce-l înfeşi ca pe un sugaci şi-i atârni bolovanul de piept,

că asta-i judecata lui Vălean, să ştie şi ei cine îi pedepseşte. Şi să-i mai spui că îi mulţumesc pentru un gând bun pe care mi l-a dat.

Ispas ascultase uşor cutremurat de un fior subţire ca sârma, iar la sfârşit întrebă mai mult împotrivit decât nedumerit:

— Să-i înec pe toţi?

— Pe toţi. Vreme n-a mai rămas să cernem...

— Şi pe muierea aia?

— Şi pe ea.

— Da' nu se ştie dacă are să vie cu ei.

— Are s-o cheme după aceea Chifor, ca din partea lui Frâncu, la o petrecere, să zicem.

— Cum vrei, acceptă Ispas şi, fără să mai adauge ceva, se întinse după ulcior şi turnă iarăşi vin în căni.

4

Frâncu şi cei şapte hoţi ai lui aveau să fie prinşi aşa cum a cerut Vălean. Parcă anume să asculte de Ispas, ei aveau să aştepte diligența la locul ales, în pădurea din dealul Sânpaulului. Tot acolo însă aveau să fie şi Stoica şi fraţii Şuta şi Ispas însuşi. Chifor, despre care o să mai auzim în această poveste, avea să-l ţină în braţe pe Frâncu, lovit cu pumnul după ceafă şi bine leşinat. Ceilalţi aveau să fie strânşi ca păsările în plase aruncate cu dibăcie de sus, din crengile crescute peste drum ale fagilor

din margine. Iar mai înainte să fie scufundaţi în bulboana cea mare, mai în vale de la Sânpaul, unde după un ocol larg, cât să cuprindă un sat mărişor, Murăşul se năpusteşte în dealurile prăpăstioase ale Oarbei, avea să li se şoptească pe rând în ureche, tot după cum poruncise Vălean, în chip tainic de bun rămas, cine le scurtase soarta şi pentru ce.

Altul nimeni n-a ştiut nici atunci şi nici n-a aflat după aceea niciodată cum a pierit şi când anume şi unde oare, fără să rămâie urme, banda de tâlhari care într-un timp scurt răscolise atât de rău câteva comitate ale Ardealului, jefuind şi pârjolind în atâtea locuri, ca trecerea unui vârtej de uragan şi nu lăsase pe unde sfârcuise nici măcar un singur om viu care să depună mărturie.

Autorităţile în fiinţă pe atunci erau mai nepăsătoare decât ne putem închipui azi şi enigma n-avea să le nelinişteasca prea multă vreme. Niciun an întreg n-avea să se scurgă şi, mulţumite că banda nu s-a mai ivit, aveau să închidă dosarul, dacă obiceiul acesta o fi fost şi pe atunci. Numai în legende, care explică şi lămuresc tot ce a rămas misterios din vechi, mai putem găsi pomenite aceste întâmplări, nici măcar pe de-a-ntregul adevărate poate, oricum, însă, frumos născocite.

În seara aceea, Ispas şi Vălean mai mult însă n-au vorbit despre Frâncu. Prea mult nici despre altele n-au vorbit. Parc-ar fi ostenit amândoi, unul s-asculte, celălalt să povestească. Tăceau acum mai des, şi când iarăşi întreba unul şi apoi

răspundea celălalt, dacă i-ar fi auzit un străin, n-ar fi priceput vreo legătură între toate câte au discutat.

La un moment dat, Ispas a ieşit cu ulciorul, care se golise, şi s-a întors cu el iarăşi plin şi i-a spus lui Vălean că Stoica şi fraţii Şuta se culcaseră. Vălean întrebă unde încăpuseră şi Ispas răspunse că în pat, pe laviţă şi pe jos, care cum nimerise. Vălean, în timp ce bea vin din ulcică, mai vesel acum, după cât i se putea întrezări faţa prin răsfrângerile arămii ale focului din sobă, între deuă sorbituri mai întrebă: „Dar nevasta ta ce face?” şi Ispas explică bucuros, că are în dosul casei o bucătărie de vară, dar este sobă şi acolo, s-a făcut foc pentru acest prilej, acolo se culcase ea şi desigur acum doarme, că n-are ce să facă altceva şi în continuare adăugă că el, Ispas, are să se culce în grădină, în stogul de fân, înfăşurat în ţundră, iar Vălean în odaia asta, care-i cea mai bună. Parcă-i şi făcea plăcere să explice aşa lucruri neînsemnate, atât de amănunţit.

Tăcură apoi o vreme şi după cum se aşează convorbirea lor în continuare, cu răstimpuri mute destul de lungi, mai ţinu aproape un ceas.

După ce se împăcase cumva în privinţa lui Telegdi (o să-l prindă adică, o să vadă el cum şi când, nu acum, bunînţeles, acum imediat nu se poate, dar după ce aşteptase treisprezece ani, o întârziere de câteva luni ori chiar de un an, nu adaugă prea mult, se poate răbda) – şi se împăcase şi în privinţa lui Frâncu (care şi murise,

dinspre partea lui, odată ce i-l dăduse în grijă lui Ispas) – acum Vălean ar fi vrut să întrebe de Maria. Se mai gândise la asta şi înainte, chiar şi în momentul când se întâlniseră în întuneric, la cai, după ce ieşiseră de la Copăcean, simţise nevoia să întrebe de ea şi după aceea încă de vreo câteva ori, de fiecare dată însă fusese ceva mai important de aflat. Acum, din lucrurile necesare, se mai cernuseră, ce era mai important se ştia, se aflase şi deodată parcă nu-i mai era la îndemână să, întrebe; i se păruse uşor – arunc şi eu o vorbă acolo – şi constata mirat şi surprins cumva că, uite, nu-i uşor, vorba aceea nu vine singură, n-o găseşte şi tot aşa, din senin, – i se năzări că şi Ispas pândeşte acelaşi lucru, o întorsătură în discuţie de la care să se poată vorbi uşor despre asta şi-atunci se trezi că-l bănuieşte pe Ispas că anume se fereşte, are un motiv, se teme să-i dea o veste neplăcută şi de aceea-i prudent şi nu îndrăzneşte.

Cât lipsise, trei ani de zile, Vălean se mai gândise el la Maria şi mai simţise dor de ea, dar nu într-una, fără încetare, ca un fecior tânăr pentru prima dată îndrăgostit, ci numai uneori, în răstimpuri, printre altele, fiindcă mereu apăruseră, ca şi în astă-seară, lucruri de făcut mai importante decât să stai şi să te gândeşti la dragoste, la o femeie, oricum ar fi ea şi oricum ai iubi-o; şi chiar atunci, gândindu-se la ea, rămânea stăpânit, fără aprindere; depărtarea schimbase cumva, toate câte le trăise el cu Maria, le adâncise într-un soi de vis, care adia frumos când revenea cu amintirile

înviorate şi calde şi tot frumos se stâmpăra ca un copil care adoarme. Şi aşa n-o uitase, era în sinea lui ca şi o nevastă care avea să-l aştepte oricât. Ar fi putut porni spre ea oricând şi l-ar fi primit şi în miez de noapte, de parcă numai de un ceas s-ar fi despărţit. Şi a mai fost şi Voica şi au fost poate şi altele, care nu se ştiu, şi vremea îi trecuse uşor.

Iar acum, în târziul nopţii, după ce mai şi băuse vin, mai mult ca de obicei chiar, dacă nu deodată, ci pe un ceas şi poate mai bine, şi se simţea şi obosit de drum, cu trupul bătut cumva, dornic de odihnă, şi mintea începuse să i se legene uşor, trasă şi ea spre somn, dorul de Maria se înteţi în el neaşteptat, scăpăra, şi în acelaşi timp şi bănuiala... Acum femeia era aproape, încă în această noapte ar fi putut să ajungă la ea, s-o ia în braţe, să i se uite în ochi, să-i asculte glasul un pic mai gros şi mai coborât decât al altora, aproape răguşit, s-o trezească brusc, speriind-o poate... Ar fi înţeles, ar fi ghicit tot ce se petrecuse între timp. Poate n-ar fi găsit-o singură...

Nici acum însă nu întrebă despre ea de-a dreptul. Se gândi la Maria, şi întrebă de când ţine Pătru crâşmă în Luncă. Prea mult nu-l interesa amănuntul. Fie că află azi, fie că mâine, nimic nu se schimbă şi, oricum ar fi fost, trebuia să treacă pe acolo, să vadă cu ochii. Ispas îi răspunse că nu se putuse altfel, altceva căutaseră, dar la Sărăţel sasul nu se învoise să vândă moara; e vadul prea bun şi aduce câştig tot mereu, iarna-vara, şi-i şi locul mai apărat, că-i aproape de sat şi la

încrucişare de drumuri multe şi-i mişcare şi trecere de oameni într-una. Oricât îi oferiseră nu voise să-l dea şi nici ei nu cutezaseră să suie preţul prea mult, să nu cumva să se întrebe sasul: oare de ce? Au căutat pe urmă în celelalte sate, pe drum încoace, dar nicăieri nu se potrivise. Lunca-i poate prea aproape de Reghin, dar crâşma-i afară din sat, dincoace, lângă răspântia de unde se desface drumul la Băiţa, iar mai în jos, un alt drum, spre Goreni, peste deal.

Vălean fu mulţumit de răspuns, se pare, fiindcă nu mai insistă, ci mai târziu întrebă ce mai face Iohan, crâşmarul din Petelea, şi nici asta nu era important, măcar deocamdată… Iohan nu fusese el prea bucuros când se dusese Ispas la el, acum vreo doi ani, într-o seară şi ceruse o porţie de vinars, de să usture. Strâmbase un pic din nas, însă înţelesese la moment că n-are altă cale, trebuie să se supună şi să tacă.

— S-o fi îngrăşat şi el, murmură Vălean.

— Da. Îi cât un buglan. De se suie pe-un cal, îl deşelează. Numai cei de povară l-ar putea căra, da’ el tot se teme şi nu călăreşte. Umblă în căruţă şi în cocie.

— Da’ altfel ce-a mai zis?

— Altfel n-a zis nimic. A primit slugile pe care i le-am dus. La oamenii lui cei vechi le-a dat frai la toţi. Bani câţi i-am cerut, atâţia mi-a numărat de fiecare dată, nu s-a târguit. A înţeles şi nici nu se putea altfel, că nu-i bărbat prost.

Şi iarăşi, după un timp, veni vorba despre podul

de la Glodeni, unde chiar după o lună de la plecarea în ţară a lui Vălean se prezentase Bozan şi cumpărase tot, şi podul, şi casa văduvei lui Fodor, dar n-o scosese din casă, că Bozan îi văduvoi şi el şi tot n-avea cine să-i vadă de gospodărie şi, după cum s-ar părea, se împacă bine împreună. Oamenii s-au bucurat şi ei, ţăranii de prin partea locului şi alţii care au drumuri pe-acolo, că altfel te simţi când trage podul un bărbat zdravăn şi altfel când îl trage un copil şi mai trebuie să pui şi tu mâna şi nu te pricepi cine ştie cât. Lucrurile s-au aranjat bine şi aici în tot. Bozan n-a stat nici el. A ridicat altă casă, chiar pe ţărm, a şi înălţat locul şi a pus dig jur împrejur, să-l apere de revărsări şi a făcut gard de lobde groase, înalt de un stânjen şi jumătate, încât nici pasărea nu poate trece şi nimic nu se poate vedea de-afară din ceea ce se întâmplă înăuntru. Nimeni nu s-a mirat şi au zis toţi că aşa-i şi bine, fiindcă locul e pustiu şi casa podarului departe de oameni. A mai făcut el şi o trecere despre care străinii nu ştiu, sub mal, printre sălciile rămuroase crescute acolo şi a mai împlântat şi altele, că-i un adevărat hăţiş acum. Toate-s aşa cum trebuie. Şi iarăşi n-ar fi mirare dacă văduva lui Fodor şi cu Bozan s-ar şi cununa, că se potrivesc bine, şi ai zice după unele semne că s-au şi înţeles în privinţa asta, şi dacă nu mereu, măcar noaptea, uneori, se înţeleg, când le vine şi lor să vrea.

Toate amănuntele acestea Ispas le înşirase picurat, tot câte unul, căutând mereu cotitura, să treacă Murăşul dincolo, s-ajungă la Dumbrăvioara

şi să spună şi de Maria, iar Vălean de asemenea aşteptase un moment bun să întrebe el, încordat puţin, sâcâit de această apropiere şi sâcâit că are emoţii, dar niciunul nu găsise cuvântul care să facă trecerea lină, nezăticnită. Şi-au fost nemulţumiţi şi au tăcut iarăşi, gândindu-se, fiecare în partea lui, că poate nici nu-i aşa un lucru important şi mai poate aştepta, dar nu erau convinşi niciunul.

După aceea, Ispas povesti cum se cumpărase locul de la Bălăuşeri din răscruce, unde fusese hanul lui Horong, cu două sute de zloţi, poţi zice că-i pomană, da' văduva care nici nu ştie că-i văduvă, bănuieşte numai, se grăbea şi la cumpărare nimeni nu se înghesuia; iar ei nimeriseră momentul cel mai bun, fusese un chilipir; la primăvară, în două-trei luni, hanul poate fi zidit la loc, mai încăpător decât fusese, împrejmuit cu ziduri, poate fi cumpărată şi lunca, până-n Târnavă, şi nu scump, e apătoasă, bună doar de imaş, de fân nu prea, mereu o spală şi o bălteşte Târnava; pot fi cumpărate şi viile din faţă, până sus, sub pădurea din vârful dealului; chiar şi pădurea poate fi cumpărată, asta însă mai târziu.

Şi, deodată, Ispas începu să râdă.

— Ce gândeşti tu, Vălene, cine-i cumpărătorul locului de han?

— Cum adică, cine? Noi, dacă bine-am înţeles, răspunse cât mirat, cât nedumerit Vălean.

Ispas însă râdea mai departe:

— Noi, da, sigur, dar şi-un nume de om trebuie pe contractul ăla. Nu pot fi tot Copăcean şi eu. Şi

Vălean nu se poate scrie acolo.

— Cine-i?

— Chifor.

— Şi dacă se prosteşte chiar acum?

— D-apoi el încă nu ştie că-i proprietar. Îmi şi pare rău că nu i-am spus. Actul l-a scris Socol şi eu am pus degetul jos, lângă numele lui Chifor. Dacă nu se poartă cum trebuie, va trebui să am grijă şi de el, iar actul îl va scrie din nou Socol, că asta pricepe bine, şi are să scrie alt nume acolo, o să vedem noi pe care.

Şi fiindcă ajunseseră la cumpărat şi clădit, Ispas îşi aminti că mai cumpăraseră pădure, în dealul din spatele hanului de la Dumbrăvioara, aproape toată, până-n Ilioara, dincolo de deal, până la Mura şi Petrilaca şi că puseseră pădurar pe Drâmbă, fratele lui Rob şi-i făcuseră casă, bine aşezată, toate pe numele Mariei.

Acum îi fu uşor lui Vălean să întrebe:

— Maria ce-a zis? S-a învoit?

— S-a învoit, bunînţeles, şi-a dat şi banii, ştia că din voia ta se cumpără... M-a întrebat când vii înapoi. Mereu mă întreabă când vii. Zice să-ţi trimit vorbă să vii, că ea te aşteaptă, să vii oricând, cât mai curând. Aşa zice.

Vălean ascultase mai atent decât până acum, încordat – se poate spune – pândise în fiecare cuvânt o intenţie ascunsă, un subânţeles, zeflemeaua numai simţită, mirat el însuşi că-l poate bănui până şi pe Ispas amestecat (şi se gândea totodată: Ispas nu se poate, el doar nu

îndrăzneşte să spună tot acum, mai târziu însă n-are să tacă nimic, nu poate să se ascundă el de mine) şi de aceea, fiindcă era încordat şi tulburat şi prea atent, nu înţelese tot ce-i spusese Ispas sau numai fiindcă îşi închipuia că prietenul său e prea prudent, ştie că o place prea tare pe Maria şi că o doreşte, şi mai ştie că-i repezit uneori, necugetat, şi se teme să nu facă vreo prostie de care să-i pară rău pe urmă, întrebă, cerând explicaţii mai multe, cu glasul mai mult şoptit:

— Aşa zice? Să viu? Oricând? Chiar aşa mă aşteaptă?

— Apoi da. Aşa zice. Şi te aşteaptă, aşa cred.

— Da' Cupariu ăla? Cu ăla ce-i? Cine-i el? De unde-a răsărit?

Acum şoapta lui se subţiase, ascuţită, un şuierat, iar Ispas simţi clipa primejdioasă şi se grăbi cu răspunsul la care de mai demult se gândea:

— D-apoi Maria-i frumoasă şi avere iarăşi are şi încă-i tânără şi-i toată ziua la vedere, că-i hangiţă, nu poate să-i spună nimănui du-te-ncolo, n-am treabă cu dumneata. Ea la toţi trebuie să râdă, că la hangiţă posomorâtă, muşteriii nu trag.

— Şi vine des pe-acolo?

— Cine? Cupariu? D-apoi vine şi el când are vreme.

— Şi Maria cum îl primeşte? Îl place?

— D-apoi de unde să ştiu eu dacă-l place ori nu-l place şi râde la el numai aşa cum râde la toată lumea? Poate să-l şi placă, îi tânăr şi-i ţanţoş, că-i ofiţer şi urât nu-i. Şi tot aşa se poate să nu-l placă,

doar nu-i musai să-i placă orice fluşturatec zornăitor cu pintenii. Şi-apoi, la urma urmei, parcă tu nu ştii cum sunt femeile? Chiar de nu le place un bărbat şi n-au gânduri cu el, ele tot râd şi le cade bine s-asculte laude şi să ştie că sunt plăcute. Orice-ar fi, una-i sfântă. Pe Cupariu trebuie să-l înțărcăm, să-i închidem calea la han, cumva, mai ales de-acum încolo.

— Nu-i totuna de la ce îl înțărcăm. Trebuie să ştim.

— Şi pe cine să întrebăm? Pe Cupariu?

— Poate pe Maria.

— De întrebat se poate, da' cu întrebatul multe nu afli. O femeie, oricare ar fi ea, dacă a făcut prostia, nu spune, da' se mai poate să n-o fi făcut şi să n-aibă ce spune, dar tu să n-o crezi. Iar pe el cum să-l întrebi? Dacă-l prinzi, să-l spovedeşti, asta se poate, nu-i greu, n-ai să-i mai dai drumul. Şi cine ştie ce poate să se întâmple după aceea, că ăsta nu-i Ştirbu, îi locotenentul lui Telegdi şi chiar mâna lui dreaptă.

Vălean râse deodată scurt, ca un lătrat, pe urmă însă vorbi cumpănit şi calm:

— Da, da. Aşa-i cum am spus eu, Ispase. La toate te-ai gândit. Pot zice că fără tine mi-ar lipsi mâna dreaptă... Norocul meu! De-ar avea Telegdi un locotenent cum eşti tu, nu l-aş mai prinde cât îi hăul... Acum te temi să nu-mi fac gânduri proaste despre Maria. Orice bărbat îşi face gânduri când are o femeie ca Maria, după ce trei ani a lăsat-o singură de capul ei... Numai una ai uitat-o... Că nu

mai sunt un fecioraş buiac şi că-s bărbat, mai degrabă copt decât tânăr, nu mai am eu mintea aia să cred că dragostea-i floare de măr şi se culege lesne, că-s pline grădinile pe unde treci, şi chiar de se scuturǎ, paguba nu-i mare, că la primăvară iar înfloresc... Nu mai am anii ăia, să nu-mi pese, să zic totuna-i şi să trec mai încolo... Acum cine ştie dacă o să mi se mai întâmple, şi care bărbat doreşte să rămâie singur pe când are să îmbătrânească... Parcă tu nu ştii, ba poate ştii chiar mai bine că, uite, te-ai însurat, şi nu de fecior, cum se însoară toţi; acum te-ai însurat când ţi-i barba sură...

— D-apoi, că-i barba sură, asta încă nu înseamnă nimic, spuse Ispas şi se putea înţelege din glasul lui scăpat spre glumă, uşurare după ce-a trecut o primejdie de care se temuse. Numai cu barba, fie ea şi neagră ca peana corbului, nu poţi să ţii o femeie, nici dintre cele mai molcuţe.

— Lasă, Ispase, spuse Vălean, fără să râdă la glumă, înţeleg eu lucrurile acestea... Nici eu n-am stat călugăr pe unde am fost şi am umblat. Dacă ar fi numai că s-a drăgostit de vreo câteva ori, încă mai pot s-o iert, că doar ce-i aia?... O bătaie poate că tot am să-i dau, să înţeleagă că-s bărbat şi că mi-i dragă și de aceea...

— D-apoi de s-au drăgostit ori ba, asta numai ei doi şi cu unul Dumnezeu pot s-o ştie... Cupariu a dormit el de câteva ori la han şi lumea vorbeşte multe, dar vorba lumii-i ca spuma-n scocul morii.

— Nu-i vorba numai de asta, că s-au dezmierdat

ori ba şi că lumea cleveteşte. Îi vorba că trebuie să ştim tot ce-a fost şi ce-au vorbit ei doi.

— Se poate afla şi asta. Orice se poate afla. Da', întâi, eu zic să mergi la ea. Noi o să avem grijă să fie drumul liber şi locul curat. Asta se poate uşor. Dau eu semn şi-mi vine răspunsul. Preţ de o zi numai să ai răbdare şi-apoi ştim dacă poţi merge.

Vălean îşi turnă vin în ulcică şi bău cum ar fi băut apă de sete, apoi spuse fără să râdă, mai liniştit, constatând:

— Acum înţeleg eu că ai fi putut să-mi fii tată, aşa suflet ai pentru mine.

— Cât despre suflet se poate, dar altfel nu, că nici cu nu-s aşa de bătrân.

Era şi Ispas mai liniştit acum. Îi spuse mai departe lui Vălean că ar fi bine, pentru cât timp a mai rămas până să se opăcească bine toate, să steie el şi oamenii care fuseseră cu el, la stâna lui Creţu, unde poate ajunge fără să treacă prin vreun sat, totul e pregătit, de acolo şi la Maria e aproape, şi poate să meargă la ea oricând – chiar şi în astă-noapte, spuse uitându-se la fereastra dinspre ogradă, cântase cocoşul şi alţii mai depărtaţi îi răspundeau, că uite s-apropie dimineaţa, miezul nopţii e bine trecut. Cât despre Maria, ai să vezi tu, adăugă, dacă-i nevoie de bătaia de împăcare sau se poate şi fără ea.

Vălean se învoi, aşa-i mai bine şi hai să ne culcăm şi noi, dar nu era convins că are să adoarmă uşor, oricât era de ostenit. N-ar fi putut spune că-i de toate mulţumit şi că n-are să mai

aibă gânduri şi griji şi că de mâine sau poimâine poate să-şi înceapă lucrul lui fără îndoieli şi teamă de nereuşită. Mai era şi ameţit de vinul băut încetul cu încetul, mai mult decât obişnuia el; nu se îmbătase prea tare, nu atât de tare încât să-şi piardă judecata, simţea totuşi că se muiase şi cât se zărea prin odaie parcă s-ar fi lăsat ceaţă şi se făcuse mai cald decât era de suferit. Îşi spuse că Ispas poate anume adusese vin mult şi fără să-l îndemne de-a dreptul, îl făcuse să bea anume să se moaie, să se domolească. O înţelegere blândă se tot aşeza peste mintea lui, ca zăpada cernută într-o noapte fără vânt, nu era ceea ce aşteptase, acum însă nu mai ştia precis ce-ar fi fost să aştepte şi gândi că-i bine deocamdată, mâine mai este zi, deşi nu-i plăcea că se poate împăca, vremea aceea încă n-a venit...

După ce se dezbrăcă – şi Ispas îl ajută să-şi scoată cizmele – Vălean îşi mai aminti să întrebe şi de Fidileş, şi de Porumb, şi apoi de Copăcean, şi află tot veşti bune.

5

Maria nu se aştepta la sosirea lui Vălean *acum*, n-o încerca adică nicio presimţire, neastâmpărul, gândul că îndată, într-un ceas, într-o clipă, are să-l strângă în braţe. Altfel, ca oricare femeie al cărei bărbat e plecat de acasă pentru o vreme, se gândise mereu la el, chiar dacă nu în fiecare zi, numărate una lângă alta, convinsă că are să se întoarcă la ea, nu se ştie când, dar negreşit. Şi ori de câte ori i se întâmplase ca fiecărui om tânăr, de venise ca un val peste ea şi se aprindea cu trupul aţâţat dinlăuntru, tot numai pe el îl dorise, de parcă s-ar fi aflat doar în odaia vecină sau în grădină printre pomi. Şi îl visase de nenumărate ori noaptea şi de fiecare dată plânsese la trezirea din vis, şi uneori îl şi blestema cu of, de parcă el ar fi fost de vină, fiindcă visul se destrăma tocmai în momentul în care mai potrivit ar fi fost să înceapă. Acum însă, în ziua aceasta, nu se aştepta să vie, nu se gândea la el, nu era aţâţată, dornică, abia se întinsese în aşternut, nici măcar obosită, pentru că nu prea lucrase în ziua aceea, nu dormea încă, era numai lenevită şi cine ştie dacă se gândea la

ceva...

De aceae bucuria ei a fost năprasnică, un trăsnet, o adevărată nebunie, când el a ciocănit la fereastra dinspre grădină şi ea, ghicind, a sărit din pat şi s-a apropiat şi l-a văzut, umbră subţiratică, alburie, printre tufele scuturate de frunze ale iasomiei – nici n-ar fi crezut, de i-ar fi spus-o cineva înainte, că-i atât de slabă şi de bolnavă de dor şi că s-ar putea să i se întâmple aşa ceva.

Şi a fost norocul ei, măcar deocamdată, că s-a întâmplat aşa, că toate s-au învălmăşit în mintea ei. Înfrigurată şi neîndemânatică s-a încurcat în perdea şi a sfâşiat-o smulgând-o din cutie şi a deschis fereastra, zăpăcită de tot şi când el a intrat şi ar fi trebuit să i se arunce în braţe, ceea ce a şi voit, picioarele n-au mai ascultat-o şi a căzut pe marginea patului, plângând cu sughiţuri şi nu mai era în stare să spună un cuvânt şi numai gemea ca o povară şi tremura ca varga...

Dar asta avea să fie seara.

Dimineaţa, Vălean s-a trezit pe ziuă plină, limpede la minte şi în voie bună, ceea ce la el nu însemna numaidecât poftă de râs sau de cântec sau de zburdălnicii, dar o stare în care se simţea la îndemână şi îi plăcea să se afle şi pe care demult n-o mai simţise, poate din ziua dezertării de la husari. Cine ştie dacă se gândea chiar atunci la revederea care avea să fie, poate nu se gândea sau se gândea mai puţin cum zici uneori: trebuie să trec neapărat şi pe acolo să văd ce-i, dar nu te grăbeşti, stai să-ţi vezi de altele. Era stăpânit şi

oarecum senin; îi venea de parcă în aceste două-trei ceasuri cât dormise şi, odihnindu-se, trupul i se împrospătase, toate gândurile şi grijile care îl aduseseră încoace şi neplăcerile pe care le găsise la sosire s-ar fi retras singure, potolite, cum se retrag fiarele din pădure în vizuini şi în cotloanele lor ascunse. Şi-acum parcă nu l-ar mai fi necăjit, fiindcă ştia că are să scape de ele curând, pentru totdeauna; poate nu ştia sau numai nu credea că are să scape de ele repede şi fără eforturi mari, dar în acest moment nu-i mai păsa prea mult de ele.

Şi mai era o schimbare, de care nu-şi dădea seama în dimineaţa aceea, fiindcă mai întotdeauna îţi dai seama de schimbările prin care treci numai după aceea, când se ivesc şi urmările, abia atunci poţi să înţelegi ce s-a întâmplat. Trecuse lâncezeala care-l ţinuse aproape doi ani încheiaţi, poate şi mai mult, aleanul, dorinţa unei alte vieţi, aşezate, cuminţi, dorinţă care avea să revină ea cândva. Acum însă n-o mai simţea, o uitase, se scuturase de ea, fără să-şi fi dat seama.

După ce îşi limpezi ochii şi obrajii cu apă rece, se duse la Vilma şi o pălmui uşor pe grumaz şi, în timp ce ea îşi ronţăia porţia de zahăr, îi cercetă potcoavele.

Se sculară şi fraţii Şuta cu Stoica, mai devreme, înaintea lui Vălean, ei se şi culcaseră înaintea lui, după ce băuseră vin mai mult, iar acum îşi vedeau şi ei de cai, cum se şi cuvenea la capătul unui drum aşa de lung, care poate nici nu se încheiase, ei n-aveau de unde să ştie.

Ispas s-afla alături, la biserică, să-l ajute pe popă la utrenie, le spuse Saveta, nevastă-sa, n-are să steie mult, că nu-i lungă slujba şi îi chemă să prânzească, a încălzit tocana, cât a rămas de-aseară, dacă le trebuie, dacă nu, bate îndată nişte ouă, că se găsesc şi fierbe şi mămăliga, numai că trebuie un bărbat s-o mestece, fiindcă-i în ceaunul cel mare, s-a gândit să le ajungă, să se sature.

Le vorbea din prag, parcă mai cu îndrăzneală acum, însă tot nemişcată stătea, voinică, acoperea uşa aproape toată, şi rumenă în obraji, fie de la aerul proaspăt al dimineţii, fie de emoţie. Vălean se uită tare la ea, mirat puţin că i se pare aproape frumoasă acum, în lumina zilei, oricum potrivită în toate ale ei, chiar de-i erau şoldurile aşa de late şi umerii ca de grenadir şi deodată zâmbi, fără să-şi mute privirile de la ea, fiindcă-i venise în minte că şi Ispas e voinic şi se gândi că încape greu în pat alături de ea, dar că îşi poate odihni bine obrazul pe ţâţele ei mari, bine gurguite, ca pe nişte perne. Femeia roşi acum intens, parcă ardea şi îşi împinse repede nodul năfrămii pe gură, spunând cu glasul ei plăcut:

— Poftiţi înăuntru!

Intrară pe rând şi Stoica, în trecere, se întinse şi-i şopti ceva la ureche, nu se înţelese decât numele lui Ispas, iar femeia chicoti scurt şi-l plesni cu palma după ceafă. Stoica se repezi prin tindă, poticnit, gata să cadă, abia reuşind să-şi revină la echilibru, după ce se rezemă cu palmele de perete, fie că se prefăcuse într-un soi de joc, fie că într-

adevăr lovitura fusese pusă cu forţă şi-l clătinase cumsecade; oricum, gândi Vălean, uite, cu el îi mai prietenoasă, iar de mine parcă i-ar fi frică.

Înăuntru, în odaia din spate, nimic nu părea să se fi schimbat de aseară, decât lumina zilei ce se revărsa prin ferestre; aceleaşi blide în care mâncarea aburea pe masă, patul aşternut frumos, laviţa, scoarţele de pe pereţi, candela în colţ sub icoană, toate bine aşezate care la locul lor, vasele atârnate în blidar pe perete, ştergarele, canceile de podoabă, arătând că de toate are grijă o mână harnică de femeie gospodină.

În urma lor intră Saveta, ţinând într-o mână ceaunul cel mare cu mămăliga, parcă fără niciun efort, cum ar fi dus o lingură şi Vălean nu mai crezu că ea n-ar fi avut destulă putere să mestece mămăliga, oricât de mare ar fi fost; era numai un soi de răsfăţ femeiesc. Careva dintre fraţii Şuta luă ceaunul tot aşa de uşor şi aşezându-se pe un scăunel, începu să mestece mămăliga. Strângea între picioare vasul uriaş de tuci, în care s-ar fi putut scălda fără greutate o fetişcană ceva mai subţirică, şi parcă se juca învârtind şi răsucind mestecălăul gros de frasin prin mămăliga care se învârtoşa pe încetul. Pe urmă, ceaunul, cu mămăliga în el, adunată, ţeapănă, fu cărat iarăşi în tindă, să mai steie două-trei minute deasupra flăcărilor vetrei şi numai după aceea fu răsturnat pe fundul de scândură pe masă, între blide. Stoica şopti iarăşi ceva Savetei, privind între timp lacom la mămăliga care se desprinsese frumos, rotundă,

şi tremura uşor, scoţând aburi. Iar Saveta, reluându-şi locul sub candelă, şuieră o frază repezită, încheiată în: „ai să dai de dracu”.

Feciorii s-apucară de mâncat, hulpavi, grăbiţi, după obiceiul deprins în meseria lor rareori tihnită. Saveta sta în colţul ei, sub icoana cu candelă, nemişcată, cu năframa înnodată peste gură, se uita la ei cum mănâncă şi părea mulţumită. Vălean îşi dădu seama că are ochi frumoşi, negri, cu gene lungi şi dese, că scapără în ei scântei dese, vineţii.

Vălean nu simţea că i-ar fi foame. Abia ciugulea. Mai mult se gândea, şi nu la ceva anume, ci împrăştiat, la tot felul şi la nimic prea mult timp. Se şi mira când îşi amintea, cât poate fi de potolit, după ce aseară, azi-noapte apoi, ardea în el şi de câteva ori gata-gata fusese să lase totul, să sară pe cal şi să pornească în goană. Acum şedea acolo, la masă, liniştit, fără griji, se uita la nevasta lui Ispas, care sta ţeapănă, în colţ, cu gura acoperită de năframă, dar nici de ea nu prea-i păsa; vedea numai, fiindcă nu era orb, că ochii ei scăpărau fără niciun înţeles pentru el, poate pentru Stoica să fi însemnat ceva, că şi Stoica, în timp ce mânca harnic, se mai uita când şi când la ea şi atunci zâmbea, mâncând mai departe şi îi luceau şi lui ochii, parcă aprinşi de la ochii ei, de la scăpărările hoaţe dintre genele ei lungi şi dese. Poate însemna ceva şi numai ei doi înţelegeau ce. Şi Vălean îşi spuse, nu prea mult preocupat de lucrul asta, că femeile aşa sunt toate, şi de-s urâte şi nu tocmai tinere, se dedau bucuros la jocul ăsta cu glume de

un anumit fel, chiar dacă n-au vreun gând, doresc să fie dorite ori măcar luate în seamă. Uneori jocul se stinge pe la mijloc, are să reînceapă în altă parte cu altul, alteori se încurcă, dar nici atunci nu le pare rău, chiar dacă spun aşa după aceea... Cine ştie ce vorbe îşi vor fi spus aseară aici Stoica şi Saveta, în timp ce el şi Ispas şi le spuneau pe ale lor dincolo. Glume şi vorbe în doi peri, glume nu pentru râs, ci pentru aţâţare; poate a fost şi mai mult, mica hărţuială de început de dragoste. Nu se mira că lui Stoica îi place femeia asta, trecută de tinereţe, dar încă rumenă, cu obrajii netezi şi cu pieptul mare, aşa-s unii, le plac femeile voinice, iar Savetei iarăşi putea să-i placă flăcăul chipeş şi îndrăzneţ, chiar de nu se gândea cu tot dinadinsul şi la altele. Ce poţi să ştii? Nimic nu poți să ştii.

Se întoarse Ispas de la biserică, se aşează şi el la masă printre ceilalţi şi începu să mănânce, după ce îşi făcuse cruce şi şoptise grăbit o rugăciune, iar femeia nici acum nu se mişcă din locul ei de sub icoană, nici faţa ei nu se schimbă şi ochii tot aşa îi scăpărau mai departe din când în când. Ispas n-o vedea şi n-o băga în seamă, de parcă n-ar fi fost acolo sau ar fi fost numai unul din stâlpii casei.

Apoi da, îşi spuse Vălean, mai ales când sunt străini de faţă bărbatul trebuie să se poarte nepăsător cu nevasta, să se înţeleagă că-i el stăpân acolo. Uite că asta o ştie şi el... Dar de-ar simţi oare că azi-noapte s-a întâmplat ceva între Saveta lui şi Stoica sau şi de nu, barem s-a pregătit o înţelegere pentru altă dată, oare tot nepăsător ar

rămâne?

Şi surâde, un pic tăios, cu un fel de răutate pe dedesubt, îşi amintise deodată, şi-l înveselea, că tot ce gândise el mai adineauri despre Saveta fusese cam totuna cu ceea ce îi spusese aseară Ispas despre Maria, mai cu aceleaşi cuvinte, că aşa sunt femeile, că nu poţi şti nimic, numai unul Dumnezeu poate să ştie. Aşa şi este, gândi, totdeauna-i mai ieftină paguba din punga altuia şi-i mai scumpă paguba din punga ta... Oricum, însă, Ispas are dreptate, cu femeile nu poţi să ştii niciodată ce-i şi mai bine-i să nu le crezi nici dacă mor şi înţepenesc în faţa ta, că până la urmă îs în stare să învie la loc... Şi astfel reuşi să se gândească mai blând la Maria, şi cu dor, încă domol acum, potolit, care însă până-n seară avea să-l aprindă ca pe un fecior tânăr şi încă neumblat prin dragoste. Acum însă reuşea să fie îngăduitor, Maria n-o fi făcut prostii, n-ar fi o minune, el numai nu trebuie s-o creadă, mai bine-i să-i dea bătaia cuvenită, nu prea tare, câteva palme bune, câţiva ghionti, nişte buşituri mai îndesate şi-apoi o împăcare cu lacrimi şi jurămintele care se fac şi pe care el are să le primească încruntat cât trebuie... La urma urmei, asta-i legea, o bătaie, chiar de-i nevinovată, unei femei n-are ce să-i strice, doar n-are s-o schilăvească, dacă însă a făcut prostia şi scapă nebătută, atunci e mai rău, că se încrede şi-şi face din bărbat o jucărie.

Şi încheie cu această hotărâre şi nerăbdător, acum, nemulţumit un pic, fiindcă nu mai terminau

de mâncat ceilalţi, parcă de o săptămână n-ar mai fi mâncat, se ridică, un pic smucit şi după ce îi mulţumi Savetei pentru cinste, ieşi în ogradă şi se îndreptă spre şopru, unde Vilma bătea din picior, şi ea nerăbdătoare să se mişte mai liberă. Când îl simţi, iapa necheză încetişor. Era ca o întrebare şi-i spuse, ca unui om, mângâindu-i spinarea: mergem îndată, n-ai tu grijă, că nu rămânem, aici, şi-ai fi zis că l-a înţeles, fiindcă începu să scuture din cap, parc-ar fi vrut să smulgă ea belciugul din stâlp, de care era legată. Vălean o dezlegă şi o scoase în curte, să-i pună şaua.

N-avea prea multe-n minte acum şi se gândi la Saveta, numai pentru că pe ea o văzuse mai la urmă, înainte de a fi ieşit, stând dreaptă şi mare în colţul ei, puteai crede că a împietrit acolo, de n-ar fi fost ochii care i se mişcau în cap. Şi nu se mai gândi iarăşi la scânteile vineţii din ochii ei şi la ce glume i-o fi şoptit Stoica, pe care aseară poate le-o fi spus tare. Doar nişte întrebări îi trecură prin minte şi nu prea stăruitor, cu un rost al lor totuşi, care avea să se înţeleagă mai târziu. Se întrebă aşa oare ce ştie ea şi câte le ştie din toate? Poate numai că el îi Vălean şi-i lotru de pădure şi-i stăpânul lui Ispas încă de mai de mult, de pe vremea când erau tineri şi câştigau bani buni împreună. Poate de aceea se temea cumva de el şi se ruşina, se pare... Atâta măcar trebuia să ştie că averea lor nu-i din cutia milei de la biserică şi nici dacă ştie unde-s ascunşi zloţii lui Ispas, partea lui, simbria, nici asta nu-i bai. Nu-i niciun pericol, ar fi

numai la un caz, dar greu s-ar crede că Ispas şi-ar mai face de lucru cu altă femeie, iar de Stoica are să se îngrijească el să n-aibă drumuri pe-aproape singur, când Ispas nu-i acasă…

Strângea acum chinga, liniştit, fără grabă, iar Vilma răbda cuminte smuciturile. Îi mai dădu o bucată de zahăr şi, după ce-l ronţăi, îi vârî zăbala între dinţi şi ea primi fără împotrivire. Pe urmă dădu o raită prin ogradă şi trecu în grădină. O văzu curată, cu iarba printre pomi încă verde, numai uşor pălită de brume.

Într-o parte, era ţintirimul şi era pustiu şi neîngrijit, cu crucile multe căzute, printre bălării veştede şi uscate. Mai încolo, peste ţintirim se vedeau câteva bordeie scunde, parcă turtite sub căciuli de stuf şi de paie; sărăcia le însemnase în toate chipurile, pereţi coşcoviţi, petice de humă, crăpături înfundate cu pleavă frământată în balegă şi lut, uşile neîncheiate, cu zdrenţele curgând printre scânduri şi în ochiurile de fereastră băşici de porc, în loc de geam. Nici acolo nu se simţea nicio mişcare, măcar că fum ieşea, de pe sub streşini şi sus, pe coame, de parcă ar fi ars mocnit înseşi casele. „Nu s-a despărţit greu de ele cine a stat înainte, gândi. Nici mult nu cred c-a trebuit să le plătească. Pe cine o fi băgat în ele? Nu mi-a spus.”

Era linişte şi înspre biserică puteai auzi gâlgâitul pârâului care curgea la poalele dâlmei. Doar mai departe, dincolo de case, pe undeva s-auzeau zgomot de căruţe în trecere şi glasuri de oameni,

dar nu se zăreau de aici.

Observând toate, parcă deloc preocupat de ceea ce vedea şi constata, Vălean trecu uşor la alte gânduri. Ispas lucrase bine, nici de-ar fi venit el mai devreme nu s-ar fi făcut altfel cele ce s-au făcut şi nici nu se ştie de s-ar fi făcut mai repede, aşa că nu se poate zice de anul ăsta că l-a pierdut, barem într-o privinţă, şi dacă-l prinde curând pe Telegdi, nu-i nici el aşa de bătrân să nu-şi poată aşeza casă, ca Ispas, poate chiar cu Maria.

Reveni în curte tocmai când ieşeau din casă şi ceilalţi. Stoica îşi aprinse pipa şi pufăia aruncând vălătuci de fum şi era mai serios parcă decât de obicei. Apăru şi Saveta în prag şi se opri acolo şi, iarăşi nemişcată ca un zid, urmări pregătirile lor.

Mergea şi Ispas cu ei şi, după ce încălecaseră toţi, când să se urnească spre poartă, mormăi peste umăr către nevastă-sa:

— Popii spune-i că-s dus la târg şi-apoi c-am să vin eu.

Ea răspunse cu glasul ei frumos:

— Mergeţi cu bine!

Şi numai după aceea se mişcă din loc, apropiindu-se să închidă poarta în urma lor.

Porniră nu spre drumul mare, ci trecură pârâul care nu era adânc şi intrară în luncă, prin desişul de sălcii. Au urcat tot pe ţărmurile Murăşului, trecând prin vaduri când pe-o parte, când pe cealaltă, ca să nu intre nicăiri prin sate şi pe la amiază ajunseră la stâna lui Creţu, unde de asemenea erau toate pregătite, şi Vălean ar fi avut

motiv să-i spună un cuvânt bun prietenului său Ispas, dar poate că spusese în ajun mai multe decât ar fi fost normal între ei, şi se mulţumi să privească şi să asculte.

Stâna lui Creţu, unde am mai fost acum vreo trei ani şi ştim că nu era ca alte stâni, mai mult casă era, puteai să locuieşti în ea şi iarna, era acum un pic schimbată. Căpătase acoperiş nou, nu chiar în iestan, asta se vedea, dar nu tare demult, şindrila încă nu se înnegrise, era numai spălăcită, începea abia să surească. Pereţii fuseseră căptuşiţi, bătuţi cu nădlag, neteziţi şi humuiţi, nu mai putea să intre vântul pe nicăiri. În prelungirea casei mai fusese adăugat un hambar din scânduri, şi grajdul iarăşi fusese lungit, putea să primească, socoti Vălean uitându-se atent şi mulţumit, până la douăzeci de cai şi în spatele lui se vedea coama unui stog de fân, cât o biserică de înalt şi lung. Ocolul oilor era acelaşi, pustiu acum, şi după smocurile de iarbă ţâşnite firav pe ici-colo se înţelegea că nu mai fusese folosit de-o vreme încoace; în schimb, într-o lături a grajdului, o streaşină cobora până aproape de pământ, închipuind un soi de saivan, în care puteau fi închise cele vreo douăzeci de oi care se vedeau nu departe, păscând păzite de un flăcău rezemat în bâtă, cu ţundra pe umeri şi în cap cu o căciulă mare bârsănească. „Înseamnă că n-om muri de foame la iarnă, gândi Vălean. Ispas a avut grijă.” Şi parcă anume să-i răspundă, s-auzi un guiţat de porc din dosul grajdului.

Învăţat de la husari să socotească aproape

numai din ochi proviantul, îşi spuse că oile pe care le zărise şi porcul sau porcii din coteţ, cu ceea ce putea să fie în hambar şi chiar în stână au să fie de-ajuns ca să hrănească pe cei vreo zece feciori care-l aşteptau aici, adăugându-se pe deasupra şi ei, care veniseră, el, Stoica şi fraţii Şuta, că Ispas urma să se întoarcă, chiar în astă-seară, dacă nimic neaşteptat n-avea să se întâmple. Când îi văzu, însă, peste vreo jumătate de ceas, tăbărâţi în jurul mesei din stână, mâncând iarăşi, tot mămăligă şi tocană, de astă dată de berbec, gândi că ăştia pot mânca şi-o turmă toată şi cu măgarul împreună, până la primăvară, însă în gândul lui nu era răutate şi nici dezaprobare, poate numai o undă de haz şi un pic de admiraţie pentru sănătatea lor şi tinereţea scutită de griji. El, tot aşa ca azi-dimineaţă, abia ciuguli din mâncare şi tot aşa se gândea la lucruri de tot felul, nefiind nimic anume prea important pentru moment, care să-l preocupe. Ispas observă şi spuse:

— Mănâncă, Vălene, şi tu, că nici aseară şi nici azi-dimineaţă n-ai mâncat mai nimica. Doar nu gândeşti c-ai să trăieşti cu vânt.

— Vezi bine că nu cu vânt am să trăiesc. Mănânc şi eu cât îmi trebuie. Când mi-a trebui mai mult, am să mănânc şi eu mai mult. Nu vă grijiţi voi de mine...

Mai târziu ceva, după ce Vălean se ridicase de la masă şi umblând parcă fără vreun rost anumit prin stână şi prin împrejurul ei, în grajd şi pe la celelalte acareturi şi văzuse că puştile atârnate în piroane,

pe pereţi, în prima odaie, sunt curat ţinute, gata bine să tragi cu ele, şi caii frumoşi, tineri, de alergătură, ţesălaţi, graşi cât trebuie, străluceau ca lustruiţi, şi constatase după semne uşor de înţeles că paza-i fără greş, că, pe rând, unii dintre feciori plecau liniştiţi încotrova şi veneau de acolo alţii ca să mănânce, şi chiar gândise, Ispas ăsta şi de n-a fost cătană în viaţa lui, ştie lucrurile întocmai ca acolo, după aceea dar, după ce terminaseră toţi cu amiaza, îl întrebă pe Ispas cât mai stau ei aici şi Ispas îi răspunse că nu ştiu, trebuie să mai aşteptăm, vedem noi cât, trebuie să vie cineva să ne spuie. Cine trebuie să vie, întrebă Vălean, dar Ispas nu ştia nici asta precis, poate Guba.

— Aha, feciorul lui Porumb! exclamă Vălean. O fi crescut şi ăla...

Îşi amintea cu plăcere de ţâncul care îl înţelesese aşa de bine atunci, îi plăcuse.

— Da’ vezi bine că a crescut. Ai să vezi şi tu ce fecior s-a făcut din puradelul ăla. Îi argat la han. M-am ajutat bine cu el totdeauna. Da poate să vie Fidileş sau chiar Porumb.

Vremea trecu destul de greu în continuare, că nu era nimic de făcut decât de aşteptat şi nici măcar nu se ştia cât. Iar spre seară, când veni Porumb, răbdarea lui Vălean se subţiase, abia mai ţinea. Reveniseră între timp în stână, în odaia mare, anume clădită aşa, ca să poată fi locuită şi iarna, şi mai discutaseră el şi Ispas despre ce s-a mai făcut şi ce a mai rămas de făcut, mai discutau încă pe când începuse să se însereze, cineva aprinsese

opaiţul şi era cald şi lumina moale şi clătinată îndemna la somn, Ispas explica unele lucruri, dar Vălean nu era deloc atent şi la un moment dat spuse:

— Doar n-o să aşteptăm aşa toată noaptea. Uite, afară-i întuneric...

— Trebuie să aşteptăm, răspunse Ispas calm şi Vălean nu mai stărui.

Tăcură după aceea, până ce apăru între ei Porumb, ieşit parcă din perete. Nu se auzise nimic, nici măcar deschiderea uşii la intrare în cealaltă odaie, nici paşii pe întuneric, printre lucrurile de tot felul îngrămădite acolo, tot aşa, fără niciun fel de zgomot, se deschise şi uşa ceastălaltă şi-l văzură pe ţigan apropiindu-se de Vălean. Puteai să te miri ce mişcări mlădioase, şerpeşti are un fierar.

— Să trăieşti, Vălene, bine c-ai venit, că lumea te aşteaptă...

Se opri în faţa lui şi-i râse, dar numai cu dinţii. Fruntea îi rămăsese înnorată şi ochii, sub sprâncenele ce-ncepuseră a cărunţi, trişti.

Vălean se ridică şi-l cuprinse cu braţul pe după umeri:

— Ce mai faci, Porumbe?

— D-apoi hai să zicem că bine.

— Da ce-i? Doar nu v-aţi bolnăvit careva.

— Nu ne-am bolnăvit nicicare, mulţumesc lui Dumnezeu. Suntem sănătoşi toţi.

— Da’ Roza ce mai face?

— Bine şi ea. S-a îngrăşat şi mi-a mai făcut doi prunci, de când n-ai mai fost pe aici.

— Asta înseamnă că nici tu n-ai stat şi că sunteţi încă tineri amândoi…

— D-apoi suntem, cum de nu! Tineri şi voioşi; opt îs acum, Vălene, şi cu Roza şi cu mine, zece. Poţi, să te gândeşti ce mămăligă trebuie să mestec eu, ca să se sature toţi…

— Nu te-ajungi, Porumbe?

— Ba m-ajung, că lucru-n fierărie nu stă, da’ dacă mi se întâmplă ceva, ce se alege de ei? Opt suflete şi cu Roza nouă.

— Tot nu ţi-a mai trecut frica?

Porumb rânji, încercând să glumească:

— Încă de pe când mă ţinea mama în braţe, a intrat frica în mine şi de-atunci nu mi-a mai trecut.

— Las-că a fost şi când nu ţi-a fost frică.

— Nu mai ştiu când a fost, am uitat, murmură Porumb iarăşi îngândurat.

— E! Las-că ţie, gândesc eu, n-are să ţi se întâmple nimic prea curând, doar dacă nu ţi-a cădea barosul în cap. Putem să mergem?

— Putem dară. De-aceea am venit. Să-ţi spun că drumu-i liber…

Plecară îndată, pe drumul cunoscut. La Murăş, Ispas se despărţi de ei, îndreptându-se spre casă. Mai departe, trecând vadul Curtenilor, Vălean îşi continuă drumul, mergând singur înainte, fiindcă se grăbea şi Vilma îi simţea graba şi numai ca la o aruncătură de piatră îl urma Stoica şi fraţii Şuta. Porumb venea, cel din urmă şi cânta ceva, ca o tânguire, dar atât de încet, încât numai el înţelegea cuvintele.

Când ajunseră în Dumbrăvioara, chiar pe drumul ţării, nu mai ocoliseră prin luncă, Vălean încetini mersul, ca să-l ajungă din urmă ceilalţi. Lumea se liniştise peste tot. Nicăiri nu se mai vedea lumină. Numai la han, în faţă, atârnat de-un stâlp, pâlpâia un felinar şi se mai vedea unul, mai mult ca o părere, în fereastra grajdului. Porumb, care nici aşa topit de frică, după cum zicea că este, nu uitase anumite reguli, ieşise înainte, aproape pe neobservate şi când să pătrundă în ograda hanului, se opri şi şuieră un semnal şi imediat se înfiripă din umbră, parc-ar fi răsărit din pământ, Guba, pe care Vălean îl cunoscu numai pentru că începuse să vorbească pe şoptite, foarte însufleţit, ţigăneşte, cu Porumb, atât de tare crescuse, cu un cap mai înalt decât tatăl său şi parcă şi mai lat în umeri. Vălean întrebă tot şoptit, fără să-şi dea seama de ce:

— Tu eşti, mă Guba?

— Da. Eu îs. Să trăieşti, tete Vălene, şi să fii sănătos.

— Da’ pe-aici toată lumea s-a culcat şi doarme?

— Nu ştiu dacă toată lumea chiar, răspunse râzând Guba. Uite, bunăoară eu nu m-am culcat şi nici Cucu, uite-l acolo, nici el nu s-a culcat. Numai femeile s-au culcat, lelea Maria şi Raveca.

— Cine-i Raveca.

— Raveca-i slujnica. Da’ o cunoşti şi dumneata, că tot ea a fost şi atunci. Numai s-o vezi şi îţi aduci aminte.

— Bine. Mai sunt şi alţii la han?

— Nu mai este nimeni. Numai domnişorul Socol, da’ el doarme încă de la ojină, s-a îmbătat şi a adormit pe scaun, la masă, şi l-am dus eu şi Cucu, cu scaun cu tot, în odaia dânsului şi l-am răsturnat frumos în pat. Nici n-a simţit.

— Bea aşadar. Mult bea?

— Mult nu bea el, numai că toată ziua. Zice că băutura nu-i face nimic, nu-i schimbă măruntaiele, trece prin el şi le lasă cum au fost, aşa trece şi apa prin ţeavă, nu se schimbă, rămâne tot ţeavă, numai se încălzeşte sau se răceşte, dacă apa-i caldă sau dacă-i rece. El când bea, zice, se încălzeşte. Simţurile, aşa zice, numai simţurile-s atinse, cum ar fi când te gâdilă cineva, da’ ce-s simţurile? Abur, zice, părere. Trupul rămâne trup, ca un buştean, ca un pietroi. Aşa zice, şi bea. Toţi zic de dânsul că-i om învăţat, că nimeni nu înţelege ce spune, mai ales când s-a îmbătat.

Guba râse iarăşi, mulţumit că Vălean îl ascultă. Nu uitase zloţii pe care-i primise acum trei ani şi s-aştepta să mai primească şi alţii de aici încolo.

— Alţii nu mai sunt în han?

— Nu mai sunt. Lumea s-a cam scurs până-n prânz, că-i târg la oraş, iar mâine-i toiul, dacă întârzie, degeaba se mai duc.

Vălean îi puse mâna pe umăr

— Bine, măi Guba... Am să-l întreb pe Ispas simbria ce ţi-a dat-o şi am să ţi-o sporesc de-ai lucrat cum cred eu şi n-are să-ţi pară rău.

— Poate vreţi să mâncaţi. Să intrăm înăuntru. Să le trezesc pe Raveca şi pe lelea Maria...

— Lasă, nu mai trezi pe nimeni. Aşază-i pe feciori, pe undeva, în vreun cotlon, în grajd, în fân, dă-le nişte ţundre. Caii să-i bagi la grajd, să-i hrăneşti. Dacă ţi-i somn, spune, că stă Stoica pază şi careva dintre Şuta.

— Puteţi să vă culcaţi, să vă odihniţi, că pază este. Ne-a spus badea Ispas şi am avut grijă.

— Bine.

Îi întinse frâul Vilmei şi, bătând-o uşurel cu palma pe spinare, murmură:

— Du-te, Vilma, frumos. Hai!

Iapa se urni domol, urmându-l pe Guba. Se îndreptară şi ceilalţi spre grajd. Ca să-şi stăpânească nerăbdarea care zvâcnea în el, Vălean mai rămase un moment în loc şi privi după ei cum se scufundă în întuneric. După ce nu-i mai văzu, trecu în grădină prin portiţa ştiută. Nu uitase să se mişte fără zgomot. Încălţat cu cizme, paşii nu i se auzeau nici cât ai unui om desculţ. Ajuns în faţa ferestrei, nu bătu îndată. Simţea că tremură tot pe dinăuntru, parc-ar fi avut friguri. Dârdâia. Parcă niciodată până atunci n-ar fi ciocănit noaptea în vreo fereastră, parcă pentru prima oară venea să trezească din aşternut o femeie. Nici aşteptarea însă nu fu mai bună; îşi aminti de Cupariu, locotenentul de jandari, pe care el nu-l cunoştea, nu-l văzuse niciodată, Ispas zice că-i frumuşel, sigur, uniformă, pinteni, musteaţă subţire, o fi şi tânăr, mai tânăr ca el... Când bătu, mânios că poate fi aşa de aprins pentru o femeie pe care de trei ani n-o mai văzuse, era decis să înceapă cu

palmele, fără nicio întrebare, chiar mai înainte ca ea să fi deschis gura. Ciocănitura în geam o auzi ca pe un tunet şi se trezi înfiorat de grabă şi înţepeni când văzu abia desluşit perdeaua frământată, ca fâlfâită de o furtună, o auzi cum se sfâşie smulsă smucit din cuie...

Fereastra se deschise şi se zări, numai o singură clipă, umbra albă a femeii şi imediat se topi. Ai fi putut crede, de n-ar fi rămas fereastra deschisă, că a fost o nălucire. Vălean, dintr-un salt, trecu în odaie, cum mai făcuse de câteva ori şi de-ar fi găsit-o acolo, în dreptul ferestrei, aşteptându-l ca de obicei înainte, ar fi început bătaia, fiindcă nu-şi uitase hotărârea pe care o rumegase tot drumul de la stână încoace şi de mai înainte, poate încă din ajun.

Ea însă nu mai avusese putere şi căzuse înapoi pe dunga patului şi acolo îl aştepta, gemând şi sughiţând ca de plâns şi tremurând toată ca o fetişcană proastă.

Vălean uită că voise să-i dea câteva palme mai întâi. Se aşeză lângă ea. Ceva ca duioşia îl tulbură. Parc-ar fi băut şi ar fi început să se îmbete. O trase spre el, ţinând-o pe după umeri şi începu s-o sărute, şi nu mai putea să se oprească. Ea răbda moale, cu ochii închişi, fără mişcare, şi de n-ar fi gemut necontenit, ca de o durere care nu mai înceta, ai fi crezut că-i leşinată. O luă în braţe şi o răsturnă s-o culce în pat şi-i simţi atunci picioarele reci, şi mâinile reci şi obrajii şi umerii despuiaţi reci şi lăsând-o din braţe se repezi şi închise fereastra.

Nu reveni îndată la ea. Mai întâi îşi lepădă hainele, şi grăbit şi nerăbdător sudui de câteva ori, fiindcă cizmele ieşeau greu şi-i furau din timp. Până atunci, ea avu timp să-şi revină şi cuibărită sub ţolul cald de lână se pregătea să-l primească în căldura strânsă acolo. Şi când s-apropie iarăşi, se întinse şi îl încolăci cu braţele pe după grumaz şi gemu:

— Doamne, Vălene, cât te-am aşteptat! Aşa de dor mi-a fost de tine… Am gândit că mor…

Fraza fusese poate prea lungă şi glasul nu mai tremurase, poate ea se gândise de multe ori la revederea lor şi la aceste vorbe şi le învăţase pe dinafară, aşa sunaseră, ca învăţate pe dinafară. Vălean, auzindu-le, tresări şi se încordă, iarăşi mânios că putuse uita o hotărâre care i se părea importantă. Şi o şi plesni cu palma pe plinul obrazului. Fu ca un pumn de grea palma, lovind de aproape şi o răsturnă pe Măria între perne. Rămas în genunchi, desprins de dânsa, o plesni iarăşi, tot cu palma.

— M-ai aşteptat… Aşa-i!… Ţi-a fost dor… Da!…

Şi continuă s-o bată în lege, temeinic, aşa cum îşi bate rumânul nevasta câteodată, dintr-un motiv oarecare, lovind îndesat şi cu grijă să n-o schilăvească. Şi între timp, cu voce surdă, arunca:

— M-ai aşteptat!… Ai stat ca sfânta… Şi n-ai mai primit pe nimeni… Aici… Da!…

Femeia înţelese acum dezlănţuirea de unde pornise şi nu s-ar putea crede că nu era mulţumită într-un fel, trebuia însă să se apere, fiindcă oricum

loviturile o dureau. Zgâlţâită de pumni, printre gemete, şopti frânt:

— Da’ nu tu… mi-ai spus?… Ai zis să râd… la toţi… Să aflu…

Vălean însă nu socoti că ar fi de ajuns. Şi o mai lovi de câteva ori, tot aşa, spunându-i cu răutate:

— Şi-ai râs, da… Numai ai râs… Altceva, nu… Ai râs.

„Mă place, gândi femeia. Mă place tare,” şi îşi repezi braţele, cu o putere de nebănuit, şi-i cuprinse mijlocul şi-l strânse înnebunită de bucuria descoperirii, sărutându-i prelung, fierbinte, pieptul, care între timp, în efortul pedepsei, se dezvelise. Frânt la rândul lui de patima femeii ameţit, uită tot într-o clipă şi se prăbuşi peste ea, trecând în îmbrăţişare ca într-o urmare, firească, aşteptată, dorită de mult.

Mai târziu, fără să se desprindă de el, fără să-şi descleşteze buzele dintr-ale lui, Maria gemu, toropită şi învingătoare:

— Vălene… eu numai pe tine te am…

Iar el, poate numai pentru ca mâine sau în altă zi, îndoiala să-l fulgere în momentul cel mai neaşteptat, o crezu.

IX

1

Fiindcă n-a putut începe goana cea mare după Telegdi, imediat după ce s-a întors, aşa cum ar fi vrut, şi nici să stea şi să aştepte fără să facă nimic nu putea, Vălean a folosit răgazul la care fusese silit pentru nişte pregătiri pe care numai vreo doi-trei dintre prietenii lui le-au ştiut şi nici aceia nu le-au înţeles noima. Le-ar fi priceput ceva mai bine poate Frâncu, de-ar fi apucat să le cunoască, fusese şi el husar şi trăise prin războaie, dar acum mâncau peştii din el – şi nici nu se ştie dacă Frâncu învăţase din militărie tot ce Vălean avusese grijă să înveţe, tot gândin-du-se încă de pe atunci la planul ce şi-l făcuse de încheiere pentru viaţa lui şi-a altora poate.

După ce vreo câteva zile s-a odihnit şi s-a gândit, s-a dus la han la Dumbrăvioara, i-a pus pe argaţi să care în şură un butoi mare şi să-l umple cu apă rece din fântână, l-a dezbrăcat pe Socol şi atâta l-a tot muiat, până l-a trezit destul, apoi l-a lăsat să se îmbrace şi luându-l într-o odaie sus, a discutat ceva cu el. Socol trei zile n-a mai băut, ci a scris un frumos pitac în care ispravnicul de Piteşti, dumnealui Radu Dobrescul, dovedea şi întărea apăsând dedesubt cu pecetea sa într-un petic gros de ceară roşie, că gospodarul Gogu e bărbat de cinste, cu moşie şi conac în Moşteni, că dăjdiile şi dările le-a plătit toate, că nici altora dator n-a rămas şi nici pentru niscaiva păcate sau strâmbătăţi sau nelegiuiri nu-i căutat de nimenea şi de aceea poate să meargă liber ori încotrova poftеşte el şi are trebuinţă sau interes, fără

oprelişte alta decât legile ce sunt pe acolo... Şi i-a mai întocmit o patalama, pe o foaie de pergament însă, care arăta şi veche şi purtată, şi chiar era poate, iar urma în ceară a sigiliului avea crăpături dese şi subţiri pe luciul ei şi ciupituri pe margini în câteva locuri, şi scrisul era parcă de altă mână pus decât dincolo şi zicea, cum ar fi starostele breslelor de negustori din Bucureşti, că jupânul Gogu din Moşteni ţine de tagmă, cu toate drepturile recunoscute şi cerea breslelor de prin alte părţi să-l îngăduie pe jupânul Gogu a-şi duce negoţul, cum şi în Ţara Românească sunt îngăduiţi negustorii din străini, cu supunere la legile şi obiceiurile locului.

— Placu-ţi? l-a întrebat Socol, când i le-a arătat, bucuros că-i ieşiseră frumoase.

— Plac, a răspuns Vălean. Te pricepi. Văd că n-ai uitat nimic.

— N-am uitat, nu. Încă aş mai putea să cumpăr ieftin Timişoara (zicea Cimişioara, trădându-şi baştina bănăţănească) şi s-o vând scump dup-aia, şi-aş răuşi.

— Să vedem numai cum o să le placă altora...

— Or să le placă şi altora, n-ai grijă, că întotdeauna ce nu înţelegi îi lucru sfânt, şi râzând şi numărând pe degete îi explică lui Vălean că în întreg guvernământul de Transilvania, dacă sunt trei, hai fie, cinci slujbaşi care să ştie citi literele slavoneşti, şi nici aceştia fără să se poticnească şi de aceea n-au nici curaj să spună că nu-i aşa cum zici tu, chiar de li s-ar părea ceva; numai diecii de la bisericile româneşti ştiu şi popii, dar ei nu te

întreabă de hârtii când te duci la dânşii. Apoi senin a încheiat: îs foarte bune... fără ele, ce vrei tu nici nu se poate, dar numai acestea n-ajung.

— Ce mai trebuie? a întrebat Vălean care s-ar fi mirat poate dacă Socol n-ar fi încurcat barem un pic lucrurile.

— De mai poţi răbda două-trei zile, am să-ţi spun.

— De ce nu-mi spui acum?

— Acum încă nu ştiu nici eu chiar bine, că n-am avut vreme să mă gândesc destulă şi nici să întreb unde se poate... Da trei zile nu-s lumea...

După cele încă trei zile cerute, s-a întors de la Târgul-Murăşului cu un nou act, nu tot aşa de frumos, zicea el, dar cine mai preţuieşte azi un lucru frumos? – care măcar pe jumătate era adevărat, adică iscăliturile și pecetea, şi era scris de altcineva, aşa că nicicum nu putea să-i placă lui Socol.

Spunea acolo, pe nemţeşte, că onorabilul jupân Şurli, prezidentul breslelor de negustori din comitatul Murăş-Turda, judecând el după dreptate şi legile care sunt, şi încuviinţat totodată de întregul sfat întrunit al breslelor, îl îngăduie pe dumnealui jupân Gogu, negustor de la Valahia, care a prezentat toate îndreptările trebuitoare şi încă mai stând chezaş pentru dânsul şi jupânul Ciontea, negustor în acest oraş, cunoscut şi stimat de toţi, să cumpere şi să vândă cai, boi, vaci, oi, în toate târgurile ce se ţin de comitat şi chiar şi din sate, când nu-s zile de târg, numai cât fără

stânjenirea negustorilor din partea locului şi să plătească vama cinstit oriunde i se cere.

S-a înţeles pentru ce i-au trebuit aceste hârtii. Şi-a mai dres el şi înfăţişarea oarecât, ca să se potrivească la actele pe care şi le făcuse. Încă de mai înainte, în timpul petrecut în ţară, îşi lăsase plete până pe umeri, cum le avusese de tânăr şi-un pic de barbă, ascuţită şi scurtă, ca o ţăcălie de ţap; mustăţile şi le tuşina, nu le lăsa să crească lungi cât să fie nevoie să le răsucească. Iar acum, revenit în Ardeal, a îmbrăcat haine pe care le cumpărase încă de la Viena, dar nu le purtase – nădragi strâmţi de postav negru, şi contăş tot negru, cu nasturi de os, jiletca însă n-o suferea şi a înlocuit-o cu un cojocel scurt, aproape cât un pieptar, din pielcică de jder, pe sub care, în loc de brâu, se încingea cu şerparul lui lat de piele, mai folositor în călătorii, că avea buzunare multe şi loc de ascuns pumnal şi pistoale şi nu-l stânjenea în mişcări. Pălăria de pâslă fină cu boruri largi şi cizmele moi şi uşoare de iuft, cu pinteni scurţi, erau de asemeni bine alese, fiindcă dovedeau bunăstare şi împrumutau stăpânului lor un aer de călător venit de departe.

Schimbat aşa, deşi nu prea mult, chiar şi prietenii îl recunoşteau mai greu, dacă nu-l văzuseră de curând. Şi Maria îl ghicise numai după statură şi fiindcă venise pe fereastră, pe unde numai lui îi îngăduia să vie, ziua poate că numai de aproape, ochi în ochi, l-ar fi cunoscut, după ce s-ar fi uitat bine la el. Îi şi spusese dimineaţa, la trezire,

răzgâindu-se: „Bine c-ai venit pe întuneric, pe lumină mai că nici nu te-aş fi luat în seamă, că te-ai dus husar buiac, tuns şi fără barbă şi-acum gândeşti că eşti un domn de la oraş...” „Poate că nici nu-ţi plac domnii de la oraş”, murmurase el şi ea răspunse: „Nu orişicare... pe urmă, încurcându-şi degetele în părul lui, adăugase: Eşti sur tot, ca un om bătrân. Îţi fierb zeamă din coji de nuci şi ţi-l moi tot la două-la trei zile şi capătă culoare frumoasă, ca de tabac. Te face mintenaş cu zece ani mai tânăr...” El o apucase fără veste de mâini, la încheietură, şi i le răsucise la spate, ridicându-se deasupra ei şi gemuse străfulgerat: „Tineri îţi trebuie, a!?” şi ar fi bătut-o iarăşi de la aceeaşi bănuială, cu gelozie şi răutate, dacă sânii ei dezveliţi de mişcarea bruscă nu i-ar fi schimbat gândul...

Cu hârtii de negustor la chimir şi punga plină, care nici până atunci nu-i lipsise şi-i dăduse curaj, cât şi un pistol bun, încărcat, Vălean a făcut câteva drumuri, de încercare la început, pe urmă după un plan pe care-l avea. Însoţit de Stoica şi cei patru Şuta, cu care se obişnuise împreună, îi simţea ca pe fraţii lui buni, se duse mai întâi la Reghin, unde ajunse spre seară, parcă după o călătorie lungă şi obositoare. Hanul de margine, ţinut de Moraru la Ierbuş, în loc bun, chiar lângă podul de peste Mureş, nu-i plăcu, fiindcă n-avea pentru dormit decât o singură încăpere – oamenii dormeau îngrămădiţi de-a valma, întinşi pe laviţe sau pe paiele aşternute pe podele... S-ar fi mirat însuşi

hangiul dacă s-ar fi oprit să doarmă acolo un domn aşa de bogat, judecând şi numai după îmbrăcămintea slugilor şi caii graşi, cu şei scumpe. Îi urmă mohorât prin ograda neîngrădită, ieşită până la apă, unde puteai s-adapi caii, apoi în odaia joasă, cu miros greu de aer stătut, aduse vinul cerut, care nu era rău şi nici cu o vorbă nu-i îmbie să rămâie, că face el şi drege, cum s-ar fi cuvenit să se poarte un hangiu care îşi cunoaşte meseria… Plătiră şi se duseră mai departe, măcar că ploaia măruntă şi deasă de toamnă, şi vântul rece care-i asupriseră şi până aci nu conteniseră. Suiră pe un drum lunecos, cu băltoace, şi ajunseră la timp, până nu se închisese bariera de la vama oraşului.

Întrebară şi fură îndrumaţi la hanul jupânului Walter, în piaţă, unde s-aflau şi toate prăvăliile cu orice fel de mărfuri, acum, după căderea serii, cu obloanele trase. Era şi piaţa pustie şi întunecată, numai în câte un loc luminau abia felinare de veghe.

— Ai crede c-au murit toţi, murmură Stoica, zgribulit.

La han îi primi personal jupân Walter, un sas voinic, destul de bătrân, dacă te uitai la zbârciturile care-i brăzdau obrajii. Ochii-i lăcrimau întruna, încât părea supărat dintr-un motiv oarecare. Glasul lui însă sună destul de prietenos şi uns cu politeţe, când îi întrebă dacă vor numai să poposească un ceas-două, pentru cină şi-apoi să-şi continue drumul sau să rămână toată noaptea. Vălean îi răspunse apropiindu-se de sobă că ar dori mai întâi

să se încălzească şi să se usuce, că-s plouaţi şi rebegiţi, n-ar refuza nicio cană-două de vin fiert şi nici mâncarea n-ar arunca-o, că-s şi flămânzi, dac-ar vrea dumnealui, jupânul Walter, să trimită un argat care să vadă de cai, sunt şi ei plouaţi şi flămânzi, de mers nu crede că au să meargă mai departe pe vremea asta, pe întuneric şi drumuri necunoscute şi gândeşte că au să mai rămână şi mâine noapte şi poate şi după aceea, încă nu ştie, are să vadă cum va fi – ori la hanul acesta nu sunt găzduiţi oaspeţii şi pe mai multe zile, să fie numai un han de trecere? Jupânul Walter răspunse cu acelaşi glas politicos şi aceeaşi expresie supărată pe chipul lui zbârcit că drumeţii stau cât ei poftesc la hanul lui, numai că pentru o singură noapte e un preţ, iar pentru mai multe alt preţ, şi în acelaşi timp aruncase câteva ordine scurte spre slugile care aşteptau în uşa dinspre bucătărie. Cina fu adusă curând şi servită la masa de lângă sobă. În timp ce mâncau, jupânul Walter, tot în picioare şi tot politicos, întrebă dacă doresc o singură odaie pentru toţi sau mai multe, în care să doarmă împărţiţi. Tot de preţuri îi vorba? întrebă Vălean. Hangiul se prefăcu că nu simte înţepătura şi răspunse că se ştie asta, dacă vrea dumnealui să doarmă singur într-o odaie, costă o coroană întreagă, toţi dacă se culcă într-o odaie, unde-s trei paturi, costă pentru toţi o coroană şi douăzeci şi cinci de creiţari, dacă-i vorba de o noapte; pentru mai multe nopţi se scad câte douăzeci şi cinci de creiţari. Oricum îi scump, observă Vălean, iar jupân

Walter răspunse că la el preţurile-s hotărâte, tocmeală nu încape, han mai este unul, ieftin, nu departe de aici. Dacă-i la Ierbuş acela nu-i han, e-un şopron, zise Vălean râzând. Un lucru bun nu-i scump, chiar de are preţul hotărât... Hangiul nu arăta că i-ar fi plăcut glumele; aştepta grav să audă ce doresc oaspeţii săi. Vălean înţelese. Luă pentru sine o odaie şi ceru încă două, pe cele alăturate, pentru oamenii săi şi întrebă dacă trebuie să plătească dinainte.

— Asta, nu! răspunse hangiul. V-am spus dumilorvoastră numai ca să ştiţi.

A doua zi, Vălean se duse la primar, onorabilul Herr Binder, cu care avu o altă convorbire veselă, ceea ce îl convinse că hârtiile sale sunt bune şi Socol un meşter cu mâini de aur. Primarul era un bărbat mai tânăr decât hangiul şi mai subţire, avea obrajii netezi, un pic palizi, şi chiar de nu râdea, zâmbea destul de des. Vălean îi arătă actele sale, Herr Binder se uită în fugă peste scrisurile slavoneşti, citind mai atent hârtia dată de Şurli, apoi întrebă cu ce îi poate fi de folos distinsului său musafir. Fiind negustor cu toptanul, îi explică Vălean, care uneori are cirezi întregi de purtat dintr-o parte într-alta, are nevoie de locuri de popas sigure şi încăpătoare, nu se poate lăsa în nădejdea întâmplării şi de aceea ar dori să cumpere o casă, nu cine ştie ce grozavă, că nu vrea s-o locuiască, să aibă numai curte destul de întinsă unde să poată înjgheba ocoale şi şuri pentru adăpostirea nutreţului necesar. Nu era chiar

glumă, Vălean avea intenţia să-şi aranjeze câteva locuri unde să-i ţină pe unii dintre oamenii lui – era un sfat bun al lui Socol, care-i plăcuse.

Primarul îi răspunse surâzând că mulţi ar dori să cumpere proprietăţi în oraş, printre ei sunt şi grofi, dar asta nu se poate. Numai cetăţenii au acest drept. Este lege... Vălean cunoştea legea asta, se mai ciocnise de ea şi în alte părţi, dar aşa cum toate zidurile au crăpături, au şi legile câte o spărtură, trebuie numai s-o găseşti... Primarul nu-l contrazise şi aproape râzând îi spuse că nu-i decât o singură posibilitate, dacă nu-i căsătorit cumva, sau dacă din întâmplare-i văduv şi se cunună cu o femeie născută în oraş, e primit cetăţean, dacă doreşte şi cere, şi atunci poate cumpăra toate casele aflate în vânzare. Dacă ar fi turc, n-ar fi greu să-şi mai ia o nevastă şi aici pe lângă cealaltă pe care o are acasă, unde-i şi el cetăţean, spuse Vălean, dar a închiria un astfel de loc nu se poate? De închiriat se poate, cum de nu, trebuie să se înscrie contractul la notar şi să se plătească taxa.

Vălean mulţumi pentru bunăvoinţă şi coborî în piaţa frumos pavată cu bolovani de râu, unde îl aşteptau oamenii săi şi tot aşa, urmat de dânşii, se prezentă şi la prezidentul din loc al breslelor, care îi explică, la cerere, ce anume le este îngăduit şi ce nu le este în negoţul de vite şi cai celor veniţi din alte părţi, şi-l sfătui mai ales să nu strice târgurile celorlalţi, deşi nu-i interzis, dar s-ar uni toţi şi el n-ar mai putea cumpăra nici măcar un smoc de coadă. Vălean îi mulţumi şi lui pentru vorba bună şi

se gândea ce lucru fain ar putea să facă hoţii dacă ar învăţa regula asta de la negustori; ar putea chiar el, Vălean, să lege o unire între ei, ar şti cum, ba şi între lotri şi negustori – nu chiar toţi negustorii, câţiva, aleşi cu grijă – iar Socol să le fie ceva ca un prezident ori notar; ar putea să cumpere un oraş întreg şi cetate să-şi zidească, unde să fie cetăţeni ei şi să facă legi numai pentru ei. De-ar avea vreme şi voie să înceapă un lucru nou, pe acesta l-ar începe şi repede ar ajunge un fel de paşă, dar vreme n-avea să înceapă nou nimic, numai să le încheie pe cele începute şi rămase, şi nici chef pentru aşa ceva.

La Reghin, Vălean n-a închiriat nici casă, nici loc, s-a dus peste trei zile mai departe, tot aşa în văzul lumii, fără să se ferească. Stoica i-a spus:

— Vălene, eu te-aş întreba ceva, dacă nu te superi?

— Întreabă-mă.

— Noi tot aşa om umbla pe la toţi primarii şi domnii, să ne cunoască bine şi să nu ne uite?

— N-om umbla chiar la toţi, că nu-i nevoie…

— Ori ţi-ai schimbat gândul şi om rămâne negustori pe totdeauna…

— Nu-ţi place să fii negustor?

— Ba-mi place, că-i bine, numai aş vrea să ştiu cât.

— Om rămâne negustori cât trebuie.

Vremea de toamnă cu ploaie mai în fiecare zi şi spicuiri de zăpadă câteodată şi cu vânt şi nopţile lungi i-au silit să ţină mai mult drumul ţării, pe care

se putea merge mai uşor, că era pietruit şi bine bătut şi găseau, când aveau nevoie, han, şi erau satele mai bogate.

A trecut spre Teaca, oprindu-se în Lunca, la crâşma lui Pătru, de la care, după ce s-au recunoscut, au aflat când şi unde se mai ţin curând, în noiembrie şi decembrie, târguri de ţară şi tot de la el, cam ce putere scot jandarmii pentru paza drumurilor.

Se opriră şi la Sărăţel, la moara care fusese înainte a lui Dragotă. Văzură că moara-i întreagă şi în bună stare, iar alături casa morarului încă adăugită – sasul mai construise, se simţea gospodărie mare. Moara mergea bătându-se zguduită, oborul era plin de care şi căruţe, printre boii dezjugaţi şi caii cu traista de bot se mişcau oameni destui, încărcând ori descărcând saci, chinuindu-se prin noroiul până la glezne. Vălean nu intră printre ei, o mână pe Vilma, fără să descalece, în faţa morii, şi de la uşa strigă cât putu de tare, ca să fie auzit, să vie cineva, sperând că are să apară sasul care era acum stăpân acolo. Veni în cele din urmă o femeie şi voinică, dar şi zdravăn împachetată într-un cojoc până la genunchi, cu năframa legată peste gură.

— Dumneata eşti morarul? o întrebă tot aşa, strigând tare să se audă din uruitul morii.

— Şi bărbat de la mine, răspunse femeia, strigând şi ea.

— Da’ el unde-i?

— Ce vrei la el?

— Să cumpăr nişte ovăz pentru cai.
— Cât trebe?
— Păi vreo trei feldere.
— Mergi tu la casă, vine îndată şi dă ţie.

Vălean şi tovarăşii săi intrară în ograda casei, unde sosi imediat şi sasul, voinic şi el, îndesat, nins de făină şi pe gene, şi în tăcere scoase din hambar un sac plin cam jumătate, măsură atent cele trei feldere de ovăz şi le scurse cu grijă în traistele lor, pe urmă spuse:

— Şase zece creiţari!

Umblând la chimir, după pungă, Vălean îl întrebă:

— Nişte vin n-ai?

— Avem, da’ încă nu gata. Pişcă pe limbă. Dăm vinars. La frig, mai bun.

— Fie şi vinars şi ceva mâncare.

— Avem. Lasă cal aici, şi vii cu mine.

Le arătă unde să lege caii, sub şopru şi-i conduse spre capătul casei, strigând între timp ceva pe săseşte, într-o direcţie ştiută de el. Intră, aşteptându-i şi pe ei, într-o odaie destul de mare, în care s-aflau vreo trei mese şi laviţe destule, ca într-o crâşmă. Veni apoi slujnica şi le puse dinainte pâine şi slănină cu ceapă, iar sasul le turnă ţuică în căni, din sticla pântecoasă, scoasă dintr-un dulap mare de stejar. Vălean îl întrebă de han, sasul îi spuse că este la Bistriţa, nu-i departe şi tot aşa, întrebat mereu, nedând niciun cuvânt pe necerute, îi spuse şi unde şi când îs târgurile importante şi hanuri bune unde sunt, şi pe unde se pot scurta

nişte drumuri, iar la multe nu răspunse, zise că nu ştie, el nu-i decât un morar, să mai întrebe de oameni, ei ştiu şi deloc nu s-a arătat curios, cine sunt ei şi cu ce treburi pe-aici. Numai la sfârşit spuse, fără să fie întrebat:

— Şapte zece şi cinci creiţari asta, tot.

— Nu-i scump, zise Vălean, dându-i o coroană.

— Atâta-i! i-o întoarse sasul, numărându-i în palmă restul, creiţari şi piţule de aramă.

După ce se depărtară câtva, pe drumul Bistriţei, Stoica, râzând, spuse:

— Gândesc că şi pentru cele vreo zece biete vorbe ţi-a socotit trei-patru piţule. Nimic nu ţi-ar da în cinste.

— Aşa-s ei. Tac şi fac, răspunse Vălean mohorât. Încă nu-şi desprinsese gândul de la moară, se întreba oare ce s-o fi ales de Dragotă şi de alţi prieteni pe care-i avusese prin aceste părţi. Coborâse dealul Herinei cu emoţii, recunoştea locurile pe unde umblase de tânăr şi numai de aceea se-oprise la moară şi ceruse ovăz numai pentru că nu găsise altă vorbă, la repezeală. Acum, când începea să se liniştească, stăpânindu-şi amintirile, îşi dădea seama că nu-i poate lăsa pierduţi pe prietenii pe care-i avusese. Trebuia aflat un modru să dea de ei, măcar de aceia care mai trăiesc şi sunt liberi, că n-or fi pierit chiar toţi, dar cum să întrebe şi pe cine despre nişte oameni rămaşi răzleţi, un negustor de la Valahia?... La asta se gândea... Apoi îşi spuse că mai este timp să dreagă ce se mai poate şi chiar să-i pară rău după

oamenii pe care-i pierduse mai are timp.

La Bistriţa nu se opriră, trecură mai departe, în sus spre munţi, până la Prundul Bârgăului, unde zăboviră cam vreo săptămână, că erau mai multe sate, aproape legate unul de altul, înşirându-se în lung pe vale. Zicea că vrea să cumpere boi pentru îngrăşare, nu se grăbea însă, tărăgăna tocmeala şi cum pe aici locuiau tot numai români, acestora le plăcea vorba multă şi veselă şi nu se supărau cine ştie ce pentru un târg rămas pe la jumătate. Şi-aşa, tot sporind vorbele şi ştiind cum să întrebe, Vălean află şi ceea ce îl interesa aici; Dumitran, omul pe care-l căuta, ştia că-l lăsase prin părţile acestea, nu mai era, murise.

După aceea au coborât spre câmpie. Au trecut de la târg la târg, găzduind pe la hanuri şi nicăieri nu şi-au mai arătat hârtiile, aşteptau să le fie cerute la cercetare, dar nimeni nu le-a cerut deocamdată. Pentru mâncare şi băutură şi pentru dormit plăteau cu bani buni şi pentru banii aceştia erau crezuţi ce voiau ei să se arate.

La Beclean când ajunseră, târgul era în toiul lui. Se înseninase, dar noroiul era mare şi era frig. Peste păduri se vedea zăpada aşezată şi, pe luncă, băltoacele îşi păstrau pojghiţa de gheaţă. În obor era lume multă. Pământul neclăit era ca frământat, parcă anume să te mişti greu. Într-o margine, strânsura era ca la minune şi-abia au putut pătrunde. S-au uitat şi ei cum sunt vândute vitele luate în gloabă de la ţărani – fuseseră scăpate în contenit ori furişate pe păşunea grofească ori

păscute în pădurea împărătească. Nişte negustori se foiau pe acolo, îi cunoşteai după îmbrăcăminte că nu erau dintre cei bogaţi, un fel de pleşcari mai curând, nu umblau călări, poate n-aveau cai, frământau şi ei tina cu cizme ţepene-n carâmbi şi nici nu vorbeau prea mult, numai îşi făceau semne din ochi şi, din când în când, câte unul mai adăuga câte-o jumătate de coroană la preţurile strigate cu disperare de jucuţăii vineţi de frig şi supăraţi. Şi aşa, vitele erau vândute ieftin, iar ţăranii grămădiţi şi ei acolo, poate unii din ei chiar stăpânii vitelor, se uitau cum sunt duse şi înghiţeau în sec.

Pe seară, când se întoarseră la han, îi găsiră acolo, cinând, pe negustorii care cumpăraseră vitele. Mai erau cu dânşii la masă alţi doi negustori, mai graşi şi parcă mai în vârstă, care în timpul strigării nu se văzuseră. Mai târziu veniră şi jucuţăii şi se aşezară la aceeaşi masă, primiră şi ei mâncare şi băutură. La urmă, unul din negustorii mai bătrâni le dădu şi cumpărătorilor şi jucuţăilor fiecăruia câte o coroană de argint. După aceea, negustorii cei bătrâni se duseră să se culce, iar ceilalţi mai rămaseră să-şi bea coroanele, chemară şi ceteraşii şi strigară la hangiu că de ce nu ţine şi vreo două-trei fete pentru veselie. Las-că-i bine acum şi aşa, strigă careva ca un răspuns, până sunt ţărani care nu ştiu să-şi păzească vitele şi negustori care au argint în pungă, se mai poate trăi, şi râseră de se cutremurau pereţii – se vede că era o glumă care se mai spusese de multe ori şi le plăcea.

Mai târziu, după ce toţi se îmbătaseră bine şi hangiul nu le mai aducea vin decât dacă-l plăteau înainte, fiindcă nu se ştia de mai au bani, unul dintre jucuţăi se apropie clătinându-se şi foarte vesel de masa la care şedeau, mai la o parte, Vălean şi oamenii lui.

— S-avem noroc şi bani, spuse el, încercând o plecăciune de respect, care-l sili în cele din urmă să se rezeme de masă.

— Cum doreşti! îi răspunse Vălean, nu de tot prietenos, nici cu duşmănie.

— Să doreşti nu-i nimic, să capeţi, aia înseamnă ceva.

— Un pahar de vin bei?

— Şi două.

— Şezi acolo şi-ţi toarnă.

Jucuţălul nu s-ar fi deosebit de un ţăran mai înstărit, nici la înfăţişare, obraji neraşi, mustaţă deasă, căzută peste gură şi părul netuns, pieptănat însă cu cărare drept la mijloc, nici la port, cizme din piele de viţel, cioareci strâmţi de pănură cafenie, lăibărel de başon, de n-ar fi fost contăşul de postav albastru cu nasturi argintaţi şi cascheta lui înaltă cu cozoroc îngust, roşie ca racul fiert. Se aşează pe laviţă, lângă Stoica. Întrebă:

— N-aţi mai fost pe-aici, parcă. Nu v-am mai văzut. Ori poate aţi fost?

— Nu. Pe-aici n-am mai fost.

— Aia-i! Am pus şi rămăşag, şi cu un semn din cap arătă spre tovarăşii săi.

— Ai câştigat.

— Eu totdeauna câştig… Negustori?
— Ai pus rămăşag?
— Pus.
— Iar ai câştigat.
— Din ce parte veniţi?
— Din partea aia… Vălean îşi roti braţul cam de la răsărit spre apus.
Jucuţălul se uită la el nedumerit, apoi începu să râdă:
— Aha! Sunteţi poleci. Cumpăraţi vite pentru armatele rusului… Nu mă priveşte. Puteţi să cumpăraţi şi pentru Han-tătar, dacă plătiţi cu bani.
— Cu pureci nu se poate?
— Nu se poate, răspunse jucuţălul, foarte serios şi după aceea iarăşi izbucni în râs. Nu sunteţi poleci. Sunteţi talieni şi cumpăraţi pentru Francia.
— Cu bani turceşti.
Jucuţălul tresări:
— Aveţi bani turceşti?
— Poate că avem şi din ăia.
— Nu sunteţi talieni. Sunteţi armeni… Ori nemţi?
— Ori greci?
— Hă!… Da’ ce-mi pasă mie?… Două ulcici am băut.
— Mai bea una. Toarnă-ţi.
— Mulţam frumos. Vite vreţi să cumpăraţi?
— Şi vite.
— Ieftin?
— Ieftin.
—Atunci vorbiţi cu mine.
— Aici suntem. Dă-i drumu…

— Câte?
— Cinci sute.
— Hm! N-am atâtea.
— Câte ai?
— Să zicem douăzeci.
— Mai toarnă-ţi o ulcică şi sănătate bună...
— Nu vreţi?
— Poate la primăvară.
— Dacă mai aşteptaţi două săptămâni, v-aduc o sută.
— Le tai bucăţele şi le sameni pe vale, ca pe cartofi, sau cum?
— Treaba mea cum...
— Spune-mi, ca să te cred. Degeaba n-am s-aştept.

Jucuţălul, deşi mai băuse vreo două căni de vin, era aproape treaz acum, după ce începuse să spere într-un nou câştig. Îi explică lui Vălean că porneşte pe văi la deal, prin satele care cad în ocolul lui şi pune gajba pe vitele care pasc unde nu-i permis; uneori se învoieşte cu ţăranii, o traistă de mălai, un picior de porc, un ulcioraş de răchie; alteori, cum e bunăoară acum, vine negustorul şi dă arvuna, atunci nu se mai învoieşte cu ţăranul; plăteşti gloaba, îţi dau vaca înapoi, n-o plăteşti, o mânăm devale şi-o vindem cui ştim noi, legea nu spune cui, legea spune numai câţi bani trebuie să dea ţăranul sau acela care-i are – şi ţăranul nu-i are... Vălean îi spuse că bine, dar el vrea vite frumoase, nu nişte piei întinse pe cioante goale, iar jucuţălul îi explică mai departe că asta-i numai

pentru preţ, vitele-s flămânzite anume; în două săptămâni, dacă-s grijite şi hărănite ca lumea, se fac rotunde ca pepenii. Şi încheie, întinzând palma deschisă în faţa lui:

— Numeri arvuna aici, peste două săptămâni ai o sută de vaci şi dintr-o pungă îţi mai rămâne şi de adălmaş.

— Cât?

—Cincizeci de creiţari pentru fieştecare junică sau bouţ.

Vălean râse bătându-l pe umăr:

— Nu cumva pe dumneata te cheamă Păcală?

Jucuţălul se supără:

— Nu mă crezi?

— Nu.

— Pe mine, jupâne, mă cunosc toţi negustorii.

— Toţi nu. Eu bunăoară nu te cunosc... Şi nici nu dau bani numai ca să-i cunosc pe unul şi pe altul... Ai dat azi vreo douăzeci, poate douăzeci şi cinci de capete şi-ai căpătat o coroană dumneata, una tovarăşul dumitale şi ceilalţi zece iarăşi câte una de cap... Vrei să te cred că arvuna a fost mai mare ca preţul?

Jucuţălul se domoli.

— Ai ochi buni, murmură.

— Şi nici n-aduni o sută de capete în două săptămâni. N-ai de unde. Poate-n două-trei luni. Atunci mai trec pe aici şi mai vorbim şi de arvună...

— Da, oftă jucuţălul îmblânzit de tot şi parcă mai beat. Armean trebuie să fii, că prea eşti deştept... Apoi resemnat adăugă: Se poate şi aşa cum zici.

Dacă mai vii pe aici, să întrebi de Tihomir şi-am să te ajut, că nu m-am supărat.

Fără să mai întrebe, îşi mai turnă o ultimă ulcică de vin şi se întoarse la prietenii lui, lălăind ceva ca un cântec.

După ce urcară în odaia lor, una singură pentru toţi, că era târg de trei zile şi înghesuială mare, numai pe asta o căpătaseră, şi încă la preţ îndoit, Vălean, foindu-se în aşternut să-şi găsească locul, îl întrebă pe Stoica, întins pe-un strijac drept pe podea:

— Ce zici tu de asta?

— Ce să mai zic? De ne-om gândi să rămânem negustori, nici nu poţi spune că ne-am schimbat meseria. Măcar că mi-ar părea rău, că hoţul, oricum, lucră mai cinstit şi nu ia decât din averi, din sărăcie nu se îndură, c-aşa-i el plămădit, cu milă şi cu frica lui Dumnezeu.

Se ridică într-un cot deodată şi întrebă surâzând:

— Da’ dacă am afla oare-ncotro se duc ăia doi, ţapenii, care-au târguit vitele, n-ar fi greu, Tihomir ăsta pentru un creiţar îţi vinde şi pe Maica Domnului… şi i-am aştepta noi pe dumnealor undeva să le spunem bună-seara?… A?!… Că mai au ei ceva în taşca lor. I-am scăpa de-o grijă, iar vitele le-am lăsa slobode în drum şi s-ar întoarce fieştecare la stăpânul ei… Oamenii, oricum, s-au rugat şi-au blăstămat. Ar zice atunci că s-a întâmplat o minune, c-au pornit-o iar Dumnezeu şi Sfântu-Petre în primblare pe pământ… A?! Ce zici?

— Că ai băut mai mult decât poţi duce şi că un

pic din prostia lui Tihomir ăla s-a lipit şi de tine, că te-a rezemat de vreo două ori.

Stoica se întinse la loc pe strijacul lui şi, aproape trist, înainte de-a adormi mai mormăi:

— Tare-mi pare rău că-i lăsăm scăpaţi... corbi aşa de graşi... doi...

De la Beclean au venit la Lechinţa, au cotit iarăşi prin Teaca şi mai departe prin Milaş şi prin celelalte sate care erau pe aproape, de-au căutat dintre oamenii vechi ai lui Vălean şi pe câţiva i-au şi găsit; i-au recunoscut şi s-au bucurat şi-au ciocnit câte un pahar; Vălean le-a lăsat noul consemn, să-l ştie la un caz, şi le-a spus unde să vie la primăvară. Şi, mai ales, să steie liniştiţi şi să tacă până va fi momentul; în cele din urmă au ajuns la Râci, în ajun de târgul Crăciunului, pe omăt mare şi îngheţ. Aci s-au întâlnit cu Fidileş, care venise să vândă oale.

Tot acolo la târg la Râci l-a văzut Vălean întâi pe Cupariu, i l-a arătat Fidileş. Într-un colţ al pieţii, în faţa cârciumii lui Zob, se făcuse joc – ceteraşii vineţi de frig scârţâiau viorile – fete şi feciori se învârteau bătucind zăpada şi chiuiau. Alţii stăteau primprejur şi se uitau. S-a amestecat şi Vălean prin lume.

Cupariu glumea cu o nevestică şi o mânca din ochi, altceva gândeai că nici nu vede. Jandarii care-l însoţeau, vreo trei, intraseră în joc şi băteau ponturile, pocnind din degete.

Vălean se uită bine la Cupariu. Au să se mai întâlnească ei doi, gândea, într-o zi, nu se ştie

când. Asta neapărat. „Îi tânăr, hoherul,” îşi spuse. Dacă avea treizeci de ani, nu-i împlinise de mult, era subţire şi înăltuţ, rumen în obraji şi cu ochii negri, fără astâmpăr... „Şi-i scapără-n cap, de-s în stare să deie foc şi la un sat, d-apoi la un biet suflet de muiere”... gândea Vălean în continuare, constatând că şi uniforma lui nou-nouţă de jandarm adaugă... Dolman de postav albastru, cu guler de astrahan negru, cu brandemburguri pe piept, şi cizme lăcuite, cu carâmbii până peste genunchi, mai înălţându-l decât era de înalt, şi pintenii de argint care clincăneau la fiecare pas, şi sabia, şi centironul alb, brodat în fir de argint: „Repede le ameţeşti de cap cu atâtea abţibilduri pe tine...” Cupariu îşi rezema uşor un umăr de umărul femeii şi îşi tot sucea un corn de musteaţă, în timp ce-i şoptea ceva la ureche; ea se prefăcea că nu-l ascultă, dar îl auzea bine, că mereu roşea şi chicotea înăbuşit din când în când. „Îi place harţa asta, observă Vălean în sinea lui. La toate le place. Nu se feresc prea tare. Se joacă bucuroase cu focul şi uneori nu mai pot da înapoi şi-i greu să crezi că le pare rău, chiar de s-au pârlit un piculeț.” Până la urmă, nevăstuica se învoi şi intră în joc, alături de Cupariu. Tot în pământ se uita, da’ se învârtea sprintenă. Acum ofiţerul putea s-o strângă de mijloc şi-atunci femeia râdea.

Nici Vălean nu era sfios cu femeile şi chiar de aceea înţelegea bine toate mişcările acestea învăluite şi se gândi că tot aşa de bine se poate să-i fi plăcut şi Mariei cocoşelul ăsta înzorzonat; şi

încă aici îs sub cer şi până se găseşte odaia caldă şi ferită, se mai pot întâmpla multe, dar la han, unde-s numai câeva trepte de urcat până la adăpost, lunecuşul e mai scurt şi mai repezit; că Vălean ştia cum poate să se aprindă Maria şi să se mistuie, dar nu ştia dacă numai de el s-aprinde, că asta despre niciuna nu poţi s-o ştii şi să juri, şi nici femeia însăşi nu ştie.

Vălean mai zăbovi printre cei care căscau gura la horă şi se uită la Cupariu, până-l răzbi frigul. Abia atunci intră în crâşmă şi bău vreo trei păhărele de rachiu, să se dezmorţească. Şi se mai gândi la unele în vremea asta. Pe urmă împreună cu mica lui ceată, porni la drum şi, fără oprire, călăriră într-una, până noaptea. Ocoliră oraşul şi merseră drept la Dumbrăvioara, la han.

Pe feciori îi lăsă să cineze, după ce o treziră pe Reveca, iar el urcă la Maria. O trezi şi o bătu bine, fără să-i spună de ce, şi numai după aceea o iubi. Femeia plânse puţin şi se împăcă.

2

Tot cam aşa au mers lucrurile un an întreg şi încă o iarnă. Vălean apărea des pe la târguri, uneori şi cumpăra, mai ales boi tineri, pe care-i ţinea un timp în locuri pregătite şi, după ce-i îngrăşa, îi vindea cu oarecare câştig, cumpăra şi cai, mai rar însă, şi numai animale bune, iar pe aceştia nu-i mai vindea. Ai fi putut să crezi că s-a împăcat să rămână negustor de vite şi cai, cupeţ, cum se mai zice în Ardeal, că-i place meseria.

A locuit în vremea asta la stâna lui Creţu, unde se putea intra pe mai multe drumuri, nu numai de la Curteni, prin pădure, dacă ştiai să alegi cărările potrivite; urcai la stână şi din Păingeni, şi din Almaş, şi din Ceuaş şi chiar de la Voinceni – erau ca spiţele unei roţi, cu stâna pe butucul ei, în mijloc; şi în toate satele acestea îşi avea oamenii lui, care ştiau să vadă ceea ce trebuie.

Mai avea însă şi alte locuri de adăpost şi oameni cam peste tot. La Beclean îl avea pe Ciomb, îi dăduse bani să cumpere slujba de boactăr la drumul ţării, cu casa mai departe, afară din sat; mai încoace, La Bretea, era Dărăban, paznic de

câmp şi nici el nu locuia în sat, ci la hodăi, sub pădure; peste deal, la Arcalia, era Cioată, care trăia din vânzarea peştelui prins din apa Şicului şi avea şi luntre; la Lechinţa era Suveică, om despre care se credea că-i nebun şi era folosit, cât se putea şi avea el chef, să pască vitele pe imaş; la Teaca era Papuc, ţinea cai de poştă pentru diligenţe şi pentru curierii stăpânirii şi se învoise să lucreze în tovărăşie cu Albu din Târgul Murăşului – care avea în arendă transportul pe patru drumuri de ţară; Zob, crâşmarul din Râci, şi Pop, pădurar în Bozed şi Forţa, ţigan ceteraş din Band, nepot – zice-se – de-al lui Fidileş; şi pe cei care-i ştim la Lunca şi la Petelea şi mai încoace iarăşi se găseau oameni de-ai lui; în sus, pe Murăş, la Deda, era Zemeş, mai la deal, la Stânceni, era Brebu, şi la Topliţa, Pasca, toţi paznici în pădurile grofeşti ori ale statului; la Glăjărie era Iov, ciubărar care mereu cobora din munte la şes cu căruţa încărcată, să-şi vândă marfa; la Hodac era Cotoi, strajă chiar la primărie; dincolo, peste deal, la Beica, îl avea pe Moldovan, care era solomonar şi umbla mult pe câmp şi în pădure să culeagă buruieni de leac. Şi avea oameni în satele de pe lângă Târgul Murăşului, la Iedu şi Sâncrai, şi mai la vale, în Sâmpaul, până la Luduş şi Ciumbrud lângă Aiud, şi dincoace, la Oaia şi Bălăuşeri şi Ţigmandru, pe drumul Sighişoarei, şi încă prin alte părţi, o să-i aflăm mai târziu.

Pe la Maria mergea des acum şi nu numai noaptea, într-ascuns, ci şi ziua, pe faţă, oricând i se năzărea lui, şi nu se mai ferea nici ea, îl primea

bucuroasă, când jos, în crâşmă unde bea şi mânca oricine poftea, când – şi mai des – în odaia ei de sus, unde de multe ori şi dormea noaptea, în pat cu ea, ca un bărbat cu nevasta lui, şi de odihnă, nu numai de dragoste.

Vecinii începuseră să-l cunoască. Îi ziceau cupeţul Mariei. Gândeau, cei pe care aşa ceva îi preocupa, că până la urmă, jupânul acesta, care trebuie să fie foarte bogat, dacă te uiţi câte slugi ţine după el şi ce cai scumpi are şi cum îi îmbrăcat, tot numai lucruri de preţ, are s-o ia de nevastă pe hangiţa cea frumoasă, cununată după lege şi are s-o ducă la casa lui sau are să se aşeze el la casa ei, dacă nu cumva acolo, de pe unde o fi, n-are soţie şi familie, ceea ce n-ar mira pe nimeni, că tânăr nu mai e, măcar că după cum umblă şi se mişcă şi călăreşte în şa, se vede că-i încă în bună putere.

Oarecum aşa gândea şi Maria, însă numai câteodată. Ea trăia în fericirea ei şi puţin îi păsa de va fi cununie sau nu va fi. Era mulţumită că Vălean s-a întors la ea şi altceva nu mai dorea decât să rămână pe totdeauna sau dacă are să plece iarăşi, s-o ia cu el, oriunde s-ar duce, şi în iad, de-o fi aşa.

Iar Vălean ce gândea în această privinţă nu se cunoştea. El îşi urma lucrul lui pentru care dezertase de la husari, şi de celelalte nu se simţea că s-ar preocupa prea mult. Din unele vorbe, Maria ar fi înţeles că el hotărâse cumva aşa, că după ce aici are să le încheie pe toate, are să plece împreună cu ea, să-şi odihnească viaţa ca orice om ajuns la o anumită vârstă, când ştie ce mai poate

aştepta de la viitor, nu mult. Ea s-a bucurat de ceea ce a înţeles, n-a mai întrebat ce anume şi unde şi când oare, a fost convinsă că el ghicise ce dorea ea şi a lăsat vorbele să treacă aşa, fără să le încerce. De aceea a crezut că-i o glumă de-a lui, măcar că Vălean n-avea obicei să facă glume, când peste puţină vreme el i-a spus că vrea s-o mărite, cum ar fi spus un tată către fata lui; a râs bine şi i-a răspuns şi ea în glumă...

Erau după cină, mai târzior, în odaia ei de sus, un pic osteniţi amândoi, dar încă nepătrunşi. Afară bătea vântul de iarnă, spulbera zăpezile, cutremura ferestrele, zgâlţâia acoperişul, gândeai că se dărâmă lumea; ei, sub ţol, se îngropau unul în căldura celuilalt şi mai mult tăceau. Erau mulţumiţi şi aşteptau să se lipească somnul de ei sau altceva, poate să le treacă oboseala şi să le vie iarăşi pofta de dragoste, ar fi primit bucuros orice ar fi urmat, cum se întâmplă uneori chiar şi după ce eşti însurat şi stai cu nevasta şi această nepăsare fericită ţi se pare un bun semn de tinereţe.

— Trebuie să te mărit, spuse el după un răstimp de tăcere, în care şi uitaseră ce vorbiseră înainte, de-or fi vorbit ceva. Eşti femeie tânără. De ce să stai singură?

— Cine ţi-a spus că stau singură? şi glasul ei tremura uşor de aţâţare.

— Da... Tu nu te rabzi să stai prea multă vreme singură... Şi chiar de aceea... Eşti văduvă de vreo câţiva ani... Hangiţa văduvă-i ca mierea, adună

muşte de tot felul…

Ea începu să râdă:

— Am şi uitat că-s văduvă… Gândeam că-s fată mare, de-mi intră badea pe fereastră, pe-ascuns…

El îşi continua însă gândul, care poate chiar atunci, în seara aceea, îi venise ori mai-demult şi acum numai se limpezea, şi nu primi chemarea ei la joacă şi hârjoană, măcar că îşi rezemase sânii de el şi-l smucea scurt, zvâcnit, de păr.

— Îţi trebuie un bărbat aici, la han.

— Oare n-am bărbat aici, la han? întrebă ea şoptit, încă tot în joacă şi deodată începu să-l muşte mărunt de buze şi de obraji, adăugând întretăiat: Am… și-mi… place…

El se feri, nu tare, doar cât să poată răspunde netulburat:

— Treaba ta cum îţi place, pe furiş ori la vedere, eu zic numai că trebuie om aici, să se ştie că este un stăpân… Să nu mai deie târcoale cine vrei şi cine nu vrei.

Ea nici acum însă nu înţelese ce-ar fi vrut el. Înţelese numai că o teme şi se bucură. Chiar de se va fi întâmplat ceva în lipsa lui, ea uitase acum şi se simţea curată şi avea curaj să mintă cu încredere, numai ca să-l aţâţe.

— Poate-mi place mie aşa, să fiu râvnită de toţi… să am de unde să-mi aleg… Când ai bărbat, nu se poate; numai pe noroc şi pe întâmplare… Da’ mie nu-mi place aşa. Mie-mi place când vreau… şi în tihnă, după voie, până amorţesc toată… Nu aşa, când se întâmplă, mereu în grabă şi mereu cu

teamă şi apoi să rămân neastâmpărată şi tehuie până ce vine iarăşi un noroc... Şi tu... Tu cum ai să mai vii atunci, dacă o să am bărbat?

— Eu am să viu oricum, murmură el înecat, răzbit. Femeia reuşise să-l aducă unde voia dânsa şi se drăgostiră lacomi, iar după aceea, cu trupurile trudite, plutind topiţi, nu mai vorbiră. Adormiră ţinându-se în braţe, uitând de celelalte.

Mai trecu un timp, până ce Vălean îi spuse din nou că trebuie să se mărite, şi nici de astă dată ea nu-l crezu, gândindu-se că numai glumă poate să fie şi aşa o primi, cu râs.

— Şi tu să-mi fii nănaş poate, răspunse ea prefăcut vicleană.

— Se poate şi asta.

— Şi să zică lumea că uite la asta, că-i în dragoste cu nănaşu-său...

— Trebuie să zică şi lumea ceva, că nu-i mută.

— Şi dacă ar fi şi copii? Nu te gândeşti?

— Ce-i dac-or fi? O nevastă sănătoasă trebuie să facă şi copii.

— Or zice oare de la cine-s, că uite cum seamănă cu nănaşul.

— D-apoi?

— Ţi-ar plăcea s-ajung de râsul lumii?

— Lasă lumea, că noi nu trăim după voia ei. Trăim după voia noastră...

Pe urmă însă, după ce el de prea multe ori îi amintise vorba asta, măritiş, ca să fie numai o glumă a lor, ea s-a speriat şi aproape plângând l-a întrebat într-o seară, când nu-şi mai putea înşela

bănuiala:

— Vrei să scapi de mine? Te-ai săturat şi nu-ţi mai trebuiesc?

— Eşti proastă, de crezi aşa şi nu înţelegi.

— Ce să înţeleg, când zici că trebuie să mă mărit şi nici nu ştiu cu cine. Măcar de-ai zice că mă iei tu, aş înţelege.

— M-am gândit eu şi aşa, şi până la urmă n-are să fie altfel, da' acum nu se poate...

— Atunci de ce n-ar rămânea cum îi acum?

— Nici aşa nu se poate. Că hanul şi toată averea asta n-o pot lăsa de pustie când o fi să plecăm de aici.

— Avem să le vindem.

— Nu se ştie de-om avea vreme şi s-aşteptăm cumpărători.

— De ce să ne grăbim?

— Ai să afli tot, când va fi.

Ea tăcu nehotărâtă. Se uita la el fricoasă şi nu mai îndrăznea să întrebe nimic. Înţelegea acum că se pregătesc lucruri de care ea era departe şi nu se putea să fie blânde, dacă le pregătea Vălean. Mai tremura când îi spuse, oftând totuşi:

— Eu nu mă amestec în treburile tale, Vălene. Faci ce vrei şi cum îţi place; nu te-am întrebat niciodată şi nici n-am să te întreb. Da' să ştii că aş fi în stare să mă arunc în fântână, dacă tu ţi-ai bate joc de mine – că eu ţi-am fost cu credinţă şi alt bărbat nu-mi mai trebuie mie.

S-ar crede, după cum vorbi mai departe, că Vălean se înduioşase, şi poate era adevărat. Poate

însă era numai o încercare:

— Aşa gândesc şi eu, că mi-ai fost cu credinţă şi că ai să rămâi tot aşa. Altminteri nu cu bărbat te-aş mărita... Asta ar trebui s-o ştii fără să ţi-o mai spun eu. Da tu ştii că mai am nişte oameni de-ai mei şi mi-s cu credinţă şi ei. N-am să-i car după mine pe toţi, când am să plec pentru todeauna şi nici pe drumuri să-i las nu se poate. Trebuie să mă plătesc de ei... De aceea zic să te măriţi cu Socol.

Maria izbucni în râs atât de neaşteptat, încât Vălean amuţi. În prima clipă crezu că femeia înnebunise. Ea însă era veselă într-adevăr. Auzind numele lui Socol, pricepuse deodată de ce îi fusese ales el de bărbat şi toate bănuielile ei se stinseră ca flăcările înecate de apă. Încă până nu se liniştise, îi fulgeră prin minte: „Să-l fierb un pic. Să fac mofturi...” Icnind de sughiţuri de râs spuse:

— Nu-mi trebuie Socol. Nu-i de-nsurat. Îi bătrân.

— Câtă vreme-şi trage singur cizmele, nu-l poţi opri de la însurătoare.

— Da’ ce-am să fac eu cu un bărbat ca el?

— Cu el n-ai să faci nimic. Te măriţi cu el, iar mai departe, toate au să fie cum au fost şi până acum.

— Adică noi...

— Şi noi şi celelalte.

—Şi dacă se prosteşte? Se îmbată şi uită?

— Nu uită el nimic, oricât de tare s-ar îmbăta.

Mariei îi veni iarăşi ceva-n minte, că iarăşi izbucni în hohote pe care nu şi le putea stăpâni. Vălean, uitându-se la ea, se gândea că poate-i adevărat şi i-a fost credincioasă şi pe Cupariu nu l-

a plăcut nici măcar o dată şi când ea, după ce îşi istovi tot râsul, îl întrebă:

— Şi tu iar ai să vii numai pe fereastră?

Îi răspunse luând-o-n braţe:

— Ba pe horn.

Pe urmă, cumva mai împăcaţi, amânară pentru seara ce ar mai fi fost de discutat, că era ziuă plină şi la crâşmă era nevoie de Maria, iar Vălean avea şi el treburi dincolo de Murăş. Au mai trecut însă câteva zile până s-a întors el. Ea se tot gândise între timp şi i se părea că nu toate le înţelege chiar lămurit, acum însă convinsă că numai bine are să-i fie dinspre partea lui Vălean, îl întrebă, când rămaseră singuri:

— Dacă tot plecăm împreună, de ce să mă mărit cu Socol, că măritată cu el tot n-am să fiu, numai pe hârtie? Şi încă de-am să fac şi copii, cu tine am să-i fac, dar au să fie socotiţi că-s ai lui…

Vălean i-a explicat că altfel nu se poate. Hanul şi locurile şi pădurea şi toate-s pe numele ei acum. S-ar putea face hârtii că le-a cumpărat Socol, dar cine-ar crede că el are bani să le plătească. Lumea s-ar întreba ce-i. S-ar vântura vorbe. S-ar isca bănuieli… Dacă ea se mărită cu un bătrân şi pe deasupra şi băutor, lumea nu s-ar mira? a întrebat Maria… Nu prea tare, că se ştie că Socol se pricepe la scrisori şi socoteli cu bani şi hanul are nevoie. S-ar cleveti poate, că adică uite, vicleana îşi ia bărbat bătrân care să vadă de gospodărie, să aibă ea vreme mai multă pentru celelalte, dar ei ce-o să-i pese? După cununie hanul şi toată averea au să

treacă pe numele lui Socol, nu imediat, un pic mai târziu. Hanul îi rămâne lui pe veci, ori până are să-l beie, iar pământurile au să se împartă la mai mulţi dintre oamenii lui, pe rând, cu încetul, câte o bucată, tot aşa, cu acte de parcă le-ar fi cumpărat.

— Şi cu banii ce ai să faci? întrebă ea. O să le laşi lor şi banii?

— O parte le lăsăm şi lor, că au lucrat pentru ei nu i-am făcut eu singur. Da' o să ducem şi cu noi destui, că banii-s buni orişiunde.

— Şi-acolo unde om merge, cum am să-ţi fiu eu ţie, numai aşa, ibovnică? Ori slujnică poate...

— Ai să fii femeia mea, cum eşti şi-acum.

Răspunsul care parcă suna în doi peri, Maria l-a primit mulţumită şi după aceea n-a mai întrebat nimic de viitor, a lăsat totul pe Vălean, să facă după voinţa lui, ca orice nevastă supusă bărbatului pe care şi-l crede al ei. Numai de vreo două ori, când i-a venit în minte şi s-a gândit şi a avut şi chef să glumească, i-a spus:

— Nu cumva să mi te vadă Socol, când intri la mine, c-apoi n-are să mai vrea să mă ia de nevastă, şi-atunci eu ce mă fac?

Iar Vălean a zis:

— Las-că am eu grijă, să nu bage de seamă, mai vezi şi tu...

Apoi câteva luni de zile n-au mai pomenit între ei de Socol, s-ar fi părut că au uitat, că Vălean şi-a schimbat planul, că nu fusese decât glumă sau încercare. În vară, totuşi, curând după Sâmpetru, Socol şi Măria s-au cununat, în solemnitate, la

biserică şi au făcut nuntă cu ceteraşi şi joc şi bunătăţi de tot felul pe masă, după cuviinţă. Nuni au fost Ispas – care trecea pe-aici drept fratele lui Socol – nu se ştie cine scornise bănuiala, dar putea fi crezută – şi Bozan, noul podar de la Glodeni. Au fost chemaţi şi vecinii de pe câteva uliţi. Maria se îmbrăcase cu cele mai bune haine ale ei de jupânească, numai mătasă şi barşon, şi nu în alb, că nu era mireasă pentru prima oară, iar Socol, în laibăr negru, pe cămaşa albă, pleşuv şi ras ca un popă papistaş cu ochelarii lui în rame argintate, parcă şi întinerise, şi lumea nu s-a mirat de această însoţire. Petrecerea s-a încheiat nu mult după miezul nopţii, că nimeni nu era curios de cămaşa miresei. După ce casa s-a liniştit, Maria s-a culcat singură în odaia ei, dar lucrul acesta străinii nu l-au mai aflat.

Măria a dormit singură, fiindcă Vălean nu fusese la ospăţ. El era plecat de mai multe zile şi dânsa nu ştia unde. Ştiau numai Stoica şi cei patru fraţi Şuta care-l însoţeau, ca de obicei, şi Ispas, care trebuia să-i urmeze, când avea să primească o anumită ştire.

Ispas a şi primit ştirea prin Fidileş şi l-a găsit pe Vălean la hanul lui Tănase din Luduş. Era într-o joie, în a doua zi a târgului de vară. Vălean şedea la masa cea lungă din faţa crâşmei, sub umbrarul de stuf; se înţelegea că tocmai prânzise şi-acum bea bere dintr-o cană de lut, înaltă; îi spunea unui alt cupeţ că-i în mare încurcătură, cumpărase nişte boi şi n-are oameni destui care să-i mâie ciurda;

cupeţul îl lămurea că pe vremea asta-s greu de găsit oameni buni, numai ciurucuri, rămăsături – slugile bune oricum îs rare şi-şi găsesc repede stăpân, nu stau să aştepte târgurile de vară. Ispas îi ascultă un timp, apoi îşi ceru iertare că s-amestecă, dar, zise el, ar cunoaşte nişte bărbaţi pe-aici, prin partea locului, poate că ar fi buni pentru lucrul ăsta, şi vru să ştie câţi boi sunt şi unde trebuie să fie mânaţi. Nu departe deocamdată, răspunse Vălean, până lângă Reghin, într-un sat de-acolo, şi nu-s mulţi, vreo şaptezeci de capete, numai tineret; doi oameni dacă ar găsi, ar fi mulţumit, că doi mai are, dar nu ajung. Bine, spuse Ispas şi întrebă unde să vină cu oamenii, pentru tocmeală. Dacă nu-s departe de-aici, zise Vălean, merge şi el, acum, imediat. Se şi duseră împreună la Ştefu, cunoscut de-al lui Ispas, care-l mai ajutase pe Vălean şi mai demult, în anumite împrejurări, pentru bani, bunînţeles, şi alte foloase, şi nu-l înşelase niciodată. Avea o gospodărie chiar pe malul Murăşului, la oarecare depărtare da sat. Slugi nu ţinea, se descurca bine cu cei patru feciori ce-i avea. Acolo s-aflau şi boii, într-un ocol larg, pe luncă, rumegau în umbra sălciilor; nu-s mai mult de patruzeci, se gândi Ispas, dar nu stătu să-i numere şi nici nu întrebă unde-s ceilalţi, dacă mai sunt. Tot acolo îi găsi şi pe doi din fraţii Şuta şi nu întrebă nici unde-s ceilalţi doi şi Stoica. Aştepta să-i spună Vălean ce-i de făcut, el încă nu ştia, nu credea însă că fusese chemat numai s-ajute la mânatul boilor cumpăraţi.

Ştefu avea şi pod, un fel de luntre mare şi grea, lungă, largă, care se trăgea dintr-un mal în celălalt, cu lanţuri prinse pe roţi, lunecate pe-o sârmă împletită de oţel, groasă cât coada de mătură.

Vălean şi Ispas ieşiră la pod şi Ştefu îi trecu dincolo. Murăşul era mai strâmt aici şi mai adânc şi apa avea putere, podul însă plutea uşor, roţile alergau sprinten, zornăind, pe sârmă, podarul îşi pricepea meseria. Dincolo ajunşi, ieşiră pe mal şi s-aşezară pe iarbă, sub o salcie. Vălean îl întrebă pe Ispas dacă-l cunoaşte bine pe Cioca, pe cărăuş.

Îl ştie, bunînţeles, dar nu poate spune că-l cunoaşte bine; doar aşa ca pe-un om din satul tău cu care nu eşti nici neam, nici prieten, îi dai bună ziua când îl întâlneşti şi poate-l întrebi ce mai face, iar el, continuă după o altă întrebare a lui Vălean, tot aşa-l cunoaşte, ştie că-i crâsnicul popii Chirilă de vreo zece ani încoace.

Vălean îi spuse, mai departe, faţă de Ştefu, fără să se ferească, să meargă la Uioara, de la Cheţani să taie pe scurtătură, iar la Copand să treacă Murăşul şi, dacă se întâlneşte cu Stoica şi doi dintre Şuta, să nu le spună nimic, nu-i cunoaşte, numai lui Cioca, dacă-i el, omul pe care-l caută ei, să-i dea bună ziua şi să se mire ce cai buni are.

Ispas se uită mirat la Vălean:

— Tu crezi că-i alt Cioca?

— Poate fi, că ăsta nu-i nume de-un singur om, cum nici măcar Vălean nu-i... Dacă nu-i al nostru, nu zici nimic, treci mai departe şi la noapte te-ntorci aici şi o să vedem.

Ispas mai vru să-l întrebe oare l-a uitat chiar pe Cioca, doar el, Vălean, îi dăduse bani să-şi cumpere prima pereche de cai şi căruţa cea grea de povară, se răzgândi însă; Vălean o fi avut motiv să nu dea ochi cu cărăuşul şi-atunci se înţelege că trebuia trimis cineva să-l recunoască. Încălecă şi porni pe drum la vale.

Vălean trecu Murăşul înapoi. Se uită la Ştefu cum aruncă dibaci lanţurile în faţă, pe rând, când pe unul, când pe celălalt, şi s-atârnă de ele, tot pe rând, împingând uşor luntrea grea, parcă jucându-se. Îl întrebă:

— Ce face unu care nu se pricepe şi vrea să treacă podul?

— D-apoi se chinuie.

— Şi-ajunge până la urmă?

— Câteodată ajunge. Şi dacă nu, rămâne pe la mijloc şi trebuie să merg cu luntrea acolo, să-l scap.

— Şi de se rupe un lanţ, ori funia asta de oţel, ori sare roata?

— Funia nu se rupe şi nici lanţurile. Roata, una ori alta, mai sare câteodată, da’ o punem la loc.

— Şi podul nu se răstoarnă?

— N-are cum să se răstoarne. Nu s-a-ntâmplat niciodată. Ar trebui să se aşeze toţi câţi îs pe pod numai pe o margine, atunci, gândesc eu, s-ar răsturna…

Vălean s-a mirat că-s aşa de rari cei care trec pe-aici şi Ştefu i-a explicat că aşa-i, de când s-a făcut drum nou, de piatră, peste deal, de-a dreptul, pe-

aici trec mai ales cei care au încărcătură grea şi vor să cruţe animalele de urcuş, chiar de ocolesc, şi aceştia sunt mai puţini.

În vremea asta, Stoica şi fraţii Şuta, doi dintre ei, greu de ştiut anume care, terminaseră de încărcat sacii grei, plini cu bolovani de sare. După ce plătiră preţul, la cănţălaria ocnei, scoaseră cele două căruţe la drum, şi abia porniţi, şi opriră în dreptul unei crâşme. Stoica ţinea morţiş să-i cinstească pe cărăuş şi pe omul lui, o ulcică-două de vin, zicea, şi ceva friptură sau măcar brânză, să nu pornească la drum cu pântecul deşert. Aceştia se împotriviră oarecât, de formă, că-i târziu, că-i drum lung înainte, că-i cald şi peste vreo două ceasuri, pe la prânz, are să fie şi mai cald, Stoica însă rămase neînduplecat, se jură că el un pas nu mai face, până nu bea măcar o duşcă de vin rece, că-l ustură şi-n gâtlej, şi pe cerul gurii, şi-n nări, şi ochii, ba şi-n urechi parcă, de atâta colb de sare, ce se aşternuse pe el, cât timp zăbovise în magazia ocnei. A şi descălecat şi a intrat. L-au urmat şi ceilalţi, neavând încotro.

Stoica nu se mulţumi cu un singur pahar de vin şi cu nişte firimituri de gustat. Mâncară un ied întreg, îl cumpărară de la un vecin al crâşmarului şi-l puseră în frigare, şi băură în aşteptarea fripturii o găleată de vin, apoi înfulecând carnea fragedă şi dulce, mai băură o găleată de vin, şi după aceea, sătui, aproape ţepeni din pântecul plin, băură încă o găleată şi n-a mai fost nicio supărare între ei, s-au împăcat în toate şi cu toate.

Cioca era un om vechi pe văile acestea, umblase drumurile şi în sus şi în jos, se încrucişase cu fel de fel de lume şi de nimic nu se mira, aşa că rar punea întrebări; gândea că-i mai bine – şi până acum nu se înşelase – să afle singur ceea ce-l interesa. Nu-l mira că un negustor, care nu-i băcan, nici măcelar sau pastramagiu, sau pescar, cumpără două căruţe de sare şi o cară până la Reghin – unde mai aproape-i Praidul, dacă-i vorba de sare degeaba, oricum, n-o cumpără... are boi la îngrăşat, mă rog, în ceair... (Ce-i aia ceair? Asta întrebase că nu mai auzise... Un fel de ocol şi cu păşune şi cu şopru, unde vitele stau mai slobode, au loc să se mişte... Aha! Dar ce fel de vorbă-i asta, ceair? Nu-i o vorbă de pe aici, e adusă de prin alte părţi... Adică dumnealor nu sunt de pe aici? Ba da, dumnealor sunt de pe-aici, şi Stoica râsese ca un bărbat tânăr şi frumos, cum şi era, şi îşi rotise mâna arătând cam jumătate din zare şi Cioca nu mai întrebase mai departe). Aşadar, are boi la îngrăşat şi boii ling sare ori le-o amesteci în nutreţ şi-l mănâncă mai lacomi, mă rog, şi dacă-s boi mulţi şi sare trebuie mai multă, se poate primi şi aşa... Îl mira dărnicia, mâna spartă a tânărului negustor şi ar fi vrut să înţeleagă ce poate fi la mijloc. Nu cele trei vedre de vin şi iedul, care nici nu-s cine ştie ce scumpă cinste, după un târg bun poţi junghia şi-un viţel şi să dai cep la un butoi de vin, dar omul nu se tocmea; nu se tocmise cu el, îi ceruse trei zloţi pentru un drum de zece, cincisprezece coroane, nici pe sare nu se tocmise

şi, bun înţeles, nici pe ied – plătise cât i se ceruse... Poate să nu fie nimic, numai o prostie, om tânăr, neînvăţat, care se pomenise cu o moştenire, şi acum o toca şi îşi închipuia că face negoţ, dar poate să fie şi altceva.

Aşteptând să se lămurească şi să înţeleagă, Cioca bea în rând cu ceilalţi, ştia că poate să cadă din căruţă de beat, dar mintea nu şi-o pierde, şi era atent la toate vorbele lui Stoica – flăcăul trecuse un prag care dezleagă limbile şi nu mai era în stare să se oprească şi se pare că nici nu dorea să încerce. Ceilalţi tăceau. Tovarăşii lui Stoica, parcă gemeni, păreau ieşiţi din acelaşi tipar de urâţenie şi muţenie, erau tot mai încruntaţi. Se băuse ultima picătură din cea de a treia găleată de vin, şi Stoica zise fericit, să mai vie câte o cană de vin, de încheiere, una de cap, mai mult nu.

Cioca se opuse. Zise:

— Jupâne, să nu mai bem. Uite, a trecut de-amiaz şi avem de mers, şi-i căldură mare.

Stoica râse:

— Nu-mi spune jupân, că nu-s. Jupân eşti dumneata, că dai simbrie la un om măcar, iar eu nici mie nu-mi dau, că altul mă plăteşte.

Cioca zise în sinea lui că înţelege, din banii altuia nu-i mirare să fii larg de mână şi se gândi că el nu l-ar ţine niciun ceas în slujba lui pe tânărul ăsta, oricât râde el de frumos. Continuă întrebările, acum sunt beţi toţi, acum se poate:

— Da’ jupânul tău unde-i?

— La târg, aşa cred. Dacă n-o fi plecat în altă

parte, şi-atunci mi-a lăsat vorbă.

— Umblă mult jupânul tău...

— De ce n-ar umbla? Cai are, oameni are, bani are, târguri se ţin peste tot. Unde-i rost de ceva câştig, acolo s-arată şi el.

— Îi bogat?

— Bogat.

Cioca se uită la hainele lui Stoica şi gândi: se poate.

— Şi caii pe care-i călăriţi tot ai lui îs?

— Se poate spune că nu-s, că-s făgăduiţi, de-i iese bine negoţul ce l-a pornit, caii ne rămân nouă şi parte din bani.

— Bună slujbă!... mormăi Cioca.

— Bună! îl aprobă Stoica râzând frumos.

— Cum îl cheamă? Oare-l cunosc? Eu cam îi cunosc pe toţi.

— Nu ştiu de-l cunoşti. Îl cheamă Gogu.

Cioca nu mai auzise de numele ăsta. De unde-i Gogu?

— De pe-acolo... răspunse Stoica şi arătă peste umăr, la peretele dindărătul lui, şi Cioca se gândi că feciorul ăsta nu-i chiar aşa de prost şi ştie să răspundă, măcar că-i topit de beat.

Băură apoi şi-a patra cană de vin, de încheiere, după cele trei vedre dinainte, care nu s-au mai socotit, şi se învoiră cu toţii că-i vremea de plecat.

Era cald afară, bătea soarele drept în creştet, ameţind până şi plopii din marginea drumului. Ei erau bine asudaţi şi parc-ar fi intrat într-un cuptor încins; Cioca se aburcă gemând în jilţul primei

căruţe, îi văzu şi pe Stoica şi pe fraţii Şuta culcaţi pe spinarea cailor, trudindu-se îndelung să-şi arunce un picior dincolo. Porniră apoi, alene, în voia cailor, toropiţi şi ei, dar numai de dogoarea zilei. Se cam legănau dealurile şi aerul tremura. Animalele îşi făceau munca lor, cuminţi, răbdătoare, iar oamenii se poate spune că aţipiseră.

Se treziră întrucâtva când ajunseră la Copand, unde Murăşul se trecea pe-atunci printr-un vad larg, pe unde apa nu se ridica peste butuc, era însă repede şi mâna. Trecură în două rânduri, înhămând pe rând tuspatru caii la câte o căruţă. Dincolo ajunşi simţiră că-s flămânzi. Traseră caii la umbră, sub sălcii, se aşezară şi ei pe iarbă, scoaseră din traistă pâine şi slană, cu ceapă, şi mâncară. S-apropia de ojină şi se potrivea. După aceea adăpară caii şi îşi continuară drumul.

În tot acest timp, după ce se trezise când ajunseseră la vad, opintindu-se ca să ajute caii, călcând greu, prin apa până la genunchi şi alunecând pe bolovanii spălaţi, Cioca se tot gândise ce-ar putea să-i spună lui Şurli despre acest negustor Gogu, care îngraşă boi pe undeva pe lângă Reghin şi a cărui slugă se joacă cu banii stăpânului său. În altă parte încă n-ar avea ce să spună şi tot Şurli plăteşte mai bine o informaţie, dacă îl interesează şi-ar fi greu de crezut că nu-l interesează un negustor străin care şi sarea o cumpără de-a dreptul de la ocnă şi-şi trimite omul, iar el lucrează în altă parte, unul care poate să

pună stăpânire peste târguri şi să joace preţurile cum îi place lui…

După ce porniră mai departe, Cioca se hotărâse să treacă neapărat pe la jupânul Şurli, când are să poposească în Târgul Murăşului. Şi se simţea cumva mai bine. Era treaz şi liniştit.

Stoica, alături de el, călare, părea mahmur, dar se potrivea şi asta.

Curând se întâlniră cu Ispas, care cobora. Se opri şi îi dădu bineţe:

— Ziua bună, Cioca.

— Bună să-ţi fie inima, da’ unde mergi pe căldura asta?

— D-apoi căldura nu-i aşa de mare, să nu poţi merge. S-a mai şi îmblânzit un pic. Mă uit ce cai frumoşi ai şi mă tot mir câtă putere au.

— D-apoi ce gândeşti. Numai doi şi trag la zece măji de povară.

— O avere! exclamă Ispas cu admiraţie şi îşi luă rămas bun, urându-le numa noroc şi pe mai încolo.

Trecură mai departe şi Cioca nu se gândi că Ispas se ferise să-i răspundă unde merge şi nici n-avea să-şi mai amintească de această ciudată întâlnire cu un ţârcovnic, la vreo şaptezeci de kilometri de biserica lui, călare pe un cal de douăzeci şi cinci de zloţi cel puţin.

Când ajunseră la podul lui Ştefu, sub dealul Luduşului, se însera.

Stoica îşi dăduse părerea să urce peste deal pe drumul ţării, Cioca însă voia să-şi cruţe caii şi promisese că vor ajunge la timp la han, numai să

vină podul mai repede.

Strigară şi bătură în toaca de tuci atârnată de-un stâlp şi, în aşteptare, Stoica şi fraţii Şuta se descălţară şi îşi muiară picioarele în apă, şi după ei şi Cioca şi omul lui. De-a lungul malurilor adia răcoare şi era numai bine. Era un pic de lună, nu plină, intrată în al treilea pătrar, se zărea însă binişor, că era senin pe tot cerul...

Văzură pe malul de dincolo pe cineva coborând la pod, în cămaşă albă, lungă până la genunchi. Auziră lanţurile schelălăind şi roţile zornăind pe sârma de oţel. Podul s-a desprins de mal şi venea încoace, lunecând ca pe-o oglindă veche, înceţoşată.

Până a ajuns podul la ei, apucaseră să se scalde de-a binelea, despuiaţi şi de izmene, iar Stoica a râs de Cioca şi s-a mirat că nu ştie înota şi se ţine numai lângă mal, bălăcindu-se ca femeile, pe brânci şi cu fundul afară.

Amândouă căruţele şi caii lor şi încă şi cei trei cai ai negustorului nu încăpeau pe pod. Merse cu prima şi cu cei doi cai omul lui Cioca şi unul dintre fraţii Şuta, trecând şi doi din caii lor. Până când podul reveni, se îmbrăcase şi Stoica şi celălalt Şuta, iar Cioca apucase să-şi tragă şi cizmele, cu destulă greutate – de scaldă, picioarele i se umflaseră un pic. Tinerii nu se mai chinuiră, rămaseră desculţi.

Urcară pe pod şi a doua căruţă şi până spre mijloc toate au mers bine. Acolo apa bătea tare şi se simţi ca o clătinare uşoară şi Stoica se rezemă

de marginea podului, care se înclină. Atunci se întâmplă nenorocirea. Luntrea grea şi lată se desfăcu din lanţuri, de parcă le-ar fi retezat cineva, podul luat la vale începu să se rotească, oamenii treceau buluc dintr-o margine în cealaltă căutând o cumpănă, caii se zbăteau nechezând, căruţa lunecă şi ea într-o parte, apa începu să intre pe pod şi să-l încline tot mai mult, Ştefu strigă: Săriţi! şi îşi dădu drumul cu capul înainte, şi apăsă şi mai mult, din greutatea lui, luntrea într-o parte, făcându-şi vânt şi nu mai văzu cum Şuta îl leagă, într-o mişcare furişă şi repede, pe Cioca de roata mare a căruţei, cum îşi trage calul peste botul podului şi sare, odată cu Stoica, în clipa când toate celelalte se duceau la fund.

Ştefu a ieşit primul, nu departe de locul unde ar fi, trebuit să vină podul. Stoica şi al patrulea Şuta au răzbit la mal mai la vale, cu un kilometru. Juganul lui Şuta fusese luat de vâltoare şi se înecase. Rămaseră pe fundul Murăşului şi Cioca, şi caii lui, cu căruţă cu tot.

Cam după un ceas s-aflau în casă la Ştefu cei care scăpaseră şi îşi schimbau hainele. Beau rachiu să nu mai dârdâie, mai mult de spaimă, că nu era frig. Podarul, scump de pagubă, uitase spaima şi înjura mormăit întrebându-l pe Dumnezeul din ceruri din ce-o să-şi facă alt pod şi când, că el darea trebuie s-o plătească de parcă podul ar fi şi ar umbla, că de nu plăteşte îi iau dreptul şi vine altul şi face pod aici, sub nasul lui. Mai rău decât toţi tremura, deşi el nu se udase deloc, omul lui

Cioca, şi tot bolborosea uitându-se cu ochi sticliţi ţintă la un perete – că el acum ce face oare cu căruţa şi cei doi cai, şi cine are să-i plătească pentru ce-a lucrat, că, Doamne-Dumnezeule, el are nevastă şi copii şi ăia trebuie să mănânce oarece şi că of, aşa are el noroc pe lume.

Vălean, după ce-l ascultă un timp, îi spuse că norocul lui a fost că n-a venit de-al doilea, când s-a rupt lanţul, mai bine să deie să i se citească un acatist – şi-l întrebă de când e-n slujba lui Cioca; aflând că numai de-o săptămână şi că ăsta fusese al doilea drum cu căruţă de-a lui, îl linişti, are să-şi primească şi simbria care i se cuvine şi, de vrea, îl ia printre ciurdarii lui până una, alta, mai în deal, la Solovăstru, nu chiar în sat, în hodăi, la ocoalele pe care le are acolo şi în care se îngraşă boi, poate să-şi ducă şi nevasta şi copiii, că sunt sălaşe. Omul îi mulţumi plângând şi Vălea îl crezu. Îl întrebă cum îl cheamă. „Iacobe, mă cheamă, şi pe muierea mea, Ană”. „Bine, zise Vălean. Ai să mergi cu Stoica şi de căruţa şi caii rămaşi să n-ai grijă, n-au să se piardă.

Vălean s-a întors de la Luduş a doua zi, împreuna cu doi dintre Şuta. Ceilalţi doi şi Stoica, ajutaţi de Iacob şi de încă doi oameni năimiţi dinainte de Ştefu, mânau boii cumpăraţi şi veneau mai cătingan.

La han, la Dumbrăvioara, Vălean a stat o noapte, ca un călător oarecare, şi s-a dus de-acolo la stâna lui Creţu şi vreo trei zile s-a odihnit ziua, iar noaptea cobora pe neştiute, la Maria şi-i bătea în

fereastră, din grădină.

3

Nu din vina lui, Cupariu nu ghicise vreo legătură între pierderea lui Cioca şi prezenţa lui Vălean la târgul din Luduş cam în acelaşi timp, lucru pe care nici nu se ştie de l-a aflat vreodată. Poate de-ar fi dispărut primarul din Târgul Murăşului ori protopopul, să se fi observat, un cărăuş însă nu făcea gaură în cer dacă nu se mai vedea; era o vreme în care oamenii de rând erau o marfă ieftină. Uciderea şi jefuirea lui Bota, cupeţul de vite, l-a preocupat însă, fiindcă el a făcut cercetarea şi i-a dus la ştreang pe făptaşi. Nici atunci însă n-a ghicit şi n-a bănuit măcar legătura – şi ar fi fost şansa lui, aşteptată şi pândită, să mai câştige un grad şi probabil un cheag de avere. Cupariu însă era jandar şi deloc mai deştept decât poate fi deştept un jandar.

Bota, împreună cu trei dintre oamenii lui, se întorcea de la Râci, unde vânduse vite, douăzeci de capete. Cobora spre Band, cu gând poate să folosească banii la târg, a doua zi, poate din alt

motiv, fiindcă de-ar fi vrut din bun început să se întoarcă la Târgul Murăşului, acasă, ar fi avut drum de-a dreptul, tot prin sate. La mijloc de cale se răzgândise şi cotise prin Mădăraş, unde se şi oprise, la crâşmă, aproape toată ziua şi apucase să arvunească două perechi de juncani. De la Mădăraş, oraşul nu-i departe, şaptesprezece sau optsprezece kilometri pe drumul ţării; călări, nici n-ar fi fost nevoie să se grăbească şi în două ceasuri bune ar fi ajuns. Bota însă iarăşi schimbase direcţia, se înfundase în pădure, să treacă dealul la Voiniceni, pe drum mai rău şi neumblat. Se îmbătase, aşa se crede, şi i se făcuse dor de-o femeie pe care o avea acolo, dar nu se ştie precis.

În pădure, aproape de curmătură, cupeţul şi ajutoarele lui au fost prinşi, poate prea uşor, şi legaţi de mâini şi de picioare şi peste gură. După aceea, hoţii au început să scotocească prin chimirele şi tăştile lor şi prin coburii şeilor, după bani desigur, şi-a fost de-aici pieirea slugilor lui Bota. Cea mai tânără dintre ele, Raţ, un roşcovan arţăgos, cunoscut ca bătăuş, şi-a desfăcut cumva o mână şi şi-a scos cârpele îndesate între dinţi; se gândea cum să facă mai departe, neobservat de hoţi, care lucrau tăcuţi, şi tocmai atunci a auzit ceva zgomot din vale, tropot de cai, uscături strivite; a strigat tulvai hoţii, ajutor! Tâlharii auziseră şi ei zgomotul din vale, au săltat repede în şa şi au fugit. Raţ a mai aşteptat un pic, dar n-a venit nimeni; fusese poate doar un căprior care trecuse prin vale, urmărit de frica lui. Apoi Raţ, cu

mâna de-acum liberă, s-a dezlegat de tot şi s-a grăbit să-l elibereze şi pe stăpânul său, care zăcea rezemat de răzor. A îngenuncheat alături şi a sărit imediat în picioare, strigând îngrozitor: „Vai de mine!” S-a repezit la ceilalţi şi i-a dezlegat, tremurând scuturat ca de friguri. Văzând că Bota fusese gâtuit, s-au speriat şi ceilalţi doi, Puică şi Loţi, şi-au zis: „Hai să-i chemăm pe jandari.” Au şi pornit, însă pe drum, după ce se mai depărtaseră de mort şi spaima li se mai opăcise, s-au oprit înfioraţi de-o frică nouă – nu cumva să fie bănuiţi ei înşişi. S-au sfătuit şi s-au înţeles să tacă din gură mai bine, să se facă a nu şti nimic. Au mai mers puţin şi le-au venit în minte banii din taşca lui Bota, erau acolo şi cinci sute de zloţi, poate chiar mai mulţi, o mică avere şi cum nici Raţ, nici ceilalţi nu auziseră, nu-şi aminteau să fi auzit zornăit de bani, în timp ce hoţii scotoceau chimirele şi coburii de la şei şi tăştile, şi-au zis că poate hoţii nu apucaseră să găsească banii, poate mai erau acolo, de ce să-i lase şi să-i ia jandarii sau alţii care aveau să descopere hoitul? S-au înapoiat şi, cam dârdâind, au ridicat taşca lunecată în şanţ, sub picioarele mortului. De mirare-i că n-o găsiseră tâlharii, dar era noapte şi, în grabă, se poate întâmpla. Banii erau la locul lor.

Mortul a fost găsit a doua zi de nişte ţărani din Mădăraş, veniţi să transporte lemne pentru grof; norocul lor a fost că-i însoţea şi administratorul moşiei, altfel ieşeau poate aceştia vinovaţi. Şi după aceea încă, după ce ţăranii, scutiţi de bănuială prin

mărturia administratorului, au fost lăsaţi în pace, calfele lui Bota ar fi putut să-şi folosească nesupăraţi prada. Nu se poate ști măcar de-ar fi fost vreodată întrebaţi pe unde-or fi umblat ei în ziua aceea. Pe-atunci nu se făceau anchete, ucigaşul, tâlharul, dacă nu era prins la locul faptei sau prin apropiere, nu mai era căutat şi se aştepta să iasă la iveală, cam în felul în care iese uneori şarpele la drum, parcă anume, să fie zdrobit. Autorităţile nu se complicau şi, uneori, un tâlhar prins plătea şi pentru alţii.

Feciorii aceştia însă şi-au vârât singuri grumazul în laţul hoherului. Au ajuns în zori la Târgul Murăşului şi au avut atâta minte să se ducă la nevasta lui Bota şi să afle că jupânul încă nu se întorsese de la Râci. Apoi au umblat lela prin oraş, ca buimaci, cam furnicaţi de ceva. Cam spre seară au zis, privindu-se mai dintr-o parte că degeaba-l mai aşteaptă azi pe stăpân şi s-au dus la hanul lui Filep, unde erau cunoscuţi. Au închiriat o cameră pentru tustrei şi au cerut mâncare şi vin pe masă. Au cinat bine şi au băut şi au mai cerut vin şi au încuiat apoi uşa, să se culce după ce au să golească ulciorul. Erau veseli, mulţumiţi, un pic ameţiţi. Nu s-au culcat însă, ci au zis că hai să-i împărţim acum şi dimineaţă plecăm care încotro. Raţ, roşcovanul, care ţinea banii, a zis: să-i împărţim, dar cum? În trei părţi, a zis Loţi, şi fiecare ia una, frăţeşte şi pe dreptate. Raţ însă n-a fost de-acord; el se dezlegase, zicea, şi-i scăpase şi pe ceilalţi, tot el îşi amintise de bani, el îi luase de

lângă mort, lui i se cuvine jumătate. De aici, bătaia s-a stârnit repede şi a ţinut până s-a auzit şi a venit hangiul cu străjile şi i-au dus la temniţa oraşului, legaţi.

Dimineaţa, plutonierul Puni, care era de serviciu, i-a întrebat: „De unde aţi furat banii?” Ei au povestit ce se întâmplase. Puni s-a dus la Cupariu şi i-a spus: „S-au găsit ucigaşii lui Bota.”

Feciorii i-au repetat şi lui Cupariu aceeaşi poveste, şi nici el nu i-a crezut. I-a şi întrebat râzând: „Mă, care l-aţi strâns de gât? Ori tustrei? Ai?!...” şi a adăugat binevoitor: „Mai bine spuneţi, că aşa poate vă mai rămân zile”. Ei au continuat să se dezvinovăţească, au început însă întrebările şi nu cu tustrei de faţă, ci luaţi câte unul şi mai croiţi, din când în când, cu un bici împletit din piele. Răspunsurile au început să se încurce. Câţi tâlhari? Parcă patru, poate cinci... Ba zece, măcar zece, altfel li s-ar fi împotrivit... Ba că fuseseră vreo douăzeci, nu apucaseră să-i numere, ar fi fost şi greu, că era noaptea, în pădure, era întuneric, nu se vedea. Fuseseră însă desigur mulţi, foarte mulţi... Aha, şi cum erau? Iuţi, sprinteni, puternici, erau ca dracii şi aveau cuţite şi pistoale... La faţă cum erau? Aveau năfrămi pe faţă, până sub ochi. Aha, era noapte şi nu se vedea, dar aţi văzut că au pistoale şi năfrămi legate până sub ochi pe faţă şi-acum ce credeţi voi, de ce au fugit hoţii şi v-au lăsat vouă banii? D-apoi auzise Raţ ceva zgomot, parcă s-ar fi apropiat cineva venind din vale, şi strigase după ajutor... Cum să strige cu gura legată

şi bine-nfundată cu cârpe? D-apoi, el reuşise să-şi dezlege o mână... Aha! Cum se dezlegase?... Biciul de piele a fost înlocuit cu fiare înroşite în foc şi cu cleşti, şi cu saboţi, şi cu jug, şi cu de toate câte se găseau la îndemână în beciul temniţei. Întinşi, strânşi, călcaţi, ciupiţi pe tot trupul şi împunşi, prăjiţi la tălpi, afumaţi şi adăpaţi, a treia zi, Loţi şi Puică au recunoscut şi au jurat că Raţ îl omorâse pe Bota; a patra zi, Raţ, rămas fără unghii, şi la mâini şi la picioare, cu părul rărit şi-n cap şi-n barbă, tot trei fire smulse şi două lăsate, aproape orb şi surd pe jumătate, a recunoscut că el, împreună cu Loţi şi Puică l-au omorât pe Bota, el îl sugrumase, iar Loţi şi Puică îl ţinuseră. În cea de a cincea zi au fost spânzuraţi tustrei, în dealul Sângiorgiului, sub pădure, nu departe pe drum, şi lăsaţi apoi să atârne încă trei zile, să bage spaima în toţi păcătoşii.

Cei şase sute de zloţi rămaşi după Bota şi găsiţi la calfele lui au fost împărţite aşa: jumătate, trei sute adică, văduvei, fiindcă i se cuveneau – ca moştenitoare, cincizeci pentru judecată, cincizeci hoherilor care-i munciseră trei zile şi trei nopţi pe criminali, o sută a primit locotenentul Cupariu, dreptul lui legal, fiindcă-i prinsese pe ucigaşi, iar plutonierul Puni, fiindcă dăduse un ajutor, a primit şi el cincizeci, tot după lege; hangiul Filep s-a ales cu douăzeci şi cinci, iar preotul care-i consolase pe condamnaţi, promiţându-le o judecată mai dreaptă în cer şi iertarea tot acolo, a primit cinci zloţi; douăzeci de zloţi şi nu se ştie câte coroane, cu tot

mărunţişul, florini, creiţari şi piţule se pare că se pierduseră şi până la urmă nu s-au mai socotit.

A doua zi, după ce oraşul se liniştise, în timp ce văduva lui Bota îşi plânsese toate lacrimile şi număra banii moşteniţi, făcându-şi planuri de viitor, iar Cupariu, trezit din beţia în care se îngropase întors de la execuţie, împreună cu prietenii, se socotea şi el cam în ce fel să-şi cheltuie câştigul – cam pe la prânz, treceau prin vama de sus, să intre în Târgul Murăşului, Vălean şi Ispas, urmaţi de Stoica şi fraţii Şuta. Era cald, zăpuşeală, nu se grăbeau. Din drum zăriseră, în geana pădurii, spânzurătorile şi cele trei mogâldeţe atârnând, păzite de doi jandari, însă nu se opriseră să-i privească mai pe îndelete. Ispas ştia cam tot ce se întâmplase, după prinderea ucigaşilor, de la Juju, neam de-al lui Fidileş, care era ajutor de hoher, şi de la Capătă, pe care-l aveau printre jandari. Mai departe, cee ce urmase în ajun văzuse cu ochii lui, că fusese acolo, prin mulţime. Iar despre sfârşitul lui Bota mai bine ştia Vălean.

Vălean şi oamenii care-l însoţeau mergeau tăcuţi, fără grabă, lăsându-se în voia cailor. Lăsară vama în urmă, după ce plătiseră pentru trecere, şi pătrunseră pe lunga uliţă a Reghinului, care-i scoase în piaţa cea mare, lângă fântâna de curând zidită de Bodor. În dreptul fântânii se opriră un pic şi o ascultară cum cântă izvorându-şi fără contenire apa; părea să aibă fluiere şi taragoturi ce se îngânau ciripind şi gângurind o melodie duioasă, mai mult domnească, dar plăcută. Se mirară ei cât

trebuia şi trecură mai departe pe lângă biserica papistăşească cu două turnuri, pe lângă casa mare, cu un cat a jupânului Şurli, și în dreptul hanului lui Filep, în care se îmbătaseră pentru ultima oară cele trei calfe ale lui Bota, cotiră pe uliţa Dâlmei Mari, dar n-o urcară până-n culme, ci pe o ulicioară fără nume, ieşiră la drumul Sighişoarei. De aici mânară caii mai tare, ţinându-i tot în trap. Până-n seară voiau să fie la Bălăuşeri, unde Chifor îşi clădea han, şi voiau să vadă ce-i pe-acolo.

După vreo jumătate de ceas numai, când intrau în pădure, urcând dealul Acăţarilor, lăsară caii la pas. Ispas se rezemă de oblânc, parcă ostenit şi se întoarse spre Vălean, zicând:

— Cupariu ăsta-i bărbat harnic. Lucră repede, nu stă.

— Aşa-i. Se şi vorbeşte de hărnicia lui, răspunse Vălean, se gândea însă altfel, că feciorul ăsta umblă mai mult după neveste, nu coapte, dar nici tinere tare, aşa-i plac lui şi poate-l plac şi ele câteodată.

— Ne-a ajutat bine, continuă Ispas şi icni scurt, a râs. Şi nici nu ştie. Ce-ar zice oare, de i-ai spune, zic aşa, de-aţi ajunge să vorbiţi, dintr-o întâmplare...

— Nu cred c-am să-i spun nici atunci. Dacă i s-a menit să trăiască mult, atunci n-o să ne întâlnim niciodată, el şi cu mine.

Ispas îl măsură din ochi, cumva nedumerit, şi cu glasul omului care-şi găseşte greu cuvintele şi încă

nu-i convins de le-a găsit pe cele mai potrivite, îl întrebă:

— Tu chiar crezi că el... Doar n-a mai trecut de mult pe la Dumbrăvioara.

— Eu nu cred, numai ce ştiu... Numai o dată a mai fost, de când m-am întors eu din ţară, şi nici atunci n-a stat, s-a dus repede mai departe... Poate că nici aia nu-i bine, că nu s-a oprit şi că de atunci n-a mai călcat pe-acolo. Cine poate să ştie ce-a vorbit cu Maria şi ce i-a spus ea?

— De ce n-ai întrebat-o?

— Cu întrebări mare lucru n-ai să afli niciodată de la femeie. Dacă vrea ea, îţi spune şi neîntrebată, iar de nu vrea, poţi s-o jupoi de piele, că tot nu-ţi spune...

— E! Tu trebuie să le cunoşti mai bine. Eu n-am prea avut de lucru cu multe muieri, că nu m-or plăcut... Şi Ispas râse urât, cu gura lui ciuntită şi adăugă după aceea: Oricum, n-aş crede să ascundă ceva; de Maria zic. De i-ar fi spus ceva, ăla de mult şi-ar fi pus haita, pe-drumuri, după noi. N-ai fi trecut aşa de uşor pe unde ai umblat. Nu s-a văzut nicio mişcare.

— Mă gândesc şi aşa. De aceea stau şi mai aştept... Deodată, Ispas, cu glasul schimbat, tremurând de-o aţâţare parcă, mai mult şopti:

— Poate că am putea acum să începem. Măcar să încercăm. Să-i pipăim. Să vedem ce fac. Locu-i curat. N-a prea rămas din cei vechi niciunul care să te cunoască. Odată cu Bota s-a dus şi Loţi şi te-ai plătit şi de Roşcovanu. Acum or să-i spioneze şi să-i

pârască pe draci către Scaraoţki. Numai Telegdi a mai rămas neplătit. El nici nu bănuie, aşa cred, că te-ai apropiat iar.

— Am să-i trimit eu unele veşti, cumva... Să simtă că mă apropiu...

După ce-au trecut curmătura spre vale, mânară caii iarăşi la trap. Pe la ojină coborau dealul Bălăuşarilor, pe un drum şerpuit. Se opriră la răspântia unde drumul Sighişoarei se întretaie – ca lemnele unei cruci – cu un alt drum care, de peste munţi, pe la Praid şi Sovata, urmează Târnava până-n vale la Diciosânmartin şi, mai departe, la Blaj. Chiar la încrucişare, în partea dinspre luncă, se ridica noul han. Acoperişul era pus nu de multe zile, cununa de flori mai era acolo, pe coamă. Jur împrejur fusese ridicat gardul, înalt şi bine încheiat, fără o singură crăpătură, din scânduri groase de-un ţol. Se vedea şi grajdul, lung ca o cazarmă, să poată cuprinde mai mult. Mai trebuia întinsă tencuiala şi puse ferestrele, şi multe de făcut nu mai rămâneau.

Vălean descălecă, o lăsă pe Vilma afară, după ce-i dăduse zahăr şi o pălmuise duios pe grumaz, şoptindu-i: „Tu stai aici! Aşa. Cuminte”. Apoi intră în curte, printre ciubăre şi coveţi de zidărie şi capre de schelă, şi scânduri şi rămăsătură de cărămidă şi piatră.

Acum lucrul se oprise. Meşterii şi lucrătorii erau la Târnavă, să se spele. În mijlocul curţii, un băiat, tot de-al lor, că era stropit de var până şi pe obraz, rotea, într-o frigare deasupra flăcărilor, un

berbecuţ.

De sub un şopru ieşi Chifor, cu un şorţ murdar legat de mijloc şi-i dădu bună seara. Îşi strânsera mâna şi Vălean îl întrebă dacă-i poate găzdui aici ori mai bine să caute în sat.

Chifor înţelese că-i glumă şi râse:

— D-apoi o noapte se poate dormi, da’ numai pe paie, aşa dormim toţi şi-i bine, că nu-i prea cald şi-avem aer curat.

— Bine-a fi şi pe paie… spuse Vălean şi privind la clădire a întrebat: Mai este mult până-i gata?

— Poate o săptămână, mai mult nu cred, şi-i fac sfeştania. De poimâine încep s-aşez vinul în butoaie, în pivniţă; s-a uscat frumos. Am cumpărat şi porci. Oi şi capre am şi om mai găsi; pâine iar se găseşte, moara-i în capul de sus al satului. Are să fie cum vrei tu. Numai să-mi trimiţi oamenii de care ai zis…

— Ai să-i primeşti.

Între timp intrară şi ceilalţi, aducându-şi caii de frâu – numai Vilma se împotrivi, nu vru să vină, până n-o strigă Vălean şi nici atunci nu se duse la conoveţele încheiate sub un fel de şopru, ci alergă la stăpânul ei, nechezând uşor, prezentându-i-se cumva, cerând să fie luată în seamă. Vălean îi scoase şaua şi frâul şi o mână spre şopru, lovind-o uşurel peste şold.

Se strânseră apoi Vălean şi ai lui şi se aşezară pe şei, în jurul unei mese scunde ţărăneşti, pe care Chifor o aşternuse şi adusese mâncare. Zidarii mâncau mai la o parte şi se uitau curioşi la oaspeţi,

gândind poate că a şi început deverul pentru hangiu şi că în viitor are să-i meargă bine în această încrucişare de drumuri, la o bătaie de puşcă de târgul care se ţinea în fiecare miercure. După ce meşterii şi calfele lor au mâncat şi şi-au băut porţia de vin, s-au dus să se culce.

Vălean îi spuse lui Chifor, care strângea de pe masă lucrurile cam cu prea multă grijă, parcă s-ar fi temut să nu le strice:

— Îţi trebuie şi o muiere. Poate-ai să te însori…

— Da. M-am gândit la asta. Până una, alta am să iau o slujnică, ori şi două, că n-am să stau să fac tocana tot eu.

— Tu câţi ani ai?

— D-apoi am şi eu peste treizeci.

— O văduvă să-ţi iei. Aşa, mai tinerică, da’ nu prea. Aia nu mai trebuie învăţată nimic.

— Ba de ce? Fată mare am să-mi iau de nevastă, că şi eu mi-s fecior. Văduvele-s fiecare cu un năravˇ. De ce să-l învăţ eu pe-al ei. Mai bine să-nveţe ea năravurile mele.

— Se poate şi aşa, spuse Vălean şi mai departe îl întrebă de primar şi de notar şi dacă au trecut jandari pe la el să întrebe ce şi cum şi Chifor îl linişti, cu primarul şi cu notarul se împrietenise întrucâtva, le dăduse să beie de mai multe ori, când fusese nevoie de unele acte şi îndreptări, îi şi cinstise cu câte două-trei coroane, arvunise şi nişte vin pe care-l au de vânzare şi nu-i rău, nici scump, mai este şi morarul, se bucură toţi că se reface hanul – în sat nu-i crâşmă, mai toţi localnicii au vin

şi fierb ţuică şi rachiu cât au nevoie şi chiar şi pentru vânzare, şi încheie bucuros:

— E-un vad bun…

4

Tot cam pe vremea asta, în partea cealaltă, peste două şiruri de dealuri, Cupariu s-apropia de Dumbrăvioara şi se gândea, dorindu-şi o consolare, că în orice rău este şi un bine – de are niţel noroc, plictisita patrulare s-ar putea îndulci.

Puţin mai târziu, convins că numai norocul l-a împins încoace, a descoperit cu mintea lui un adevăr mai vechi, că uneori întâmplarea potriveşte lucrurile mai frumos decât orice calcul…

Dezmeticit cam târzior după cheful prea lung, numai cu prietenii, fără femei de niciun fel, şi tocmai de aceea băuseră ca de-o spaimă de sfârşitul lumii – abia pe la prânz se prezentase la Telegdi să-şi dea raportul. Contele era mahmur şi

el, dar nu după vreun chef, că nu părea; era mohorât şi fără voie din cine ştie care motiv. Mai întâi îl lăudase pe locotenent, mai acruţ, aşa din vârful buzelor, pentru reuşită, frumoasă şi rapidă, îi mai dăduse şi alte ordine şi deodată îşi amintise ceva, se supărase şi-l certase vreo zece minute, că jandarii s-au lenevit, bat crâşmele, în loc să patruleze, că ticăloşii şi haimanalele îşi fac de cap şi numai norocul le dăduse în mână pe ucigaşii lui Bota, şi-l întrebase mai îmblânzit acum:

— Tu ştiai că Bota a fost omul nostru?

Cupariu ştia, dacă i se îngăduia, avea şi o părere, şi anume că prea mulţi îl ştiau lucrul ăsta şi de aceea nu-i o pagubă mare pierderea lui, oameni ca Bota se mai pot găsi. Telegdi n-avea poftă de discuţie; o încheiase zicând: „Bine. Caută oameni ca Bota, că avem nevoie. Numai noi singuri nu putem afla tot ce se întâmplă în comitat. Apoi îi arătase uşa.

Locotenentul ieşise cătrănit, înjurându-l în gând pe comandantul său, (pentru băieţi o sută de zloţi... îl râcâie, i-ar fi luat şi ăştia, tot el, nu-i ajunge că moşteneşte în fiecare lună câte o mătuşă, câte un unchi...”). Trei trepte mai la vale se ciocnise de tânărul stegar Lomahidi. Mânia lui se răsucise brusc spre acesta. („Poftim, pentru cine trebuie să înghit eu tot felul de hapuri!”). Îl luase de braţ pe micul ofiţer, cu obraz trandafiriu, delicat, de domnişoară şi-n timp ce-l conducea spre cazarma jandarilor, îl înjurase fără încetare de tot ce se poate închipui – începuse cu Dumnezeu şi

sfinţii de toate gradele, continuase cu părinţii şi celelalte rude apropiate şi la sfârşit pomenise şi câteva animale de pe lângă casa omului, pe care le imagina în cele mai nefireşti legături cu tânărul uluit. Stegarul încercase să protesteze, Cupariu însă cunoştea bine cele câteva jumătăţi de cuvânt şi interjecţii care înlemnesc în disciplină pe orice subaltern, în orice împrejurare. După ce se răsuflase, îl certase mai blând, câteva minute, că jandarii îşi fac de cap prin crâşme, umblă după neveste şi vânează găini, în loc de răufăcători şi, la sfârşit, aproape binevoitor, îl făcuse atent că situaţia nu mai poate dura; îl bătuse prieteneşte pe umăr şi-l trimisese imediat în patrulare, pe direcţia Sânpaul-Luduş. Ideea i se păruse prea frumoasă ca s-o lase lustruită numai pe jumătate. Îl chemase pe plutonierul Puni şi, după ce-l lăudase mai cu măsură pentru prinderea criminalilor, observase că ajutase şi norocul, care pentru jandar e-o curvă, azi îl mângâie şi-l pupă pe el, iar mâine pe celălalt, aşa că ai grijă, şi-l trimisese în patrulare spre Voiniceni-Râci şi mai departe. Pe sergentul Lenart îl mânase pe şoseaua Sighişoarei, iar pe drumul Reghinului hotărâse că merge el însuşi.

Aceste patrulări ale jandarilor n-au însemnat nimic din ceea ce îşi închipuise Vălean, care le credea într-o oarecare legătură cu dispariţia lui Cioca şi pierderea lui Bota. Au fost numai un prilej pentru Cupariu să se arate zelos, să aibă mai multe de spus când îşi dă raportul. Şi-i erau plăcute lui însuşi aceste scurte călătorii care-i permiteau

libertăţi mai multe şi mai ieftine decât viaţa în oraş. Şi împărţirea pe care o făcuse, fără să se gândească prea mult, fusese întâmplătoare; drumul spre Reghin şi mai departe, poate nu-l dorea mai mult decât pe celelalte, peste tot avea prieteni, iar femei frumoase şi îngăduielnice se găseau în orice loc. Se va înţelege aşadar de ce s-apropia de Dumbrăvioara aşa de târziu; mai tândălise pe drum, întârziase la discuţie cu vameşul de la bariera Sângiorgiului şi mai încolo, şi la crâşmă lui Imre de la Ernei, unde-şi băuse şi Ştirbu ultimul lui rachiu.

Şi chiar de Maria îşi amintise numai când s-apropia de sat şi zărea prin ceaţa subţire a înserării luminile pâlpâite ale lămpilor de curând aprinse ici-colo. Abia atunci dăduse pinteni calului, zicându-şi uşor aţâţat: „încă s-ar putea să nu dorm singur în noaptea asta.”

Maria însă nu-l primi cu prea mare bucurie, când îl văzu, şi Cupariu constată pentru sine: „Repede mai uită femeile”.

Îi râse totuşi ca oricărui oaspete şi-l întrebă ce pofteşte să mănânce şi ce fel de vin să bea, ori de nu vrea vin, este şi bere. El îi răspunse că tare flămând nu-i, are să se mulţumească cu orice, iar de băut chiar că nu simte nevoia şi mai adăugă că n-o mai văzuse de mult şi numai de aceea se oprise acum aici, i se făcuse dor să-i vadă ochii cei negri şi să-i asculte glasul. Ea se cam pierdu, cumva se buimăcise şi se bâlbâi când îi spuse că uite ce tânăr îi el şi fără griji, înseamnă că-i merge

tare bine de tot, glumeşte; mai surâdea însă după un obicei deprins mai demult şi în continuare îl sfătui să-şi ducă glumele în altă parte, la vreo fată mare ori la vreo văduvă tânără, fiindcă ea-i femeie măritată acum şi nu toate vorbele frumoase se potrivesc. Apoi ieşi cam îngândurată.

Cupariu a înţeles ce i-a plăcut lui; femeia-i supărată că el nu mai trecuse de-atâta timp pe-aici şi gândi: „Las-c-o împac eu, şi după aceea am să viu mai des.”

Mâncarea i-o aduse şi i-o puse în faţă, pe masă, Raveca, slujnica. Cupariu nu se miră. Era obişnuit cu anumite nazuri femeieşti şi nu credea c-ar fi altceva la mijloc. Ba putea să fie şi mai convins de şansa lui din astă-seară. O întrebă totuşi pe Raveca dacă-i adevărat că Maria se măritase.

— Da’ ce, nu ştii?

— Când?

— D-apoi mai de-o lună.

— Cu cine?

— Cu Socol.

Cupariu îşi aminti pe loc de unele vorbe vânturate pe seama tinerei hangiţe, cum întotdeauna se scornesc între bărbaţi bănuieli despre femeile singure şi cam de capul lor, puteau fi crezute sau nu – şi cum se aşteptase s-audă un alt nume, prea neobişnuit prin aceste părţi ca să-l fi uitat, surpriza îl izbi vesel. Începu să râdă:

— Cu Socol? Da’ ce, ăla-i bărbat?

— Bărbat dară, că doară n-o să zici că-i femeie…

— Măcar la cununie s-a dus treaz?

— Da’ ce, crezi că dormea?
— Şi-acum bărbatul unde-i?
— În odaia lui, unde să fie?
— Şi stăpână-ta?
— De unde să ştiu eu? Poate la bucătărie, poate-n pivniţă, poate-n ogradă… Ea ştie.

Chiar şi din râsul nătâng al slujnicii, Cupariu citi asigurări pentru speranţa lui. Nu-i fu greu, gândindu-se mai departe, să înţeleagă că Maria, dacă-şi luase un soţ bătrân, n-o făcuse din prostie, avea motive; încet, încet, tot închipuindu-şi de toate, şi numai bune, ca orice bărbat tânăr, îndoielile i se destrămară: femeia se zăpăcise numai de surpriză, prea venise el pe neaşteptate, după o atât de îndelungată lipsă şi, deci, trecerea lui care a fost cândva pe-acolo stăruie mai fierbinte în amintirea ei. Acum, lui Cupariu îi şi părea rău, sincer, că n-a înţeles încă de-atunci cum stau lucrurile.

Călători, alţii, s-a întâmplat să nu mai fie în seara aceea. Doar câţiva localnici, la bere, care s-au şi risipit curând.

Cupariu îi trimise pe oamenii care-l însoţeau să-şi caute sălaş în sat; reţinu numai ordonanţa. Ceru apoi o odaie pentru noapte, tot de la Raveca, fiindcă Maria nu mai apăruse, ceea ce, după cum le gândea el, tot un semn bun era, la o adică.

Camera însă în care-l conduse Raveca, după cum îi poruncise stăpâna, zicea ea, nu i se mai păru lui Cupariu un semn tot aşa de bun. S-afla în cel mai îndepărtat colţ al clădirii, înspre drum. S-ajungă la

odaia Mariei, trebuia să coboare câteva scări, să parcurgă un culoar lung, să treacă prin faţa uşii de la bucătărie, să iasă în cârciumă şi să intre pe-un alt culoar, suind câteva trepte.

Cupariu, prea aţâţat ca să se resemneze, strigă după Raveca şi o întrebă unde-i Socol, că vrea să ciocnească un pahar de vin cu el. Raveca îl duse la Socol, într-o odaie perete-n perete cu bucătăria. Bătrânul era destul de beat ca să-şi permită să nu-l recunoască pe tânărul ofiţer şi să-i zică hai să cântăm aia că peste Murăş, peste tău, ard două lumini de său. Cupariu nu se supără, ba se şi bucură şi bău cu el o ulcică de vin, ajutându-l şi la cântat cât se pricepea. Se întoarse apoi în camera care îi fusese dată, hotărât s-o găsească neapărat pe Maria, încă în noaptea asta, deşi nu mai era chiar aşa de convins că are să se bucure de bunăvoinţa ei, însă cu atât mai aţâţat şi mai nerăbdător. Blăstăma slugile care mai trebăluiau prin crâşmă, prin bucătărie şi prin curte şi lungeau aşteptarea.

Ceva ghicise el, dar numai dintr-o parte; nici Măria nu se zăpăcise aşa cum credea el, încât să-şi piardă firea şi nici Socol nu era aşa de beat pe cât i se păruse.

După ce ofiţerul se întorsese în odaia lui să-şi roadă unghiile, bătrânul ieşi şi el, se duse la bucătărie, mai clătinându-se, dar fără primejdie să cadă, o certă pe Raveca şi o făcu de leneşă, ce fel de vase spălate-s astea, îi spuse, fă bine şi mai spală-le o dată şi nu cruţa cenuşa. Bine-nţeles că

fata se mânie, că era ostenită şi s-ar fi culcat şi ea să doarmă şi, spălând vasele, spălate o dată, le cam trântea. Continuând să se clatine frumos şi lunecat, Socol se duse în crâşmă şi începu să înjure. Strigă doi argaţi din odăiţa de sub scară şi-i puse să deretice în crâşmă şi să aşeze altfel mesele. Ieşi apoi în curte şi-l căută pe Guba. Cu el n-a vorbit tare, nici nu s-a auzit. Îl trimise într-un loc ştiut se pare numai de ei doi – trebuia să se afle repede şi fără greş la ce case din sat se culcaseră jandarii care-l însoţeau pe Cupariu şi iarăşi repede şi fără să se simtă, să se împrăştie oamenii care sunt şi să stea de strajă, să nu doarmă toată noaptea, la locurile pe unde ar putea să se apropie Vălean şi, de s-ar arăta, să i se spună că-i drumul închis deocamdată, nu se ştie ce caută jandarii, să nu vină aşadar, să aştepte până avea să primească altă ştire. Apoi Guba să se grăbească şi să se întoarcă aici.

Nici după aceea Socol nu s-a culcat. Se întoarse în odaia lui, cu un ulcioraş plin, îşi aprinse pipa, stinse lampa şi stătu aşa până la ziuă, tot pufăind şi sorbind câte o înghiţitură de vin, şi se zgâia ca orbul la fereastra deschisă, în întuneric.

Între timp, cam după un ceas de vreme, Guba se întoarse şi veni la el, dar nu intră pe uşă, se căţără pe fereastră, alunecând ca un şarpe în odaie şi se chinci sub pervaz şi rămase acolo, nemişcat, cu spatele, rezemat de perete. Socol a continuat să pufăie, nemişcat pe jilţul lui, de parcă nu l-ar fi observat.

Cam la vreun ceas, poate şi mai bine, după miezul nopţii se auziră paşi pe sub fereastră. Numai Cupariu putea să fie, de-ar fi fost om de-al lor, nu s-ar fi auzit, şi nici n-ar fi trecut, ar fi intrat.

După ce paşii nu se mai auziră, decât numai ca o bănuială, un ecou de departe, omul trecuse dincolo de colţul casei, Socol şopti:

— Vezi, mă!

Guba se prelinse iarăşi pe sub perdea, afară. Paşii lui însă nu se auzeau, în timp ce se îndepărta, urmându-l pe Cupariu.

Ofiţerul s-apropia, călcând numai pe vârfuri, pe-un drum pe care nu mai umblase, de fereastra pe care trebuia s-o ghicească, gândindu-se la aşezarea odăii. Nerăbdarea-i da fiori, dar se stăpânea şi făcea eforturi să se mişte prevăzător; ar fi jurat pe sfânta cruce sau, mai bine, ar fi făcut prinsoare pe solda lui pe-un an, că nici Dumnezeu şi nici Satana nu-l simt. Găsi fereastra şi o recunoscu după perdeaua care nu putea să fie a unei odăi pentru oaspeţi.

Se opri acolo şi puţin se gândi. Nu bătu, tot pentru ca să nu fie auzit de urechi străine. Se prinse de pervazul destul de înalt şi începu să-l zgârie uşurel.

Într-o clipă, perdeaua se dădu deoparte şi apăru Maria şi când îl văzu prin întunericul abia-abia zărit de stele, oftă:

— O, Doamne… Şoptit, îl întrebă apoi:

— Da’ ce vrei?

— Lasă-mă să intru şi-ţi spun, răspunse el tot în

şoaptă.

— Nu te las, că mai bagă de seamă cineva, slujnica ori vreo slugă, şi nu vreau.

— De ce n-ai vrea ce-ai mai vrut o dată?

— O dată nu înseamnă totdeauna. Poţi crede că nici n-a fost.

— Eu nu cred, că n-am uitat.

— Treaba dumitale dacă n-ai uitat. A bătut vântul poate, şi s-a dus. Aleargă şi prinde-l…

— Lasă-mă să intru, că trebuie să vorbim…

Şi Cupariu se atârnă de pervaz, căutând cu botul cizmei o spărtură în zid, de care să se rezeme, săltându-se. Maria însă îl opri:

— Nu intra, că strig pe bărbatu-meu şi aud şi vecinii şi argaţii care dorm în fân.

Cupariu stărui, rămânând însă pe loc:

— Lasă-mă să intru, chiar de nu pentru altceva, dar vreau să te întreb ceva.

— Întreabă-mă de acolo.

El mai încercă, cu o vorbă sau alta, să-l lase înăuntru, ea însă se împotrivi în continuare.

— Bine, zise el în cele din urmă, cine-i negustorul ăla cu care te ţii?

— Nu mă ţin cu nimeni.

— Ba da. Este unul care vine des pe-aici…

— Nu ştiu de cine zici. Pe-aici vin mulţi, că-i han.

— E unul care vine mai des decât ceilalţi.

— Se poate. N-am băgat de seamă.

— Un străin, nu-i de pe-aici.

— Dacă-i străin, cum să-l cunosc?

— Gogu îl cheamă şi-i din Valahia…

— Gogu? Se poate, da’ eu n-am-auzit aşa nume. Am să-i întreb de-acum încolo pe toţi cum îi cheamă. De-am să dau de el, ce să-i spun?

— Să nu-i spui nimic. Am să-l găsesc eu şi-am să-l întreb. Şi să ştii c-am să te mai caut şi pe tine.

Cupariu a plecat furios pe unde venise, uitând că nu trebuie să facă zgomot. A intrat pe fereastră în odaia lui, şi-a luat lucrurile, a ieşit bocănind în cârciumă, a strigat să vie cineva să deschidă, a trimis ordonanţa după cai, i-a strâns pe jandari şi a pornit spre Reghin.

Nici ameninţarea lui Cupariu nu plătea mai mult decât alte vorbe pe care le spune un bărbat supărat că femeia nu-l vrea, după ce el îşi închipuise că are să fie primit repede. Plecase valvârtej şi de necaz, dar şi de silă, gândindu-se că a doua zi femeia ar mai şi râde de el. Pe drum, după ce îi înjurase cu năduf şi-i muștruluise pe oamenii lui, s-a mai potolit. S-a mângâiat amintindu-şi de alte femei pe care le poate găsi, chiar la Reghin cunoaşte el vreo două, şi-aşa a trecut într-o stare mai blândă; poate că de-ar fi stăruit, până-n cele din urmă, Maria s-ar fi învoit – poate aşa-i dânsa, de fiecare dată vrea să fie rugată mult – rândul viitor am să încerc altfel. Apoi nu s-a mai gândit la ea, numai peste vreo două săptămâni, când a avut iarăşi drum pe acolo, s-a oprit hotărât să fie de astă dată mai stăruitor până-n pânzele albe.

Guba nu auzise ce şi-or fi vorbit Cupariu şi Maria. Lui Vălean, peste trei zile, când s-a întors, i s-a

spus numai ce se putuse zări prin întuneric, într-o noapte senină, dar fără lună, şi ceea ce auziseră cam toţi, un pic mai târziu. Se putea crede orice; că tânărul voise să intre printr-o fereastră prin care se mai strecurase poate cândva, cunoştea cărarea, şi că de astă dată femeia nu-l primise; sau că, dornic şi aprins, încercase într-o doară, sperând într-un noroc, şi dacă se văzuse păcălit, se mâniase... Se putea însă gândi şi altfel: că fusese o înţelegere, că mânia şi plecarea în toiul nopţii, cu înjurături şi larmă să trezească tot satul, fuseseră anume convenite, ca să se afle şi să se ştie că dânsul e nemulţumit.

Mai târziu, când a dat ochi cu Maria, în aceeaşi odaie pe care acum o cunoştea ca pe un loc al lui, Vălean era destul de bănuitor, dar încă nehotărât. Cum îl văzu, ea se repezi şi începu să-l strângă în braţe, înfrigurată, se agăţa de umerii lui, tremura toată şi-l săruta orbeşte, scâncind:

— Vălene, ai grijă, păzeşte-te! îi spuse şi dinţii-i clănţăneau, vorbele se strecurau plânse, icnite. Cupariu a întrebat de tine. A zis că te caută.

Vălean nu s-aştepta s-o vadă aşa de speriată şi se simţi şi mai nehotărât şi parcă-i şi părea bine că se trezeşte-n el ca o pornire de încredere. Poate că nu minţeşte, îşi spuse. O luă pe după umeri şi o duse pe pat – n-a fost însă un gest de mângâiere, măcar că ar fi vrut poate să fie aşa. Tot încordat rămase şi o pândea încă. Se aşează pe dungă lângă ea şi o întrebă:

— Cum de a venit el drept la tine să întrebe?

Femeia păli, simţise o undă străină, rea, în glasul lui.

— Da’ ce crezi tu de mine, Vălene?

— Încă numai ce-mi spui tu… Da’ să-mi spui tot cum a fost.

Maria îi povesti cum a venit Cupariu şi noaptea a vrut să intre pe fereastră:

— Am gândit că eşti tu, că nu ştii că-s jandari în sat şi vii singur… M-au trecut toate spaimele, puteam să leşin… Şi s-a mâniat că nu l-am primit şi atunci a zis de tine, că negustorul ăla, Gogu, cine-i, că de ce tot vine aici. Doamne, Vălene, să te păzeşti, că el te caută;

— Lasă-l să mă caute, numai vezi să nu te mai caute pe tine, că repede a găsit fereastra, dacă zici că a venit acum prima dată…

Ea înţelese altfel ameninţarea, ca pe o ţâvnă de bărbat gelos, şi-un pic de vină şi-o fi cunoscut şi ea cine mai poate şti? – şi începu să plângă.

— Da’ ce gândeşti tu? Tot nu crezi că n-am pe nimeni? Că n-am avut pe nimeni cât ai fost dus? Că nu mi-a trebuit altul? Şi să mă prostesc tocmai acum?…

Şi i se jură cu sinceritate obidită pe sănătatea şi pe norocul ei şi pe mormântul maică-sii, şi-l rugă să lase dracului toate, să-şi dezlege oamenii şi să plece împreună oriunde şi să fie numai ei doi.

Vălean n-o mai descusu. Ştia că femeia, de-o laşi să plângă şi să vorbească, să se liniştească, găseşte ea ce să zică. Îi spuse numai atât, că o crede, numai să bage de seamă, că pe el minciuna

îl greţăleşte şi-i în stare de orice, când cineva îl înşală.

Poate s-o fi crezut, totuşi. Oricum, pentru Maria, n-a fost decât o amânare.

X

1

Vălean ar fi putut să-l prindă pe Telegdi destul de uşor, încă din vara aceea, dacă ar fi avut măcar un pic de încredere şi în noroc, doar atât cât să nu se ferească, să nu-şi pună alte întrebări, să-şi uite firea bănuitoare şi să se repeadă, atunci când îi iese înainte.

Prima dată la Band. Nu era târg mare. Numai târgul de-o zi, care se ţinea în fiecare săptămână, miercurea. Vălean era în trecere pe acolo. Nici n-ar fi ieşit poate la obor, pe vale, mai jos de sat... Se oprise la hanul lui Soroc mai mult de căldură şi de sete, decât de foame. Se gândea că are să răsară de pe undeva şi Forţa, omul lui de-aici, ceteraşul, şi aştepta să se mai stâmpere ziua. Avea drum la Fânaţe, nu departe de-aici, un ceas-două de mers, să vadă nişte cai, poate să şi cumpere, la crescătoria magnatului Ceban.

Din locul în care se afla, sub umbrarul dinspre drum, al cârciumii, Vălean vedea mişcarea din târg, pestriţă, un pic încleiată de dogoare şi

colbuită. Nu era îngrămădeală, nici marfă din care să poţi alege, nici cumpărători prea mulţi...

Mai întâi n-a dat atenţie unei cocii cu doi cai care se oprise în faţa crâşmei. S-a uitat numai o dată la ea şi n-a stăruit, nu părea nimic deosebit, ar fi putut însă şi peste zece ani să ţi-o descrie, dacă ar fi fost să-l întrebi. O cutie bine încheiată, cândva neagră, acum cenuşie de praf şi de vechime, cu jilţ în spate, numai pentru doi, cu capra vizitiului numai un pic mai ridicată, cu arcuri ţapene, să ţină la drumuri proaste, bună pentru călătorii lungi, cu răbdare, când nu te grăbeşti, acoperişul uşor înclinat, să se scurgă ploaia, iar la cele două uşi, geamuri care vara se puteau scoate. Era obişnuita cocie de dârvală, folosită mai de toţi geambaşii bogaţi, cărora le venea greu să umble călare.

Şi chiar un geambaş coborî primul, unul pe care-l chema Toth şi îl întrebă pe hangiu, strigând destul de tare, dacă nu trecuse pe-aici Istokfi. Soroc, apropiindu-se, îi răspunse că trecuse mai de dimineaţă, acum poate fi în vale, prin târg, adusese nişte cai, cică. Atunci se auzi un alt glas:

— Bere ai, măi Soroc?

— Este, măria-ta, şi-i rece, din pivniţă, răspunse hangiul.

Vălean tresări şi se întoarse. Îl văzu pe Telegdi cum coboară legănat şi se apropie de umbrar.

— Doar de ce v-aţi mai dat jos, că v-o aduceam acolo?

— Lasă, c-am amorţit de tot. Şi-i cald ca-n baie. Mă mai răcoresc o ţâră.

Veni şi se aşează la umbră, îl pofti şi pe cupeţ, pe Toth, care se apropie smerit, dar nu se aşează, chiar alături, ci mai într-o parte. Telegdi ceru două oale de bere şi ceva de gustat, dacă se găseşte la îndemână şi poate fi adus repede şi porunci să li se dea şi oamenilor săi de mâncat şi de băut; aceştia erau doi, vizitiul şi încă unul, care însoţise călare cocia şi nu se ştie dacă era jandar, că nu era îmbrăcat în uniforma ştiută, sau un valet. Nici Telegdi nu era în uniformă, ci într-un costum de călătorie, sur, în picioare cu ghete moi, iar în cap cu pălărie de paie. Se purta ca un domn mare, nu dăduse bineţe când intrase sub umbrar şi nici nu se uitase la ceilalţi câţi s-aflau acolo şi erau destui, ţărani unii, negustori vreo doi-trei, cărăuşi, slugi de grofi, amestecătură cum e într-o zi de târg. Când s-a apropiat, ei au tăcut toţi cu respect parcă, poate cu teamă – îl simţiseră ori îl cunoşteau.

Lui Vălean i-a plăcut că-l vede aşa, mândru şi nepăsător. Parcă-i şi părea bine că-i sănătos, încă rumen în obraji, că se mişcă, vioi, nu cu greutate ca moşnegii, că-i bine ras, cu mustăţile sfârcuite ţepene, parc-ar fi nişte corniţe negre, că-i încă frumos, bărbat în putere. S-ar fi aşteptat să fie mai înalt; aşa-l ţinea el minte, înalt, un zid de om. Poate era numai o părere, şi arăta mai scund, numai fiindcă se mai împlinise între timp, se ingroşaşe şi se lăţise. Era încă totuşi un bărbat de care poţi să te temi.

Vălean simţea ca o bucurie în el. Gândea: „Îi ca un măr, hoherul! Ce tot zice Ispas, c-a fost beteag?

Parcă-i un urs, n-are să se lase uşor… Ca un bivol are să mugească, atunci când l-oi pune în genunchi…”

Într-adevăr, contele nu zăbovi mult la crâşmă, numai cât îşi potoli setea şi cronţăni un covrig. Pe însoţitorii lui nu-i mai întrebă dacă le-ajunge sau mai vor; se ridică şi-l strigă pe crâşmar, îi aruncă o coroană de argint pe care o scosese dintr-un buzunăraş al vestei şi iar se urcă în cocie, împreună cu Toth. Mânară la vale, în târg.

Vălean rămase, un timp, nemişcat, acolo pe laviţă, cu ochii ţintă în direcţia în care pierise cocia contelui şi călăreţul galopând alături. Parcă nici nu-i venea să creadă că se întâmplase aievea, că nu fusese vis, ca de atâtea ori altă dată, când se trezise după aceea, strângând pumnul în aer, simţind încă patul pistolului în palmă, încă tremurând de emoţia unei revederi care îi nălucise numai. Acum nu tremurase, se păstrase liniştit, aproape vesel. Şi atent. Nimic nu-i scăpase; paşii lui de om greu, uşor legănaţi, mâinile albe ca laptele, clipitul genelor, mai des poate de la praful de pe drum, şi albul ochilor cam bulbucaţi, sângeraţi pe la colţuri, tot de la praf poate ori de bătrâneţe. Şi glasul, cum îl au cantorii de biserică şi popii cei tineri; suna şi acuma frumos, nu se ruginise, nu se dogise.

Sub umbrar, larma reîncepuse după plecarea contelui. Oamenii beau şi mâncau şi vorbeau tare unul cu celălalt şi toţi deodată, încât nu se înţelegea nimic.

Vălean îşi lăsă mâna uşurel pe umărul lui Stoica:

— Hai şi noi, îi spuse încet. Să vedem ce caută măritul domn Telegdi la târg…

Stoica tresări ca fript:

— Ăsta-i Telegdi?

— El.

— Cucurigu lui! De ce nu mi-ai spus?

— Poate că n-am vrut… Hai să mergem!

Plătiră ce erau datori şi ieşiră sub soare. Stoica aduse grăbit caii, din dosul hanului, unde conoveţele aveau umbră. Flăcăul era palid de emoţie şi tremura. Când încălecau, întrebă cu glasul sugrumat în gâtlej:

— Îl prindem?

— Ştie Dumnezeu!… Da’ poate că nu suntem pe două dealuri şi cu o vale între noi, ca să strigi. Te-aud şi de vorbeşti mai cătinel. Iar de-ai tăcea, aş zice că-i mai sănătos.

— Bine, Vălene. Tac… Numai semn să-mi dai. Când o fi.

— Când o fi, om vedea.

Îndată după ce Vălean şi Stoica trecuseră de colţul hanului şi coborau dâlma, pe drumul încovoiat ca un arc, se ridicară şi fraţii Şuta, de pe unde şedeau. Curând intrau şi ei în obor prin mulţime, mereu în apropierea lui Vălean.

Pe Telegdi îl găsiră mai spre margine, la ocolul în care puteau fi încercaţi caii de vânzare. Era şi Toth lângă el şi încă un cupeţ, care ţinea de frâu o iapă albă, nu prea tânără, cam de vreo cinci-şase ani, şi nici de vreun soi ales, avea copite mari şi picioare

ciolănoase, groase în chişiţă, scundă şi cu spatele lat, o corcitură.

— Ei, dă-i drumul, s-o vedem, tocmai striga Telegdi, când a ajuns Vălean la îngrăditura de bârne care despărţea ocolul de obor.

Cupeţul îndemnă iapa, cu vorba numai, şi ea şi porni. Avea mers destul de bun, neted.

— La trap! strigă Telegdi.

Mergea destul de uşor şi la trap.

„Nu-i rea, gândi Vălean, curios cumva, parcă iapa s-ar fi cumpărat pentru el sau pentru careva din oamenii lui, da’ numai de plimbare. Pentru fugă îi prea înceată…”

— Pune-i şaua, porunci Telegdi. Să vedem de-i blândă cum ai spus, că n-aş vrea s-o azvârle jos pe domnişoara.

Râdea vesel. Se bucura de ceva, numai el ştia de ce. Căută un băiat nu prea mare din mulţimea care se strânsese să caşte gura, îl măsură din ochi, ba îl săltă şi-n braţe, să vadă cât e de greu şi-l puse să încalece iapa şi s-o alerge puţin. Iapa se arătă răbdătoare şi blândă şi se supunea cum îi cerea băiatul – un ţărănuţ desculţ, cu clopul de paie spart în vreo două locuri, dar voios şi sprinten. Telegdi fu mulţumit. Îl chemă pe băiat şi-i dădu un ban de zece creiţari, apoi începu tocmeala cu negustorul.

Vălean îl împinse cu cotul pe Stoica:

— Hai!

Se desprinseră din mulţime şi se apropiară de locul unde-şi lăsaseră caii, în grija fraţilor Şuta.

După ce ieşiseră din târg şi urcau spre hanul lui

Soroc, Stoica îl întrebă pe Vălean:

— Nu-l prinzi?

— Aşa zici tu?... Să-l prind?

— D-apoi să-l laşi?... Altă dată când ai să-l mai găseşti singur, cum îi acum?

— Da’ ce, acum îi singur?

— Crezi că are să-l apere cupeţul? Ori vizitiul? Cred că nici briceag n-au la ei. Stoica începu să râdă şi adăugă:

— Ca sfinţii au să steie, când le-om arăta pistolul.

— Ei poate că n-au să-l apere, nu zic, da’ el n-are să steie ca sfântul... Şi-ai uitat de ăla care merge călare pe lângă cocie. Poate fi jandar, măcar că-i îmbrăcat ca o slugă.

— D-apoi?! insistă Stoica. Ei, doi şi noi, şase. Îi luăm ca dintr-o oală.

— De-aici, din târg...

— E, din târg... Nu-s nici eu chiar prost. Stăm acolo la umbră şi mai bem şi-un pic de bere, că de sete îi bună şi aşteptăm. El cumpără iapa, apoi se duce şi el spre casă. Vedem pe care drum o porneşte şi-l întrecem. Doi din Şuta rămân în urma lui şi-ajung şi ei când îi oprim noi la cotitura pe care am ales-o.

— Ziua. Când mai pot fi şi alţii pe aproape.

— Dacă or fi, norocul lui. O să amânăm petrecerea.

— Iar dacă n-or fi, norocul nostru. Lăsăm s-aleagă norocul.

— Apoi dacă nici ăla nu-i noroc, să-ţi vie înainte Telegdi singur, când nu-i picior de jandar nici în

târg, nici în sat!…

— No, uite c-ai băgat de seamă şi tu că nu-s jandari! Şi zici că-i bine aşa. Că ăsta-i norocul nostru, că nu-s jandari la târg.

— D-apoi nu-i?

— D-apoi nu ştiu. Că eu n-am văzut încă niciodată să se ţină târg pe undeva şi să nu fie şi jandarii pe acolo numai acum nu-i văd, şi chiar într-o zi când vine Telegdi, nepăzit de nimeni, îmbrăcat în haine de om cumsecade, să cumpere un cal de cinci piţule.

Stoica se uită surprins la Vălean.

— Adică tu gândeşti că-i anume?

— Nu știu – şi de ce nu ştiu nu-mi place. Ei pot s-o facă şi anume, că nu se şi arată întotdeauna când caută după cineva; şi acum l-au pierdut pe Cioca şi nu mult după aceea pe Bota, şi tot pe lângă târguri, ba Cupariu a mai şi întrebat la han, la Dumbrăvioara de un cupeţ din Valahia, unul Gogu. Poate că a întrebat şi prin alte părţi.

Stoica încă tot nu credea:

— Şi să iasă tocmai Telegdi de momeală?

— La peşte mare se pune momeală grasă…

Cocia lui Toth a trecut curând, cu caii mânaţi într-un trap domol, prin faţa hanului, fără să mai oprească de astă dată. În urma ei călărea sluga, ducând de funie iapa cumpărată. Au ieşit la drumul care, prin Nazna, te scotea la Târgul Murăşului şi au pierit dincolo de deal.

Vălean s-a uitat de sub umbrar cum trece şi nu-i părea rău după acest prilej pierdut. Nu ştia şi nu

bănuia şi nici n-avea să afle vreodată că fusese un noroc adevărat şi nu amăgeală. Telegdi îi trimisese prin alte părţi pe jandari să patruleze, fiindcă voise să fie singur când cumpără un cal blând şi bleg care s-o plimbe pe mica lui Poli, fără primejdie; după cinci ani de când se mistuia pentru ea, încă mai credea că amorul lui ceilalţi nu-l cunosc şi trăia momente de tinereţe gândindu-se că poate ţine secret, de familie şi de prieteni şi de toată lumea, darul pe care i-l făcea. De dispariţia lui Cioca încă nu aflase, cât despre moartea lui Bota, era mulţumit că fuseseră aflaţi nişte vinovaţi şi mai departe nu-şi bătea capul. Ştia ceva şi despre venirea prin aceste părţi a unui negustor valah, dar nu de la Cupariu, ci de la jupân Şurli, care i se plânsese că-i din zi în zi mai greu să te mişti, că uite năpădesc străinii şi iau din câştigul ăstora de-aici şi-l duc Dumnezeu ştie unde; lui Telegdi însă puţin îi păsa de grijile lui Şurli, legea nu se călca şi nu din câştigul lui se scădea ceea ce lua negustorul străin.

A doua oară, Vălean mai avea să-l întâlnească pe Telegdi tot aşa, singur şi nepăzit, peste vreo două săptămâni, într-un loc şi mai norocos, îndepărtat de aşezări locuite – atunci însă avea să fie ca tehui, bolnav după nenorocirea care i se întâmplase între timp, şi nici n-avea să observe.

2

Nicio nenorocire nu s-ar fi întâmplat şi Maria ar fi scăpat şi ar fi plecat cu Vălean în ţară, să-i fie soţie, la Moşteni, dacă el, în noaptea aceea, ar fi întârziat măcar o jumătate de ceas.

Vălean însă se grăbea. Trecuseră vreo două săptămâni şi mai bine poate de când n-o mai văzuse pe Maria, fusese tot pe drumuri şi mereu

departe şi nu avusese prilej să se abată pe la Dumbrăvioara şi acum, când i se părea că isprăvise, se trezi dintr-odată că i-i dor.

De la Band, atunci, după ce-l văzuse pe Telegdi dispărând în cocia lui Toth, dincolo de deal, se dusese la Fânaţe, la măria-sa magnatul Ceban şi cumpărase caii de care avea nevoie. Nu-şi schimbase planul deocamdată. Umblase doar mai atent. Revenise totuşi pe alt drum, ocolind pe la Ceauş şi zăbovi la stâna lui Creţu două zile. Să se odihnească, le spuse celorlalţi, mai mult însă avea nevoie de linişte, să se gândească la viitor. Era bucuros şi chiar mândru în sinea lui, convins că ferise o capcană şi se simţea şi aţâţat, spunându-şi că n-are să fie uşoară prinderea lui Telegdi.

Apoi trimise după Socol, care nu întârzie să s-arate, clătinat în şa, de parcă l-ar fi bătut vântul când dintr-o parte, când din cealaltă. Nu cădea totuşi, se ţinea, şi nimeni nu se mira, fiindcă era cunoscut.

Vălean se uită la el, cum se reazămă de peretele stânii, parc-ar fi vrut să-l mute mai încolo. Ridică din umeri şi-l întrebă;

— Pot vorbi cu tine ceva, Socole, ori aşteptăm până dimineaţa?

Socol se uită la Vălean pe deasupra ochelarilor; în ochii lui tulburaţi licărea parcă o nedumerire:

— Poţi vorbi şi-acum şi mâine şi la noapte, dacă vrei, că eu orice aud şi înţeleg. Dacă-mi dai o ulcică de vin, îţi şi cânt mândră de dragostea noastră a-nflorit un măr pe coastă. Dacă n-ai, am adus eu

într-o ploscă, îi agăţată de şa, da’ am uitat-o acolo.

— Eu aş zice să nu mai bei, măcar un ceas-două, că am de vorbit cu tine.

— Dacă zici tu, nu mai beau; un ceas, două se poate, da’ numai pentru că zici tu; că la mine, vinu-i ca aerul, pot bea oricât de mult, că-mi cade bine; ba-i mai rău când nu beau, c-atunci mi-i sete…

Vălean râse şi-l trimise să se culce. După vreo două ceasuri îl trezi, dar Socol mult nu se schimbase, somnul nu-i ajutase, tot tulbure se uita şi se clătina uşor, când stătea în picioare. Îşi ceru plosca, şi Vălean nu avu încotro, îl lăsă să bea câte puţin, în timp ce discutau.

Îi explică, fără multe vorbe, pentru care motive negustorul Gogu nu mai este deocamdată, s-a topit, nu se ştie unde se află, a plecat şi n-a spus nimănui şi nu se ştie dacă se mai întoarce.

— D-apoi nu s-ar simţi nevoia, spuse Socol. Hârtii mai bune şi mai adevărate n-ar putea să aibă nici Gogu cel adevărat, de-o fi pe undeva vreunul. Dacă vrei, pot să te fac şi grof, ba şi cneaz de la Varşovia, da’ ţi-ar folosi mai puţin, că nimeni cu călătoreşte mai mult ca un negustor…

— Am să călătoresc mai puţin şi pe cât se va putea numai noaptea şi-o să-mi aleg bine drumurile.

— Tu ştii mai bine, da’ nici de Cupariu n-ai de ce să te sperii, că ăştia frumoşi şi ţanţoşi îs şi proşti de obicei. El a vrut ceva de la Maria şi dacă n-a răuşit, a ameninţat-o. Atâta minte are orice prost să cujete că o femeie tânără şi frumoasă trebuie să

aibă ibovnic şi că de nu-l vrea pe el, înseamnă că are pe altul – şi iarăşi numai prostul crede că ştie tot ce nu ştie sau numai bănuie.

— De proşti eu pot să mă tem; că ei au răsturnat un car gol într-un loc şes şi tot un prost a găsit o comoară pe care a ascuns-o unul cu minte... Tu ai să faci aşa cum ţi-am spus eu, dacă n-ai uitat; dacă ai uitat, îţi mai spun o dată.

— Nu-i nevoie, că eu nu uit nimic, numai anii pe care-i am, că dacă au trecut, nici nu-mi mai trebuie, că şi de i-aş mai dori, tot degeaba.

— Eşti fecior vesel, mă Socole, şi vorbele-ţi scapără, parcă-s aurite, da' ia să văd ce ţii minte din ce ţi-am spus.

Socol ţinea minte bine. Hanul, împreună cu livada din spate şi fânaţa ce suie până-n pădure, care-s ale Mariei, toate trec şi pe numele lui cu drepturi egale, scrise încă a doua zi după cununie – o înţelegere între soţi, pentru partea de bani adusă de bărbat („Unii se vor mira că-s aşa de bogat, după cât beau, da' se vor mira-n prostie că tot bogăţia are crezământ"). Pământurile şi casele care sunt în sat şi hodaia din luncă s-au vândut la oameni, mai mulţi, după cum au avut bani să cumpere, între timp... Socol îi înşiră pe toţi, fără nicio greşeală („Şi să mai zici că nu-i noroc în lume, da' îl au numai unii, care nici ei nu ştiu cum s-a întâmplat de s-au trezit c-au cumpărat ce nici n-au visat, cu bani pe care nici nu i-au văzut". „Las-că niciunul n-are să zică: nu-mi trebuie"). Ceairele de la Solovăstru şi Ierbuşi au să fie ale oamenilor care

le păzesc, împreună cu vitele care sunt şi caii – după un timp, au să le vândă toate, şi ceairele şi vitele şi au să vadă ei ce au să facă cu banii. („Care le mai rămâne un pic de minte au să-i beie”). Casa care se află peste drum de hanul lui Chifor, la Bălăuşeri, are s-o stăpânească Ispas şi tot el, via care urcă pe coastă şi arătorul care se aşterne mai departe, până sub pădure... Şi tot aşa, Socol înşiră, ca un şcolar sârguincios, toate locurile şi averea întreagă a lui Vălean, câtă nu era din bani, şi oamenii care aveau să le primească atunci când are să zică el. Hârtiile are să le ţină toate Socol, până una, alta.

— No, spune-mi, a spus el, dacă poţi găsi tu un potracăr mai bun ca mine...

— Nu pot şi nici nu-mi trebuie.

— De-aia numai, ca să ştii şi să nu mă mai opreşti de la băut. C-aşa soi îs eu. Vinul mă limpezeşte, numai apa mă tulbură şi mă îmbolnăveşte; tremur şi când mă spăl cu ea.

— D-apoi nu te mai spăla. Socol se întunecă la faţă:

— Iar tu ai rămas sărac. He! Nimic nu mai ai, numai hainele de pe tine-s ale tale.

— Îs haine de-a lui Creţu, de când era mai tânăr, răspunse Vălean serios.

După aceea îl trimise pe Socol acasă, să facă hârtiile care trebuiau, încuiat în odaia lui de la han, iar el se pregăti de o călătorie mai scurtă prin locurile lui.

Actele care-l făceau negustor nu le aruncă, le

puse numai la păstrare – poate avea să le mai folosească în viitor, când avea să plece de tot. Părăsi şi îmbrăcămintea de târgoveţ şi trecu iarăşi în haine care-l arătau ca pe un ţăran bogat ori poate proprietarul vreunei moşioare prin Ardeal pe undeva; cioarecii de aba subţire, albă, cizme cu carâmbii scurţi, cămaşă cu poale largi şi lungi până mai la genunchi, şerparul de piele strâns pe mijloc, o zeghe uşoară, sură, pe umeri, iar dedesubt un laibăr, în cap o pălărie cu obada largă, care se putea trage pe frunte, să lase umbră peste ochi. Îşi rase barba, lăsându-şi numai mustăţile.

Coborî la Dumbrăvioara de se întâlni cu Maria şi rămase cu ea până la miezul nopţii, apoi plecă şi lipsi, aşa cum s-a mai spus, cam două săptămâni şi poate mai bine.

Acum se întorcea grăbit. Era şi vesel, ca omul după ce a lucrat cu spor şi mulţumit de ceea ce găsise în călătoria lui. Ştia că Socol poate să aibă dreptate – Cupariu nu mai întrebase de negustorul Gogu prin alte părţi, nu-l căutase. Şi Maria putea să fie crezută; sunt toate aşa cum trebuie, încă puţin şi-ncepem jocul, o să stăm roată şi-o să-l poftim la mijloc pe măria-sa domnul Telegdi şi o să-l rugăm frumos: joacă, mărite domnule, numai un pic, aşa cum am jucat şi noi.

Nu venise pe drumul ţării, încă de la Deda trecuse Murăşul pe malul stâng, la Filea, coborâse până la Murăş-mort pe drumul de pământ, bunicel acuma vara şi-apoi suise în munte pe sub Măgura; ocolise Gurghiul, prin pădure, şi se oprise ziua la

Beica, în casa pădurarului, de se odihnise. Seara îşi continuase drumul prin Nadăşa, trecuse dealul la Mura şi, fără să intre în sat, urcase în pădurea din dealul Dumbrăvioarei, unde-l avea pădurar pe Drâmbă, fratele lui Rob.

Pe Drâmbă îl găsi acasă. Îl întrebă dacă se întâmplase ceva în zilele acestea şi Drâmbă îi răspunse că nimic nu se întâmplase, e linişte, se poate trece.

Vălean, urmat de Stoica şi fraţii Şuta, ajunse în marginea pădurii, cam pe la miezul nopţii. Era lună plină şi se vedea bine satul adormit, cu toate ferestrele stinse, şi hanul, iar fereastra de la odaia Mariei era luminată.

— Nu doarme, murmură Vălean.

Stoica îl auzi şi râse:

— Simte că vii şi te aşteaptă.

— O să vedem dacă mă aşteaptă, răspunse Vălean mormăit şi parcă toată voia lui bună s-ar fi sleit deodată. Nu-i plăcea o bănuială mai veche, care-i venise în minte iarăşi. Şi gândea: „Ea n-are de unde să ştie că vin, nu i-am trimis veste şi nici când m-am dus nu i-am spus cât am să stau şi chiar de-a simţit că-s pe-aproape, ar putea să mă aştepte pe întuneric – aşa, înţelege că nu doarme oricine vede fereastra…”

Încă până n-au pătruns în livadă, printre meri şi pruni descălecară. Mergând tot pe lângă gardul de nuiele cu streaşină, ajunseră la portiţa prin care se trecea în curte. Aici îi aştepta Guba.

— Ce-i, Guba? Cum îi vremea? întrebă Vălean.

— Nu-i rea.

— Cum îi? Bună?

— Ar putea să fie.

— Nu te prosti, că nu suntem la şezătoare.

Guba râse liniştitor:

— Nu-i mare lucru. A venit Cupariu, da-i singur. Au mai fost cinci jandari, da' i-a trimis acasă. A rămas numai el.

— Jandarii ăia nu cumva s-au dus ca să vie iarăşi înapoi, la un semn.

— A fost Cuc după ei şi i-a văzut c-au ieşit din Ernei şi-au cârmit apoi către Sângiorgi. Înapoi n-au venit, c-am fi primit noi un semn, că Fodor ăl mic a rămas în Bercul Turcilor, într-o căpiţă, care-i acolo în margine. Oricine ar trece pe drum, în orice parte, el îl vede şi-l aude, şi dă semn, cum s-ar văieta o ciuvică. Da' pân acum n-a dat niciun semn.

— Ai limbarniţă ca mâne-ta.

— D-apoi cu ea seamăn eu.

— Şi Cupariu unde s-a culcat?

— Nu s-a culcat. A cerut aseară odaie şi s-a dus s-o vadă şi nu i-a plăcut că fereastra dă în drum. A cerut alta. I-au dat-o. Aia care-i deasupra odăii jupânului. Nici aia nu i-a plăcut. A cerut-o pe aia care-i lângă odaia jupânesei. Apoi a băut cu jupânul. Au băut şi-au cântat. Apoi Cupariu a zis că se duce să se culce, da' nu s-a culcat. A aşteptat până a crezut că doarme toată lumea şi nu-l simte nimeni, da' eu eram sub scară şi-l pândeam, că mi-a spus jupânul şi l-am văzut cum s-a dus la uşă la

jupâneasa şi-a ciocănit, nu tare, da’ multă vreme, până când dânsa a întrebat dinăuntru: cine-i acolo? şi el i-a spus şi ea a întrebat ce vrea şi el a zis să-l lase înăuntru, da jupâneasa n-a vrut şi el a zis că face larmă şi sparge uşa şi trezeşte tot satul, că nu se lasă el descântat de două ori, că odată îi prea ajunge şi atâta a tot zis deschide, deschide, până ce jupâneasa s-a îndurat şi a zis, stai să aprind lampa şi-apoi îţi deschid şi să-mi spui ce tot vrei, şi el că mai bine nu aprinde lampa că ştii bine ce vreau eu şi nu-i nevoie de lumină şi dânsa că nu se poate şi a aprins lampa şi l-a lăsat să intre…

Vălean gândi: „O fi vrut să-mi dea de veste, să mă păzesc, de-aia o fi aprins lampa…” Întrebă:

— Când a fost asta?

— Cam de-o jumătate de ceas… Eu m-am dus la jupânul, că aşa mi-a spus dumnealui: tu să stai aproape de el, da’ să nu te simţească, şi vezi, de face vreo nebunie şi nu se lasă, bagi cuţitul şi apoi vii la mine, de celelalte, după aceea, am eu grijă, iar dacă se culcă sau altfel se poartă paşnic, vii şi-mi spui. Jupânul, dacă i-am spus cum a fost, m-a trimis aici: când vezi că lampa s-a stins, vii şi-mi spui.

— Bine, Guba, zise Vălean şoptit, cum vorbiseră şi până acum. Du-te şi-i trezeşte pe toţi şi spune-i şi lui Socol că-s aici şi staţi gata. Tu, Stoica, şi cu doi Şuta aşteptaţi sub fereastră. Aialalţi doi Şuta vin cu mine.

Vălean încă nu ştia ce are să urmeze din graba şi înfrigurarea care-l apucaseră. Se gândea numai că

trebuie să-l prindă acum şi pe Cupariu şi să-l facă înecat ca şi pe ceilalţi zicându-şi: „Nu-s eu de vină că-mi tot iese în drum, ca şarpele.”

Fără să facă vreun zgomot, intrară în crâşmă pe-o uşiţă pe care nu mulţi o ştiau, era ascunsă sub scară şi-o vedeai şi ziua numai când ajungeai la doi paşi, şi pe întuneric, Vălean sui cele câteva trepte spre odaia Mariei. Unul din Şuta rămase în crâşmă, celălalt pe ultima treaptă, jos.

Vălean se apropie de uşă ca umbra şi îşi lipi urechea, atent parcă să nu calce pe dunguţa de lumină ce albea pragul pe dinăuntru.

Ascultă şi nu înţelese ce auzea. Geamătul Mariei. Gemea ciudat, chinuit cumva, parcă se înăbuşea, horcăia şi scâncea subţire, dar nu într-una, ci icnind ca într-un plâns, cu pumnii pe gură. Şi-n toate s-amesteca un mormăit înfundat, un glas necunoscut. „Ăsta-i Cupariu!”

Încercă uşa, mişcându-i clanţa moale, încet, de-abia, de-abia. Şi clanţa coborî fără să se simtă şi uşa se deschise şi nu scârţâi.

Vălean o văzu pe Maria răstignită de-a curmezişul patului şi pe Cupariu deasupra ei. O apăsa cu tot trupul lui, cu o mână ţinea o perină pe faţa ei, cu cealaltă îi desfăcea laibărelul la piept. Femeia se opintea să scape, şi tot efortul ei se vedea numai ca o unduire zvâcnită, slabă a şoldului.

Vălean nu se ştie ce a înţeles din tot ce vedea. Se furişă iute, prelins, ca mâţa sălbatică, îl apucă pe Cupariu de guler, pe după ceafă şi-l smuci

deodată, aruncându-l până la perete. Cupariu se duse, împleticindu-se de-a-ndăratelea şi se izbi cu spinarea toată, bufni, şi capul i se lovi sec de zid, sună ca doaga. Şi înlemni cât ai clipi acolo, şi se uita buimac la ţăranul care-l îmbrâncise.

Maria când simţi că-i liberă, îndată aruncă perina şi se ridică repede, netezindu-şi poalele rochiei. Îl văzu pe Vălean şi ca nebună, gâfâind, şuieră:

— Aaaaa! Vălene! Omoară-l! Scapă-mă!

Cupariu pricepu ori numai se sperie, luă repede pistolul pe care-l pusese pe un scaun când se descinsese şi îl ridică spre Vălean. Maria sări înaintea lui, cu mâna înstinsă şi strigă: „Nu!” Glonţul însă pornise şi o nimeri în piept. Femeia tresări, se zgârci, parc-ar fi încercat să ascundă ceva la piept, să apere, şi căzu parcă lunecând.

Cupariu nu mai avu vreme s-o vadă pe Maria întinsă pe podele, cum deschide încă o dată ochii şi se uită nedumerită şi încearcă să-şi întoarcă faţa şi-apoi rămâne aşa; încă nu apucase să lase pistolul din mână ca să-şi apuce sabia, şi cădea şi el, alături, cu gâtlejul sfârtecat de pumnalul lui Vălean.

Când veni Şuta, care păzise la scară, şi Stoica se aburcă de-afară pe pervazul ferestrei, o văzură pe Maria zăcând pe jos, cam pe-o coastă şi pe ofiţer cu tâmpla rezemată de umărul ei, şi sângele gâlgâia ca din izvor din gâtul lui deschis.

Vălean sta lângă uşă şi se uita. Era ca împietrit şi alb tot la faţă.

Stoica întrebă!

— Ce-i?

Dar vedea bine ce-i acolo şi întrebase numai din zăpăceală.

Cu glas uscat, într-un fel de şoaptă, Vălean spuse:

— Aduceţi-mi-i pe Socol şi pe Guba. Da’ iute!

Pe urmă se aplecă şi-l împinse pe Cupariu mai încolo, până aproape de uşă, având grijă să nu se mânjească de sânge.

Socol veni îndată, tot legănat şi şovăit, cum umbla el de obicei, era numai în cămaşă şi se ţinea de brăcinar, nu reuşea să-l încheie, îi tremurau mâinile. Se uită la morţi, pieziş, ferit cumva, îşi făcu cruce repede, de mai multe ori şi se retrase într-un colţ cât s-a putut mai departe şi rămase acolo, în aşteptare, privind ţintă la Vălean.

Mult nu avu de aşteptat. Vălean îi spuse puţine lucruri, iar urmările se văzură dimineaţa, o parte, şi câte s-au mai putut afla, după aceea…

În zori se stârni oarecare alarmă la cazarma jandarilor. Veni gazda lui Cupariu să anunţe că s-a întâmplat ceva ciudat, calul domnului ofiţer s-a întors acasă singur, cu şaua sângerată şi cu sânge şi pe coamă. Stegarul Lomahidi, ca unul mai mare în grad, în lipsa locotenentului şi până avea să se trezească măria-sa comandantul, îl trimise pe sergentul Lenart, bănuind pentru început că locotenentul stă la adăpost pe undeva, burduşit după o încăierare pentru femei, cum i se mai întâmplase. Lenart cu încă patru jandari porniră în direcţia Reghinului, se ştia că în ajun, întorcându-

se dintr-acolo, Cupariu rămăsese pe undeva pe acest drum. Îl şi găsiră mai în sus de Ernei, la ieşirea din Bercul Turcilor, grămădit în şanţ, cum ar fi fost azvârlit de calul gonit într-un galop bezmetic. Când se apropiară de el, văzură că-i cu gâtul tăiat, jumătate. Alături în iarbă era pistolul lui, descărcat. La şold, sabia un pic scoasă din teacă. Lenart trimise înapoi, în goană, un jandar, care îl aduse curând pe Lomahidi. Începându-şi cercetarea la noroc, nu nepăsător, dar nici prea zelos, nu se bucura desigur, motive însă n-avea de supărare mare, Cupariu nu era de neam – tânărul şi delicatul stegar a şi dezlegat repede misterul, la Dumbrăvioara unde a găsit hanul cu susul în jos – cârciuma, grajdurile vraişte, pe Socol în odaia lui, legat burduf de scaun, cu gura plină de cârlţi, aproape fără suflare, pe Raveca, slujnica de la bucătărie, tot aşa, înfăşată ca un prunc, cu un gomoloţ de cârpe în gură; Guba şi Cuc, legaţi, vineţi, leşinaţi pe jumătate în cămăruţa lor de sub scară, sluga de la grajd, legat în iesle; într-o odaie din capăt, doi negustori şi alături într-o altă odaie oamenii lor, tot doi, singurii oaspeţi din noaptea aceea, s-aflau în aceeaşi stare, ţepeni şi aiuriţi, în legături strânse drăceşte. Dulăii din ogradă fuseseră adormiţi cu ceva, nu erau morţi, dar nu se lăsau treziţi nici acum.

Lomahidi şi-a închipuit ceva. După ce toţi cei găsiţi legaţi fură eliberaţi, stegarul îi strânse în crâşmă să le pună câteva întrebări, la care ei răspunseră cam rătăciţi, tot frecându-şi trupurile

care-i dureau.

Socol multe nu prea îşi amintea, că el mai băuse nişte vin aseară şi nu fusese tocmai limpede când se culcase; tâlharii intraseră peste el şi îl legaseră aşa de repede, încât abia mai târziu, când îl părăsiseră îşi dăduse seama. Nici slugile nu adăugară cine ştie ce; cam tot aşa fuseseră lucraţi şi ei şi mai pe nesimţite. Raveca doar zicea că ea se zbătuse, temându-se mai mult pentru cinstea ei (ceea ce nu prea era de crezut, dacă te uitai bine la ea, gândi micul ofiţer), dar degeaba se împotrivise, că erau tari ca taurii. Şi negustorii şi ajutoarele lor fuseseră împachetaţi cu aceeaşi repeziciune şi într-o tăcere deplină, fără niciun fel de vorbe, de unde se putea înţelege că nu erau în prima lor ieşire la drum şi că fuseseră mulţi, greu de ştiut câţi, n-a fost cine să-i numere, în niciun caz nu numai doi-trei, că n-ar fi răzbit.

Împuşcătura, se auzise şi aşa ceva parcă, însă nu toţi o auziseră, şi dacă fusese înainte sau după legarea lor, nu s-au putut înţelege, mai de crezut e că după aceea, altfel s-ar fi trezit înainte şi n-ar fi curs lucrurile aşa de lin, ar fi ieşit tărăboi.

În timp ce se vorbea de împuşcătură – s-a auzit, nu s-a auzit – Socol strigă deodată:

— Doamne, da’ Maria unde-i? Şi domnu’ ofiţer? Unde-s?

Lomahidi vru să ştie de ce fel de ofiţer îi vorba şi Socol îi spuse că aseară domnul locotenent Cupariu îşi luase o cameră să doarmă la han şi chiar şi cu el băuse vreo trei ulcici de vin, ar tebui să fie aici,

cum se poate că nu s-a trezit încă, du-te, Guba, vezi…

Lomahidi îi lămuri că nu mai e nevoie să-i caute, nici pe Cupariu, nici pe hangiţă, nu se mai poate ajuta, lui să i se spună doar dacă s-a furat ceva sau hoţii s-au jucat. N-a fost mult de numărat, tăştile negustorilor şi lada bătute-n ţinte de aramă şi lăcătuită de sub tejgheaua cârciumii şi cufăraşul cu încuietoare de oţel de sub pat din odaia lui Socol erau sparte şi deşerte. Hoţii luaseră cam nouă sute de zloţi în tot, de era să-i creadă pe păgubaşi.

Ceea ce bănuise Lomahidi s-ar fi potrivit. Tâlharii se ţinuseră după negustori, pierderea hanului nici nu era mare, vreo optzeci de zloţi, că Socol ţinea banii la Ciontea, în oraş; lotrii n-au ştiut că-i pe-acolo Cupariu; n-ar fi lovit, de-ar fi simţit; locul le era cunoscut, au izbit repede, unde n-au dat de împotrivire, s-au mulţumit să lege şi să scotocească. Maria se opusese, poate strigase ştiindu-l pe Cupariu în odaia vecină, că nici locotenentul nu se oprise la han numai de ostenit, şi-atunci o omorâseră. Cupariu, trezit de vânzoleală şi împuşcătură, văzând că nu mai poate s-o salveze, alergase după ajutoare, măcar pe făptaşi să-i prindă, fusese ajuns însă după câţiva kilometri, se bătuse, dar îl copleşiseră…

— Ei, să ştii că-mi pare rău de Kupari, a spus Telegdi, după ce Lomahidi îi raportase constatările şi presupunerile sale… Era de prevăzut că femeile au să-l vâre în bucluc, până la urmă. Da. Plutonierul Puni să se ocupe de înmormântare. Să

se tragă şapte salve de puşcă. Solda până la sfârşitul anului să fie dată familiei, dacă are. Tu preiei comdanda companiei. Am să propun avansarea ta, sper că ai banii pentru brevet. Până vine răspuns de la guvernământ, ai să faci rost. Ciontea împrumută oricât cu treizeci de procente dobândă... Aşa. Ia măsuri şi capturează-i pe ticăloşii ăia. Atunci n-ai să mai fii nevoit să împrumuţi.

La Drumbăvioara, alte cercetări n-au fost deocamdată. Se va înţelege îndată din ce motiv. Maria a fost înmormântată în cripta pe care o clădise Ştirbu în ţintirim şi în care îşi ţinuse, cât trăise, o parte din bani. Socol, rămas văduv aşa de curând după însurătoare, părea aproape hotărât să moară şi el, aşa de mult bea acum, şi lacom, ca de un pojar ce-l mistuia pe dinăuntru.

Jafurile care au urmat, vreo cinci într-o singură săptămână, au fost o nebunie a lui Vălean şi ar fi putut să strice tot şi chiar şi pe el să-l piardă.

Cât timp vorbise cu Socol, lăsându-i ce să facă şi să spună jandarilor când au să vină, nu se simţise nimic. Vălean se purtase ca de obicei, poate un pic mai încruntat, cu uitătura mai subţiată, când întorcându-se sau mişcându-se din loc îi vedea pe morţi. Guba alergase, cum i se ceruse, la Porumb, să-l trimită fără întârziere, la stâna lui Creţu; feciorii toţi, călări şi împreună cu caii de schimb, cu pistoalele pregătite, să vie la casa din pădure a lui Drâmbă, numai cu băgare de seamă, să nu observe nimeni, până a doua zi seara să fie toţi acolo. Cuc umblase şi-i trezise pe oamenii care s-aflau în apropiere, aşezaţi în casele cumpărate prin vecini, ştiuţi de lume drept arendaşi pe pământul hangiţei.

Apoi Socol şi Cuc şi Guba, după ce se întorsese, fuseseră legaţi şi lăsaţi cum se ştie. Până atunci, fraţii Şuta îi şi înfăşaseră pe cei doi negustori oaspeţi şi pe calfele lor şi pe Raveca, slujnica de la bucătărie, iar după aceea căraseră trupul lui Cupariu în locul în care avea să fie descoperit peste câteva ceasuri de sergentul Lenart.

În continuare, Vălean îşi petrecu ziua la Drâmbă, în casa lui de pădurar, întins pe-o laviţă, cu ochii pironiţi într-o grindă din tavan. Nu mâncă mai nimic şi bău numai apă de vreo două ori, când şi ieşi din casă şi se uită pe unde-i soarele; şi încă

părea liniştit. Vilma îl simţi şi îi veni în faţă şi el îi dădu zahăr şi o mângâie pe grumaz. „Mai aşteaptă, proastă”, îi spuse şi cu un ghiont, o trimise să pască.

Până-n prânz au venit şi feciorii chemaţi de la stâna lui Creţu; soseau, după cum îi îndrumase Porumb pesemne, pe rând, câte doi, câte trei, din mai multe direcţii, cu pistoalele ascunse prin desagi, la îndemână însă. Cum ajungeau, îl căutau pe Vălean. El se uita la ei şi da din cap, că bine adică şi câte unuia îi spunea ca şi Vilmei: aşteaptă!

Şi tot aşa până seara, a zăcut mai mult şi a tăcut tot timpul şi a stat ca nesimţitor. Ar fi rămas nemâncaţi şi oamenii de nu s-ar fi gândit Stoica. A cumpărat Drâmbă o oaie, din sat, din Mura, şi au fript-o înăbuşit, în pietre, într-o groapă, aşa în pielea ei, s-au ocupat fraţii Şuta, că se pricepeau; au fiert şi o mămăligă lângă ea, că de pită nu se gândiseră niciunul; iar de băut, s-au mulţumit cu apă din fântână.

Cam pe la scăpătat, Vălean ieşi şi se tot foi prin faţa casei, tot în tăcere. O fluieră pe Vilma şi-i strânse bine chinga, apoi îi vârî zăbalele în gură şi o încălecă. Se uită, parcă supărat la un stejar mare care crescuse acolo străin printre fagi, şi icni, parcă l-ar fi ars vreun junghi pe dinăuntru şi dând pinteni porni ca turbat, pe drumul către Ilioara.

Stoica strigă la ceilalţi, dar până să fie toţi călare cum trebuie, Vălean nu s-a mai auzit. Îl ajunseră numai când să pătrundă în Isla, de unde tot în goană, merseră împreună, tăiară peste deal şi

numai după ce trecuseră de Mitreşti se domoliră întrucâtva, că nici caii nu mai ţineau, osteniseră.

Continuară într-un trap mai blând, până se apropiară de Miercurea Nirajului şi sparseră conacul grofului Nyaradi, la vreo două ceasuri după ce toată lumea se culcase.

De n-ar fi fost fraţii Şuta, care ştiau mai demult regulile, nu se ştie ce s-ar fi întâmplat. Conacul era aproape de oraş, cam la jumătate de ceas de drum pe jos, în lunca Nirajului, sub poala pădurii.

După ce deschiseră poarta cea mare, de unde pe o alee cu tei, nici chiar aşa de lungă, ieşeai la drumul ţării, iar pe paznicul care venise somnoros să vadă ce-i îl legară de trunchiul unui copac, unul din cei patru Şuta lăsă oameni, la toate ieşirile, să păzească: nimeni să nu intre, nimeni să nu iasă.

De câini, tot un Şuta se îngriji. Se pricepea să-i amăgească şi să-i câştige şi-i hrănea apoi cu nişte carne care fusese tăvălită într-un praf anume, şi câinii adormeau până nici nu molfăiseră mâncarea de tot.

Argaţii şi birişii din curte fură adunaţi toţi, cu grijă, fără răutate, că s-au supus când au văzut pistoalele, într-un hambar şi încuiaţi acolo şi rămase un om să-i păzească.

Slugile din casă nu erau multe. Încăpură toate în bucătărie, unde stătură năucite, dârdâind, până la sfârşit.

Tot Şuta, doi dintre ei, nu se ştie care, aranjaseră şi aceasta, repede, cum ştiau ei să lucreze. Tot dânşii, după ce trecuseră de paznicul de la poartă,

îi puseră pe Vălean şi pe ceilalţi să-şi lege năfrămile sub ochi.

Pe conte îl ridicară din pat după aceea. Era bătrâior şi nici nu se gândi să se apere. Numai se ruga mereu, scâncit, ţinându-se de izmene, să nu-i trezească pe copilaşi, că se bagă spaima-n ei şi se îmbolnăvesc. Nici contesa n-a strigat. Ea era cât se poate de tânără, şi când a intrat Vălean şi a aprins lampa numai şi-a tras coperitoarea pe piept.

Luară numai banii, vreo mie de zloţi, şi podoabele doamnei, nu toate, numai aurul şi pietrele, care plăteau de zece ori mai mult ca zloţii.

Lucrul a mers repede şi în linişte, încât în oraş la Miercurea s-a aflat numai dimineaţa, când Vălean şi oamenii lui după ce trecuseră prin Beica, în goană, s-apropiau de pădurea cea mare, la Mociar, unde Creţu mai avea o stână.

Peste zi s-au odihnit. Oamenii au mâncat ce s-a găsit, brânză şi carne de berbec şi mămăligă, ca la stână, şi au primit şi câte o înghiţitură de rachiu, de la ciobani. Vălean însă nici acum nu s-ar putea zice că ar fi mâncat. A mestecat o bucată de carne un timp, ai fi crezut că n-are putere s-o înghită şi numai apă a băut. A tot stat rezemat de-un trunchi de stejar, gros cât să-l cuprindă numai trei feciori cu braţele întinse, şi s-a uitat cine ştie unde, ţintă. Mai târziu s-a mişcat, umblând uşor, prin jurul stânei, încoace şi încolo, parc-ar fi căutat ceva şi nu găsea. A ieşit mai târziu la un luminiş mai depărtat şi s-a tot uitat cum se schimbă un nor departe, atârnat de piscul Prislopului. Încruntat, s-a

răstit deodată, parc-ar fi fost beat şi-ar fi vorbit cu vântul: De ce nu mă ierţi? De ce tot dai în mine şi pe Teleghi îl cruţi? De ce nu mă slobozeşti odată de blăstăm, să-l prind şi-apoi să mă duc în lumea mea? Pe urmă s-a întors iarăşi la stână şi a rămas tăcut, rezemat de trunchiul stejarului.

Dintr-o margine a poienii îl urmăreau cu ochii Stoica şi fraţii Şuta, cam îngrijoraţi şi sfătuiau ceva în şoaptă, ei în de ei.

Tot aşa ca în ajun, aproape de scăpătat, Vălean şuieră de-o chemă pe Vilma şi-i puse şaua, strângând chinga cum trebuie, îi trase frâul peste cap şi după ce-i dădu zahăr, îi vârî zăbala între dinţi; nu plecară însă, Vălean arăta nehotărât sau cu gândul dus şi Vilma juca pe loc, bătea mărunt cu copitele dinainte, nervoasă, aţâţată, simţea că se întâmplă ceva, nu înţelegea de ce nu pornesc după ce erau pregătiţi şi parcă-l întreba pe stăpânu-său nechezând moale, dar într-una, stăruitor. Vălean însă nu-i spunea nici vorbele obişnuite, tăcea şi dacă nu-i auzea măcar glasul, Vilma devenea tot mai neliniştită şi fără stare şi au simţit-o şi ceilalţi cai şi tot ciuleau urechile şi adulmecau ridicând boturile în aer.

Porniră mai departe după ce se înserase, de astă dată la pas şi intrară în Gurghiu destul de târziu. Părea o paradă dintre cele mai paşnice, numai neobişnuită, acum după ce se întunecase. Nici cei doisprezece jandari, şi cu sergentul Sofron treisprezece, le şi zicea lumea sfinţii apostoli, n-au înţeles nimic până nu s-au pomenit legaţi de mese

şi scaune şi de paturi, într-o odaie a postului din capul pieţii, unde îşi aveau şi dormitorul.

Intrară apoi în casină, vreo şapte case mai în vale; aici la vreo cinci mese jucau cărţi domnii. N-au zis nimic nici ei, au scos toţi banii câţi îi aveau la dânşii, ba vreo doi s-au arătat bucuroşi să meargă acasă şi să mai aducă, numai să nu le facă vreun rău, să nu-i taie. Câştigul n-a fost mare, vreo două sute de zloţi şi încă vreo cincizeci, mărunţiş, în tejgheaua crâşmei. Apoi domnii se lăsară împinşi în pivniţă, iar Stoica încuie lacătul pe uşă, pe dinafară.

Mai mult au ridicat din banca jupânului Friss, cinci mii, gata număraţi în săculeţe pecetluite cu ceară. După cum se mişca şi se tot înclina în faţa lor zaraful, scos din aşternut de lângă nevasta rămasă legată acolo, ai fi zis că se bucură, că abia aşteptase să scape de banii ăştia păcătoşi, că-i pare rău chiar că nu-s mai mulţi; îl lăsară şi pe el legat, lângă vizitiu şi bucătăreasă, şi se adunară în capătul de jos al pieţii, după ce Stoica şuierase într-un anume fel, să-i cheme pe cei rămaşi pază în diferite locuri, mai în urmă.

Vălean se uită la piaţa largă, parcă tăiată cu o foarfecă ştirbă. Felinare pâlpâite adurmicau în faţa postului de jandarmi, la casină şi încă la vreo două case, fără să strice însă întunericul. Şi era linişte, de parcă toată lumea ar fi murit. Nici câinii nu lătrau.

— Ai crede că-s vrăjiţi, spuse Vălean cu ciudă cumva. Nu-i niciun bărbat să-mi iasă înainte cu

puşca, ori măcar cu parul...

Chiui lung, neaşteptat de subţire, o struni smucit pe Vilma, îi dădu pinteni şi porni în galop spre Reghin. Iar acolo avu parte de întâlnire cu bărbaţi.

La barieră încă treaba a mers uşor. Vameşul a ieşit somnoros, trezit de bătaia în poartă, obişnuit însă şi nu prea supărat, pentru că taxa de noapte se plătea îndoit. Luat repede de pe picioare, s-a lăsat în voia fraţilor Şuta.

Jupânul Walter însă, fie că era păţit, fie că din firea lui prudent, n-a deschis poarta, ci numai oblonul, mare cam cât o icoană de catapeteasmă. Vălean se aştepta şi la aşa ceva. Când bătrânul Walter se aplecă un pic, să vadă cine bătuse în poartă, Vălean făcu semn şi Şuta, unul dintre fraţi, care aştepta alături, se întinse repede şi apucându-l pe hangiu de subţiori, îl smuci, să-l tragă afară prin deschizătura oblonului. Îl şi scoase numai că Walter avea pistol, lucru la care Vălean nu se aşteptase ori nu se gândise de astă dată, şi chiar trase şi sub bolta mare a porţii focul sună ca o bubuitură de tun şi întreg hanul se răscoli. Până să intre Stoica prin aceeaşi deschizătură şi să deschidă canaturile mari ale porţii, oaspeţii din han şi slugile erau gata de apărare şi nu se speriară, degeaba năvăliră peste ei, împroşcându-i din pistoale. Traseră şi apărătorii şi chiar de nu nimeriră de la început, că Vălean stinsese lămpaşul de sub poartă, treziră oraşul. S-aprindeau lămpi prin ferestre, se auzeau strigăte întrebătoare şi răspunsuri şi nu mai avură încotro. Numai fuga mai

putea fi bună la ceva. Vălean strigă la ai lui şi se năpusti pe drumul Dedei, la întâmplare. La ieşirea din piaţă se ciocniră cu un pâlc amestecat, jandari şi orăşeni care aveau puşti şi le folosiră. Hoţii însă veneau tare peste ei, în cea mai mare goană a cailor şi despicară pâlcul subţire, că se înfiripase în pripă, al târgoveţilor, lăsând pe jos vreo câţiva, mai curând răsturnaţi de cai, decât nimeriţi de plumbi. Vălean pierdu un om, ucis sub poarta hanului şi încă unul, pe drum spre barierea din sus a oraşului, împuşcat de la o fereastră. Era lovit şi Stoica în coapsă. Morţii îi întârziară puţin, că Vălean nu-i lăsa niciodată, îi ducea legaţi de cai şi după ce ajungea la lărgime undeva şi putea să se oprească îi îngropa, spunea un Tatăl-nostru şi aprindea o lumânare, iar mai târziu plătea parastase pentru ei.

După ce-au răzbit afară din oraş şi a venit Stoica să-i spună lui Vălean că sunt toţi, oamenii rămaşi vii şi cai teferi şi cu cei doi morţi legaţi de caii lor, au mers tare până la prima cotitură, aproape de Suseni, acolo s-au oprit şi au aşteptat, ieşiţi din drum în nişte cucuruze, pe-un pic de măgură, dar nimeni nu-i urmărea. N-au stat mult şi au mers mai departe, la pas acum şi, la vad, sub Suseni, au trecut Murăşul şi au urcat în pădurea Idecilor; au găsit o poiană, mai la margină cu iarbă şi lăstăriş des, au pus oameni de pază şi au poposit. Caii nu i-au desşeuat, le-au scos numai zăbalele dintre fălci, ca să poată paşte. N-au aprins foc. S-au întins printre copaci, pe frunzele aşternute acolo de ani de zile, calde încă de peste zi şi moi ca un pat bun

şi unii au adormit; era vara-n toi şi roua se aşeza numai spre ziuă.

Vălean stătea şi acum tăcut şi se uita în întuneric. Lângă el, Stoica îşi schimba legătura de pe rană. Şi-o spălase cu rachiu din ploscă şi presărase pe ea praf de puşcă – obicei de la cătănie – şi o strângea într-o faşă nouă, ruptă din cămaşă şi suduia printre dinţi de durere. La sfârşit oftă şi râzând zise:

— Aştia ştiu că n-au fost vrăjiţi.

Vălean răspunse:

— Dacă ne gândeam un pic, puteam să batem tot oraşul.

— Dacă ne gândeam, îl ocoleam, spuse Stoica şi râse iarăşi, lungindu-se pe spate, cu braţele îndoite sub ceafă, drept pernă.

Vălean mârâi ceva neînţeles şi Stoica nu mai întrebă.

Curând se făcu ziuă şi văzură să sape groapa pentru cei doi morţi. După ce-i înmormântară, pe amândoi într-o singură groapă, înveliţi într-un ţol, pe la amiază se mutară mai la deal, mergând tot în marginea pădurii. Se opriră iarăşi după ce trecuseră de sat, pe dâmbul Bolţ. La poalele dâmbului era un fel de cătun, care n-avea nume, sălaşele porcarilor şi ciurdarilor lui Kerpinişan, groful de la Veţa.

Din locul în care se aflau, Vălean şi oamenii lui puteau să vadă bine castelul grofului; era o clădire masivă, cu ziduri de piatră, cu ferestre înguste ca bisericile săseşti, cu turn de pază şi foişoare de

luptă. Un parc întins ocolea castelul şi, în spatele lui, pădurea de stejar urca parcă până la cer.

— Ăsta ştiu că doarme fără frică. Gândeşti că-i cetate... spuse Stoica, fără vreun gând oarecare, numai cu admiraţie pentru un lucru bine făcut şi aşezat la locul lui.

— Cam aşa... murmură Vălean şi rămase cu privirile ţintă în direcţia castelului un ceas, poate chiar două şi nu se putea şti la ce se gândeşte.

Stoica adormise între timp, întins alături de el şi gemea prin somn când şi când; dormeau şi ceilalţi, mai toţi; numai oamenii de pază, vreo patru şi doi care grijeau de cai erau treji şi Vălean – care nici ieri nu dormise şi nici în cealaltă zi – ai fi putut să crezi că-i de piatră. Au avut şi noroc în vremea asta că nimeni nu i-a tulburat, nu s-a apropiat de locul în care se aflau nimeni, nici urcând din vale, nici coborând dinspre munte; a fost linişte şi s-au odihnit bine şi ei şi caii.

Până a venit seara, s-ar fi părut că Vălean se potolise şi niciunul dintre ei nu presimţise nimic. Ce gândeau anume nu se ştie, se cam învăţaseră de la stăpânul lor să tacă mai mult şi să vorbească numai câteodată.

Când se însera, Vălean le spuse să adune caii şi după ce îi aduseseră şi-i pregătiseră de drum, controlaseră chingile şi se uitaseră la potcoave, le spuse iarăşi să-şi încarce pistoalele şi să aşeze la îndemână, în coburi, plumbii şi pulberea, încă nu bănuiau ce are să urmeze.

Nici în momentul când ocoleau sălaşele,

coborând pe-o vale, acum secată, pe sub sălcii mari, cu frunzişul prăfuit, şi ieşeau la vad, la Murăş, încă Vălean nu le spusese ce are de gând.

Dincolo s-au oprit în luncă. S-auzeau până la ei moara mergând, vuietul apei în scoc, şi chiar câte o vorbă de om, ca un strigăt răzleţ, fără înţeles. Se vedeau şi luminile de la castel, câteva din odăile în care fuseseră aprinse lămpile. Câte o pală uşoară de vânt, clintind abia aerul, aducea din sat miros de fum din vetre, de mămăligă în fiert, de bălegar rânit proaspăt şi caii fornăiau simţindu-l. Vălean descălecă şi spuse:

— Lăsaţi caii să mai pască, dar numai pe-aici şi aveţi grijă să nu s-apropie vreun străin.

O lăsă şi el pe Vilma la păscut, apoi se aşeză pe-un trunchi de salcie. Când veni un pic mai târziu lângă el, îl întrebă pe Stoica:

— Tu ştii la ce foloseşte turnul ăla înalt?

— D-apoi la pază. De-acolo vezi până la Reghin, în vale şi până la Deda, la deal.

— Bun îi şi pentru pază, nu-i vorbă, da’ ce să păzeşti, că turcii de mult nu mai dau pe-aici? Şi nici tătarii…

— Şi ce-i dacă nu mai dau? Or dat cândva, atunci l-or ridicat. Acum de ce să-l strice, dacă este?

— Îl folosesc şi-acum… Da’ nu la pază.

— La ce-l folosesc?

— Este o fântână-n el, jos. Şi în pereţi îs coase cu vârful înăuntru şi tăişul în sus, prinse ca nişte spini, da mai lungi. Şi dacă bunăoară un iobag prinde un iepure şi-l mâncă sau face altceva ce-i oprit, îl

aruncă de sus, printre coase. Rămân numai zdrenţe de carne din el...

Stoica ascultă, fără să se mire şi nu zise nimic, după ce Vălean tăcuse. Iar după puţin timp tot Vălean adăugă:

— Mi-ar plăcea să-l arunc pe Kerpinişan acolo, să vadă şi el cum îi şi-apoi să-l întreb.

— Ce să-l mai întrebi? zise acum Stoica şi se mută mai încolo, să-şi aprindă pipa.

Dar Vălean, observând, îl opri. Îi spuse:

— Mai aşteaptă.

Tot la castel se uita. O fereastră singură mai lumina, clipind. Se stinse apoi şi aceea şi parc-ar fi fost un semnal aşteptat. Vălean se ridică în picioare şi zise:

— Adunaţi-vă cu caii. Batem la castel.

— Acum?! întrebă Stoica nedumerit.

— Acum, da, că mâine o să batem în altă parte, de-om mai trăi...

Stoica se uită la Vălean, prin întuneric, şi i se păru că râde. Nu râdea însă. Era încruntat şi se simţea dospit de-o mânie care nu-l mai lăsa..

Nici la castelul grofului Kerpinişan, însă, n-a fost după aşteptări. Aici n-au mers orbeşte, ci pregătiţi să fie bătaie, măcar Vălean era pregătit şi simţea nevoia.

Ocoliră mult prin vale şi se apropiară prin pădurea care învăluia din spate castelul, până ajunseră la zidul împrejmuitor. Găsiră şi ce căutau acolo, o spărtură pe care o lărgiră; intrară fraţii Şuta, ca umbrele şi pieriră în întuneric neauziţi.

După un timp se întoarse unul dintre ei şi zise:

— Treceţi mai în sus. Este poartă. Câinii i-am hrănit. Dorm.

Caii îi lăsară în pădure, în faţa porţii, păziţi de Stoica şi de încă unul. Fraţii Şuta, trei dintre dânşii, se duseră la grajduri, ce erau într-o curte în marginea dinspre sat a parcului.

— Acolo nu-i zid şi peste şanţul împrejmuitor este o podişcă, dacă ţin eu bine minte, le-a spus Vălean. Aveţi grijă să n-o tulească pe-acolo careva.

Toate au mers uşor, până să intre în castel şi Vălean se mira. Nu înţelegea cum de s-a lăsat groful nepăzit şi bănuia un vicleşug şi era tot mai fără răbdare, că – îşi spunea el – trebuie să se fi aflat de cele petrecute la Reghin. Kerpinişan aflase, desigur, însă de la jandari, care nu se ştie de ce, începuseră urmărirea în direcţia Dedei şi numai pe drumul ţării, fără să caute şi dincolo, pe ţărmul stâng. Groful nu s-a nelinişţit. A judecat în felul lui, bine. Tâlharii, când sunt hăituiţi, nu s-opresc să prade; chiar de s-or fi gândit să-l onoreze, în noaptea asta n-au cum să se întoarcă şi nici în zilele următoare; între lotri şi castelul lui sunt jandarii şi satele alarmate. Aşa că, după ce şi-a băut vinul, s-a culcat şi n-a lăsat pază în afara celei obişnuite, un om la poarta mare, într-o cămăruţă lipită de zid şi-un om la portalul din faţă al castelului.

Aceştia fură puşi la pământ şi legaţi strâns, cu gura înfundată cu cârpe, ceea ce fraţii Şuta ştiau s-o facă repede şi bine, după cum s-a mai văzut.

Surprinşi în somn, nici slugile din castel nu le dădură mai multă bătaie de cap. Numai groful se gândi că se poate lupta; cât era de buimac, în momentul în care intrară peste el, se rostogoli din pat cu destulă sprinteneală şi reuşi, până să se apropie de el, să scoată din scrinul de-alături, un pistol şi să tragă la nimereală, unde i se păruse lui că vede mişcare. Era, însă, întrucâtva emoţionat şi nu nimeri, le arătă numai, cu flacăra detunăturii, unde se află şi cu băgare de seamă fu făcut ghem şi înfăşat în cearşafurile smulse de pe pat. Puşcătura însă o trezise pe grofoaie, dacă dormea cumva; femeia începu să ţipe şi să cheme slugile. Conduşi de strigăte o găsiră şi pe dânsa şi o cărară legată lângă soţul ei. Feciorul contelui, un ţânc de cincisprezece ani, mai cu minte fu. El nu ţipă, ci se furişă nebăgat în seamă de nimeni în turn şi începu să bată toaca de alarmă şi să tragă focuri cu puşca şi cu pistolul. Curând se auzi clopotul bisericii din sat bătând în dungă, a primejdie, şi nu mult după aceea, murmur de glasuri multe bărbăteşti apropiindu-se şi câte o flintă descărcându-se în vânt, mai mult de sperietoare deocamdată pentru un duşman care nu se vedea şi poate sămânţă de curaj pentru cei care înaintau.

Vălean nu se sperie. Nu se duse nici el şi nici pe altul nu trimise după cel din turn. După cum bătea toaca şi se oprea între două detunături, îşi dădu seama că-i un singur om acolo şi prea curând n-avea să coboare – şi nici de-l prindea nu era un câştig, fiindcă în sat tot se auzise şi se ştia că la

castel se petrece ceva.

Nu-l îngrijora nici murmurul şi tropăielile şi acele rare puşcături care se auzeau încă destul de departe în vale, dinspre sat. Simţea numai un tremur pe dinăuntru, care putea fi şi de bucurie – au să năvălească ăia, şi are să se încingă un pic de bătaie.

Până atunci, stăpânindu-se, făcu altceva. Aprinse o lumânare şi se apropie de groful culcat pe covor – grofoaia fusese întinsă în pat – şi-i arătă pumnalul, iar cu mâna cealaltă făcu semn cum ar fi numărat bani şi fu înţeles; groful arătă spre scrin. Într-unul din sertare se găsi o lăduţie în care erau bani, nu mulţi, doar cei care urmau să fie cheltuiţi mâine-poimâine ori care se strânseseră de ieri-alaltăieri, cum e-n orice gospodărie, pentru un om sărac însă ar fi însemnat mai mult decât aurul lumii. Vălean vărsă zloţii şi ce mai erau acolo, mărunţiş, în două pungi şi le vârî în chimir. Tocmai atunci veni şi unul din feciori cu un sipet mic lăcuit şi încrustat cu sidef, îl aducea din odaia grofoaiei. Vălean îl deschise cu vârful pumnalului şi luă numai un şirag de mărgăritare, câteva inele cu pietre şi vreo trei brăţări mai groase de aur, bătute şi acestea cu pietre.

Îl căută un Şuta şi-i spuse: „Ăia-s la poartă.” Vălean stinse lumânarea şi ieşi din castel. Şuieră un semnal şi se îndreptă într-acolo, fără mare grabă. Lui Şuta îi spuse:

— Dă fuga la grajduri! Daţi drumul la cai! Aprindeţi-le la vreo câţiva iască sub coadă, ştiţi voi

cum.

— Ştim, răspunse Şuta şi se topi în întuneric.

La poartă era un alt Şuta cu vreo cinci oameni. Aşteptau pregătiţi, adăpostindu-se în dosul zidului. Dincolo, afară pe alee, se auzea mişcare, dar nu prea hotărâtă, un fel de bâjbâială şi murmurul de glasuri, acum mai aproape, dar mai moale.

— Ce-i cu ăia? Nu vin? întrebă Vălean în şoaptă.

— Vin încet. Se tem, răspunse Şuta, fără râs.

— Or fi oare jandari cu ei?

— N-aş crede. Nu s-au auzit decât flinte de vânătoare.

— O să vedem noi îndată.

La un moment apoi se făcu linişte peste tot. Nu ţinu însă mult, cât ai fi spus, mai grăbit un pic, Tatăl-Nostru... Şi deodată izbucniră chiote şi detunături de pistol şi se auziră trei sau patru nechezaturi sălbatice şi-un galop bubuit, parc-ar fi pornit în iureş un întreg regiment de cavalerie, mai la vale cu vreo trei sute de paşi.

Dincolo, pe aleea de intrare la castel se simţi un fel de susur de şoapte, vorbe gemute, paşi târşiţi, ale unor oameni, care vor, dar nu ştiu să umble fără zgomot. Şi iar fu linişte şi se zăriră, cât se putea noaptea, mogâldeţe ieşind de sub copaci, apropiindu-se, încă fără curaj, cu speranţa numai că drumul e liber. Erau peste douăzeci, poate mai mulţi.

Când ajunseră în dreptul porţii, se opriră iarăşi; canaturile grele de stejar şi fier se deschideau parcă singure.

Se auzi un glas, o şoaptă groasă:

— V-am spus doar că or fugit.

— Aşa cred şi eu, răspunse o altă şoaptă.

— Dacă-i un vicleşug? Mai bine să-i aşteptăm pe jandari.

— Pe dracu! Pân-la ziuă tot nu vin. Ce, lor nu li-i frică, aşa crezi? Hai!

Vălean încă mai credea că are să se bată. Umbrele mai înaintară câţiva paşi, tot aşa, cu grijă, ca printre ouă. Vălean descărcă un pistol, nu ca să nimerească, numai să vadă ce se întâmplă.

Mogâldeţele o şi rupseră la fugă imediat, fără să mai aştepte al doilea foc şi nici nu aveau să se oprească prea repede, judecând după sprinteneala tropăiturilor.

Vălean mai aşteptă, până ce nu se mai auzi nimic. Veniseră între timp şi ceilalţi Şuta şi mai mulţi dintre feciori, s-ar fi putut bate, gândea Vălean, şi cu o întreagă companie de jandari, dar nu se arătaseră. Şuieră ca să-i adune şi pe ceilalţi şi se întoarseră la cai, unde Stoica aştepta îngrijorat. Întrebă:

— Ce-i?

— O sfârlă! îi răspunse Vălean. Să mergem.

— Prin pădure?

— Ba nu, că prin nori. Ieşim la Săcal şi de-acolo om vedea.

— Nu eşti mulţumit?

— Poate c-am să fiu mâine.

De la Săcal, după ce au să se odihnească o zi, Vălean se gândea să urce spre Monor şi de-acolo,

pe undeva, să treacă la drumul ţării şi poate chiar în dealul Tecii, în pădure, să aştepte diligența; s-a auzit peste tot, desigur, de ieşirea lotrilor şi diligența are să fie păzită şi au să se bată, n-au să se lase uşor.

La Săcal însă şi-a schimbat gândul. Îi spuse cineva că se strâng jandarii la Deda şi fac goană mare să-i prindă pe hoţi. Îşi zise atunci: de ce să nu-i caut eu? Şi se întoarseră la drumul Dedei şi se întâlniră a doua zi spre seară cu jandarii mai în deal un pic de la Maioreşti, dar jandarii nu voiau să se bată. Trecuseră prin Veşa şi auziseră acolo că hoţii-s pe puţin o sută, şi se temeau, că erau şi ei oameni. Vălean înţelese din asta altceva, că jandarii au o poruncă – ştia că aşa se face în anumite împrejurări – să nu se bată, s-aştepte strâmtorirea tâlharilor undeva, într-un loc potrivit şi-acolo să-i strivească intrând peste ei mulţi, cu multe puşti şi cu ajutoare multe dintre ţărani şi chiar şi cetăţeni de la oraş, care vor, şi de-i nevoie şi cu armată.

Îşi spuse în sinea lui: aşa să fie, dar locul am să-l aleg eu. Şi se linişti deodată.

A ocolit Deda şi a trecut în munţi pe la Râpa, fără să lovească, numai speriind vreo doi crâşmari în trecere. Ceata a împărţit-o şi i-a dat loc de întâlnire pădurea de la Herina. Voia să lovească la Sărățel mai întâi, la moară; până atunci se gândea să se odihnească la Arcalia, la Cioată. Aici îl ajunse Ispas şi când rămaseră singuri, în odaia pentru oaspeţi, îl întrebă:

— Ce vrei tu, Vălene?

Vălean nu răspunse îndată. Supărat, tăcu o vreme, apoi se răsti:

— Cum m-ai găsit?

— N-a fost greu, cu urmele pe care le-ai lăsat…

— Da’ tu ştii ce s-a întâmplat?

— Am auzit. Am fost acolo. Am vorbit cu Socol. Destul de rău că s-a întâmplat. Da’ acum ce vrei?

Şi deodată Vălean nu mai păru mânios; murmură aproape în şoaptă:

— Tu ce crezi că vreau eu?

— Să pieri poate.

— Poate că aia şi vreau.

— Şi pe Telegdi îl laşi să scape?

— Telegdi-i jurat cu Satana. Tot alţii mor în locul lui.

— Chiar de-aia… Şi urmă mai târziu: Pe feciori, să ştii că i-am trimis la stâna lui Creţu, care au fost acolo şi pe ceilalţi la Dumbrăvioara. Stoica şi cei patru Şuta au să fie aici astă-seară. Am lăsat oameni peste tot pe drum, dacă are să fie vreo primejdie, au să vestească. Zic să mergi şi tu la stână şi să rămâi acolo oarecât, apoi mai poţi să te mişti după ce ţi-a creşte barba, ca negustor, cum ai mai fost, că jandarii nu bănuie nimic. Nici Cupariu nu bănuia nimic şi a pierit dintr-o prostie de om buiac

Vălean n-a răspuns. S-a răsturnat pe pat şi a stat acolo, cu faţa în sus, cu ochii deschişi, dar parcă fără să vadă, până s-a făcut întuneric.

Seara, l-a ascultat pe Ispas şi s-a întors la stâna

lui Creţu, însoţit pe drum de Stoica şi de fraţii Şuta.

XI

1

Hăituiala după Telegdi şi-o începu Vălean numai după ce trecuse şi iarna. Până atunci a locuit mai mult la stână. Şi-a lăsat barbă şi a scos la purtare iarăşi hainele de negustor bogat călător, a ieşit şi la târguri, a mers până departe, pe la Cluj şi pe la Arad, dar n-a mai fost ca înainte. A cam tânjit în vremea asta. Se tot gândea că Maria ar fi putut să scape; chiar atunci în noaptea aceea, dacă el îl omora dintr-odată pe Cupariu, fără să mai aştepte să vadă ce are să facă – ori de l-ar fi ameţit numai, n-ar fi fost greu, cu mânerul pistolului ori şi numai cu pumnul după cap, la vână – l-ar fi pus jos şi n-ar mai fi apucat să tragă; Maria ar fi rămas vie, iar pe Cupariu l-ar fi judecat după aceea…

O şi visa destul de des, că-i era dor după ea. O vedea în toate chipurile, cum o cunoscuse el, dar mai des aşa cum îl întâmpinase atunci speriată şi-i spunea şi în vis, de fiecare dată: „Ai grijă, Vălene, să te păzeşti…”

Se trezea şi-i părea rău şi gândea: „Uite că eu m-am păzit, şi ea îi moartă”.

Uneori putea să se gândească mai liniştit cum ar fi trebuit să facă el pentru ca să se întâmple altfel. Se gândea cum să facă adică, un plan – şi-l rostuia

cu cea mai mare grijă ca să reuşească în orice împrejurare, de parcă ar mai fi fost nevoie şi s-ar fi putut îndeplini. Ar trebui – îşi zicea – s-o trimită dincolo, în ţară, să-l aştepte acolo, un an trece repede, nu-i cât o viaţă, şi-apoi ar veni şi el şi s-ar găsi. Apoi se trezea şi înţelegea că-i degeaba, ea tot n-ar fi plecat singură acolo, chiar dacă el s-ar fi gândit la asta, fără el ea n-ar fi plecat, nici măcar pentru o săptămână; degeaba se mai gândeşte cum ar fi fost ceea ce n-a putut să fie altfel; pe Maria n-o mai învie la loc.

Câteodată îi venea chef să bea. Nu că ar fi dorit băutura – i se părea însă că de se îmbată, de se ameţeşte, are să se mai aline, dar nici când bea mai mult, cum nu-i plăcea şi-l scârbea şi bea în silă, tot nu cădea în starea aceea în care devii nepăsător la toate şi poţi uita şi că trăieşti şi că eşti om. Răul nu se topea din el, rămânea acolo ca un pietroi zgrunţuros şi numai atât câştiga că două zile după aceea era bolnav şi-l durea tot trupul.

A avat însă şi zile bune, câteva, când puteai să crezi că-i tot el, cel vechi. Se trezea mai limpede şi simţea tremurând în el neastâmpărul cunoscut. Şi n-avea ce face şi nu putea să stea pe loc şi-l lua la învăţat pe Spulber, care crescuse armăsar frumos şi sprinten şi destul de rău către străini. Îl alerga prin poiană, în lung şi-n larg şi-l deprindea cu mişcări neaşteptate şi neobişnuite la un cal. Era o muncă şi trebuia să stăruie mult şi mai uita de celelalte. Vilma, care se înstrăinase cu totul de Spulber, fusese mânzul ei doar, acum însă nu-i era

decât un cal oarecare acolo printre ceilalţi, îi urma când băga de seamă ieşirea lor, dar nu se mai arăta nervoasă şi nu mai încerca să se împotrivească şi să se îmbie ea, cu invidie – parc-ar fi simţit ce se întâmplă cu stăpmul ei şi ar fi înţeles că nu trebuie zădărât acum, ci lăsat în voia lui; numai la sfârşit, când vedea că muştrul se terminase, s-apropia mai mult de Vălean şi i se anunţa nechezând domol – şi, uneori, el îi şi punea şaua şi o mâna în figuri, pe care la făcea mai bine decât Spulber, cu ambiţie şi încăpăţânare şi apoi îşi primea zahărul cuvenit.

Şi aşa, mai pe-ncetul, starea aceasta încruntată i-a trecut cumva, ori s-a învăţat s-o îndure mai uşor, să n-o mai simtă şi ceilalţi. La ajutat şi Ispas, care venea la stână cât de des şi-i aducea ştiri din oraş, ce se mai întâmplă, mereu afla câte ceva despre Telegdi, ce mai face, pe unde se plimbă şi petrecerile la care se îmbată, şi despre fata aceea care-l stăpâneşte ca pe un căţel, cam tot ce se vorbea prin târg. L-a ajutat şi baciul Creţu cu tăcerile lui înţelegătoare. Chiar şi Porumb – de câte ori venea să-l vadă, şi-i povestea ce-a văzut el în foc aseară sau alaltăseară, o comoară şi alături era Vălean şi mai în spate o pălută albă cu porţi aurite, ori o pădure frumoasă şi-o casă mare, cu ferestre care străluceau şi o grămadă de copii care cântau frumos – şi-i spunea ce visase Roza, un câmp înflorit şi pe Guba cum sugea de la o capră neagră, că aşa făcea el când era mai mic, da-n vis, capra-i cu noroc, fiindcă-i neagră – iar la plecare lua pe

furiş câte ceva de-al lui Vălean, un nasture ori o năfrămuţă ori un fir de arnici din alesătura cămăşii, pe care apoi Roza le descânta cum ştia dânsa, ţigăneşte. Şi timpul trecând l-a ajutat, aşa cum toate le spălăceşte încet, încet şi nimic nu iartă.

Iar la han, la Dumbrăvioara, nu s-a mai dus decât o singură dată, dar asta mult mai târziu, după ce se socotise cu Telegdi şi alte multe lucruri se mai întâmplaseră între timp.

2

Primăvara, cam la vreo săptămână după Paşti, într-o zi vântoasă şi cu cerul supărat, când Ispas nu se aştepta, nu sperase că s-ar putea întâmplă aşa ceva, Vălean veni la el ziua în amiaza mare; Ispas şedea pe-un scaun lung de şelar, în dreptul ferestrei şi cârpea nişte căpestre, iar Saveta spăla vasele. Se auzi tropot de cal apropiindu-se, portiţa lovindu-se de stâlp şi-ndată apoi un ciocănit afară, la uşa tinzii.

Până Saveta să-şi şteargă mâinile şi să iasă, Vălean şi intră, iar femeia se smeri deodată şi se retrase în colţul de sub icoană. Ispas se uită mirat, dar bucuros altfel.

— Să trăieşti, Ispase, şi tu, Saveta, bine v-am găsit! le strigă.

— Hristos a înviat! zise Ispas, cumva fără să-şi dea seama, din obişnuinţă.

— Aşa-i, că doar ai dreptate, am şi uitat... Adevărat c-a înviat! Şi trecând repede îi sărută pe amândoi după datină şi adăugă între timp: Şi vă mulţam de pască şi de ouă roşii. Le-am mâncat cu feciorii şi ne-am bucurat. Au fost bune. Şi vinul a fost bun. Pe urmă se aşează la masă şi se uită la Saveta: Voi, cum văd, aţi şi mâncat de-amiază... Poate a mai rămas ceva şi pentru mine... Nu-mi

trebuie mult, da’ azi n-am mâncat. Am uitat să mânc.

Ispas îi spuse că nu-i niciun bai chiar de-i trebuie mai mult, că har Domnului, mâncare este destulă, iar Saveta dădu numai din cap, adică aşa-i, se găseşte, de zis însă nu zise nimic, parc-ar fi avut canon să nu vorbească un timp – şi ieşi repede şi tot repede se înapoie cu faţa de masă şi cu un blid.

Aşteptând răbdător, Vălean se întoarse către Ispas.

— N-ai mai venit să mă cauţi, au trecut trei săptămâni de când n-ai mai fost pe la mine şi uite că mi s-a făcut dor să te văd…

— D-apoi că n-am putut să merg, că au fost sărbătorile şi a trebuit să stau tot mereu pe-aproape, să trag clopotele, ştii doar cum îi…

Ispas simţise de la început o schimbare la Vălean – înţelegea că-i vesel sau măcar trecut dincolo de supărare, se scuturase de ea, o lăsase în urma lui – şi numai din vorbele lui, cum sunaseră, cum ceruse el de mâncare şi-i sărutase amintindu-şi de datina iertării, înseamnă că-i bine acum, se înseninase, altfel însă tot încruntat era, ca de obicei, cu privirea lui rece, de om rău, aspru, care a uitat de blândeţe pe lume.

Saveta aduse mâncarea şi o puse în blid şi iar ieşi, grăbindu-se, nu se ştie de ce, poate găsise de lucru, pe-afară, ceva care nu se mai putea amâna sau numai se sfia de încruntarea lui Vălean, pe care n-o cunoştea şi despre care îşi făcuse o altă părere ori poate nici atât, voia numai să-i lase pe

bărbaţi singuri, să discute netulburaţi de-ale lor, care pe dânsa n-o interesau.

Vălean parcă n-ar fi observat intrarea şi ieşirea şi toate mişcările femeii şi nici nu se uită la mâncarea pe care o ceruse. Îi spuse lui Ispas, privindu-l cu ochii mijiţi, şi-n glasul lui tremura ceva:

— Eu m-am gândit la un lucru, Ispase. Şi de-aia am venit să-ţi spui, poate vrei să ştii şi tu…

Ispas rămase tăcut, măcar că voia să ştie, dar încă nu era convins că-i un lucru dorit; s-ar fi putut să fie ceva nedorit, o toană de-a prietenului său, şi de aceea nu zise nimic, aştepta.

— M-am gândit să-l scoatem pe urs, urmă Vălean şi iarăşi Ispas auzi ceva, ca un tremurat îngânându-se în vorbele ce-i veneau în ureche şi răspunse încă prudent:

— D-apoi să-l scoatem, dacă zici, da’ şi altfel, vremea-i potrivită, că uite, doar îi primăvară şi-i cald afară şi-s flori.

— Aşa, Ispase, să-l stârnim să iasă de la vizunie şi să-l prindem. Să-l ducem şi să-l învăţăm să joace.

— D-apoi aşa cum zici, să-l stârnim să iasă şi apoi celelalte se pot face mai uşor. Tu numai să spui ce vrei să faci şi cum crezi că trebuie să facem lucrul ăsta şi-l facem.

— Las-c-am să-ţi spun…

Vălean numai după aceea începu să mănânce şi Saveta parc-ar fi simţit de-acolo de unde se afla ori poate că pândise din tindă, apăru cu un canceu din care turnă vin în două ulcici şi ieşi iarăşi, tot

grăbindu-se.

Vălean mâncă bine, cu poftă, bău şi două ulcici de vin, cum ar fi băut apă, de sete. Tot aşa era şi acum, încruntat, cu faţa parcă împietrită în încruntarea ei veche, cum Ispas îl cunoştea, se obişnuise să-l vadă mereu aşa şi să nu-l mai îngrijoreze, de multe ori nici nu mai observa; o oarecare înfrigurare însă se simţea în gesturile lui Vălean, în toate mişcările mărunte pe care le face un om când stă la masă şi mănâncă, cum se întinde să ia pâinea şi o frânge, cum taie carnea cu cuţitul, cum mestecă parcă foarte atent să macine bine totul – şi parcă nici înfrigurare nu se simţea, ci mai multă stăpânire ca de obicei, forţa pe care o ai în trup şi ţi-o ştii şi te joci cu ea, aşa puţin, o foloseşti şi pentru lucruri unde nu-i nevoie de forţă, dar e plăcut să vezi cât eşti de puternic. „Da, poate-i încordat acum”, gândea Ispas, în momente de acestea eşti întotdeauna încordat, chiar dacă nu te temi, chiar dacă nu poţi să pierzi, aşa se întâmplă, că eşti om doar, n-ai ce-i face. Ispas cunoştea şi el starea asta, îl încercase şi pe el nu numai o dată, el însă nu se ştia ascunde, pe el oricine îl ghicea, vedea că-i încordat şi înfrigurat – numai la început, până când lucrul încă n-a fost pornit, că după aceea se ţinea calm, parcă nepăsător şi când vedea gura pistolului căutându-l – dar pe Vălean nu-l poţi ghici, dacă nu-l cunoşti bine, dacă n-ai trăit multă vreme în apropierea lui.

Şi aşa, pe încetul, Ispas deveni nerăbdător să afle, îl furnica şi pe el ca un fior de emoţie, dar nu-l

îndemna nici cu o vorbă pe Vălean să spuie. Aştepta tot mai încordat, parcă s-ar fi prelins şi în el starea pe care gândea că o ghicise şi poate într-adevăr o ghicise la prietenul său.

Pe urmă Vălean îşi spuse planul la care se gândise, cum au să-l stârnească pe Telegdi, să-l întărâte, să-l scoată din fire, cum au să dea izbituri dese şi repezi, în locuri neaşteptate, cu întreruperi şi reveniri şi întoarceri ca de vârtej de vânt şi nimeni să nu înţeleagă nimic, să fie spaimă prin întreg comitatul şi Telegdi n-are să rabde, are să se înfurie; atunci are să fie momentul lui Vălean, are să cânte el şi Telegdi are să joace, are să-l poftească la mijloc: no, măria-ta...

Era ca un război, unul mai mic, dar cu de toate, adevărat, ceea ce pregătise Vălean, cu atacuri şi retrageri prevăzute, în locuri căutate anume, bune pentru ciocniri, pregătite de Dumnezeu pentru ca să moară oameni acolo, împuşcându-se, sfâşiindu-se cu pumnalele, zdrobindu-se cu topoarele... Are să fie greu, ei sunt mulţi, sunt mai bine de-o sută şi se pot spori, pot cere şi soldaţi şi ajutoare din alte părţi, iar noi putem socoti poate cam cincizeci, că unii, ca Porumb ori Fidileş, ori chiar Copăcean, nu-s buni de scos la harţă... N-am să-i pot bate niciodată, aşa ca să nu mai fie, dar nici nu vreau să-i bat şi nici să-i omor pe toţi, măcar că au să moară destui, şi de la ei şi de la noi, numai pe Telegdi vreau să-l prind şi numai viu; în el n-o să puşcăm, o să-l ferim...

Ispas asculta atent. Îi plăcea planul şi se bucura.

Gândea: uite, a stat el acolo supărat şi năcăjit şi lovit în suflet, da’ tot n-a uitat nimic şi nu s-a muiat; ca un lup a stat, care-a fost sfârtecat de ceilalţi şi s-a ascuns să-şi lingă rănile, să şi le vindece şi-acum a ieşit iar, şi mai rău, mai înveninat, să sfâşie mai tare.

Asculta şi i se părea cumva că a şi început, locurile pomenite le cunoştea şi el bine. Şi văile cu pădure, şi râpile în care aveau să aştepte pândind, şi satele prin care au prieteni, erau tot locurile lui Vălean, care aveau să-l apere şi să-l ajute. Spuse la sfârşit, când se părea că Vălean terminase de vorbit:

— Înseamnă că începem.

— Începem dară, răspunse Vălean, dar nu chiar acum.

— Da când? Acum îi cald. O să înceapă şi el să mai umble la plimbare, să-i aflăm drumurile..

— Să i le aflăm.

— Poate-şi scoate ibovnica la vie, iarăşi. Acolo ar fi mai uşor.

— Încă nu mă grăbesc. Dacă el se grăbeşte să mă găsească, eu nu mă supăr. Îl primesc şi-acum, dacă vrea, din partea mea nu-s grăbit.

Ispas nu-l credea că poate fi aşa de liniştit, când el simţea până-n buricele degetelor fiori mărunţi, ca o mâncărime, aşteptarea în pândă, parcă ar fi fost acolo, la cotitură, ascuns sub tufă, nevăzut de nimeni, gata să sară. Poate-i şi Vălean tot aşa, şi numai de-aceea se vede liniştit, fiindcă se încrede, ştie că nu poate pierde; aşa, când ştii că nu poţi

pierde şi că toate au să se întâmple după cum vrei tu, atunci poţi sta liniştit, chiar dacă te trec fiorii.

— Poate că am să-ţi cer să-l laşi pe popa Chirilă, mai spuse Vălean în continuare.

— Am să-l las.

— Nu azi. Am să-ţi spun eu când.

— Când ai să-mi spui, am să-l las.

— Şi să te muţi de-aici.

— Unde zici tu am să merg, ce-ai să zici am să fac.

— La Bălăuşeri, în casa aceea care-i peste drum de han. Are şi vie, tot pentru tine şi ceva arător deasupra, până-n pădure. Ai să sameni ceva, poate cucuruz.

— Am să mă fac iar ţăran.

— Cam aşa. Casa asta s-o vinzi.

— Bine.

— Nu în grabă. Copăcean rămâne aici, până una, alta, are s-o vândă el, după aceea, de nu găseşti cumpărător îndată.

Discutând aşa, se mai linişti şi Ispas. Când ieşiră să treacă la Copăcean, se simţea ca în oricare altă zi, parcă abia s-ar fi trezit din somn şi se uită cum îi vremea pe-afară şi se întreabă: ei, ia să vedem ce mai am de făcut pe ziua de azi.

3

Şi acum începu goana pentru capturarea lui Telegdi, aşa cum o gândise şi o plănuise Vălean, ca un mic război.

Cam la o săptămână sau două de la Duminica Tomii, uneori mai târziu, după cum îngăduia vremea, începeau în tot Ardealul maialurile, balurile din luna mai, la modă mare pe-atunci printre grofi, care deprinseseră obiceiul de la fraţii lor austrieci, primit şi de domnii mai mici de la ţară şi de prin oraşe, preluat în cele din urmă şi de târgoveţi – negustori, meseriaşi, funcţionari, care îi imitau bucuros pe mai mari. Sălile îmbâcsite, în care căldura de la sobe şi din trupurile mereu în mişcare te dospea, fumul de la pipe şi mai noile ţigări şi praful din podele te sugruma, iar mirosul de petroleu şi sudoare şi sulimanuri topite îţi râncezeau nările pentru trei zile, erau părăsite,

până avea să vie iarăşi toamna cu ploi şi răcoare. Mesele se întindeau pe sub copaci, în parcuri, în crăci s-atârnau lămpaşe, pe pajişti se întindeau covoare groase, să nu se împiedice doamnele şi domnişoarele în timpul dansului şi să nu-şi înverzească trena, târând-o pe iarbă de-a dreptul, lăutarii erau pitiţi prin boschete, şi aşa se petrecea plăcut, în miros de flori, sub adiere de zefir.

Şi tot aşa cum unele baluri de iarnă deveniseră vestite, ca sărbători la care era o cinste deosebită să fii invitat, şi maialuri se aleseseră câteva, de renume, cunoscute şi râvnite de toată lumea. Le cunoştea şi Vălean, avusese timp să le înveţe, iar acum se gândi că sunt un prilej care trebuie folosit.

Mai întâi lovi la Sâncari, la groful Venczédi Kenyeres. Balul se ţinea în parcul castelului, aşezat ca o pădure frumoasă şi îngrijită grădinăreşte în lunca Murăşului; se strângeau aici tot ce era mai vestit şi mai de neam în întreg comitatul, ba veneau familii şi din alte părţi, din Cojocna şi de la Deva şi de prin părţile Bistriţei şi de la Braşov şi din Ciuc, din Secuime; soseau în alaiuri bogate cu trei zile mai devreme, să aibă timp de pregătire şi domnii să mai tăifăsuiască la casină, jucând cărţi. Unii aveau case în Târgul Murăşului şi locuiau acolo, găzduindu-şi rudele mai apropiate, alţii veniţi mai de departe, erau primiţi chiar în castel, că erau odăi destule.

Sâmbătă, cam de pe la ojină, când căldura zilei se mai stâmpărase, începură să curgă căleşti trase de câte patru şi câte şase cai, după cum permitea

titlul şi vechimea şi rangurile deţinute în dregătorii şi la curtea împăratului, urmate de trăsuri în care se aflau slugile şi bagajele, escortate de gărzi călări, care mai mult curăţau drumul de prostime şi gură-cască, decât păzeau cortegiul. Drumul era din vreme şi după aceea mereu stropit, ca să nu se ridice praful; în sate, pe uliţa de trecere, casele şi gardurile iobagilor erau împodobite cu covoare şi scoarţe şi cu crengi de brad anume aduse, ca să ofere un tablou frumos invitaţilor şi de pe acum să le dea o dispoziţie veselă.

La castel, după obicei, invitaţii fură primiţi dintâi de majordom şi o armată de cameriste, foarte cuviincios încostumate, care-i conduseră, pe rând cum sosiseră, în camerele lor, să se primenească. Până aveau să se adune toţi cei chemaţi, până femeile îşi dregeau obrajii şi ochii şi buzele de sulimanuri, şi îşi cercetau în oglinzi cutele rochiilor, căderea buclelor şi bijuteriile, domnii care pierdeau mai puţin timp cu pregătirea se regăsiră prin diferite unghere ale parcului, la mese trase la umbră şi îşi începură conversaţia, mai sorbind din băuturile aduse întruna din gheţărie.

Atmosfera era potolită, de aşteptare calmă, tarafe tăinuite nu se ştie pe unde presărau peste oaspeţi cântări mai duioase, legănate lin, când mai săltate, dar nu prea mult, aşa uşurel, răspândind un dulce iz melancolic, foarte plăcut acum în momentele dinaintea petrecerii.

Un semnal discret, mai mult presimţit, ştiut totuşi, se stârni în clipa în care se aprinseră

lămpile, aproape deodată, în toate încăperile castelului, în chioşcurile din parc, în boschete, în crăcile copacilor, deasupra meselor, a băncilor; un oftat lung, de tresărire şi domnii toţi, de peste tot, se grăbiră să-şi caute doamnele şi fiicele, să le conducă în parc, unde avea să urmeze, în câteva minute, primirea. Se formă curând o largă jumătate de cerc, în care familiile se înşiruiau după cerinţele etichetei, şi un murmur de emoţie se auzi, orchestra din balcon cântă marşul lui Rákoczi, ceva mai domol decât obişnuiau s-o facă fanfarele, şi pe scara de marmură albă a intrării de gală, coborî venerabilul grof Venczédi Kenyeres Zsiga, cu părul în cap tot alb, cu mustaţa groasă ca din fuioare, albă şi ea, cu barbă de profet, neiertată nici ea de zăpada vremii. Avea optzeci de ani pe atunci şi avea să mai trăiască douăzeci, să aibă timp să-şi scrie memoriile toate şi să îngroape cam jumătate dintre moştenitori. Păşea destul de drept, numai puţin zvâcnit, ducându-şi de braţ pe cea de a doua soţie, mult mai obosită la cei şaizeci de ani câţi îi avea, zice-se. Urmau cele două fete şi feciorul, ginerii şi nora, nepoţii şi nepoatele cu soaţele şi soţii lor, şi parcă o strănepoată pătrunsă în vârsta vrednică de bal. Pe ultima treaptă, groful cel bătrân se opri, iar urmaşii lui trecură înainte şi se amestecară printre oaspeţi. Marşul conteni, se întinse liniştea, contele spuse:

— Dragii mei, mă bucur că mi-aţi făcut onoarea să veniţi la modesta mea petrecere. Poftiţi şi gustaţi din bucatele mele şi din vinul meu şi după

aceea o să dansăm un pic şi o să mai fie şi alte distracţii să nu vă plictisiţi şi să fiţi mulţumiţi.

Se aplaudă reţinut, după cuviinţă, şi măria-sa trecu încet dintr-un cap în altul al şirului şi strânse pe rând mâna fiecărui oaspete, în timp ce soţia sa, doamna Katalin, le săruta pe doamne şi pe domnişoare. Pe urmă, tot în ordinea statornicită, se aşezară la masă, fiecare în locul ce-i fusese dat. Cina dură vreun ceas-două şi începu balul, cu marele cotilion, deschis de însuşi stăpânul casei; nu-l conduse însă decât trei-patru paşi, până la prima mare reverenţă, după care transmise cu bunăvoinţă mâna soţiei sale în dreapta contelui Tothfalusi-Brodi, care bătea şi el vreo şaizeci şi cinci de ani şi într-un trecut nelămurit fusese amantul sau măcar curtezanul pe faţă al Katalinei; acum era un bărbat gras şi enorm, care gâfâia şi transpira; gemea când a trebuit să îngenuncheze învârtindu-se pe loc după rotirea în cerc a contesei şi, ridicându-se, întârzie un tact întreg, încurcând ritmul întregii procesiuni şi-atunci se uită la femeia odinioară iubită, ca spânzuratul la călău, iar domnul conte Kenyeres care aşteptase momentul, oprit într-o margine, într-un grup de amici şi alţi linguşitori, spuse cu înţelepciune ceea ce toţi aşteptau, fiindcă de vreo zece ani se repeta ca-ntr-un ritual: „Poftim! Ce schimbători sunt bărbaţii! Mai ieri-alaltăieri o adora, şi-acum ar fi în stare s-o înghită pe nemestecate…” Hohotele de râs ale grupului aproape acoperiră orchestra şi contele Brodi, care cunoştea motivul hazului, mai greşi un

tact şi-atunci groful Kenyeres spuse, mângâindu-şi barba albă de apostol; „Domnilor, poate sunteţi dispuşi să ne jumulim unii pe alţii, prin mijlocirea unui nevinovat taroc”, şi fără să aştepte răspuns, strigă unui valet: Cărţile! Iar altuia: „Mi s-a făcut sete, mă, bivole!” Toate acestea însemnau că groful Venczédi Kenyeres Zsiga se afla în voia lui cea mai bună. Balul continuă cam despărţit pe pâlcuri. Tinerii se aleseseră dintre cei vârstnici şi se aruncaseră în polci, mazurci, ceardaşuri, până ce ameţiră şi-atunci fetele cerură un cadril, oricum, mai potolit – obosiţi totuşi – se opriră pentru un timp ca să joace gajuri, tot neastâmpăraţi, că altfel nu-i lăsa vârsta. Doamnele se grupară după simpatii şi nevoile bârfei, domnii la cărţi sau numai la mese cu băutură. Se întâmplară şi unele mici incidente, din pricina câtorva cameriste mai puţin virtuoase... Şi toate s-ar fi desfăşurat după obicei, de n-ar fi tulburat petrecerea Vălean...

„Nu cred că aş fi păstrat vreo amintire de la acest maial, notează groful într-un scurt pasaj în cel de al paisprezecelea volum – din şaptesprezece – ale memoriilor sale, că le ţineam an de an şi cam la fel se petreceau lucrurile de fiecare dată, acum însă ne-a conturbat distracţia un tâlhar valah, al cărui nume cred că l-am ştiut, dar între timp l-am uitat şi nici n-are importanţă. Trecuse de miezul nopţii. Habar n-am ce făceau musafirii mei – s-auzeau muzici, şi cântece, şi râsete ca la orice bal. Eu jucam taroc; norocul se lipise de mine şi nu mă mai slăbea, ca în piesa în care unul face contract

cu dracul; îmi cădeau figurile ca la comandă, de parcă singur mi-aş fi scos cărţile din mânecă; îi curăţasem pe toţi, unul nu mai avea în pungă măcar o piţulă găurită. Grohăiau toţi ca porcii în jurul meu şi cereau într-una să fie schimbate cărţile. S-au perindat vreo treizeci de rânduri de cărţi. Teleki Bela îmi lăsase zălog lunca din Nazna şi moara şi cinci perechi de boi pe deasupra şi tocmai dezbăteam preţul viei din Râpi care urma să intre în pot. Benczédi András îmi lăsase dâlma toată, până la Murăş, cam tot ce-i mai rămăsese din moşia de la Chinari, iar Szenthelyi Miki, pe care noi îl porecliserăm cerbul de rasă (de la nevastă-sa, Karola, care pe lângă el îi mai avea şi pe Borostyán Aladar, comandantul de honvezi, şi pe tânărul Czeglédi, secretarul ispanului de comitat, ba se mai vorbea că din când în când se mai împreuna şi cu vizitiul, care era într-adevăr fecior frumos şi zdravăn). Miki aşadar pontase casa şi grajdul cu cai cu tot şi cu trăsuri de la oraş şi acolo i-au rămas, în pot, Véydán – tânărul, dacă bine-mi aduc aminte, îmi datora pe cuvânt de onoare cinci sute de zloţi, cam ăsta-i câştigul ce mi-a rămas, poate mai mult, au trecut trei ani de-atunci, mărunţişul l-oi fi uitat fiindcă toţi banii ce puteau fi număraţi s-aflau morman în faţa mea, peste douăzeci de mii de coroane – numai pentru monezile de zece, bătute încă de Iosif I, şi la mare preţ şi-acum, a trebuit să trimit după o măsuţă s-o am alăturirea – iar hârtiile verzi şi roşii, încă noi, dar pătrunse bine în afacerile şi comerţul mare, arătau

grămădite dinaintea mea ca sălăţile şi lobodele pe taraba unui zarzavagiu. Mă gândeam oare pe care dintre ăştia are să-l lovească damblaua şi ce bine am să râd când l-oi vedea căscând ca peştele scos din apă. Şi mă gândeam să-l provoc pe Béni Eduard, codoşul lui Pernécki, care încă de pe atunci începuse să se drăgostească cu băieţandri plătiţi mai scump decât actriţele de la Pesta, ba chiar şi decât călugăriţele exilate de la Roma la Sárospatak, să-i promit pricoliciului douăzeci de zloţi ca să-şi pună nădragii şi cizmele pe masă, să rămână în izmene şi desculţ şi să cearâ la dans pe hoaşca lui Bornémisza, chioara, s-o văd cum leşină şi cum laşul de bărbatu-său se preface a fi aşa de beat, încât nu înţelege nimic; aşa ieşea el din toate încurcăturile. S-ar fi stârnit o mişcare şi nişte ţipete, mai mare dragul. Ne-am fi prăpădit de râs. Mă înveselea teribil, încă mai înainte să-i fi dat drumul şi cred că de-aceea îmi şi aduc aminte. Şi pentru că tocmai atunci, în momentul în care mă pregăteam să-i zic lui Béni, mă cufuritule, vrei să-ţi dau douăzeci de zloţi să mai pontezi şi tu? a trăsnit peste noi afurisitul de valah cu banda lui, altfel îndrăzneaţă şi pricepută de minune în meserie, că s-a mai vorbit şi după aceea de ea.

N-am mai ajuns să zic nimic, totul a rămas o frumoasă intenţie, cum frumoase sunt toate intenţiile neduse la capăt, degeaba o regret azi, n-am mai avut ocazia s-o reiau, nu mai ştiu din ce motiv.

Ne-am trezit înconjuraţi de vlăjgani, în iţari, cu

năfrămi negre legate pe faţă, sub ochi, cu câte două pistoale în mână.

Dracu ştie cum au intrat şi când, dracu ştie cum au ţinut în mână mulţimea de bărbaţi care mă onorase cu prezenţa ei, cum le-au convins pe femei să tacă mâlc şi să stea ca sfintele, nu pot să-mi dau seama, nu-mi pot aminti de erau mulţi, trebuie să fi fost, altfel rămâne un miracol totul.

Eu nu mi-am pierdut calmul. Am trecut, la viaţa mea, prin altele şi mai şi, dar tot nu mi l-am pierdut, poate de-aceea reuşesc să trăiesc atât de bine şi de mult şi să nu mai obosesc.

Am stat mai departe liniştit pe scaun. Unul din ei a venit repede şi a măturat într-o traistă, ca un adevărat crupier, şi monedele de pe măsuţa alăturată, şi zarzavatul de bancnote din faţa mea; altul, cu o îndemânare colosală, i-a separat pe domnii din jurul mesei de ceasurile de aur cu lanţurile lor cu tot, cu un gest simplu le-a scos el însuşi scutindu-i pe păgubaşi de orice efort penibil, şi tot aşa ne-a deşurubat inelele din degete; n-am fost ocolit nici eu, mi-a smuls şi năsturaşii cu briliante de pe gheroc, atât de repede încât m-am încurcat la numărat.

Am aflat pe urmă că un alt grup le-a strâns pe doamne şi le-a despodobit de bijuterii, au luat tot ce sclipea pe ele, aur, argint, pietre, şiraguri de perle, brăţări, inele, fără să se încurce, alt rău nu le-au făcut; tinerii domni care le ţineau companie au rămas şi ei fără ce bani aveau în pungă, fără ceasornice şi fără inele.

Reprezentaţia a fost scurtă, cam un sfert de oră; măcar mie nu mi s-a părut să fi ţinut nici atât, deşi alţii susţineau că ne-am fi găsit sub imperiul groazei mai bine de-un ceas.

Şeful bandei nu era un ageamiu; şi-a dat seama sau o fi ştiind dinainte că prea mulţi bani nu aduc oamenii la maial, nici dacă au de gând să joace şi cărţi. L-a dibuit, nu ştiu în ce fel, pe administratorul meu, şi împungându-l în coaste cu ţeava pistolului, l-a silit să descuie dulapul de fier prins în perete, de unde a luat vreo treizeci şi cinci de sute de zloţi.

După ce au considerat că şi-au încheiat treburile, ne-au strâns pe toţi grămadă, m-au obligat şi pe mine, dimpreună cu ceilalţi, să mă ridic, şi fără cea mai mică urmă de respect, ne-au condus, ţinându-şi pistoalele în noi, în salonul cel mare, de la parter, al castelului, laolaltă cu slugile, cu ţiganii lăutari, au încuiat uşile toate pe dinafară, au închis ferestrele pe noi şi au înţepenit obloanele. Până să ne dezmeticim şi să ne dăm seama că miroase teribil acolo şi că suntem ameninţaţi să ne sufocăm şi să-i vină în minte unui deştept să spargă o uşă, pentru ca după aceea trei să-l imite, oaspeţii mei cei nepoftiţi dispăruseră.

Când te stăpâneşte frica, nu te mai gândeşti la nimic. După ce a trecut, ideile îţi scapără în cap, ca din tăişul cuţitului pus pe tocilă. Sigur că-i o prostie să te gândeşti ce-ai fi putut să faci, într-o împrejurare în care n-ai făcut nimic. Şi de-obicei aşa-i: cu cât sunt mai mulţi oameni adunaţi la un loc, îmboldiţi, nu importă de ce, să-şi dea părerea,

cu atât mai multe prostii ai să asculţi.

Aşa şi atunci: cică să ne luăm după ei, să-i ajungem din urmă, să-i facem harcea-parcea şi să ne luăm bunurile înapoi... Alţii, să trimitem după jandari la oraş, să-i chemăm să... Ba unii, să alarmăm satele, clopote în dungă, focuri pe dealuri, ca de năvălirile tătăreşti... Adică leagă clopoţei de gâtul pisicii şi trimite-o să prindă şoareci; numai prostii. Să-i urmăreşti, ar fi fost o soluţie, probabil, dar în ce direcţie? Şi mai ales cum? Dracii avuseseră grijă să dea drumul la toţi caii noştri şi să-i mâie în luncă, dezlegaţi, fără căpestre.

I-am lăsat să-şi compare între ei inteligenţa. Am trimis după capel-maistru şi i-am poruncit să dea un semnal, cu orchestra, adică să fie linişte.

După ce s-a făcut tăcere, am zis: „Dragii mei, la Mohács s-a pierdut mai mult. Pe tâlhari au să-i prindă jandarii, pentru asta au ei simbrie. V-am invitat ca să petrecem. Să petrecem aşadar. Potroacele trebuie să fie gata, cafele de asemenea se pot face, după dorinţă. Nici băutura nu ne-au luat-o şi nici pe lăutari. Mai atinşi suntem noi, câţiva, robiţi cărţilor, c-am fost lăsaţi fără mărunţiş, dar o să reparăm şi asta. O să-i trimit pe oamenii mei la oraş, cu hârtii la Petry, Ciontea şi Czodich, fiecare va da hârtii pentru bancherul său, o să-i scoale din somn şi până fumăm câte o pipă bună de tabac, avem şi bani...

M-au aclamat de parcă ar fi recâştigat coroana Ungariei de la Habsburgi. Îi auzeam şuşotind

primprejurul meu: ce bătrânel curajos, uite la el! Mă rog, dacă aşa ceva-i curaj, să înţelegi că nu poţi face nimic atunci când într-adevăr nu poţi, înseamnă că toată viaţa mea am fost curajos.

Bine-nţeles, petrecerea a continuat ca şi altă dată, până a doua zi seara, spre entuziasmul voinicoşilor care după ce banditii dispăruseră voiau să se bată cu ei neapărat...”

De la Sâncrai, Vălean îşi împărţi oamenii în două cete; cu una pe care o conducea el, însoţit de doi dintre fraţii Şuta, ca să-l ajute, trecu Murăşul, mai în vale de Nazna, şi tot în noaptea aceea, cam peste două ceasuri, lovi la Cristur, spărgând maialul dat de groful Kereszturföszegi, boier de rang ceva mai mic decât cel din Sâncrai, mai ambiţios însă pe faimă şi fală – de-aceea şi dădea maialul în întrecere cu celălalt, ceea ce Vălean n-avea de unde să ştie. Aici s-a ivit oarecare împotrivire, potolită însă repede, după ce doi domni au fost tăiaţi. A fost rănit şi unul din oamenii lui Vălean, în pântece, şi a murit curând după aceea pe drum. Şi la Cristur s-au ales cu un oarecare câştig, mai mic decât dincolo şi cu trudă mai mare.

Ca să-i încurce pe urmăritori, de s-ar fi găsit unii în stare, Vălean îi trimise pe cei doi Şuta în urmă – unul dădu foc la un stog de paie în capătul din vale al moşiei, în apropiere de grajduri, iar celălalt, furişându-se printre sălcile de lângă Murăş, descărcă vreo câteva pistoale – de departe s-ar fi

crezut că-i luptă. El şi ceata, ajunşi din urmă apoi şi de cei doi Şuta, s-au tras la adăpost cât se poate de liniştiţi în pădurea de la Cocoş, unde peste zi s-au odihnit şi şi-au îngropat mortul.

Ceata a doua, în frunte cu Stoica şi ceilalţi doi Şuta, urcă spre Câmpie, îl trezi din somn pe groful din Hirţ şi îl sili să le dea repede, fără târguială, banii ce-i avea în casă şi scumpeturi în aur şi ce-o mai fi. Îl vizitară şi pe crâşmar, pe urmă, grăbiţi, să nu-i apuce ziua cumva, intrară în pădure pe sub Bardăş şi suiră dealul, coborând la drumul ţării, pe care îl trecură nu departe de Voiniceni şi ajunseră nesimţiţi, la timp, în poiana lor, la stâna lui Creţu.

Tot aici, un alt pâlc, mai mărişor, condus de Ispas, opri un convoi de vreo trei căruţe numai cu negustori, fără marfă, care în ajun coborâseră de la Teaca, scurtaseră drumul pe la Ocniţa, înnoptând la hanul din Crăieşti, iar dimineaţa se sculaseră înainte de ziuă s-ajungă din bună vreme la Râci, unde lunea avea să se deschidă târgul mare de primăvară. Dacă abia porniţi din Crăieşti, se întâlniseră cu Ispas, la târg nu se mai duseră că n-avea rost, bani să cumpere marfă nu le mai rămăseseră.

Spre seară apoi, în aceeaşi zi, tot Ispas cu pâlcul lui scoase ce bani se găsiseră la călătorii din diligența de poştă care prin Teaca venea de la Bistriţa şi mergea la Reghin.

Despre aceste lovituri izbite de Vălean, memoriile grofului Kenyeres nu pomenesc, noi le-am aflat din altă parte. Tot ce ar mai avea vreo

legătură sunt câteva fraze care încheie descrierea unor mărunte neînţelegeri, obişnuite la orice petrecere la care iau parte şi domni şi doamne şi mai ales soţi... „Regret un singur lucru, că a lipsit băşinosul de văru-meu, Viktor (numele mic al lui Telegdi); m-ar fi amuzat teribil să-l văd tremurând în faţa bandiţilor, şi de-ar fi venit în uniforma lui de colonel, plină de zorzoane ca un pom de Crăciun, cred că m-aş fi îmbolnăvit de râs. Nu-i vorbă, până-n cele din urmă, tot n-a scăpat de ce i-a fost scris şi tot un hoţ l-a nenorocit şi i-a scurtat zilele. Ce să-i faci? Asta-i viaţa. Înghiţi, înghiţi, înfuleci, înfuleci, până eşti la rândul tău înfulecat şi înghiţit...”

4

Până în toamnă, tot aşa avea să lucre Vălean, aproape mereu, numai cu unele întreruperi care însă aveau să schimbe multe.

După ce feciorii s-au strâns în poiană, la Creţu, pentru odihnă, Vălean n-a mai coborât la drum; a rămas pe loc s-aştepte veşti, care i-au venit cam peste trei zile, mai spre seară. I le-a adus Fidileş. Erau bune, aşa cum le şi aşteptase.

Jaridarii începuseră urmărirea. Erau comandaţi de Lomahidi, care între timp fusese avansat locotenent. Lui îi dăduse ordin Telegdi să facă ce-o face, ce ştie, ce poate, ce-l ajută capul, dar să-i prindă pe tâlhari, are mână liberă.

Lomahidi a cugetat cât era el în stare şi a zis în sinea lui, ca o primă părere, că bandiţii-s foarte periculoşi şi au cai buni. După aceea, gândind mai departe, şi-a mai adăugat o părere: tâlharii loviseră întâi la Cristur, fiindcă drumurile încep dintr-un capăt oarecare şi niciodată de la mijloc. Martorii ziceau: cam pe la miezul nopţii au venit – cam ăsta însă poate fi şi mai devreme şi mai târziu, şi poate închide în el şi un ceas de vreme – iar la ceasornic niciunul nu se gândise să se uite... Aşadar, după Cristur urmase Sâncraiul, continuaseră la Hirţ, iar în zori, mai în vale de Crăieşti, înhăţaseră convoiul de negustori. Distanţa mare de la Cristur la Crăieşti mai bine de treizeci de kilometri, peste dealuri, nu l-a pus în încurcătură pe Lomahidi; cu cai buni de

alergătură şi învăţaţi cu drumuri de noapte, şi-a zis el, s-a putut străbate în patru ceasuri, şi fusese mai uşor de astă dată, că luminase luna până la ziuă. Locotenentul şi-a explicat în cele din urmă şi de ce, din cinci-şase sate, poate şapte, cuprinse în întinderea asta, nu se găsise suflet de om, niciunul, care să poată spune ceva despre trecerea hoţilor – măcar să fi auzit câinii lătrând, mai altfel ca de obicei... Scurtaseră din drum, pe drumeaguri de câmp şi pădure, nu urmaseră drumul bătut, umblaseră astfel şi mai repede şi ferit de întâlniri neaşteptate şi nedorite. Se potrivea cu ceea ce declaraseră jefuiţii înşişi: fuseseră călări, mascaţi, aveau pistoale şi pumnale lungi de luptă şi erau tăcuţi, nu prea vorbiseră. Aşadar, avea de-a face cu meşteri bine învăţaţi care ştiau cum să lucreze... Peste zi apoi, după Crăieşti, tâlharii avuseseră timp să treacă dealurile, la adăpostul codrului şi să ajungă în drumul ţării la momentul potrivit ca să întâmpine diligența. Apoi se aşezase linişte, deci pe-acolo pe undeva trebuie să se ascundă banda, locul e bine ales, dealuri cu păduri, satele destul de depărtate unele de altele.

Deocamdată, proaspătul locotenent se mulţumi cu această constatare. Încă nu se gândea la tâlharii pe care-i urmărea ca la nişte oameni, ci ca la o trupă, cam după chipul şi asemănarea detaşamentului său, ţintind numai un alt scop şi ascultând de comanda altui stăpân, iar viitorul îl vedea ca pe o luptă care, oricum, se supune unor reguli, şi nici în cele mai rele visuri ale lui nu

bănuia neplăcerile care-l pândeau şi aveau să încheie această luptă, prima din cariera lui – şi nu mai ştim dacă nu cumva şi ultima.

Porni decis luni dimineaţa cu detaşamentul de douăzeci de jandari călări, după ce mai în zori repezise înainte o patrulă de cinci într-un soi de recunoaştere, prudenţă învăţată din regulament. Convins că drumul are să fie lung şi o să ceară eforturi multe, avusese grijă să-i consemneze în cazarmă pe cei aleşi pentru ca să nu mai bea, iar cei care apucaseră să se îmbete, să se trezească, până dimineaţa; şi ei, însă, avuseseră grijă, la rândul lor, să se aprovizioneze din timp şi, măcar de curaj, să soarbă câte-un strop. În felul acesta pornirea fu mai domoală decât s-ar fi cerut, iar pe drum trecu o bucată de vreme, până să fie strânşi într-o ordine.

De bine, de rău, pe la prânz erau la Reghin, unde compania din loc, anunţată de patrulă, îi aştepta într-o stare de disciplinată îngrijorare. Lomahidi îşi adăugă de la această companie încă zece jandari, numai atâţia aveau cai, iar timp pentru rechiziţii nu mai era şi pare-se nici legea n-ar fi îngăduit. Pentru apărarea liniştii oraşului rămaseră zece pedestraşi, la care urmau – în caz de alarmă – să li se alăture cetăţenii care aveau arme şi drept să tragă cu ele şi bun înţeles bunăvoinţa s-o facă; doritorii de luptă, care n-aveau arme, puteau veni cu ciomege.

Patrula de recunoaştere şi înştiinţare, şi avangardă oarecum, odihnită aşteptând, fu trimisă la Deda, unde era post de jandari, cu şapte soldaţi

şi un sergent. Cu încă cinci chemaţi de la Topliţa aveau să formeze o patrulă mărită, care avea să urce în cercetare prin Râpa, până-n Sebeş, şi avea să coboare pe la Pozmuş şi Pintic, la Teaca, unde avea să se întâlnească cu detaşamentul venit acolo pe drumul ţării şi după cum va cere situaţia, au să înceapă urmărirea – cu goană ca la vânătoare şi puncte de pândă obligate sau au să-i caute după regula năvodului, să-i încercuiască şi-apoi să-i strângă la mijloc pe încetul.

Era un plan de luptă bun şi socotit, pe care Vălean l-a înţeles cum trebuie. S-a gândit (nu-l ştia pe Lomahidi decât din nume, nu-l văzuse niciodată, dar îşi închipuia că vorbeşte cu un fel de uniformă care stă în picioare şi poate umbla, cum i se întâmplase uneori şi pe când fusese husar): „Caută tu, locotenente, cât vrei şi până are să ţi se urască, prin toate pădurile de la Reghin până la Deda şi la Teaca, sunt destule şi-acum îi bine, că-i frunza deasă”.

El îşi luă numai zece feciori, din cei care stăteau ca argaţii năimiţi pe la oamenii lui, prin apropiere, şi pe tovarăşii săi nelipsiţi de obicei, pe Stoica şi cei patru fraţi Şuta şi, socotind că Lomahidi plecat din Târgu Murăşului luni, abia de ajunge miercuri la Teaca şi că nu poate să-şi înceapă lucrul mai devreme de joi, porni şi el marţi seara ca într-o plimbare. De la vadul Curtenilor tăie lunca şi trecu drumul ţării pe sub Bercul Turcilor, urcând de acolo la pădurea Dumbrăvioarei. Se nimeri şi de trei ori prin locuri de unde se putea zări hanul, cu

ferestrele luminate încă, dar nu întoarse capul niciodată într-acolo şi cum mohorât la chip era el cam mereu, greu s-ar fi putut şti dacă se gândise măcar. Poate s-o fi gândit.

La casa de pădurar, la Drâmbă, nu se opriră. Îi spuseră numai să aibă grijă şi să ţină locul liber, să lase semnele ştiute dacă s-ar întâmplă ceva.

Coborâră la Mura, ocolind satul frumos, fără grabă, cotiră spre Nadăşa, pe drum, cu băgare de seamă şi pe la Chiher, tot ocolindu-l, ieşiră spre Eremitul, mergând mai uşor şi mai repede, după miezul nopţii, că ieşise luna între timp. La Eremitul ajunseră în zori şi nu intrară în sat, ci trecură pe Niraj în sus, până la nişte râpi năpădite de tufe, un loc pustiu altfel, ferit şi cu bună cale de retragere spre pădurile din munte, la un caz, şi poposiră acolo.

După ojină, mai târziu, cam la asfinţit, se urniră iarăşi, ei odihniţi bine şi caii sătui şi adăpaţi. Până aici, Vălean îl călărise pe Spulber şi Vilma venise alături, cal de schimb cum ar fi – aşa cum avea şi Stoica unul, şi mai erau doi pentru fraţii Şuta. Acum, Vălean trecuse la Vilma, după ce îi strânsese bine chinga şi-i dăduse să ronţăie cuvenitul zahăr. Călărind în urma lui, Stoica îşi zicea că desigur s-apropie iarăşi un moment al lor şi că trebuie să fie atenţi să ştie cum să se poarte, dar nu întrebă, fiindcă Vălean prea rar explica lucrul, ci numai le făcu semn fraţilor Şuta, iar ei răspunseră cu o mişcare din cap, abia văzută.

Stoica se gândea că va fi Sovata. Sat mare de

ţărani liberi şi cu oieri cu turme bogate, mai vestit încă pentru vitele care se prăseau aici şi iarăşi pentru joagărele de scânduri şi lobde şi stâlpi, şi pentru atelierele de şindrilă. Erau şi hanuri, două sau trei, bine întemeiate, fiindcă de aici, drumul mare care suia de la Blaj şi Diciosânmartin, pe Târnava Mică, se continua în sus, printre munţi, până la Gheorgheni şi mai departe, la Moldova, şi de popas nu puteau fi scutiţi nici oamenii, nici caii, nici urcând la deal, nici coborând dintr-acolo.

N-a fost însă Sovata dintâi. Ocoliră şi de astă dată satul şi ieşiră mai sus, la valea Târnavei, apropiindu-se de Praid, unde încă înainte de miezul nopţii loviră în linişte şi tăcere la administraţia ocnei; pe paznici i-au legat uşor, că erau somnoroşi, îl treziră pe administrator şi luară toţi banii, apoi îl legară şi pe administrator şi plecară înapoi spre Sovata, luând-o pe sub muntele Pintenul, ţinând acum într-una poala pădurii. În sat nu intrară nici de astă dată, ci trecură de el, pe poteca de dincolo de Târnavă, şi numai când ajunseră în capătul de jos al satului, reveniră pe malul drept şi-i luară jupânului Mogoş, proprietar de joagăr, banii agonisiţi în ultima săptămână.

Prea mulţi bani n-au fost nici la ocnă, nici la Mogoş, dar nu după bani umbla Vălean acum, ci altceva voia.

De la Sovata printr-o vale mai mică, secată acum vara, suiră pe o potecă, până la Silea, îndreptându-se de acolo, tot printre dealuri, spre Bâra, unde Vălean avea un om şi-au stat ziua la el. Pe om,

unul Bodea, îl trimiseră în vale la Miercurea Nirajului, s-asculte ce se spune prin lume, fără să-l lămurească anume ce veşti aşteaptă ei.

Au dormit bine şi au mâncat şi-apoi l-au aşteptat pe Bodea, ocupându-se de cai – i-au ţesălat, le-au cercetat potcoavele cum se ţin, le-au dat nişte ovăz.

Bodea se întoarse cam nedumerit de la oraş, fusese târg în ajun, târgul din fiece săptămână, nu se întâmplase nimic de speriat, fusese linişte, unii se îmbătaseră la adălmaşe, vreo doi se tăiaseră cu cuţitul, da' nu tare, nu fusese omorât niciunul, fusese furată o fată şi-o ajunseseră din urmă, dar degeaba, că ea se învoise cu flăcăul şi-acum au să-i cunune după ce-aveau să se înţeleagă dinspre zestre, popa din Surda îşi pusese zălog la cărţi odăjdiile, şi pierduse, iar după aceea nu voise să le dea şi fugise, luând un cal la întâmplare şi nici calul nu era al lui; Boloi răscumpărase paguba şi-acum popa n-are încotro, s-a învoit să-şi însoare feciorul cu cocoşata ăstuia – nu-i ea tocmai cocoşată, da-i zic aşa fiindcă umblă strâmbă de spate şi nici altfel nu-i frumoasă, averea de zestre însă-i frumoasă, aşa că-n cele din urmă nimeni nu-i păgubit de-adevăratelea şi Bodea râse încurcat, dându-şi seama că spusese o grămadă de fleacuri de care lui Vălean nici nu-i păsa.

— Da' altceva nu se vorbeşte, despre altele, întâmplate prin lume? întrebă el.

Bodea îl privi cam ciudat:

— Ba se vorbeşte ceva, da' nu ştiu de-i adevărat,

că nu prea mi se pare mie de crezut.

— Ce?

— Zice-că au ieşit nişte lotri, pe la Teaca, pe undeva.

— La Teaca?

— Da. S-a dus domnul locotenent Lomahidi să-i prindă. S-a dus cu jandari mulţi. O sută.

— Aşa de mulţi?

— D-apoi zice că şi tâlharii-s mulţi şi-s îndrăzneţi, nu se tem de nimic, şi iarăşi Bodea privi cam ciudat la Vălean, cumva nedumerit şi mirat în acelaşi timp şi cu neîncredere parcă şi adăugă: Ce crezi? Au spart sâmbătă noaptea maialul la groful din Sâncrai. La petrecere erau vreo sută de bărbaţi, domni şi domnişori; femei zice că erau şi mai multe şi dacă socoteşti şi slugile, zău că au fost mulţi.

— Da’ ce-au căutat hoţii la maial?

— D-apoi ce? Bani şi giuvaere, că doar nu s-au dus să le joace pe doamnele grofoaie, că vreo zece din ele au şi leşinat, zice că…

— Şi adică hoţii bat la Sâncrai şi ăla s-a dus să-i caute la Teaca.

— Bun înţeles, că ei n-au rămas la bal până-n ziuă. Au plecat mintenaş. Pe doi cai au încărcat, în desagi, averea ce-au luat-o şi nu s-au mulţumit. Au lovit şi la Cristur – zice că – şi la Hirţ, şi Mădăraş, şi la Râci, ba şi la Crăieşti, zice că au luat tot, n-au mai lăsat niciun creiţar să cumpere omul o lumânare.

— Tot într-o noapte?

— Zice că într-o noapte. Zice că au pe dracu-n ei,

şi Bodea râse, acum parcă pricepuse ceva, dar sigur nu era, fiindcă repede încetă, văzând că Vălean nu răspunse la glumă şi numai adăugă, ca o lămurire necesară: Iar duminică au oprit diligența pe drumul ţării, chiar în dealul Tecii.

— Aha! De-aceea-i caută acolo. Domnul Lomahidi ăsta, cum văd eu, nu-i om prost. Poate-i prinde.

Se înţelegea din glasul lui Vălean că-i mulţumit, că ştirea îi plăcea, chiar de nu era tocmai sigură, chiar de era niţeluş umflată şi adăugată după ce trecuse din om în om; şi aşa se potrivea cu lucrul aşteptat, nu ce se aflase şi se vorbea despre hoţi, ci de plecarea lui Lomahidi chiar la Teaca, unde-l mânase el. Şi se gândi: „De-i fi tot aşa, şi-ai să m-asculţi şi de-acum înainte, am să te cinstesc şi n-are să-ţi pară rău”, şi nici acum nu i se părea c-ar vorbi cu un om, ci numai cu un soi de uniformă, pusă pe ceva, în picioare, cum ar fi întinsă la uscat.

Joi seara, Vălean şi oamenii lui îşi luară rămas bun de la Bodea. Fraţii Şuta aveau să meargă cu feciorii înapoi, la locurile lor, pe alte drumuri decât la venire şi să se arate, să fie văzuţi lucrând fiecare acolo unde are un rost, vineri şi sâmbătă până la amiaz. Ce urma să facă după aceea aveau să afle de la Ispas sau de la altcineva.

El şi cu Stoica coborâră prin Răgmani, dar nu merseră pe drum, ci peste deal şi de aici tot aşa, la Troiţa şi mai departe la Suveica, de unde dădură la Bălăuşeri. Nu intrară însă la han, ci venind din pădure, prin dos, la casa din deal a lui Ispas, încheiată de-acum şi cu acoperişul pus, încă

nelocuită totuşi; era cu uşa şi ferestrele bătute în scânduri, aşa se vedea de jos din vale, iar în ogradă nici ţipenie. Caii şi-i lăsară în pădure, le scoaseră şeile şi zăbalele, să pască. Ei intrară prin uşa care din drum nici nu s-ar fi bănuit.

Până la amiază au dormit. După ce s-au trezit, Vălean a stat câtva timp, apoi a ieşit în botul dealului, de unde se vedea destul de bine curtea hanului, aflată în vale; era mai pustie, numai un car mare de povară se vedea şi boii dezjugaţi, tolăniţi sub umbrar, rumegau. Când a înţeles că se poate mişca liniştit, fără vreun pericol, l-a trimis pe Stoica după Chifor care a şi venit cam după un ceas. Un an numai trecuse de când era hangiu şi mai mult şedea locului, şi se îngrăşase binişor, lăţindu-se, obrajii parcă i se copseseră în soare, erau rumeni şi plinuţi şi cu mustăţile late şi frumos răsucite în sus, îţi câştiga îndată încrederea, ca orice gospodar care are destul ca să nu ceară împrumut niciodată. Numai la ochii lui trebuia să te uiţi ceva mai atent, că nu te priveau în faţă – asta însă poate pentru că îl cunoştea de stăpân şi-l ştia om cu putere şi mai ales bogat.

De la el s-a aflat ca un lucru sigur că ieri, nu târziu după prânzul mare, trecuse dinspre Praid curierul poştei, ceea ce se şi întâmplă de obicei în fiecare joie şi duminică; acum însă mergea însoţit de doi jandari şi era foarte grăbit, nu se oprise ca altădată la taifasuri de câte un ceas, băuse la repezeală o ulcică de vin rece şi îşi continuase alergarea. Şi nu numai că se grăbea, dar era

încruntat şi mut şi cam galben, parcă de îngrijorare, nu se ştie de ce. Pe urmă s-au prelins şi unele zvonuri şoptite, cică ar fi lovit hoţii la Praid şi la Sovata şi ar fi luat o grămadă de bani.

S-au mai aflat şi altele, un pic mai vechi, nu tare, numai de duminică, vorbeau cupeţii care veniseră miercuri la iarmaroc dinspre Târgul Murăşului. Călcaseră hoţii la Sâncrai, aşa ziceau, şi prin apropiere, unii ziceau că şi prin oraş, la câteva case bogate unde nu erau acasă decât slugile, iar stăpânii duşi pe la maialuri, şi la Teaca iarăşi şi prin alte sate, tot în aceeaşi noapte, că adică – aşa zic unii – ar fi fost tot ăia, dar parcă-i greu să crezi – zic alţii – că nu se poate să fie tot aceia, că-i depărtare mare la mijloc şi-acum noaptea-i mică; şi dacă-i adevărat că au ieşit din pădure la Praid şi la Sovata, înseamnă că-s mai multe bande şi, printr-o întâmplare poate sau Dumnezeu ştie cum, şi-au început lucrul în acelaşi timp.

Ştirile n-ar fi fost proaste, dar nu se alegea mare lucru din ele. Curierul putea să fie grăbit şi galben de îngrijorare sau din alt motiv. Poate transporta printre altele şi bani, bogaţii de pe vale s-or fi grăbit să-i pună la adăpost la băncile din oraş – numai atât de-ar fi fost şi curierul trebuia neapărat să fie însoţit de jandari care să-l apere. Poate să fi dus şi un raport despre cele întâmplate, ori el, ori jandarii. Oricum ar fi însă ştirile, Chifor pare să fie nimerit în acest loc de răspântie, chiar şi dacă ochii-i fug când i te uiţi în faţă – aude însă ce se vorbeşte, vede tot ce-i în jur şi ţine minte, iar

întrebări nu pune, aşteaptă să i se spună ce are de făcut. Ca să înţeleagă şi el că toate sunt aşa cum trebuie, îl întrebă, cumva mai în prietenie:

— Şi-altfel cum îi?

— Altfel, bine.

— Şi hanul? Aduce?

— Aduce. Am ştiut eu de-atunci că-i vad bun.

— Şi nu ţi-i frică de tâlhari?

— Nu mi-i frică. Am oameni buni şi am puşti şi ţin pază.

— Răzbeşti înseamnă.

— Răzbesc. Răzbesc bine. Ţin şi slujnică şi m-am însurat.

— Nu-i rău nici să te-nsori, mai cu seamă dacă muierea-i tânără şi frumoasă. Atunci îi chiar bine.

Chifor surâse iarăşi, acum cu încântare ce nu şi-o ascundea:

— Îi tânără şi-i frumoasă şi-i şi harnică. Am avut noroc.

— D-apoi aşa te şi ştiu eu pe tine, cu noroc…

Şi Vălean îşi subţie buzele într-un surâs care nu încălzea obrajii. Chifor nu simţi nimic din aceste vorbe sau nu se văzu că ar înţelege şi altceva decât ceea ce păreau să spună. Continuă:

— O cheamă Floare. Zice că te cunoaşte, că te-a văzut, mai demult, când era copilă…

— Se poate. M-o fi văzut şi ea pe undeva…

A fost o şovăială în glasul lui Vălean şi parc-ar fi oftat, O clipă parc-ar fi lipsit de-acolo. Apoi cu glas schimbat urmă:

— Înseamnă că i-ai spus cam ce fel de han ai şi

ce fel de hangiu eşti tu.

— A trebuit să-i spun, să ştie şi ea.

— Bine-ai făcut!... Ce lume ai acum la han?

— D-apoi sunt nişte cupeţi, au venit cu sare din sus, şi pe seară merg mai încolo, spre Sighişoara, ziua-i cald şi noaptea boii trag mai bine. Ei dorm acuma.

— Tu du-te înapoi. Muierii nu-i spui c-am trecut pe-aici. Uită şi tu că m-ai văzut. Să nu uiţi să trimiţi încoace, dar cu grijă, pe nevăzute, nişte ovăz, vreo două traiste pline şi nişte mâncare, orice, pentru noi. S-o aducă una dintre slugi. Melinte bunăoară. Să-i spui şi lui să fie cu grijă.

— Eu să nu mai viu, aşa, mai pe sub seară?

— Nu. Tu stai la han. Cât poţi să nu lipseşti de-acolo.

Mai departe, Vălean merse îmbrăcat în hainele de negustor din Valahia, cu hârtiile pe numele Gogu, scrise de Socol, şi călători şi ziua şi noaptea, neocolind satele, pe Târnavă în jos, până la Diciosânmartin, în oraş însă nu mai intră, ci scurtă prin Abuş şi peste deal trecu la Cucerdea, de unde ieşi la Iernut şi se îndreptă de aici la Luduş, pe care iarăşi îl ocoli, pe stânga Murăşului, şi se opri la Ştefu, în aşteptare, sâmbătă spre seară.

Ispas sosise încă de pe la amiază. Veniseră şi dintre oameni, cei care stăteau ca păcurari pe lângă Creţu, o parte, şi aveau să mai vie; se prelingeau prin mai multe părţi, aşa cum ceruse Vălean. Noaptea sau până-n ziuă sunt aici şi fraţii Şuta şi feciorii de pe la hanuri şi din odăi, iar cei din

preajma lui Copăcean se mişcau şi ei încoace.

— În oraş ce s-aude? a întrebat Vălean.

— Este oarecare zarvă. Dac-ar fi să crezi, s-au furat cam jumătate din averea lumii.

— Da' jandarii ce fac?

— D-apoi s-au dus la Teaca şi au găsit sfârla. Acum îs plecaţi prin două părţi, pe la Eremitul şi pe Târnavă în sus, s-ajungă la Sovata. Când au s-ajungă, nu se ştie, că răscolesc prin sate şi prin păduri, şi-aşa, mersul lor îi mai cătineluț.

— Toţi îs duşi?

— Nu-s toţi, da' cum crezi?! O companie a rămas în Târgul Murăşului. I-au strâns pe cei de la Reghin şi Deda, i-au cules şi pe cei care au fost la Teaca, au zis că hoţii n-au să se întoarcă aşa curând acolo. Sunt ca la treizeci.

— Tot cu Lomahidi îs?

— Tot cu el.

— Telegdi nu vrea să iasă.

— După cum se vede nu vrea. Încă nu s-a hotărât.

Vălean tăcu o bucată de timp, încruntat, dar nu altfel ca de obicei. De era mânios, numai el ştia. Mai târziu mâncă şi se culcă şi adormi până duminică dimineaţa.

Până la amiază apoi sosiră toţi cei aşteptaţi. Stăteau la umbră printre sălcii, în zăvoaiele luncii. Mai de departe nu se vedeau, mai de aproape, ai fi înţeles, văzându-i, că-s nişte flăcăi ieşiţi cu caii la iarbă. Se întoarseră şi feciorii lui Ştefu de la biserică, din sat, şi Vălean îi luă deoparte în

grădină şi îi întrebă unele lucruri. După aceea îi trimise pe toţi, să se culce, să se odihnească, să stea liniştiţi, până are să le spuie el.

Iar duminică, pe la miezul nopţii, Vălean a dat vestita lovitură de la Luduş. A fost un lucru făcut cu dibăcie, care a uimit mai mult decât a speriat, măcar pe oamenii de rând, iar pe domni i-a şi supărat, fiindcă s-a simţit cumva ca o bătaie de joc în toate, după cum s-au desfăşurat.

Luduşul încă de pe atunci era un sat prea mare. Erau acolo şi pretură, şi secţie de jandari, cu nouă soldaţi şi un sergent care îi muştruluia, şi hanuri mari două şi cârciumi două, unde se îmbătau oamenii, şi o casină pentru lumea de soi, să joace cugle şi cărţi şi să petreacă, şi pive de bătut pănură şi pâslă câteva, şi darace, şi mori mai multe, şi teascuri de ulei, şi prăvălii cu de toate, şi trei pălute grofeşti chiar în mijloc şi, printre pălute şi-alături şi în jur, case mari, cu grădini şi garduri cu grilaj, iar după ce s-a deschis bancă şi s-a pus staţie de poştă, cum era şi la Turda, a trecut şi Luduş drept oraş, măcar că locuitorii nu aveau recunoscute încă toate libertăţile unor orăşeni, se zbăteau însă să şi le câştige.

Ca oameni cu bunăstare, ludoşenii nu se încredeau numai în paza jandarilor – şi nu se înşelau – şi-au făcut şi o pază de-a lor, cu străji plătite să nu doarmă şi să simtă şi păsările care trec pe sus. Şi aveau şi câini care ajutau, poate chiar mai bine. Erau câte un bărbat strajă pe loc în capetele de sat, la trei drumuri care intrau şi se

întâlneau aici şi alţi câte trei care se plimbau din margine până-n piaţa din mijlocul satului, unde se întâlneau şi iar se întorceau spre marginile satului. Şi încă un bărbat care sta în clopotniţa bisericii. La vreun semn de primejdie, oricare din străji l-ar fi observat, ridica pistolul sau puşca spre cer şi descărca un foc şi-atunci straja din clopotniţă începea să tragă clopotul în dungă şi trezea tot oraşul şi câteva sate din jur.

În noaptea aceea însă, clopotul a rămas mut şi numai dimineaţa avea să se afle ce se întâmplase şi nici atunci chiar limpede.

Vălean a ştiut cum să facă pentru ca toată lumea să doarmă în linişte şi să nu se trezească decât cei de care avea el nevoie.

Mai întâi se furişară fraţii Şuta prin grădini, în trecere ameţiră câinii, acela dintre ei care ştia cum să-i vrăjească, ieşiră la biserică şi pătrunseră nesimţiţi în clopotniţă, unde îl adormiră şi-l legară pe paznic. După aceea, tot în linişte şi repede, fură puse la adăpost străjile care păzeau uliţele mari, plimbându-se în sus şi în jos, chiar în momentul în care, după ce se întâlniseră în mijlocul satului şi se salutaseră, spunându-şi fiecare celeilalte că toate sunt în cea mai bună rânduială, dădeau colţul şi se îndreptau spre margini, să vadă ce mai fac înşii rămaşi de pază pe loc, la cele trei bariere. Aceştia la rândul lor fură legaţi în tăcere de alţi oameni de-ai lui Vălean cam în acelaşi moment. În locul lor rămaseră câte doi-trei hoţi, pentru ca, de s-ar întâmpla să vie cineva, să-l primească.

Se strânseră apoi la secţia de jandari aproape toţi, venind din patru părţi, furişaţi ca nişte umbre. Santinela de la intrare fu uşor legată, că adormise şezând pe o laviţă, şi după ce i se înfundă gura cu câlţi, i se vârî în cap un sac, fu înfăşat ca un sugaci şi aşezat înapoi pe laviţă, cu puşca alături. Tot aşa păţiră şi ceilalţi cinci, care dormeau în dormitorul secţiei; trei şi cu sergentul, care dormeau în sat, la casele lor, lângă neveste, fură lăsaţi în pace să doarmă.

După ce toate acestea s-au făcut şi au reuşit, celelalte au urmat după regula ştiută. Domnul Konţ fu trezit să descuie banca şi să arate ce bani se găsesc acolo şi nu se împotrivi. Pe urmă fu lăsat lângă soţia sa, legaţi amândoi cum trebuie. Altă pagubă nu li se făcu. Domnul Pruncu dădu fără să numere încasările casinei pe-o săptămână şi o duminică, dădură cât aveau şi negustorii, şi morarii, şi crâşmarii, şi ceilalţi jupâni cunoscuţi că fac dever bun se supuseră şi nu ziseră nimic.

Grofii fură ocoliţi de astă dată, nu se ştie de ce, şi lăsaţi în pace. Unii spun că Vălean ştia, aflase cum, cum nu, că grofii aceştia din Luduş au mai multe datorii decât bani, şi n-ar fi mirare să fie adevărat.

Cam un ceas trecuse şi hoţii ieşiră apoi din Luduş aşa cum şi pătrunseseră, pe tăcute, fără să se simtă ceva. Ştefu şi feciorii lui se întoarseră acasă şi se culcară, ceilalţi oameni ai lui Vălean se împrăştiară, unii urcară în Câmpie, alţii coborâră până pe la Aiud, alţii luară drumul Clujului, în căruţe, ca şi alţi cupeţi, iar Vălean cu Stoica şi

Ispas şi cu fraţii Şuta porniră, fără să mai stea nici măcar o clipă să mai răsufle, spre Târgu Murăşului, pe drumul frumos luminat de luna care începuse să scadă, se vedea destul de bine, ca o dâră lată de făină, care undeva, mai înainte, se scufundă deodată în umbră.

Când s-apropiau de Vidrasău, luna trecuse dincolo de dealuri, şi la răsărit zarea se-nălbea.

Cotiră spre Murăş, până a nu intra în sat şi trecură spre Moreşti, de unde cam după prânzişor, ajunseră la Podeni, acasă la Ispas. Tot drumul nu vorbiseră nimic. Numai acum, după ce adăpostiseră caii şi le umpluseră ieslea cu fân, aşezându-se la masă, să guste ceva, Vălean ceru un pahar de vinars şi, înainte să-l bea, în loc de cuvenita închinăciune zise:

— No, acum aşa gândesc că are să iasă şi Telegdi la bătaie.

— D-apoi aşa s-ar cuveni, răspunse Ispas.

— Şi de nu iese, îi mai trimitem o chemare, şi două, şi trei, ori de câte va fi nevoie, că se poate.

Mai târziu, în timp ce mâncau, Vălean îi spuse lui Ispas că ar fi bine să se mute până-ntr-o săptămână, cum fusese înţelegerea, în casa din dâlma Bălăuşerilor, că de acum are să fie mai multă vreme pe drumuri şi prea l-ar încurca pe popa Chirilă de-ar rămânea crâsnicul lui.

5

Telegdi n-a ieşit la întâlnire. Lumea s-a răscolit de atâtea întâmplări ce nu puteau fi explicate. Poveşti îngrozitoare au început să circule. Negustorii şi-au ferecat prăvăliile şi casele cu drugi şi au mai adăugat şi câte trei-patru lacăte pe fiecare încuietoare; în călătorie nu mai plecau decât în convoaie mari, câte douăzeci de care şi mai multe, şi cu pază de speriat. Grofii au cerut armată să le apere pălutele, că în jandari şi în jitarii lor nu mai aveau încredere; când se duceau în vreo vizită, urneau alaiuri de parc-ar fi plecat la război. Orăşenii au cerut puşti şi pistoale şi muniţie. Ziua cât era de lungă, oamenii vorbeau numai de jafuri şi pârjoluri şi morţi cumplite, iar noaptea le visau şi se trezeau tremurând şi de la un miorlăit de motan. Noaptea nu mai ieşeau din casă decât străjile, dar nici ele cu prea multă voie bună.

Telegdi habar n-avea de toate acestea.

Într-o zi, cam pe la începutul verii, când domnii începuseră să-şi alcătuiască grupurile pe simpatii şi nemşug ca să meargă la băi, a venit la Telegdi işpanul cel mare al comitatului, prefectul – cum i s-ar mai zice – tot un conte, Mariaffy Gerö. Cum era încă de vreme, să fi fost ceasurile cam unsprezece, înainte de amiază, musafirul fu condus în dormitor, şi Telegdi se scuză, nu prea încântat, glumind totuşi:

— Tu să mă ierţi că te-am primit aici, şi încă bine că nu m-ai găsit în cămaşă de noapte, da' salonaşul, de vreo săptămână încoace, s-a transformat în atelier de lenjerie, se coase ştafirungul fiică-mii, numai dacă nu cumva vrei să dai o mână de ajutor, ciupind croitoresele...

Gerö râse din răsputeri, iar după ce-i trecu declară că între rude aşa de apropiate, eticheta-i un moft şi, ca să arate că se simte de ai familiei, se tolăni oftând pe canapeaua de la picioarele patului, pe care de obicei după-amiaza aţipea îmbrăcat Telegdi.

Între timp, valetul, răspunzând unor semne ale stăpânului, pe care numai el le înţelegea, adusese pe tavă o sticlă pântecoasă de rachiu şi două păhărele scunde şi aşează totul pe o măsuţă rotundă pe care o apropie cu grijă de canapea. Telegdi s-aşează lângă Gerö şi umplând paharele îl îmbie să guste din otrava asta sfântă.

Işpanul era cu vreo zece ani mai mic decât colonelul şi îi zicea acestuia unchiule, mai degrabă

în semn de respect, decât din simţ de clan, în conversaţie însă îl tutuia, fiindcă aveau acelaşi rang în lume.

Se interesă întâi de sănătatea familiei şi de emoţiile apropiatului eveniment şi fu foarte mulţumit când află că toate-s bine, chiar şi starea sufletească a unchiului-său. În continuare întrebă de alte noutăţi şi Telegdi care avea haz când voia el, ştiindu-l pe ispan ca vânător nărăvit şi pătimaş de câini buni, l-a informat că alaltăieri Kuki, vijla cea mare, pentru care Szenthelyi îi oferise doi cai arabi, un armăsar şi o iapă, fătase cinci căţeluşi superbi, toţi unul şi unul, şi cu entuziasm neaşteptat îi descrise, încheind:

— Mai ales o căţeluşă îmi place teribil. Îi ca o castană. Numai în frunte are o pată mică albă şi-n vârful cozii. Are de pe acum un bot, uite aşa…

Şi arătă cu mâinile.

Mai departe vorbiră cam un ceas despre câini, mai mult ispanul. Telegdi îl asculta şi nu prea. El avea numai un gând, o singură grijă, nu-l mai preocupa nimic în afară de mica Poli; toate celelalte care n-aveau vreo legătură cu ea n-aveau decât să se ducă dracului, că lui puţin îi păsa.

De la câini trecură apoi la vânătoare şi ispanul povesti foarte amănunţit cum împuşcase el un urs la Bilbor, şi încântat făcu o frumoasă descriere a pieii care-i întinsă acum pe podea, lângă patul cu polog din dormitor. Cum la vânătoarea pomenită se întâmplaseră şi altele, ca la orice vânătoare, contele Gerö relată sughiţând de râs cum fusese

găsită Amalia, nevasta lui Sebestyen, procurorul Curţii, goală puşcă în pat cu doi băieţaşi („niciunul n-avea peste douăzeci de ani, aşadar amândoi la un loc ar fi de o vârstă cu ea...”), şi cum alergase aşa goală prin grădină la mătuşă-sa în vecini, unde o şi găsise procurorul, însă dormind. Speriată din somn şi furioasă îl făcuse porc beat pe Sebestyen şi-l şi pălmuise de faţă cu tuşa, indignată şi ea de purtarea lui scandaloasă. Sebestyen era într-adevăr beat – cine se întoarce treaz de la vânătoare de cinci zile? – şi începuse să creadă că numai i se păruse.

Telegdi, mai sensibil se pare la intrigi cu dragoste, fusese mai atent de astă dată şi la sfârşit întrebă:

— Şi cu băieţii ce s-a întâmplat?

Gerö izbucni într-un hohot prelung, care a clătinat florile de pe masă şi-a făcut geamurile să zăngăne. După ce se linişti, răspunse gâfâind:

— Închipuie-ţi, au dispărut. Nimeni nu i-a simţit. Nimeni n-a văzut pe unde. Când s-a întors Sebestyen în dormitor, acasă, s-a frecat la ochi. Până şi patul era frumos aşternut, de parcă nu s-ar fi dormit acolo de o săptămână.

— Păi în cazul ăsta ce pretenţii are şi prostul ăla?

Gerö râse iarăşi, acum însă nu aşa de zgomotos şi numai observă:

— Trebuie să recunoşti că Amalia asta-i dată dracului.

Telegdi recunoscu, aşteptând nerăbdător să se termine vizita de care se plictisise. Ispanul însă nu

plecă. În scurtul răstimp de tăcere care urmase râsului se tot gândi cum să treacă la motivul principal care-l adusese încoace. Tot căutând un cârlig de vorbă de care să s-atârne apoi conversaţia cât mai firesc şi să se întindă cât s-o putea, nu găsi altceva decât să-i spună că arată foarte bine, nimeni nu i-ar da vârsta pe care o are şi reuşi în acest fel să-l enerveze pe Telegdi.

— Şi ce-i dacă arăt bine? Ce vârstă aş avea adică?... întrebă el înţepat,

— Păi dacă eu am, e, cincizeci şi opt împliniţi...

— Ei!? Tu ce crezi, anii te îmbătrânesc? Află de la mine că vârsta nu hotăreşte nimic, decât la femei. La bărbaţi nu contează. Câtă vreme te simţi bărbat, înseamnă că eşti tânăr... Altfel poţi să fii boşorog şi la cincizeci de ani. Depinde...

Gerö, căruia-i plăcea să râdă, fiindcă nu-şi auzea glasul spart, hohoti iarăşi.

— Păi sigur că depinde. Ştii şi tu de ce mai depinde, că dacă-i vorba de nevastă, lângă ea demult nu mă mai simt bărbat...

Şi cu un aer de gimnazist din ultima clasă, ispanul descrise şoptind şi răsuflând greu o scenă care se petrecuse pe pomenita blană de urs din dormitor („Ca ina-inaugurare”), nu demult, între el şi între Ibolyka, una din cameristele cele noi, i-o adusese *cineva* („Dacă vrei, te pun în legătură”), petrecuseră ca-n cele mai bune vremi ale tinereţii („Mă simţeam iarăşi cadet... Şi ea, numai foc, înţelegi? Numai foc... Dacă ai nevoie, spune-mi. Îţi trimit persoana şi te serveşte după dorinţă. Dacă

vrei înger, îţi trimite un înger, dacă vrei drac, îţi trimite un drăcuşor...”)

Nu, Telegdi n-avea nevoie de aşa ceva. Se descurcă singur, fără persoane. Gerö râse iarăşi. Ştie. Cunoaşte. Dragostea-i un sentiment frumos la orice vârstă. Îl şi invidiază pe unchiul său că-i în stare de-aşa statornicie. Zău că-i frumos. Într-adevăr semn de tinereţe prelungită.

„Mai du-te dracului şi cară-te odată!” gândi Telegdi.

Gerö însă urmă:

— Dragostea cere linişte. Şi nu prea cred că ai tu linişte acum.

— De ce n-aş avea linişte?

— Păi, cu bandele astea de tâlhari...

— Ce-i cu ele?

— Doar n-o să-mi spui că nu ştii.

— Ştiu. Dar ce legătură au cu liniştea mea?

— Nu cumva nu-ţi pasă?...

— Îmi pasă, bine-nţeles, dar n-o să fac în pantaloni, de frica lor. De când sunt bogaţi pe lume care au bani, sunt şi tâlhari, şi dacă sunt tâlhari, sunt şi jandari care să-i prindă.

— Da, dar văd că pe ăştia nu-i prindeţi.

— E, nu-i prindem. I-am prins pe toţi până acum. O să-i prindem şi pe ăştia.

— Da, dar vezi... de fapt, eu pentru asta am venit mai ales. Sunt tot felul de plângeri. Drumurile nu mai sunt sigure. Liniştea oamenilor e ameninţată. S-a cerut intervenţia armatei. Vezi şi tu, vin căldurile şi s-ar duce oamenii care-ncotro, dar se

tem, iar din partea voastră nu se vede niciun rezultat... Au să înceapă a curge plângeri şi la guvernământ. Breslele, pare-se, au şi trimis nu ştiu pe cine la Cluj... De-aceea aş zice...

Telegdi se ridică şi-l cuprinse pe Gerö pe după umeri în aşa fel, încât îl sili şi pe el să se ridice, apoi uşurel şi cu multă băgare de seamă începu să-l îndrepte spre ieşire. Între timp îi spunea că n-ar fi fost nevoie să se deranjeze numai pentru asta şi s-o lase pe micuţa Ibolyka singură, iar când ajunseră în prag, îl îmbrăţişă plictisit, mai adăugând:

— Lasă că o să-i prindem. La revedere...

După plecarea ispanului celui mare, Telegdi îl strigă pe valet şi-l întrebă unde-s cucoanele. Aflând că plecaseră cu trăsura după nu se ştie ce fel de ultime târguieli, toată plictiseala lui se risipi şi deveni deodată vesel. Se înapoie în dormitor şi aplecându-se din greu descuie un sertar secret ce se afla dedesubt de tot, într-o latură a scrinului de lângă pat. Scoase de acolo o cutiuţă din lemn de trandafir, plată ca o carte. O aşeză pe genunchi şi o deschise. Cutia era căptuşită cu catifea vânătă şi conţinea un şirag de perle ale căror ape ar fi îmbătat de cap şi pe-o femeie de gheaţă. Telegdi mângâie perlele una câte una, cu o gingăşie pe care o recâştigi la o anumită vârstă, dacă între timp o pierduseşi. Murmura ceva de neînţeles, parcă ar fi vorbit unui sugaci care trebuie adormit şi le sărută pe rând. După aceea, plutind în aceeaşi încântare ce poate nici n-are nume, ascunse cutia înapoi în sertarul secret, fredonând cu oarecare

geamăt, că nu-i mai era uşor să se aplece aşa de mult: „Ah, deseară, ah, deseară, am să merg la draga mea…”

Ieşi pe urmă, poruncind valetului să le anunţe pe doamne că nu trebuie să-l aştepte cu masa, prânzeşte la casină şi că nici deseară nu ştie dacă are să fie acasă, are o cercetare şi poate să întârzie. Trecu prin parc, îndreptându-se nu spre poarta mare, ci spre o uşă strâmtă din zidul lăturalnic, ascunsă după tufe, care-l scoase în curtea cazărmii de jandari. Trimise un soldat să-l caute pe Lomahidi, iar el se duse în cancelarie; încăperea purta acest titlu pompos, fiindcă era singura din toată cazarma, în care nu se afla niciun pat, ci doar câteva scaune, un dulap cu hârţoage şi, mai ales, o masă de scris, la care Telegdi însuşi se aşeza destul de rar şi mai niciodată să scrie, ci fiindcă numai acolo putea sta mai comod, rezemat în coate adică.

Locotenentul se prezentă imediat şi se opri smirnă în faţa biroului, ciocnindu-şi călcâiele deolaltă. Era palid, muncit şi parcă şi mai subţire ca de obicei, o frunză.

Telegdi se uită la el cam zâmbind. Se gândea că oricum, tinereţea duce lipsă de minte; fecioraşul ăsta cu obraz de fată mare ar putea, dacă ar vrea, să se drăgostească în fiecare noapte cu orice femeie şi-ar dori, fără altă cheltuială, iar el îşi dă sufletul la datorie.

— Ei, locotenente!?

Tânărul înţepeni, după cum cerea regulamentul

şi susură obosit:

— Raportez excelenţei voastre... În ultima săptămână, nimic de semnalat.

— Aşadar toate-s în bună regulă.

— Nu, excelenţă. Nu pot să spun asta.

— Dar ce?

Lomahidi însă nu răspunse imediat. Pe faţa lui apărură toate semnele unui efort, se auzi şi un icnet sugrumat pe undeva prin adâncul gâtlejului, cuvintele însă întârziau. Numai după câteva încercări repetate, locotenentul, ai cărui obraji între timp trecuseră în culoarea sfeclei murate, reuşi să îngaime:

— N-a... m îndeplinit misiunea... Sup... ort toate consecinţele. D... ispuneţi!

Telegdi se uită iarăşi la subalternul său şi-l văzu că dârdâie. Se părea că numai disciplina îl mai apăra de plâns. Altă dată şi-ar fi bătut joc de el, l-ar fi lucrat ca pe-o pulpă de berbec rotită lent în frigare deasupra jeraticului, poate că l-ar fi pedepsit chiar, după ce l-ar fi stors ca pe-o cârpă – avea acest obicei, să-şi facă o plăcere chinuindu-i pe cei mai mici decât el; acum însă era mult prea bine dispus în aşteptarea serii, a zaiafetului aranjat pentru aniversarea micuţei Poli – şi se înduioşă întrucâtva. Arătă spre un scaun, care era mai aproape de masă:

— Şezi.

În acelaşi timp suci de un mâner de alamă, atârnat de perete şi s-auzi clopoţelul sunând pe coridor. Porunci ordonanţei care apăru să aducă de

la casină, de peste drum, o sticlă de vin şi două pahare – vinul să fie rece.

Până când ordonanţa reveni, tăcură, amândoi. Locotenentul privea ţintă în podele, Telegdi îl observa şi începea să-i pară rău de ideea miloasă care se trezise în mintea lui.

Când vinul fu adus, colonelul umplu paharele.

— Bea!

Locotenentul gustă prevăzător, de parcă în pahar ar fi fost sare amară.

— Dă-l peste cap. Eşti jandar doar.

Tânărul se supuse, fără plăcere însă. Îndeplinea numai ordinul. Telegdi umplu iarăşi paharele.

— Hai, şi pe ăsta. Linişteşte-te.

Locotenentul înghiţi cuprinsul celui de al doilea pahar cu destulă greutate. Acum mai era şi speriat de blândeţea neobişnuită a superiorului său.

— Şi-acum dă-i drumul. Ascult.

Micul ofiţer ţâşni în picioare şi ca repezit începu:

— Raportez…

— Nu raporta. Şezi la loc şi povesteşte.

Vinul băut de-a duşca pătrunsese în măruntaiele tânărului ofiţer surprins nepregătit, i se împrăştiase prin tot trupul, lăsând în urmă o senzaţie caldă de legănare şi-apoi destul de repede i se adunase în cap, rumenindu-i obrajii şi înceţoşându-i ochii. Printr-o neaşteptată transformare, însăşi soarta lui şi-o simţi îmblânzită, iar colonelul i se păru un tată bun care înţelege.

Pentru această situaţie neprevăzută însă, Lomahidi nu era pregătit şi tăcu, aşteptând poate a

doua minune sau poate numai căutând nişte gânduri la care renunţase când intrase aici.

Răbdător, Telegdi umplu iarăşi paharele („Acum tot am timp, dar n-aş fi crezut că-i chiar aşa de prost…”). Lomahidi bău iarăşi, apoi ridică din umeri, desfăcându-şi braţele în lături şi îngăimă:

— N-am reuşit să-i prind.

— Cum se poate?

— Nu ştiu. I-am căutat peste tot. Am cercetat toate împrejurimile pe unde au atacat. Nu i-am găsit. Am alergat după ei, am omorât caii în goană. Mereu am ajuns prea târziu. Sunt nişte diavoli, nu hoţi. Diavoli.

— Spune-mi totuşi cum ai făcut şi ce anume, că eu îţi dădusem mână liberă.

— Da…

Lomahidi povesti cu multe amănunte şi expresii de ştiinţă militară ieşirea la Teaca, plasa, năvodul care se închisese peste nimic, fiindcă ei în vremea aceea erau la Praid, în celălalt capăt al comitatului, cum atunci desfăcuse detaşamentul ca pe o furcă şi-l îndreptase într-acolo pe patru drumuri, repezind câte o ştafetă la Sighişoara şi Odorhei, pentru cazul în care ei ar fi trecut dincolo.

— Iar ei erau tocmai la Luduş…

Glasul locotenentului tremurase uşor la sfârşit şi asta lui Telegdi nu-i plăcu. („Îndată are să plângă. După trei pahare… Naiba m-a pus să-l propun locotenent…”). Îşi stăpâni totuşi plictiseala care revenise, zicându-şi că niciun chef nu-i bun, dacă schimbi băutura pe la mijloc. Spuse cu o sforţare

de bunăvoinţă:

— Aşa, şi-atunci te-ai dus şi tu la Luduş, după ei…

— Da.

— Si-acolo hoţi ca-n palmă.

— Da.

— Se mişcă repede.

— Da. Eu cercetam la Luduş şi ei opreau nu departe de Reghin diligența poştei, pe drumul Dedei. Dările strânse din toată Secuimea. Paza, opt jandari. Era întuneric. Caii s-au oprit deodată, neîndemnaţi. Până să se lămurească băieţii ce se întâmplase, s-au pomenit strânşi în plase, legaţi, vârâți în saci şi înşiraţi de-a lungul şanţului, aşa au fost găsiţi dimineaţa, diligența era trasă la margine şi caii păşteau, împiedicaţi, în luncă. S-ar crede că-i o glumă, dar banii s-au topit.

— Mai departe.

— Mai departe, la înălţimea sa domnul conte Felszegi, de la Apalina. În aceeaşi noapte… Telegdi râse:

— Felszegi. Ce i-au furat? Soţioara?

— Numai bijuteriile.

— Se spune că-s false.

— El declară că sunt veritabile, valorează cincizeci de mii.

— După aceea?

— După aceea, nimic. De o lună de zile nu s-a mai semnalat nimic. Parc-ar fi intrat în pământ. E linişte şi în comitatele învecinate. Mă-ntreb uneori de nu-i aceeaşi bandă, de anul trecut. Aceeaşi

mişcare iute, surprinzătoare; aceia însă erau zgomotoşi. Aceştia sunt mai calculaţi şi mai liniştiţi, lucrează ca nişte umbre, apar în tăcere şi tot aşa dispar şi nu lasă urme…

Telegdi înţelese că locotenentul e dispus la o discuţie cât mai mărunţită, care însă pe el nu-l atrăgea deloc. Nu-i păsa de hoţii aceştia cum nu-i păsa nici de aceia de anul trecut, n-aveau decât să fure şi să dea foc, să fie prinşi sau să scape, lui îi era totuna; el n-avea decât un singur gând acum, o singură grijă, aniversarea micuţei Poli să reuşească aşa cum o plănuise el, fata să fie fericită, mai departe, putea să ardă totul şi să se schimbe în cenuşă. De aceea nici nu fu atent la explicaţiile tot mai înviorate ale locotenentului care începuse să înşire nenumăratele sale presupuneri. Visa în acest timp la frumoasa călătorie la Pesta şi la Viena, el împreună cu Poli, zile întregi la rând, de dimineaţa până seara şi de seara până dimineaţa, tot timpul împreună, el cu ea. Nu reuşi totuşi să se depărteze de-ajuns în închipuire; câteva din vorbele locotenentului pătrunseră până la el şi înţelese că tânărul aşteaptă şi-şi roade unghiile şi cam atât, nu-i în stare să-i prindă pe bandiţi singur de capul lui, speră într-un sfat, într-un ajutor. „Altă grijă n-am,” îşi spuse şi convins că făcuse o mare prostie chemându-l pe Lomahidi şi încurajându-l să-şi bocească nepriceperea, se decise să încheie repede şi să uite imediat. Zise schimbând tonul:

— Aşadar aştepţi un nou atac?

— Păi, de unde să?…

— Şi alte măsuri?

— Păi, v-am spus, supravegherea tăinuitorilor cunoscuţi, spionii, hangiii, cercetarea hoţilor prinşi între timp… V-am spus…

— Am înţeles. Sunt sigur c-ai să-i prinzi. Ţii toţi aşii în mână, regulamentul şi legea şi-un reghiment de jandari puturoşi şi beţivi. El vine şi bate potul, tu întorci cartea. E?!

Se ridică în picioare, obligându-l astfel şi pe locotenent să înţepenească în poziţie de drepţi şi, cu o ultimă tresărire de interes în glas, adăugă:

— Alergând pe urmele lor, n-ai să-i ajungi niciodată. Ăia habar n-au de regulamentul jandarilor chezaro-crăieşti. Sunt nişte lupi. O haită de lupi care nu cunoaşte nicio regulă. Muşcă, sfâşie, înhaţă şi fuge. Caută strâmtoarea prin care îi silită, musai, să treacă. Acolo s-o aştepţi. Aşa poate că ai să-i prinzi pe tâlhari. Eşti liber.

XII

1

Lomahidi, care şi în somn era frământat de

gânduri şi întrebări şi de grija carierei sale, putea să creadă că luna de zile care trecuse în linişte e tot o manevră de-a bandei, un răgaz pe care şi l-a luat până se limpezesc apele şi până se pregăteşte noua lovitură.

N-a fost însă nicio manevră şi niciun răgaz de pregătire, chiar dacă lucrurile s-au potrivit bine şi în folosul lui Vălean, măcar pentru o bucată de vreme.

A fost numai o întâmplare – un fulger care i-a luminat în faţă şi l-a orbit – într-o zi cum sunt toate celelalte, încât nici n-o poţi deosebi pe urmă, de aceea Vălean nici nu şi-a dat seama ce se petrecuse cu el, decât după ce n-ar mai fi putut ocoli, nici de-ar fi vrut – şi poate că nici n-a vrut.

După cum fusese înţelegerea, Ispas s-a mutat la Bălăuşeri. El nici nu ieşise cu Vălean la drumul Dedei şi la Apalina. Şi-a încărcat tot calabalâcul în trei căruţe, ba şi găinile şi gâştele în cuşculii împletite din nuiele. Purceii i-au lăsat lui Copăcean, că până-n Crăciun mai era vreme să cumpere alţii şi să-i îngraşe. Ajutat de încă patru oameni, din zori până seara, mergând fără grabă, a ajuns la casa lui cea nouă din dâlma ce se înălţa chiar peste drum de hanul lui Chifor, şi a început de-a doua zi să-şi rânduiască gospodăria, aşa cum se cerea.

Când, la trei zile, a venit Vălean, pentru Saveta a însemnat cea mai mare nenorocire – să-i pice un oaspete pe cap, când încă niciun lucru nu-i la locul lui, când nici casa nu-i gata ca să-i poţi zice casă, pereţii încă de-abia humuiţi peste tencuiala de lut

şi nedaţi cu var, ferestrele cu geamurile pătate şi stropite, iar înăuntru, cum e mai rău, paturile fără cearşafuri şi pernele fără feţe, pe scaune şi pe lădoaie grămezi de haine de-a valma, în tindă vasele pe jos şi amestecate ca la târg, toate într-o stare de să-ţi vie să turbi.

Vălean a venit prin pădure, din sus, din deal, împreună cu Stoica. Descălecară când ajunseră la cucuruzişte şi se apropiară pe jos de gardul de nuiele din dosul casei, iar caii veneau cuminte după ei, cum erau învăţaţi.

La portiţă, Vălean se opri şi ascultă. Pe undeva, în ogradă, două femei vorbeau, una era Saveta, îi recunoscuse glasul cântat, mângâios; cealaltă, după glas, părea să fie mai tânără. Nu era o discuţie. Întrebări scurte, în răstimp, răspunsuri tot scurte, uşor icnite, semn că femeile lucrau ceva, un lucru mai greu, care cere oarecare efort. S-auzeau şi găinile şi toate zgomotele unei curţi ţărăneşti.

Vălean deschise portiţa şi-o îndemnă pe Vilma să intre, pălmuind-o uşor pe spinare. Intrară şi ceilalţi cai, urmând-o şi, simţind grajdul şi miros de fân proaspăt, se îndreptară drept spre şură.

Când Vilma ieşi de după colţul casei şi înaintă ocolind nepăsătoare nişte coveţi şi ciubăre în care s-aflau albituri puse la muiat, s-auzi o exclamaţie ascuţită, imediat urmată de lipăitul repezit al unor picioare desculţe şi de strigătul mirat al Savetei:

— Da’ unde fugi tu, Floare?!

Toată această mişcare Vălean mai nici n-o băgă în seamă. Apăru şi el în curte, cu Stoica alăturea,

şi-l căută din priviri pe Ispas, fără să-l zărească pe-aproape. Era numai Saveta, cu spatele spre el, frământând cu picioarele nişte năglag clisos amestecat cu balegă, pentru lipit în casă pe jos.

Portiţa din faţă era deschisă şi, prin deschizătura ei, Vălean mai apucă să zărească, pierind prin vie, la vale, o fată subţire ca un pai, fără năframă în cap, cu cozile descolăcite, zbătându-se de fuga ei, ca nişte şerpi de aur.

Când auzi paşi apropiindu-se, Saveta se întoarse sprintenă şi văzându-l pe Vălean, în loc de bineţe, strigă sugrumat:

— Doamne, Dumnezeule!

— Bine te-am găsit sănătoasă, Savetă, spuse Vălean, încă nedumerit de tulburarea pe care o provocase, pare-se, sosirea lor.

Femeia nu răspunse. Îl privea înlemnită şi cum nici ea n-avea năframa în cap, îşi acoperea gura cu palma, într-un gest de surpriză speriată.

— Ispas unde-i? mai întrebă Vălean, gândind: „Asta când o să mai înţeleagă că-s un om şi eu?”

— S-a dus... începu ea, dar se poticni. Îşi plecă fruntea, femeieşte, ruşinată şi atunci îşi văzu picioarele mânjite până sub genunchi, aproape până spre poalele rochiei, de clisa pe care o frământase şi ţipă ca muşcată: — O!

Şi într-o clipă, cât era ea de voinică, pieri prin uşa tinzii. Vălean se şi uită mirat, dar nu la uşă, ci la locul unde fusese înainte femeia, la grămada de năglag năclăit care sclipea frumos în lumina soarelui. Saveta se întoarse apoi, tot repede, cum îi

erau poate din fire mişcările, în ciuda trupului ei mare, îmbrăcată într-o altă rochie, cu capetele năframei înnodate peste gură şi cu picioarele spălate, încă umede. Se opri lângă uşă, parcă i-ar fi fost frică să mai facă şi un pas mai departe.

Spuse, tot poticnindu-se:

— Ispas îi dus. De vale. La Şoimuş. Să vadă nişte purcei. Da’ trebuie să vie.

— Bine, răspunse Vălean, uitându-se după cai şi adăugă: Am să-l aştept. Nu-i nicio grabă.

— Să-ţi dau să mânci, continuă femeia. Ea stătea nemişcată ca un stâlp, iar glasul îi tot sălta. Ce s-a găsi. N-am fiert nimic. Da’ este.

— Nu trebuie să ne dai nimic. Până vine Ispas, ne-om odihni un pic.

Şi Vălean porni să intre în tindă, Saveta însă îl opri, proţăpindu-se în prag:

— Iartă, da’ nu se poate. Nu-i pus în rând. Nimic. Mai bine-n grădină. La umbră. Pe iarbă. Mă duc să-ntind două ţoluri.

— Bine, zise Vălean şi se duse la cai să-i desşeie şi să vadă cât sunt de prăfuiţi după drum. Îi şi spuse lui Stoica: Poate mergem mai târziu, la Târnavă, să-i scăldăm.

Stoica îi răspunse:

— Bine, dar cu ochii o căuta pe Saveta care tocmai trecea, încărcată cu perini şi ţoluri, înspre grădină.

Vălean observă şi în felul lui morocănos spuse, mormăind cumva, să nu s-audă vorbele prea departe:

— Mă Stoica, eu aş zice că Saveta-i muierea lui Ispas.

Stoica tresări şi întoarse spre Vălean o privire scurtă, piezişă, ca de bănuială:

— Da. Bunînţeles... Pe urmă – cine ştie ce i-o fi venit în minte? – râse: Îi frumoasă. Ispas ăsta, cu nara lui ruptă, a nimerit-o bine.

— Ispas ăsta, cu nara lui ruptă – şi buza i-i ruptă, de n-ai văzut până acum – îi omul meu şi, dacă n-ai ştiut, pe mine m-a scos de la moarte, atunci i-au tăiat nara şi buza – că până atunci a fost tot aşa de frumos ca şi tine.

Stoica nu mai râse. Se mira parcă şi se uita cercetător la Vălean. Spuse după un timp:

— D-apoi da... Da' eu cu Ispas n-am nimic. Nici cu ea... Da-i frumoasă.

Vălean nu mai răspunse. Terminând cu caii se duse în grădină, unde găsi ţolurile întinse pe iarbă, în umbra unui măr. Saveta nu mai era acolo. Cine ştie unde stătea, că nu se vedea nicăieri. Veni şi Stoica şi se întinse alături, oftând de căldură şi de osteneală. Privind în sus, la crengile de pe care florile se scuturaseră şi viitoarele mere de-abia se cunoşteau, doar cât nişte bolduri părelnice printre frunze, se gândi că Vălean cam prea multe vede şi toate le înţelege numai cum vrea el; simţea parcă nevoia să se spele de-o vină sau măcar de bănuiala ei, şi-apoi ce vină-i să vezi că o femeie-ţi place şi chiar te trec fiori când îţi aduci aminte de ea? Spuse de-aceea sau poate ca să nu tacă, numai aşa, într-o doară:

— Ne-a mers bine zilele acestea…

— Da. Nu ne-a mers rău; nu poţi zice. Da’ nu se ştie dacă asta-i bine…

— De ce să nu fie bine?

— Pe unde-am fost, tot peste proşti am dat…

— Şi-apoi ce?!

— Apoi n-are să fie tot aşa…

Sunase ceva în glasul lui Vălean, mai aspru şi mai tăios, ceva întărâtat, şi Stoica simţise că mai bine-i să tacă. Întinse mâna spre locul unde-şi lepădase chimirul când se descinsese, să caute pipa şi punga cu tutun, apoi îşi aminti că lui Vălean nu-i place fumul. Se ridică, rezemându-se într-un cot, uitându-se după un alt loc cu umbră, de unde fumul şi mirosul să nu ajungă aici. Îl văzu atunci pe Vălean lungit alături, cu faţa în sus, nemişcat ca un mort, încruntat şi cumva adâncit în sine, parcă dus pe altă lume, şi îşi spuse: „Tot se mai gândeşte la biata Maria, de-aia-i el tot nemulţumit; nici nu-i mirare că n-o poate uita, c-a fost femeie frumoasă…” Şi pipa, şi nevoia de fumat îi ieşiră din minte uşor, se întinse la loc, liniştit şi adormi îndată.

Vălean nu observă că Stoica adormise şi după un timp adăugă:

— Este unu’ care nu-i prost… Trebuie să m-aştepte el undeva. Să ne întâlnim… În cele din urmă. Şi-atunci n-are să mai fie ca până acum…

Tăcu apoi şi nici nu se uită să vadă de ce Stoica nu mai răspunde. Poate nici nu aştepta un răspuns, că n-avea chef de discuţii şi vorbise şi până aici

mai mult în silă, numai de nevoie. Ori poate îşi dădea seama că rămăsese singur, că Stoica se depărtase în somnul lui, visându-şi dorurile ca toţi feciorii tineri, şi-atunci nici nu fuseseră nişte vorbe pentru discuţie, ci numai un gând oarecare spus tare, cum oricui i se poate întâmpla uneori să vorbească singur, când e obosit şi cătrănit şi-l sâcâie ceva, şi s-au adunat prea multe şi i se pare că aşa, spunându-şi gândurile cu glas tare, le descâlceşte mai uşor şi află poate chiar şi ceea ce încă nu ştia sau n-a ajuns să înţeleagă... Că Vălean era într-adevăr supărat şi nemulţumit, dar nu pentru ceea ce i se năzărise lui Stoica – era sâcâit văzând că Telegdi nu mai iese la întâlnire, că nu se mişcă deloc, se poartă de parcă n-ar şti nimic şi nici cu un semn n-arată că ar avea de gând să vină, măcar deocamdată... Ar fi trebuit poate s-aştepte mai liniştit, să zică după Ispas, adică să mai stăm să vedem, să nu ne grăbim, a îmbătrânit şi el între timp, nu-i tot aşa de sprinten şi de iute cum a fost, şi-l ţine şi ibovnica, îi tinerică tare şi o teme, îi gelos de ea, când n-o simte în apropierea lui, dar mai poate să-i fie şi frică, doar îi şi el om trăit şi acum când ştie ce scump lucru îi viaţa, ar vrea să tot trăiască şi să nu mai moară şi nu i-ar plăcea să cadă în nas într-o prostie de harţă cu nişte hoţi care lui nu i-au furat nimic... Desigur, se putea înţelege şi cum zice Ispas, s-ar potrivi adică, dar Vălean nu credea, nu toate potrivelile-s adevărate, zicea el, iar frica nicicum nu se potriveşte la Telegdi – să zicem că-i glumă, dar nici

măcar aşa, de el nu se prinde; fricosul aşa se naşte el, tremurând, şi apoi tremură până moare, tot tremurând, iar unu ca Telegdi, care niciodată nu s-a temut de nimic, nici de oameni, nici de sfinţi, nici de dracu, n-are să se strice la bătrâneţe, doar de nu-l loveşte cineva în moalele capului să-l lase cu mintea-ntr-o parte, ori vreo boală care să-l damblagească, dar el, câinele, îi teafăr ca mărul, Vălean doar îl văzuse, vesel şi rumen la faţă, mişcându-se ca un bărbat tânăr, de ce să-i fie frică?... Numai o viclenie poate să fie, a zis Vălean în cele din urmă, şi tot la asta se gândea şi acum, că trebuia s-o ghicească...

Şi tot coborând în gândurile lui, adormi şi el, tot încruntat şi nemulţumit...

Când se trezi, ziua mai trecuse; umbra se aşternuse peste toată grădina şi numai pe crengile cele mai de sus ale unui nuc, soarele mai punea un pic de lumină obosită, înainte de asfinţit.

Stoica nu se mai afla acolo. Nici perina şi nici ţolul pe care dormise.

Din ogradă, prin larma paşnică a galiţelor care mulţumite şi sătule îşi căutau acum adăpostul de noapte, s-auzea şi-un murmur de glasuri omeneşti, o discuţie mai molcomă, din care nu se înţelegea nimic, în locul unde era Vălean. Ascultând mai atent, recunoscu totuşi vocea duioasă a Savetei şi torsul ca de motan al lui Stoica.

Trecu şi Vălean în ogradă, domol, cu paşi neauziţi, nu că ar fi urmărit ceva, în acest moment nu-l interesa ce au să-şi spună Saveta şi Stoica, dar

aşa se învăţase din tinereţe, să se mişte cât mai nebăgat în seamă, şi nici în cătănie nu se dezvăţase.

După ce ieşi de după colţul casei, se opri. Văzu ograda, acum curăţată de ciubăre şi troci, şi măturată, dispăruse şi grămada de năglag, era ordine peste tot, şi-n faţa uşii pe o laviţă şedea Saveta, un pic aplecată, alegea pare-se fasole din şorţ şi-o arunca într-un blid mare ce era dinaintea ei jos pe pământ; lângă ea, cam aproape, sta Stoica şi parcă i-ar fi şoptit la ureche.

Vilma, din şură, unde fusese legată, îl simţi şi nechează scuturând din cap, iar Vălean se duse la ea, uitând de ceilalţi. Desprinse funia căpăstrului din belciug şi, după ce-i dădu zahărul, o mână în curte. Îl dezlegă şi pe Spulber, care se mişca nervos în loc, cerându-şi şi el, prin sforăituri scurte, partea cuvenită.

Se întoarse după aceea în curte. Saveta şi Stoica tocmai scoteau din tindă o masă, cu faţa gata pusă.

— Să mâncaţi ceva, spuse femeia, retrăgându-se uşor şi rămase lângă uşă cu spatele spre perete, nemişcată. Era iarăşi cu colţurile năframei legate peste gură, de parcă i-ar fi fost ruşine să-şi arate toată faţa, ca la femeile turcilor. Mai adăugă uitându-se în direcţia lui Vălean, dar nu la el, ci alături undeva, că Ispas n-a venit, dar vine el, că-i dus de mult, mai de azi-dimineaţă, că s-a dus numai aşa, nici mâncare nu şi-a luat.

Vălean îi răspunse că nu mănâncă acum, au să-l

aştepte pe Ispas – şi îl chemă pe Stoica, să meargă şi el, în vale, la Târnavă, să scalde caii.

Ceva mai târziu, când înserarea venea moale, parcă pipăind ca un orb drumul, dealurile cu păduri, semănăturile foşnitoare, Vălean şi Stoica se întorceau de la apă, călărind pe deşelate. Caii se învioraseră şi le-ar fi plăcut să zburde, săreau mereu, ca într-o tresărire, gata să continuie în galop, şi mereu trebuiau struniţi.

Lăsară drumul, intrând pe un fel de hudiţă pe care numai cine o ştia o nimerea. Strâmtă şi adâncită între două răzoare înalte, năpădite bogat de liţion şi porumbele, putea să fie un bun ascunziş la nevoie, fiindcă din drum nu putea fi văzută, ci doar de sus, din ograda lui Ispas.

— Şi-acum ce-o să mai facem? întrebă la un moment Stoica.

Vălean, care mergea mai înainte, călărind acum pe Spulber, răspunse fără să se întoarcă:

— O să vedem…

— Mai ieşim undeva?

— Dacă va fi nevoie, o să mai ieşim.

— Şi până atunci stăm aici?

— Poate că aici, poate că în altă parte.

Stoica înţelese că voia lui Vălean nu se schimbase, nici acum, după ce se scăldaseră, bălăcindu-se şi împroşcându-se şi dându-se peste cap în apă, şi mai departe îl urmă în tăcere, gândindu-se că s-ar cuveni să-şi caute şi el o muieruşcă, pentru petrecere, vreo două-trei nopţi ori măcar una, că altfel are să uite şi că-i bărbat.

Şi încă mai era bună hudiţa, că ocolea casa şi ieşea sus, mai departe, aproape de pădure – aşa că Vălean şi Stoica tot din spatele casei intrară în ogradă. Şi cum s-aflau chiar pe fruntea dâlmei, numai un pic înclinat, spre apus, încă se vedea bine, că seara nu suise până aici, numai s-apropia, ca un val încet de la răsărit.

Ispas se întorsese. Era cu Saveta. Şedeau pe podmol. Între ei şedea o femeie tânără, care-i spunea ceva Savetei, vorbind repede şi râzând. Râdea frumos, cu toată faţa şi da din mâini şi clătina clin cap, apărându-se ca de-o învinuire, dar veselă parcă – cine ştie, poate-i plăcea.

Ispas îi văzu şi se ridică domol, spunând bună seara şi pornind spre Vălean. Atunci chicotelile femeilor se frânseră dintr-odată. Saveta se prelinse parcă prin uşa tinzii şi pieri, iar femeia cealaltă rămase în picioare şi acum Vălean o văzu bine. Era înăltuţă şi subţire şi îmbrăcată ca într-o zi de duminică. Fusese în mişcarea ei un zvâcnet de pornire spre Vălean, dar se oprise, continuând însă să râdă şi uitându-se fără sfială la el. Şoptise şi ea bună seara şi Vălean auzise. Îi răspunse dând din cap, apoi Ispas ajunse la el şi împreună se duseră să aşeze caii pentru noapte.

Vălean se gândi că poate o cunoaşte, poate o mai văzuse undeva pe femeia aceasta. Surâsul ei un pic uimit, ca de o înţelegere neaşteptată – aşa i se păruse lui cumva – parcă mai sclipise oarecând, ca într-o oglindă mică, şi mirare ar fi să-şi aducă aminte; femeia însă părea să fie tânără tare, după

cât era de subţire, de n-ar fi avut năframa legată nevesteşte pe sub bărbie, ai fi zis că-i o fetişcană şi-atunci nu-i nicio amintire, iar el se înşală. Şi Vălean nu se mai gândi. Îl întrebă pe Ispas:

— Purcei găsit-ai?

— I-am şi cumpărat.

— Altceva n-ai mai cumpărat?

— Altceva n-am găsit.

— Aşa… Nici nu era încă timpul.

— Da’ vine mâine Copăcean… Poate află el până atunci…

— De ce vine Copăcean?

— D-apoi s-apropie târgul Sânzienelor şi lumea umblă mai mult.

— Da’ nu-i mâine târgul.

— Mâine, poimâine, răspoimâine – totuna-i. Negustorul bun o ia înainte. Da’ Copăcean mai caută să cumpere şi vin şi răchie. Pe-aici, dacă-i mai mult, îi şi mai ieftin.

— Bine atunci…

Când se întoarseră de la cai, în ogradă, femeia cea tânără era tot acolo, de parcă nici nu s-ar fi mişcat din loc. Se înserase între timp şi nu se mai vedea desluşit, lui Vălean însă i se păru – o clipă doar – că ea tot mai surâde, ori numai aşa-i rămăsese în ochi, când ocupându-se de cai, uitase de ea. S-apropiară de masa pe care Saveta acum tocmai aşeza blide şi linguri, iar femeia cea tânără li se alătură, mergând cei câţiva paşi întoarsă pe jumătate spre Vălean, privindu-l ţintă prin întunericul încă subţire, şi când Vălean se aşeză la

masă, s-aşează şi ea pe scaunul de lângă el, firesc, fără să şovăie nici măcar o fărâmă de clipă, de parcă locul ei acela ar fi fost de totdeauna. Vălean n-a observat gestul ei. Şi nici după aceea, după ce Stoica a adus, căznindu-se, gâfâind, ceaunul cu mămăliga şi, gemând de efort, a răsturnat-o pe cărpătorul cel mare pus în mijlocul mesei, n-a simţit cum îl priveşte ea, dintr-o parte, aproape într-una; fiindcă îşi continua discuţia lui cu Ispas despre pădurea cea mare care începea dincolo de casă, şi de satele la care se poate ieşi şi alte locuri bune de adăpost sau numai de trecere, despre cei care ţin pădurea şi care dintre ei ar vinde partea lor acum repede şi cum s-o cumpere, să nu se simtă că-i doar unul singur acela, ca să nu se işte bănuieli şi să nu se pună întrebări.

Saveta aduse o oală mare, din care odată cu aburii se răspândea şi un miros bun de fasole şi iar se înapoie în casă, ieşind apoi cu o lampă aprinsă pe care o agăţă într-un cui, de uşcior şi o lumină destul de bună se aşternu peste masă şi peste meseni, încât acum se puteau vedea.

Cât timp au mâncat, n-au prea vorbit; se auzeau numai lingurile cum se bat de blide, sorbituri, molfăitul fălcilor şi câte un uşor oftat, că şi mâncatul cere cât de cât efort. Nici acum Vălean n-a observat că la lumină, femeia cea tânără stă mai smerită, abia gustă, destul de rar din mâncare şi numai câteodată îşi furişează privirea, scurt, spre el, şi rămâne după aceea puţin îngândurată şi poate că şi nemulţumită. Vălean a observat-o

numai pe Saveta, cum mânca ea, întoarsă într-o parte, parcă mereu ar fi fost gata să se ridice de la masă, acoperindu-şi gura cu palma, lăsând puţin loc, numai când trebuia să vâre lingura, şi-ndată acoperind-o iar, de parcă i-ar fi fost ruşine că mănâncă şi ea la un loc cu ceilalţi.

Saveta aduse şi carnea, sfârâind într-o cratiţă de tuci cu picioare, mişcându-se în felul ei, uimitor de uşor şi de repede, după cât era de voinică. Ispas lipsi şi el un moment şi se întoarse cu un ulcior mare de vin. Şi parcă numai prin gâlgâitul lui, când era turnat în ulcici, vinul schimbă deodată voia celor de la masă; parc-ar fi fost trişti până acum sau măcar înnoraţi şi fără chef şi acum deodată s-au înseninat şi ar fi vrut să-şi spună tot felul de lucruri plăcute. Numai Vălean singur a mai rămas câtva timp în starea în care se găsise ori poate că încruntarea lui era prea veche şi se desgheţa mai cătinel.

Mai înainte de primul ciocnit de pahare, Stoica spuse, înveselit, că vinul, aşa se zice, are suflet, care pe încetul se şi mută apoi într-al tău şi ajungi uneori de nu te mai cunoşti nici tu şi nu te mai cunosc nici ceilalţi, după ce îl bei. Râseră toţi, ascultându-l, iar Vălean se uită cumva curios la el, dar nu supărat. După ce au ciocnit şi au băut bărbaţii ulcica toată, femeile numai muindu-şi buzele, Stoica mai spuse, pentru a dovedi, că pe vremea când cătănea la husari, era unul în escadronul lor, un şvab spălăcit, fricos ca o găină, încât îşi băteau joc toţi de el, da’ după ce bea şi se

îmbăta, sărea la bătaie şi-i punea jos şi pe unii mai înalţi ca el şi mai grei şi chiar în lupte, dacă apuca să fi băut, făcea vitejii de se mirau toţi – şi altul, un plutonier amarnic, de care toţi se temeau ca de dracu, fiindcă era crud şi fără milă, sălbatic de sânge, după ce se îmbăta, plângea ca un copil şi se ruga de fiecare: „Dă-mi o palmă, te rog frumos, dă-mi o palmă”, şi dacă vreunul era destul de beat ca să aibă curaj şi-l plesnea, el mai cerea o palmă şi încă una, până-i da sângele pe nas şi-atunci, tot plângând, îl lua în braţe pe acela şi-i mulţumea şi zicea că numai acela îl iubeşte şi înţelege ce-i în inima lui.

— Aşa că, adăugă el ca să încheie, eu cred că are suflet vinul, că mai nimeni nu rămâne, cum îi el de obicei, după ce-l bea.

— Da’ tu cum eşti după ce-l bei? întrebă Vălean.

— D-apoi după ce beau un pahar-două, încă nu se întâmplă nimic, numai după ce-am numărat vreo cinci, îmi vine să cânt…

Râseră cu toţii, că aşa vorbise Stoica, de parcă şi-ar fi mărturisit cine ştie ce păcat de moarte şi ar fi fost turtit de povara ruşinii şi a părerii de rău. Vălean nu râse, se uită tot aşa, ca un om curios, la feciorul care-şi umplea ulcica, şi zise:

— Când ai să ajungi cu număratul la cinci, să-mi spui, ca să mă duc şi eu mai departe, nu cumva să surzesc…

Şi iarăşi râseră, şi mai tare dintre toţi, chicotind ascuţit, aproape ţipat, Saveta, pentru ca dându-şi seama, să se liniştească dintr-odată, înaintea

celorlalţi, şi să-şi tragă repede colţurile năframei peste gură.

Îşi umplu ulcica a doua oară şi Vălean şi atunci femeia cea tânără, care şedea lângă el, îi spuse:

— Da’ cu mine nu vrei să închini, bade Vălene?

— Ba am să închin, răspunse Vălean, întorcându-se spre ea şi zâmbi parcă surprins şi bucuros în acelaşi timp.

— Că doar tot am zis oare de unde te cunosc, urmă el, şi uite, acum, mi-am adus aminte, că doar tu eşti Floarea, fata lui Indrei, săracu, fie iertat…

Vălean zâmbea mai departe şi se uita drept în ochii Floarei, care îl primeau, nesfiiţi în lumina lor uimită; tremura în ei o îndrăzneală de copil care nu ştie primejdia şi Vălean o văzu iarăşi, ca într-o fulgerare, aşa cum fusese ea, la prima lor întâlnire. Şi adăugă:

— Erai o copilă, când te-am trimis atunci la Fidileş, şi-acum, uite, te-ai măritat şi eşti nevastă, şi, zău de nu, eşti şi mai frumoasă…

Ea îl asculta nemişcată, tot cu ochii ţintă în ochii lui, fără să se schimbe la faţă, şi numai acum la aceste vorbe din urmă, roşi şi îşi plecă pleoapele peste bucuria care zvâcnise ca o flacără – şi apoi îşi rezemă barba-n piept şi nu răspunse, măcar că Vălean tăcuse şi poate aştepta un cuvânt…

2

După ce au gătat cina, nu s-au ridicat imediat de la masă. Saveta a strâns de pe masă blidele şi celelalte şi a adus în loc nişte plăcinte dospite umplute cu brânză, din care însă n-au mâncat decât Stoica şi Ispas care au şi băut mai mult – Stoica mai ales care se trezise deodată mare povestaş şi nu mai era în stare să se oprească, vorbea într-una şi nici nu se înţelegea cine ştie ce

din tot ce înşira acolo.

Saveta, cât nu umbla să ducă şi să aducă la masă, stătea ca de obicei, când era cu lume de faţă, ţeapănă pe locul ei, cu năframa legată peste gură şi numai după cum i se mişcau ochii în cap şi scăpărau uneori, se simţea că vede şi aude tot, că nimic nu-i scapă.

Vălean nu vorbea şi bea puţin, numai câte o sorbitură din când în când şi nici pe Stoica nu-l asculta. După momentul de bucurie care-i luminase obrajii şi îi înveselise, mai înainte, acum se îngândurase, dar fără să fie trist. Se întorcea destul de des spre Floarea şi se uita la ea, cu blândeţe – ce-i schimba mai cu totul înfăţişarea, chiar îmbătrânindu-l, arătându-l cu toţi anii pe care-i avea, patruzeci – şi se gândea, mirat şi într-un fel năcăjit, cum de uitase de ea, că era doar ca şi copila lui Indrei; se întreba ce s-o mai fi întâmplat cu ea, între timp, după ce Indrei murise, cum o fi trăit ea şi pe unde; o fi rămas singură pe lume şi numai aşa s-ar înţelege că se măritase tocmai cu Chifor, de sila singurătăţii, că dragoste greu s-ar putea închipui să fi fost – nu-i Chifor bărbat să-l placă o fată tânără, care şi-acum gândeşti că-i numai o copilă îmbrăcată nevastă din joacă – şi nici altfel nu se potriveşte că-i prea copt pentru dânsa…

Iar Floarea sta tăcută şi ea, cu mâinile adunate în poală, pierdută în gândurile ei. Câteodată, cine ştie ce-i venea în minte, sau simţea privirea grea a lui Vălean aţintind-o, un surâs scurt îi clintea colţurile

gurii, într-o trecere repede, ca o părere, şi îndată se stingea – şi după aceea se uita şi ea la Vălean, gravă, ai fi zis că se miră şi nu înţelege şi parcă s-ar pregăti să întrebe ceva, dar nu întreba nimic, îşi întorcea faţa de la el şi închidea ochii, uşor încruntată, tot numai cât o clipă şi iarăşi se pierdea în cine ştie ce gânduri depărtate.

La un moment, Stoica se ridică ţâşnit în picioare, parcă pişcat, se cumpăni câtva timp, nehotărât, apoi îşi rezemă palmele pe masă, se uită crunt la ceilalţi şi zise ameninţător:

— Mie mi-i somn… Vreau să mă culc…

Ispas se ridică râzând:

— No, hai atunci la culcare.

Şi apropiindu-se prudent de el, îl cuprinse pe după umeri:

— Hai, feciorul-tatii, cătingan-cătingan, că vinul a fost greu şi eşti ostenit rău..

Stoica îşi propti pumnul în pieptul lui Ispas şi protestă mânios:

— D-apoi că eu nu-s beat.

— N-am zis că eşti beat, am zis că eşti ostenit…

Stoica adăugă râzând:

— … rău!

Şi îşi rezemă, acum, fruntea în barba lui Ispas.

— Unde-l duci? strigă îngrijorată Saveta, când împins de Stoica, Ispas făcu vreo trei paşi în direcţia tindei. Că nu-i niciun pat pus în rând…

— Las că-l duc în fânar. Are să doarmă bine acolo. Adu numai perină şi ţoluri…

Şi ţinându-l bine de mijloc cu braţul, îl împinse cu

grijă spre capătul curţii, unde s-afla fânarul, într-o latură a grajdului.

La masă rămăseseră numai Vălean şi cu Floarea. Femeia se uita iarăşi, ţintă în ochii lui şi râdea. Spuse, bucurându-se parcă:

— S-a îmbătat Stoica…

Avea un glas limpede ca de ceteră şi Vălean se gândi că Floarea i-ar putea fi dragă oricui şi numai pentru glasul acela – să stai cu ceasurile şi să-l asculţi, orice-ar vorbi. Răspunse:

— Da. El se mai îmbată uneori, că-i tânăr şi încă nu cunoaşte măsura… Da’ până dimineaţă îi trece..

— Da’ dumneata nu te-mbeţi niciodată…

Şi parc-ar fi fost iarăşi numai o copilă, cuprinsă de îndoială, temându-se de un nimic – aşa i se păru lui Vălean, că-i o copilă speriată nu se ştie de ce, şi punându-şi palma uşor pe umărul ei, spuse:

— Eu beau puţin, şi rar şi de-aceea nu mă îmbăt, da’ mi s-ar putea întâmpla şi mie, că nimeni nu-i scutit…

— Tetea Indrei zicea că dumneata nici când bei nu te-mbeţi, că eşti mai tare şi ca vinul şi ca orice fel de beutură…

— Poate să fie şi aşa, cum zicea tete-tău Indrei, că el mă cunoştea bine… Mi-a fost prieten…

— Da’ tetea Indrei se îmbăta câteodată. Îi venea lui aşa, că i se ura în pădure şi-atunci se ducea în sat. Eu ştiam că după aceea vine beat şi-i făceam zeamă acră de găină. Şi totdeauna când venea beat din vale, era supărat; îl auzeam încă de departe cum suduie. Tot aşa zicea: „Nu-i bai! Las-

că vine Vălean şi le arată el…” Te plăcea tare…

I se uita şi acum drept în ochi, şi tot aşa, surâzând deschis, nesfiită, şi nu cu îndrăzneală de copii ca mai înainte, ci altfel, ca o femeie care ştie că-i frumoasă şi că poate fi plăcută. Ea poate nu gândea aşa şi lumina care-i încălzea faţa şi-i netezea surâsul era numai încrederea toată şi mulţumirea că are încredere.

Iar Vălean gândi, cum se uita la ea de aproape: „Tare s-a făcut frumoasă Floarea. Mai frumoasă şi decât s-ar fi putut crede de-atunci…” Îşi aminti limpede şi o revăzu în închipuire cum îi dădea mere Vilmei.

Îşi dădu seama că încă o ţine de umăr şi-şi retrase mâna, cumva cu părere de rău.

— Şi mie mi-a fost drag Indrei, spuse. Ca un frate… Rău destul că a murit; ar mai fi putut trăi, că n-a fost bătrân… Ar fi văzut cum ai crescut şi cât de frumoasă te-ai făcut… Ar fi avut o bucurie…

O tristeţe blândă tremura în vorbele lui şi-n ochii mari ai Floarei răsăriră lacrimile.

Şi-un timp după aceea tăcură amândoi.

Din întunericul ogrăzii s-apropie Ispas. Saveta, care-l urma, s-opri şi rămase mai la o parte.

— L-aţi culcat? întrebă Vălean.

— A şi adormit, răspunse Ispas şi s-aşează iarăşi la masă. Dacă ţi-i somn să te culci şi tu. Poate vrei în casă. Om face cumva.

— Nu, Ispase, interveni grăbită Saveta, din locul în care se afla, un pic mai departe de masă. C-abia am lipit pe jos şi încă nu s-a uscat, şi pereţii nu-s

văruiţi şi nici paturile nu-s puse-n rând…

— D-apoi atunci, răspunse Ispas liniştit, să-ţi aşternem în podul grajdului, pe fân, că lângă Stoica ar fi loc, nu-i vorbă, da’ cum îi beat, se va zbate în somn…

— Da’ de ce? spuse repede Floarea. Poate să vie jos la han, că doar sunt odăi destule… Şi oricum, careva trebuie să vie cu mine, că mi-i frică singură pe întuneric…

Şi brusc îşi lăsă bărbia-n piept, roşind.

— No, bine, zise Vălean, să te ducem atunci acasă, să nu te fure cineva… Ispase, dezleag-o pe Vilma şi dă-i drumul să vie după noi…

— Să-i pui şaua?

— Nu. Că mergem pe jos. Da’ să fie şi ea acolo…

Vălean se întoarse spre Saveta şi mulţumi pentru cină, urându-i noapte bună, iar pe Floarea o prinse de mână, spunând:

— No, hai tu, copilă.

Ieşiră pe portiţă şi tot coborând prin vie pe-o cărăruie care alburea tulbure, frântă mereu când într-o parte, când în alta, că era coasta dealului repezită, ajunseră, tot ţinând-o de mână, ea venind cu un pas în urma lui, la hudiţa adâncită între răzoare, unde întunericul era ca funinginea şi un moment se opriră orbiţi, pipăind cu tălpile pământul. Vălean simţi cum femeia îl strânge tare de mână, cum s-apropie tare de el şi i se reazămă de umăr, şi-i simţi sânul apăsându-l pe braţ şi răsuflarea gâfâită adiindu-i pe sub ureche. Şi se înfioră, speriat la rândul său.

A fost o clipă scurtă, cât a fost nevoie să li se înveţe ochii cu întunericul. Şi după aceea, tot faţa ei a văzut-o el, aproape, lângă umăr, şi ochii sticlindu-i, şi parcă şi-acum încă miraţi.

— Poate coborî Vilma pe aici? Nu se dă de-a dura? întrebă ea.

— Ea vine pe hudiţă, ocolit...

— Da' nimereşte drumul?

— Mai uşor ca noi.

Porniră încet, călcând cu băgare de seamă. Ea continua să-l ţină de mână, dar venea acum un pic mai în urmă.

— Îi deşteaptă Vilma, spuse ea.

— Da.

— Dumneata ai învăţat-o?

— Eu am învăţat-o. Da-i deşteaptă din felul ei. Altfel nu s-ar fi prins nimic de ea. Îi ca şi la om. Dacă-i prost, poţi să-l tot înveţi.

Râsul ei mărunt îi sună în ureche ca o rostogolire iute de mărgeluţe de sticlă.

— Da' de unde ştii dacă un cal îi deştept?

— D-apoi aia se vede încă de pe când îi mânz.

Atunci s-auzi ca un răspuns nechezatul Vilmei, nu prea tare, chemând de undeva de deasupra lor, şi nu de departe.

Floarea râse iarăşi, limpede, prin întuneric:

— Auzi cum te strigă! Zice că unde eşti?

— Da, încuviinţă Vălean, râzând şi el, apoi şuieră frânt de două ori.

Îndată răsună galopul apropiindu-se furtunos ca o rostogolire de bolovani.

Speriată, Floarea zvâcni apucându-l pe Vălean strâns cu amândouă mâinile de braţ şi îşi ascunse faţa la pieptul lui, ca un copil care vrea să se ascundă, ţipând:

— Vai!

Când Vilma răsări ca o nălucă albă din noapte şi se opri sforăind uşor lângă ei, ţinându-şi capul înălţat, şi Vălean spuse domol: „Hai, Vilma, hai…” Floarea se desprinse încet, fără să se depărteze însă mai mult de un pas, şi râse liniştită acum:

— O, cum m-am speriat… Ca o proastă! Doar am ştiut că-i Vilma.

Întinse palma şi, tremurând încă, mângâie iapa pe grumaz.

Nici după aceea nu l-a lăsat de mână. Parcă îl strângea şi mai tare şi câteodată îl smucea uşor, fără putere, înapoi, cum i-ar fi cerut pe muteşte să meargă mai încet, măcar că nici el nu se grăbea. Vilma venea în urma lor, parcă i-ar fi păzit.

După câţiva paşi, Floarea – se vede că nu suferea tăcerea, că era vorbăreaţă din fire – ori numai acum – spuse:

— Când am văzut-o azi-dimineaţă pe Vilma, am cunoscut-o mintenaş, am zis: „Uite iapa lui Vălean”.

— Şi te-ai speriat de-o biată iapă, ai fugit de parcă nici n-ai fi fost acolo.

— Nu de-aia am fugit că m-am speriat, că n-aveam de ce să mă speriu, da’ eram în cămaşă şi numai cu poalele pe mine şi desculţă, c-aşa am venit să-i ajut la Saveta, să frământe năglagul şi

eram ca dracu mânjită toată, când am văzut-o pe Vilma, că am ştiut că îndată vii şi dumneata, de-aia am fugit... Apoi când m-am întors, Saveta mi-a spus că ai dus caii la scăldat şi am aşteptat să te întorci...

— Bine-ai făcut şi-mi pare bine că te-am găsit.

— Chiar?

— Da. Că tu eşti ca şi copila lui Indrei şi eu aveam o datorie la el şi-acum datoria aia îţi vine ţie...

— D-apoi ce datorie... că tetea Indrei zicea că în faţa lui este numai Dumnezeu şi după el vii dumneata, că Dumnezeu i-a dat viaţa întâi şi dumneata a doua oară şi că mai mult nici nu se poate.

— Nu-i chiar aşa, că doar şi el m-a scos pe mine de la moarte.

— Ba nu, că asta nu mi-a spus-o.

— N-o fi spus-o, dar aşa-i; m-au împuşcat în umăr şi mi-au împuşcat şi calul, şi-aş fi rămas acolo şi m-ar fi prins; dar Indrei m-a luat în spinare şi m-a scos printre tufe şi m-a ascuns într-o vizunie şi noaptea m-a dus de-acolo şi m-a ţinut la el până m-am vindecat.

— Apoi asta n-o ştiu, că nici tuşa Cătălina, când trăia, săraca, nu mi-a spus nimic...

Ajunseseră la drum, sub stele şi era senin şi nu li se mai păru că-i întuneric, fiindcă îşi vedeau bine faţa. Ea încă tot îl ţinea de mână – şi Vălean îi simţea palma un pic asudată şi fierbinte. Venea şi acum în urma lui, într-o parte, însă mai aproape şi

din când în când, ca din întâmplare sau numai pentru că paşii nu li se potriveau de fiecare dată, ea îşi rezema umărul de braţul lui şi Vălean simţea ca un val cald pe creieri şi un fior cum tresare în el, şi se gândea că asta nu se poate, că trebuie să se stăpânească, doar ea nici nu-şi dă seama şi încă tot ca un copil se poartă.

Drumul mai cobora, dar lin de-aici încolo şi se încovoia larg, apoi avea să se aşeze drept şi neted ca masa. Vedeau hanul, mai în vale, şi la câteva ferestre, lumină.

Văleanu spuse, tot cumva să apere nici el nu mai ştia anume ce:

— D-apoi nici nu poţi să ştii tu tot despre mine. Numai unele.

— Ba că le ştiu pe toate, că şi tuşa şi tetea mi le-au tot povestit, ba pe câte unele şi de mai multe ori… Le ştiu de parcă aş fi fost şi eu acolo şi, dacă vrei, pot să-ţi spun şi-acum una-două…

Învins de o curiozitate nelămurită, Vălean se învoi. Zise:

— Bine, hai spune, să mai aflu şi eu cum a fost…

— Odată, începu Floarea lungind copilăreşte cuvântul, groful din Craifalău s-a dus la vânătoare, să împuşte urşi şi a trecut prin satul lui Vălean, şi a văzut o fată frumoasă la fântână şi i-a plăcut şi s-a gândit s-o fure; şi după ce a împuşcat ursul, a venit înapoi şi a furat fata – şi ea era chiar mândra lui Vălean. Şi Vălean a auzit şi a alergat mintenaş după ei şi i-a ajuns. Şi grofu’ avea puşcă şi pistoale, şi sabie, şi era călare, iar Vălean era cu mâinile

goale şi pe jos. Şi s-a furişat ca un şarpe şi grofu' nu l-a simţit, şi l-a tras jos de pe cal şi i-a luat şi puşca, şi sabia cu pistoale cu tot, şi chiar şi calul, şi pe grof l-a legat de-un copac şi pe fată a dus-o înapoi în sat şi zice că de-atunci s-a tâlhărit Vălean, că până atunci a fost numai un fecior din sat, printre ceilalţi ca el... No, să-ţi mai spun şi alta?

— Mai spune...

— Când i-ai dezbrăcat pe jucuţăi la Zau... Odată, s-au strâns la han la Zau zece jucuţăi. Veneau de prin sate, unde au fost să strângă dările şi cine n-a avut bani, i-au luat vaca, şi după ce au gătat de umblat, s-au adunat la han să-şi petreacă şi să meargă a doua zi mai departe. Şi a venit Vălean cu oamenii lui şi-a înconjurat hanul, nimeni să nu iasă, nimeni să nu intre. Şi Vălean a intrat în crâşmă unde erau toţi jucuţăii şi beau şi cântau. Vălean le-a spus la ceteraşi să tacă şi s-a suit pe-o laviţă şi a strigat: „Eu îs Vălean. Banii pe masă. Toţi". Un jucuţăl a scos pistolul să-l împuşte, da' Vălean s-a mişcat mai repede şi l-a puşcat el pe acela. Şi toţi s-au speriat şi au scos banii şi i-au grămădit pe masă. Şi Vălean n-a fost mulţumit şi şi-a chemat oamenii de i-au dezbrăcat pe toţi jucuţăii şi pe negustorii şi pe toţi câţi erau în noaptea aia în han şi s-au găsit bani cât să zideşti o biserică şi să-i cumperi şi clopot, şi toţi i-a luat Vălean, iar vitele din ţarc le-a lăsat slobode să se întoarcă la stăpânii lor... Şi când ai furat-o pe mireasa unui grof... El era bătrân şi ea numai o copilă şi nu-l plăcea... Da-i drept că te-a plăcut o fată de grof şi te-o scos de la

o strâmtoare?...

— Dacă zici tu, poate...

— Zice că odată, s-au strâns jândari mulţi şi cătane multe şi domni cu puşti şi pistoale şi l-au prins pe Vălean la mijloc într-o pădure unde avea el un loc al lui, ascuns, de venea acolo să se odihnească atunci când era trudit; şi nimeni nu ştia unde-i locul, acela, şi se şi temeau să se apropie şi-l aşteptau, pe marginea pădurii, când are să iasă, să-l prindă ori de nu, să-l împuşte, da' fata grofului l-a văzut pe Vălean o dată şi n-a putut să-l mai uite şi-l visa şi noaptea; şi când fata a prins de veste că Vălean îi în primejdie, s-a furişat în pădure şi l-a găsit pe Vălean şi i-a spus? Şi Vălean a ieşit din pădure pe sub pământ, printr-o peşteră, în partea cealaltă a muntelui şi a dus-o şi pe fată cu el; şi după aceea fata s-a dus la mânăstire şi s-a făcut călugăriţă, că n-a mai vrut să se mărite cu alt bărbat, măcar că era frumoasă şi bogată, iar Vălean n-a putut-o ţine, că nu putea să steie într-un loc şi nici s-o care după el peste tot... No! pot să-ţi mai spun şi-o sută, dacă vrei...

— Chiar o sută?...

— Şi mai multe... Că doar zice că şi împăratul s-a făcut cap de gând de câte a auzit de Vălean şi le-a poruncit la miniştri şi la generali aşa: să mi-l prindeţi pe Vălean ăsta, de viu şi să-l aduceţi la mine. Cine mi-l aduce capătă o mie de zloţi. Şi un hangiu care-l găzduia câteodată pe Vălean l-a vândut jandarilor, că avea muiere frumoasă şi o temea de el. Şi împăratul nu l-a spânzurat. I-a

spus: am auzit că eşti un bărbat şi jumătate şi nu te temi de nimeni, şi l-a făcut căpitan, la husari şi după aceea general, că Vălean i-a bătut pe toţi duşmanii...

— Indrei ţi-a spus ţie toate poveştile acestea?

— Unele tetea Indrei, altele tuşa Cătălina... da' nu-s poveşti, că-s adevărate toate, că la Onuca, de unde-s eu, oamenii aveau o bisericuţă, da' clopot n-aveau, numai toacă, şi Vălean, când a trecut pe acolo, a auzit toaca şi după ea nimic, şi a întrebat de ce nu bate şi clopotul, şi-au zis oamenii că n-avem şi Vălean le-a dăruit un clopot, şi acolo-i şi azi în clopotniţă şi zic oamenii: ăsta-i clopotul lui Vălean şi l-am auzit şi eu cu urechile mele şi l-am văzut; îs adevărate toate şi de-ar fi poveşti unele... eu, când eram mai mică, gândeam despre dumneata că eşti ca Făt-Frumos...

Floarea spusese aceste vorbe din urmă într-un şir egal, ca şi pe celelalte, mărunţite de glasul ei curat ca argintul, râzându-le cumva, dar pe Vălean l-au durut; a fost ca un junghi care îţi taie răsuflarea şi te amorţeşte după aceea şi rămâne.

Se opri şi se întoarse cu faţa spre dânsa şi mâna liberă şi-o aşează pe umărul ei:

— Făt-Frumos îi tânăr, iar eu nu-s, spuse oftând fără să-şi dea seama.

Îi văzu în ochi aceeaşi uimire pe care o cunoştea şi care l-ar fi tulburat pe oricare bărbat şi se gândi că ar putea s-o sărute, dar ea se desprinse de el şi se depărtă un pas, dar nu-şi desfăcu mâna din pumnul lui care acum o ţinea încă mai strâns.

Ea spuse cu duioşie, coborând vocea, aproape să nici nu s-audă, zâmbind:

— Doar n-ai să zici că eşti bătrân…

Şi numai atunci îşi desprinse şi mâna din mâna lui şi îşi întoarse faţa încet, cu capul aplecat pe-un umăr – apoi se răsuci din tot trupul, întorcându-se cu spatele spre el şi rămase aşa, parcă aşteptând.

Iar Vălean se trezi stingher şi nehotărât, cum nu i se mai întâmplase de pe când fusese fecioraş – se uita la Floarea şi se mira cât poate să fie de subţire din mijloc o femeie şi zise în sinea lui acum oare ce să fac, şi după aceea, asta nu se poate că doar ea altceva a gândit.

Spuse răguşit, fără putere:

— Hai, Floare, să mergem, că-i târziu şi încă are să te certe bărbatu-tău.

— D-apoi că n-are să mă certe, că nici nu-i acasă.

Şi parcă Vălean se şi bucură că putea să vorbească despre altceva decât ceea ce îi ardea în minte, şi întrebă, urnindu-se:

— Da’ unde-i dus Chifor?

Ea îl urmă şi iarăşi îl prinse de mână, cu un gest firesc de încredere:

— La oraş s-a dus, cu banii, are un zaraf la care-i ţine.

— La Târgu Murăşului?

— Ba la Sighişoara. Merge-n fiecare săptămână, când s-adună ceva bani, zice că stau mai bine acolo şi mai capătă şi un pic de camătă.

— Nu zice rău, dacă zice aşa…

Şi Vălean se gândi că Chifor ar fi trebuit să-i

spună şi lui despre lucrul ăsta şi că trebuie să-l întrebe cât de curând. Iar pe Floarea o întrebă:

— Şi ţie nu ţi-i frică să stai noaptea singură, când el îi dus?

— D-apoi nu-s singură, că mai este şi slujnica şi-s slugile, vreo patru, şi oaspeţi avem tot mereu, rar se întâmplă să nu fie unu-doi măcar... Şi iarăşi coborî vocea spre şoaptă când adăugă: ...Şi acuma, că eşti şi dumneata, chiar nu mi-i frică de nimic.

Vălean însă îşi spuse că numai i se păruse lui ceva, ca şi mai înainte, şi nu răspunse...

Se făcuse destul de târziu când ajunseră la han. Lumea se cam culcase. O slujnică mai era trează, care o aştepta pe Floarea, în bucătărie. De somnoroasă, părea îmbufnată şi abia înţelese că trebuie să aştearnă patul într-o odaie cu fereastra spre curte.

Vălean se gândi că prea sunt oamenii adormiţi pe-aici, însă când o duse pe Vilma s-o lege la conovăţ sub umbrarul dintr-o latură a curţii, înţelese că este şi pază, că din umbră îi ieşi înainte Ban, unul din argaţii trimişi mai demult de Ispas şi acesta nu era somnoros deloc. Îl recunoscu pe Vălean şi se bucură de întâlnire şi întrebat, aşa în treacăt, îi răspunse că toate-s bine deocamdată, poate să meargă liniştit la culcare.

3

Vălean se trezi înaintea tuturor când încă nu era ziuă, şi după ce se spălă la fântână şi se îmbrăcă, o dezlegă şi pe Vilma şi o adăpă, şi după aceea se apucă s-o ţăsale el singur. Între timp îl trimisese pe Lascu, un alt om de-al lui, adus argat la han, să meargă în deal la Ispas şi să-l cheme încoace pe Stoica, să vie cu Spulber şi s-aducă şi şaua Vilmei.

Stoica veni curând cu caii şi se bucură aflând că merg să-i mai plimbe de vale, prin luncă.

Ieşiră cu caii duşi de dârlog, prin dos, pe-o portiţă pe care străinii n-o ştiau. Printre arini şi sălcii trecură nevăzuţi de nimeni în lunca întinsă până departe, mărginită spre drum de un zăvoi încâlcit, greu de pătruns şi în cealaltă parte de-o încolăcitură largă a Târnavei. La mijloc era o întinsură, dreaptă ca masa, pe care creştea iarba şi numai din loc în loc câte o salcie, câte un plop.

Încălecară, Vălean pe Vilma, iar Stoica pe Schinteie şi începură imediat alergarea cerută de tânăr, pentru ca şi armăsarul lui s-o deprindă cum trebuie. Calul gonea cât putea el de repede, cum şi-ar fi căutat o scăpare, să se piardă înainte undeva, să nu poată fi ajuns din urmă, şi deodată se oprea şi ridicat în două picioare se întorcea, cu faţa spre urmăritori şi în acelaşi timp se şi trăgea la o parte din drum. Vilma ştia mai demult mişcarea şi o făcea bine, fără greş, dar Schinteie, din goana lui se oprea mai greu şi nu deodată, şi când se opintea să se întoarcă, mai mult juca nervos pe loc şi sforăia mânios, supărat parcă de ce-i vine lui aşa de anevoie. Spulber, încercat la rândul lui, merse ca un şcolar silitor şi iarăşi se supără Schinteie, auzind cum celălalt îşi ronţăie zahărul.

Vălean şi Stoica se opriseră să se mai odihnească, lăsându-i pe cai liberi, Schinteie însă nu voia să se astâmpere, tot se repezea şi alerga o bucată şi venea înapoi la stăpânul său şi se îmbia, privind la el cu capul ridicat. Stoica îl înţelese şi îi spuse lui Vălean:

— Parc-ar fi un copil şi i-i ciudă că nu ştie ce ştiu ceilalţi.

— Învaţă-l, că vrea şi el, şi dacă vrea, are să reuşească.

— No, hai, Schinteie, strigă Stoica şi sări în şa, cum îl învăţase mai demult Vălean, fără să-şi vâre mai întâi un picior în scară; armăsarul şi porni ca din puşcă şi măcar că era obosit, lucră parcă mai bine de astă dată, şi îşi primi şi el zahărul cuvenit.

Până pe la amiază s-au jucat tot aşa, oprindu-se din când în când, pentru un pic de odihnă. Era o figură care Vilmei îi plăcea mai mult şi pe care şi armăsarii tineri, care-i fuseseră mânji, o ştiau face tot aşa de bine. Săltându-se pe piciorul dindărăt băteau repede cu cele din faţă şi puteau zdrobi cu copitele potcovite orice-ar fi nimerit. Era o mişcare de luptă care înspăimânta pe cel luat pe neaşteptate, fie om, fie alt cal.

Apoi desşeuară caii şi îi buşumară cu şomoioage de iarbă ce-au găsit-o mai uscată, rămasă parcă din alt an pe sub tufe, în hăţişul de zmeuriş de lângă malul apei şi după aceea le dădură drumul să pască.

— Mie aş zice că mi-i foame, spuse Stoica.

— Du-te la han şi mâncă, ori poate-n deal, la Ispas; or mai fi rămas plăcintele făcute aseară de Saveta.

Stoica râse şi schimbă vorba:

— M-am îmbătat rău aseară.

— Te-ai îmbătat bine. Da’ ai dormit şi ţi-a trecut. Dacă toate ar trece ca o beţie, încă ar fi bine pe lumea asta.

— Câteodată rămâi cu durere de cap.

— Numai când nu-i vinul curat. Da durere de cap îţi poate rămâne şi după altfel de beţie…

Stoica râse iarăşi, gândind că înţelesese unde bate Vălean.

— Las-că nu mă îmbăt eu chiar din toate… No, înseamnă că mă duc la han să mânc. Dumneata nu vii?

— Nu. Eu mai stau pe-aici. Când vii iară, mai târziu, adu-mi şi mie o bucată de pâine.

Stoica şi plecă îndată, cântând ceva fără vorbe. Vălean se aşeză sub o salcie, rezemat de trunchi. Era soare şi linişte. Aici pe luncă, dogoarea zilei nu se simţea – adia răcoare dinspre apă. Caii păşteau mai încolo.

Vălean se gândea că, oricum, n-are să mai stea mult prin părţile acestea, Telegdi trebuie el să iasă; cât are să mai rabde? Şi dacă nu-l poate stârni cum încercase până acum, are să găsească altceva – iar după aceea, el are să plece şi zicându-şi că n-are să mai vie niciodată pe-aici, parcă-i părea rău. Şi nu de văile acestea şi de dealurile cu păduri şi nici măcar de prietenii pe care avea să-i lase, pe aceia care n-or să meargă cu el, or să vrea să rămâie aici. Nici nu ştia de ce-i pare rău, că n-avea de ce. I se părea numai, ca o stare pe care nu ţi-o înţelegi.

O văzu, la un moment, pe Vilma ridicând capul cu urechile ciulite şi venind deodată aproape de el. Şi Spulber o urmă, parcă poruncit. Vălean deveni atent şi auzi paşi apropiindu-se. Când apăru Floarea ieşind în lumină de sub coroana joasă a unei sălcii, Vilma se depărta apucându-se iarăşi de păscut.

Femeia venea domol, legănată din mijlocul ei subţire ca de viespe. În mâinile atârnate pe lângă trup ducea două traiste umflate şi le purta cu grijă să nu le clatine. Şi-i râdea lui Vălean de departe. El îi văzu ochii albaştri şi se întrebă oare de ce i se pare lui că strălucesc din când în când, ca oglinda

trecută prin bătaia soarelui. De sub năframa înnodată la ceafă ieşise o şuviţă de păr bălan şi parcă ardea.

— D-apoi de ce-ai rămas aici? întrebă ea când ajunse mai aproape.

— D-apoi am rămas.

— Am zis că-i fi flămând şi să-ţi aduc să mânci.

— Ai ghicit, zise Vălean şi râse. Bine-ai făcut că ai venit.

Ea îngenunche pe iarbă în faţa lui, lăsând la pământ traistele, cu băgare de seamă, încet, să nu se răstoarne cumva. Scoase de la brâu o merindare mare mai cât o faţă de masă şi o aşternu pe jos, netezind-o, apoi aşa cum ar fi dezbrăcat un copil, desfăcu din traistă, pe rând, mămăliga împachetată într-o altă merindare, mai mică, apoi o strachină cu capac şi, la sfârşit, o oală mai pântecoasă care aburea încă. Din cealaltă traistă scoase un ulcior şi-l vârî sub o tufă la umbră.

Când toate au fost puse la locul lor, Vălean observă că blide sunt două şi linguri iarăşi două. Ea, parcă ghicindu-i gândul, spuse:

— Am zis să mânc şi eu cu dumneata, să nu-ţi fie urât singur – şi adăugă în timp ce umplea blidele: Am făcut zeamă de găină, cu usturoi, şi tocană, cum am făcut şi când ai fost la noi, la tetea Indrei. Ai zis atunci că-s bune tare.

— D-apoi au şi fost. N-am glumit.

— Acum poate-s mai bune, că de-atunci oi mai fi învăţat şi eu câte ceva…

El nu răspunse. Se uita la ea cum se întinde, aplecată, să aşeze blidul pe colţul de merindare care-i venea lui în dreapta. Ea însă – pare-se – nu suferea tăcerea sau numai acum poate, nu i-ar fi plăcut să steie fără vorbă. Continuă:

— Eu încă de aseară m-am gândit să-ţi fac de mâncare găină. Şi chiar m-am gândit pe care s-o tai, să fie grasă. Şi azi dimineaţă, când m-am sculat şi-am văzut că eşti dus, m-am năcăjit un pic, am zis doar cum de-ai putut să te şi duci fără să spui o vorbă. Da' Lascu mi-a spus că eşti pe-aici pe-aproape, şi că vii iară înapoi şi m-am grăbit să gat amiaza, şi-atunci îl văd pe Stoica numai singur şi-mi spune c-ai rămas aici, şi-am zis că nu se poate să stai nemâncat până pe seară şi Stoica a zis că aşa eşti dumneata, nu prea dai pe mâncare, că sunt zile când abia mânci o bucată de pâine uscată, şi atunci am zis că bine, las-c-am să-ţi aduc mâncarea aici…

— Ţi se sleieşte zeama-n blid, Floare, spuse Vălean surâzând.

— Ba nu se sleieşte, răspunse ea şi s-aplecă dintr-o parte spre blidul ei, roşind, bucuroasă că el îi spusese pe nume.

După ce au mâncat, ea s-a ridicat şi a adus ulciorul şi a început să râdă când a ajuns înapoi:

— No, vezi că tot am uitat ceva?! spuse după ce se liniştise.

— Ce-ai uitat?

— D-apoi ulcicile. Acum trebuie să bem unul după celălalt.

— O să bem unul după celălalt, dacă altfel nu se poate...

— Numai c-ai să-mi citeşti gândul, spuse ea cu un răsfăţ în glas, pe care până acum el nu-l mai auzise şi-l privi cumva speriată pe sub genele lăsate pe jumătate; iar el, cam stingherit, îşi spuse că iarăşi se înşală şi că nu trebuie să creadă tot ce i se pare că ar fi oarecum.

Bău ea întâi, numai puţin, ridicând cu greu ulciorul cu amândouă mâinile şi Vălean îi văzu sânii parcă încordându-se în cămaşă să scape de sub pieptar – şi se uită repede în altă parte.

Bău pe urmă şi el, mai mult, cu înghiţituri îndelungi, şi de sete, şi pentru că astfel reuşea să se liniştească şi să-şi mai adune gândurile, că tot ce-i scăpărase lui în minte, în aceste ultime clipe, îl tulburase.

Ea strânse vasele şi le vârî înapoi în traistă. Se aşeză în locul unde stătuse Vălean mai înainte, şi tot aşa se rezemă de trunchiul sălciei. Oftă uşor şi întrebă cu o mâhnire care se vedea că-i prefăcută, copilărească oarecum:

— Nici nu mi-ai spus dacă ţi-a plăcut mâncarea.

— Ba mi-a plăcut tare. Nici n-am mâncat vreodată mai bună. Şi-ţi mulţam frumos.

— Să-ţi fie de bine, răspunse Floarea înveselită.

Veni şi Vălean şi se aşeză lângă ea. Fără să-şi dea seama sau numai fără să se gândească, întinse braţul şi o cuprinse pe după umeri, şi ea, îngândurată, îşi lăsă tâmpla pe pieptul lui, dintr-o parte, într-un fel de ghemuire. El însă nu-i vedea

chipul îngândurat, îi simţea numai năframa şi şuviţa de păr mângâindu-i obrazul. Şi-o auzi spunând cu glas moale:

— Eu am ştiut că, odată şi odată, noi trebuie să ne întâlnim iară. Nu se putea să nu ne întâlnim.

— Ne-am întâlnit, pe cum vezi.

— Aşa m-ai ţinut şi-atunci, pe după umăr, şi-ai zis că eu îs prietena dumitale şi, dacă-mi face vreun rău cineva, apoi vai de el are să fie…

— Ce-am zis atunci e-adevărat şi-acum.

— De-ai şti ce-am gândit eu atunci cu mintea mea proastă!…

— Ce-ai gândit?

Ea tresări şi se întoarse puţin în cealaltă parte, desprinzându-şi obrazul de pe pieptul lui şi spuse repezit, cu un fel de ţâfnă:

— E! Nu-ţi spun!

Şi ţâşni ca o zvârlugă de lângă el, încât îl şi sperie, şi se depărtă câţiva paşi, oprindu-se mai încolo, întoarsă cu spatele. Rămase aşa o micuţă de vreme, cu barba-n piept, şi când simţi că el se mişcă din loc, ridicându-se, se urni şi ea, în paşi leneşi să iasă la malul apei. El veni după ea, fără să se grăbească şi când ajunse aproape, o prinse de mână. Mai merseră câtăva vreme aşa, ea cu un pas înaintea lui, înaintând domol, parcă ar fi fost amândoi foarte osteniţi. Pe mal se opriră, între sălcii, uitându-se la apa care se vârtejea la picioarele lor, nici aici însă nu rămaseră multă vreme. Ea se clinti întâi, oftând uşor, şi se întoarse pornind printre sălcii la întâmplare, iar el o urmă,

ţinând-o de mână. Într-un loc, undeva, Floarea se opri iarăşi şi se întoarnă cu faţa spre el şi i se uită în ochi şi părea un pic supărată.

— Bade Vălene, spuse ca-ntr-o şoaptă oftată, aşa-i că-s tare proastă?

Şi s-apropie rezemându-şi palmele de pieptul lui.

— De ce zici că eşti proastă?

— Vorbeşti de parcă n-ai şti de ce-i proastă o femeie...

Părea că-l învinuieşte că ştie ceea ce ea încă doar bănuieşte poate.

Atunci o cuprinse şi o sărută şi ea îşi aruncă braţele pe după grumajii lui. Şi răbdă cu ochii închişi îmbrăţişarea care o frângea dureros, dorită însă. Şi el se gândea în timp ce o săruta şi-i simţea dinţii încleştaţi sub buze, că uite, nici să se pupe cu un bărbat n-a învăţat încă, dar n-are să-i spuie acum, mai târziu poate, că-i zăpăcită de tot şi de n-ar ţine-o-n braţe şi i-ar da drumul, ar cădea.

Apoi ea se retrase puţin, dar fără să se desprindă cu totul din îmbrăţişare şi îşi frecă ochii, de parcă i s-ar fi înceţoşat vederile şi ar vrea să şi le limpezească. Şi se văzu în lumina lor aceeaşi uimire de demult, numai o clipă şi se stinse şi ochii îi străluceau acum altfel, bucuroşi şi plini de încredere.

— Acum nu m-ai pupat ca pe-o prietenă, spuse.

— Nici tu n-ai vrut să te pup ca pe o prietenă.

— Atunci, când ai fost la tetea Indrei, altfel m-ai fi pupat, dacă te-ai fi gândit.

— Atunci erai o copilă.

— Poate că şi o copilă îşi face gânduri câteodată.

— Ce fel de gânduri îşi poate face o copilă?

— E! Nu eram chiar aşa de proastă, să nu înţeleg.

— Ce?

— Că ai putea să mă placi…

Vălean râse şi mângâindu-i umerii o trase iarăşi aproape:

— Atunci erai prea mică.

— Ştiu. Am ştiut şi-atunci şi-mi era ciudă că nu-s mai mare. Tuşa Cătălina mi-a povestit că furai câte o fată, care-ţi plăcea, şi o duceai în pădure ori în altă parte, unde aveai casă bine ascunsă şi o ţineai acolo cu dumneata. Şi ziceam că poate m-ai fi furat şi pe mine, de eram mai mare.

— Poate c-am să te fur acum.

— D-apoi fură-mă, că eu mă duc oriunde vrei dumneata.

El o luă în braţe, mirat cât poate fi de uşoară, şi ea se lăsă purtată cu ochii închişi, şi nici picioarele nu şi le mai mişca, să-şi caute un reazem, şi din când în când i se loveau de pământ neputincioase. Se drăgostiră acolo, ascunşi între tufe, ca într-o hrubă de umbră şi răcoare, aproape de apa Târnavei.

Mai târziu, ea îl împinse cu un gest moale şi ridicată în genunchi se întoarse cu spatele la el şi cu bărbia în piept, şopti:

— Acum, lasă-mă un pic… Du-te.

El înţelese că nu de supărare vorbeşte aşa, numai s-a dezmeticit şi-i vine greu şi i-i ruşine că el

o văzuse dezgolită pe ziuă şi ieşită din minţi şi o ascultă supus. Ieşi dintre tufe, la golişte şi o văzu atunci pe Vilma cum vine cu capul sus, ciulind urechile, căutând nehotărâtă şi nervoasă. O şuieră şi îndată iapa se grăbi să vină la el. Când fu aproape se opri, jucând pe loc şi necheză uşurel de vreo două ori, parcă l-ar fi întrebat ceva.

— Ce-i, Vilmă? spuse el. Ţi s-a urât de păscut? Ori ţi-i sete?... Apa-i doar la doi paşi...

Iapa înălţă iarăşi capul, cu urechile ciulite, fiindcă auzise paşii Floarei. Când o văzu, păru mai liniştită, dar tot se uită la ea, într-un fel ciudat, prevăzătoare parcă, până ce femeia, oprindu-se lângă Vălean, îl prinse de braţ. Atunci, înţelegând că Vălean e cu cineva de al său, îşi reluă iarăşi păscutul.

— Oare ce gândeşte de s-a uitat aşa la mine? întrebă Floarea, privind lung după iapa care se depărta lent, smulgând smocuri mari de iarbă grasă şi măcinându-le calmă.

— Nu poţi şti ce gândeşte un cal, răspunse Vălean, că nu ştie să-ţi spună. Poţi numai să înţelegi că i-i foame ori sete, că nu-i place vreun lucru, ori că-i speriat de ceva – cât poate să-ţi arate şi el.

Floarea începu să râdă deodată şi, vârându-se la pieptul lui, spuse:

— Oare ea bănuie ce s-a întâmplat?

— N-are cum să bănuie, ce gândeşti?

— Dacă aş şti că înţelege, mi-ar fi ruşine de ea... Doamne, ce prostii pot să-mi treacă prin cap...

Şi râse mai tare, nestăpânit şi se opri greu, gâfâind un pic. Şi se schimbă deodată la faţă şi-l privi cu ochii mari, cu frică parcă, şi întrebă cu glasul pierdut:

— Da’ dumneata ce gândeşti de mine acum?

— Eu gândesc că am să te duc într-un loc frumos şi liniştit, unde numai tu mai lipseşti ca să fie toate aşa cum trebuie.

Ea îl crezu. Se vedea din ochii ei şi de pe surâsul care îi lumină obrajii cât se bucură. Îşi aruncă braţele pe după grumajii lui şi-l sărută repezită şi încă tot neîndemânatecă.

— Du-mă acum, spuse ea ca în şoaptă.

El o domoli, strângând-o în braţe:

— Îi departe, răspunse.

— D-apoi. De-ar fi şi la capătul lumii.

— Mai am un lucru de făcut aici, zise el, posomorându-se deodată. Mai trebuie să stau pe-aici o bucată de vreme, da’ nu mult. Poate şi-o săptămână s-ajungă. Poate a trebui mai mult. Nici eu nu ştiu cât. Da’ prea mult n-am să-l las…

Floarea nu înţelegea de ce se schimbase el aşa, fără veste şi se încruntase, de iarăşi poate să ţi se pară că-i un om rău, de care ar trebui să te temi. Şi ar fi vrut să întrebe ce-i, la ce se gândeşte, ce i-a venit în minte, dar chiar atunci apăru Spulber, alergând şi el cam nelinişitit, căutând cu capul înălţat şi cu urechile ciulite şi, după ce-i zări, se linişti şi îşi văzu de păscut. Înveselită, spuse:

— Ca nişte căţeluşi, aşa vin după dumneata. Parcă-s rătăciţi şi speriaţi de ceva şi, când te-au

găsit, se opăcesc. Ai putea să crezi că au suflet în ei.

— D-apoi au, spuse el, că de aceea înţeleg când îi înveţi un lucru şi te simt când eşti supărat ori eşti. Voios şi te cunosc după glas când te-ai mâniat, şi se supără chiar şi ei câteodată, şi se ştiu bucura când îi mângâi…

Îmbunat acum, când venise vorba despre cai, Vălean se aşează pe un ciot vechi de salcie, răsturnat în iarbă şi o aduse şi pe Floarea alături, ţinând-o de mijloc. Îi povesti cum la Viena la ţircus văzuse caii făcând tot felul de figuri şi se tot uitase la ei în mai multe rânduri şi se gândise după aceea că, la urma urmei, caii pot fi învăţaţi şi altele, nu numai să se închine şi să joace după tactul tobelor şi căutând găsise un meşter care pentru bani îi arătase cum trebuie să te ocupi de cai. Îşi învăţase pe urmă caii pe care-i avusese unele mişcări, de l-au scăpat de câteva ori şi de la moarte, dar Vilma îi întrece pe toţi câţi i-a avut vreodată şi-i pare rău numai că îmbătrâneşte, săraca, uite, are zece ani acum şi mult n-are să-l mai poată duce…

— Zicea şi tetea Indrei că totdeauna ai fost nebun după cai, spuse ea.

— Asta cam aşa-i…

Şi înviorat, Vălean o chemă pe Vilma şi o puse să facă nişte mişcări hoţeşti, care o încântară pe Floarea – să se întindă la pământ ca moartă şi să sară deodată în picioare şi să muşte în dreapta şi în stânga, să se întoarcă fără veste şi să izbească cu pieptul dintr-o parte, să-l apuce pe Vălean care

se întinsese pe jos şi să-l târască între tufe, ca să-l ascundă…

Pe urmă, Vălean veni cu Vilma lângă Floarea şi o ridică dinaintea lui aşa de repede, încât până să se dezmeticească, şi porniseră în galop pe deşelate, prin luncă. Femeia îşi încleştă braţele pe după mijlocul lui şi închise ochii. Când se opriră mai târziu, ea spuse:

— Gândeam că m-ai şi furat…

— Nu aşa am să te fur, răspunse el. Am să te învăţ să călăreşti şi am să ţi-l dau pe Spulber ţie…

— Parcă mai mult mi-ar plăcea Vilma, că pe ea o cunosc mai de demult…

— Atunci pe Vilma am să ţi-o dau, se învoi el şi nici nu se mai mira că poate spune aşa ceva şi nici de gândul care-i fulgerase prin minte, că orice i-ar cere Floarea n-ar fi mult…

Când s-au întors la han, se însera.

Chifor încă nu se întorsese de la Sighişoara, dar Vălean nu s-a mirat – când merge la oraş, un hangiu nu se duce pentru un singur lucru, mai cumpără una-alta, mai întreabă de preţuri şi mai ascultă ce vorbeşte lumea…

Şi a mai zis, gândindu-se, că nici aia nu-i prostie de îşi caută Chifor legături şi prin comitatul vecin, numai că trebuie să i le spuie şi lui – are să-l întrebe oricum şi are să-l cheme şi pe Socol, într-una din zile, să citească prin hârtiile lui Chifor, să vadă ce zaraf îşi găsise şi ce bani îi lăsase în păstrare, că nu erau banii lui Chifor deocamdată, ceea ce ar fi trebuit să ştie…

Noaptea, când se gândea Vălean la acestea şi la altele, că nu-l prindea somnul, a venit Floarea la el. După ce au stat un ceas ori două împreună, el a trimis-o să se culce în odaia ei.

— Ce să caut acolo? Lasă-mă să rămân aici, spuse ea.

— Nu trebuie să se simtă deocamdată.

— Da’ mie acum nu-mi pasă de nimeni, nici măcar de Chifor.

— De Chifor să nici nu-ţi mai pese de-acum înainte, da’ de mine trebuie să asculţi şi să te supui.

Femeia l-a ascultat în cea dintâi noapte şi n-a stat să doarmă lângă el, a plecat mai înainte de s-a făcut ziuă, s-a dus în odaia ei, care era în cealaltă parte a casei, măcar că-i era urât să se întoarcă într-un aşternut care dintr-odată îi devenise străin. Şi acolo n-a adormit repede şi nici n-a dormit mult şi când s-a luminat, a şi fost în picioare şi iarăşi a venit la Vălean, zicea că numai să-l întrebe ce să-i gătească de mâncare pe când se va scula. Şi bun-înţeles că de-a venit, niciunul din ei nu s-a gândit c-ar trebui să se mai astâmpere, că lumea începuse să se mişte prin han şi s-auzeau uşile cum se deschid şi paşi pe podelele târnaţului şi chemările slugilor prin ogradă şi galiţele cerându-şi gălăgios mâncarea… Ei poate că nici nu le auzeau…

Şi ca dintr-o întâmplare bună, după ce slujnica o căutase peste tot şi nu mai ştia unde-ar putea să fie, Floarea coborî la bucătărie, răsărind acolo fără să fi văzut cineva de unde venea. Când reveni

slujnica şi o găsi acolo, se miră şi întrebă unde a fost, că uite pleacă nişte oaspeţi şi vor să plătească, iar Floarea se miră şi ea şi spuse:

— Da’ unde m-ai căutat de nu m-ai găsit, că tot pe aici am fost...?

Apoi se duse să ia plata de la oaspeţii care plecau şi tocmai atunci sosi şi Chifor. Părea trudit, mai tare ca după treizeci de kilometri de drum în jilţul căruţei, şi cumva mohorât, parcă nu i-ar fi mers bine treburile sau cine ştie ce, dar Floarea nu prea observă. După ce oaspeţii plecară şi îi petrecu până-n drum, după cuviinţă, spunându-le la bună revedere, se duse să-l ajute la descărcat în curte şi-i spuse că-i aici Vălean şi Chifor zise:

— Aha! Când a venit?

— Alaltăieri.

— Drept aici?

— Ba că a vrut să rămână la Ispas, da’ acolo nu se poate, că nimic nu-i gata ca lumea şi-am zis să vie aici...

— Bine-ai făcut, spuse Chifor şi cum era ocupat cu lucrurile cumpărate, să le aşeze care la locul lor, nu observă că Floarea parcă-i mai veselă ca alte ori, şi nici glasul nu i-l auzi că alunecă mai altfel, ca înfiorat, şi în continuare, gândindu-se el cine ştie la ce, o mai întrebă: I-ai spus că-s la Sighişoara?

— Spus dară, dacă a întrebat.

— Şi că am dus banii acolo?

— Şi.

— Şi el ce-a zis?

— A zis că bine, ce să zică?

— No, bun atunci, înseamnă că nu s-a supărat.

— De ce s-ar supăra?

— D-apoi pentru că hanul ăsta e-al lui Vălean şi eu îs numai omul lui aici, cu parte, da' nu cu tot câştigul.

— Şi-apoi ce? Doar banii-s în loc bun, nu s-au pierdut şi la împărţeală îşi ia fieştecare partea.

— Cam aşa, cam aşa, spuse repede Chifor şi adăugă: Eu acum mă duc să mă întind un pic, că n-am dormit toată noaptea şi-s ostenit.

Şi aşa Vălean nu se întâlni cu Chifor nici dimineaţa, nici mai târziu, de parcă anume le-ar fi potrivit cineva. Veni Ispas şi-i spuse că sus la el în casă acum s-au aşezat toate şi crede şi Saveta că Vălean poate să locuiască acolo cât are de gând să mai steie, că la han nu-i potrivit, că trece lume multă – şi apoi, dacă vrea, poată coborî din când în când. Vălean se învoi şi se duse, după ce îi spuse şi Floarei şi înţelese şi ea că poate-i mai bine aşa, şi îi ceru deseară s-o aştepte, că merge şi ea în deal, măcar pentru un ceas-două. El răspunse:

— Bine. Să vii că am să te aştept, şi mai adăugă: Spune-i şi lui Chifor că vreau să vorbesc cu el, chiar azi de-o avea vreme, ori mâine poate...

Floarea însă nu mai aşteptă seara. Urcă mai devreme şi cum o văzu pe Saveta, se repezi la ea şi, fără să se mai ferească, o întrebă:

— Unde-i Vălean?

Saveta arătă muteşte spre grădină.

— Singur îi?

Saveta dădu din cap, clipind hoţeşte dintr-un

ochi.

— Doarme?

— Du-te şi vezi. Poate că nu doarme şi dacă doarme, pupă-l şi se trezeşte.

Floarea se izbi ca un ied cu fruntea de pieptul Savetei, mai înghiontind-o şi cu pumnul, apoi alergă în grădină, unde îl găsi pe Vălean curăţindu-şi pistoalele. Se chirci lângă el, fără să spună nimic şi rămase aşa, urmărindu-i cu ochi de copil cuminte, atentă, fiecare gest. Când sfârşi şi, vârând gloanţele pe ţeavă, aşeză pistoalele lângă şerparul care zăcea desfăcut pe pătură, îi spuse parcă vinovată puţin:

— Am venit mai iute, că mi-a fost dor să te văd.

El se uită la ea parcă surprins, că nu se aşteptase la astfel de vorbe. Adâncindu-şi privirile în ochii ei, altădată nedumeriţi şi curioşi la apropierea lui, acum numai împăcaţi, umbriţi de înţelegere, se gândi că poate glumi:

— D-apoi a şi trecut vreme multă de când ne-am despărţit.

— D-apoi a trecut de azi-dimineaţă, că am gândit că nu se mai gată ziua asta, aşa a fost de lungă.

— Aşa-s zilele vara, lungi.

— Şi nopţile prea scurte.

Şi începu să râdă, în felul ei, mărunt şi limpede, şi el iarăşi fu surprins, fiindcă râsul ei avea un înţeles şi se gândi că pe femei mai repede le vicleneşte dragostea şi că-i bărbat norocos acela spre care viclenia lor îi bună.

Apoi o întrebă dacă venise şi Chifor încoace.

— I-am spus că vrei să vorbeşti cu el, şi a zis că bine. Da’ s-a dus iară, că trebuie s-aducă de la Ibaşfalău nişte viţei pe care i-a arvunit ieri, la Sighişoara, îi trebuie, zice, pentru carne, că s-apropie târgul şi să aibă ce să frigă.

— Şi acum s-a dus, pe noapte, n-a putut s-aştepte până mâine?

— Ba nu, că a pornit mintenaş după-amiază, că nu ştiu ce treburi mai are şi vrea să fie înapoi, zice, până mâine seară…

Lui Vălean nu i se păru prea lămurită povestea asta să cumperi viţei tocmai de la Ibaşfalău, că doar nu-s mai ieftini la oraş viţeii, şi să dai arvuna la Sighişoara, adică pe nevăzutelea? Dar nu se gândi mai departe, zicându-şi: „Las-că vedem noi mâine”.

După cină, Vălean trebui s-o petreacă iarăşi pe Floarea, până în vale, la han. Şi merseră acum mai ocolit şi mai încet şi ajunseră târziu, când ceilalţi dormeau toţi. Floarea îl rugă pe Vălean să mai rămâie măcar până la cântatul cocoşilor, şi el o ascultă, dar nu intrară în han, ci ieşiră în luncă şi stătură printre sălcii, într-un loc pe malul Târnavei.

Mai târziu, după ce se stârniseră cocoşii a doua oară, se înapoiară spre han şi atunci Floarea îi spuse cumva pornită:

— Auzi, bade Vălene, eu îi spun lui Chifor.

— Ce-i spui?

— Parcă n-ai şti, aşa vorbeşti…

— Încă nu-i spune… Am să-i spun eu, când va fi nevoie.

Vălean se gândea simplu că nu femeia trebuie să lămurească o încurcătură, când se iveşte; nu se ştie cum primeşte un bărbat lucrul ăsta, tabără cu pumnii, ba dă şi cu cuţitul, dacă-i destul de nebun; orice s-ar putea întâmpla, dacă nu-i şi el, Vălean, acolo s-o apere.

Floarea altceva gândea. Spuse:

— Trebuie să-i spun. Să ştie că nu-mi mai trebuie…

— Are să ştie…

— Să nu-i vină cumva să se prostească…

Vălean înţelese numai acum ceea ce măguleşte pe oricare bărbat când află şi zise râzând:

— Femeile ştiu mai bine cum trebuie să se ferească atunci când nu vor să se prostească şi ele…

— Da’ cum să mă feresc de el, că mi-i bărbat şi dacă nu-mi dă pace, eu ce să fac?

— Ai să găseşti tu ceva.

— Am să găsesc! bombăni ea nemulţumită. Ce să găsesc? Doar de n-oi zice că-s beteagă, că mă scuturã frigurile…

— No, vezi?

— Şi el o să mă creadă?

— Da’ ce-ţi mai pasă dacă te crede ori nu te crede?

— Apoi uite că-mi pasă. Că eu nu ştiu să minţesc. De-aia… Mai bine scoate-mă de aici şi du-mă undeva, în altă parte, să nici nu-l mai văd.

— Ţi-am mai spus doar că nu se poate acum. Mai trebuie să aştepţi şi să rabzi un pic. Nu mult. Iar eu

am să fiu mereu pe aici.

Cum s-au întâmplat însă lucrurile mai departe, Floarea n-a fost nevoită să se ferească ea de Chifor, mai până la sfârşit.

4

Cam acestea au fost şi au urmat în acele trei sau patru săptămâni, cu linişte pentru Lomahidi, care nu mai pricepea nimic şi, păcălit şi de nepăsarea comandantului său, se hotărâse să lase lucrurile în voia lor, zicându-şi: poate o să am noroc.

Iar Vălean a trăit în vremea asta într-o stare cum n-o mai cunoscuse de pe când avea poate optsprezece ani, ce-l luase ca un val şi, dus, cam uitase de toate celelalte şi altă grijă n-a mai avut, numai s-o caute pe Floarea.

O lună de zile după ce a trecut însă, a început să-şi vină în fire şi să-şi dea seama că numai orbii nu văd şi poate Chifor – după cum îi de altfel şi scris, ca bărbatul să afle cel din urmă – ceea ce se petrece. Saveta surâdea pe sub colţurile năframei legate peste gură şi-i jucau ochii în cap când îl vedea pornind să coboare la han, şi ar fi ghicit şi un copil ce gândeşte ea. Ispas mereu găsea unde să-l trimită pe Chifor, care şi altfel avea destule drumuri în ultima vreme şi era cât mai rar pe acasă, iar când se găsea pe acolo, îl trăgea Stoica la băute, în chefuri ce se întindeau pe câte o noapte întreagă.

A înţeles, chiar fără să se gândească mult la asta, că aşa cum sunt lucrurile acum, ascunse

parcă, dar cunoscute mai de toţi, sunt încurcate şi tulburi; orice se poate crede despre Floarea, că nimeni nu ştia anume ce hotărâse el cu dânsa pentru viitor – nici ei nu-i spusese ceva limpede – şi într-o zi a zis gata, trebuie să mă grăbesc, nu mai pot aştepta, şi a dat lovitura de la Sânpaul, care a reuşit poate numai pentru că a fost o nebunie curată, dar a zis Vălean dacă nici acum n-are să iasă Telegdi să mă caute şi să mă găsească, am să-l fur de-acasă, din păluta lui, seara când mâncă de cină ori din pat de lângă ibovnică, din casa pe care i-a făcut-o. Şi poate că numai aşa ar mai fi putut da de Telegdi, cum ar fi trebuit să încerce mai înainte, când ar fi fost poate mai uşor, dacă soarta n-ar fi răsucit lucrurile în ultima clipă.

La târgul de Sânziene din Sânpaul a lovit vinerea, ziua în amiaza mare. Încă de noaptea, jur împrejurul satului, pe toate drumurile, la cotituri alese anume, au stat la pândă, nevăzuţi, oamenii lui. Pe toţi care au trecut i-au lăsat în pace, numai pe jandari i-au prins şi pe jitari şi i-au pus legaţi bine la adăpost, iar caii lor i-au desşeuat şi i-au mânat pe luncă să pască. Între timp, o parte din feciori s-au revărsat prin târg, ca nişte cumpărători ori numai gură cască – aveau însă pistoale ascunse în cămaşă şi pumnale la tureacul cizmei.

După aceea pe la amiază veniră ceilalţi călări, din trei părţi şi închiseră târgul, pe nimeni nu mai lăsară să iasă şi nici de-afară să se apropie. Vălean descărcă un pistol în aer şi strigă să steie fiecare pe loc, să nu se mişte de acolo. Feciorii care se

găseau printre oameni îi aleseră frumos pe toţi negustorii şi jucuţăii şi vameşii şi-i strânseră grămadă, împungându-i cu botul pistolului în coaste pe toţi în oborul de vite şi le luară banii pe care-i aveau la ei. Pe urmă se retraseră cu grijă, fără grabă, spre pădurea din dealul Sânpaulului şi de acolo se împrăştiară, cu vorbă să se întâlnească o parte dintre ei peste trei zile, la stâna lui Creţu, iar ceilalţi s-aştepte în locuri ştiute.

Bunînţeles, cântecul n-a curs chiar aşa de lin, cum l-am primit şi l-am dat aici – a fost mai zăticnia pe-alocuri – şi măcar doi-trei zloţi, doi-trei taleri, două-trei coroane şi florini au fost stropiţi cu sânge. Că din vreo cinci-şase sute de ţărani, numai bărbaţii socotindu-i, câţi or fi fost pe-acolo, niciunul n-a sărit pe tâlhari, se poate crede – lor petrecerea le-a plăcut, ştiau că n-o plătesc ei. Jucuţăii, însă, unii dintre ei, s-au împotrivit şi au fost buşiţi şi mai împunşi câte puţin, şi din negustori câţiva, ce erau mai tineri, s-ar fi opus şi-au încercat să folosească armele, s-au răzgândit după ce i-au văzut pe vreo doi dintr-ai lor sângerând, iar vameşul Dombi, care se îmbătase încă din ajun şi nu apucase a se trezi, a tras cu pistolul şi l-a împuşcat pe-unul din feciori şi-a fost tăiat şi el, de nu s-a mai sculat niciodată.

Cu toate acestea, tevatura n-a durat mai mult de un ceas de când a început şi până ce păgubaşii priveau năuciţi cum se îneacă în pădure tâlharii, ducându-se duşi cu banii lor cu tot.

De aici, Vălean, împreună cu Stoica şi fraţii Şuta, se trase spre Râci, unde şi dormiră noaptea, la

hanul lui Zob. Voia să vadă câteva locuri în care să stârnească alarme, dacă Telegdi va ieşi, mai mult larmă pentru încurcătură, până îl va duce la cotitura de unde să-l ia şi să nu-l mai lase. De aceste alarme însă n-a mai fost nevoie.

A doua zi chiar de dimineaţă, când soarele abia se ivise, Vălean se pregătea de plecare. O dezlegase pe Vilma de la conovăţ şi o adăpase şi acum îi încerca, smucind puternic de ea, chinga. Stoica şi cei patru Şuta îşi mânau şi ei caii de vălău. Atunci a apărut pe drumul Săbedului venind tare, într-un nor de colb, o cocie neagră trasă de doi cai. Era o cocie urâtă, veche şi prăfuită, un fel de ladă mare, cu geamuri la uşi de o parte şi de cealaltă şi capra vizitiului numai un pic mai ridicată – şi lui Vălean i se păru că o mai văzuse undeva, aşa că se opri din lucrul lui şi, rezemându-şi umărul de Vilma, se uită mai atent la toate.

În faţa hanului, cocia se opri şi coborî legănându-se ca un om beat sau prea ostenit Telegdi, îmbrăcat în straie de târgoveţ, nu prea îngrijit puse pe el. Pălăria rotundă, cu obadă largă, îi sta aplecată pe ochi şi Vălean de-abia îl recunoscu şi numai când Telegdi se întoarse spre vizitiu şi-i spuse ceva, arătând cu mâna pe drum înainte. Atunci ridică fruntea o clipă, şi Vălean îl văzu că-i alb ca văruit la faţă şi cu un fel de spaimă în ochi.

„Oare ce-i asta? gândi Vălean. Ce caută el aici? Doar n-a avut vreme să afle şi să şi ghicească unde să vie să ne întâlnim. Trebuia să mai aştepte să-i trimit veşti... Înseamnă că s-au mai întâmplat şi

altele…”

Telegdi intră în crâşmă hanului, urmat cam la un pas de un alt bărbat, bătrân şi acela; după îmbrăcăminte, nu putea să fie decât valetul. Vizitiul coborî şi el de pe capră şi intră după ei. „De ce-i singur, numai cu slugile acestea bătrâne?” se întrebă iarăşi Vălean, că simţea cutreierându-l înfrigurarea de dinaintea încăierării şi se gândi că nu trebuie să se grăbească, mai ales acum, dar nici să întârzie, că poate Telegdi nici nu-i singur şi numai vrea să se arate aşa, să pară că-i singur…

Vălean îl trimise pe Stoica în crâşmă să-i spuie lui Zob, iar dacă nu se poate, să-i dea de înţeles prin semne, că trebuie să afle ce-i cu Telegdi, ce caută el aici, unde merge, dar, fără să-l întrebe anume, ca să nu trezească bănuieli. Pe unul dintre fraţii Şuta îl trimise către Săbed, să vadă de nu-i cumva vreo mişcare cu jandari, iar celorlalţi le spuse să fie gata.

Telegdi n-a zăbovit mult în crâşmă. A gustat un pic de brânză, mai mult o băut, trei pahare bune de răchie de bucate. A stat, se vede, numai să-i hrănească pe oamenii care-l însoţeau şi pentru cai, să se mai odihnească, fiindcă porniseră de cu noapte. Ieşi curând, petrecut până la uşa cociei de Zob care arăta cu mâna spre Crăieşti, explicând ceva şi tot dând din cap. După aceea îşi continuă drumul, tot grăbit.

Zob veni imediat la Vălean şi-i spuse că Telegdi îl întrebase de o domnişoară care fugise, nu se ştie ce fel, doar că era tânără şi cu ea se afla o femeie

bătrână, că au fugit cu o cupea uşoară, voise doar să ştie cam pe la care ceas trecuseră.

— Şi chiar trecuse o cupea? întrebă Vălean. Trecuse, într-adevăr, cam pe la miezul nopţii, dar nu oprise, decât puţin, nu coborâse nimeni, doar vizitiul întrebase de drumul Clujului, cum se ajunge acolo.

„Atunci să mergem şi noi, să nu-l lăsăm să se depărteze," spuse Vălean, cam bănuind el după care domnişoară aleargă Telegdi, şi lăsând vorbă pentru Şuta cel rămas în urma lor, porni cu Stoica şi ceilalţi trei Şuta, în galop. Cocia o ajunseră şi o întrecură înainte de Mărtineşti şi o aşteptară aproape de Crăieşti, în pădure, unde drumul ocoleşte dâlma înaltă a Babei, coborând după aceea repede.

Până la amiază mai erau cam două ceasuri. Drumul prin pădure, pustiu, dintr-o întâmplare norocoasă; sâmbăta, puţini sunt cei care pleacă de-acasă, să-i găsească duminica pe drumuri, iar de-au fost plecaţi, s-au grăbit s-ajungă acasă din vreme.

Al patrulea Şuta, care rămăsese în urmă, sosi şi el, într-un galop mare, cu calul tot în spume şi le spuse că şi cocia a intrat acum în pădure, dar urcă drumul la pas.

Curând, după nicio jumătate de ceas, se auziră scârţâind roţile şi încheieturile cociei şi tropotitul opintit al cailor.

Vălean dădu semn. Stoica şi fraţii Şuta îşi împinseră caii în locurile dinainte alese, după tufele

înalte şi dese de alun. Vălean o mână pe Vilma mai încolo, până ieşi din cotitură, la drum drept. Acolo se opri, să poată da alarma, de-ar fi venit cineva din cealaltă parte.

Când fraţii Şuta, doi din ei, îşi mânară caii să-i strâmtorească la mijloc pe cei de la cocie şi Stoica se întinse şi dintr-o smuncitură îl smulse pe vizitiu de pe capră, Telegdi se răsti morocănos:

— Ce-i, Vicze? De ce-ai oprit? Ţi-am spus doar să nu mai opreşti…

Ceilalţi doi fraţi Şuta erau şi descălecaţi şi deschideau uşile cociei de o parte şi de cealaltă şi îl traseră afară pe Telegdi şi pe valetul său, atât de repede, încât se şi zăpăciră. Telegdi se împiedică, punând piciorul prea jos, alături de scara cociei şi făcu o metanie în praf.

Şuta îl ridică, îi răsuci mâinile la spate şi i le legă. Îi văzu legaţi şi pe valet şi pe vizitiu şi împinşi, odată cu el, în pădure, pe un drumeag ce cobora prăpăstios spre pârâul Milaşului.

— Ce înseamnă asta? Ce faceţi?

Nimeni însă nu-i răspunse.

După ce caii fură deshămaţi şi lăsaţi în voia lor, cocia o traseră din drumeag şi o împinseră într-o râpă, unde se răsturnă. Pe valet şi pe vizitiu îi legară bine şi le înfundară gura cu cârlţi şi-i părăsiră într-o poiană, zicând că o să treacă un pic de vreme până au să se poată dezlega sau au să fie găsiţi – îi culcară frumos pe iarbă, mai la umbră, între timp mai puteau să şi doarmă, la o adică.

Pe Telegdi îl legară tot cam aşa, însă în spinarea

unuia din caii lor de schimb şi se adânciră în pădure, dar nu merseră prea mult, cam un ceas, până se apropiară de Bozed, unde pădurea se şi sfârşea. Aici era pădurar Pop şi la el avea de gând Vălean s-aştepte noaptea şi să treacă după aceea spre Ceauş, ca să poată intra în pădurea cealaltă, unde avea stână Creţu. Pop şi cei doi dintre Şuta au şi fost trimişi să dea o raită să vadă ce-i prin jur, dacă s-a stârnit ceva ori îi linişte, timp în care ceilalţi au aşteptat într-un loc ferit, într-o despicătură râpoasă a dealului, unde numai cine cunoştea putea să nimerească, fiindcă nu ducea nicio cărare acolo. Telegdi, întins, legat, pe jos, încă tot nu înţelegea şi se zbătea, şi mugea, cu ochii holbaţi, plini de lacrimi şi cu bale prelingându-i-se pe bărbie, până cădea într-un soi de jumătate leşin – jumătate somn toropit, apoi se trezea tresărind şi iar începea să se zbată mugind neputincios.

Vălean se uita la el şi nu-i plăcea cum se poartă, că se vânzoleşte ca un prost şi nu stă liniştit, dar nu-i zicea nimic, îl lăsa în pace şi aştepta răbdător să vie seara. Stoica şi ceilalţi doi Şuta adormiseră şi nu le mai păsa de nimic.

Pe urmă însă, încet, îl umplu ciuda pe Vălean, văzându-l aşa de urât şi de nimurug pe acest domn, pe care îl voia cum îl cunoscuse, frumos şi bărbat, şi cu batjocura în ochi şi-n vorbe. Şi se răzgândi. „Nu-l mai duc dincolo, zise, îl spânzur aici şi tot aici îl şi îngrop, să i se piardă urma pe veci, să nu mi-l ia pe Pop la întrebări după aceea, să

gândească lumea despre el că s-a dus în rai cu hoit cu tot... Doamne, iartă-mă, de-un gând prost şi de păcat, zise pe urmă, revenindu-şi, îţi mulţam că mi l-ai dat, iar mânăstirea am s-o fac negreşit, da' *acolo*, şi am să i-o dau călugărului acela care m-a afurisit, să-i fie stareţ, să înţeleagă că nu m-am supărat pe el..."

Şi dintr-odată se simţi vesel şi uşor cum nu mai fusese de mult, dându-şi seama că uite, toate s-au terminat şi, în două-trei zile, el poate pleca împreună cu Floarea, la drumul pe care amândoi de-abia îl aşteptau.

Mai târziu când se întoarseră Pop şi cei doi Şuta şi-i spuseră că toate sunt bine, peste tot îi linişte, nu se simte nicio mişcare străină, Vălean înţelese că-i tot un semn bun pentru el, trimis de la Dumnezeu care aşa a vrut, să i-l dea pe Telegdi să-l spânzure chiar în seara asta.

Între timp se treziseră şi Stoica, şi ceilalţi Şuta, şi-acum se ocupau de cai, îi periau de praf, îi hrăneau cu grăunţe, aduceau apă de la un izvor de-aproape, să-i adape. Telegdi era istovit, nu se mai zbătea, rămăsese zgârcit pe-o coastă şi gemea numai abia, într-un fel de scâncet necontenit, ca un câine bătut în lanţ.

Vălean îi chemă şi le spuse arătând spre Telegdi:

— Dezlegaţi-l. Şi aveţi grijă... Staţi numai în jurul lui.

— Da' nu-l mai ducem la stână?

— Nu. Îl spânzur aici. Da' întâi să-şi cunoască judecata.. Alegeţi o creangă frumoasă, să-l ţie. Şi

funia legaţi-o, s-o vadă cum se leagănă...

În lume, vremea s-aşezase de ojină. Pe deasupra copacilor, sub cer, lumina dogora încă, dar soarele bătea dintr-o parte şi nu se mai vedea. Pe sub crengi era umbră blândă, cu răcoare şi linişte de sfârşit de zi. De undeva de departe s-auzea o ciocănitoare lucrând, parc-ar fi bătut cuie într-o scândură prea uscată – pe aproape însă nu se auzea decât mişunarea furişă a goangelor prin frunzişul mort de pe jos.

Vălean sta în picioare, uşor rezemat de trunchiul unui fag bătrân, care crescuse mai în capăt şi se avântase parcă să-i întreacă pe ceilalţi copaci de sus, din buza râpei.

Se uita la Telegdi, care încă nu observase că-i dezlegat. Zăcea tot aşa, zgârcit pe o coastă, cu mâinile la spate; de n-ar fi răsuflat gâfâit, cu suferinţă şi încruntat, ai fi putut să crezi că-i mort, aşa era de alb şi pierit la faţă.

— Treziţi-l, spuse Vălean.

Stoica s-apropie şi s-aplecă spre Telegdi, curios parcă să-l vadă mai bine şi întinse mâna să-l scuture de umăr, însă nu mai fu nevoie.

Telegdi se lăsă pe spate deodată, pipăind orbeşte pământul cu palmele. Deschise ochii şi-şi roti privirile căutând. Zvâcni să se ridice, rezemat în coate, dar se vede că n-avea putere destulă şi căzu la loc. Apucase însă să-şi dea seama că-i în pădure, într-un loc necunoscut şi nu-i singur. Se ridică iarăşi, mai încet acum, greoi, pe-o rână şi se uită nedumerit la Stoica, aflat lângă el, gata parcă

să-l sprijine.

— Ce vrei? întrebă obosit, ca bolnav. Cine eşti?

Stoica nu-i răspunse. El n-avea treabă cu contele, s-afla aici numai să ajute. Şi se depărtă câţiva paşi.

Telegdi îşi continuă efortul, bătrâneşte, gemând. Sprijinit în cot se ridică în genunchi şi, tremurând, pe vine, încă proptindu-se de pământ în vârfurile degetelor de la mâini.

Vălean, nemişcat şi încă răbdător, se uita la el cât de ciudat se pune pe picioare, cât de încet, şi cum se clatină, ca băut ori lovit în cap, măcar că nimeni nu se atinsese încă de el; şi, mirat, îl văzu cum iarăşi cade în genunchi şi-apoi în brânci şi rămâne aşa gâfâind şuierat. Şi gândi: „Ce dracu-i cu el?!” apoi spuse:

— Ajutaţi-l să se ridice şi-aduceţi-l încoace.

Doi dintre fraţii Şuta îl prinseră de subţiori şi îl înălţară în picioare, cu uşurinţă, ca într-un joc. Telegdi se uită pe rând la fiecare, cu neîncredere:

— Cine sunteţi? Ce vreţi? întrebă.

Ei nu răspunseră. Îl urniră mai cu silă, dar fără să se fi simţit efortul, în direcţia lui Vălean, care aştepta nemişcat lângă trunchiul fagului.

Telegdi tresări deodată, parcă l-ar fi scuturat un fior sau l-ar fi ars un junghi şi, neaşteptat de sprinten faţă de cum se mişcase până-n momentul acela, se răsuci pe călcâie şi dădu să pornească tocmai în partea dinspre care veniseră încoace, de parcă un instinct l-ar fi condus fără greş. O grabă care nu suferea amânare se trezise în el.

Tot un Şuta însă i se împlântă înainte şi-i puse

palma mare şi grea în piept.

— Lasă-mă. Dă-mi pace! protestă Telegdi. Tu nu ştii cine-s eu. Am să te spânzur. Dă-mi drumul.

Şuta însă, nepăsător, îl întoarse şi îl împinse domol înapoi, spre Vălean, pe care contele abia acum îl văzu. Încă zăpăcit că poate nu înţelegea de ce nu-i ascultat şi lăsat în pace, întrebă nedumerit:

— Cine eşti? Ce vrei?

— Uită-te mai bine la mine şi ai să ghiceşti… spuse Vălean aproape paşnic, fără să se mişte din loc, aşteptându-l pe Telegdi să se mai apropie. Acesta însă se opri la vreo zece paşi şi privi, lung acum, la Vălean, iar în ochii lui spălăciţi se alegea ca o spaimă de ceva necunoscut şi neînţeles.

— Nu te cunosc, spuse cu tonul lui de bărbat, însă nu mânios, uitase parcă ameninţările strigate mai înainte.

Vălean simţi ca o bucurie că are să aibă cu cine vorbi, să lămurească nişte lucruri bărbăteşte între bărbaţi şi îi răspunse băţos:

— Ba mă cunoşti, că doar m-ai avut în mână acum cincisprezece ani… Eu îs Vălean.

— Vălean! exclamă bătrânul; părea mulţumit că aflase cu cine are de-a face. Nu te cunosc, repetă el convins şi chiar binevoitor, dornic să clarifice neînţelegerea.

Cum Vălean tăcea nemişcat şi numai îl pironea cu ochii, încă nici acum prea supărat, mai mult bănuitor, pus pe neîncredere, Telegdi stărui:

— Nu te-am văzut în viaţa mea…

— Ba m-ai văzut, spuse Vălean rar şi destul de

încet şi de aceea pe glasul lui încă nu se simţi mânia care încet, încet începuse să se strângă ghem în el.

Telegdi mai făcu doi paşi, dorind parcă să-l vadă mai de aproape pe Vălean. Se uita la el tot mai nedumerit şi tremura un pic, aşa cum tremură bătrânii după cel mai mic efort. Brusc însă altceva îi veni în minte. Uită tot şi se răsuci pe călcâie, mişcându-se neaşteptat de sprinten, şi porni să plece în aceeaşi direcţie înspre care se îndreptase şi mai înainte. Acelaşi Şuta îl opri şi-l sili să se întoarcă, de astă dată însă bătrânul nu se supuse, îl prinse pe Şuta de mână, încercând să se desprindă şi când fu încleştat în braţe, începu să se zvârcolească şi să ţipe:

— Dă-mi drumul! Dă-mi drumul, nu înţelegi? Te spânzur, auzi? Lasă-mă!

— Astupă-i gura! spuse Vălean mâniat.

Şuta îşi apăsă palma peste gura bătrânului, dar acesta îl muşcă şi atunci Şuta îl îmbrânci. Telegdi se împletici vreo doi paşi şi căzu iar, mai întâi în genunchi, apoi în coate şi se lovi şi cu fruntea de pământ, destul de tare. Rămase aşa un timp, întins cât ai fi putut scoate două găleţi de apă dintr-o fântână adâncă, poate chiar mai mult. Nu mai striga. Gemea cu ochii închişi, bolborosind ceva numai pentru sine, încât de-abia se înţelegea:

— Trebuie s-o ajung... că nu poate fi departe... trebuie s-o ajung... trebuie să...

Uitase deocamdată sau încă nu-şi dădea seama ce anume se întâmplă cu el şi îşi spunea un gând

care îl urmărea şi îl urmărise se pare tot timpul.

Pe urmă se ridică din nou, dar nu de tot. Rămase sprijinit într-un genunchi şi privi rătăcit spre Vălean, simţise că toţi ceilalţi ascultă de el, că-i stăpânul aici şi cine ştie ce-o fi voit să spună, că arăta la faţă copleşit ca un credincios după o noapte de post şi veghe. Văzu însă, în clipa aceea, îndărătul lui Vălean, un pic mai într-o parte, funia aruncată peste creangă şi laţul atârnând. Pricepu că-i părăsit, fără niciun ajutor, în voia acestor oameni. Acum îşi înţelese spaima. Ucis de frică, îngăimă înecat:

— Ce vreţi?... De ce?... Ce... Ce...

Şi faţa lui, pe care Vălean o văzuse mereu albă, fără pic de sânge în ea, de nici nu-i plăcuse, se schimbă şi se făcu neagră ca ţărâna, dar nu dintr-odată, ci încet, aşa cum se schimbă la culoare şi se scrumeşte lipia uitată pe plită încinsă. Îl auziră mai târziu suspinând, cu un glas scâlciat:

— Doamne! Da’ ce v-am făcut?...

Şi alunecând parcă scăzu şi mai mult, lăsându-se înapoi, cum stau uneori copiii, cu picioarele adunate sub ei şi cu fundul rezemat pe călcâie. Plângea cu adevărat. Lacrimile îi curgeau pe obraz şi-i picurau pe piept şi pe pumnii încleştaţi sub bărbie. Şi trupul i se cutremura de hohotele sugrumate în gâtlej.

Şi iarăşi tresări la un moment şi sprijinit în mâini se ridică, mai în putere acum, şi spuse cu glasul lui obişnuit parcă n-ar fi fost după plâns:

— Nu se poate. Trebuie să-mi daţi drumul. Dacă

nu-mi daţi drumul, eu pot să vă spânzur pe toţi…

La ultimile cuvinte însă, glasul i se pierdu şi ieşiră şoptite, necrezute nici de el însuşi. Îşi revenise poate şi-şi dădea seama că-i prins şi că nu poate să scape cu forţa, aşa cum stăteau şapte în jurul lui, toţi cu pistoale la brâu şi cu pumnale.

— Vreţi bani! spuse şi chiar încercă să surâdă, bucuros că-i venise în minte aşa ceva. Vă dau. Am bani destui. Numai să mă lăsaţi să plec…

Şi iarăşi surâse, cum ar fi zis: înţelegeţi şi voi, doar oameni suntem…

Nu primi răspuns şi ştiu imediat că nu-i crezut, că nici nu se poate să fie crezut, aşa-i jocul, nici nu poate fi închipuit astfel, şi adăugă cu înţelegere:

— Veniţi cu mine. S-o ajungem din urmă pe Poli. Atunci vă dau bani cât vreţi. Mergem la bancă. Am la Cluj o bancă. Şi nu vă fac nimic. Zău că nu vă mint… Numai s-o ajungem. Să n-o pierd…

— D-apoi de dânsa să nu-ţi mai pară rău, mărite domn… Mai bine roagă-te la Dumnezeu să te ierte de păcate… Ori măcar fă-ţi cruce, de eşti papistaş… Şi să gătăm ţircusul…

Sunase ca o şoaptă, ascuţită şi rea, care seceră, glasul lui Vălean. Telegdi însă nu simţi mânia care fierbea pe dedesubt, cu greu stăpânită. Se gândea poate, dacă se mai gândea şi nu cumva îşi ieşise cu totul din minţi, că-i numai o ameninţare să-l sperie cât mai tare, ca să-şi plătească mai scump răscumpărarea, fiindcă nu credea că ar putea să fie şi alceva.

— Dă-mi drumul, spuse. Îţi dau toată averea

mea, numai lasă-mă să plec. Uite că se face seară şi n-am s-o mai pot ajunge din urmă…

Vorbea rugător, cu obidă, dar supus situaţiei. În ochi îi sticliră iarăşi lacrimi şi buzele-i tremurau, încâlcind cuvintele. El însuşi înduioşat de propria lui stare, sperând că i-ar putea înduioşa şi pe ei, s-apropie încă doi paşi de Vălean şi întinse mâinile:

— Fie-ţi milă!

Atunci Vălean izbucni.

N-a strigat nici acum. Nu era felul lui să strige: şuieră gâfâind cuvintele, rupte unul de celălalt, de cădeau ca dintr-o pleasnă de bici:

— Da’ ţie ţi-a fost milă, când i-ai pus pe hoheri să muşte cu cleştele din mine? Şi să mă întindă? Şi să mă adape? Şi să mă afume? Şi să-mi scoată limba din gură cu sila, ca să-ţi speli cizmele cu ea?

Ce-o fi înţeles Telegdi, cine ştie? Poate i-o fi străfulgerat prin faţa ochilor adevărul, o amintire de groază l-o fi săgetat, o fi înţeles că l-a ajuns răzbunarea care-l urmărise nesimţită o viaţă întreagă, ţinându-se de el mereu, fără să-l părăsească nicio clipă, ca umbra… Sau a fost poate numai spaima morţii, l-a umplut, orbindu-l, înnebunindu-l, aşa cum înnebunesc vitele când sunt mânate la tăietor…

Ca un trunchi retezat dintr-o singură lovitură căzu în genunchi şi se târî aşa spre Vălean, înaintând pe genunchi, ca milogii şi, când fu lângă el, se aruncă pe burtă şi-i luă în braţe cizmele, frecându-şi de ele obrajii, înfrigurat, udându-le cu lacrimi adevărate şi ştergându-le cu părul lui

frumos, sur. Şi scâncea întruna, înecat. „Fie-ţi milă! … Fie-ţi milă!…”

Un singur moment răbdă Vălean situaţia asta, până înţelese şi se smulse de-acolo, sărind într-o parte ca urzicat. Dădu îndărăt câţiva paşi şi scoase zvâcnind pistolul din şerpar:

— A înnebunit, zise tare.

Se uită la Telegdi care continua să se tăvălească la pământ, muşcând ţărâna şi buruienile, scurmând cu unghiile frunzişul de pe jos.

— A înnebunit, repetă Vălean ca într-o şoaptă de disperare şi chin şi exasperată zădărnicie. Şi nu mai putu să rabde. Strigă gâtuit: Ridicaţi-l!

Doi fraţi Şuta, care s-aflau mai aproape, s-aplecară şi-l prinseră de subţiori şi-l puseră pe picioare.

Bătrânul era istovit. Lacrimi nu mai avea. Se uita undeva ţintă, dar parcă nici nu mai vedea. Faţa-i era toată mânjită de pământ şi mustăţile năclăite de muci, frunze ruginite i se lipiseră pe frunte şi pe obraji, şi pe piept. Gemea scâncit şi se clătina greu, silindu-i pe Şuta să şovăie şi ei, în efortul pe care-l făceau să nu-l scape din mână. Se îndreptau cu el spre Vălean, care sta mai încolo, întors într-o parte. Când îi simţi, spuse fără să se uite, arătând numai cu mâna în care ţinea pistolul:

— Duceţi-l!

Cei doi Şuta se opriră nedumeriţi.

— Lăsaţi-l! mai adăugă Vălean şi părea el însuşi obosit.

S-apropiară şi ceilalţi. Păreau curioşi de ceva, dar

tăceau, privind pe rând când la Telegdi, care lăsat liber şovăia în loc, ca omul beat, adâncit ca într-o cugetare, dar poate numai în pustia din lăuntrul lui, când la Vălean care se depărtase de ei şi acum şedea pe una din şeile îngrămădite în margine. Câte unul, pe nesimţite, în tăcere, se depărtaseră şi ceilalţi de Telegdi, lăsându-l la mijloc, singur. Şi el se uita după ei, nici speriat, nici bucuros, faţa îi era însă împietrită în plânsul care trecuse peste ea, dar părea împăcat şi uitat şi de sine însuşi. Numai după un timp, ca o undă de viclenie tremură în ochii lui spălăciţi. Crezând poate că merge furiş, târându-şi însă destul de greu picioarele, şi gârbovit, cum s-ar fi ferit de ceva, începu să se retragă, de-a-ndăratelea, exact în direcţia din care veniseră încoace. Se întoarse apoi destul de repede şi îşi închipui poate că fuge, fiindcă gâfâia din greu şi încă o vreme îl auziră cum se caţără, pieptiş, pe malul despicăturii, stârnind bulgări de pământ care se năruiau cu zgomot.

Şi numai după ce se făcu linişte şi nu se mai auzi decât foşnetul moale al pădurii, Stoica întrebă:

— De ce nu l-ai omorât?

Vălean privi mirat la el şi nu răspunse imediat, de parcă la altceva s-ar fi gândit şi tot la altceva se gândise şi înainte. Şi din ceea ce spuse după aceea, o mormăitură moale ca de om somnoros ori prea plictisit, se înţelese doar:

— ... că-i mort...

— Da’ încă mai poate să scape, mai spuse Stoica.

Vălean ridică din umeri:

— Ce să mai scape? Pădurea-i mare…

Era cu totul schimbat la faţă, nu mai era încruntat, nici vesel, ci numai desprins din toate acestea şi îndepărtat spre alte gânduri. Aşa şi sună adăugarea, o constatare nepăsătoare care se poate folosi oricând şi poate însemna orice:

— Cum i-i fieştecăruia soarta…

Mai târziu, când se întuneca şi se despărţeau de Pop, chiar la poarta casei acestuia, în marginea pădurii, Vălean îi spuse să meargă peste vreo săptămână-două, oricând va crede, la Socol, la hanul din Dumbrăvioara şi să-i arate semnul pe care-l are şi o să-şi capete partea cuvenită, că de-aci încolo îi dezlegat şi-i liber să facă tot ce voieşte. Mirat şi un pic supărat, Pop îl întrebă de ce oare n-a lucrat bine, ce-a greşit, şi Vălean îi spuse senin:

— D-apoi că eu mi-am terminat treburile pe aici şi zic aşa că n-o să ne mai vedem şi să deie Dumnezeu numai bine…

5

Numai într-o privinţă se înşelase Vălean. Telegdi, în cele din urmă, a scăpat şi a ieşit din pădurea cea mare care, de la Crăieşti încoace acoperea pe atunci câteva dealuri, şi a nimerit la drumul Clujului şi a ajuns, mergând pe jos, până la Moci.

Acolo l-a găsit a treia zi, marţi, cam pe la prânzul mic, un negustor de la Târgul-Murăşului, care venea cu căruţele lui. Telegdi şedea istovit, aproape adormit, pe o grămadă de pietriş de lângă şanţ, nu departe de intrarea în sat. Abia l-au recunoscut, fiindcă era desculţ şi în capul gol şi fără contăş pe el, numai în cămaşă, şi aceea sfâşiată în vreo două locuri; cine ştie unde le aruncase de pe el, ea să nu-l stânjenească la mers, să poată umbla mai uşor.

Mai la început crezuseră că-i un cerşetor şi negustorul a voit să-l miluiască, pe urmă, când s-au apropiat de el, l-au recunoscut şi s-au şi speriat că nu le-a răspuns. Când s-au lămurit că-i scuturat de friguri şi are fierbinţeală, l-au luat cu ei până în sat, la contele Madaras, care l-a primit, că erau întrucâtva rude.

Nimic nu s-a putut afla din ce i se întâmplase, pentru că n-a răspuns nici atunci, nici mai pe urmă la nicio întrebare, părea trecut în altă lume, de unde nu-i mai vedea şi nu-i mai auzea pe cei de dincoace. Nici după ce s-a vindecat de fierbinţeală şi de friguri şi s-a înzdrăvenit, de putea să umble, şi a fost adus acasă, nici atunci n-a vorbit. Numai

câteodată, la răstimpuri lungi, părea că se trezeşte, privea în jurul lui căutând, şi cu un fel de surâs, o strâmbătură ce s-ar fi putut crede bucuroasă, o chema pe ibovnica fugită, îi şoptea numele.

Ar fi putut spune câte ceva slugile care-l însoţiseră până la locul ştiut, dar nici ele nu se mai arătaseră. Nici căutate n-au fost, căci nimeni nu şi-a amintit de ele, dacă Telegdi însuşi le uitase. Cum, cum nu, se vor fi dezlegat ele în cele din urmă şi vor fi ieşit din pădure, şi de teamă să nu plătească pentru o vină a altora, închipuindu-şi că, oricum, stăpânul lor nu mai are scăpare, şi-or fi luat lumea în cap, să-şi piardă urmele.

Vălean însă n-avea să afle niciodată sfârşitul lui Telegdi. El mai înainte avea să-şi încheie soarta lui.

Sâmbătă seara s-a oprit la crâşmă lui Copăcean în Podeni, unde a stat până aproape de ziuă. S-a socotit şi cu el, l-a dezlegat de jurământ şi Copăcean nu s-a supărat, s-a bucurat că-i rămâne lui cârciuma să facă ce vrea cu ea şi că mai primeşte parte în bani, pe care-i va găsi la Socol.

Duminică, în zori, a urcat la Curteni, însoţit de Stoica şi de fraţii Şuta. A trecut pe la pădurarul Cătană şi a căutat la ascunzătoare lăduţia cu zloţi lăsată în păstrarea lui Indrei şi a găsit-o aşa cum o lăsase. S-a plătit şi de Cătană şi a ieşit la stână, unde a stat mai mult, până cam pe după-amiază, într-o înţelegere îndelungă şi mărunţită cu Creţu – pe urmă i-a chemat pe feciorii care s-aflau de obicei la stână şi pe cei care veniseră între timp

pentru nişte lovituri de care fusese vorba, şi nu mai era nevoie de ele, şi le-a spus că, de s-au gândit unii dintre ei să rămână ciobani, îşi vor primi partea în oi, iar ceilalţi în bani, să se hotărască fiecare ce vrea, că el acum se desparte de ei şi vrea să-i lase mulţumiţi, nu cumva să-l pomenească de rău după aceea. Şi chiar de unii din feciori erau supăraţi şi mârâiau de-ale lor, Vălean era senin şi a glumit cu ei şi le-a spus că fieştecare om îşi are soarta lui, iar de acum, a lui se schimbase şi poate că şi a lor... A şi băut cu ei rachiu şi şi-au povestit lucruri trăite împreună, pe care le ştiau, dar amintindu-şi-le aşa, ciocănind ulcicile, parcă se mângâiau şi se legau altfel, pentru viitor...

A coborât apoi, tot numai cu Stoica şi cei patru Şuta, la Dumbrăvioara, la han, a trimis caii la Porumb să-i potcovească de drum lung şi întins, iar pe Guba l-a trimis după Fidileş, să-şi umple căruţa, cu oale şi cu fân, ca de obicei când duce marfă la târg, şi să vină cu ea aici.

S-a dus apoi singur la cripta clădită de Ştirbu, mai mult ca ascunzătoare. Două sicrie erau acolo, în cele două laturi. L-a deschis pe cel din dreapta şi a trecut în taşca lui aurul strâns şi lăsat încă de Ştirbu şi a prins coperişul la loc. Când să iasă, s-a oprit şi s-a uitat şi la sicriul din stânga, dar n-a stat mult. Ca o negură i-a tulburat ochii un pic şi s-a gândit: „Maria, cum a murit, fără noroc! N-o mai fi rămas nimic din ea, numai oasele, şi poate părul ei negru şi des... Şi încă am şi bănuit-o, săraca!”

Când încuia uşa de fier a criptei nu se mai gândea la ea. A uitat-o poate chiar atunci, pentru totdeauna... Acum se gândea iarăşi la drumul lung care-l aştepta – n-are să se grăbească, nu-i de ce, o să meargă în tihnă, are să-i ia cu el şi pe Stoica şi bunânţeles pe cei patru Şuta, nu de tot, dar măcar până au să fie trecuţi, dincolo, în ţară, iar dacă vor ei, pot merge şi mai departe şi chiar să rămână cu el, cât le-o plăcea, poate pentru totdeauna, au să vadă ei...

Cu aceste gânduri şi altele cam la fel a coborât înapoi la han şi până seara târziu, împreună cu Socol, au socotit câtă-i averea care o aveau şi cum să se împartă. Bătrânul, alb la cap tot şi gârbov, şi subţiat ca o vargă, scria câte un şir şi sorbea din ulcică şi mormăia, ştergându-se la ochi cu mâneca de la cămaşă, şi-atunci îi tremurau buzele. Vălean se mira cât a putut să îmbătrânească numai într-un an şi l-a întrebat de nu-i bolnav, iar el, în loc să răspundă, a întrebat la rândul lui:

— Te duci pe totdeauna?

— Cam aşa.

Socol a oftat:

— D-apoi să ştii că-mi pare rău că n-am să te mai văd.

— Nici mie nu-mi pare bine că mă despărţesc de-un prieten cum mi-ai fost tu, da’ cum ni-i soarta, vezi şi tu... Şi încă dacă bine mă gândesc, s-ar putea drege, că-n două-trei luni au să se cam scurgă toţi oamenii ce-am lăsat să-i plăteşti tu, aşa-i înţelegerea şi au să capete veşti toţi care

până acum n-au aflat, iar ceilalţi care mai sunt, prin alte părţi, au să meargă la Ispas şi-atunci, dacă vrei şi crezi că-i mai bine, poţi să vinzi hanul şi ce mai este pe aici şi să vii şi tu *acolo*, te-aduce Creţu, poate chiar la toamnă, când trece cu oile…

— Poate că aşa am să fac, a spus Socol şi a surâs, călare pe un măgar am să merg, ca Domnul nostru Isus Christos, numai minuni n-am să pot face…

Spre seară a sosit şi Fidileş, cu căruţa lui plină de oale şi fân. S-au aşezat cu toţii la cină, nu în crâşmă, ci în odaia în care dormea şi îşi bea nopţile în singurătate Socol. În timp ce mâncau au discutat una şi alta şi au rămas înţeleşi ce mai au de făcut fiecare; Socol, împreună cu Stoica şi doi dintre Şuta, avea să scoată o parte din banii pe care-i avea la Ciontea; Fidileş cu ceilalţi doi Şuta aveau să-i aştepte la Copăcean, unde zloţii şi florinii au să fie ascunşi în oalele de pe fundul căruţei, sub fân; apoi Socol avea să se întoarcă la han, iar Fidileş avea să-şi mâie căruţa spre Bălăuşeri, iar Stoica şi fraţii Şuta o să meargă pe urmele lui, ţinându-se mereu aproape, ca să nu se întâmple vreo surpriză. Cum au socotit ei toate, se putea înţelege că până a doua zi seara au să se întâlnească iar, la Ispas de astă dată, numai Vălean are să fie mai repede, că porneşte încă de pe acum şi merge şi pe scurtătură peste dealuri…

Vălean a şi plecat îndată, prea nerăbdător ca să mai aştepte până dimineaţă şi a şi mers repede, îndemnând-o şi grăbind-o într-una pe Vilma, a tăiat

peste deal, prin Isla şi apoi pe la Mitreşti şi a ajuns la Miercurea-Nirajului înainte de miezul nopţii.

În oraşul adormit, numai la casină ardeau lămpile şi s-auzeau până în stradă cum plesnesc domnii cărţile de masă de parcă s-ar pălmui între ei. Vălean râse de unul singur, privind înainte printre urechile Vilmei, când se gândi cum s-ar îngălbeni toţi domnii aceia, dacă el ar intra urmat de feciorii lui cu pistoalele în mână şi-ar zice numai: Bună seara! Banii pe masă! Oftă, nu trist însă, nici cu părere de rău, ci numai aşa, ca de vreo poznă din trecut de care-ţi aminteşti la bătrâneţe; se gândea că n-are să mai vadă oameni speriaţi în faţa lui…

De la Miercurea-Nirajului coborî pe drumul ţării până la Găieşti, acolo trecu Nirajul printr-un vad nisipos, la Adrianu, şi lăsând în dreapta Troiţa, străbătu destul de repede pădurea, până la Suveica, de unde nu mai avea mult de mers şi parcă-i şi venea să mai întârzie, nu că ar fi ostenit, ci fiindcă i se părea că ajunge prea devreme şi mai că-l zăpăcea emoţia; îşi închipuia ca un fecior tânăr că Floarea doarme singură în odaia ei şi Chifor nu-i acasă, ci acolo unde fusese trimis, la Tirimia, să stârnească larmă, cum era planul, aici şi în alte locuri, pentru ca Telegdi să se supere şi să iasă la întâlnire; Chifor n-are să primească semnul convenit, dar are să-l aştepte. Şi Vălean se gândea că are să intre în odaie, la Floarea, când somnul s-a istovit şi tresare şi dintr-un nimic, dintr-un vis chiar; are să se furişeze lângă ea şi s-o trezească blând, dar ea tot are să se sperie un pic, până o să

înţeleagă şi atunci are să i se aştearnă pe piept, sărutându-l orbeşte, pe muşcate, cum o învăţase el că-i mai bine…

Nu-şi încetini totuşi mersul. Avea şi noroc într-un fel, drumul se vedea curat, era lună plină şi lumina mai ca ziua. Se zăreau ca nişte spinări negre dealurile de la Oaia. Vălean însă ieşi la drumul de ţară, mai în vale, de unde începea urcuşul spre Găieşti şi chiar acolo, după un cot, care ocolea un pâlc de fagi rămas dintr-o pădure, îl aştepta locotenentul Lomahidi cu încă şase jandari şi-l opri.

Vălean îi observă mai târziu decât s-ar fi cuvenit, pentru că n-o ascultase pe Vilma care de vreo două ori se încordase să se oprească, jucând pe loc a împotrivire. Se gândise că-i vreo sperietură obişnuită noaptea, când calul mai aţipeşte la buiestru domol şi tresare din când în când, trezindu-se şi o îndemnase din frâu să-şi urmeze drumul.

Lomahidi îi strigă dintr-o margine, unde era oprit în umbra neagră a unui măr:

— Hei! Tu, ăla! Opreşte!

Vălean nu se sperie. Trase de frâu uşor şi o bătu pe Vilma cu palma pe grumeaz, blând, s-o liniştească. Şi mai spuse: „Hai, Spulber! Hai!” să-l domolească şi pe el.

— Apropie-te! Da’ încet. Cu amândoi caii. Şi nu sta cu mâna la chimir!

Lomahidi era călare şi cam nervos şi calul său îl simţea şi tropăia şi el în loc, neastâmpărat. Jandarii descălecaseră şi stăteau cu puştile întinse, gata de

tras. Vălean îşi mâna caii spre ei şi se întrebă: „Oare se tem sau nu se pricep la treburi de acestea?”

— Cine eşti? îl întrebă Lomahidi când fu destul de aproape.

Vălean reuşi să vadă în lumina lunii că locotenentul era băiat frumos şi poate prea tânăr pentru rangul însemnat cu stele de argint pe gulerul mundirului. Şi spuse în sinea lui: „Eu încă mai pot să scap, dar tu ce-ai să faci atunci?” A fost un moment în care ar fi putut sări cu Vilma între ei şi în trecere să-l doboare de pe cal pe locotenent şi să se piardă pe vale-n jos, printre sălcii – fiindcă jandarii îşi aleseseră pentru pândă locul cel mai prost. Vălean însă voia să afle ceva şi amână totul pentru puţină vreme. Bănuia ceva şi avea să se adeverească.

— Am să vă spun cine sunt, spuse, că dumilorvoastră aveţi drept să întrebaţi şi eu sunt silit să vă răspund... Eu îs negustorul Gogu, din Ţara Românească, Valahia, cum se mai spune...

Între timp se apropiaseră unul de celălalt, iar jandarii îl înconjuraseră pe Vălean, care pândind cum ştia el, printre genele mijite, zărise şi mogâldeaţa chircită sub o tufă cam la o azvârliturâ de băţ; cămaşa albă îl arăta ţăran, faţa însă nu i se desluşea. Vălean se gândi: „Care-o fi?”

— Un negustor nu se plimbă noaptea pe drumuri singur.

— Tovarăşii mei m-aşteaptă la Sighişoara, unde am să-i găsesc, iar de singurătate, eşti şi

dumneata bărbat şi ştii că în unele locuri omul se duce singur, mai ales noaptea, şi tot singur se întoarce de acolo.

— Noi nu credem că eşti negustor şi că te cheamă aşa cum ai spus. Eşti Vălean şi eşti tâlhar şi te-am prins.

— Domnule ofiţer, dumneata eşti tânăr şi grăbit şi câteodată graba aduce pagubă. Eu sunt Gogu şi-s învoit de breasla negustorilor din Târgu Murăşului să-mi fac negoţul. Am plătit învoirea aceasta care mă şi apără, iar de sunt tulburat, găsesc şi avocaţi care ştiu face zarvă…

— Cu ce dovedeşti că eşti Gogu?

— Cu ceea ce se obişnuieşte. Am hârtii date de ispravnicul nostru de-acasă, de breasla negustorilor noştri şi de breasla de la dumneavoastră şi chiar şi de ispanul vostru.

— Să le văd…

Vălean voi să scoată hârtiile din taşcă, jandarii însă nu-i îngăduiră. Îi scoaseră pistoalele din coburi şi pumnalul de la tureacul cizmei şi se atârnară de braţele lui. Vălean mârâi:

— Lăsaţi pistoalele acolo, îmi trebuie să mă apăr de hoţi.

— O să te apărăm noi, spuse Lomahidi vesel înainte de vreme. Unde-s hârtiile?

— În taşcă.

Lomahidi scoase hârtiile. De bani nu se atinse. Vălean se gândi: ce mânuţe gingaşe are, parcă-i domnişoară. Cum o fi ţinând el sabia?… Cupariu măcar era bărbat.

Apropiindu-şi-le mult de ochi, dintr-o parte, să le vadă şi luna, locotenentul reuşi să înţeleagă ce spuneau hârtiile scrise în nemţeşte.

Râse, acum şi mai vesel:

— Poate că un copil te-ar crede. Eu însă ştiu că sunt hârtii mincinoase.

— Asta trebuie dovedit, mărite domn, spuse Vălean anume supărat de astă dată.

— Avem martori care te cunosc şi care jură că eşti tâlharul Vălean.

— N-aş putea crede aşa ceva.

— Ai să mergi cu noi şi o să-ţi dovedim.

— N-am să merg cu voi, când rosturile mele mă cer la Sighişoara.

— O să mergi şi de vrei şi de nu vrei.

— Numai dacă mă ucideţi şi nu cred că dumnitale ţi-ar folosi să omori un negustor din străini.

Şi tot atunci Vălean o îmboldi uşurel pe Vilma cu călcâiul în pântece, şi iapa înţelese şi începu să sforăie şi să zvâcnească în salturi mici pe loc, încât jandarii care o apucaseră de frâu şi de şea, abia o ţineau.

Lomahidi păru descumpănit de împotrivirea la care nu se aşteptase şi-i spuse unuia din jandari:

— Cheamă-l încoace pe ăla.

Iar Vălean gândi: am să te iert, că m-ai ascultat.

Chifor veni, şi nu arăta încântat. Nu se uita drept la Vălean, ci undeva alături.

— Spune, îi porunci Lomahidi.

— V-am spus, măria-ta. Îi Vălean.

— Nu-l cunosc pe omul ăsta, spuse Vălean.

Chifor însă se gândise că nu mai are de ce să se teamă, odată ce Vălean îi prins şi adăugă, acum hotărât:

— Ba-i Vălean. Îl cunosc de mai de mult, de acum douăzeci de ani...

Şi înşiră repede ceea ce le mai spusese pare-se jandarilor, cum fusese prins atunci Vălean şi scăpase de spânzurătoare fiindcă împăratul avea nevoie de cătane.

— Acum n-are să mai scape, încheie Lomahidi.

Vălean nu se mai împotrivi.

Jandarii îşi scoaseră caii din desiş şi încălecând, îl luară la mijloc şi-i legară mâinile, în faţă însă, să poată ţine frâul. Vălean se gândi că-i un semn bun. Ar fi putut să-l ducă legat pe jos. Lomahidi se gândise poate şi el la aşa ceva, scria şi-n regulament, dar se grăbea, şi nu ştia încă la ce se grăbeşte. El se vedea raportând, primind laude şi partea cuvenită din banii găsiţi în taşca pe care o şi luase la el şi o simţea foarte grea. Nici nu băgă de seamă o ciudăţenie; armăsarul negru al lui Vălean, rămas liber, dezlegat, îi urma totuşi de aproape, foarte atent la Vilma, care ţintuită la mijloc, sforăia nervoasă din când în când şi scutura din cap, de parcă nu i-ar fi plăcut mirosul celorlalţi cai – şi Spulber, sforăia şi el, ca un răspuns... Numai Vălean ştia că-i o înţelegere, la care-i învăţase, să stea, mereu apropiaţi şi să nu se depărteze unul de celălalt şi să se urmeze. Şi tot numai Vălean observase cum Chifor rămăsese în urmă pe

nesimţite şi la un moment, se întorsese din drum.

Trecură prin Oaia încă pe noapte şi nu-i văzură decât străjile.

Când intrau în Acăţari, luna apunea şi-a fost după aceea cam o jumătate de ceas de tulbureală şi cum începuse şi urcuşul, au mers mai încet. Au ajuns la cotul cel larg din curmătură – încă vreun kilometru mai era, şi se zărea oraşul – când se făcea de ziuă şi de n-ai dormit nimic de seara, ai un ceas greu. La acest loc îşi potrivise Vălean gândul, fiindcă îl cunoştea. Ştia că poate să moară din asta, dar zicea că de lucră repede, poate reuşi. Mai pe la începutul drumului lor împreună, jandarii fuseseră mai atenţi şi treji, acum însă pânda lor trecuse în obişnuinţă şi oboseală; luaţi pe neaşteptate, se puteau zăpăci, iar lui îi ajungea o singură clipă, oricât era de legat la mâini.

Curmătura frânge dealul în două ca o şea, chiar pe culme, şi unde se isprăvea, se deschidea o râpă, care silea drumul să se sucească şerpeşte. Malul era atât de repezit, încât o bucată de loc la vale, nu se putea ţine decât tufele încăpăţânate de porumbele. Mai departe urma pădurea cea deasă, destul de povârnită şi ea, frământată pe-alocuri de pâraie cu albia strâmtă şi adâncă. Într-acolo năzuia Vălean.

Până aici venise liniştit, supus la situaţie, ca orice învins, ai fi zis că doarme sau că-i toropit de pierderea ultimei speranţe; nici el, nici caii lui nu i-au dat bătaie de cap escortei.

Ajunşi în dreptul râpei, el se încordă şi numai

Vilma îl simţi. Ciuli urechile de câteva ori, s-arate că-i atentă şi că aşteaptă gata.

Vălean îşi apăsă pumnii legaţi deolaltă pe greabănul ei şi îndată o lovi destul de tare cu botul cizmei între coaste. Iapa necheză sălbatic şi ţâşni cum ştia ea, într-o parte, muşcând în trecere, scurt, de grumaz, calul de alături, exact în clipa în care Vălean, ţinându-se bine cu mâinile de oblâncul şeii, îl izbea cu capul în falcă pe jandar, răsturnându-l, aruncându-l în praf, sub copite.

Vilma se repezi drept la râpă ceea ce nimeni nu s-ar fi aşteptat şi într-o clipă nu se mai văzu.

Tot atunci, Spulber, care venea în urma pâlcului, cam la douăzeci de paşi, necheză şi el ca de-o spaimă, stârnindu-i astfel şi pe ceilalţi cai, sări şi el peste şanţ, în aceeaşi parte, repezindu-le la vale, spre pădure.

Pe mal, printre tufele de porumbele, Vilma mai mult a alunecat, cu picioarele dindărăt îndoite şi strânse dedesubt, şi şi-a găsit singură drumul, sprijinită greu în picioarele din faţă întinse ca nişte proptele mişcătoare; fiindcă Vălean însuşi de-abia se ţinea, numai cu picioarele încleştând şaua, ţinându-şi greutatea pentru echilibru, cu greu, anevoie aplecat înapoi şi într-o parte, în fiece clipă în primejdie să se desprindă şi să cadă. A fost o minune poate că n-a căzut, zdrobindu-se zob; ori poate priceperea iepei...

Până s-au dezmeticit jandarii, sus în drum, până şi-au dat seama că nu-l mai au pe prizonier, până ce Lomahidi s-a gândit să iasă în buza râpii să

vadă, n-a trecut mult. Poate cât să numeri până la zece nu prea grăbit.

Pentru Vălean şi cu Vilma a fost însă de-ajuns, să ajungă în pădure, la adăpost şi la un loc pe care se putea coborî mai repede şi fără chin. Mai merseră puţin, până găsiră o albie seacă şi intrară în ea oprindu-se, iar când jandarii priviră în vale nu mai văzură decât copacii, frunzişul des, nepătruns.

Mai în urmă însă, Spulber, care intrase de asemeni în pădure, mai alerga, aşteptând chemarea care să-l orienteze. Tropotul lui frânt, uneori brusc, reluat apoi şovăit, într-o căutare nehotărâtă, trosnetul uscăturilor călcate sub copite se auzea până sus. Tot cercetând, nerăbdători şi furioşi, încordaţi pe puştile lor, jandarii şi văzură parcă mişcare şi Lomahidi îi trimise pe patru dintre ei acolo.

Între timp, Vălean lunecă încet, cu mare grijă, să nu facă zgomot, din şa. Se aplecă puţin şi prinse cu dinţii, dintre bumbii laţi de aramă bătuţi pe marginea şeii, de podoabă, unul anume, chiar pe colţ şi trase de el, scoţând din cusătură, ca dintr-o teacă, un pumnal subţire, cu tăişul nu mai lung de-o şchioapă. Îl înfipse într-un trunchi şi sângerându-se un pic, reuşi să taie, frecând, sfoara cu care-i fuseseră legate încheieturile. Din poala cealaltă a şeii scoase un alt pumnal, tot scurt ca şi întâiul.

Lucrând, ascultase ce se întâmplă deasupra. Auzise vorbele repezite ale locotenentului şi înţelese că au început să coboare câţiva, nu se putea şti câţi, dar mergeau greu, pieziş, alunecând

mereu, stârnind bolovănişul, împiedicându-se de crengi şi de tufe. Caii lor nu ştiau coborî de-a dreptul o clină atât de repezită şi nici să se strecoare repede printre trunchiurile pădurii, nu fuseseră învăţaţi. „Poate că au să mă asculte”, gândi Vălean.

Îndată după aceea auzi galop de cai, parcă trei, sus pe drum, şi înţelese că locotenentul şi jandarii rămaşi aleargă să-i iasă înainte în vale şi zise că nu-i rău ceea ce îi venise în minte locotenentului.

— Cheamă, Vilma! Cheamă.

Şi îi şopti Vilmei la ureche.

Şi iapa necheză înăbuşit, foarte scurt, ca o întrebare mirată.

Jandarii care pătrunseseră în pădure se opriră pe unde se aflau, s-asculte chemarea, însă ea nu se repetă din partea asta. S-auzi răspunsul lui Spulber, tot aşa, nechezat scurt, ca o exclamaţie de surpriză, de undeva mai din vale, nu tare departe, de-ajuns însă pentru ca să-ţi închipui că-i numai ecoul. Îndată urmă tropăitul său nervos, cum şi-ar fi descoperit ţinta căutată şi s-ar fi grăbit s-ajungă la ea.

Zgomotele în pădure sunt înşelătoare şi ceea ce spera Vălean se împlini întrucâtva. Urmăritorii se răzleţiră cu tot curajul, fiindcă-l ştiau pe cel fugit neînarmat şi cu mâinile legate, fiecare zicând că-i el pe urma bună şi are să câştige banii făgăduiţi de locotenent. Şi jandarul cerut de Vălean, unul oarecare dintre ei, se şi anunţă curând, mânându-şi calul cât de repede se putea, trosnind crenguţele

uscate sub copite, foşnind frunzişul care parcă i se împotrivea.

Vălean care trăise ani destui în pădure, ghici uşor dincotro vine. Îi şopti iepei:

— Du-te, Vilma! Mergi acolo...

Şi o împinse de şold, şi iapa, care cunoştea jocul, se mişcă încet prin albia seacă la vale. Vălean se ţinea după ea, suit pe mal, furişat printre copaci, pitit pe sub tufe, ca o sălbăticiune.

Când o văzu pe Vilma apărând printre crengi, jandarul îşi struni calul şi întinse puşca spre ea. Iapa fornăi furioasă şi se ridică pe picioarele dindărăt, bătând aerul cu copitele din faţă.

Descumpănit că nu-l vedea pe omul căutat, jandarul lăsă puşca jos şi smucind de frâu îşi îndemnă calul să dea îndărăt, să-l ferească de atacul iepei, iar Vălean folosi clipa, sări de pe mal, în spatele lui şi, cum l-ar fi îmbrăţişat pe după umăr, întinse mâna şi-i reteză gâtlejul atât de repede încât poate nici nu simţi – căzu de pe cal cam în cap şi se întinse cu faţa în jos, bolborosind de sângele care zbucnea din el.

Vălean s-aplecă să ia puşca, pe care jandarul o scăpase din mână mai înainte de a fi căzut el însuşi, îi observă însă pistolul de la brâu şi se mulţumi cu acela, încă mai bucuros de el că era încărcat şi nou. După aceea veni repede la Vilma, care mai era speriată şi se tot depărta, dând înapoi, neliniştită. I se atârnă de grumaz, soptindu-i:

— Hai, Vilma! Hai!

După ce o calmă, o întoarse cu destulă greutate prin albia strâmtă şi o mână, de astă dată la deal, îndemnând-o tot aşa cu şoapte scurte, iar el, furişându-se ca râsul pe urmele ei, atent în toate părţile. Şi se gândea că albia asta seacă, de care-şi amintise în ultima clipă, îi ca un prag peste care şi ceilalţi jandari trebuie să treacă.

Îl auzi pe Spulber apropiindu-se şi pe urmele lui gâfâitul unui cal străin. Pe acest jandar de-al doilea, pe care Spulber îl înşelase încoace, Vălean a fost nevoit să-l împuşte, că apucase să-l vadă şi se pregătea să ridice puşca în direcţia lui.

Detunătura îi sperie pe ceilalţi jandari. Îşi descărcară şi ei puştile, şi Vălean se întrebă oare în ce-or fi tras, că – aşa cum i se păruse lui – erau destul de departe încă şi n-aveau cum să-l vadă. Frica unora e bună pentru alţii, gândi. Pe Spulber îl trimise iarăşi la vale, cu un ghiont puternic în burtă, iar pe Vilma o opri şi o sili să steie nemişcată, unde se afla. Ca om de pădure, ghicise în ce parte sunt urmăritorii rămaşi şi-i trebuia zgomot ca să-i aducă spre el. Spulber, care era tot mai nervos, că nu pricepea de ce-i chemat şi trimis şi bătut, tropăia cât era nevoie şi un al treilea jandar nu întârzie să vină la prag şi să rămână acolo cu vâna cea groasă a grumazului tăiată deasupra gulerului. Pistolul acestuia nu mai era nou, dar mai putea fi folosit. Vălean avea acum două pistoale în stare bună, că-l încărcase şi pe celălalt din săculeţul cu gloanţe de la şoldul mortului...

Al patrulea jandar rătăcit în pădure rămase şi el sângerat pe fundul pârâului secat. Acum Vălean simţi că trebuie să se grăbească. Lomahidi şi cu ceilalţi jandari care porniseră înapoi să-i taie retragerea trebuia să fi ajuns, chiar de nu s-au grăbit, la încovoierea de drum din vale, şi n-ar fi vrut să-i lase mai departe şi parcă nu i-ar fi plăcut nici în pădure să intre fără să ştie şi el pe unde. Fu nevoit să alerge tare până-n vale, la drum, unde părăul cel sec se abătea într-o parte.

Ajunse la timp, când Lomahidi şi încă un jandar, care veniseră mai încet decât se aşteptase, ieşeau de după cotul drumului şi se apropiau cu puştile pregătite, încordaţi s-audă şi să vadă cea mai mică mişcare. Ori li-i frică de mor, ori numai se fac, gândi Vălean şi se întrebă cum să-i atragă printre copacii pădurii, dar nu pe amândoi deodată, ci pe rând. Ar fi putut, la urma urmei să-i lase să treacă, iar el – luându-şi caii – prin păduri spre Tirimia ori pe dincolo, pe la Bozeni, s-ajungă încă în aceeaşi zi la Bălăuşeri; îi trebuia însă taşca de piele pe care i-o luase locotenentul şi o ţinea la el, împreună cu trei mii de zloţi şi cu hârtiile care erau chiar mai scumpe, şi-i trebuiau şi cele două pistoale ale lui.

Aşa că se răzgândi. Să gătăm, zise.

Când fură în dreptul lui, cam la vreo douăzeci de paşi, mai mult dintr-o întâmplare, aşa-i ieşise când ridicase mâna, şi-l împuşcă întâi pe jandarul care călărea în urmă, dar se potrivi bine, fiindcă Lomahidi, speriat şi tot aşa de alb ca un perete, se întoarse şi descărcă pistolul pe care-l ţinuse

pregătit, ţintind îndărăt, el ştia unde.

Vălean ştiu că-n clipa asta Lomahidi-i omul lui, se grăbi însă şi mutând pistolul dintr-o mână în cealaltă, din greşeală şi cu părere de rău, nimeri calul.

Locotenentul se rostogoli în praf, mai speriat decât fusese vreodată în viaţa lui, şi când, înfiripându-se pe picioare, cam boţit, simţi în coaste botul pistolului, lepădă iarăşi, parcă scârbit armele culese în neştire de pe jos, îşi aruncă foarte repede braţele în aer şi începu să tremure.

— Taşca! spuse Vălean.

Lomahidi o desprinse de după gât şi i-o întinse.

— Sabia!

Ofiţerul şi-o deschise supus.

Atunci îi veni lui Vălean gândul.

— Dă-ţi jos mundirul!

Lomahidi, ascultător, dezbrăcă mundirul, tremurând clin ce în ce mai tare, îi clănţăneau şi dinţii în gură şi parcă gemea un pic.

Vălean îl puse după aceea să se descalţe şi să-şi scoată nădragii. Rămas în izmene şi cămaşă şi desculţ, Lomahidi părea un băieţandru nefericit, pierdut de părinţi.

Vălean începu să râdă. Şuieră ascuţit semnul cunoscut, Vilma necheză şi porni în galop încoace; curând ieşi din pădure scuturând din cap. Spulber o urma de aproape.

Vălean încălecă dintr-un salt pe Vilma şi spuse:

— No, domnule ofiţer, ia-o înainte, să mergem. Să te învăţ ce ar fi trebuit să faci.

— Ce vrei cu mine? Să nu mă-mpuşti.

— Dacă ştii să fugi desculţ, poate scapi...

Tânărul înţelese destul de greu, dar când, până la urmă reuşi, o luă la fugă şi se pare că şi plângea puţin. Vălean voia să-l alerge oarecât şi-apoi să-l lase şi să-şi vadă de treabă. N-a fost însă nevoie. Calul jandarului de pe urmă se urni şi el, când Vilma porni pe după locotenentul desculţ care alerga grăbit şi stângaci, chinuit de pietrişul aşternut pe drum. Vălean, ca din joacă, îl mai stârni şi calul trecu în galop, iar ofiţerul auzindu-l, îşi înteţi fuga. Vălean o struni pe Vilma şi văzând ce frumos se depărtează Lomahidi, urmărit de propriul lor cal, râse şi-l lăsă în pace să alerge cât o şti. O întoarse pe Vilma şi-l strigă şi pe Spulber şi-i porni înapoi spre Bălăuşeri.

Un ceas numai trecuse, în care se întâmplaseră toate, şi soarele de-abia acum răsărea. Vălean se gândea că până la amiază are vreme să şi ajungă, să-l şi ia ca din oală pe Chifor şi să-l judece şi s-o şi pornească la drum împreună cu Floarea, dar n-are să plece, are să-i aştepte pe Fidileş şi pe ceilalţi...

Gândindu-se la acestea, Vălean uitase de jandarul pe care-l răsturnase de pe cal, chiar la început, la prima mişcare spre fugă. Acesta se trezise între timp şi înţelegând din larma ce s-auzea din pădure şi puşcăturile care tunau din când în când că urmărirea pe-acolo curge, coborî mergând pe jos, cal nu era la îndemână şi ajunse la drum, în vale, tocmai la timp ca să vadă batjocura ce-o păţea stăpânul său. L-ar fi putut ajuta, dar se

gândi că i-ar putea rămânea lui taşca plină de aur şi zise că mai bine-i s-aştepte.

Când Vălean, călare, după ce se întoarse din drum, se potrivi în dreptul lui, întinse puşca şi ţinti – clintise însă o creangă şi Vilma auzi mişcarea şi de astă dată, neîndemnată, ţâşni în saltul ei de luptă, ridicată pe picioarele dindărăt şi primi în piept glonţul care-l căuta pe Vălean. Iapa căzu greu pe spate şi Vălean abia avu vreme să-şi desprindă picioarele din scări. Se rostogoli fulgerător în şanţ de unde urcă dintr-un salt în pădure căutându-şi omul şi-l găsi îndată chiar pe marginea şanţului pândind spre iapa care se zbătea şi se ridica şi nu mai avea putere. Căuta nedumerit oare unde-i tâlharul după care împuşcase. Vălean îi vârî pistolul în ceafă şi-l trăsni şi nici nu mai aşteptă să-l vadă aşternut la pământ.

Ieşi repede la drum la Vilma, care, istovită, sta pe-o coastă, gemea şi răsufla greu şi repede şi tuşea stropind cu sânge.

— Da’ ce-i, Vilma? şopti Vălean şi simţi că se îneacă.

Iapa, auzindu-l, încercă să se ridice, zgârcindu-şi picioarele sub ea, dar numai icni şi-un val de sânge izbucni din rană.

— O, Doamne! murmură Vălean. Mi-a omorât-o…

Îngenunche şi-i luă capul în braţe, mângâind-o între urechi şi degetele îi tremurau.

— Vilma, şopti el. Vilma…

Iapa gemea şi se tot încorda şi sângele nu se mai oprea din rană şi Vălean gândi: Trebuie s-o împuşc,

să nu se mai chinuie. O, Doamne!”…

Puse ţeava pistolului în fruntea Vilmei şi închise ochii când s-auzi detunătura, iar când după ceea îi deschise iar i se păru că-i ceaţă.

O târî, muncind din greu, ajutându-se cu un trunchi de fag tânăr, în pădure şi-o îngropă acolo, în groapa săpată cu sabia locotenentului.

Era bine trecut de amiază când, călare pe Spulber, porni în drumul lui. Tânjea ca de-o boală.

6

Merse destul de încet, dacă ajunse la Ispas numai pe înserate. Îl mână pe Spulber în grajd, după ce-l desşeuase şi-i puse fân în iesle, mângâindu-l între timp pe frunte. Şi-i mai şi şopti:

— Ai văzut, mă Spulber, mă?! Apoi să nu-l jupoi eu pe Chifor ăsta?

Din gândul acesta, parcă se învioră. Ieşi din grajd hotărât să le încheie toate încă în astă seară, după ce aveau să sosească şi ceilalţi prieteni ai săi – până atunci poate ar sorbi o picătură de rachiu.

Văzu lumină la fereastra tindei. Celelalte erau

întunecate. Liniştea i se păru cumva prea înteţită şi se gândi că aşa-i starea lui şi de-aceea i se pare numai lui aşa, şi mai departe, că oricât de rău îi pare după un cal ca Vilma, doar n-are s-o jelească un an întreg, că şi oamenii mor, iar dânsei, biata de ea, până aici îi ţinuse soarta şi-aici se încheiase...

Intră, deschizând uşa larg, mai tare decât ar fi fost nevoie şi o văzu pe Saveta şezând pe-un scăunel în faţa vetrei şi uitându-se în foc nemişcată şi fără să se mire măcar că femeia şi-a lăsat aşa de vreme treburile şi a trecut la odihnă, strigă:

— Bună seara, Savetă. Da' ce-i?

Femeia sări în picioare ca aruncată şi se răsuci spre el tresărind atât de puternic încât se clătină pe picioare de câteva ori, ca beată. De astă dată nu-şi mai legă colţurile năframei peste gură; nici măcar nu erau legate ca de obicei, pe sub bărbie, atârnau obosite, iar de sub ele se vedea şi părul, pornit spre căruntеţe, nepieptănat.

O spaimă uluită citi, în ochii ei sprâncenaţi, Vălean. O întrebă iarăşi, acum cu un fel de grijă în glas:

— Da' ce-i, Savetă?... Unde-i Ispas?

Femeia numai icni şi pieri ca suflată de-un vânt, pe uşă, în cealaltă odaie, de unde se auzi cum cade pe pat şi plânge-n pernă cu suspine multe, frânte.

Atunci Vălean îl văzu şi pe Ispas, ridicându-se dintr-un ungher ca de sub o perdea de întuneric şi-apropiindu-se speriat şi el, cum niciodată nu se mai întâmplase. Vălean gândi: „Ce-i cu ăştia?" Întrebă

cu glas tare:

— Ce-i, mă Ispase?!

Nici după cum îi răspunse, cu vorbele tremurătoare şi-mpleticite, nu l-ar fi recunoscut, de nu l-ar fi văzut că-i el:

— D-apoi, Vălene... O, Doamne...!

Şi-acum Vălean se răsti:

— Da' ce-i cu voi, mă omule? Ce s-a întâmplat?

— Floarea... murmură Ispas şi se înecă.

— Ce-i cu Floarea? întrebă Vălean şi teama se însăilase şi în glasul lui ca boala când se lipeşte de omul sănătos de la ceilalţi...

Şi Ispas gemu:

— Or găsit-o sugrumată...

Vălean îl apucă de piept şi începu să-l scuture, strigând:

— Ce zici tu, mă? Cum sugrumată? Cine-a găsit-o?

— Chifor! răspunse Ispas, frânt de lacrămi, ce te mira la acest bărbat des încruntat şi mereu posomorât. Chifor a găsit-o azi-dimineaţă...

— Chifor! strigă Vălean, uitându-se ca un nebun în ochii lui Ispas. Ai fi crezut că se bucură. Îi ardeau privirile. Buzele-i se strânseră, ca de-un zâmbet, i se vedeau dinţii albi pe la colţuri.

— D-apoi, da! Chifor, mai pufni el, parcă tot în râs.

Apoi tăcu o bucată de vreme, fără să-şi mute privirea de la Ispas, de la faţa lui bărboasă, de la nara lui despicată. Nu se ştia însă dacă la el se uita şi dacă-l vedea măcar...

Mai târziu se mişcă încet şi se aşează pe scaunul pe care şezuse Saveta şi rămase cu privirile ţintă la focul care adormea. Întrebă cu glasul lui obişnuit, numai un pic mai moale, ca într-o şoaptă trezită:

— Şi acum unde-i Chifor ăla?

— Aşa cred că-i acasă.

— Du-te şi adă-mi-l încoace... Poate că n-are să vrea să vie, da' tu să nu-l laşi... Să mi-l aduci oricum, numai viu... Şi să ai grijă, să nu mi-l pierzi...

Când Ispas, supus, era gata să iasă, fără să mai întrebe şi altceva, Vălean adăugă:

— Să-ţi iei pistolul, da' nu cumva să mi-l omori... Şi feciorii de-acolo, Lascu şi Ban să facă o năsălie şi s-o aducă pe Floarea aici... Şi slujnica să-i aducă hainele ei de duminica şi mărgelele şi cerceii... şi de-s oaspeţi în han, trimite-i să se ducă, spune-le că-i ciumă, că-i holeră, nu se ştie, să se ducă şi repede...

Chifor a fost într-adevăr acasă, stătea liniştit şi nu se temea, crezând că toate îi succeseră. Ispas l-a adus cam după o jumătate de ceas, cam buşit şi învineţit de lovituri, că se împotrivise, nu se lăsase convins cu vorba bună şi fusese nevoie şi de ajutorul celor doi feciori de la han, Ban şi Lascu. Îi legaseră mâinile la spate şi-i împiedicaseră şi picioarele, ca la caii lăsaţi la păscut noaptea. De-aceea veniseră aşa de încet. Îl legaseră şi peste gură, după ce i-o înfundaseră bine cu câlţi...

Tot atunci căzură, cu oarecare zgomot, veseli până ce-au aflat, liniştindu-se după aceea, Fidileş,

cu căruţa plină de oale şi zloţi şi Stoica, împreună cu fraţii Şuta. Au intrat şi ei în tindă şi s-au aşezat tăcuţi, care pe unde. Se uitau miraţi la Chifor şi mai miraţi la Vălean care tăcea, cu ochii la jăratecul aproape adormit de pe vatră.

Când Ban şi Lascu au ajuns sus, şi slujnica a intrat şi ea cu cele cerute, Vălean a strigat-o pe Saveta şi a rugat-o să încălzească apă. Femeia tremura ca de friguri şi clănţănind a întrebat:

— Da’ ce vrei?

— S-o scăldăm pe Floarea.

— Da’ nu trebuie apă caldă.

— Ba trebuie… Nişte lumânări ai?

— Am.

— Aprinde şi o lampă acolo, şi arătă spre odaia de oaspeţi…

Pe urmă o trecură şi pe Floarea acolo şi Vălean îi mână pe toţi afară şi rămase singur cu ea, până se încălzi apa. Atunci o chemă pe Saveta şi pe slujnică să-i ajute, dar nu le lăsă să se atingă de moartă; el singur o scăldă, apoi îi pieptănă părul cu grijă, ferindu-se să tragă şi să smucească, şi i-l întinse frumos pe umăr şi pe piept, după ce despicându-i hainele la spate, o îmbrăcase. Îi legă şi mărgelele şi-i puse cerceii şi-apoi îi legă năframa.

Şi când termină, îngenunche la căpătâiul ei şi rămase aşa. Poate se ruga.

După un timp, îi spuse Savetei care ghemuită într-un colţ, bocea pe tăcute:

— Du-te spune-le la Şuta să sape groapa-n marginea pădurii, acolo sus, unde-i o tufă de rujă

sălbatică. Şi Ispas cu Stoica să meargă după popă, în sat, să-l scoale din pat şi să-l aducă...

— Da' nu-s nici colaci şi ştergare şi...

— O să ne ierte cu inima ei bună... Şi de ăla să aibă grijă Fidileş, să-l ducă undeva la dos, să nu-l vadă când o ducem la groapă... Şi tu fă ceva de mâncare. Să-ţi ajute slujnica. Ban şi Lascu să aducă nişte vin. Vorbea liniştit şi moale. Abia se auzea ce spune. Faţa-i era albă, fără culoare şi muncită de-o mare oboseală...

Toate s-au făcut cum ceruse Vălean. O îngropară în zori. Slujba grăbită de popă – care speriat venise şi speriat rămase până la sfârşit şi tot aşa plecase şi după ce primise un pumn de zloţi plată – se încheie puţin înainte de răsăritul soarelui.

Se întoarseră pe urmă toţi şi se aşezară la masă, în tăcere. Nimeni însă n-a mâncat ca de obicei. Au gustat numai şi-au băut câte un pahar de vin, după ce au vărsat câte o picătură pe pământ.

Mai târziu, Vălean spuse:

— Aduceţi-l pe Chifor aici.

Şi când îl aduseră, mai adăugă:

— Legaţi-l bine la scaunul ăla cu jilţ. Să şadă tihnit.

După aceea, tăcu vreo jumătate de ceas uitându-se la el...

— Aşa! spuse în sfârşit. Cât ţi-a plătit ofiţerul?

— M-a silit. N-am vrut să-i spun nimic, da' m-a silit...

— Cum te-a silit?

— A zis că mă omoară.

— Şi tu ai zis că mai bine să te omor eu… Am să-l rog pe Fidileş să te întrebe, poate că lui ai să răspunzi.

Fidileş s-a şi ridicat apropiindu-se şi privind cruciş la Chifor, gândeai că i se uită la ureche.

Chifor spuse repede:

— O sută de zloţi, da’ nu mi i-a dat. A zis că după aceea… şi de-atunci începu să tremure şi numai conteni până la capăt.

— N-are să ţi-i mai deie, spuse Vălean, grav şi pătruns, da’ nu-i niciun bai, am să ţi-i dau eu, să nu rămâi de pagubă.

— Ce vrei să-mi faci?

— Am să te satur, ce crezi? Flămânzii trebuie săturaţi. Da’ pe Floarea de ce-ai sugrumat-o…

— Nu eu.

— Da’ cine?

— Ofiţerul…

Vălean se uită ciudat la Chifor. Parcă ar fi fost plictisit şi ceva nu-i plăcea.

— Nu mă pot înţelege cu tine. Niciodată n-am vorbit noi ca doi oameni, iar eu nu mi-am dat seama şi acum îi târziu să ne mai înţelegem. Fidileş, întreabă-l tu.

— Ba nu, că-ţi spun.

Pe Vălean parcă-l şi scârbea frica lui Chifor, şi încă prostia lui. „Da’ ce crede el?” gândi şi murmură cumva blând:

— Spune.

— A auzit ce-am vorbit cu locotenentul şi-a vrut să vie la Ispas să-i spuie şi el să-ţi iasă înainte, să

te scape şi eu n-am vrut s-o las şi atunci ea a strigat după Lascu şi eu i-am astupat gura... şi aşa...

Atunci Vălean sări drept în picioare şi răcni:

— Aţi auzit?!

Apoi izbi cu pumnul în masă de săltară blidele şi un ulcior se răsturnă şi iarăşi răcni:

— Aţi auzit?!

Şi zgârcindu-se la loc pe scaun, gemu lung, parcă murea:

— Oooo!

Şi îşi înfipse mâinile în păr şi rămase aşa, ghemuit, destul de multă vreme, numai gâfâind, de parcă cine ştie ce greutate l-ar fi apăsat şi nu se putea scoate de sub ea.

După ce se linişti oarecât şi-şi arătă faţa, se părea că a îmbătrânit atunci deodată.

Spuse:

— Femeile să meargă-n treaba lor.

După ce Saveta şi slujnica ieşiră, se întoarse spre Fidileş:

— Deschide-i gura şi razămă-i bine fălcile cu scândurele groase.

Fidileş făcu semn fraţilor Şuta, care dintr-o mişcare se lăsară pe Chifor. Îl ţinură bine, cât timp Fidileş îi descleştă dinţii şi-i vârî între măsele, de o parte şi de alta două lemne groscioare, bine înţepenite acolo cu sfori legate pe sub bărbie şi pe deasupra, peste moalele capului.

Vălean deschise taşca şi scoase un pumn de zloţi. Îi întinse lui Fidileş şi-i spuse:

— Hrăneşte-l!

Ţiganul lucră migălos, împingând banii pe gâtlejul lui Chifor la vale, cu o coadă de lingură, până ce acesta se înecă de sângele stârnit.

Vălean nici nu se uită într-acolo. Numai când Fidileş spuse: gata! le porunci să-l arunce pe *ăla* la peşti.

Mai târziu, în timp ce oamenii lui cărau leşul în vale, el a urcat la pădure şi a stat lângă mormântul Floarei până seara. A venit apoi şi părea senin cumva, împăcat ori rămas în altă parte. I-a chemat pe toţi câţi erau aici, pe Ispas şi pe Stoica şi pe Fidileş şi pe cei patru Şuta şi pe Ban şi Lascu şi le-a spus:

— Fraţilor, eu m-oi duce. Banii ăştia şi care mai sunt, împărţiţi-i. Ispase, tu ştii la care ce i se cuvine…

— Da’ bine, a spus Ispas, doar nu te duci singur…

— Ba că de-acum numai singur mă duc…

— D-apoi unde?

— D-apoi asta numai Unul Dumnezeu o ştie…

Când l-au văzut îndreptându-se spre Spulber, Ispas s-a repezit în calea lui:

— Da’ bine, Vălene, doar nu-i merge fără bani la tine. Ia-ţi măcar ceva. Ce-i în taşcă, doar…

— Nu-mi trebuie mie de-acum nimic, a răspuns el şi şuierându-l pe Spulber, a încălecat nu ca de obicei, ci cumva căţărându-se în şea, de parcă n-ar mai fi avut decât atâta putere.

Dădu pinteni şi porni într-un buiestru domol în sus spre pădure şi curând nu se mai văzu.

Şi de-atunci nu s-a mai ştiut nimic de Vălean.

Sfârşit

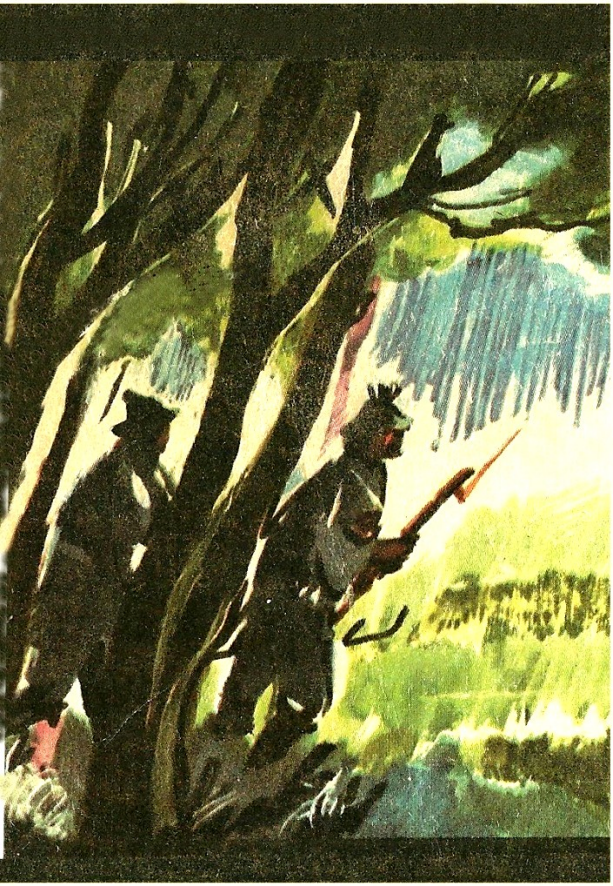

Lei 10,50